image
not
available

Libellum huncce

R

<36602165870014

Ecclesia Fidelium
In N. T.
In V. T.

ADAMI RECHENBERGI

SUMMARIUM HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

In
USUM
Studiosæ Juventutis
adornatum,

Cum
SERENISS. AC POTENTISS. ELECT. SAX.
PRIVILEGIO.

Editio Secunda,

LIPSIÆ,
Apud JOHAN. HEREBORD KLOSIUM,
Bibliopolam.

M. DC. XCVIII.

Reverendissimo,
PERIllustri atque Excellentissimo
DOMINO,

DN. GEORGIO RUDOLPHO L. BAR. A SCHWEINIZ,

Dynastæ in Seifersdorf, Sorgæ &c.

SERENISS AC POTENTISS. ELECTOR. BRANDENBURG.

CONSILIARIO INTIMO,

SUPREMI CAPITULI MAGDEBURGENSIS

CANONICO,

&c.

DOMINO MEO GRATIOSO.

Nec non

Reverendiß. atque Excellentissimo

DOMINO,

DN. JULIO AL-BRECHTO A ROHR,

Dynastæ in Elsterwwerda & Schrepko,

SERENISS. AC POTENTISS. ELECT. SAXON.

Consiliario Aulæ, Justit. & Supremar. Appellationum,

Ut &

Capituli Martisburgensis ac Naumburgensis Canonico, atque Misnensis ingenui

DECANO,

Mecænati meo summopere colendo,

Salutem & vitam perennem!

Ffero *Vobis*, *Domini Gratioſi & Mecœnates Optimi*, librum, qui, Eccleſiæ faciem, diſciplinam, regimen, moresque Chriſtiani gregis ſimplices olim & ſanctos, ſed poſtea vitio temporum corruptos maxime, in compendio exhibet. Quem non ingratum *Vobis* fore, vel ideo exiſtimavi, quod, cum omni meliorum literarum genere majorem in modum delectemini, & ſimul pietatem Chriſtianam ametis, fata Eccleſiæ proſpera & adverſa, quibus per tot ſecula, invaleſcente inprimis Papatu, hoc

 eſt,

eſt, tenebrarum regno, fuit exercita & propemodū oppreſſa, in *Summario* hoc contemplari, non infra dignitatem veſtram arbitraturi ſitis. Equidem me ab importuno auſu hoc, levis inſumta opera abſterruiſſe poterat; cum rerum in Eccleſia geſtarum hic tantum fere indicem ac primas lineas deſignarim, quæ *Vobis* iam ex plenioribus hiſtoricorum monumentibus non ignotæ ſunt. Verum gratia & benevolentia veſtra, queis me nihil tale promeritum, nundinis præteritis autumnalibus, hic Lipſiæ dignabamini, & illum ſcrupulum mihi exemit; ut

arripere potius hanc, quam aliamcunque eligere opportunitatem teſtandæ viciſſim ſummæ meæ, erga *Vos*; obſervantiæ, animum induxerim. Perſvaſum enim habeo, hoc qualecunque bonæ voluntatis, cultusque debiti pignùs, a *Vobis* gratioſe acceptum iri. Quum ea animi ſitis bonitate; ut, quæ abs homine veſtras virtutes inſignes ſincere æſtimante ac admirante proveniunt, non poſſitis non benigne interpretari. Itaque patiemini, ut libro huic per ſe tenui, a Veſtrorum Nominum illuſtri ſplendore lumen, quo is deſtituitur, accedat, Veſtraque ſub

tutela prodeat. DEUS, cujus honori velificamini, *Vos, Domini Gratiosi*, in hac Ecclesiæ & Reipublicæ tempestate servet incolumes, consiliaque Vestra fortunet, ac aliquando omnibus seculi malis divina gratia superatis, æternum beet!

V.V. Excellent. Illustr.

Lipsiæ. IIX. April.
M, DC, XCVII.

omni cultu & studio deditus

ADAMUS RECHENBERG.

LECTORI BENEVOLO S. O.

Tſi hac præfandi opera ſuperſedere poteram; cum libri hujus inſcriptio, argumentum ſcopumque pertractationis meæ, inſpicienti illum, me non monente, ſtatim prodat: Nolui tamen morem vulgo receptum migrare; ut inſtituti mei ratio pateret magis. Plures nempe anni effluxere, quod ſemel iterumque Viris-Juvenibus optimis, qui nunc Eccleſiæ aut ſcholis inſerviunt, ſummam hiſtoriæ eccleſiaſticæ expoſui. Hujus cognoſcendæ gratia, cum anno proxime elapſo, alii itidem meam expoſcerent operam; utique & his, pro muneris mihi demandati ratio-

tione, gratificandum duxi. Enimvero experientia jam edoctus animadverteram, multum temporis, excerpta in calamum dictando cõsumi, quod majori cum auditorum fructu, dilucidationi alicujus libelli historici posset impendi. Sed cum de tali, & huic quidem instituto idoneo dispicerem, deprehendi inter multos celeberrimorum virorum libros, qui in hoc studiorum genere, alias utiles prostant, non facile haberi posse, qui & auditorum & meo proposito hic commode inserviret. Quia illi omnes aut nimium breves, aut nimis prolixi videbantur. Ex illis commodũ, quod intendebam, auditoribus meis promittere non poteram; hi vero prolixitate sua, auditores aliis bonarum literarũ studiis occupatos absterrebant. Itaque tandem mihi in mentem venit,

nit, e re Studiosæ Juventutis fore, si Breviarium aut *Summarium* hujus historiæ novum adornarem, eoque multa paucis complecterer, ut in prælectionibus deinde uberior disserendi materia suppeteret. Atque hoc consilium meum, cum ipsis auditoribus non displicere, intelligerem; telam hanc pertexere cœpi, cœptamque persequi haut ante destiti, quam Deo benedicente, ad finem perduxissem. Ac licet primum hunc libellum privatis usibus tantum destinassem; passus tamen sum, ut Bibliopolæ, qui me rogabat opera, in plurium veniret manus, forteque aliis etiam, qui me non auscultarunt, inserviret. Ubi cum in hujus historiæ tironum gratiam, eum solum scripserim; non erit, ut spero, cur polyhistorum hac in parte immites forte censuras metuam.

 tuam.

tuam. Novi enim plura, quam hoc *Summario* continentur, ad plenam hiſtoriam requiri. Nec ignoro etiam, qua contextus ſerie, res alias diffuſæ, in hiſtoria juſta coaptari atque in conserti operis formam redigi debeant. At quis hæc in compendio requirat, quod tironibus tantum doctrinæ cauſſa proponitur? Quare malui ego hac in parte iis, qui brevitatem amant, prodeſſe, quam doctos aut curioſos delectare. Res s. theologiæ cultoribus ſcitu inprimis neceſſarias, diſtinctim per claſſes velut digeſſi; parcius illa attingendo, quæ ab autoribus aliis fuſius in peculiaribus commentariis tradita proſtant, aut etiam a tironibus ignorari poſſunt. V. Teſtamenti hiſtorlam juxta temporum intervalla, per indicem tantum deſignavi. At quæ Novi Fœde-

deris est, paullo uberius pertractavi. Annorum seriem secundum Rō. Coss. Imperatorum, vel etiam Pontificum numerum, aut vitas, ob rerum ordinem constitutum, observare mihi non licuit. Nec id adeo etiam necessarium videbatur; cum multæ tabulæ chronologicæ, ut Funccii, Chytræi, Calvisii, Petavii, Helvici, & aliæ extent, quibus hac in parte quis simul uti possit & debeat. In ultima tamen *periodo*, quæ nobis *quinta* est, ac superioris & nostri jam decurrentis ævi historiam continet, annorum fere seriem attendi, cum, ut rerum sibi invicem succedentium connexio, tum ut sectarum, ac tot tantarumque circa Sacra, post reformationem nostri Lutheri, enatarum controversiarum origines, Juvenibus innotescerent, & apud autores a me nominatos a discendi cu-

pidis evolvi possent. Insspersi etiam sub finem cujusque seculi *memorabilia* quædam, subjuncto, ut vocant, *judicio pragmatico.* In universa tamen hac pertractatione id operam dedi, ne limites historiæ transgressus, ipsa controversa dogmata excuterem, aut de iis mihi judicium temere arrogarem. Aliud enim est rem enarrare, aliud illam judicando determinare. Sicubi vero in tanta rerum & scriptorum copia hallucinatus sum, corrigi aut modeste moneri me, non inique faram: nec paucis offendar maculis, quas aut incuria fudit, aut humana parum cavit natura. DEUS, Ecclesiæ in hac rerum tempestate multis procrllis agitatæ, halcyonia reddat, eamque servet ad illum usque diem, qui hoc universum hauriet & tempus abolebit. Vale L, B. &, si mereor, fave!

IN-

INDEX

Patrum & Scriptorum ecclesiasticorum in Historia singulorum seculorum recensitorum.

A.

Amu-

Biden-

Catha-

Dio-

Euse-

Georg.

de

M.

N.

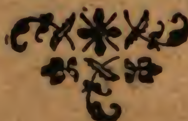
 Ni-

Pareus

Ro-

Simeon

VVelles

HISTO-

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SUMMARIUM.

PARS I.

Hiſt. Eccleſ. V. Teſtamenti delineationem chronologicam exhibens.

§. 1.

Iſtoria Eccleſiaſtica eſt notitia rerum in Eccleſia inde ab orbe condito, ad noſtram usque ætatem geſtarum, quarum memoriam conſervari utile maxime in Eccleſia & vita Chriſtiana eſt.

§. 2.

Hæc, ob duas temporum magnas *æras* ſeu *epochas*, in hiſtoriam *Veteris* & *Novi Teſtamenti* dividitur.

§. 3.

Hiſtoria V. Teſt. quæ amundo condito inchoata ad nativitatem Chriſti extenditur, maximam partem ex libris V. T. pe-

tenda est: in subsidium tamen historia profana vocari debet. (Confer cum *Tornielli & Saliani Annalibus, Jacobi Usserii Annales V. & N. Testamenti, Chronicon Edwardi* Sim*sonii, Rabinsonii Annal. & Christiani* Schottani *Bibliothecam Hist.* Sacr. *V. Testamenti.*)

§. 4.

Quatuor, hæc historia, millia annorum circiter complectitur. Ideo ob rerum maximarum copiam & conversiones, in novas *periodos* seu temporum intervalla, a chronologis varie distingvitur; ut series historiæ constet memoriæq; consulatur discentium.

§. 5.

Nobis *Thema Lydiati, Angli in Canon. Chronolog.* divisionem in IX. *Epochas* sequi placet. Prima est, ab Orbe condito, addiluvium universale, annorum 1656. Ad hanc spectat historia antediluviana: in qua Ecclesia ab Adamo plantata, a Sethitis & Patriarchis, (qui *Genes. V.* memorantur,) inter Cainitas improbos, ad Noachum usque conservata memoratur, Quo tempore simplex DEI cultus in sacrificiis a DEO mandatis,

datis, futuræ quippe passionis Christi typis, in invocatione & prædicatione divini Nominis vitaque sancta consistebat. v. *Genes. IV*, 3. 4. *&* 26. *cap. V*, 22. *&* 24. *& c. VI*, 9. Præcipuum Religionis caput in Protevangelio *Genes. III.* 15. propositum Theologi passim explicant.

§. 6. A M

Epocha II. a Diluvio ad natalem Isaaci, est annorum 452. Huc pertinent cultus divini post diluvium instauratio, *Genes. VIII*, 20. 21. Præcepta Noachica, quæ *Seldenus de J. N. & G. l. c.* 10. recitat; Repetita divina benedictio *Genes. IX*, 2. *seqq.* confusio linguarum *Genes. XI*, 7. dispersio gentium & earum idololatria, Abrahami evocatio è domo patria, *Genes. XII*, *& c. XIII*, 14. 15. 16. *Rom. IV*, 18. 20. *EBr. XI*, 8. qui collapsum divini nominis cultum restauravit. confer *R. Maimon. More. Nev. part. II. c.* 39. Nam DEUS novum cum ipso fœdus iniit, cujus monumentum & Sacramentum ipse instituit circumcisionem, *Gen. XVII.* 10. *seqq.* qua nota quoque Abrahami posteritas, e qua Salvator proventu-

venturus erat, ab aliis populis diſtinguebatur, ſimul ſalus & juſtitia per Salvatorem acquirenda obſignabantur. *Rom. IV. v.* 11.

§. 7.

Epocha III. a natali Iſaaci, Gen. XXI. ad exitum Iſraëlitarum ex Ægypto, eſt annorum 400. In hanc incidit hiſtoria Patriarcharum, quæ a *cap. XXI.* usque ad finem *Geneſ.* memoratur. Hoc tempore Religio ſimplex, absque multarum ceremoniarum adparatu ſincera viguit. Abrahamus enim enixum pietatis ſtudium fovens *Gen. XVII.* 1. 7. *XVIII*, 19. id in ſua familia transplantavit ad poſteros. v. *Philonem de Abrahamo* p. 350. *Euſeb. de Præparat.* Evang. *l. VII. c.* 6.

§. 8.

Epocha IV. ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto ad templum a Salomone exſtructum, eſt ann. 479. Huc ſpectant Moſis vocatio, vita & res geſtæ, Iſraëlitarum exitus ex Ægypto, legum divinarum latio, cultus Leviticus, fœdus peculiare, Moſe ſequeſtre cum populo Iſraëlitico initum, ſymbolum ejus fæderis ſeu ſacramentum inſtitutum, *Agnus Paſchalis*, occupatio Palæ-

Palæſtinæ, Res Judicum, Theocratia in populo Iſraëlitico ante iuſtitutos Reges. 1. *Sam IIX.* Quo temporis intervallo Religio Ebræorum, multis ritibus inſtructa, Reique publicæ innexa fuit: ut gens ad idololatriam prona, facilius in obſequio contineretur, typosq; ſimul beneficiorum Salvatoris haberet. Ideo ſtatimatque Iſraëlitæ ad commentitios cultus ſeſe converterent, DEUS quoque partem publicæ libertatis, per hoſtes vicinos delibari paſſus eſt. id quod e libro Judicum & Regum multis exemplis conſtat.

§. 9.

Epocha V. a fundato Templo Salomonis, ad monarchiam Nebucadnezaris abſolutam, annis 17. ante everſionem Templi, annos 413. complectitur. In hanc incidit diviſio regni Ebræorum in Iſraeliticum & Judaicum, 1. *Reg. XII.* ætas Prophetarum, qui omnes de Meſſia ejusque officio vaticinati ſunt, ac idoſolatriam populi ſubinde deteſtantes, utriusque regni interitum prænunciarunt. Qui evenit, cum decem tribus in remotas orientis regiones avectæ

essent. 2. *Reg XVII.* ib. XIIX. & postea Judæos quoque in captivitatem Babylonicam abduxisset Nebucadnezar Assyriorum monarcha, 1. *Reg.XXV.* 2. *Chronic. XXXVI.* & *Jerem.XLIII.* 52. His temporibus in utroq; regno idololatria ita invaluerat, ut Prophetæ illi extirpandæ impatres essent; etsi pœnas divinas magno zelo denunciârent imminentes.

§. 10.

Epocha VI. ab eversione Templi ad Monarchiam Cyri Babylonicam, est ânnorum 70. quamdiu Judæorum captivitas Babylonica duravit. *Jerem XXV. Daniel. IX.* 2. Hoc tempore Ezechiel & Daniel veræ Religionis curam præcipue gesserunt, eamque inter gentiles etiam asserere & profiteri non reformidarunt. Hac tempestate scripti dicuntur libri Tobiæ, Judith, Sosannæ, Baruck, Esther.

§. 11.

Epocha VII. hinc a soluta captivitate Babylonica, ad ultimum Darii Codomanni annum, & finem Monarchiæ Persicæ, capta ab Alexandro M. Babylone, computatur, continens annos 204. Hujus periodi initio

insi-

insignes Ecclesiæ Doctores celebrantur Nehemias, Esdras, Haggæus, Zacharias & Malachias. Fundamenta etiam templi Secundi jacta, *Esr. I. 2.* confer *Joseph. l. XI, c, 2. 3. 4.* & *Hagg. II. 3.*

§ 12.

Epocha VIII. a capta Babylone, ad finem regni Macedonici, seu ultimum Ptolomæorum, & primum Julii Cæsaris a victoria Pharsalica, est annorum 281. Hoc temporis intervallo Samaritani Religionem valde turbarunt atque etiam corruperunt. Nam ab Alexandro M. ipsis copia facta erat e-truendi templi in monte Garizim, in quo mixtis Judæorum & Gentilium ritibus sacrum DEI cultum maxime contaminarunt, ut Judæis inde fierent abominabiles. Hasmonæorum tempore Ecclesia Judaica multas calamitates sensit ob bella Regum Syriæ & Ægypti, itemque Pontificum suorum ambitionem. *v. Joseph. l. XI. c. 8. seq.*

§. 13.

Epoch. IX. a primo jacto per Jul. Cæ-rem Monarchiæ Romanæ fundamento, ad principium Evangelii, quando CHRISTUS baptizatus est, mediis annis, Jul. Cæsaris

 quar-

quarto, Triumviratus Romani sexto, Octavii vel Augusti Cæsaris LII. Tiberii Cæs. XV. est annorum 77. Summa ergo omnium annorum a M.C. usque ad baptismum Christi, erit 4033. Sed si ab hac summa annos 30. quos Christus, cum baptizaretur expleverat, detrahas, annus NATIVITATIS CHRISTI in annum *Mundi conditi* 4003. incidit. Notandum tamen est, Chronologos in designando illo anno, maxime discrepare. Quorum diversas hypotheses excutere, aut componere majoris res operæ est, quam ut hic in compendio confici queat.

§. 14.

Interim status Ecclesiæ Judaicæ tum mire corruptus fuit. Nam quod regimen ecclesiasticum attinet, Pontifices contra legem, singulis annis mutati sunt. v. *Euseb. H. E. l.* 10. unde turbæ enatæ, v. *Joseph. A. Jud. XX.* 8. Lex divina moralis per glossas & traditiones Rabbinorum contaminata: v. *Matth. V. & VI.* Ipsa Ecclesia, in tres sectas velut scissa Pharisæorum, Sadducæorum & Essæorum multas dissensiones aluit. v. *Joseph. l. XIV.* 9. *Baronii Apparat. ad Annal. Eccles.*

Eccles. n. VIII. & *Is. Casaub. Exercit. I, ad adpar. Baron. n. IX.* His accedebant & *Herodiani*, qui ex adulandi studio, Herodem pro Messia venditasse dicuntur. Erant præterea *Samaritæ*, qui gentilismum cum Judaismo miscuerant, Judæis ideo detestabiles. *Karræi* Sadducæorum surculus, literam tantum legis Mosaicæ urgentes, Rabbinorum traditiones spernebant, ac puncta etiam codicis Ebræi rejiciebant. v. *Scaligeri Elench. Tribæres.* & *Hottingeri Thesaur. Philolog. l.1. c.1. Sect. V.* Josephus *l. V. de B. Jud.* etiam *Zelotas* memorat, qui prætextu legis vel religionis gravissima scelera admittere non verebantur.

§. 15.

Hoc exulceratissimo Ecclesiæ Judaicæ tempore, CHRISTUS, Salvator mundi, præmisso pœnitentiæ præcone Johanne Baptista, nasci voluit: ut omnia repararet, & quæ ad viam salutis mortalibus necessaria sunt, ipse panderet. Id quod ex historia Evangelia omnibus constare satis potest. JESUM autem Nazarenum esse verum illum Messiam a DEO promissum & tot anxiis Patrum votis optatum, contra profanas

improborum hominum recentium nugas, incomparabili opere, de *Demonstratione Evangelica* hic Lipsiæ recusa *Petrus Daniel Huetius, Episcopus Abricensis* in Gallia evicit.

PARS II.

Hist. Eccl. N. T. seu Christianæ

SECTIO I.

Eaque præliminaris.

CAPUT I.

§. 1.

HIstoria ecclesiastica N. T. seu Christiana prius distingvenda venit, quam ejusdem partes designentur. Potest autem diversa ratione considerata, *primum* distingui in UTILEM, CURIOSAM, & INANEM seu FABULOSAM.

§. 2.

UTILEM voco, quæ statum Ecclesiæ Christianæ ex certis monumentis, juxta ejus partes distinctas justa serie describit. Huc pertinent doctores seu scriptores ecclesiastici, doctrina Christiana catholica, errores & hæreses, Synodi & concilia, regimen, disciplina

plina & ritus, denique persecutiones & martyres. Et ex hac origo Papatus simul noscitur.

§. 3

CURIOSA nobis est, quæ de chronologia, de scriptorum ecclesiasticorum libris, locis in iisdem controversis aut corruptis, antiquitatibus rituum variorum in diversis locis, & similium, quæ eruditam criticen sapiunt, inquirit; ac inde etiam *critica* appellari potest. confer *Guil. Cave Scriptor. Eccles. Histor. literariæ Proleg. Sect. IV. & V.* Cujus usus quidem tantus non est, ut citra eum status Ecclesiæ nosci nequeat; quatenus tamen ad ἀκρίβειαν eruditam, & controversiis ecclesiasticis quandoque determinandis inservit; etiam viris magis eruditis, quam tironibus utilem esse arbitramur. confer exempli loco *P. Antonii Pagi Critic. Historico-Chronolog. in Anal. Baronii.*

§. 4.

FABULOSAM dicimus, quæ de miraculis & gestis sanctorum, visionibus ac commentis similibus in Ecclesia Romana sat notis memorat. Cuju generis mult a

in vitis Patrum & Sanctorum passim legas. v. *Historiam Lombardicam Jacobi de Voragine, Catalogum Sanctorum Petri de Natalibus*, & similes fabularum consarcinatores Romanenses, quales sunt Legendarii, *Surius, Bollandus Papebrochius* & alii.

§. 5.

Hist. vero Eccles. UTILIS iterum *in Universalem*, *particularem* & *singularem* dispesci potest,

§. 6.

Universalis, res omnes memorabiles in Ecclesia Christiana, inde ab origine ejus, ad nostram usque ætatem gestas complecti debet. Qualem eruditi adhuc desiderant; licet partes ejus habeamus. *Centuriatores* quidem *Magdeburgici*, & horum antagonista, *Cardinalis Baronius*, ejusque *continuatores* talem condere moliti sunt: sed quid de horum conatu alias non spernendo, habendum sit, *Is. Casaubonus*, & *Jac. Usserius* optime judicant.

§. 7.

Particularis est, quæ vel partem tantum aliquam in §. 2. expressam exsequitur:

tur; ut hiſtoria de hæreſibus, de epiſcopis, de conciliis, de martyribus, de perſecutionibus Chriſtianorum. Pertinet huc etiam hiſtoria, quæ Eccleſiæ alicujus particularis fata tantum exponit. Cujus generis ſcriptores hodie multi extant, quos *B. D. Sagitarius in Introduct. ſua in Hiſtor. Eccleſ.* diſtinctim recenſet.

§. 8.

Hiſt. S*ingularis* appellari poteſt, quæ relationem unius hæreſis, concilii, controverſiæ alicujus, epiſcopi & ſimilium continet. Horum nunc ſcriptorum affatim magna eſt copia.

CAP. II.

De

Scriptoribus Eccleſiaſticis.

§. 1.

S*Criptores eccleſiaſticos*, unde hiſtoria hæc petenda, in *tres claſſes* deſcribemus. *Una* eſt pure-hiſtoricorum, *altera*, apologeticorum, *tertia* dogmaticorum.

§. 2.

Pure-hiſtoricos appello, qui ex inſtituto res Eccleſiæ conſignarunt: ut ex anti-

quis ſunt, *Euſebius Pamphili*, *Socrates Scholaſticus*, *Theodoretus Cyri Epiſcopus*, *Hermias Sozomenus Salaminicus*, *Theodorus Anagnoſtes*, *Evagrius Scholaſticus*; & ex Latinis, *Ruffinus Aquileienſis Presbyter*, *Sulpitius Severus*, *Magnus Aurelius Caſſiodorus* &c. v. *D. Guil. Cave Script. Eccleſ. Hiſt. Liter. Prolegom. Sect. VI.*

§. 3.

Inter recentiores, primum locum meretur *Nicephorus Calliſti filius*, Græcus ſcriptor, qui ſub initium ſeculi XIV. floruit. Hunc ſeculo ſuperiori Reformatione Eccleſiæ ſubſecuta, multi alii exceperunt. Quos *B. D. Sagitarius* in introductione in Hiſtor. Eccleſ. enumerat atque deſcribit. v. jam laudati *Cave Sect. cit.* & *Severini Waltheri Sluteri Propylæum Hiſtor. Chriſtianæ nuper publicatum.*

§. 4.

Apologeticos vocamus, qui pro Chriſtianorum innocentia, olim apologias adornarunt: ut inter antiquiſſimos ſunt, *Juſtinus Martyr*, *Athenagoras*, *Tertullianus*. Plures *in diſſertatione noſtra de Apologiis*

vete-

veterum Christianorum allegavimus. Ex his de vita, doctrina, moribus & calumniis, quibus Christiani olim a gentilibus onerati fuerunt, simulque eorum innocentia constat.

§. 5.

Dogmatici nobis sunt, qui vulgo ob reverentiam *Patres* appellantur, ac doctrinam Christianam scriptis publicis asseruerunt, eamque adversus hæreses ingruentes etiam defenderunt. Qui in *Græcos* & *Latinos* distinguntur, inque classes iterum certas digeri possunt. conf. *D. Jo. Hoornbeekii Miscellan. Sacr. libr. I. 1.* & *Jo. Forbesii instruction. Hist. Theolog.* qui inde excerpta dedit.

§. 6.

Prima est Ante-Nicænorum, qui tribus primis seculis ante Concilium Nicænum floruerunt, Clemens Romanus, Ignatius, Polycarpus, Justinus Martyr, Tatianus Athenagoras, Irenæus, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandr. Origenes, Tertullianus, Hippolytus, Georgius Thaumaturgus, Dionysius Roman. Theognostus, Dionysius Alexandr. Cyprianus, qui-

bus Arnobius & Lactantius sub initium seculi quarti viventes addi possunt. Hos omnes fidem Catholicam de SS. Trinitate amplexos esse, *Samuel Gardinerus*, doctissimus Anglus, contra *Christoph. Sandium*, *Arianum* asseruit.

§. 7.

Secunda est Post-Nicenorum tam Græcorum, quam Latinorum, qui a tempore Concilii Nicæni, usque ad seculum septimum, Ecclesiam scriptis suis illustrarunt. Quorum numerus major est. Sed doctiores seculo quarto, & sub initium quinti celebres fuerunt: Ut Athanasius, Hilarius, Lucifer Calaritanus, Dionysius Areopagita, Damasus, Epiphanius, Optatus Milevitanus, Ephrem Syrus, Basilius M. Gregorius Ponticus Basilii M. frater, Gregorius Nazianzenus, Amphilochius, Macarius Senior & Junior, Ambrosius, Hieronymus, Philastrius vel potius Philaster, Rufinus Toranius, Pontius Paulinus, Aurel. Augustinus, Johannes Chrysostomus. Ad *V. Sec.* referuntur, Aurelius Prudentius Poeta, Cœlestius, Theodorus, Synesius,

ſius, Cyrillus Alexandrinus, Paulus Oroſius, Marius Mercator, Theodoritus, Johannes Caſſianus, Hilarius Gallus, Vincentius Lerinenſis, Socrates, Hermias Sozomenus, Nilus, Leo Magnus, Salvianus, Proſper Aquitanicus, Baſilius Seleucus, Arnobius Junior, Claudianus Mamertus, Remigius, Vigilius, Gelaſius Afer, Gennadius Maſſilienſis, & plures alii, ſed minoris famæ. *Sexto ſeculo* incipiente, Fulgentius Afer, M. Aurel. Caſſiodorus, Procopius Gazæus, Facundus Hermianenſis, Primaſius Afer, Anaſtaſius Sinaita, Gregorius M. Iſidorus Junior, & alii.

§. 8.

Tertia claſſis eſt eorum, qui a Sec. VII. ad XII. in Eccleſia celebres ſunt. Ubi in Græca, ſeu orientali Eccleſia plures numerantur docti, quam in Latina jam barbarie inundata. Nam præter *Bedam venerabilem*, qui initio ſeculi VIII floruit, *Flaccum Alcuinum* A. Chr. 780. inclareſcentem & paucos alios, usque ad *Bernhardum* ſub initium ſeculi XII. clarum, pauciores, inter Latinos; plures vero inter Græcos, erudi-

bus Arnobius & [illegible]
seculi quarti viver[illegible]
omnes fidem Cath[illegible]
amplexos esse, *Sa*[illegible]
fimius Anglus, con[illegible]
Arianum asseruit.

§ [illegible]

Secunda est Post [illegible]
corum, quam Lati[illegible]
Concilii Nicæni, u[illegible]
mum, Ecclesiam fc[illegible]
Quorum numerus [illegible]
res seculo quarto, [illegible]
celebres fuerunt : [illegible]
rius, Lucifer Cal[illegible]
reopagita, Damas[illegible]
Milevitanus, Ep[illegible]
Gregorius [illegible]
gorius Nazian[illegible]
[illegible]

m de-

. five
& vene-
us Gad-
iaz, inter
rt. Hic
ed postea
Parisiensi
hri Galliæ
Papam tu-
Minorita-
o unanimi
finitum est:
prium, aut in
reticum non
nnes Papa.
mp. adversus
strinxit do-
DEO, in tem-
jus ad Impera-
gladio; & ego te
l. 7. f. 60. Ope-
gus *de Scriptor.*
Or-

rio Romano & Byzantino *libertate gaudentis.* Cujus initium a Conſtantino M. primo imperatore Chriſtiano derivatur, & ad ætatem imperatoris, ſeu tyranni Conſtantinopolitani, Phocæ porrigitur. Cujus ope & auxilio Epiſcopus R. Bonifacius III. titulum Epiſcopi œcumenici affectatum obtinuit. Huc pertinent tria a tertio finito, numerata ſecula ſequentia, quibus Chriſtianismus per famoſas hæreſes, Arianam, Pelagianam, Neſtorianam, Eutychianam & alias valde conturbata fuit. Qartum tamen ſeculum doctiſſimis Patribus florentibus maxime enituit.

§. 6.

Tertia periodus eſt *Eccleſiæ* occidentalis & orientalis, hinc per Epiſcopos R. & barbariem cum barbaris populis ingruentem, inde per ſectam peſtiferam Muhammedis *preſſæ* & *obſcuratæ.* Huc refero quatuor a ſexto, ad decimum incluſive, ſecula. Quibus Eccleſiam Latinam & Græcam non tantum controverſiæ Monotheleticæ, Iconoclaſticæ & Photianæ turbarunt; ſed & ob barbariem literarum, inanes

nes ceremoniæ ac superstitiones, magnam partem ex Gentilismo sumtæ, doctrinam Christianam in occidente obscurarunt, & in Oriente Muhammedanismo invalescente per Saracenos multæ Ecclesiæ florentes in Asia & Africa oppressæ fuerunt.

§. 7.

Quarta periodus, est *Ecclesiæ* sub tyrannide Antichristi Romani Pontificis, & jugo Saracenico-Turcico *gementis* & *lamentantis*. Ad hanc spectant quatuor insequentia secula usque ad XV. Qua tempestate tyrannis Pontificis R. ab Hildebrando seu Gregotio VII. ad fastigium preducta, tum reipublicæ tum Ecclesiæ gravissima non tantum extitit; sed & doctrina Christiana neglecto sacrarum literarum studio, per superstitiosos ritus & sterilem Scholasticorum philosophiam, penitus contaminata, & tantum non tenebris plusquam Cimmeriis involuta fuit.

§. 8.

Quinta periodus, est *Ecclesiæ repurgatæ* atque a jugo Pontificio, in multis locis *liberatæ*, quæ superius & hoc nostrum jam decurrens seculum complectitur. Huc

per-

pertinet historia Reformationis, quæ & sua habet intervalla distinctasque temporum & rerum periodos.

H. E.

SECTIONIS II.

Ejusque pragmaticæ

PERIODUS I.

De

Ecclesia Chr. primum plantata & per orbem propagata:

CAP. I. de Sec. I. Christ.

§. 1.

INitium hujus seculi a CHRISTO petendum; cujus vita in humilitatis statu exacta, in historia Sacra Evangelistarum integris voluminibus describitur. Quam in *infantiam, pueritiam, adolescentiam & ætatem virilem* dividere licebit.

§. 2.

Ad *infantiam* spectat ejus nativitas, quæ cum circumstantiis *Matth. II.* & *Luc. II.* describitur. Sed diem & mensem definire difficile est; cum circa annum Chro-

Chronologi adhuc inter ſe diſſentiant. Nos *Thomam Lydiatum* ſecuti, Ann. M. Cond. 4003. ſupra deſignavimus. *Schaliger* ann. 3950. nominat, qui in ann. Urb. conditæ 753. incidit. Fuit illo tempore quies magna vereque auguſta, & quietis amor, rarum in tanta bellandi felicitate decus. Sed talis ſtatus decebat Imperium, in quo Princeps pacis JESUS CHRISTUS naſciturus eſſet; de qua quiete, *Florus l. IV. c. 12.* loquitur: *Ubique cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio.*

§. 3.

Cæterum de *pueritia* Chriſti nihil annotatum legitur; niſi quod duodecennis in Templo cum Doctoribus publice diſputarit, *Luc. II. 42. 46.* Evangelium de *Infantia Servatoris*, quod circum fertur eſt apocryphum.

§ 4.

Adoleſcentiæ apud parentes tranſactæ hiſtoria non fuit conſignata. An meditationibus ſacris incubuerit tantum; an, quod Patres quidam volunt, in opere manuario cum Joſepho occupatus fuerit, determinari nequit. Fabulæ ex apocryphis hic

quis ſunt, *Euſebius Pamphili*, *Socrates Scholaſticus*, *Theodoretus Cyri Epiſcopus*, *Hermias Sozomenus Salaminicus*, *Theodorus Anagnoſtes*, *Evagrius Scholaſticus*; & ex Latinis, *Ruffinus Aquileienſis Presbyter*, *Sulpitius Severus*, *Magnus Aurelius Caſſiodorus* &c. v. *D. Guil. Cave Script. Eccleſ. Hiſt. Liter. Prolegom. Sect. VI.*

§. 3.

Inter recentiores, primum locum meretur *Nicephorus Calliſti filius*, Græcus ſcriptor, qui ſub initium ſeculi XIV. floruit. Hunc ſeculo ſuperiori Reformatione Eccleſiæ ſubſecuta, multi alii exceperunt. Quos *B. D. Sagitarius* in introductione in Hiſtor. Eccleſ. enumerat atque deſcribit. v. jam laudati *Cave Sect. cit.* & *Severini Waltheri Sluteri Propylæum Hiſtor. Chriſtianæ nuper publicatum.*

§. 4.

Apologeticos vocamus, qui pro Chriſtianorum innocentia, olim apologias adornarunt: ut inter antiquiſſimos ſunt, *Juſtinus Martyr*, *Athenagoras*, *Tertullianus*. Plures *in diſſertatione noſtra de Apologiis*

veterum Christianorum allegavimus. Ex his de vita, doctrina, moribus & calumniis, quibus Christiani olim a gentilibus onerati fuerunt, simulque eorum innocentia constat.

§. 5.

Dogmatici nobis sunt, qui vulgo ob reverentiam *Patres* appellantur, ac doctrinam Christianam scriptis publicis asseruerunt, eamque adversus hæreses ingruentes etiam defenderunt. Qui in *Græcos* & *Latinos* distinguuntur, inque classes iterum certas digeri possunt. conf. *D. Jo. Hoornbeekii Miscellan. Sacr. libr. I. 1. & Jo. Forbesii instruction. Hist. Theolog.* qui inde excerpta dedit.

§. 6.

Prima est Ante-Nicænorum, qui tribus primis seculis ante Concilium Nicænum floruerunt, Clemens Romanus, Ignatius, Polycarpus, Justinus Martyr, Tatianus Athenagoras, Irenæus, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandr. Origenes, Tertullianus, Hippolytus, Georgius Thaumaturgus, Dionysius Roman. Theognostus, Dionysius Alexandr. Cyprianus, quibus

bus Arnobius & Lactantius ſub initium ſeculi quarti viventes addi poſſunt. Hos omnes fidem Catholicam de SS. Trinitate amplexos eſſe, *Samuel Gardinerus*, doctiſſimus Anglus, contra *Chriſtoph. Sandium*, *Arianum* aſſeruit.

§. 7.

Secunda eſt Poſt-Nicenorum tam Græcorum, quam Latinorum, qui a tempore Concilii Nicæni, usque ad ſeculum ſeptimum, Eccleſiam ſcriptis ſuis illuſtrarunt. Quorum numerus major eſt. Sed doctiores ſeculo quarto, & ſub initium quinti celebres fuerunt: Ut Athanaſius, Hilarius, Lucifer Calaritanus, Dionyſius Areopagita, Damaſus, Epiphanius, Optatus Milevitanus, Ephrem Syrus, Baſilius M. Gregorius Ponticus Baſilii M. frater, Gregorius Nazianzenus, Amphilochius, Macarius Senior & Junior, Ambroſius, Hieronymus, Philaſtrius vel potius Philaſter, Rufinus Toranius, Pontius Paulinus, Aurel. Auguſtinus, Johannes Chryſoſtomus. Ad *V. Sec.* referuntur, Aurelius Prudentius Poeta, Cœleſtius, Theodorus, Syneſius,

ſius, Cyrillus Alexandrinus, Paulus Oroſius, Marius Mercator, Theodoritus, Johannes Caſſianus, Hilarius Gallus, Vincentius Lerinenſis, Socrates, Hermias Sozomenus, Nilus, Leo Magnus, Salvianus, Proſper Aquitanicus, Baſilius Seleucus, Arnobius Junior, Claudianus Mamertus, Remigius, Vigilius, Gelaſius Afer, Gennadius Maſſilienſis, & plures alii, ſed minoris famæ. *Sexto ſeculo* incipiente, Fulgentius Afer, M. Aurel. Caſſiodorus, Procopius Gazæus, Facundus Hermianenſis, Primaſius Afer, Anaſtaſius Sinaita, Gregorius M. Iſidorus Junior, & alii.

§. 8.

Tertia claſſis eſt eorum, qui a Sec. VII. ad XII. in Eccleſia celebres ſunt. Ubi in Græca, ſeu orientali Eccleſia plures numerantur docti, quam in Latina jam barbarie inundata. Nam præter *Bedam venerabilem*, qui initio ſeculi VIII floruit, *Flaccum Alcuinum* A. Chr. 780. inclareſcentem & paucos alios, usque ad *Bernhardum* ſub initium ſeculi XII. clarum, pauciores, inter Latinos; plures vero inter Græcos, erudi-

ruditiores Patres invenies. Nam inter hos Sec. VIII. *Johannes Damascenus*, Sec. IX. *Photius*, Sec. X. *Oecumenius*, Sec. XI. *Theophylactus*, Sec. XII. *Theodorus Balsamon* & alii. Post Sec. XII. Scholasticorum turba enata, qui P. Lombardum secuti Theologiam tricis philosophicis involverunt. Hinc tot Sententiarii, Summularii, Fasciculularii & Speculares Theologastri in Sholis innotuerunt.

CAP. III.

De

Ordine in Hist. Eccl. tractanda.

§. 1.

CIrca *ordinem* tractandæ historiæ hujus, scriptores ecclesiastici variant. Plerique tamen seriem seculorum, quæ ab *Æra nat. Christi* numerantur, observant; addentes Episcopos Rom. & Imperatores, qui rerum quovis seculo potiti sunt.

§. 2.

Guil. Cave, vir in hoc genere studiorum versatissimus, secula illa, a doctoribus, & famosioribus hæreticis inprimis & schismati-

ſmaticis denominat: I. Vocat *Apoſtolicum*, II. *Gnoſticum*, III. *Novatianum*, IV. *Arianum*, V. *Neſtorianum*, VI. *Eutychianum*, VII. *Monotheleticum*, VIII. *Iconoclaſticum*, IX. *Photianum*. X. *Obſcurum*, XI. *Hildebrandianum*, XII. *Waldenſe*, XIII. *Scholaſticum*, XIV. *Wicleſianum*, XV. *Synodale*, XVI. *Reformatum*.

§. 3.

Nos fata Eccleſiæ proſpera & adverſa contemplantes, primum *quinque* ejus *periodos* conſtituemus; & deinde ſub qualibet periodo, ſervato ſeculorum ordine, res præcipuas velut per indicem deſignabimus; ut memoriæ diſcentium magis conſulatur.

§. 4.

Prima igitur periodus erit *Eccleſiæ* a Chriſto, Apoſtolis & Doctoribus *plantatæ* & ſub dirisſimis X. perſecutionibus per orbem *propagatæ*. Ad hanc referimus prima tria ſecula, quibus Chriſtianiſmus purior maxime floruit.

§. 5.

Secunda eſt periodus *Eccleſiæ* ſub Imperio

rio Romano & Byzantino *libertate gaudentis*. Cujus initium a Conſtantino M. primo imperatore Chriſtiano derivatur, & ad ætatem imperatoris, ſeu tyranni Conſtantinopolitani, Phocæ porrigitur. Cujus ope & auxilio Epiſcopus R. Bonifacius III. titulum Epiſcopi œcumenici affectatum obtinuit. Huc pertinent tria a tertio finito, numerata ſecula ſequentia, quibus Chriſtianismus per famoſas hæreſes, Arianam, Pelagianam, Neſtorianam, Eutychianam & alias valde conturbata fuit. Qartum tamen ſeculum doctiſſimis Patribus florentibus maxime enituit.

§. 6.

Tertia periodus eſt *Eccleſiæ* occidentalis & orientalis, hinc per Epiſcopos R. & barbariem cum barbaris populis ingruentem, inde per ſectam peſtiferam Muhammedis *preſſæ* & *obſcuratæ*. Huc refero quatuor a ſexto, ad decimum incluſive, ſecula. Quibus Eccleſiam Latinam & Græcam non tantum controverſiæ Monotheleticæ, Iconoclaſticæ & Photianæ turbarunt; ſed & ob barbariem literarum, inanes

nes ceremoniæ ac ſuperſtitiones, magnam partem ex Gentilismo ſumtæ, doctrinam Chriſtianam in occidente obſcurarunt, & in Oriente Muhammedanismo invaleſcente per Saracenos multæ Eccleſiæ florentes in Aſia & Africa oppreſſæ fuerunt.

§. 7.

Quarta periodus, eſt *Eccleſiæ* ſub tyrannide Antichriſti Romani Pontificis, & jugo Saracenico-Turcico *gementis* & *lamentantis*. Ad hanc ſpectant quatuor inſequentia ſecula usque ad XV. Qua tempeſtate tyrannis Pontificis R. ab Hildebrando ſeu Gregotio VII. ad faſtigium preducta, tum reipublicæ tum Eccleſiæ graviſſima non tantum extitit; ſed & doctrina Chriſtiana neglecto ſacrarum literarum ſtudio, per ſuperſtitioſos ritus & ſterilem Scholaſticorum philoſophiam, penitus contaminata, & tantum non tenebris plusquam Cimmeriis involuta fuit,

§. 8.

Quinta periodus, eſt *Eccleſiæ repurgatæ* atque a jugo Pontificio, in multis locis *liberatæ*, quæ ſuperius & hoc noſtrum jam decurrens ſeculum complectitur. Huc per-

pertinet historia Reformationis, quæ & sua habet intervalla distinctasque temporum & rerum periodos.

H. E.

SECTIONIS II.

Ejusque pragmaticæ

PERIODUS I.

De

Ecclesia Chr. primum plantata & per orbem propagata:

CAP. I. de Sec. I. Christ.

§. 1.

INitium hujus seculi a CHRISTO petendum; cujus vita in humilitatis statu exacta, in historia Sacra Evangelistarum integris voluminibus describitur. Quam in *infantiam, pueritiam, adolescentiam & ætatem virilem* dividere licebit.

§. 2.

Ad *infantiam* spectat ejus nativitas, quæ cum circumstantiis *Matth. II.* & *Luc. II.* describitur. Sed diem & mensem definire difficile est; cum circa annum Chro-

Chronologi adhuc inter ſe diſſentiant. Nos *Thomam Lydiatum* ſecuti, Ann. M. Cond. 4003. ſupra deſignavimus. *Schaliger* ann. 3950. nominat, qui in ann. Urb. conditæ 753. incidit. Fuit illo tempore quies magna vereque auguſta, & quietis amor, rarum in tanta bellandi felicitate decus. Sed talis ſtatus decebat Imperium, in quo Princeps pacis JESUS CHRISTUS naſciturus eſſet; de qua quiete, *Florus l. IV. c. 12.* loquitur: *Ubique cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio.*

§. 3.

Cæterum de *pueritia* Chriſti nihil annotatum legitur; niſi quod duodecennis in Templo cum Doctoribus publice diſputarit, *Luc. II. 42. 46.* Evangelium de *Infantia Servatoris*, quod circum fertur eſt apocryphum.

§ 4.

Adoleſcentiæ apud parentes transactæ hiſtoria non fuit conſignata. An meditationibus ſacris incubuerit tantum; an, quod Patres quidam volunt, in opere manuario cum Joſepho occupatus fuerit, determinari nequit. Fabulæ ex apocryphis hic

hic de eo narratæ nullam fidem merentur. confer *Baronii Annal. Eccleſ. A. Chr. XII. n. 6. ſeqq.* & *H. Grotii Epiſtol. ad Gallos XXXIII. Petro Puteano inſcriptam.*

§. 5.

Ætatem virilem Chriſti, ab anno trigeſimo plures auſpicantur, quo a Johanne Baptiſta baptizatus miniſterium ſuum aggreſſus eſt. v. *Caſaub. Exercit. Anti-Bar. XIII. p. m. 222. ſequ.* Quo juxta *Scaligerum* & *Calviſium*, per quatuor annos; juxta *Euſebium* & alios, per tres annos defunctus eſt: ut adeo ætatis ſuæ anno XXXIII. labente, paſſus ſit. confer *G. J. Voſſii Diſſert. de tempore Paſſionis Chriſti* & *Jac. Uſſerii Ætat. Mundi Sept.*

§. 6.

Durante hoc ſuo Miniſterio, Apoſtolos duodecim (quot tribus Iſrëlis erant) elegit *Matth. X,2. ſeqq. Marc. III,* 14. *Luc. IX,* 1. *Act. I,* 13. *&* 26. Vitas horum non ita pridem peculiari libro erudite *Guil. Cave* deſcripſit. *Acta* vero inde ab hiſtoria Aſcenſionis, usque ad deductionem Pauli in Urbem, quæ juxta *Lud. Capellum*

A.

A. Chr. LVI. tertio Neronis facta est, *Lucas* consignavit. v. *Capelli Hist. Apostolic. illustrat. Salmurii a. 1683. edit.*

§ 7.

A fine Actorum Apostolicorum, historia incertis narrationibus aut fabulis, in primo hoc seculo adspersa fuit. Quod nec ipsi cordatiores Pontificii scriptores diffiteri audent. Possunt tamen quædam hîc velut suppleri ex Epistolis Apostolicis, Apocalypsi Johannis, ex *Joseph. l. XX. Antiqu. & historia de Bell. Jud.* nec non ex *C. Tacit. Annal. L. XV. 44. Irenæo, Tertulliano*, & *Eusebio* inprimis, historiæ ecclesiasticæ conditore primo.

§. 8.

Post ascensionem Christi in cœlum, cùm festo Pentecostes, Apostoli donis Spiritus S. extraordinariis, ceu legati divini fuissent instructi, primùm quidem Hierosolymis Ecclesiam plantarunt; Act. I. & II. sequ. Inde vero, ùt jussi erant, per orbem terrarum dispersi, Evangelium tum Judæis tum Gentilibus annunciarunt, ac ùt ex Actis Apostolicis & Epistolis Paulinis

conſtat, plures eccleſias in Aſia, Græcia, Macedonia, Latio & aliis locis fundarunt. v. Marc. XVI, 15. & 20. Act. XVII, 30. Rom. X, 18. Coloſſ. I, 6. *Loca* autem ubi docuerunt, an ſingulis Apoſtolis, ſorte ductâ, fuerint certa aſſignata, incertum eſt. conf. *Euſeb. H. E. l. III. 1. & Baron. ad A. Chr. XLIV. n. 28. ſequ. Paulus* certe longe latéque peregrinando Evangelium diſſeminavit. *Euſeb.* H. E. l. III. c. 4. Συνεργοὶ eorum fuerunt LXX. Diſcipuli *Luc. X,* 1. *&* 17, allegati. Pſeudo-Dorotheus eorum conficta nomina recenſet, omnesque fuiſſe Epiſcopos fabulatur. His poſtea acceſſere Lucas, Silas, Timotheus, Titus Clemens, & alii viri prædicando Evangelio idonei, quos *Apoſtolicos* vocant. *Primariæ* autem *Eccleſiæ* ob urbium eminentiam, fuerunt primo ſtatim ſeculo, *Hieroſolymitana, Antiochena, Romana & Alexandrina.* Quæ poſtea a ſedibus Patriarcharum, h. e. ab Epiſcopis primariis ibi conſtitutis dictæ ſunt *Patriarchales.* Harum primi Epiſcopi in *Chronic. & Hiſt. Eccles. Euſebii.* memorantur.

§. 9.

§. 9.

An ante dispersionem, fidei compendium, tanquam tesseram quandam doctrinæ Apostolicæ, quod SYMBOLUM inde APOSTOLICUM appellatur, ipsi condiderint, meritò dubitatur. *Baronius* quidem id nimis audacter affirmat *ad A. Chr. XLIV. n. 15. 16.* Verum cum Lucas in Actis suis de eo nihil memoret, & alii testes antiquissimi etiam deficiant; non ab Apostolis illud profectum esse creditur. v. *Vossii tract. de tribus Symbol plurimum reverendi L. Ittigii, Compatris mei conjunctissimi, Dissert de Pseudepigraph. c. VIII. & Dupini Biblioth. p. 14. seq.*

§. 10.

Scripta, & libri ab Apostolis & Evangelistis relicti, qui genuini ac cononici sint, hodie satis constat. De quibus olim dubitatum fuit, *Eusebius H. E. l. III. 24. & 25.* memorat. conf. Concil. Laodic. *c. 60. Bevereg.* Sunt tamen multa etiam scripta *pseudepigrapha*, quæ Christo, quæ B. Virgini Mariæ, quæ Apostolis tribuuntur: ùt *Epistola Christi ad Abgarum, Epistolæ Christi cœlitus demissæ. B. Mariæ Epistola ad S. Ignatium, ad Messa-*

nenses, ad Florentinos, Protevangelium Jacobi, Evangelium Petri, Thomæ, Philippi, Bartholomæi, Andreæ, Matthiæ, Thaddæi, Judæ Ischariotæ, Evangelium XII. Apostolorum, Acta Pauli & Theclæ, Actus Petri, Andreæ, Thomæ, Johannis, Philippi, Epistola Pauli ad Laodicenses, Tertia ejus ad Thessalonicenses, ad Senecam, Epistola Petri ad Clementem, Apocalypses Pseudapostolicæ, & alia, quorum νοθείαν eruditissimè nuper *in Dissert.* jam allegatâ laudatus noster *Ittigius* demonstravit. In hunc censum etiam referas libros & Carmina Sibyllina, quæ *tom. VIII. Bibliothecæ P P.* continentur. v. *Casaub. l. c. p.* 8.

§. II.

Præter Apostolos, & alii scriptores ecclesiastici hujus ævi memorantur, quorum scripta vel dubiæ fidei, vel planè sublestæ, aut supposititia sunt. Ad prius genus referimus 1.) *Barnabæ*, unius ex LXX. discipulis Christi, Epistolam Judæis præcipuè oppositam, quam *Eusebius H. E. l III.* 25. inter spuria recenset; *Is. Vossius* vero in notis ad illam, & alii genuinam esse pronunciant: 2.) *Clementis, συνεργȣ* S. Pauli, Epistolam prio-

priorem & posteriorem ad Corinthios, quarum *priorem* genuinam ex *Eusebii l. I. c. 16.* *posteriorem* verò adulterinam fuisse Critici statuunt. Ad alterum genus (suppositiorum) referuntur libri eidem Clementi vulgo tributi ut 1. *Canones Apostolorum LXXXV. Constitutionum Apostolicarum libri VIII. Recognitionum libri X. Homiliæ Clementinæ XIX.* (τὰ κλεμέντια vocata) &c. 2.) opera *Dionysii Areopagitæ* nomine evulgata: 3) *Hermæ Pastoris* dicti liber, quem *Cotelerius* inter opera Patrum ætatis Apostolicæ retulit: 4.) *Abdiæ Babylonii*, unius ex LXX. discipulis, *libri X. de historia certaminis Apostolici*: 5.) *Lini* Episcopi R. libelli duo *de Passione Petri & Pauli*: 6.) *Prochori vita S. Johannis*, cujus discipulus fuit: 7.) *Evangelium Nicodemi*, 8) *Marcelli* Martyris Fragmentum *de conflictu* S. *Petri & Simonis Magi*: 9.) *Lentuli* Epistola, itemq; *Pilati ad Tiberium*, cum *Actis* ejusdem seu Relatione de CHRISTI morte, resurrectione & ascensione. Hæc, inquam, scripta inter spuria referenda esse, multi viri doctissimi jam prolixè demonstrarunt. v. *Guil. Cave Hist.*

liter. Secul. I. & Ell. Dupini Nov. Biblioth. Auctor Eccles. tom. I.

§. 12.

DOCTRINA Apostolorum eorumque *συνεργῶν*, uno vocabulo laxius accepto, *Evangelium* vocatur, quod Christo in coelum sublato, ipsi cum Judæis tum Gentilibus annunciarunt. Hoc vero antequam Judæis persuaderetur, Apostoli demonstrarunt, *Jesum Nazarenum, esse verum illum Patribus ipsorum promissum Messiam, seu Christum, mundi Salvatorem*, Joh. XX, 31. Act. II, 36. Inde Baptismus & pœnitentia requirebantur, ibidem v. 38. & Act. III, 29. Gentilibus autem primùm demonstrandum fuit, totum genus mortalium esse peccatis obnoxium, ac absque horum expiatione, salva Dei justitia, non posse salvari: Ideo opus esse pœnitentia & fide in Christum, qui peccata omnium hominum expiavit. v. *Luc. XXIV*, 47. & *Epistolam Pauli ad Romanos* qui summam doctrinæ evangelicæ continet. Controversiæ super doctrina Evangelii motæ, in Actis Apostolicis & Epistolis Apostolorum annotatæ leguntur: inter

inter has præcipua fuit de justificatione; an ex operibus legis; an vero ex gratia, obtineatur?

§. 13.

RITUS & CEREMONIAS cum in cultu divino, tum in reliqua Christianorum disciplina, ævo Apostolicô paucas fuisse, ex Actis & Epistolis Apostolicis colligi potest. Quæ in duorum Sacramentorum a CHRISTO institutorum administratione observatu necessaria erant, ipse Christus præscripserat. Ac de Baptismo quidem ex *Matth. XXVIII*, 29. & *Actor. VIII*, 36. constat. Nam quæ *Dionysiaster de Hierarch. Eccl c. 2.* de susceptore aut sponsore & aliis in actu Baptismi ceremoniis memorat, sequioris ævi instituti sunt: ut & quæ *Auctor Constitut. Apostolic. l. VII. c. 41.* de Exorcismo & formula abrenuntiandi Satanæ & operibus ejus refert. Quos ritus sacros, *Justinus Martyr*, *Apologia II.* in Sacramentorum usu, sequenti ævo usitatos fuisse perhibet, eos jam seculo Apostolico frequentatos esse, nobis fit verisimile. Agit ibi de *congressibus Christianorum* ad preces fundendas, quibus finitis se invicem osculo charitatis exceperunt: de *Eucharistia* ordi-

narie in conventu Christianorum & quidem Dominicâ die celebratâ, de *oblationibus*, de *observatione diei Dominicæ* in memoriam resurrectionis Christi institutæ, quâ commentaria Apostolorum & Prophetarum prælecta populo, precesque ad DEUM fusæ sunt, populo adclamante, AMEN. vid. *cit. Apolog. Justin. p. 76. sequ. edit. Sylburgii. Agapæ* etiam seu convivia charitativa jam tum usitata, quæ tempore s. Synaxis, à ditioribus in gratiam pauperum fidelium, testandi amoris gratiâ, instituebantur frugaliter. 1 *Cor. XI, 20.* v. *D. Hoornbeeckii Miscell. Sacr. l. 1. c. 10. & 21.* De his *Tertullianus Apol. Cœna nostra de nomine rationem suum ostendit.*

§. 14.

HÆRETICI, qui hoc seculo præter Judæos & Gentiles Christianam doctrinam, aut ejus quædam capita impugnarunt, varii sunt. Omnium primus ac reliquorum velut parens, est *Simon Magus*, quem Lucas *Act. VIII. 9.* memorat. v. *Irenæi præfat. in libr. 3 de hæres. & l. 1. c. 30.* Qui impudentissimus impostor se *sublimissimam & infinitam virtutem* mentitus dixit, se in monte Sina Legem

Mosis

Mosis in persona Patris dedisse Judæis, tempore Tiberii, in persona Filii putativè adparuisse; postea se in linguis igneis Spiritum S. in Apostolos venisse. Duplicem Deum finxit, *Bonum* & *Malum*; Prophetas ex inspiratione Angelorum prophetasse, affirmavit; resurrectionem carnis negavit. v. *Justini Martyris Apolog. II. Irenæum l. 1. c. 20. & 30. Epiphan Hæres. XXI. Euseb. l. II. 13. & l. IV. 22. Augustin. de Hæres. c. 1. &*, qui veterum scriptorum de eo testimonia collegit & eruditè examinavit, *nostri Ittigii de Hæresiarchis ævi Apostolici Sect. I. c. II.* Asseclæ ejus, *Simoniani* dicti, fenestram Magiæ, libidini, idololatriæ & omni impietati aperuerunt. Ortum inde etiam nomen *Simoniacorum* & *Simoniæ in Jure Canon. Caus. 1. qu. 1. & 3.* quando pro rebus spiritualibus aut ecclesiasticis pecunia datur aut accipitur. *Boronius ad A. Chr. XXXV. n. 24. & ann. LXIII. n. 12.* per impudentem calumniam Lutheranis istam hæresin impingit, quòd statuerent, homines per gratiam tantùm salvari; quasi bona & justa opera cum Simone isti hôc rejicerent.

§. 15.

Menander Simonis Magi diſcipulus, gente, Samaritanus, mundum ab Angelis creatum finxit, ſibi Chriſti etiam honorem arrogans: diſcipulis ſuis tantam ſapientiam per magiam promiſit, ut ipſos fabricatores mundi, Angelos vincere poſſent, imo quotquot in nomen ſuum baptizarentur, iis immortalitatem promiſit. v. *Juſtini M. Apolog. II. Ireneum l.* 1. *c.* 22. *Tertull de Præſcript. l.* 1 *cap.* 46. *Epiphan. Hæreſ. XXII. Euſeb. l. III. H. E. c.* 26. *Aug. de Hæreſ. c. II. & Ittig. libr cit. c. IV.*

§. 16.

Cerinthus, qui hæreſin in Aſia diſſeminavit, Chriſtum ex Joſepho & Maria natum pro nudo homine, juſtitiâ & prudentiâ excellente habuit. Contra quem Johannes in Evangelii ſui initio divinitatem Chriſti graviter aſſeruit. Jactavit præterea non tantum revelationes Evangelicas; ſed etiam mundum ab Angelis productum ſomniavit; comminiſcens, poſt reſurrectionem Chriſti regnum per mille annos in terris in omni carnalium volupta-

ptatum genere continuandum, apud *Eusebium l. III.* 28. Plures improbos hominis errores collegit laudatus *noster Ittigius l. c. cap. V.* v. *Irenæum l. III. c.* 3. *Euseb. l. III. H. E. c.* 28. & *l. IV, c.* 14. *Theodoret. l. II. hæret. fab.*

§. 17.

Ebion, Cerinthi successor, πτωχῶς καὶ ταπεινῶς, abjecte & humiliter de Christo sentiens, juxta *Eusebium l. III. c.* 27. ejus divinitatem negavit: cum Nazaræis docuit, legis Mosaicæ observationem esse necessariam ad salutem, eoque nomine circumcisionem, sabbata & ceteros ritus Judaicos urgebat. v. *Irenæum l. I. c.* 26. *Tertull. de Præscript c. XXXIII. Augustin. de hæres. c. X.* Post Mosen & Josuam, nullos Prophetas divinos agnoscebat. Libros N. T. omnes, exceptô Evangelio Matthæi Hebraico, explodebat. v. *Ittigii l. c. cap VII. de Nazaræis.* Cerinthianum Chiliasmum etiam defendebat, teste *Hieronymo in Esa. cap. LXVI.* Plures in illo errores *Ittigius l. cit. c. VI.* notavit.

§. 18.

Nicolaitæ, ſive *Nicolaiani*, a Nicolao proſelyto Antiocheno, uno e Diaconis ſeptem *Act. VI*, 5. dicti. An autem ipſe Nicolaus autor ſectæ, ùt *Irenæus l. I. c. 27.* & *Epiphanius Hæreſ. XXV.* volunt; an verò culpæ hujus immunis, libidinoſorum ſuorum diſcipulorum culpam luerit, ùt *Clem. Alexandrinus l. III. Stromat.* & *Euſebius l. III. H. E. c. 30.* exiſtimant, determinare non poſſum. Dogmata tamen improba Nicolaitarum ex *Apocalypſ. II*, 6. 14. 15. ex parte nota ſunt; cùm nec a fornicatione, nec idolothytis abſtinuerint. *Irenæus l. c.* & *l. III. c. 11.* autor eſt, eos de DEO & Chriſto perperam ſenſiſſe. Et *Auguſtinus de Hæreſ. c. V.* memorat, eos non DEO, ſed poteſtatibus, quas finxerunt, mundi creationem tribuiſſe. Plura monſtroſa illorum dogmata *Philaſtrius de Hæreſ. c. XXX.* recenſet. v. *Ittigii l. c. c. IX.* Ceterum atrox calumnia eſt *Jac. Gualterii in Tab. Chronograph. Sec. I. c. 10.* quando Lutherum Nicolaiſmi poſtulat, quòd virum ſine muliere eſſe, non poſſe, ex *Geneſ. I*, 27. 28. docuiſſet.

§. 19.

§. 19.

Hæreticis hujus ſeculi laudatus *noſter Ittigius* jungit *Hermogenem* & *Phygellum* ex 2. Timoth. I, 15. *Hymenæum & Philetum*, ex 2. Timoth. II, 17. *Alexandrum* 1. Timoth. I. v. ult. 2. *Timoth. IV*, 14. *Diotrephen* ex tertia Johannis *Epiſt. v* 9. 10.

§. 20.

Concilia, *quæ* ſunt *conventus in Eccleſia extraordinarii ad componendas controverſias in doctrina Chriſtiana ſubortas inſtituti*, ævo hoc Apoſtolico non plura, quam *unum ſolenne* numerare licet; quod *Act. XV*, 23 *ſeqq.* deſcribitur. Nam etſi alii alios etiam conventus Apoſtolorum & fidelium eo nomine deſignant, ut *Act. I*, 21 *Cap. VI c. XXI*, 22. *ſeqq.* propriè tamen loquendo, illud tantum ſolenne & primum fuit, quod ex Luca *Act. XV.* adduxi. In quo actum de lege ceremoniali, de libertate Chriſtiana, exceptis quatuor illis ad tempus obſervandis, ne Judæis recens-converſis ſcandalum præberetur. Ubi notes contra *Baronium ad ann. Chr. LI. n. 12.* in eô nullam Petri fuiſſe

prærogativam juris aut poteſtatis. Decretum ibi de idolothytis, ſangvine & ſuffocato factum, erudite illuſtrat *Clar. Pfannerus Obſervat. Eccleſ. I.*

§. 21.

REGIMEN ECCLESIASTICUM ex ordine miniſtrorum Eccleſiæ eorumque poteſtate a Chriſto Apoſtolis, teſtibus ſuis irrefragabilibus, conceſſâ judicandum eſt. Ipſi autem legati Chriſti æquali poteſtate inſtructi, nullum primatum poteſtatis aut dominatum affectarunt; cum Eccleſia, quam plantare juſſi erant, non ſit ſtatus regni indolem raferens. id quod ſolidiſſime *B. noſter Pufendorfius libro de Habit. Relig. Chriſt. ad ſtatum civilem* demonſtravit. Qui Petro primatum cum Baronio aſſignant, eumque Epiſcopatum Romæ œcumenicum jam ſtabiliviſſe garriunt; aut ruditatem in hiſtoria antiqua, aut impudentiam ſuam apricantur. Id, quod *Vedelius de Cathedra Petri Antiochena*, *Salmaſius de Primatu Papæ in præmiſſo Apparatu*, doctiſſimus *Blondellus* de eodem argumento adverſus Cardinalem Perronium,

um, & *Ludovicus Molinæus* Petri filius, prolixe demonstrarunt. Equidem Petrum Romæ fuisse cum Salmasio negare nolim; at XXV. annos ibidem sedisse primatumque universalem in omnes Ecclesias firmasse, historiæ & chronologiæ repugnat. v. *Edm. Richerii Hist. Concil. Gen. c. I. n. 5.* Et cur non potius paulo primatus tribuitur? qui Romanam Ecclesiam fundavit, quemque ea propter *Antonius Arnoldus* Jansenista in Gallia celeberrimus, hac in parte Petro æqualem facit. v. *noster Ittigii Heptad. Dissertat. Select. Dissert. IV. & Salmas. in Aep ir. p. 6.* Hesychius Presbyter Hierosolymitanus apud *Photium Cod. CLXXV* Jacobo Minori Episcopo Hierosolymitano primatum vindicat. Enim vero *Primatus*, & *Primarii* nomina, ævo Apostolico ignota fuerunt. Ipsi etiam scriptores Pontificii, quando vitas successorum Petri in sede Romana describunt, inter se dissentiunt, certissimo indicio, successionem Pontificum R. esse incertam.

§. 22.

§ 22.

Ordinem autem miniſtrorum in Chriſti Eccleſia fuiſſe ex 1. *Cor. XII, 28. 29. Epheſ IV*, 11. conſtat: quorum caput non Petrus, ſed ἀρχιποιμήν, Chriſtus. 1. *Petr. V*, 4. fuit. Qui inter hos præcipui fuerunt, a cura τῆς ἐπισκοπῆς, Epiſcopi, aut προϊστάμενοι, vel προεστῶτες, ἡγούμενοι, præpoſiti, rectores vel ab ætate πρεσβύτεροι, *Seniores* dicebantur. *Rom. XII*, 8. 1. *Tim. V*, 17. ceteri paſcendi munere, ποιμένες, *Paſtores*, aut διδάσκαλοι appellabantur. Infimus gradus fuit *Diaconorum*, qui primum curam œconomiæ gerebant, menſis, pauperibus, orphanis, viduis & ægrotis inſervientes, *Act. VI*, 3. 4. *Rom. XVI*, 1. Temporis tamen ſucceſſu, eosdem & ſpirituali œconomiæ Verbi & Sacramentorum operatos eſſe, ex *Philipp. I*, 1. & 1. *Timoth. III.* 2. 8. 9. & 13 colligitur. Ordinem hierarchicum, quem *Baronius* ad A. Chr. XLIV. n 77. ſequ. refert, diu pòſt in Eccleſia innotuiſſe, omnes in hiſtoria antiqua vel leviter verſati hodie non ignorant.

§. 23.

§. 23.

PERSECUTIONES, quibus Apostoli & Christiani primi statim pressi sunt, in *minores* & *majores* distingui possunt. Illas in Palæstina a Judæis excitatas, Christiani ferè sustinuerunt, de quibus ex Actis Apostolicis constat. Has (*majores*) Imperatores gentiles, *Nero* & *Domitianus* excitarunt. Inde *prima* inter illas Neroniana, *altera* Domitiana audit; utraque crudelissima fuit.

§. 24.

Causa, vel prætextus primæ persecutionis fuit incendium Romæ, cujus invidiam scelestus Nero[l], in Christianos innocentes convertit, ut post *Suetonium*, *C. Tacitus Anno XV.* 44. testatur, diritatem ejus simul describens. Initium istius juxta Scaligerum A. Chr. LXIII. Neronis verò imperii IX. factum est, & duravit Romæ atque in provinciis Romanis ad annum Neronis XII. quô semet furibundus ictu gladii, teste *Aurelio Victore*, transegit confer *Tertull. Apologet. c. V.* & *Sulpitii Severi Hist. Eccl. l. II. p.* 370. *edit. Horn. Euseb. H. E. l. II. c.* 25. & *Lactant. de Mort. Persecut.*

cut. c. 2. In hac Petrus & Paulus Romæ martyrio affecti sunt. Numerus martyrum reliquorum incertus est. conf. *Baron. ad A. Ch. LXIX. n. 44. & Prudens. Hymn.* περὶ στεφάνων, Post Neronis interitum, Vespasiano imperante, A. Chr. LXX. excidium Hierosolymæ, memorabile in omne ævum Nemesis divinæ exemplum, contigit. v. *Joseph. de Bell. Jud. l. VI. & VII. Tacit. l. V. Histor. cap. 10. sequ.* Hac tempestate Christiani, relictis Hierosolymis, sedes suas Pellam, oppidum quoddam trans Jordanem transtulerunt, teste *Eusebio l. III. 5. H. E.*

§. 25.

Secundæ persecutionis autor Flavius Domitianus, Titi Vespasiani optimi imperatoris pessimus successor, ac ideo a *Tertulliano Apologet. c. V.* portio Neronis de crudelitate dictus fuit. Refertur hæc circiter in A. Chr. XC. conf. *Euseb. H. E. l. II. 17.* In causa fuerunt calumniæ atrocissimæ, quibus Christiani passim aspergebantur; quod essent athei, inimici Imperatorum, legum, naturæ; imo hostes humani ge-

generis, ut *Tertullianus in Apologetico* refert. Persecutio hæc promiscue in Judæos & Christianos grassata est adeo, ut nulli Christianorum etiam sibi cognatorum pepercerit tyrannus. Johannem Evangelistam in dolium ferventis olei conjectum, cum illæsus inde evasisset, in insulam Pathmum relegavit, ubi Apocalypsin scripsit. v. *Tertull. de Præscr. c. 36. Euseb. l. III.* 19. 20. *& Theodoret. de Cur. Græc. Affect. Serm. IX. & Lact. de Mort. Persecut. c.* 3.

§. 26.

Memorabilia alia, quæ ad hoc seculum pertinent, sunt, quod Augustus, cum Tiberio filio suo *censum* Romæ agitans, invenerit hominum nonagesies ter centena millia; quam immanem summam *Scaliger in animadv. ad Euseb. Chron. p.* 179. *180.* correxit: quod in Ecclesia donum propheticum & miraculorum, ævo hoc Apostolico adhuc viguerit: De *Simonis Magi* volatu & casu præcipiti, ap. *Arnob. l.* 2. *adv. gent.* De *Johanne Evangelista* in oleum igneum demerso & inde illæso evadente, ap. *Tertull.*

tull. de Præscript. c. 36. De *Cerinthi* tragico interitu ex ruina balnei, e quo Johannes antè egressus fuerat, apud *Irenæum l. III. c. 3. Euseb. l. III. c.* 28. & similia, quæ in pseudepigraphis annotari solent. *D. G. Calixtus in Apparat. Theolog. p.* 113. divinæ providentiæ tribuit, quòd præter Apostolica & Canonica scriptorum nihil ex primo seculo integrè & sine suspicione falsi, vel certè interpolationis argumentis ad nos pervenerit; non quòd nihil omninò scripserint, qui id ætatis ecclesiis præerant; quum de Ignatii nonnullis Epistolis res sit extra controversiam; sed potiùs quòd divina providentia primum seculum non nisi Apostolicis scriptis apud nos voluerit nobilitatum; & hoc ipso providere, ne ob vicinitatem temporum, alia si exstarent, cum Apostolicis confunderentur. Addi potest, quòd etiam *donum miraculorum* hoc ævo inter Apostolos, & viros Apostolicos frequens, sequenti seculo, receptâ passim per orbem terrarum doctrinâ Evangelicâ, rarius factum sit.

§. 27.

§. 27.

Quod si quis velit nunc *judiciò pragmatico*, res primò hoc Christianorum ævo gestas summatim æstimare; ante omnia devotâ pietate veneranda erit summa DEI sapientia, bonitas & justitia. Quanta enim sapientia, quòd Christus per Apostolos ex infimâ plebe lectos, obnitentibus Judæis, gentilibus, tyrannis atque hæreticis; Evangelium, quod sapientibus mundi stultitia videbatur, tam latè per orbem, sine armis & ullâ vi externa propagarit. Quanta bonitas & benignitas DEI, quâ gentiles divinæ gratiæ velut exules & contemtores, atque a communione divinorum aliàs mysteriorum semotos, in gremium Ecclesiæ recipere, eosque æternæ salutis reddere participes dignatus est. Quantum justitiæ DEI vindicis documentum, horrenda Judæorum tempus gratiæ aspernantium strages, urbis eversio, & eorum per orbem dispersio. Admirari etiam decet divinam providentiam, quâ agnos inter lupos & leones, hoc est, Christianos inter tyrannorum persecutiones,

con-

conſervarit, ſuamque Eccleſiam ſangvine fundatam latius propagarit atque amplificarit.

PERIOD. I. CAP. II.
De
Sec. II. Chr.

§. 1.

JAm late per orbem univerſum diſſeminatâ Religione Chriſtiana, numerus Chriſtianorum valde auctus fuerat. Inprimis cum Philoſophi etiam eruditiſſimi Chriſto nomen darent, fidemque Chriſtianam adverſus gentilium calumnias ſtrenue aſſertum irent. Quanquam inter hos etiam multi novarum hæreſium fuerunt ſimul autores.

§. 2.

Doctores & *Scriptores* hujus ævi præcipuos nominare ſaltem libet; cum eorum vitæ & ſcripta in omnibus fere hiſtoriæ compendiis memorentur. Illi ſunt *Ignatius* Epiſcopus Antiochenus, *Polycarpus* Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſcopus, *Juſtinus Martyr*, *Tatianus*, *Melito Aſianus*, *Athenagoras*

goras Athenienſis Philoſophus, *Hegeſippus* ex Hebræo Chriſtianus, *Theophilus* Antiochenus Epiſc. *Irenæus* Eccleſiæ Lugdunenſis Presbyter, *Clemens* Presbyter Alexandrinus, *Tertullianus* Carthaginenſis Afer, primùm cauſſidicus, deinpe presbyter Carthaginenſis. Reliquos, quorum ſcripta perierunt, aut fragmenta ſaltem ſuperſunt, aut qui ſuppoſititii ſunt, ut *Pſeudo-Decretales*, recenſere hic omittimus. v. *Dupin. Biblioth. p.* 334.

§. 3.

Ignatius Apoſtolorum auditor & martyr ſanctiſſimus, *ſeptem* epiſtolas in vinculis exaravit ad Smyrnæos, ad Polycarpum, ad Epheſios, ad Magneſios, ad Philadelphenſes, ad Trallianos & ad Romanos. Has *Iſ. Voſſius* & *Uſſerius* pro genuinis habent. Ceteræ, quæ ejus nomen præ ſe ferunt, pto ſuppoſititiis habentur. v. *Pearſonii in Prolegom. ad Vindic. Ignatii Epiſt. pag.* 21. *ſeqq.* & *Euſeb l. III. c.* 36. *H. E.* conf. *Dupini Biblioth. Nov. tom.* 1. *p* 57. *ſequ.*

§. 4.

Polycarpus poſt martyrium Ignatii Epiſtolam

ſtolam ad Philippenſes exaravit, quam *Uſſerius* Oxoniæ a. 1644. *Maderus* Helmſtadii an. 1653. & *Stephanus le Moyne* Lugduni Batavorum Græcè & Latinè evulgarunt. Meminit ejus *Euſebius l. IV. c.* 14. *H. E.* confer *Clar. Tenzelii Diſſert. de Polycarpo.* Σύγχρονος ejus fuit *Papias* Epiſcopus Hieropolitanus, cujus librorum mentionem facit *Ireneus l. V. adv. Hær. c.* 33. qui Chiliaſmi autor habetur, ſed tamen *Baronius* in *Martyrolog. d. Febr. XXII. p.* 131. eundem propterea non inter hæreticos cenſendum putat. conf. *Dupin. Bibl. Nov. tom.* 1. *p.* 76. *ſequ.*

§. 5.

Juſtinus Martyr Palæſtinus, ex Philoſopho Platonico, Chriſtianus, ſub Antonino Pio floruit: opera ejus varia proſtant. Sed pro genuinis *duæ* ejus *Apologiæ* pro Chriſtianis, duplex ejus *Oratio ad Græcos*, & *Dialogus cum Tryphone* Judæo, habentur. v. *Euſeb. l. IV. c.* 15. confer *Abrah. Sculteti Medull. Patr. libr.* 1. & *Guil. Cave Hiſt. lit. fol.* 37. *ſeq.*

§ 6.

§. 6.

Tatianus ex gentili Chriſtianus orthodoxus, ſed poſt obitum Juſtini M. hæreticis annumeratus, *Orationem ad Græcos* ſcripſit, quam *Euſebius l. IV. c. 29. H. E.* laudat. v. *Sculteri Medull. Patr. l. II. c. 6.* & *Hoornbeckii Miſcell. Sacr. p. 79. Dupin. B. N. tom. I. 97.*

§. 7.

Melito Aſianus, quæ ſcripſit, ab *Euſebio H. E. l. IV. c. 26.* memorantur. Hodie fragmenta tantum quædam ſuperſunt, quæ *Halloixius tom. II. p. 835.* recenſet. Librum ejus de *Tranſitu B. Virginis*, *Natalis Alexander Secul. II. P. I. p. 63.* pro ſpurio habet v. *Cave Hiſt. lit. fol.* 43.

§. 8.

Athenagoras ſub M. Aurelio Antonino & Luc. Vero, vel etiam Commodo Imperatoribus clarus, *Apologiam* pro Chriſtianis & tractatum *de Reſurrectione* mortuorum ſcripſit. Quæ viri ſublimis opera an. 1685. hic Lipſiæ cum notis publicavimus. conf. *Dupini Bibl. Nov. t. I. p.* 98.

§. 9.

Hegesippus, Imperatoris Commodi ætate floruit, *libros V. Actuum Ecclesiasticorum* scripsit, quorum fragmenta *Eusebius H. E. l. II. c. 23.* exhibet, Hic cum Pseudo-Hegesippo, qui postea *libr. V. de bell. Jud.* consarcinavit, non confundendus est. v. *Dupin. Bibl. Nov. tom. I. p. 84.*

§. 10.

Theophilus Antiochenus sub M. Antonino Vero Imp. clarus, tres libros ad Autolycum, de *Fide Christianorum*, adversus ejusdem calumniatores exaravit. Qui Oxonii a. 1684. cum notis prodierunt. confer *Euseb. l. IV. c. 24.* v. *Scult. Medull. Patr. l. IV.* Reliqua ejus scripta interierunt.

§. 11.

Irenæus Polycarpi auditor, varia scripsit, teste *Eusebio H. E. l. V. c. 20. 24. & 26.* supersunt ejus *libri V. adversus hæreses*, quos Latine tantum habemus. Franciscus Feuardentius fragmenta quædam, ex Græcis scriptoribus, suæ editioni addidit. conf. *Photii in Biblioth. Cod. CXX. & Scultet.*

Med.

Med. Patr. l. III. Chemnit. orat. de Lect. Patrum p. 2. & Dupin. l. c. p. 107. seqq.

§. 12.

Clemens Alexandr. sub finem hujus seculi clarissimus, Origenis præceptor, vir πολυμαθέστατος, *libr s VIII. Stromatum* varia eruditione refertos. *Protrepticon ad gentes*, quo eas ad fidem Christianam invitat, *Pædagogum* tribus libris constantem, quibus Christianos in sanctis moribus informat, *Hymnum in laudem D. N. J. C.* Orationem περὶ τῶν, τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, Oxonii a. 1683. cum aliis desideratis hactenus, editam reliquit. v. *Euseb. l. III. c. 23. Cave H. lit. p. 55. Sculteti Medull. Patr. l. V. & Dupin. l. c. p. 119. seqq.*

§. 13.

Quint. Sept. Florens Tertullianus, primus ordine inter Patres Latinos, vir acumine, dicendi genere acer inprimis & vehemens, præter *Apologeticum* pro Christianis, quorum mores innocentes prædicat atque recenset, *varios libros* composuit, quos *B. Rhenanus*, a. 1521. Basileæ, & a. 1634. *Nic. Rigaltius* cum notis publicavit.

Parisiis. De nævis ejus *consule Scultet. B. Patr. l. VII. Chemnit. l. c. p. 3.* & *Dupin. l. c. p. 126. seqq.*

§. 14.

De omnibus jam nominaris Patribus notandum est, , istos suis non caruisse nævis. Cum enim maximam partem ex Platonis aut aliorum Philosophorum scholis nuper prodiissent; omnes errores quibus antea imbuti fuerant, non statim exuentes, quosdam Christianæ doctrinæ hinc inde admiscuerunt. Quemadmodum & hæreses multas primorum seculorum, ex pravis Philosophorum sententiis enatas esse constat. *Coloss. II.* 8. Æquitas interim poscit ; ne viros cetera pios, & non sponte errantes, statim in hæreticorum censum referamus.

§. 15.

Summam Doctrinæ hujus seculi *Irenæus l. 1. c. 2.* exhibet, quæ Symbolo Apostolico fere congruit. v. *Tertull. de vel. virg. f.* 192. Nimirum eandem fidei regulam, Scripturam S. nobiscum agnoscebant, fideique nostræ Evangelicæ capita profitebantur. id quod ex ipsorum scriptis *Centuriatores*

Mag-

Magdeburgici Cent. II. cap. IV. & B. D. Bebe-lius Antiquit. Eccles. Evangel Secul. II. artic. 3. prolixe probarunt. confer *Forbesii Instruct. Hist. Theolog. l.* 1. *c.* 3. *Spanhemii Epitom. Isag. ad H. Eccl. Sec. II. n.* III. & *Dupini Biblioth. cit. tom I. p.* 344. *seqq.*

§. 16.

Controversiæ, quibus Christiani, hoc ævo maxime exercitati fuerunt, aliæ a gentilibus, aliæ a Judæis, aliæ ab hæreticis, aliæ ab ipsis invicem motæ sunt. *Gentiles* iis nefanda crimina objiciebant, ἀθεότητα seu atheismum, cœnas Thyesteas, concubitus incestuosos & promiscuos, contemtum Imperatorum, crimen rebellionis & alia, quæ in Apologiis suis, Justinus Martyr, Athenagoras & Tertullianus diluunt atque refutant. v. *B. D. Kortholdi libr. de calumn.* quibus veteres Christiani adspersi sunt. *Judæi* JESUM esse verum Messiam negantes, legis Mosaicæ observationem urgebant. confer *Justini dialog. cum Tryphone.* Hæretici, ut Gnostici, Valentiniani, Hermogeniani, Montanistæ & alii plures, præcipua doctrinæ Christianæ capita vel

 lica-

licabant, teratologias suas ex gentilismo petitas, Christianismo admiscere molientes, quod ex Irenæo, Clem. Alexandrino & Eusebio patet. *Victor*, Episcopus R. Episcopis in Asia orthodoxis, litem non necessariam super Paschate, quando illud celebrandum, movit. Quæ controversia magno animorum motu, usque ad Concilium Nicænum agitata est. v. *Euseb. H. E. l. V. c. 23. 24.* ita, ut qui XIV. die Aprilis Pascha celebrandum statuerint, *Quatradecinani* velut hæretico vocabulo diffamarentur.

§. 17.

HÆRETICI famosiores in hæresiologiis passim notati, hoc seculo fuerunt *Saturninus*, *Basilides*, *Carpocrates*, *Adamiani*, *Cajani*, *Sethiani*, *Ophitæ*, *Valentinus* & ejus asseclæ, *Cerdo*, *Marcion*, ejusque discipuli *Lucanus* & *Appelles*, *Gnostici*, *Docetæ*, *Melitonii*, *Tatiani*, *Encratitæ* & horum sequaces, *Montanus* & ejus asseclæ, *Hermogenes* & *Praxeas*. Horum omnium historiam, post veteres scriptores, nemo ex novioribus accuratius nostro *laudato Ittigio*, *in Dissertat. de Hæresiarchis primi* & *se-*

cundi

cundi seculi descripsit; cujus lectionem, hic studiosæ juventuti merito commendamus. Nos pauca tantum de illis annotabimus.

§. 18.

Saturninus Antiochenus, (quem Epiphanius & Theodoretus *Saturnilum* appellant) e schola Menandri ortus, unum Patrem omnibus incognitum statuit, Angelorum creatorem: Christum non verum hominem fuisse, sed formam tantum humanam habuisse: duo hominum genera, unum natura bonum, alterum natura malum agnovit, resurrectionem negavit &c. v. *Epiphan. Hæres. XXIII. Augustin. de Hæres. c. III. Philastr. hæres. XXXI.*

§. 19.

Basilides Alexandrinus, Hadriano imperante, ingeniosior Saturnino videri volens, statuit a Patre ingenito, primo omnium natum esse, τὸν Νοῦν, ab hoc τὸν λόγον, a λόγῳ φρόνησιν, a φρονήσεως σοφίαν & δύναμιν, a δυνάμεως autem & σοφίας, Angelos & Archangelos, qui primum cœlum fecerint. Ab his vero alios

natos eſſe Angelos, & ab iis iterum alios. v. *Irenæum l.* 1. *c.* 23. *Euſeb. l. IV. c.* 7. *Epiphan. hæreſ. XXIV.* & *Ittig. l. c. c.* 2.

§. 20.

Carpocrates, Carpocras Epiphanio dictus, Alexandrinus, Philoſophus ante Platonicus, ſtatuit mundum ab Angelis productum eſſe; JESUM ex Joſepho & Maria genitum pro nudo homine habuit. Præter magiam & incantationes, omne genus libidinis non permittebat tantum; ſed & mandabat, ut viam ad perfectionem, ſola opinione hominum diſcerni bona & mala, affirmans. v. *Iren. l.* 1. *c.* 24. *Euſeb. l. IV. c.* 7. *Epiphan. hæreſ. XXVII. Auguſt. de hæreſ. c.* 7. *Ittig. c.* 7.

§. 21.

Adamiani juxta *Theodoret. l.* 1. *c.* 6. a *Prodico* ſeducti, in conventibus ſuis Adami nondum lapſi nuditatem imitabantur, & in culpam aliquam lapſos ſocietate ſua ejiciebant, ſicut Adamus Paradiſo ejectus eſt: nuptias quoque improbarunt, cum interim promiſcuas libidines ſibi permitterent. v. *Epiphan. hæreſ. LI. Damaſcen. hæreſ. c. LI.* & *Ittig. c. IV.*

§. 22.

Cajani ſeu *Cainiani*, vel *Cajaniſtæ*, a Caino fratricida ſic appellati; quia Cainum magnis honoribus dignum cenſuerunt. v. *Clem. Alexandr. l. VII. Strom. p.* 549. Core etiam & Sodomitas, & peſſimos quosque ſuos cognatos dixerunt, *teſte Irenæo l.* 1. *c.* 35. Judam quoque proditorem magni fecerunt, quod proditione ſua hominum ſalutem procuraſſet. v. *Epiphan. hæreſ. XXXVIII. & Ittig. c. 3.*

§. 23.

Sethiani, ſeu *Sethitæ* ita dicti ſunt, quod Sethum Adami filium, ipſum Chriſtum fuiſſe, affirmarint. v. *Epiph. hæreſ. XXXIX. Auguſtin. de hæreſ. c. XIX. Ittig. IV.*

§. 24.

Valentinus, Philoſophus in Ægypto Platonicus & Pythagoricus, in petitione Epiſcopatus rejectus, hæreſiarcha factus eſt, multaque deliria de XXX. Æonibus & eorum ridiculis ſyzygiis ſparſit; Chriſtum corpus ſuum ex cœlo attuliſſe, & per Mariam inſtar aquæ per fiſtulam transiiſſe, ſomniavit. Finxit & tria hominum

genera, *carnale*, *animale* & *spirituale*: Resurrectionem hujus carnis negavit. v. *Iren. l.* 1. *c.* 1. *&* 5. *Tertull. libro adversus Valentinianos*, *Euseb. l. IV. c.* 11. *Epiphan. hæres. XXXI. August. de hær. c. IX. & Ittig.* 5. *& de Valentiniani asseclis c.* 6.

§. 15.

Cerdo vel *Cerdon* Valentini σύγχρονος, e Syria oriundus, duos finxit cum Simone Mago Deos, unum *bonum*, alterum *malum*: illum superiorem & incognitum omnibus, hunc mundi creatorem: Superioris filium esse Christum, quem non veram carnem, sed carnis phantasma assumsisse, nec revera passum esse, resurrectionem corporis etiam negavit. v. *Iren. l.* 1. *c.* 28. *& l. III. c.* 4. *Epiphan. hæres. XLI. August. de hæres. c. XXI.*

§. 26.

Marcion, Synopensis Ponticus, Episcopi filius, Philosophus ante Stoicus, Cerdonis discipulus, ob stupratam virginem communione Christianorum exclusus, hæresin a magistro suo haustam, Antonii Pii tempore sparsit. Polycarpus eum,

primo

rimogenitum Satanæ dixit. v. *Iren. l. III. c. 3. Euseb. l. IV. c. 14.* Duos Deos, *bonum & malum* finxit; Vetus Testamentum a malo DEO profectum respuit; Novum vero pro lubitu mutilavit, expunctis præsertim istis locis, quæ de vera Christi generatione & carne ajunt, cujus etiam resurrectionem negavit; conjugium rejecit; Cainum, Sodomitas, Ægyptios & omnes gentes sceleratas salvatas; contra Abelem, Enochum, Noachum & Patriarchas cum Prophetis damnatos fuisse, dixit, v. *Iren. l. 1. c. 29. Tertull. libr. adversus Marcionem, Euseb. l. IV. c.* 11. *Epiphan. hær. XLII. Aug. de hær. XLII. Aug. de hær. c. XXII. Ittig. c.* 7.

§. 27.

Lucanus & *Appelles* Marcionis discipuli, fœda Marcionis dogmata propagarunt aliisq; sceleratis sententiis interpolarunt. Lucanus inter alia statuit, neque carnem neque animam, sed tertium quid resurrecturum esse. v. *Tertull. de Resurr. c.* 2. *Apelles*, scortator, revelationes Philumenæ scorti sui jactavit, Mosis libros rejecit. v. *Origen. l. V. contra Celsum. Epiphan. hæres.*

XLIV. Euseb. l. V. c. 13. Plura de blasphema hominis doctrina, tradit *Ittigius c. VIII.*

§. 28.

Gnostici, ἀπὸ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, quam jactabant, appellati, ex Simonis Magi, Menandri, Saturnini, Basilidis, Carpocratis & Valentini disciplina, colluviem quandam monstrosarum sententiarum collegerunt: quare illos Augustinus *Fabulones* vocat. Variis deinde modis nominibusque inter se distincti, nominatorum jam hæreticorum deliria interpolarunt. Historiam illorum diligentissime contexuit laudatus *Ittigius l. c. c. IX.*

§. 29.

Docetæ seu *Docitæ* tradiderunt, Christum δοκήσει πεφυκέναι, seu *opinione natum esse.* Unde & Phantasiastæ appellati. v. *Ittig. c. X. Anthropomorphi* etiam dicti, quod Christi corpus, speciem tantum humanam referre, somniarent.

§. 30.

Melitonii, a Melitone dicti, DEI imaginem in corpore, non in anima quærendam esse docuerunt, quod DEUM corporeum esse somniarent, v. *Ittig. c. XI.*

§. 31.

§. 31.

Tatiani a Tatiano Syro, Juſtini M. diſcipulo appellati, conjugium opus Diaboli dixerunt: Adamum ſalvatum eſſe, negarunt. Abſtinentiam ab eſu carnium & potu vini requirebant, inde & *Encratitæ* appellati. In Euchariſtia loco vini, aquam adhibebant, *Aquarii* inde cognominati. vid. *Iren. l. I. c. 3. & 31. l. III. c. 39. Euſeb. l. IV. c. 29. Epiphan. hæreſ. XLVI. Auguſt. de hær. c. XXV.* Cæterum *Tatianus* ille, primum harmoniam Evangeliſtarum adornavit. v. *Euſeb. l. IV. c. 29. & Ittig. c. XII.*

§. 32.

Montaniſtæ a *Montano*, qui ſe Paracletum illum ſpiritum veritatis mentitus erat, appellati, damnarunt conjugium: lapſis pacem denegabant: jejunia nova & inuſitata introducebant: martyria ambiebant, nec perſecutionis tempore fugam eſſe licitam ſtatuentes. Jactabant etiam viſiones propheticas. v. *Euſeb. l. V. cap.* 14. 16. *ſeqq. Epiphan. hæreſ. XLIIX. Auguſtin. de hær. XXVI. Ittig. c. XIII.* Dicti quoque a patria Montani, *Peputiani* & *Cataphryges*.

§. 33.

Hermogenes Afer, materiam DEO coæternam ſtatuit, ex qua DEUS omnia poſtea feciſſet. Quem *Tertullianus* libro peculiari confutavit, ejusque aſſeclas *Materiarios* nuncupavit.

§. 34.

Praxeas, a quo *Praxeani* & *Patripaſſiani* nominantur, hæreſin in Aſia primum, deinde Romæ ſparſit: adverſus quem peculiaris *Tertulliani* diſputatio extat. Hermogenis errorem amplexus, Chriſtum aſcendendo corpus ſuum in ſole depoſuiſſe, & Patrem in Chriſto paſſum eſſe deliravit, v. *Ittig. c. XVI.*

§. 35.

Harum ſi hæreſium quæras originem, multa ex Gentilium Philoſophia derivari poſſunt. Varia de hoc apud *Tertullianum* loca extant. Unum tantum hic ex libro de *Præſcript. c. VII. f.* 232. adſcribemus: *Ipſe denique hæreſes*, inquit, *a philoſophia ſubornantur. Inde Æones, & formæ neſcio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum; Platonicus fuerat. Inde Marcionis*

DEUS

DEUS melior de tranquillitate; a Stoicis venerat. Et ut anima interire dicatur, ab Epicureis observatur &c. Tandem subdit: *viderint, qui Stoicum & Platonicum & Dialecticum Christianismum protulerunt.*

§. 36.

SYNODOS vel CONCILIA quædam particulariaria, ob controversias exortas habita fuisse, ex *Eusebio* constat: ut in Asia ob Montani & Cataphrygum hæresin, ap. *Eusebium l. V. c. 16.* item ob controversiam de die, quando Pascha celebrandum, deque jejunio ante Pascha usitato, apud *Euseb. l. V. c. 23. 24.* ubi Episcopi R. Victoris Ecclesias Asiaticas excommunicantis ambitio & audacia notatur, quam Irenæus & Polycrates maximè improbarunt; ut Baronius erubescere debuerit, quod inde Episcopi R. autoritatem probare non dubitarit ad *A. Chr. CIIXC. n.* 10. & 11. v. *Cent. Magd. Cent. II. c. 9.* & *Dupini Bibl. p. 330. seqq.*

§. 37.

ECCLESIÆ REGIMEN hoc tempore penes

penes Episcopos & Presbyteros, populo tamen in arduis rebus non excluso, fuisse, ex Cypriano & Eusebio constat. Episcopi tantum prærogativa ordinis gaudebant: unde & προεστῶτες, *antistites*, apud *Justin. M. Apolog. II. p.* 76. 77. appellantur. Tales in præcipuis tunc Imperii R. urbibus seu metropolibus residebant, ut Hierosolymis, Antiochiæ, Romæ, Alexandriæ, & Byzantii. Quorum nomina *Eusebius* passim *Hist. Eccl. l. III. c. II. 35. l. IV. c. 5. 6. l. V. c.* 12. item in *Chronico ad ann. CVIII, & CXII.* allegat. confer *Nicephori Chronolog. pag. 159.* & *Camerarii Append. p.* 160. it. *Cent. Magd. Cent. II. c. 7. &* 10. Nulla tamen adhuc Episcopi R. protestatis prærogativa fuit; etsi *Victor* illam ambiret. & *Tertullianus* sedi Romanæ stylo veteri usus, *Pontificatum maximum* tribueret. *de Pudic. c.*1. Ambitiosa quippe Metropolitanorum, Archiepiscoporum, Patriarcharum & Primatum nomina hoc ævo in ecclesia ignota erant. In Ecclesiis particularibus, regimen vel directio ordinis, erat penes *Presbyterium*, hoc est, collegium ex Presbyteris

&

& Diaconis constans. conf. *Dodwelli Dissert. Cyprian. IX.*

§. 38.

Episcopi a Clero & plebe eligebantur, quod *Cyprianus l.* 1. *Epist.* 67. ex traditione divina, & Apostolica observatum fuisse, scribit. Inde ordinationes eorum per χειροτονίαν, seu electionem suffragiis factas scribitur. Munus Episcoporum fuit docere populum, administrare Sacramenta, & curare disciplinam Ecclesiasticam; ne, pravi mores inolescerent. Episcopos uxores etiam habuisse, ex *Eusebio l IV. c.* 23. constat. *Diaconi* curam pauperum & ægrotorum præcipue gerebant; quidam, etiam sacra obibant munia. *Diaconissarum* ministerium fuit in baptismo fœminarum, in cura ægrotorum & captivorum,

§. 39.

Disciplina *ecclesiastica* quoque, multo adstrictior fuit, quam cum Ecclesia magistratus Christianos nacta esset. De ea, ex Tertulliani Apologetico & Cypriani Epistolis inprimis constat. confer *Cave* librum de *Primo Christianismo.* Qui graviori

viori peccato inquinati fuerant, eos e communione sua ejiciebant. Exemplum, apud *Euseb. l. IV. c.* 11. extat. confer *Plin. l. X. Ep.* 97. Per pœnitentiam tamen & subsecutam exomologesin Ecclesiæ reconciliabantur. v. *Spanhemii Isag. Hist. Sec. II. n.* 4. *p.* 65. Morum sanctitas tum Christianos a Gentilibus distingvebat. Hodie quæ *Justinus Martyr* & *Tertullianus* in Apolog. de veteribus Christianis prædicant, in paucis admodum deprehendes. conf. *Dupini Bibl. t.* 1. *p.* 353. *sequ.* 349.

§. 40.

Ritus ex ævo Apostolico derivati pauciores erant. Diem Dominicam, festum Paschatis & Pentecostes quotannis solenniter celebrabant, v. *Tertull. de Cor. Milit. c.* 3. Preces in conventibus sacris ad DEUM fundebant, hymnos simul canentes, ut *Plinius Epist. cit.* testatur. Jejuniis vacabant solennibus ante Pascha; quod tamen non fuit dierum XL. - Signaculum crucis, quo frontem subinde signabant, egressuri aut aliquid acturi, *Tertullianus de Coron. Mil. c.* 3. memorat. Oraturi ad orientem sese convertebant; quia

quia oriens Christi figura esset in scripturis, ut *Tertullianus* habet *c. III. adversus Valentinianos.* Alios ritus, quos superstitio postea peperit, huic ævo ex suppositi̇tiis scriptoribus tribuunt Pontificii, doctissimus *Dallæus* passim refutavit. v. *Librum ejus adversus Latinorum de cult. religios. object. Traditionem, & Cent. Magdeb. Cent. II. c. 6.* De ritibus in Bapsismo & S. Eucharistia usitatis, v. *Spanhemii Epitom. Isag. ad H. Eccl. N. T. Sec. II. n. IV.* & *Dupin. Bibl. tom. 1. p. 349. seqq.*

§. 41.

PERSECUTIONES, seculo hoc tres fuerunt truculentæ: *Primam* juxta *Eusebium* An. Chr. CVIII. excitavit *Trajanus* Imperator, vulgo *optimus* dictus, quæ usque ad ann. Chr. CXVII. duravit. v. *Euseb. l. III. c. 10. & 36 Baron. ad A. Chr. CX. n. 10 & Plin. Epist. 97. libr. X. cum Vossii annotat.* causa ejus allegatur, quod ipsis Christianorum ἑταιρεῖαι i. e. solennes conventus, (quæ & *conventicula* appellantur) suspectæ essent: Ideoq; publicis edictis vetabantur. vid. *Epist. Plin. cit.* & *Tertull. Apo-*

loget.

loget. c. 1. conf. *H. Grotii Epiſt. ad Gallos*, quæ *Steph Curcellæo* inſcribitur, CXCIX. *Alteram* (quæ *quarta* vulgo audit) ſub Hadriano Chriſtianos preſſit, nec ita cruenta, ut prior fuit. Ideo forte etiam a *Lactantio de Mort. Perſecut.* omiſſa eſt. An *Quadratus* & *Ariſtides*, pro Chriſtianis interpellando, Cæſaris animum mitigarint, non ſatis conſtat. v. *Euſeb. l. IV. c.* 3. & 9. Memorat illam *Sulpitius Severus l. II. Hiſt. Sacr. Tertia* (*quinta* alias) ſub Antonino Pio cœpit, & imperantibus Aur. Anton. Philoſopho & Lucio Vero, fratribus continuata fuit v. *Euſeb. l. IV. c.* 3. 12. & 18. *Tertull in Apologet. c. V.* Apologias pro Chriſtianorum innocentia exararunt ſupra memorati Apologetæ, Juſtinus M. Athenagoras & Melito. conf. *Euſeb. l. V. c.* 1. qui illuſtres Martyres, Lugduni pro Chriſti gloria occumbentes, memorat.

§. 42.

Hac perſecutionum tempeſtate, non tantum nomen *Martyris* (h. e. qui pro Chriſtiana veritate vel mortem ſubiit, vel tor-

tormentorum sævitiam toleravit aut superavit)frequens erat ; sed & alia nomina in Eccesia innotuêre Christianis tributa; ut *Lapsorum*, qui persecutionis tempore Christum abnegarunt, aut in graviora peccata lapsi peccarunt. v. *Cyprian. Serm. de Lapsis & Euseb. l. VI. c.* 41. Prioris generis *Lapsi* iterum quatuor nominibus distingui solebant: Aliqui dicebantur *Sacrificati*, qui idolis gentilium sacrificaverant, aut de sacrificiis eorum participaverant; Aliqui audiebant *Thurificati*, qui more gentilium thus adoleverant: Aliqui vocabantur *Libellatici*, vel quod libello præsidi provinciæ exhibito negarent, se Christianos esse; vel quod libellum ære redemissent securitatis, ne ad martyria traherentur. In hos Cyprianus in Epistolis suis invehitur. Alii denique *Traditores* appellati sunt, quod metu cruciatuum territi, vel sacros codices, vel Christianorum libros ethnicis inquisitoribus comburendos traderent. v. *doctissimi T. Pfanneri Observat. Ecclesiast. II.*

§. 43.

§. 43.

Deinde & aliqui *Stantes* vocabantur, qui in fide Christiana persistentes, nullo martyrii metu ab eâdem se abstrahi patiebantur. Et hi distinctis nominibus vel *Confessores*, val *Martyres*, dicti fuerunt. Illorum nomen inde est, quod propter confessionem fidei vel carceres vel tormenta etiam tolerassent. vid. *Tertull. libr. ad Martyres.* Si in carcere forte ante martyrium obirent, etiam Martyrum elogio honoratos fuisse, ex *Cypriani Ep. XXXVII.* patet. conf. *Dodwelli Dissert. Cyprianic. XI. & XII.* iu quibus tamen nonnunquam nimis profane de Martyribus philosophatur.

§. 44.

Persecutionis modi & tormenta crudelissima erant. Primum quidem blanditiis ad Gentilismum & cultum Deastrorum pellicere Christianos tentarunt; sed cum hæ frustra essent, ad vincula & carceres rapiebant. Si vero & his ChrIstianorum constantia frangi nequiret, tormenta exquisitissima parata erant; plagæ, violenti

lenti tractus, cathedræ ferreæ, ſecures, trabes, tympana, gladii, retia, ſtigmata, cruces, rogi. v. *Euſeb. l. V. c. 1. H. Eccl. Tertull. Apologet. c. XII. Prudent. hymn. l. III. & V.* περὶ ςεφάνων, & *Arnob. l. I. adverſus gentes.* Beſtiis etiam, ut leonibus, pardis, urſis ac tauris dilaniandi objiciebantur, quod genus ſupplicii θηριομαχία vocatur. v. *C. Sagittarii tract. de Martyrum cruciatibus.*

§. 45.

Oſſa Martyrum collecta, Chriſtiani ſuperſtites honeſte ſepeliebant, ut de Polycarpi & Juſtini M. oſſibus *Euſebius l. IV. c. 15.* teſtatur. Diem etiam martyrii Sanctorum, inſtar natalis, celebrabant, eorumque nomina, in ſacris conventibus recitabant fideles; ut alios ad ſimilem conſtantiam excitarent. Quæ pietas veterum in Martyres, labentibus ſeculis, anſam ſuperſtitioſo Martyrum & Reliquiarum cultui præbuit. v. *Dodwelli Diſſertat. Cyprian. V. de Diptychis.*

§. 46.

Ad MEMORABILIA hujus ſeculi etiam

iam ſpectant alia: ut (1. quod Philoſophia Platonica viguerit, in qua *Maximus Tyrius* excelluit, nec imperiti ejus fuerunt ex Chriſtianis converſis, *Juſtinus Martyr*, *Athenagoras* & alii: (2. Quod ſtudia literarum foverint Imperatores Hadrianus, Antoninus Philoſophus, Severus: (3. Quod *Trajanus* a Romanis magnis elogiis ornatus, magnis vitiis laborarit, & in Chriſtianos tyrannus extiterit: (4. Quod Chriſtianis nulla adhuc templa fuerint publica; habuerint licet *conventicula* ac *domos DEI*, v. *Arnob. adverſ. gent. l. VI. Lactant. l. V inſtit. c. 7. & Tertull. de Idolol. cap. 7.* Græcis vocabantur προσευκτήρια. vid. *Euſeb. l. IIX. c. 22. & Valeſii not. in h. l.* (5. Quod *Barcochebas*, impoſtor Judæus, ſe pro Meſſia vendidarit; ſed fraude detecta, a Judæis *Barchosba* h. e. filius *mendacii* dictus. confer *Euſeb. l. IV H. E c: 6.* & 8. (6. Quod dira Chriſtianorum perſecutio Eccleſiam fecerit auctiorem, teſte *Tertulliano Apologet, c. 50. Plures efficimur, quoties metimur a vobis. Semen eſt ſanguis Chriſtianorum.* (7. Quod *legio* Chriſtianorum *Fulminatrix* ſub M. Aure-

Aurel. Antonino A. C. CLXXIV. Romano exercitui gravissima siti laboranti, precibus suis pluviam impetrarit; barbaros vero hostes fulminibus immissis prostraverit, ut *Justinus M. sub fin. Apolog. II. Tertull. Apolog. c. 5. Euseb. l, V. c. 5. Dio Cassius in Excerpt. Xiph.* testantur. (8. Horribiles terræmotus Antiochiæ, Cæsareæ & Neapoli facti, ap. *Euseb. Chronic. A. Chr. CXIV. XXIIX. & XXX.*

§. 47.

Nobis hic iterum observare & venerari convenit divinam providentiam, qua Ecclesiam fovit, auxit atque propugnavit, tum adversus Judæorum in Christianos odium, tum adversus gentilium Philosophorum strophas & tyrannorum vim atque arma, tum denique adversus tot hæreticorum male-sanorum deliria, quibus religio Christiana vel contaminabatur, vel apud imperitos diffamabatur. Eluxit etiam DEI bonitas, quod Christianos inter tot agones persecutionum delassatos velut refocillarit, indulgendo Ecclesiæ halcyonia. Nam Luc. Commodo Antonino imperante,

D

te, pax universæ per orbem Ecclesiæ concessa fuit, teste *Eusebio l. V. c.* 21. Fas etiam fuerit comtemplari hic & imitari veterum Christianorum innocentiam morumque sanctitatem, quam ipsorum Apologiæ passim loquuntur. Quid ? & doctrinæ puritas, rituumque simplicitas ac disciplinæ sanctioris religio, quæ tum viguit maxime, a nobis in exemplum trahi debet. Contra vero detestanda Satanæ vafrities, qua per tot novas hæreticorum sectas monstrosas, duo Christianismi veri fulcra, fidem seu doctrinam sanam, vitamque sanctam subruere molitus est. Si enim præcipua Religionis Christianæ Capita respicias, nullum fuit, cui non hæresis aliqua opponeretur, aut impugnaretur; accedente Gnosticorum colluvie, quæ omnem simul vitæ puritatem conspurcare aut tollere machinabatur. Nec prætermittendus *Victoris* Episcopi R. inconsultus zelus atque typhus, quo incensus Ecclesias Orientales, ob dissensum levem, circa Paschatis tempus, anathemate ferire non dubitavit. v. *Euseb. H. E, l. V. c.* 23. *seqq.*

seqq. Socrat. l. V. c. 21. Fallor, aut hoc primum ambitionis & dominatus Sedis Romanæ veſtigium fuit, quod in hiſtoria Papatus annotari meretur.

PERIODI I. CAP. III.

De

Sec. III. Chr.

§. 1.

SUb initium hujus ſeculi, imperante adhuc Severo, Eccleſia quidem per diſſitas orbis provincias latius propagata, incrementa cœpit inſignia; ſed tamen pluribus iisque truculentis perſecutionibus ingruentibus, multo ſangvine Martyrum adſperſa fuit. Doctores interim Religionis puritatem, adverſus hæreticos ſtrenue aſſeruerunt.

§. 2.

Hos inter, inſigniores celebrantur *M. Minucius Felix, Hippolytus. Julius Africanus, Origenes, Cyprianus, Gregorius Thaumaturgus, Dionyſius Alexandrinus, Methodius.*

§. 3.

M. Minucius Felix, caussidicus Romanus, scripsit *Dialogum* insignem, diu pro octavo Arnobii libro habitum; in quo vanissimum Gentilium cultum ingeniose & venuste convellit, simulque Christianorum sectam a calumniis Cæcilii nervose vindicat. Extat ille variis notis ab *Ouzelio* illustratus, qui a. 1672. Lugd. Bat. denuo prodiit, v. *Dupin. Bibl. cit.* 184.

§ 4.

Hippolytus, Irenæi discipulus, quem Episcopum fuisse Portus in Arabia, *Le Moyne* conjecit in *Proleg. ad Var. Sacr. Librum de Paschate* scripsit, & alia, de quibus *Gu. Cave in H. lit.* consulendus, & *Dupin. Bibl. cit. p* 176. *seqq.*

§. 5.

Julius Africanus a patria haut dubie dictus, de *Chronographia libros V.* exaravit, quos *Eusebius l. VI. c. 31.* laudat. Epistolas ejus, & opus τῶν Κεςῶν, laudatus *Cave* recenset. v. *Dupini Bibl. cit. p.* 181. *seqq.*

§. 6.

Origenes Ægyptius, circa medium hujus ſeculi maxime clarus, Catecheſeon Alexandriæ magiſter, ob labores & induſtriam indefatigabilem, χαλκέντερος & *Adamantinus* ideo appellatus: primus inter Chriſtianos commentarios in S. Scripturam compoſuit, libroſque plurimos exaravit. Multi in eo nævi notantur. v. *Vincentii Lerinenſ. Commonit. c. XXIII. Chemnit. Orat. de Lection. Patr. p. 3. Sculteti Med. Patr. l. VI. Cave Hiſt. lit. f. 7. ſeqq. & Huetii Origeniana.* Ipſe ex S. Codicis interpretatione LXX. viralī, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis & aliis, Hexapla & tandem *Octapla* ordinavit. De quibus, vid. *Dan. Heinſii Ariſtarchum Sacr. p. m. 208. ſequ.* conf. *Dupin. Bibl. cit. p. 190. ſeqq.*

§. 7.

Thaſcius Cæcilius Cyprianus, Carthaginenſis, ex gentile Oratore Chriſtianus & Carthaginenſium Epiſcopus, Tertulliani diſcipulus & admirator. v. *Hieron. in Catalog. c. 35. & Vincent. Lerin. common. c. XI.*

Martyrium ejus *Prudentius* περὶ στεφ. *V.* refert. Opera cum notis, *Rigaltius* edidit; quibus non ita pridem Dissertationes Cyprianie *Dodwellii*, & alia, in nova editione Oxoniensi, opera Joh. Fell. Episc. Oxon. accesserunt. Epistolæ ejus multæ, quæ ad disciplinam ecclesiasticam spectant, egregia continent. Nævos ejus *Scultetus l. VIII. M. P.* annotavit; *adde Chemnit. Orat. cit. p. 3. & Dupin. Bibl. p. 230. seqq.*

§. 8.

Gregorius Neo-Cæsareensis Episcopus, a miraculorum dono *Thaumaturgus* appellatus, auditor Origenis, scripsit Epistolam ad Cyprianum, quæ inter Cyprianicas est XXX. *Librum de Trinitate* & alia, de quibus tamen eruditorum judicia variant. vid. *Cav. H. lit. f. 93. sequ.* & *Dupin. Bibl. cit. p. 285.*

§. 9.

Dionysius Alexandrinus, circa medium hujus seculi clarus, scripsit librum de *Pœnitentia*, *de Martyrio libros IV.* adversus Sabellium, & alios, inprimis Epistolas varias, quas *Cave in H. lit. p. 69. sequ.* recenset. v. *Dupin. Bibl. p. 289. seqq.*

§. 10.

§. 10.

Methodius, Tyri Episcopus, tempore Diocletiani floruit, *Eubulius* appellatus, de Resurrectione librum contra Origenem, Symposium X. virginum, quod *Leo Allatius* edidit v. *Cav. H. lit. f.* 105. & *Dupin. Bibl. p.* 303.

§. 11.

DOCTRINA *catholica* in Ecclesia hoc ævo proposita, ex publicis formulis seu symbolis, Romano, Antiocheno & Patribus jam laudatis demonstrari potest. v. *Tertull. de Præscript. c. XIII. & de velandis Virgin. c.* 1. *& adversus Praxeam*: item *Gregorii Thaumaturgi Exposit. Fidei*, *a Ger. Vossio Moguntiæ a.* 1604. *edit. p.* 22. 23. *Forbesii Instruct. Hist. Theolog. lib.* 1. *cap.* 4. *Magdeburg. Cent. III. c.* 4. *B. D. Bebelius Antiqu. Eccles. Evangel. Secul. III. art. III. Sect.* 1. *seqq.* per singula fidei Evangelicæ capita ostendit, eandem doctrinam, quam nos hodie profitemur, & illo tempore obtinuisse. Quanquam & illud notandum hic veniat, quod Patres hujus ævi vocabulis quibusdam usi sint, ut *traditionis*, *alta-*

ris, *sacrificii, confessionis, satisfactionis, indulgentiæ, meriti & similium*, quibus Romanenses hodie ad palliandos errores suos abutuntur; cum illos alio longe sensu ista adhibuisse constet.

§. 12.

CONTROVERSIÆ inter Christianos hoc seculo plures agitatæ sunt. Romæ inter Cajum & Proclum Montani sectatorem disputatio fuit habita, quam *Hieronymus in Catalog. c. LIX.* laudat. Agrippinus, Carthaginensis Episcopus, hæreticorum Baptismum primus impugnavit, quem postea Cyprianus secutus est, statuens eos, qui ab hæreticis baptizati fuissent, rebaptizandos esse v. *Cypriani Epist. LXX. & seqq.* Cui Stephanus Episcopus Rom. hac in parte acriter contradixit. vid. *Cypr. Epist. LXXIV. & Euseb. l. VII. c. 3.* inde motus gravissimi exorti, quos Dionysius Alexandrinus, vir moderatioris animi, post excessum Stephani composuit. v. *Euseb. l. VII. c. 5. & Naialis Alexandr. Hist. Eccl. Sec. III. part. II. dissert. 23.*

§. 13.

§. 13.

Non minori vehementia circa medium hujus seculi, *Novatus* contra Cornelinm Episcopum R. contendit, post Baptismum lapsos in graviora peccata, inprimis apostasiam, ab Ecclesia non esse in communionem recipiendos. Cujus sententiam etiam Novatianus, Pseudo-Episcopus Romanus adprobavit. v. *Euseb. l. VI. c. 43. & l. VII. c. 5. & 8. Socrat. H. E. l. IV. cap. 23. Epiphan. hær. LIX.* Cyprianus quidem *Epist. XLII. & XLV.* & Dionysius Alexandrinus hanc litem consopire laborarunt; sed frustra. v. *Euseb. lib. VI. cap. 45.* & hæc causa fuit, cur multi Catechumeni Baptismum differrent; ne, ut *Augustinus l. 1. c.* 11. loquitur, major & periculosior in sordibus delictorum reatus esset.

§. 14.

Turbas in doctrina enatas auxerunt Pauli Samosateni & Manichæorum hæreses, fundamenta Christianismi convellentes, de quibus jam plura memorabimus,

§. 15.

Inter HÆRETICOS hujus seculi primos

Helcesaitæ, vel *Elcesæi* ab Elkai quodam dicti, collocandi sunt. Qui cum Ebionitis Christi Deitatem negarunt & Spiritum S. ejus sororem appellarunt; Apostoli Pauli scripta rejicientes, librum e cœlo delapsum sibique traditum jactarunt. Et quia magiæ studio dediti, futura etiam prænunciarunt, *Prognosticos* se dici volentes. v. *Euseb. l. VI. cap.* 38. *Epiphan. hæres. XIX. XXX. & LIII. & Ittigii Dissert. de Hæres. Sect. II. c.* 16. Jungimus his ex *Euseb. l. VI c.* 33. BERYLLUM Bostræ in Africa episcopum, qui itidem negavit Christum θεότητα ἰδίαν, *propriam divinitatem* habuisse, sed solam Patris in eo extitisse.

§. 16.

Arabici, a patria sic dicti hæretici asserebant, animas hominum simul cum corporibus mori & corrumpi, ἅμα τῇ τελευτῇ συναποθνήσκειν καὶ συνδιαφθείρεσθαι, resurrectionis tempore, ad vitam redituras. Quorum errorem *Origenes* refutavit. v. *Euseb. l. VI. c.* 37.

§. 17.

Novatiani a *Novato* pessimo homine ap-

appellati, v. *Cypriani Epist. XLIX.*. Qui teste *Eusebio l. VI. c.* 43. negavit ἐκ γνώμης μυσαδέλφου καὶ ἀπανθρωπότητος, lapsos, licet resipiscentes, in sinum Ecclesiæ recipi & absolvi posse. Fons erroris fuit Stoicismus, aut Montanistarum error, qui virum gravem non facile flecti aut labi posse, asseruerunt. v. *Epiphan. hæres. LIX.* confer *M. Anton. de Dominis de Rep. Eccl. l. V. c. 7. n.* 51. Cyprianus hac de causa Novatianum, qui cum Novato philosopho Stoico fecit, *misericordiæ hostem* appellat. confer *Augustin. de hær. c.* 38. ipsi *Novatiani* sese καθαρούς, h. e. *puros* vocabant; quod cum lapsis nullum commercium habere vellent. Maligne hunc errorem nostro B. Luthero tribuit *Bellarminus l.* 1. *de pœnit. c.* 9.

§. 18.

Noëtus (Epiphanio ἀνόητος appellatus) Praxeæ hæresin instaurans, unam tantum in Deitate personam, variis nominibus appellatam statuit. Discipuli ejus *Noëtiani* dicti sunt. Qui deinde *Sabellianorum* nomine comprehensi sunt, teste *Augustino de hær. c.* 36. & 41.

§. 19.

Sabelliani, a *Sabellio* Afro dicti, eundem cum Noëto errorem foverunt, SS. Trinitatem negantes: tria tantum Nomina, Patrem, Filium & Spiritum S. agnoverunt. v. *Euseb. l. VII. c. 6.* Appellati etiam fuerunt *Patripassiani*, quod Deum Patrem, in Filio passum esse, statuerent. v. *Epiphan. hæres. LXII. & Augustin. de hæres. XLI. Socrat. l. II. H. E. c. 19.*

§. 20.

Samosateniani a Paulo Samosateno Episcopo Antiocheno, Samosata oriundo appellati; imperante Gallieno, hæresin Sabellii amplectendes, Filium DEI non λόγον ὑποστατικὸν, sed προφορικὸν, nudumque hominem fuisse, blasphemarunt. v. *Euseb. l. VII. c. 27. 29. 30. Augustin. de hæres. cap. 26. 41. & 44. Epiphan. hæres. LVII. LXII. & LXV.* complices ejus παυλιανίσαντες, *Pauliani & Paulistæ*; item Θεοκτένοι, κυριοκτόνοι & ἀρνησίθεοι dicuntur. conf. *Nat. Alexandri H. E. Sec. III. part. 1. artic. 8.*

§. 21.

§. 21.

Manichæi, a Manete, ante *Cubico* dicto nomen sortiti, qui Claudio imperante, duo inter se contraria principia omnium rerum cum Simonianis finxit, unum *bonum*, quod *lucem*, alterum *malum*, quod *tenebras* vocavit: V. Testamentum, quasi a malo DEO profectum repudiavit. Promiscuam libidinem permisit, ut cato mortificaretur. Hæresin hanc pestilentissimam *Epiph. hæres. LXVI. & Augustinus l. XV. contra Faustum, & de hæres. cap.* 46. pluribus descripsit. confer *Euseb. l. VII. c.* 31. & *Natal. Alex. H. E. Sec. III. part.* 1. *artic.* 9. Gaulterius Jesuita per immanem calumniam in *Tab. sua Chronograph. Sec. III. c.* 19. Luthero hanc hæresin tribuit.

§. 22.

Natalis Alexander loc. cit. Hieracitas ab Hierace sectæ autore appellatos, propaginem Manetis facit. Sed cum prætextu singularis cognitionis, a magistro suo haustæ errores spargerent, rectius forte Gnosticis accensentur. v. *Origen. Philocal. c. V. Epiphan. hæres. LXVII. & August. de hæres. c.* 47.

§. 23.

Nepotiani, a Nepote Episcopo quodam Ægyptiaco appellati, rejecerunt Legem, Prophetas & Evangelia; comminiscentes ὑινὰ χιλιάδα ἐτῶν τρυφῆς σωματικῆς ἐπὶ τ ξηρᾶς ταύτης; ita cum Cerintho locum Apocalypſ. XX. de regno millenario perverterunt. v. *Euſeb. l. VII. c.* 24.

§. 24.

Synodi, ob controverſias in doctrina enatas variæ, ſed particulares hoc ævo coactæ ſunt. A. Chr. CCXVII. Agrippinus Carthaginenſis Eccleſiæ Epiſcopus, in Africa omnibus Numidiæ Epiſcopis convocatis, pro *iterando hæreticorum baptiſmo*, decretum fecit. v. *Baron. ad A. Chr. CCXVII. n.* 1. 2. 3. In cauſa *Lapſorum* Cyprianus A. Chr. CCLIV. Synodum egit. v. *Cypriani Epiſt.* 41. 42. & 55. In hac Novatiani aſſeclæ, ejusque literæ ad ſynodum miſſæ fuerunt rejectæ, ipſeque *Feliciſſimus* infelix ſchiſmatis autor, tanquam fidei deſertor excluſus eſt. v. *Cypr. Epiſt.* 40. 52. & 55. & *Baron. ad A. Chr.* 254. *n.* 83. *ſeqq.*

§. 25.

§. 25.

Eodem tempore Clerus Romanus, ad evitandam invidiam *Lapsorum* h. e. sacrificatorum, thurificatorum & libellaticorum, Romæ Synodum celebravit. In qua decretum, ut infirmi quidem de vita periclitantes, prævia confessione & pœnitentia reciperentur; aliorum vero causa & reconciliatio ad electionem novi Episcopi differetur: Ita *Binnius* refert. A. Chr. CCLIV. Cornelius Episcopus R. Romæ Synodum coëgit, qua decretum Synodi Carthaginensis repetitum & confirmatum fuit; nempe *Lapsos* quidem ad pœnitentiam admittendos, sed ad communionem, non nisi satisfactionis ecclesiasticæ tempore adimpleto. v. *Cyprian. Epist.* 54. 64. *&* 67. *& Baron. ad ann.* 254. n. 90, 91.

§. 26.

A. CCLVI. Cyprianus denuo Synodum, ad collapsam disciplinam restaurandam, egit. v. *Cypr. Epist.* 66. *Baron. ad an. cit. n.* 13. insequenti anno Cyprianus, in caussa Basilidis & Martialis episcoporum Libellaticorum, denuo Synodum convocavit ap. *Baron. ad ann.* 258 *n.* 1. 2. *seqq.*

§. 27.

§. 27.

Tria etiam Concilia Carthagine, de *Anabaptiſmo* eorum, qui àb hæreticis baptizati eſſent, celebrata fuerunt. In quibus Cyprianus rebaptizationem urſit. v. *Baron. ad ann. 258. n. 42. ſeqq.*

§. 28.

In Arabia ante, Synodo A. Chr. 249. habita, hæretici, qui animas hominum cum corporibus extingvi ſtatuerant, condemnati ſunt. v. *Baron. ad ann. 249. n. 6.*

§. 29.

Antiochiæ A. Chr. 266. & 272. duæ Synodi congregatæ, in quibus hæreſis Pauli Samoſateni cum autore ſuo condemnata fuit. v. *Euſeb. l. VII. c. 27. 28. ſeqq.*

§. 30.

REGIMEN ECCLESIÆ apud Epiſcopos & Presbyteros fuit in Eccleſiis plantatis: quorum nullus tamen in alterum habuit imperium; licet Romana Eccleſia ob urbis dignitatem, ordinis quadam prærogativa gauderet. Quando Synodi convocabantur, id per literas aut delegatos absque imperio fiebat. *Papæ*, h. e. Patris no-

nomen tum Episcopis commune. Unde & Cyprianus, *Papa* audit. Episcopi se invicem *fratres, collegas, coëpiscopos & consacerdotes* salutabant *Cypr. Epist.* 75. Officium eorum *Clem. Alexandrinus libr.* 1. *Pædag. f.* 99. exprimit. Ipsi Ecclesiæ antistites & ministri præsente & consentiente populo eligebantur. v. *Cyprian. Epist.* 68. Nec populus a consilio in controversiis decidendis exclusus fuit: ut ex caussa de Lapsis recipiendis apud *Cyprianum Epist.* 13. & 14. adparet. Ad Episcopi tamen dignitatem per gradus adscendebatur. v. *Cypr. Epist.* 33. 34. 55.

§. 31.

Ordo graduum ecclesiasticorum, ex Cornelii epistola, ad Fabium Antiochenum, apud *Eusebium l. VI. c.* 43. colligitur. Ubi Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acoluthi, Exorcistæ, Lectores & Ostiarii nominantur. Ministerium verbi & Sacramentorum administrationem solos Episcopos, Prebyteros & Diaconos obiisse, ex *Tertull. libr. de Baptismo c.* 17. adparet. Ex Lectoribus eligebantur Dia-

Diaconi, quod *Cyprianus Epist.* 33. ostendit. confer *Theodori Balsamonis comment. in c. IV. Synodi in Trullo fol.* 199. *edit. Paris.*

§. 32.

DISCIPLINÆ *ecclesiasticæ* hoc seculo magnus rigor fuit, ne Christianorum vita Gentilibus scandalo esset. Id, quod ex disciplina Lapsorum vel maxime patet: pœnitentia, exomologesis seu confessio, satisfactio, & gradus *quatuor* pœnitentiæ, de eadem etiam satis testantur: Qui fuerunt προσκλαυσις seu *fletus* extra portam oratorii; ἀκρόασις, *auditio in porticu*; ὑπόπτωσις *substratio* intra oratorii aut templi portam cum Catechumenis; σύστασις & μέθεξις seu *consistentia* cum fidelibus. Hi gradus Can. XI. Gregorio Thaumaturgo vulgo adscripto, in Epistol. Can. extant. Quos *Is. Casaubon. Exerc. XVI. n.* 43. explicat. confer *Tertull. libr. de Pœnit. Sozomen. H. E. l. VII. c.* 16. Ideo & hoc seculo confessionem peccatorum non solum publicam, sed & privatam coram ministro Ecclesiæ requisitam fuisse, *Cyprianus Serm.* 2. *de Laps.* testis est.

§. 33.

§. 13.

CEREMONIAS & RITUS in sacris administrandis, hoc ævo increvisse, variis indiciis constat. Nam Judæi & Gentiles Christianæ religioni accedentes, rituum ante variorum in sacris suis memores, similes quoque in Christianismo desiderarunt. Quare ne simplicitate Religionis absternerentur, sensim plures irrepserunt; superstitione tamen, quæ subsequentibus temporibus enata fuit, sequestrata. Qui ex infidelibus Ecclesiæ aggregabantur, primum fiebant *Catechumini*, deinde *Competentes*, & postremo *Fideles* seu *Christiani*, quibus post susceptum baptismum S. Eucharistia uti licuit.

§. 34.

Ritus in Sacramentorum administratione usitati, ex *Tertulliani libr. de Bapt. c.* 17. *de Cor. Milit c.* 3. *Cypriani Epistolis & Eusebii Hist. Eccles.* passim cognosci possunt. confer *Dallæi* de his ritibus librum. *Jejunia* usitata *Dallæus de Jejun.* recenset. *Oblationes* fiebant vel in usum eucharisticum, vel in usum pauperum, vel in com-

commendationem mortuorum, ut pro illis preces funderentur. Existimarunt enim aliqui, pie defunctos nonnisi post resurrectionem carnis, visionis DEI beatificæ fore participes. v. *Cyprian. Epist.* 6. *Tertull. contr. Marcionitas l. IV. c.* 34 & *de Anima c.* 55. Præter festa solennia *Paschatis & Pentecostes*; jam etiam *festum Ascensionis Domini in cœlum* fuisse institutum, aliqui ex *Epist. Augustini* 119. colligunt. *Martyres* ex hac vita discedentes rogabantur, ut memores superstitum, apud DEUM pro fidelibus intercederent. confer *Apocal. VI.* 9. *unde* ἁγιολατρεία progressu temporis in Romana Ecclesia enata. Martyrum memorias quotannis celebratas, dixere *Natalitia*, de his vid. *B. D. Sagittarii libellum.* Crucis signo, in aëre, manu formato, Christiani domo egressuri se velut muniebant, memores Christi pro nobis in cruce mortui. v. *Tertull. de cor. Milit. & Apologet. it. Orig. Homil.* 2. *in Ps.* 38. Plures ritus hic recensere instituti nostri ratio non permittit.

§. 35.

§. 35.

PERSECUTIONES hoc ævo plures, quam antecedenti numerantur. Unde *Origenes adversus Celsum p. 6.* scribit: *in Christianorum dogmata Senatus Romanus, Imperatores, exercitus populi, ipsæ fidelium necessitudines conspirant.*

§. 36.

Prima ergo persecutio (quæ *quinta* generalis dicitur) ab imperatore Septimio Severo, A. Chr. CCIII. excitata in toto orbe Romano sæviit, multosque Martyres fecit. v. *Euseb. l. VI. c. I.* & 7. & *Baron. ad ann. CCV. n.* 27. Publica is etiam lege vetuit, ne gentiles, fierent Christiani. conf. *Tertull. libr. ad Scapul. c.* 2. 4. & *Apologet. c. 7. & 35.* Hanc persecutionem sanguine suo nobilitarunt Leonides Origenis pater, Serenus, Heraclides, Hieron, Herais, discipuli Origenis, Marcella, Felicitas, Perpetua, & plurimi alii, aliæque. Judæorum, qui a Christianis non distingvebantur, defectionem, ansam huic persecutioni dedisse, ex Ælio Spartiano in vit. Severi c. 16. colligitur.

§. 37.

§. 37.

Illam ſubſecuta eſt nova, quæ *ſexta* appellatur, autore Maximino Thrace Imperatore. v. *Herodian.* l. 7. & Jul. *Capitolin. in Maxim. c.* 9. Cujus cauſam *Euſebius l. VI. c.* 28. docet, fuiſſe odium erga familiam anteceſſoris Alexandri; quippe cujus non minimam partem Chriſtiani conſtituebant. Quæ tamen mox cum imperio Maximini deſævit.

§. 38.

Truculentior fuit, quam cæſo Philippo, *Decius* Imp. A. Chr. CCL. excitavit, quæ *ſeptima* (aliis *octava*) appellatur. v. *Euſeb. l. VI. c.* 39. Horribile iſte tyrannus edictum publicavit, minans provinciarum præſidibus, mortem, ni Chriſtianos omnes vel deleviſſent, vel ad gentiliſmum traduxiſſent. *Gregorius Nyſſenus in orat. de laud. Gregorii Thaumaturgi* illam deſcribit. Cujus atrocitas multos effecit *Lapſos, Thurificatos, Sacrificatos* & *Libellaticos* v. *Cypr. Serm. de Lapſis & Epiſtol.* Quidam etiam fuga martyrii, in eremum ſucceſſerunt, Pauli Thebæi eremitarum patris imitati exemplum.

§. 39.

§. 39.

Post Decium, execrabile istud animal (ut *Lactant. de Mort. Persecut. c. IV.* vocat) Valerianus, non dissimili furore correptus, multum, quamvis brevi tempore, justi sanguinis fudit. Hæc *octava* dicitur persecutio: Qua etiam Cyprianus Martyr factus. v. *Lactant. de Mort. Pers. c. V.* & *Euseb. l. VII. c.* 10.

§. 40.

Inde *Aurelianus*, natura væsanus & præceps, Christianos crudelitate sua divexare A. Chr. CCLXXV. occœpit. Sed perficere crudeliter cogitata non potuit; quippe protinus inter initia sui furoris extinctus. Hæc *nona* vulgo appellatur. v. *Euseb. l. VII. c.* 30. & *Lact. de Mort. Pers. c. VI.*

§. 41.

Eo sublato, alta pax in Ecclesia fuit, qua abusi Christiani, iram divinam irritarunt: ut Diocleriano & Maximiano permitteret in Christianos immaniter sævire. Et hæc *decima* eaque immanissima fuit, quæ carnificum manus tandem delassavit, ac in annum usque undecimum seculi insc-

ſequentis duravit. Fuſe illam *Euſebius l. VIII. H. E. & Lactantius de Mort. Perſec. c. VII. ſequ.* deſcribunt. conf. *B. D. Kortholdi libr. de Perſecut. Eccleſ. Primitivæ.* Conſtantia autem Martyrum heroica, multos gentiles ad fidem Chriſtianam induxit. confer *Korth. loc. cit. c. V.*

§. 42.

MEMORABILIA hujus ſeculi, dicas (1. miram voluntatem apud Chriſtianos, ſangvinem pro vetitate Chriſti fundendi: unde tantus Martyrum numerus: (2. Novas verſiones Græcas Hebræi codicis, cum Græca ubique intelligerentur: (3. Talmud Hieroſolymitanum auctore R. Jochanan abſolutum. vid. *Hotting. H. E. Sec. III. c. 3. & pririma Scalig. p. 141.* (4. Origenis incomparabilem induſtriã & πολυγραφίαν. v. *Euſeb. l. VI. c. 18. 23. Hieron. Catalog. c. 61.* (5. Stephani Epiſcopi R. ambitionem, qui jam titulum & poteſtatem *Epiſcopi Epiſcoporum* affectare cœpit, in controverſia de rebaptizandis. conf. *Horneji H. E. l. III. c. 6. §. 22. ſeqq.* (6. Platonicæ Philoſophiæ propagatores, hoc ſeculo qui fuerunt *Plotinus*

nus. & *Porphyrius Malchus*: (7. Figmentum de Philippi Arabis Imperat. Christianismo, ap. *Baron. ad A. Chr. 346. 249.* confer *Scaliger. in Animadvers. ad Euseb. Chron. n. 2260.* Favit tamen, sub seculi hujus initium, Christianis Alexander Mammeæ Imper. (8. Originem Anachoreatrum, Eremitarum Monachorum, Paulo & Antonio ejus instituti autoribus, v. *Hieron. in vit. Pauli. Sozom. l. 1. c. 13.* (9. Fabula de septem dormientibus in catal. sanct. *Petri de Natalibus f.* 145.

§. 43.

Cæterum in hujus Seculi historia admiranda sunt Ecclesiæ incrementa sub dirissimis gentilium persecutionibus; laudanda severa Christianorum disciplina, culpanda Episcoporum & doctorum discordia, jurgia, fraudesque, quæ *Eusebius l. VIII. cap. 1.* graphice delineat. Observanda etiam divina νέμεσις, quæ persecutorum crudelitatem ulta est. Quod *Lactantius* inprimis *libr. de Mort. Persecutorum* annotavit. Nec permittenda Pontificiorum impudentia, qui in hoc ævo, Episcopi R. dominatum & recentiorum rituum superstitiosam pompam quæ-

rere ſatagunt; comminiſcentes in tanta hiſtoriæ luce fabulas; ut ſuperſtitiones ſuas antiquitatis prætextu quodammodo pallient.

PERIODUS II.

De

Eccleſia ſub Imperio Rom. & Byzantino libertate gaudente.

CAP. I.

De

Sec. IV. Chr.

§. 1.

QVarto hoc ſeculo Eccleſia novam velut faciem induit. Nam Conſtantinus M. Imper. Chriſtianam fidem A. Chr. CCCXII. amplexus, eam non tantum in aulam admiſit; ſed fovit, propagavit, libertate donavit, legibus munivit, Eccleſiam, ejusque Epiſcopos ornavit, multis gentilibus ex urbibus in pagos ejectis, unde *Paganorum* nomen. Cum autem Chriſtia-

ſtiani gentilibus tunc mixti, hos ad ſua ſacra pellicerent; ipſi Chriſtianiſmo adhuc ſimpliciori plures ceremonias, nonniſi pompæ aut ſuperſtitioni materiam præbituras ſimul affricuerunt. Doctores & Epiſcopi jam mojori libertate gaudentes, tum hæreticos exſurgentes graviter impugnarunt, tum inter ſe etiam lites foverunt cum Eccleſiæ offendiculo. Inter turbas illas inteſtinas, Julianus poſtea rerum potitus, eas in rem ſuam vertit Apoſtata, Gentilismum reducturus. v. *Socrat. l. III. c.* 14. Sed nubecula illa cito transeunte, Valens Imperator Arianæ hæreſi addictus, depreſſis catholicis, h. e. orthodoxis doctoribus, Arianos iterum fovit atque ornavit: donec an. Chriſti CCCLXXIX. Theodoſius M. conſors Imperii factus, Orthodoxis contra Arianos præſidium præſtaret. Interim ab Apoſtolico ævo, egregiis & doctis viris nullum magis, quam hoc ipſum quartum ſeculum floruit.

§. 2.

Nos, inſigniores aut celebriores Scriptores inter Chriſtianos, hic tantum recitabimus: qui ſunt *Arnobius*, *Lactantius*,

Eusebius Pamphili, Eustathius, Athanasius, Juvencus, Antonius, Julius Firmicus Maternus, Pachomius, Cyrillus Hierosolymitanus, Hilarius, Lucifer Calaritanus, Phabadius, Eunomius, Apollinarius Senior, Prudentius, Dionysius Areopagita, Fabius Marius Victorinus, Ulphilas, Damasus, Epiphanius, Optatus Mileuitanus, Ephrem Syrus, Basilius M. Gregorius Ponticus, Gregorius Nazianzenus, Amphilochius, Macarius Senior, Ambrosius, Hegesippus, Hieronymus, Evagrius, Nemesius, Philastrius, Johannes Presbyter, Rufinus Toranius, Pontius Paulinus, Augustinus, Johannes Chrysostomus.

Arnobius Afer, ex rhetore gentili Christianus, ann. CCCIII. clarus, adversus Gentes VII. libros scripsit, quibus gentilium calumnias diluit, quod Christiani calamitatum publicarum causa dicerentur. Commentarii breves in Psalmos, qui ipsi tribuuntur, juniorem autorem ejus nominis agnoscunt. Nævi, quos habet, ipsi condonantur, quod ex Gentilismi tenebris nuper emersisset. v. *Dupin. Bibl. pag. 315. seqq.*

§. 4.

§. 4.

L. Celius Lactantius Firmianus, Arnobii discipulus, in gentilium theologia plurimum versatus, sed in Christiana puriori non ita exercitatus, sæpius erravit. vid. *Scult. M. P. l. XII.* vulgo *Cicero Christianus.* audit. Scripsit *Institutionum libros VII.* quibus probavit gentilium Deorum cultus falsos esse. Deinde & de *ira DEI, de Opificio DEI,* & de *Mortibus Persecutorum*, a Baluzio primum edito libello. Alia ejus scripta, quæ allegantur, non extant. vid. *Gallæi edit. Chemnit. orat. citat. p. 3. & 4. & Dupin. Bibl. p. 319.*

§. 5.

Eusebius Pamphili, a Martyris hujus amicitia intima sic cognominatus, vir impense doctus, variisque fatis exercitus, scripsit *Chronicon* ab Hieronymo Latinitate donatum, *Hist. Eccles. libros X.* de *vita Constantini M. libr. IV.* de *Demonstrat. Evangel.* & alia, vid. *Gviliel Cave in. hist. lit. pag. 131. seqq.* qui ipsum etiam ab Arianimi labe, quæ illi vulgo imputatur, purgat. vid. *Chemnit. or. cit. p. 4. & Dubin. Bibl. tom. II. p. 3. seqq.*

§. 6.

Eustathius Episcopus Antiochenus, anno Christi CCCXXV. clarus, exul factus Trajanopoli in Thracia obiit. Laudant ejus virtutes *Hieron. in catal. c.* 81. & *Sozom. l. II. c.* 19. *Orationem brevem ad Constant. M. commentar. in Hexaëmeron*; dissertationem de *Engastrimytho adversus Origenem* & alia scripsit. Quorum fragmenta *Cave l. c. p.* 140. allegat. v. *Dupin. Bibl. tom. II. pag.* 46. *seqq.*

§. 7.

Athanasius ex diacono Episcopus Alexandrinus, acerrimus Arianorum hostis & fidei catholicæ de SS. TRINITATE defensor, ac eapropter variis persecutionibus obnoxius, Christi divinitatem inprimis adversus Arianos asseruit atque defendit. Opera ejus Græce & Latine ex Officina Commeliniana prostant, quæ & hic Lipsiæ recusa sunt. Conf. *Sozomen. l. II. cap.* 17. *H. E. Theodoret. l. II. c.* 14. & *Dupini Bibl, tom. II. p.* 60. *seqq.*

§. 8.

Juvencus, Hispanus, poëta nobilis Christianus & Presbyter, sub Constantino

no M. clarus, Historiam Evangelicam carmine heroico libris IV. complexus est, quam *G. Fabricius* edidit. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. p.* 44.

§. 9.

Antonius gente Ægyptius, primus eremi incola, ac ideo *Monachorum Pater* appellatus, tempore Constantini M. celebris, *Regulam Monachis* præscripsit & sermones ad Monachos, itemque Admonitiones composuit.

§. 10.

Julius Firmicus Maternus, ex gentile Christianus factus, librum de *Errore Profanarum Religionum* reliquit, in quo caussam Christianorum adversus gentiles agit. Prodiit ille cum Notis Wovveri. vid. Dupin. Bibl. pag. 328.

§. 11.

Pachomius, Ægyptius, ex milite gentili Christianus & Monachus, ab Athanasio magni habitus, *Monita* quædam *spiritualia* scripsit a *Gerard. Vossio* cum Greg. Thaumat. edita. Epistolas ejus *Holstenius* publicavit.

§. 12.

Cyrillus Hierosolymitanus, primum Catecheta, deinde Episcopus, Arianismi fautor, *Catecheses XVII. ad Competentes*, & *Catecheses Mystagogicas V. ad recens-baptizatos* scripsit. *Theodoretus l. V. c. 9.* cum αἰδεσιμώτατον καὶ θεοφιλέστατον vocat. Opera ejus Græc. & Lat. *Prevotius* Parisiis anno 1608. publicavit. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. p. 230.*

§. 13.

Hilarius, Pictaviensis Episcopus in Gallia, Arianorum hæresin strenue impugnavit. Quam ab causam a Constantio in exilium actus, *Opus de Trinitate libris XII.* constans, & alia scripsit. vid. *Cav. H. L. p. 165. Chemnit. Orat. cit. p. 4. Dupin. Bibl. tom. II. pag. 136.*

§. 14.

Lucifer Calaritanus, in Sardinia Episcopus, sub Constantio Imperat. Arianos oppugnavit, & ideo exul factus. Laudat eum Athanasius in Epistola ad ipsum exarata. Opera ejus Johan. Tillius Parisiis anno 1568. edidit. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. pag. 170. seqq.*

§. 15.

§. 15.

Phœbadius, Gallus natione, circa medium hujus ævi celebris, *contra Arianos librum* ſcripſit, quem Petr. Pithœus Pariſiis anno 1586. publicavit. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. p.* 184.

§. 16.

Apollinarius Senior, Alexandrinus ex Grammatico presbyter Laodiceæ factus, ducta uxore, ex ea filium ſibi cognominem ſuſcepit; regnante Juliano, & Chriſtianis gentilium libros interdicente, multos libros ſacros, carminibus Græcis expreſſit. Extat adhuc *Metaphraſis Pſalmorum* metrica, quam aliqui filio ejus tribuunt: vid. *Voſſ. de Hiſtor. Græc. lib. II. cap.* 18. *& de Poët. Græc. cap.* 9. vid. *Dupin. Bibl. tom. I. l. pag.* 216.

§. 17.

Q. *Aurelius Prudentius Clemens*, *Hiſpanus* ex cauſidico devotus Poëta, hymnos, & alia Poëmata compoſuit, vide opera ejus a *Weitzio edita & Dupin. Bibl. tom. III. p.* 7.

§. 18.

Dionyſius (vulgo Areopagita, ſed per-

E 5 pe-

peram appellatus), medio hujus ſeculi circiter vixiſſe cenſetur. Quanquam Dallæus ad ſexti Seculi initium referre mavult. Theologiam Chriſtianam ad Platonicæ ideam formavit. Libri de *cœleſti Hierarchia*, de *Divinis Nominibus*, *Hier. Eccleſiaſtica*, de *Theologia Myſtica*, & alii, qui illi tribuuntur, Græc. & Lat. Antverp. anno 1634. prodierunt, vid. *Cav H. Lit. f. 178. ſeq. &* *Dupin. Bibl. nov. tom. I. p. 53. ſeq.*

§. 19.

Fabius Marius Victorinus, Afer, ex rhetore gentili, in extrema ſenectute, urgente eum Simpliciano, Chriſtianus factus eſt. Libri ejus nonnulli in *Bibl. P. P. tom. IV.* extant. conf. *Mabillon. tom. IV. Analect.* Cum ipſum Simplicianus templum frequentare juſſiſſet, irridens dixit: *Ergo parietes faciunt Chriſtianos?*

§. 20.

Ulphilas, ſive *Urphilas*, ortu Gothus & Gothorum Epiſcopus Arianus, *IV. Evangelia* in Gothicam linguam transtulit, quæ Holmiæ ex codice argenteo impreſſa ſunt, vid *M. Heupelii Diſſertat. de Ulphil. & ejus verſi ne.*

§. 21.

§. 21.

Damasus, Hispanus, Episcopus Romanus, Epistolam Synodicam ad Episcopos Illyrici de Concil. Ariminensi, item Epist. ad Episcopos Orientis, contra Apollinarium, Confessionem Fidei Catholicæ, & alia exaravit, vid. *Cave. H. Lit. f.* 183. & *Dupin. Bibl. II. p.* 261.

§. 22.

Epiphanius, Salaminæ in Cypro Episcopus, an. 368. clarus, scripsit *Ancoratum*, sive *de Fide, Sermonem*; *Panarium*, sive *adversus Hæreses LXXX.* de Ponderibus & Mensuris, & alia. Hieronymo dicitur πεντάγλωττος, elogium ejus apud *Socrat. lib. VI. cap.* 10. extat. *Js Casubonus Exercit. XV. diatrib.* 7. in eo nimiam credulitatem arguit. Opera a *Petavio* an. 1622. Parisiis 2. vol. & hic Lipsiæ an. 1682. publicata prostant. *confer Chemnit. Orat. cit. p.* 5. & *Dupin. Bibl. tom. II. part.* 2. *p.* 515.

§. 23.

Optatus Milevitanus, Afer, in Numidia Episcopus, acerrimus Donatistarum antagonista, scripsit *contra Parmenianum*, Episcopum Donatisticum, *libros VII. de*

Schiſmate Donatiſtarum, qui Pariſiis anno 1679 prodierunt, vid. *Dupin, Bibl. tom. II. pag.* 187.

§. 24.

Ephrem, gente *Syrus*, floruit an. 370. vir in monaſtica Philoſophia exercitatus ſupra mille orationes, & in his hymnos, & carmina, & alios tractatus morales ac aſceticos compoſuit. conf. *Sozom. lib. III. cap.* 16. Opera ejus Romæ & Antverpiæ an. 1619. prodierunt, tribus tomis diſtincta. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. p.* 249.

§. 25.

Baſilius Magnus, Epiſcopus Cæſareenſis, quem Greg. Nazianzenus ipſius commilito, κοινὸν παιδευτὴν ἀρετῆς, *communem virtutis magiſtrum* vocat, vid. *Socrat. l IV. c.* 26. Promovit is tum exemplo tum conditis regulis inſtitutum monaſticum. Opera ejus Græc. & Lat. cum notis *Frontoni Ducæi* Pariſiis anno 1618. duob. vol. impreſſa ſunt. Confer *Combefiſi Baſilium Reſtitutum.* vid. *Dupini Bibl. tom. II. pag.* 265.

§. 26.

Gregorius, Baſilii M. frater, Epiſcopus Nyſſe-

Nyſſenus, ab Arianis divexatus, orthodoxam fidem defendit contra illos & Eunomium: In matrimonio Theoſebiam nomine uxorem habuit. Opera ejus Græc. & Lat. *Frid. Morellus* Pariſiis an. 1615. publicavit. vid. *Dupini Bibl. tom. II. part. 2. pag.* 390.

§. 27.

Gregorius a patria Nazianzo, *Nazianzenus* & *Theologus* κατ' ἐξοχὴν dictus, σύγχρονος & intimus Baſilii M. amicus, imperante Juliano, in pangendis carminibus pene totus fuit; ſummus quippe Poëta & Orator; id quod carmina ejus & orationes loquuntur. Opera ipſius Gr. & Lat. an. 1630. Pariſiis, & hic Lipſiæ non ita pridem publicata proſtant, vid. *Chemn. orat. p. 5.* & *Dupin. Bibl. cit. tom. II. part. 2. pag.* 351.

§. 28.

Amphilochius, gente forte Cappadox, ex monacho Epiſcopus Iconii Lycaoniæ factus, vir multa eruditione inſignis. Opera ejus cum *Methodii Patarenſis* & *Andr. Cretenſis* libris, Pariſiis anno 1644. Græc. & Lat. edita ſunt, vid. *Dupin. Bibl. tom. II. part. 1. p.* 409.

§. 29.

Macarius Senior, gente Ægyptius, Monachus, Magni Antonii diſcipulus, circa an. 373. clarus, ſcripſit *Homilias ſpirituales L. de integritate, quæ decet Chriſtianos.* Græc.&Lat.illæ Francof. an.1594. in octav. editæ ſunt ad Theologiam aſceticam utiles. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. p.* 118. *ſeqq.*

§. 30.

Ambroſius, ortu Gallus, nobili familia natus, ex politico Epiſcopus Mediolanenſis, ob eloquentiam celeberrimus morumque gravitate inſignis. Opera ejus Baſileæ & Pariſiis ſæpe impreſſa, proſtant duobus volum. diſtincta. vid. *Dupin. Biblioth. tom. II. p.* 348. *ſeqq.*

§. 31.

Hegeſippus, de quo eruditis non ſatis conſtat, Ambroſii σύγχρονος fuiſſe perhibetur, quinque libros de *Excidio Urbis Hieroſolymitanæ* ex Joſephi libris de Antiquitatibus & de Bello Judaico compilavit. vid. *Joh. Gronovii obſ. in Scriptor. Eccl.*

§. 32.

Hieronymus, Stridonensis, optimis & doctissimis præceproribus usus, magnam sibi eruditionem comparavit, quam adversus Ruffinum *apolog.*2. ipse jactavit, suos quippe manes passus; adversarios, quos habuit, asperrime tractavit, ac quandoque minus orthodoxe locutus est, Monachismi inprimis & monogamiæ defensor strenuus. Opera ejus multa, in XII. tomos distincta, variis in locis impressa prostant. *Erasmi* tamen editio Basileensis aliis præfertur. vid. *Chemnit. Orat. cit p.* 5. & *Dupin. Bibl. tom. III. p.* 173. *sequ.*

§. 33.

Evagrius, Ecclesiæ Constantinopolitanæ tandem Archidiaconus, Hieronymi σύγχρονος varia scripsit opuscula, quorum multa Ruffinus Latine vertit, v. *Cav H. lit. p.* 227. & *Dupin. Bibl. tom. III. p.* 1.

§. 34.

Nemesius ex Philosopho insigni Episcopus Emissenus, circa an. 380. circiter clarus, librum de *Natura Hominis* eruditum, Oxonii an. 1671. editum reliquit. Qui ante perperam Creg. Nysseno tributus fuerat.

§. 35.

§. 35.

Philastrius, Presbyter primum, Arianorum hostis, Brixiensis Episcopus factus, scripsit *librum de Hæresibus*, sed exiguo in censendis hæreticis judicio usus. vid. *Dupin. Bibl. tom. II. part. 2, p.* 428.

§. 36.

Johannes Presbyter, cui cum Epiphanio lites ob Origenismum intercesserunt, Opera varia scripsit, quæ *Petrus Wastellus* Bruxellis an. 1643. *tom. II.* edidit.

§. 37.

Rufinus Toranius, Aquileiensis, ob lites cum Hieronymo, notus, fuit Origenis admirator, scripsit *Histor Eccles. lib. II. Expositioisem Symboli ad Laurentium Episcopum*, vulgo Hieronymo tributam. vid. *Cave H. lit. p.* 238 *seq.* & *Dupin. Bibl. tom. III. p.* 255. *seqq.*

§. 38.

Pontius Paulinus, Presbyter primum, tandem Episcopus Nolæ in Campania factus, uxorem habuit Therasiam: Epistolas & Poëmata varia composuit, quæ in *orthodoxogr. tom. II. extant.*

§. 39.

§. 39.

Aurelius Augustinus, gente Afer, artium liberalium primum professor, tandem Episcopus Hipponensium factus, circa initium seculi V. maxime clarus, cujus vitam Posidius descripsit; acri ingenio valens, contra Pelagianos fortiter dimicavit, & plura scripsit opera, quam multi forte legunt. Editiones eorum variæ extant; sed Basileenses aliis præferuntur. Conf. *Chemnit. orat. cit. p. 5. & 6. & Dup. Bibl. tom. III. p. 290. seqq.*

§. 40.

Johannes, Chrysostomus ab insigni facundia appellatus, Episcopus Constantinopolitanus, vir ob zelum præfervidum variis persecutionibus obnoxius, scripsit pene, Suida teste, infinita; inprimis tamen exegetica. Horum catalogum *Cave in H. lit. f. 255 seq.* exhibet conf. *Chemnit. Orat. cit. p. 5. & Dupin. Bibl tom. III. p. 12. seqq.* Plura judicia de Patrum hujus seculi scriptis apud *D. Bebelium Antiqu. Evangel. Sec. IV. tom. I.* legi merentur.

§. 41.

Doctrinæ Catholicæ summa, quam pu-

publice in Ecclesia hoc seculo laudati scriptores proposuerunt, in Symbolo Nicæno a CCCXXVIII. Patribus congregatis, anno Christi CCCXXV. condito, & in Symbolo Constantinopolitano anno Chr. CCCLXXXI. composito continetur. vid. *Athanas. Epist. ad Jovinianum tom. I. opp. fol.* 399. *Basil. Evist.* 60. *&* 78. *Socrat. l.* 1. *H. E. cap* 11. *Forbesii Instruct. Histor. Theolog. l.* 1. *c.* 3. Athanasii Symbolum vulgo in Ecclesia receptum, recentioris esse autoris, *Vossius de trib. Symbol.* & *Basnagius* probarunt. His addi merentur *Cyrilli Hierosolymitani Catecheses ad Illuminatos*, & quæ a Patribus præcipuis contra hæreticos ex sacris literis asserta leguntur. Horum doctrinam, secundum articulorum fidei seriem, *Centuriatores Magdeburgici cent. IV. cap. IV.* & *B. D. Bebelius Antiq. Eccles. Evangel. secul. IV. Artic. IV. seqq.* excerpserunt atque disposuerunt. Unde constat doctrinam Pontificiorum Tridentinam, hoc seculo fuisse maximam partem ignotam. conf. *Spanhemii tom. I. introduct. major. ad Histor. Eccl. Secul. IV. c.* 3.

§. 42.

§. 42.

Controversiæ, pace externa, a Constantino M. Christiano facto, Ecclesiæ reddita, inter ipsos Doctores enatæ sunt gravissimæ: ut DONATISTARUM, qui rebaptizabant omnes, illos, qui a Catholicis, quos pro pollutis & impuris habebant, erant baptizati. Nam negabant, licere uti in Ecclesia ministerio malorum, quod illud inutile atque inefficax esse crederent, vid. *Augustin. lib. II. contra literas Petiliani*: MELETIANORUM lites cum Athanasio, de quibus *Sozomenus l. II. c.* 21. *&* 22. ARIANORUM cum Catholicis, de ὁμουσία disputationes accerrimæ, vid. *Socrat. l. c. 6. Theod. ret. l. I. H. E. c. 5. Sozomenus l. II. c. 16. seqq.* PHOTINIANORUM. qui cum Photino contendebant, Christum esse nudum hominem, nec prius extitisse, quam per obumbrationem Spiritus S. in utero Mariæ Virginis conceptus esset. vid. *Socrat. l. II. c.* 30. & *Sozomen. l. IV. c. 6. Epiphan. hæres. LXXI.* MACEDONIANORUM, qui filium Patri ὁμοούσιον esse negarunt, Spiritum S. pro creatura habentes. vid. *Socrat. l. II. c. 45. & Sozom. l. IV, c.* 27. AETIANO-

NORUM, qui non tantum ὁμοȣσίαν Filii DEI negarunt, sed & eum κτ̀ πάντα ἀνόμοιον Patri dixerunt. vid. *Epiphan. hæres. LXXVI.* EUNOMIANORUM. qui Aëtii blasphema dogmata propugnabant, apud *Epiphan. hær. LXXVI.* & *Theod. IV. Fab. hær. cap.* 9. AUDÆANORUM & ANTHROPOMORPHITARUM, DEO humanam formam & membra nostris similia tribuentium. v. *Lactant. Divin. instit. l. IV. c.* 30. & *Theodoret. lib. IV. Fab. hæret.* LUCIFERIANORUM Schisma, de Lapsis Episcopis, sub satisfactionis vel pœnitentiæ conditione recipiendis. confer. *Augustin. lib. de hæres. cap. LXXXI.* APOLLINARISTARUM, qui duas partes humanæ naturæ in Christo confitentes, corpus videlicet & animam, sed tertiam partem ipsam mentem seu animam rationalem in adventu Christi in carne negarunt, τὸν λόγον ejus vicem præstitisse, docentes. vid. *Epiphan. hæres. LXXIIX.* & *Sozom. l. VI. c.* 27. *Theodoret. l. V. c.* 9. AERIANORUM, qui non tantum ordinem inter Episcopum & Presbyterum negarunt, ac jejunia cum festo Paschatis rejecerunt; sed & Arii hæresin suam fecerunt,

runt. vid. *Epiphan. hæres. LXXV.* MANICHÆORUM duos Deos, *Bonum* & *Malum* asserentium: MESSALIANORUM in communione veluti Platonica viventium, qui præter absurdas de Deo & Baptismo opiniones, semper orandum esse, statuerunt. Omitto ipsorum Patrum inter se dissensiones, ut Hieronymi, Vigilantii, Ruffini, Chrysostomi, Epiphanii, Augustini aliorumq; Controversia de *celebrando Paschate*, mota tempore *Pii*, circa initium hujus seculi violentius instaurata fuit; dum alii Christiani, Pascha cum Judæis celebrant XIV. luna post æquinoctium vernum; alii & plerique Apostolicam traditionem jactantes, die Dominica sequente. Ubi Victoris Episcopi R. Asiaticas Ecclesias hac de causa excommunicantis temerariam insolentiam *Eusebius l. V. c. 2.* notat.

§. 43.

Controversiarum jam memoratarum autores fuerunt HÆRETICI, quos palios designabimus.

§. 44.

Primus inter eos locus assignatur *D-*

n.

natistis, nomen a *Donato* quodam, e Numidia circa initium hujus seculi veniente, & contra Cæcilianum Christianum dividente plebem, nomen indepti. vid. *Augusti. libr. de hæres. c. LXIX.* Originem hæresis vel schismatis potius, *Optatus Milevitanus l. II. p.* 40. exponit. Asserebant illi, Ecclesiani propter vitia morum frequenquia infecta passim, de Orbe terrarum, excepto Africæ angulo, periisse. Ideo & Catholicorum baptisma, negabant esse validum. confer *Theodoret. Fab. Hæret. l. IV. cap. 6.* & nostri *L. Ittigii Dissertat. exhibentem plenam schismatis Donatistarum historiam.* His accensentur, qui se illis aggregarunt, *Circumcelliones*; *Rogatistæ*, *Maximinianistæ*, *Parmenianistæ*, *Cirtenses* & *Montenses.*

§. 45.

Ariani ab *Ario* Presbytero Alexandrino, Alexandri ibidem Episcopi æmulo dicti, negarunt τόν λόγον, *verbum*, h. e. Filium DEI, ab æterno fuisse. ἦν πότε ὅτε ὀυκ ἦν, crebra ejus vox blasphema fuit. Ideo illum ἐξ ὀυκ ὄντων sive ex nihilo ortum dicebant; ac adeo ne-

negavit esse *συναΐδιον καὶ ὁμοούσιον*, i. e. *coæternum* & *ejusdem essentiæ* cum Patre, vid. *Socrat. H. E. l. I. c.* 5. & 6. *Theodoret. H. E. l. I. cap.* 2. 5. *Epiphan. hæres. LXIIX. seq. Augustin. de hæres. cap. XLIX.* Inter Arianos ipsos deinde schismate orto, *quidam* dicti sunt *Ἀνόμοιοι*, quod Christum Patri secundum omnia dissimilem statuerent; ut Aëtius & Eunomius, qui postea proprias sectas condiderunt; quidam *ὁμοιούσιοι*, Semi-Ariani, quod Christum Patri *ὁμοιούσιον* dicerent, ut Basilius Ancyranus, Gregorius Laodicenus, & alii. De quibus in historia Conciliorum hanc ob hæresin habitorum agitur.

§. 46.

Photiniani nomen a *Photino*, Sirmii in Pannonia Episcopo, homine loquacissimo sortiti, Christum pro nudo homine habuerunt; quod Photinus negaret, eum ante nativitatem ex Maria extitisse. Fecit ergo cum Samosateno & Sabellio. vid. *Athanas. de Syn. tom. I. f. m.* 691. *seq. Epiphan. hæres. LXXI. Sozomen. l. IV. c.* 6. *Theodoret. l. V. c. II.* & nostri *Ittigii Dissertat. VI. Heptad. de Photino.*

§. 47.

§. 47.

Macedoniani, a *Macedonio* Episcopo Constantinopolitano nominati, dicebantur etiam πνευματομάχοι, quod Arianismum foventes, negarent, Spiritum S. esse Patri ὁμοούσιον. Eum enim vel creaturam, vel ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, appellabant. vid. *Athanas. tom. 1. f. 344. tom. II. dialog. adv. Macedon. f. 188. Basil. M. de Spiritu S. cap. X. Gregor. Nazianzeni Orat. VI. de Spiritu S. Augustini de hæres. cap. LII.* & *Socratem l. II. c. 42. 45.*

§. 48.

Eunomiani ab *Eunomio*, Aëtii discipulo & scriba appellati, cum ipso impudenter asseruerunt, Filium, Patris esse servum & ministrum, & Spiritum S. τοῦ υἱοῦ φοβερὸν, filii formidantem. vid. *Basil. M. l. I. adv. Eunom. Socrat. l. IV. c. 7. Philostorg. l. III. c. 20.* & *l. VI. c. 3.*

§ 49.

Audæani vel *Audiani*, ab *Audæo* Monacho Syro genere & lingua, nomen habentes, DEUM sibi finxerunt cogitatione carnali in similitudinem imaginis corruptibilis hominis; quod eorum rusticitati

tati *Epiphanius hæreſ. LXX.* tribuit, unde & illis nomen Anthropomorphitarum adhæſit.

§. 50.

Apollinariſtæ, ab *Apollinari*, vel Apollinario filio potiſſimùm, virô doctiſſimô appellati, ſtatuerunt Chriſtum aſſumſiſſe verum quidem corpus humanum, ut amictum quendam, ſed ſine mente, h. e. animâ rationali. vid. *Socrat. l. II. cap. 46. Auguſtin. de hæreſ. LV. Theodoret. l. V. H. E. c. 3. Epiphan. hæreſ. LXXVII.*

§. 51.

Aëriani, ab *Aërio* Presbytero cognominati, qui indignatus Euſtathium ſibi in epiſcopatu prælatum, ſtatuit primum, Presbyterum Epiſcopo non eſſe inferiorem; deinde nec Paſcha celebrandum, nec pro defunctis orandum, nec jejunia celebranda, quòd Judaiſmum redolerent. Sectatores ejus & *Syllabici* appellati; quòd ex ſyllabis, *a quo. per quem*, & *in quo*, ex Rom. XI, 36. de DEO uſurpatis, naturæ in tribus perſonis diverſitatem probare vellent. vid. *Epiphan. hæreſ. LXXV. Auguſtin. de hæreſ. c. 53.* illorum errores

F Pon-

Pontificii vulgo Luthero per calumniam affingunt.

§. 52.

Messaliani, quibus nomen a professione inditum fuit, teste *Epiphanio hæres LXXX.* Græcis Εὐχῆται, *Precatores* dicebantur; quòd semper orarent, jactantes, se DEUM oculis corporis videre, & Spiritus S. adventum percipere. Ideo & visa in somnis prophetias vocarunt. vid. *Theodoret. Fab. hæret. l. IV. cap. 11.* & *Hieronym. dial. adversus Pelagianos tom. 2. f. 175.* Aliis etiam nominibus appellantur, ut *Enthusiastarum*, *Spiritualium*, *Martyrianorum* & *Euphemitarum*.

§. 53.

Joviniani, vel ut Augustinus habet, *de hær. c. LXXXII. Jovinianistæ*, cum Joviniano monacho docebant, verè baptizatos non posse relabi in peccatum: nihil inter esse inter vescentem cibis & abstinentem, modò cum gratiarum actione sumatur: virgines, viduas & maritatas ejusdem esse meriti, si cæteris vitæ opibus non discreparent. Id quod Hieronymo maximè displicuit. vid. *Erasm. in tom.* III. *opp. Hieron. fol. 7.*

§. 54.

§. 54.

Priscillianistæ à Priscilliano nobili Hispano dicti, teste *Sulpitio Severo lib.* II. *H. S.* Hi occultis contaminationibus dediti, omnes Scripturæ sensus allegoriis perverterunt: Mundum a maligno spiritu factum somniarunt, multa cum Gnosticis & Manichæis habentes communia: ipsorum velut symbolum fuit:

Jura, perjura, secretum prodere noli.

Mulieribus suis etiam docendi munus concedebant. vid. *Augustin. de hæres. cap. LXX. Leon. Epist. 93. num. 2. & Baron. ad ann. Chr. 381, num. 109.*

§. 55.

Collyridiani nomen ab autore Sectæ habentes, in Arabia & Thracia vagantes B. Virgini Mariæ κολλυρίδα τινὰ ἐπιτελεῖν, placentam quandam offerre in mensa per mulierculas solebant, de qua omnes participabant. vid. *Epiphan. hæres. LXXIX.* confer *Rivet. Apologet.* II.

§. 56.

Schismaticis, quos alii inter hæreticos referunt, accensemus *Meletianos*, à Meletio Lycopolitano in Ægypto Episcopo

àppellatos; qui munere ſuo amotus, officio tamen ſuo contra Eccleſiæ morem functus eſt, aliosque Epiſcopos convitiatus eſt. vid. *Socrat. l. 1. c. 6. Epiphan. hæreſ. LXIIX. Theodoret. l. 1. c. 6. Sozomen. l. II. c. 21. 22.* Sic *Luciferiani* a Lucifero quodam Epiſcopo Smyrnenſi (non Calaritano) appellati, Schiſmatici fuerunt; quòd negarent, apoſtatas (clericos) etſi pœnitentiam egerint, & ad Eccleſiam redierint, recipiendos ac in priſtinum officii & dignitatis gradum admittendos eſſe. Hos refutavit Hieronymus. vid. *Eraſmum in argum. libr. Hieron. adverſus Luciferum, Auguſtin. Epiſt. 87. & Socrat. l. V. c. 5.* Perperam quoque *Vigilantius* hæreſis poſtulatur; licet Hieronymus in eum graviter invehatur. vid. *Hieron. tom. III. fol. 55. & B. Chemnit. Exam. Concil. Trid. part. III. & IV.* Reliquas hæreticorum ex ſuperiori ſeculo, ut Novatianorum, Sabellianorum, Marcioniſtarum & Manichæorum, hîc iterum recenſere omitto.

§. 57.

SYNODI & CONCILIA ob hæreſes & ſchiſmata exorta, hôc ſeculô plurima le-

leguntur coacta: Duo œcumenica, *Nicænum I. & Constantinopolitanum I.* Cetera fuerunt particularia, ut Synodus Arelatensis I. Ancyrana, Neo-Cæsareensis, Elibertina, Arelatensis II. Mediolanensis, Ariminensis, Nicæna Thraciæ, Seleucensis, Romana, Antiochena, Sardicensis, Philippopolitana - Ariana, Sirmiensis, Alexandrina I. & II. Synodus Antiochena II. Lampsacena, Laodicena, Synodi tres Romanæ, Aquilejensis, Constantinopolitana II. Cæsaro-Augustana, Purtegallensis, Trevirensis, Mediolanensis II. De his omnibus observari meretur Gregorii Nazianzeni judicium *Epist. IV. ad Procopium*; Nullum se conciliorum exitum felicem deprehendisse, & malum potiùs inde exasperatum, quàm imminutum.

§. 58.

Nos ergo paucis tantùm de *duobus* œcumenicis hîc quædam annotabimus. *Primum* fuit *Nicænum* ab urbe Nicæa Bithyniæ appellatum. Quod Constantinus M. ann. CCCXXV. propter hæresin Arii & Schisma Meletianum convocavit.

 vide

vitæ *Euseb. de Vita Const. l. III. c. 6. 7.* in qua CCCXVIII. Episcopi congregati de dictis capitibus præcipuè disceptarunt. Summus eius præses *politicus* fuit ipse Imperator laudatus; *Ecclesiasticus* verò Osius, Episcopus Cordubensis, & interdum Eustathius *Antiochenus*. vid. *Euseb. l. III. c. 6. 7. seqq. de Vita Constant. Theodoret. lib. I. cap. 8. lib. II. c. 15. Socrat. l. IV. cap. 12. Sozomen. lib. I. cap. 15. & 16. & Edm. Richerius Hist. Concil. General. t. I. cap. 2.* in hoc hæresis Arii damnata, controversia de tempore Paschatis determinata, Novatiani remissi, censura in Meletium lata, cælibatus Clericorum improbatus. sedes Metropolitanorum *Can. VI.* determinata. confer *Beveregii not.* ad hos Canones, & *Acta Concil. Nic. Gelasii Cyziceni.* Controversiam de *VI. Canon. Launojus & Fr.* [illegible] peculiari dissertatione tractavit.

§. 50.

Secundum Oecumenicum fuit *Constantinopolitanum* a Theodosio M. anno Christi CCCLXXXI. ob hæresin Macedonii, & [illegible] Gregorii Nazianzeni ad Epi-

Episcopatum Constantinopolitanum capessendum, cui Episcopi Ægyptii obnitebantur, indictum. Episcopi CL. in eo convenerant, quos inter Episcopus Roman. non invenitur. Primò Meletius Antiochenus præsedit, substitutô postea Nectario CPtano Episcopo. vid. *Socrat. l. V. c. 8. 9. Sozomen. l. VI. cap. 8. & l. VII. c. 9. & Richerii Histor. Concil. cit. c. V.* In hoc Symbolum fidei Nicænum confirmatum, eique addita quædam verba contra Macedonium & Novatianos, conf. isthæc Symbola apud *Forbesium loc. suprà cit. p. 11. & G. J. Voss. de Trib. Symb.*

§. 60.

Præter hæc *duo universalia* concilia, digna etiam memoratu sunt, *Elibertinum* in Hispania *primùm* pro cælibatu, ann. CCCV. habitum. Multi in eo canones ad disciplinam ecclesiasticam facientes, conditi: Synodus Antiochena a. CCCXLI. habita: *Concil. Arelatense I.* contra Donatistas a. CCCXIV. convocatum: *Sirmiense* ann. CCCLI. contra Photinum, institutum. v. *Socrat. l. I. c. 29. 30. Sozom. l. IV. c. 6. & Cariolani,* vel *Caranzæ Summ. Concil.* hujus seculi.

§. 61.

Canones & decreta conciliorum Henricus *Justellus in Biblioth. Jur. Can. veteris*, & *Guil. Beveregius in Synodico Magno* exhibent. De *Can. VI.* & *VII.* quibus ordo ſedium Metropolitanorum in Imperio Romano conſtituitur, multa diſputari ſolent. v. *Beveregii Synod. cit. f. 66. ſeq.*

§. 62.

Regimen Ecclesiæ externum, & quidem ſupremum, hôc ſeculô ſibi meritò vindicavit Conſtantinus M. v. *Euſeb. de vit. Conſtant. l. IV. c. 24.* Nam teſte *Theodoreto l. 1. c. 8.* & *l. V. c. 8.* leges eccleſiaſticas conſcribi juſſit. confer *Socrat. l. IV. c. 8.* Sed tamen Epiſcopi & Metropolitani Jus præſidendi, conſecrandi, ordinandi, reconciliandi pœnitentes, pœnasque canonicas imponendi habuerunt; nulla verò prærogativa juris aut poteſtatis œcumenicæ Epiſcopo Romano adhuc tributa. Quod ex citatis jam Concil. Nic. *Can. VI.* & *VII.* adparet. confer. *Can. II. Conc. Conſtantinopolitani.* Quanquam ambitionem Epiſcoporum hôc ſeculô increviſſe, certum ſit; cùm ex diſtributione Im-

Imperii in Eparchias, Diœceses & Præfecturas ipsis ansa nasceretur, simul statum Ecclesiæ ad formam regiminis politici attemperandi. Hinc nomina Patriarcharum, Metropolitanorum, Primatum & Archiepiscoporum enata sunt. *Richerius* tamen Sorbonista doctissimus & cordatissimus in *Hist. Concil. Trident* laudatâ solidissimis argumentis evicit, regimen Ecclesiæ monarchicum, quod Papa R. postea affectavit, in Ecclesia fuisse ignotum. confer & *Salmas. de Primat. Papæ*, *Blondellum*, cui Salmasius multa debet. *Basilii Cæsar. Epist. 10.* Quanquam Concil. Sardicensis Canon IV. videatur Episcopo R. aliquam prærogativam hâc in parte concedere. v. *Spanhemii introduct. in H.E. tom. 1.* Seriem Episcoporum apud antiquos variam hoc quoque seculo vid. apud *Blondellum in Pseudo-Isidoro ad Clement. Epist. 1. p. 41.*

§. 63.

Ceterùm τάξιν seu *ordinem* ministrorum Ecclesiæ jam obtinuisse, ex diversis eorum appellationibus & nominibus, quæ in Canonibus & apud Epiphanium leguntur, patet. Memorantur enim *Episcopi*,

Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Exorcistæ, Catechistæ, Lectores, Cantores & Ostiarii. De *Acoluthis* adhuc dubitatur, an hôc ævô noti fuerint. *Chorepiscopi*, qui ἐν χώραις Episcoporum munus obibant, & *Archi-Diaconi*, qui primi in Diaconorum ordine erant, jam innotuerant. vid. *D. Bebelii Antiquit. Evangel. Sec. IV. art. II. Sect. 2.*

§. 64.

DISCIPLINA, ut Canones testantur, rigorosior adhuc fuit. Et ut illius vigor constaret, literæ Synodicæ & Episcoporum communicatoriæ, canonicæ & formatæ usitatæ erant, in quibus de rebus ad doctrinam & disciplinam pertinentibús invicem communicabant. v. *Francisc. Bernardini Ferrarii de Antiquo Ecclesiastic. Epistol. genere libr. tres.* Qui scelere aut gravi peccatô contaminatus erat, nonnisi publicè pœnitentiâ actâ, ad usum s. Eucharistiæ admittebatur: Tempus pœnitentiæ determinabatur. vid. *Conc. Nic. Can. XII. & Basilii can. 56. & 74.* Ipsum Imperatorem Theodosium M. ob cædem Thessalonicensem patratam, hac de caussa, non

ante,

antè, quàm pœnitentiâ defunctum, Ambrosius in templum ad communionem fidelium admittere voluit. v. *Theodoret. H. E. l. V. c. 17.* Regior tamen graduum disciplinæ antea usitatorum remisit; cùm crimina graviora Christianorum Imperatores Christiani pœnis civilibus ulciscerentur.

§. 65.

RITUS SACRI & ceremoniæ hoc seculo jam multiplicari cœperant, ut splendor Ecclesiæ externus major accederet, imminutâ jam pristini cultus divini simplicitate. Templa splendidiora, quæ *κυριακὰ οἰκεῖα*, ædes dominicæ *Eusebio l. IIX. c. 1. & IX. c. 10.* appellantur, exstructa. Præter festa solenniora Paschatis & Pentecostes, etiam *Nativitatis* Christi, quod *Gregor. Nazianz.* Θεοφάνειαν καὶ γενέθλια Orat. 38. *Theodor. H. E. l. V. c. 18. Chrysostomus* festorum μητρόπολιν appellant, accensis vigiliâ præcedente luminibus celebratum fuit. v. *Ambros. Serm. 28. & 29. & Prud. hymn. V.* καθημερ. De antiquitate hujus festi, & quòd d. 25 Decembr. celebratum fuerit, meretur doctissima nostri *L. Ittigii*

Pontificii vulgo Luthero per calumniam affingunt.

§. 52.

Messaliani, quibus nomen a professione inditum fuit, teste *Epiphanio hæres. LXXX.* Græcis Ε'υχῆται, *Precatores* dicebantur; quòd semper orarent, jactantes, se DEUM oculis corporis videre, & Spiritus S. adventum percipere. Ideo & visa in somnis prophetias vocarunt. vid. *Theodoret. Fab. hæret. l. IV. cap. 11.* & *Hieronym. dial. adversus Pelagianos tom. 2. f. 175.* Aliis etiam nominibus appellantur, ut *Enthusiastarum, Spiritualium, Martyrianorum & Euphemitarum.*

§. 53.

Joviniani, vel ut Augustinus habet, *de hær. c. LXXXII. Jovinianistæ*, cum Joviniano monacho docebant, verè baptizatos non posse relabi in peccatum: nihil inter esse inter vescentem cibis & abstinentem, modò cum gratiarum actione sumatur: virgines, viduas & maritatas ejusdem esse meriti, si cæteris vitæ opibus non discreparent. Id quod Hieronymo maximè displicuit. vid. *Erasm. in tom.* III. *opp. Hieron. fol. 7.*

§. 54.

§. 54.

Priſcillianiſtæ à Priſcilliano nobili Hiſpano dicti, teſte *Sulpitio Severo lib.* II. *H. S.* Hi occultis contaminationibus dediti, omnes Scripturæ ſenſus allegoriis perverterunt: Mundum a maligno ſpiritu factum ſomniarunt, multa cum Gnoſticis & Manichæis habentes communia; ipſorum velut ſymbolum fuit:

Jura, perjura, ſecretum prodere noli.

Mulieribus ſuis etiam docendi munus concedebant. vid. *Auguſtin. de hæreſ. cap. LXX. Leon. Epiſt. 93. num. 2. & Baron. ad ann. Chr. 381. num. 109.*

§. 55.

Collyridiani nomen ab autore Sectæ habentes, in Arabia & Thracia vagantes B. Virgini Mariæ κολλυρίδα τινὰ ἐπιτελεῖν, placentam quandam offerre in menſa per mulierculas ſolebant, de qua omnes participabant. vid. *Epiphan. hæreſ. LXXIX.* confer *Rivet. Apologet.* II.

§. 56.

Schismaticis, quos alii inter hæreticos referunt, accenſemus *Meletianos*, à Meletio Lycopolitano in Ægypto Epiſcopo

appellatos; qui munere ſuo amotus, officio tamen ſuo contra Eccleſiæ morem functus eſt, aliosque Epiſcopos convitiatus eſt. vid. *Socrat. l. 1. c. 6. Epiphan. hæreſ. LXIIX. Theodoret. l. 1. c. 6. Sozomen. l. II. c. 21. 22.* Sic *Luciferiani* a Lucifero quodam Epiſcopo Smyrnenſi (non Calaritano) appellati, Schiſmatici fuerunt; quòd negarent, apoſtatas (clericos) etſi pœnitentiam egerint, & ad Eccleſiam redierint, recipiendos ac in priſtinum officii & dignitatis gradum admittendos eſſe. Hos refutavit Hieronymus. vid. *Eraſmum in argum. libr. Hieron. adverſus Luciferum, Auguſtin. Epiſt. 87. & Socrat. l. V. c. 5.* Perperam quoque *Vigilantius* hæreſis poſtulatur; licet Hieronymus in eum graviter invehatur. vid. *Hieron. tom. III. fol. 55. & B. Chemnit. Exam. Concil. Trid. part. III. & IV.* Reliquas hæreticorum ex ſuperiori ſeculo, ut Novatianorum, Sabellianorum, Marcioniſtarum & Manichæorum, hîc iterum recenſere omitto.

§. 57.

SYNODI & CONCILIA ob hæreſes & ſchiſmata exorta, hôc ſeculô plurima le-

leguntur coacta: Duo œcumenica, *Nicænum I. & Constantinopolitanum I.* Cetera fuerunt particularia, ut Synodus Arelatensis I. Ancyrana, Neo-Cæsareensis, Elibertina, Arelatensis II. Mediolanensis, Ariminensis, Nicæna Thraciæ, Seleucensis, Romana, Antiochena, Sardicensis, Philippopolitana - Ariana, Sirmiensis, Alexandrina I. & II. Synodus Antiochena II. Lampsacena, Laodicena, Synodi tres Romanæ, Aquilejensis, Constantinopolitana II. Cæsaro - Augustana, Purtegallensis, Trevirensis, Mediolanensis II. De his omnibus observari meretur Gregorii Nazianzeni judicium *Epist. IV. ad Procopium*; Nullum se conciliorum exitum felicem deprehendisse, & malum potiùs inde exasperatum, quàm imminutum.

§. 58.

Nos ergo paucis tantùm de *duobus* œcumenicis hîc quædam annotabimus. *Primum* fuit *Niçænum* ab urbe Nicæa Bithyniæ appellatum. Quod Constantinus M. ann. CCCXXV. propter hæresin Arii & Schisma Meletianum convocavit.

vide *Euſeb. de Vita Conſt. l. III. c. 6. 7.* in quo CCCXVIII. Epiſcopi congregati de dictis capitibus præcipuè diſceptarunt. Summus ejus præſes *politicus* fuit ipſe Imperator laudatus; *Eccleſiaſticus* verò Oſius, Epiſcopus Cordubenſis, & interdum Euſtathius *Antiochenus*. vid. *Euſeb. l. III. c. 6. 17. ſeqq. de Vita Conſtant. Theodoret. lib. I. cap. 6. lib. II. c. 15. Socrat. l. IV. cap. 12. Sozomen. lib. 1. cap. 15. & 16. & Edm. Richerii Hiſt. Concil. General. t. I. cap. 2.* in hoc hæreſis Arii damnata, controverſia de tempore Paſchatis determinata, Novatiani rejecti, cenſura in Meletium lata, cælibatus Clericorum improbatus, ſedes Metropolitanorum *Can. VI.* determinatæ. confer *Beveregii not.* ad hos Canones, & *Acta Concil. Nic. Gelaſii Cyziceni.* Controverſiam de *VI. Canon. Launojus & Fr. Spanhemius* peculiari diſſertatione tractavit.

§. 59.

Alterum Oecumenicum fuit *Conſtantinopolitanum* a Theodoſio M. anno Chriſti CCCLXXXI. ob hæreſin Macedonii, & deſignationem Gregorii Nazianzeni ad Epi-

Episcopatum Constantinopolitanum capessendum, cui Episcopi Ægyptii obnitebantur, indictum. Episcopi CL. in eo convenerant, quos inter Episcopus Roman. non invenitur. Primò Meletius Antiochenus præsedit, substitutô postea Nectario CPtano Episcopo. vid. *Socrat. l. V. c. 8. 9. Sozomen. l. VI. cap. 8. & l. VII. c. 9. & Richerii Histor. Concil. cit. c. V.* In hoc Symbolum fidei Nicænum confirmatum, eique addita quædam verba contra Macedonium & Novatianos, conf. isthæc Symbola apud *Forbesium loc. suprà cit. p. 11. & G. J. Voss. de Trib. Symb.*

§. 60.

Præter hæc *duo universalia* concilia, digna etiam memoratu sunt, *Elibertinum* in Hispania *primùm* pro cælibatu, ann. CCCV. habitum. Multi in eo canones ad disciplinam ecclesiasticam facientes, conditi: Synodus Antiochena a. CCCXLI. habita: *Concil. Arelatense I.* contra Donatistas a. CCCXIV. convocatum: *Sirmiense* ann. CCCLI. contra Photinum, institutum. v. *Socrat. l. I. c. 29. 30. Sozom. l. IV. c. 6. & Cariolani,* vel *Caranzæ Summ. Concil.* hujus seculi.

§. 61.

Canones & decreta conciliorum Henricus *Justellus in Biblioth. Jur. Can. veteris, & Guil. Beveregius in Synodico Magno* exhibent. De *Can. VI. & VII.* quibus ordo sedium Metropolitanorum in Imperio Romano constituitur, multa disputari solent. v. *Beveregii Synod. cit. f. 66. seq.*

§. 62.

Regimen Ecclesiæ externum, & quidem supremum, hôc seculô sibi meritò vindicavit Constantinus M. v. *Euseb. de vit. Constant. l. IV. c. 24.* Nam teste *Theodoreto l. 1. c. 8. & l. V. c. 8.* leges ecclesiasticas conscribi jussit. confer *Socrat. l. IV. c. 8.* Sed tamen Episcopi & Metropolitani Jus præsidendi, consecrandi, ordinandi, reconciliandi pœnitentes, pœnasque canonicas imponendi habuerunt; nulla verò prærogativa juris aut potestatis œcumenicæ Episcopo Romano adhuc tributa. Quod ex citatis jam Concil. Nic. *Can. VI. & VII.* adparet. confer. *Can. II. Conc. Constantinopolitani.* Quanquam ambitionem Episcoporum hôc seculô increvisse, certum sit; cùm ex distributione Im-

Imperii in Eparchias, Diœceses & Præfecturas ipsis ansa nasceretur, simul statum Ecclesiæ ad formam regiminis politici attemperandi. Hinc nomina Patriarcharum, Metropolitanorum, Primatum & Archiepiscoporum enata sunt. *Richerius* tamen Sorbonista doctissimus & cordatissimus in *Hist. Concil. Trident* laudatâ solidissimis argumentis evicit, regimen Ecclesiæ monarchicum, quod Papa R. postea affectavit, in Ecclesia fuisse ignotum. confer & *Salmas. de Primat. Papæ*, *Blondellum*, cui Salmasius multa debet. *Basilii Cæsar. Epist. 10.* Quanquam Concil. Sardicensis Canon IV. videatur Episcopo R. aliquam prærogativam hâc in parte concedere. v. *Spanhemii introduct. in H.E. tom. 1.* Seriem Episcoporum apud antiquos variam hoc quoque seculo vid. apud *Blondellum in Pseudo-Isidoro ad Clement. Epist. 1. p. 41.*

§. 63.

Ceterùm τάξιν seu *ordinem* ministrorum Ecclesiæ jam obtinuisse, ex diversis eorum appellationibus & nominibus, quæ in Canonibus & apud Epiphanium leguntur, patet. Memorantur enim *Episcopi*,

Presbyteri, Diaconi, Hypodiaconi, Exorcistæ, Catechistæ, Lectores, Cantores & Ostiarii. De *Acoluthis* adhuc dubitatur, an hôc ævô noti fuerint. *Chorepiscopi*, qui ἐν χώραις Episcoporum munus obibant, & *Archi-Diaconi*, qui primi in Diaconorum ordine erant, jam innotuerant. vid. *D. Bebelii Antiquit. Evangel. Sec. IV. art. II. Sect. 2.*

§. 64.

DISCIPLINA, ut Canones testantur, rigorosior adhuc fuit. Et ut illius vigor constaret, literæ Synodicæ & Episcoporum communicatoriæ, canonicæ & formatæ usitatæ erant, in quibus de rebus ad doctrinam & disciplinam pertinentibús invicem communicabant. v. *Francisc. Bernardini Ferrarii de Antiquo Ecclesiastic. Epistol. genere libr. tres.* Qui scelere aut gravi peccatô contaminatus erat, nonnisi publicè pœnitentiâ actâ, ad usum s. Eucharistiæ admittebatur: Tempus pœnitentiæ determinabatur. vid. *Conc. Nic. Can. XII. & Basilii can. 56. & 74.* Ipsum Imperatorem Theodosium M. ob cædem Thessalonicensem patratam, hac de caussa, non

ante,

antè, quàm pœnitentiâ defunctum, Ambrosius in templum ad communionem fidelium admittere voluit. v. *Theodoret. H. E. l. V. c. 17.* Regior tamen graduum disciplinæ antea usitatorum remisit; cùm crimina graviora Christianorum Imperatores Christiani pœnis civilibus ulciscerentur.

§. 65.

RITUS SACRI & ceremoniæ hoc seculo jam multiplicari cœperant, ut splendor Ecclesiæ externus major accederet, imminutâ jam pristini cultus divini simplicitate. Templa splendidiora, quæ κυριακὰ οἰκεῖα, ædes dominicæ *Eusebio l. IIX. c. 1. & IX. c. 10.* appellantur, exstructa. Præter festa solenniora Paschatis & Pentecostes, etiam *Nativitatis* Christi, quod *Gregor. Nazianz.* Θεοφάνεια καὶ γενέθλια *Orat. 38. Theodor. H. E. l. V. c. 18. Chrysostomus* festorum μητρόπολιν appellant, accensis vigiliâ præcedente luminibus celebratum fuit. v. *Ambros. Serm. 28. & 29. & Prud. hymn. V.* καθημερ. De antiquitate hujus festi, & quòd d. 25 Decembr. celebratum fuerit, meretur doctissima nostri *L. Ittigii*

Differt. III. Heptad. legi. Festi & Martyrum dies observati, teste *Eusebio l. IV. de vit. Const. c. 23.* confer *Ambros. Serm. 66. seqq. & Basilii M. Conc. in Sanctos XL. Martyres.* Ritum hunc tamen aliqui improbarunt. v. *Epiphan. hæres. LXXVII. seq. & Concil. Elibertin. Can. 34. & 35.* Quidam etiam pro Sanctis orarunt, quòd gradus gloriæ his precibus augeri crederent. v. *Chrysost. Liturg. & Homil. XXIII. in Matth.* I. cultus reliquiarum S. hoc seculo jam cœpit. v. *Dallæi l. IV. de cult. relig. objecto c. 15.* Imagines etiam & statuæ in honorem sanctorum in templis collocari cœperunt. v. *Greg. Nysseni Orat. in Theodos. Basilii M. Orat. in S. Bartholom. Euseb. l. VII. c. 18.* Propter abusum tamen in *Concil. Elibertin. Can. 37.* decretum fuit, ne imagines pictæ in templis ponerentur. Passim etiam *crucis* signum sanctum haberi cœpit, ut ex *Eusebio de vit. Const. l. I. c. 28. seqq. l. II. c. 16. l. III. c. 2. 3. & Orat. de laudibus Constantini c. 6.* adparet.

§. 66.

De conventibus Christianorum sacris, de vigiliis, de ritibus in administratione Sacramentorum receptis, v. *Centur. Magd.*

Cent.

Cent.IV. c.6. D.Bebelii Antiqu.Evang.Sec.IV. artic. IX. & Spanhemii Epit. Isag. n. IV. De Ritu *Sacr.Eccl.Veter.Concionum.* v. *Bernardini Ferrarii librum cum Grævii præfatione* nuper editum. Preces ſolennes non ſine jejuniis factas eſſe, ex *Epiphan hær. LXXV.* conſtat. confer *Prudentii hymn. Jejunant. n.7.* Ex *Ambroſii l.1. de Sacrament c.4.* conſtat, Sacramenti Euchariſtici uſum quotidianum fuiſſe requiſitum. confer *Baſilii Epiſt. 289.* ad Cæſar. Patric.

§. 67.

PERSECUTIONIBUS Eccleſiam etiam hôc ſeculô obnoxiam fuiſſe, multa veterum teſtimonia confirmant. Nam cœptam per Diocletianum perſecutionem Maximianus Herculius & Galerius Maximinus & alii Cæſares gentiles non tantùm continuarunt; v. *Euſeb. l.VIII. cap.14.15.26. lib. I. de Vit. Conſtant. M. cap. 27. ſeqq. lib. X. Hiſt. Eccl. c.8. Socrat. l 1. c.2. Sozom. l. II c.8. ſſ. Theodoret. l.I. cap.25. Lactant. de Mort. Perſec. c. 20. ſeqq* ſed mortuo Conſtantino M. *Conſtantius* ab Arianis inductus, in orthodoxos & Catholicos ſæviit. v. *Athanaſ. Apolog. & Epiſt. ad Solitarios. f.m. 811. 813. 829.*

& 841. Socrat. lib. II. cap. 26. Quanquam *Greg. Nazianz. Orat. 3 & 4.* contra Julianum, Constantium in multis excuset, quòd ejus facilitate aulici fuissent abusi.

§. 68.

Graviora Christianis mala intentavit *Julianus Apostata* Imperator, qui non quidem apertâ vi & sævitiâ; sed aliis artibus pravis usus, Christianismum extinguere moliebatur. Nam Christianis templa & scholas interdixit, libertatem ademit, oneribus & exiliis multavit. vid. *Sozomen. l. V. cap. 5. 16. Theodor. lib. III. c. 15. & 16. Socrat. lib. II. cap. 14. Nazianz. Orat. I. & III. in Julian.* Verùm ipse fuit *nubecula citò transiens*; cùm mox in prælio ann. 353. vulneratus impuram animam miserè exhalasset. confer *Differt.* nostram *de Juliano Apostata, & Socrat. l. III. c. 14.*

§. 69.

Excepit illum *Valens* Imperator, qui impulsu Justinæ uxoris Arianæ, & Eudoxii Constantinopolitani, anno Christi CCCLXV. diris modis Catholicos, (tum *Homousianos* appellatos) divexavit; donec in expeditione Gothica à barbaris inter-

emtus

emtus esset. v. *Theodor. l. IV. c. 13. 22 33. & 34. Socrat. l. IV. c. 13. Sozomen. l. IV. cap. 14. 20.* Monachos ad militiam sectandam lege, etiam latâ compulit. vide *Oros. lib. VII. cap. 19.* Nam Monachorum (qui etiam ἀσκηταὶ & θεραπευταὶ appellabantur.) numerus hôc seculô incrementa ceperat. Hinc regulæ, quas *Basilius* ipsis præscripsit, notæ sunt. *Nazianzenus* etiam *Orat. IX.* & *Hieronymus* passim vitam hanc laudarunt. confer *Sozom. lib. I. cap. 12.*

§. 70.

Ad MEMORABILIA hujus seculi referri merentur Constantini Magni conversio, conspectô in nubibus signô crucis, cum hac inscriptione: τούτῳ νίκα, *in hoc vince, ap. Euseb. de V. Constant. l. I. cap. 28.* Translatio sedis imperatoriæ in urbem Byzantinam, postea *Nova Roma & Constantinopolis* dictam: vid. *Car. Cangei Constantinopolin Christianam.* Conversio ethnicorum magna. Ecclesiæ libertas sub Constantino M. Miraculosa destructio templi Hierosolymitani, quod Judæi, concedente Juliano Apostatâ, moliebantur. vide *Nazianz. Orat. IV. contra Julian. & Mar-*

cel-

cellinum initio libr. XXIII. Theodoſii M. victoria per preces de Eugenio Tyranno parta, apud *Auguſtinum de C. D. lib. V. cap. 26. Sozomen. l. VII. cap. 24.* Ejusdem publica pœnitentia & reverentia erga Ambroſium: item clementia ejus erga Antiochenos læſæ Majeſtatis reos, apud *Sozomenum lib. VII. cap. 23.* Converſio duorum Philoſophorum per ſimplicitatem duorum ſenum laicorum Chriſtianorum, apud *Sozomen. lib. I. c. 18.* S. Spyridonis Epiſcopi & ſimul paſtoris ovium, ap. *Sozom. l. I. c. 11.* Epiphanii erga Johannem Chryſoſtomum pervicax zelus, apud *Socratem lib. VI. cap. 14.* Fabulæ duæ memorabiles Pontificiorum de *Baptiſmo* Conſtantini M. per Sylveſtrum Rom. Papam, & de *Donatione Conſtantini Magni* facta Sylveſtro ob beneficium miraculoſæ ſanationis, deque ceſſione urbis Romæ & Italiæ. Quæ Scriptor Pontificius *Elias Du Pin* nuper *Bibliothec. Nov. tom. II p. 29. & 36.* prolixè refutavit. Plura annotare hîc non vacat.

§. 71.

Nos ſub finem hiſtoriæ hujus ſeculi nota-

ta-

tamus iterum singularis divinæ providentiæ documentum: quando post dirissimas gentilium Imperatorum persecutiones, Constantinum M. Ecclesiæ bono excitavit; & cùm Julianus Apostata Gentilismum reducere moliretur, eum subitò extinxit. Miramur vero Diaboli impudentiam & technas, qui per Arium Christi Deitatem, per Macedonium Spiritus ὑπόστασιν divinam, ac adeo Mysterium SS. TRINITATIS tot modis impugnavit, sed DEUS, excitatis viris piis, animosis doctissimisque, opprimi veritatem divinam haut passus est. Quanquam & hoc in quibusdam Doctoribus cætera præclaris nemo facile adprobarit, quòd ipsi inter se invicem lites moverint, ac etiam ambitione stimulati, contra Christi regulam, dominatum affectare jam cœperint. An Constantini M. indulgentia erga clerum; an vitium sanctis etiam viris quandoque familiare, quòd ultimò exuitur, in caussa fuerit, hîc non determino. Id longâ observatione probari potest, florenti Ecclesiæ statu externo, morum sanctitatem inter Christianos remi-

misisse ac pietatem refrixisse. Adeo difficile est, in hac vita esse felicem simul & pium.

PERIODI II. CAP. II.

DE

Sec. V. Chr.

§. 1.

O*llintum*, quod ingredimur *seculum*, quô Rom. Imperium in *Orientale & Occidentale* divisum, non tantùm intestinis motibus, sed barbararum etiam gentium invasionibus concussum, dilaceratum, tandemque Romanum in Occidente extinctum fuit. Quæ conversionis rerum mala quoque Ecclesiam afflixerunt, insurgentibus simul novis hæreticis Pelagio, Nestorio & Eutychianis, qui mirum quantum Ecclesiam turbarunt. Interim non defuerunt præstantes viri, qui illis sese opposuerunt, ac simul Christianismum ad Hibernos, Burgundiones & Francos propagarunt.

§. 2.

EX PATRIBUS, antecedenti seculo jam memoratis, hujus etiam seculi primor-

mordia illuſtrarunt *Epiphanius* ann. Chr. CCCCIII. *Chryſoſtomus* ann. CCCCVII. *Hieronymus* ann. CCCCXX. *Auguſtinus* ann. CCCCXXX. mortui. Poſt illos, *inter Latinos* præcipuè clari fuerunt Scriptores, *Severus Sulpitius, Sedulius Presbyter, Sidonius Apollinaris, Paulus Oroſius, Joh. Caſſianus, Salvianus Presbyter, Vincentius Lerinenſis, Victor Uticenſis, Gennadius Maſſilienſis, Gelaſius I. Leo I. Proſper Aquitanicus, Rhemigius, Petrus Chryſologus, Arnobius Junior, Marius Mercator, Maximus Taurinenſis, Alcimus Avitus.* Inter *Græcos* doctiores & celebriores fuerunt *Cyrillus Alexandrinus, Iſidorus Peluſiota, Theodorus Syneſius, Theodoretus, Socrates, Sozomenus, Philoſtorgius Cappadox, Gelaſius Cycizenus, Baſilius Seleucienſis, Æneas Gazæus, Nonnus & Nilus.* Horum, inquam, ſcripta & fata, poſt alios eruditè *Gvil. Cave in Hiſt. lit.* deſcripſit. Nos compendii ratione habitâ, tantùm de *celebrioribus* hic pauca commemorabimus, lectorem ſtudioſum ad laudati *Cave* hiſtoriam remittentes.

§. 3.

§. 3.

Severus Sulpitius, Aquitanus & Presbyter Primuliacensis in Gallia, vir eloquens, scripsit *libr. II. de Hist. Sacra*, item *S. Martini Episcopi vitam, & Dialogum de conversatione Monachorum*, quos *G. Hornius* & *Vorstius* cum notis ediderunt. v. de eo censuram *Riveti Crit. S. l. IV. c. 23.*

§. 4.

Sedulius Presbyter & Poëta circa ann. Chr. 430. clarus, *libros V. carminum* de quinque mirabilius DEI operibus, & hymnos duos de Christo in Ecclesia notos reliquit. v. *Labbei tom. II. de Script. Eccl. in Sedulio.* Huic jungimus statim *Sidonium Apollinarem*, virum nobilem & Episcopum Avernensem, cujus extant libri *Epistolarum* & *Carmina* pro illius ævi indole non invenusta.

§. 5.

Paulus Orosius, Presbyter Hispanus, S. August discipulus, qui jussu hujus *lib. VII. historiarum* adversus Paganos scripsit, ostendens, Christianos non esse calamitatum & cladium Romanorum caussas.

§. 6.

Johannes Cassianus, origine Scytha, ex diacono Chrysostomi, Presbyter Massiliensis factus, varia ad vitam monasticam & asceticam pertinentia, & de *Christi incarnatione adversus Nestorium*, scripsit. v. de operibus ejus censuram *Riveti Crit. S. l. IV. c. 17.*

§. 7.

Salvianus Presbyter vel Episcopus Massiliensis anno 440. clarus, octo libros de *Providentia & Judicio DEI, & libr. IV. de Ecclesia* sub nomine Timothei scripsit. Quos R*ittershusius & Stephanus Baluzius* cum notis publicarunt.

§. 8.

Vincentius Lerinensis, Semipelagianus Presbyter post Concilium Ephesinum, sub *Peregrini* nomine, stylo sacris nitido, *adversus hæreticos commonitorium duplex*, quod *Filesacus, Baluzius & G. Calixtus* ediderunt. confer censuram R*iveti Crit. S. l. IV. c. 21.*

§. 9.

Victor, Uticensis vel *Vitensis* Episcopus, tres libros de *Persecutione Vandalica*, quam

quam Genſericus & Hunnericus Vandalorum Reges excitarunt, compoſuit. Libri ejus Divione anno 1664. editi proſtant.

§. 10.

Gennadius Maſſilienſis Presbyter ac poſtea Epiſcopus, librum de *dogmatibus Eccleſiaſticis*, qui inter Auguſtini libros relatus fuit, compoſuerat. Continuavit etiam Catalogum Hieronymi de viris illuſtribus ad annum Chriſti 495. Bellarminus eum Semipelagianiſmi arguit.

§. 11.

Gelaſius I. Epiſcopus Rom. Epiſtolas & varia opuſcula reliquit, quæ in *tom. VII. Bibl. PP.* extant. v. *Cave Hiſt. lit. p. 374. & Riveti Crit. S. l. IV. c. 26.* Huic jungimus *Leonem I.* Epiſcopum Rom. *Magnum* appellatum, qui ante Gelaſium ſedem obtinuerat Romanam: ſcripſit varia, quæ cum Quesnelli additamentis proſtant. vid. *Rivet. Crit. S. l. IV. c. 22.*

§. 12.

Proſper Aquitanicus, Hilarii æqualis, Epiſcopus Rhegienſis, libros tres de *Prædictionibus & Promiſſionibus DEI*, item alia com-

composuit, quæ Lovanii anno 1565. prodierunt. Laudat eum *Rivet. Crit. S lib. IV. cap. 18.*

§. 13.

Remigius Rhemorum in Gallia Episcopus anno 471. clarus, *Explanationes in Epistol. S. Pauli* Moguntiæ publicatas scripsit, quas *Rivetus lib. IV. cap. 27.* ipsi abjudicat. Huic jungimus *Petrum Chrysologum* Episcopum Ravennatensem, qui homilias 122. breves illas quidem, sed disertas reliquit. vid. *Bellarmin. de Script. Eccles. pag 150.*

§. 14.

Arnobius junior circa ann. Christ. 460. clarus, Commentarios in Psalmos juxta Erasmum, & in quædam Evangelistarum loca, item de DEO Trino & Uno, de duabus in Christo substantiis & unicâ persona scripsit. vid. *Cav. Hist. liter.*

§. 15.

Marius Mercator, Augustini studiosissimus, adversus Nestorianos & Pelagianos scripsit. Opera ejus *Joh. Garnerius & Stephanus Baluzius* Parisiis non ita pridem publicarunt.

§. 16.

§. 16.

Maximus, *Taurinensis* Episcopus, multas Homilias *Hyemales*, *Æstivales* & de Sanctis reliquit. vid. *Cave Hist. lit. p. 312. seq.* Huic jungimus *Alcimum Ecdicium Avitum*, Archi-Episcopum Viennensem circa exitum hujus seculi clarum, cujus opera *Sirmondus* Parisiis anno 1643. publicavit.

§. 17.

Inter *Græcos* primum locum hoc ævo *Cyrillus Alexandrinus* Episcopus, vir doctissimus & Nestorii impugnator acerrimus meretur. Opera ejus Græce & Latinè VII. tomis Parisiis edita prostant. confer de illo Judicium *B. Chemnitii Orat. suprà cit. pag. 15.* & *Rivet. Crit. S. lib. IV. cap. 19.*

§. 18.

Isidorus Pelusiota, Chrysostomi discipulus, Presbyter, & in monte Pelusio monachorum præpositus, Epistolas, quibus multa S. Scripturæ loca explicat, reliquit, cum notis Rittershusii & Andreæ Schotti editas.

§. 19.

§. 19.

Synesius Pentapolitanus, ex Philoſopho Platonico Chriſtianus & Epiſcopus Ptolemaidis factus. Epiſtolæ ejus & hymni elegantes ſunt: Encomium calvitii, ingenii exercendi gratiâ ſcriptum videtur. Opera ejus Petavius publicavit. vid. *Natal. Alex. H. E. ſec. V. part. I. c. 4.*

§. 20.

Theodoretus gente Syrus, Epiſcopus Cyrenenſis, vir doctiſſimus, ſed Neſtorianiſmo favens, multa ad hiſtoriam eccleſiaſticam utilia ſcripſit, de quibus *lib. V. Hiſt. Eccleſ.* & de *Hæret. Fabulis* teſtantur. vid. *Cav. Hiſt. lit. f. 316. ſeq.* confer. *Riveti Crit. S. l. IV. cap. 2.*

§. 21.

Socrates Scholaſticus ſeu Cauſſidicus Novatianiſmi ſuſpectus, cum *Hermia* *Sozomeno* Palæſtino hiſtoriam eccleſiaſticam ab Euſebio cœptam uſque ad tempora Theodoſii Junioris continuarunt. Utrumque Henricus Valeſius cum notis publicavit.

§. 22.

Philoſtorgius, Cappadox Sectæ Euno-

mianæ addictus, historiam ecclesiasticam scripsit, quam *Jac. Gothofredus* cum *annotat. & dissertat.* Genevæ publicavit, passim errores viri Arianos notando.

§. 23.

Gelasius Cyzicenus, Episcopus Cæsareensis, Acta Concilii Nicæni collegit quæ ex bibliopolio Commeliniano prodierunt an. 1604. Huic jungimus *Æneam Gazæum* ex Philosopho Platonico Christianum factum, qui de animæ immortalitate *dialogum* à Casp. Barthio editum cum notis reliquit.

§. 24.

Basilius, Seleuciæ in Isauria Episcopus circa ann. Chr. 455. clarus, orationes in V. & N. T. Demonstrationem contra Judæos de adventu Christi scripsit. vid. *Cav. Hist. lit. p. 354.*

§. 25.

Nonnus, gente Ægyptius Pentapolitanus, Poëta circa initium hujus seculi clarissimus, Paraphrasin metricam in Evangelium S. Johannis exaravit, quam *Dan. Heinsius* in Aristarcho suo sacro censuit & illustravit.

§. 26.

§. 26.

Nilus, Conſtantinopolitanus, ex urbis præfecto monachus factus in Ægypto, multa ſcripſit aſcetica, quæ Romæ Græcè & Latinè *Joſeph. Maria Svareſius* publicavit.

§. 27.

Scriptoribus eccleſiaſticis hujus ſeculi ſubjungimus *Zoſimum*, Comitem & Exadvocatum Fiſci, qui in libris ſuis Hiſt. VI. in Principes Chriſtianos & religionem Chriſtianam iniquiſſimus fuit. Nam Conſtantinum M. & Theodoſium Seniorem valde perſtringit, animique ſui virus evomit. *Johannes* quidem *Leunclavius* pro Zoſimo prolixam *apologiam* adornavit; ſed neſcio, an dignum Chriſtiano homine facinus ſit, infenſiſſimum Chriſtiani nominis hoſtem defendere, ac Principes Chriſtianos cum antiſtitibus Eccleſiæ præclaris, quales fuerunt Euſebius, Chryſoſtomus, Innocentius, Theodoritus aliique, infamiâ notare. Rectius *Evagrius lib. III. c. 40. 41.* & *Nicephorus Calliſtus l. XVI. c. 41. ſeqq.* Zoſimi hac in parte malitiam detexerunt.

§. 28.

DOCTRINA PUBLICA hujus ſeculi ex Symbolis catholicis ſuprà memoratis, & Symbolo Chalcedonenſi, Capitulis Cyrilli, Leonis imper. Encyclicis, Actis & Canonibus conciliorum ac Patrum hujus ætatis ſcriptis, inprimis Auguſtini *Enchiridio*, & *de Doctrina Chriſtiana* libris petenda eſt. vid. *Cent.V.Magdeb.c.IV.*

§. 29.

Articuli fidei orthodoxæ de Peccato originis & Libero Arbitrio, de unione duarum naturarum in Chriſto hypoſtaticâ, de Prædeſtinatione, de Sanctorum & reliquiarum cultu, inprimis in controverſiam venerunt, valdeque Eccleſiam turbarunt. *Pelagius* enim Brito ab Auguſtino *hoſtis gratiæ* appellatus, cum ſuis aſſeclis negavit peccatum originis, vires liberi arbitrii ita extollens, ut eas homini ſufficere ad pie vivendum & legem DEI implendam traderet. Quam improbam doctrinam Auguſtinus præcipuè confutavit. Indè *Neſtorius* negavit, S. Mariam Deiparam eſſe Θεοτόκον. Cui ſe oppoſuerat *Eutyches*, qui in alterum extremum

la-

lapſus, Naturas duas in Chriſto confudit, quas Neſtorius ſolvere per ſuum errorem coarguebatur. Ex malè intellectis Auguſtini locis de humanis arbitrii viribus, *Prædeſtinatiani* ſeu *Prædeſtinati* exerti, aſſerentes, DEUM ante prævisum peccatum quoſdam prædeſtinaſſe ad vitam, quoſdam ad damnationem. Hujus dogmatis aſſertor præcipuus fuit *Lucidus* quidam Presbyter, ad quem Fauſtus Rhegienſis Epiſcopus epiſtolam ſcripſit. Minoris momenti controverſias hîc recenſere ſuperſedemus.

§. 30.

Ex hæreſibus ſuperiori ſeculô exortis adhuc Donatiſtarum ac Circumcellionum furores graſſabantur, qui in Catholicos ſævierunt. vid. *Auguſtini Epiſt. L.* Nec Anthropomorphitarum error in Ægypto extinctus fuerat; cùm rudes monachi eundem adhuc contra Theophilum Alexandrinum propugnarent. vid. *Socrat. lib. V. cap. 7.* Manichæorum etiam reliquiæ adhuc ſupererant, quæ hinc indè propullularunt. Sed famoſiores hujus ſeculi HÆRETICI fuerunt *Pelagiani*, *Ne-*

ſtoriani, Eutychiani, Prædeſtinatiani, Acephali, Theopaſchitæ.

§. 31.

Pelagiani nomen & ortum à Pelagio, Monacho è Britannia oriundo, homine certè non indocto habent: qui anno Chriſti 413. hæreſin ſpargere cœpit. Occaſio illi fuit Manichæorum error, quô omnia peccata ex ipſa mala hominis ſubſtantiâ provenire aſſerebatur. Huic Pelagius contradicens, aſſeruit omnia peccata ex libera hominis voluntate oriri. Ideo liberum hominis arbitrium uſque adeò extulit, ut divinæ gratiæ poſtea maximè derogaret. vid. *Auguſtinum lib. IV.* contra *duas Epiſtolas Pelagii cap. 4.* Nam aſſeruit (α) infantes ſine ullo peccati originis vinculo naſci: Peccatum originis figmentum Auguſtini dixit: (β) contendit, hominis arbitrium ante regenerationem eſſe integrum, ita, ut is ſine gratiæ divinæ auxilio poſſit ſeſe ad DEUM convertere, & legem DEI etiam implere. (γ) Homines non natura, ſed imitatione malorum fieri peccatores, quando primorum parentum exemplum imitaren-

rentur: Gratiæ auxilium ad hoc tantum requiri, ut facilius peccata caveri possint. vid. *Augustin. Epist. CVI.* Indè verò plures enati errores, quos *Augustinus libris de Gratia & Lib. Arbitrio, de Natura & Gratia, & Prosper Aquitanicus* impugnarunt & confutarunt. Pelagii partes tutabantur Cælestius & Julianus. vid. *Augustinus de Hæres. cap. LXXXIX.* Ex his porro exorti *Semipelagiani*, qui & *Massilienses* ab urbe in Gallia Massilia dicti sunt. Hæresis hujus ortum & progressum *G. J. Vossius, Henricus de Noris lib. de Historia Pelagiana* fusè satis descripserunt. Ante hos, ejus progressum in Scholis Pontificiorum *B. Chemnitius in Examine Concil. Trident. de Pecc. origin. & liber. Arbitrio* jam ostenderat.

§. 32.

Nestorianis nomen fecit *Nestorius* Syrus, Præceptore Theodoro Mopsvesteno usus, Archi-Episcopus Constantinopolitanus factus, vir natura εὔφωνος καὶ εὐλάλος, sed parùm doctus, superbus tamen. vid. *Socrat. lib. VII. H. E. c. 29. & 32. Evagr. l. 1. cap. 2. Vincent. Lirinens. Com-*

monit.c.XVI. Hic ab Anaſtaſio Presbytero ſuo fortè ſeductus (confer *Evagrium lib. I. cap. 2.*) negavit, S. Mariam Virginem Θεότόκον eſſe dicendam. Unde Cyrillus Alexandrinus eum χεισόλυσιν introducere, ac unionem & communionē naturarum in Chriſto negare arguit. Qui illi XII. *Anathematiſmos* oppoſuit, quibus totidem viciſſim Neſtorius repoſuit. Inde tandem ipſe in Synodo Epheſina hæreſis convictus, damnatus fuit. confer *Theodoret. lib. IV. Fab. Hæret. cap. 12.* Multæ hinc inter Cyrillum Alexandrinum & Theodoritum lites exortæ.

§. 33.

Eutychiani nomen indepti ab Eutyche Monacho ſeu Archimandrita Conſtantinopolitano, qui circa annum Chr. 448. Neſtorii hæreſin impugnaturus, in errorem huic contrarium prolapſus, docuit Chriſtum quidem eſſe ex *duabus* naturis, ſed non *in duabus*: h. e. duas fuiſſe ante unitionem naturas; unicam verò unius in alteram naturæ converſione factam eſſe. *Leo I. Epiſt. 13. & 15. ad Pulcheriam Auguſtam* data teſtis eſt, eum non

non ex versutia, sed imperitiâ magis peccasse. Quia tamen errorem pertinaciter defendere connisus est, in Concilio Chalcedonensi anno 451. cum Dioscoro damnatus & in exilium ejectus fuit. Absolverat quidem illum Synodus Ephesina, ληςρικὴ dicta ann. Christi 449. coactis subscriptionibus manu armata. Mox tamen nova certamina exorta, quæ Zeno imperator postea publicato ἑνοτικῷ componere laboravit, reclamantibus Romanæ sedis Episcopis Simpliciô & Felice. vide *Gesta de nomine Acacii, & Concil. Tom. IV. fol. 1079. seqq. & Evagr. libr. III. cap. 14.* & *lib. I. cap. 9. 10. l. II. cap. 1. seqq. Theodoret. Fab. Hær. l. IV. in fine.*

§. 34.

Ex ista hæresi Eutychianâ postea orti sunt *Jacobitæ*, â Jacobo Syro obscuri generis homine, qui Eutychis errorem amplexus, illum in Ægypto & Oriente disseminavit. Unde Eutychiani appellati tum *Jacobitæ*, tum *Monophysitæ*. Quibus opponitur nomen *Malchitarum*, qui Imperatoris fidem in Synodo Chalcedonensi

assertam amplectentes ab illis dissentiebant.

§. 35.

Propagines dictæ hæresis etiam sunt *Monotheletæ*, qui duas in Christo voluntates negantes, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν in Christo statuerunt. vid. *Photiii Biblioth. Cod. XIX.* & *Philastrii Supplement. Catal. hæret. pag. m. 108.* Hinc & *Theopaschitæ* orti, qui divinitatem ipsam unigeniti Filii DEI cruci affixam & in sepulchro collocatam fuisse, finxerunt. Autor ejus *Petrus Gnapheus* sive *Fullo Episcopus* Antiochenus fuit, qui τρισαγίῳ, ad verba, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, intrusit, ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, intelligens ipsam divinitatem Christi. Huic sese acriter opposuit Felix II. *circa annum Christi 483.* vid. *Baron. Annal. ad hunc annum* prolixè. Eutychianis ortum suum postea etiam debuerunt *Acephali*, qui cùm neque Episcopo suo *Petro Mogo* Eutychiano aliàs, sed qui Henoticum Zenonis receperat, ampliùs adhærerent; neque cum Catholicis facerent, *Acephali*, quasi *capite carentes*

ren-

rentes appellati ſunt. confer *Baron. ad ann. Chriſt. 482.*

§. 36.

Prædeſtinatiani ſeu *Prædeſtinati* ab errore dogmatis nomen habentes, ſtatuerunt, DEUM ante præviſum primi hominis lapſum, quoſdam ad æternam vitam, quoſdam verò ad damnationem prædeſtinaſſe. Hujus erroris ſanè graviſſimi autor fuit Lucidus Presbyter, cui Fauſtus Rhegienſis hâc de cauſſâ anathema dixit, quòd affirmaſſet, eum, qui periit, non accepiſſe, ut ſalvus eſſe posſit; vas contumeliæ non poſſe aſſurgere, ut ſit vas in honorem, &c. vid. *Epiſtolam Fauſti* apud *Baronium ad annum 490. num. 18.* Errorem hunc ſuperiori ævo reſuſcitavit Calvinus. Anſam illi duriores quaſdam Auguſtini locutiones, cùm de natura & gratia loqueretur, dediſſe, certum eſt. vid. *Jacobi Sirmondi Prædeſtinatum*, & *Natal. Alex. H. E. Sec. V. Part. 2. Diſſert. 5.*

§. 37.

Schiſma etiam Romæ *Laurentium* inter & *Symmachum*, poſt obitum Papæ

Anastasii anno Chr. 498. exortum. Nam Symmachus in Basilica CPtana in ejus locum electus, Antipapam Laurentium in Basilica Mauritiana creatum expertus est. Ex quo dissensu inter Clericos & Senatores Romæ dissidia & cædes exortæ. Pro Symmacho tandem Theodoricus Rex Gothorum, ad quem lis illa delata fuerat, pronunciavit, habitis hac de causâ frequentibus Episcoporum Synodis. vid. *Baron. ad annum Chr. 498. seq.* & *Ammian. Marcell. l. XXVII. cap. 3.*

§. 38.

SYNODOS & CONCILIA hoc Seculo frequentissima fuisse, ex tomis Conciliorum per-est notum. Sæpius Carthagine Milevi, Cirtæ in Numidia, Diospoli in Palæstina & Romæ, propter hæresin Pelagianam Episcopi convenerunt; nec tamen extinguere illam valuerunt. Toleti etiam in Hispania, Andegavi & Turonii in Gallia Episcoporum & Presbyterorum congregationes factæ sunt ad disciplinam ecclesiasticam rectiùs ordinandam.

§. 39.

Nos hîc tantùm duo *concilia œcumenica*, EPHESINUM & CHALCEDONENSE memorabimus. Ac quod EPHESINUM attinet, illud *Theodosius Junior*, Imperator Ephesi, anno Christi 431. missis literis ad præcipuos Orbis Episcopos convocavit; ut Nestorii hæresis noviter sparsa examinaretur & damnaretur. In hoc cùm Nestorius in consessu Episcoporum comparere & respondere detrectaret, subinde blasphemas voces repetendo: ego *bimestrem & trimestrem DEUM non dico*; ob pertinaciam erroris ab Episcopis CC. condemnatus fuit. vid. *Socrat. lib. VII. cap. 29. & 32. Evagr. lib. I. cap. 2. seqq. Theodoret lib. IV. H. E.* Acta hujus Concilii *tom. III. Concil.* exhibentur. Canones in eo VIII. *conditi*. vid. *Beveregii Synodic. tom. I.*

§. 40.

Alterum Oecumenicum hujus Seculi (quod alias *quartum* dicitur) Marcianus Imperator, *Chalcedone*, quæ est Bithyniæ civitas, anno Chr. 451. ob hæresin Eutychianam indixit. Convenerunt eò

DCXXX. Patres, vide *Liberati Brev. c.13.* Hi Eutychis hæresi examinatâ eam cum Nestoriana damnarunt, & contra confusionem naturarum in Christo ab illo assertam, Symbolis prioribus addiderunt: *ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον.* vid. *Evagrii H.E.lib.II.c.3.* & *Tom. IV. Concil.* Canones de disciplina & ordine Clericorum XXVIII. in eo conditi sunt. Quorum ultimus *de æqualibus honoris privilegiis* cum Romano, Archi-Episcopo Constantinopolitano concessis, à parasitis Romanensibus in dubium, sed frustra, vocatur. vid. *Bevereg. Synod. tom. I.*

§. 41.

Cum post memoratum jam Concilium Chalcedonense Eutychiani varias turbas excitarent, Zeno Imperator Constantinopolitanus, impulsu Acacii, *ἑνωτικὸν*, seu *Epistolam pacificatoriam* anno Chr. 483. publicavit, in qua fides orthodoxa ex Symbolis & XII. Anathematismis Cyrilli repetita & confirmata fuit; licet nominatim Chalcedonense Symbolum non exprimeretur. Illi subscripserunt quatuor

tuor ſedium Patriarchalium Archi-Epiſcopi, ut pax & concordia reſtitueretur. vid. *Evagrium H. E. lib. III. c. 14. 20.* & *Valeſii in hunc not.* Iniqua in Zenonem cenſura apud *Baronium* ad annum Chr. 482. *n.* 26. *ſeqq.* legi poteſt.

§. 42.

Quod REGIMEN ECCLESIASTICUM attinet, hôc ſeculô paulatim τύπον regiminis civilis induere cœpit; cùm Patriarcharum, Primatum, Archi-Epiſcoporum, Exarchorum ſplendida nomina, ambitionem Epiſcoporum ſtimularent; ut jam de primatu & dominatu certare occœperint. *Throni* enim Patriarchales quinque conſtituti fuerunt, nomen à præcipuis Imperii urbibus habentes, Romanus, Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus & Hieroſolymitanus. vid. *Can. XXIIX. Concil. Chalced.* & *Salmaſii lib. de Primatu.* Ac licet Imperatores Chriſtiani nondum jus ſuum circa ſacra & Religionem in Clerum transtuliſſent; (quod convocationes Synodorum, & conſtitutiones eccleſiaſticæ hoc ævo ab Arcadio, Honorio, Theodoſio, Marcia-

ciano, Zenone & Anastasio factæ probant, confer *Socratem in Proœmio libri V. H. E*) Romani tamen Præsules *fastum* jam prodere suum cœperant. Leo I. *Petri sedem* extollere, *universalem* se Episcopum quandoque appellare, superbeque agere non dubitavit. Cujus typhum Edictum Valentiniani III. Imper. ann. Chr. 445. pro ejusdem *primatu* promulgatum confirmavit. Simplicius, Felix & Gelasius jam pro imperio decernere, sibi ex muneris amplitudine licitum arbitrabantur. Fastum & *luxum* horum animadvertit *Ammianus Marcellinus lib. XXVII. cap. 3.* Non vacat hîc motus per Episcoporum ambitionem & certamina excitatos recensere.

§. 4?.

DISCIPLINAM hôc ævô laxiorem fuisse, tum ex canonibus hac de caussa in Synodis diversis compositis, tum ex cleri vitiis invalescentibus colligi potest. Chrysostomus certè illa passim in Homiliis notavit, & Sacerdotes *secundùm leges vivere* jussit apud *Theodoretum lib. V. cap. 28.* imprimis autem ministris Ecclesiæ gra-

gravisſimè inculcat, ne indignos, quos norunt, ad S. Euchariſtiæ uſum admittant. vid. *Homiliam. ejus 88. in Matth. f. m. 705. ſeq.* confer *Sozomen. lib. IIX. cap. 4.* Confeſſio peccatorum publica ſub Leone I. in privatam mutata, ut peccatores confitentes meliùs erudiri poſſent. Id, quod ad diſciplinæ melioris uſum facit.

§. 44.

Veteri Chriſtianorum ſimplicitate, per novos ſeculi mores, velut antiquatâ, RITUS & CEREMONIÆ novæ magis invaluere. Jejunium quadrageſimale ſanctè obſervatum fuiſſe, ex Maximi Taurinenſis Epiſcopi Homiliis de eo ſcriptis adparet. v. *Dallæum de Jej.* Hiſtoriam Paſſionis CHRISTI quotannis in templis recitatam fuiſſe *ex Chryſoſtomi Homil. 88. in Matth.* conſtat. Conciones ex ſuggeſtu vel umbone factas *Socrates lib. VI. cap. 5.* & *Sozomenus l. IIX. c. 5.* memorant. His finitis publicæ preces ſubjunctæ ſunt, teſte Chryſoſtomô *Homil 3. & 4. de incomprehenſibili DEI nat.* Morem pſallendi per Antiphona, id eſt, choros ſibi alternatim ſuccinentes, Chryſoſtomus Conſtantinopoli primùm

mùm inſtituit, teſte *Socrate lib. VI. cap. 8. & Sozomen. lib. IIX. cap. 8.* Litaniarum & ſupplicationum in templis uſum, reſpondente populo, *κύριε ἐλέησον*, hôc ſeculô fuiſſe, ex *Nicephori lib. XIV. cap. 3.* colligimus. Preces prò defunctis factæ ſuperſtitionem *de Purgatorio* excitarunt, de quo Auguſtinus jam in Enchiridio ad Laurentium loquitur. De oblationibus pro dormientium Spiritibus collatis, v. *Auguſtini Epiſt. 60.* Ceterùm pompam in funerum deductione jam uſitatam, *Chryſoſtomus Homil. 4 in cap. 2. Ebr. & Homil. 61.* reprehendit, addens: *Perditus, ſi in funere univerſam habuerit civitatem, nihil lucrabitur.* confer *Auguſtin. de C. D. lib. I. c. 12.* Qui etiam *Epiſt. 119. ad Januarium* de aucto nimis ceremoniarum numero conqueſtus eſt. confer *Magdeburg. centur. V. cap. 6.* Monachatus incrementa in Oriente & Occidente hôc ævô facta paſſim notantur. Monachi Accemetæ inprimis hoc ſeculo celebres ita dicti, quòd in tres claſſes diviſi, ſibique invicem ſuccedentes, divina officia nullo interpoſito intervallo, nocte dieque cele-

bra-

brarent. In horum usum plurima Constantinopoli monasteria constructa sunt, præcipuè celeberrimum illud, quod *à Studio*, qui consul fuerat, anno CCCCLIV. *Studii* nomen traxerit. Hi Monachi hæresi Nestorianæ favebant. vid. *Guilielmum Cave Hist. Lit. fol. 281.*

§. 45.

PERSECUTIONES quidem *universales* hoc ævo Ecclesiam non exercuerunt; Fuerunt tamen particulares sat graves. Non referam de persecutione, quæ Joh. Chrysostomum, quæ Flavianum Constantinopolitanum in Synodo λῃστρικῇ, quæ Acacium, quæ Hilarium Arelatensem & alios pios viros afflixit: sed quæ integras Ecclesias pressit & tantùm non oppressit.

§. 46.

Huc spectat persecutio Vandalica, qua Christianos Gensericus, Rex Vandalorum Arianus in Africa anno Chr. 437. afflixit, occupatâ Carthagine. De qua videndus *Victor Uticensis lib. I. de Persecut. Vandal.* Illius crudelitatem filius Hunnericus Rex Vandalorum continua-

nuavit. confer *Gregor. Turonens. lib. II. de Gestis Franc.* Gothi, Heruli & Hunni Italiam & vicinas regiones invadentes ac devastantes, Christianos simul divexarunt, quod ab ipsorum morum barbarie dissentirent. Nam & Alaricum Reg. Gothorum, Odoacrum R. Herulorum, & Attilam Hunnorum, *Flagellum DEI* dictum, in Christianos passim sævisse, annales illorum temporum loquuntur. De gravissima Christianorum in Persia persecutione, quam regnante Isdigerde ann. Chr. 420. sustinuerunt, *Theodoretus l. V. H. e. c. 39.* memorat. confer. *Magdeburg. Cent. V. cap. 3.*

§. 47.

MEMORABILIA hujus ævi dixeris Imperium *Arcadium* inter & *Honorium* divisum, quorum ille *in Oriente*, hic *in Occidente* imperarunt: sed occidentale imperium anno Christi 475. extinctum fuit: Imperium Attilæ tanquam latronis gentium, bella seu latrocinia potiùs & mors subita. vid. *Jac. Gothofredi Commentar.* Eudoxiæ Augustæ documentum humilitatis, quô Severianum Joh. Chrysostomo con-

conciliavit, apud *Socratem lib. VI. cap. 11.* Codex Theodosianus, Theodosii *Junioris auspiciis* anno Christi 435. publicatus. Rei literariæ sub Imperio Theodosii laudati incrementa. vid. *Cod. Theodos. lib. 14. tit. 9. de Stud. liber.* Historia, an fabula de Ampulla Rhemensi cum S. chrismate per columbam rostro delatâ, quum Clodovæus per Remigium baptizandus esset, cujus generis miracula & prodigia *Magdeburgenses Cent. V. cap. 13.* plura commemorant. Verior est historia de Pseudo-Mose, Judæo impostore in insula Creta, qui Judæis reditum in Palæstinam per exsiccatũ mare promiserat apud *Socrat. lib. VII. cap. 38.* Addi possunt piæ & eruditæ fœminæ hoc ævo illustres, *Pulcheria & Eudoxia Augustæ*, *Proba Falconia* Romana, *Hypatia* philosopha Alex. & *Eustochium* Paulæ Rom. filia apud Hieronymum.

§. 48.

Si *Judicium* hîc subjiciendum, dignum maximè notatu est, quòd Diabolus, qui superioribus seculis per hæreticos famosos CHRISTI divinam & humanam naturam impugnarit; hoc seculo natura-

rum

rum in CHRISTO unionem hypoſtaticam per *Neſtorium & Eutychem* convellere, per *Pelagium* verò CHRISTI ſatisfactionem & meritum, tollendo gratiam, deſtruere molitus ſit. Adeo CHRISTUS diabolo inviſus ſemper fuit. Notanda etiam Epiſcoporum inter ſe certamina, quæ ad crudelitatem usque progreſſa ſunt, ut Synodus ληστρικὴ ſeu prædatoria teſtatur. Aliquos etiam vitia, quæ rebus ſecundis obrepere plerumque ſolent, valde agitarunt. Conſtantinus M. Eccleſiæ ſplendorem externum additurus, non tantùm templa magnificè exſtrui curaverat, ſed & ut Clericis latiùs proſpectum eſſet, fundos & prædia donaverat, quæ in vita Sylveſtri enumerat Anaſtaſius Bibliothecarius, & ex eo Platina. Hinc πρωτεία in Eccleſia olim non admodum deſiderata, jam non ſine animæ periculo, imo cæde & ſanguine ambiri cœpit. Quod *Ammianus* miles quondam & Græcus *lib. XXVII. cap. 3.* teſtatur. Inde Epiſcopi Romani dilatandarum ſuarum fimbriarum & poteſtatis in exteras Eccleſias uſurpandæ ita cupidi & ſtudioſi facti, ut cauſas

Afri-

Africanas per appellationes Romam deferri ibique decidi, Zosimus, Bonifacius & Celestinus sategerint. Quanquam sedes Constantinopolitana à Synodo Chalcedonensi *Can. XXIIX.* τὰ ἴσα πρεσβεῖα *æqualia* cum veteris Romæ Episcopo privilegia accepit. Zenonis Augusti Ἑνωτικὸν exemplo etiam esse potest, formulas pacificatorias non semper in Ecclesia tollere dissidia. Id quod Petri Moggi (vel Mongi) & Petri Fullonis, qui illi subscripserunt, exempla docent. Non praetermittenda hîc quoque divina judicia, quibus populi sui peccata, immissis barbaris gentibus, inprimis Vandalis, Gothis & Hunnis graviter ultus est, Roma etiam superba orbis Domina illis subjecta. Providentiæ hujus divinæ argumenta insigniter Augustinus *de Civitate DEI*, Orosius *Hist.* & *Salvianus de Provid. & Gubernat. DEI* pertractarunt.

PE-

PERIODUS II.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

CAP. III.

De

Sec. VI. Chr.

§. 1.

SExtum *Seculum*, cujus res ecclesiasticas strictim enarrare pergemus, ob factiones Eutychianorum valde turbulentum fuit; ruptâ tam in Ocidente, quam Oriente Ecclesiæ pace, miseréque labefactatâ fide Christianâ. Quæ tamen inter istas turbas, ad peregrinas gentes Mengrelianas (tunc à *Lazica* regione nominatas) Homeritas, Æthiopes, Armēnos, Anglo-Saxones latiùs propagata fuit. vid. *Magdeburgens. Cent. VI. cap. 2.* & *Hottingeri Histor. sacra* hujus *sec. cap. VI. sect. 1.*

§. 2.

Ceterum si seculum hoc cum duobus antecedentibus contendas, sterile ob inopiam præstantium SCRIPTORUM & DOCTORUM, ingruente quippe magis magisque barbarie, censeri debet.

§. 3.

§. 3.

Inter *Latinos* ſcriptores celebriores fuerunt (1. *Fulgentius* Afer, Auguſtini diſcipulus Epiſcopus Ruſpenſis, cum *Fulgentio Ferrando*, qui *Breviationem Canon. eccleſiaſticorum* etiam hoc ſeculo conſcripſit, non confundendus; vir doctrina & morum ſanctitate inſignis, qui adverſus Arianos, & multa alia ſcripſit, ut in operibus ejus videre eſt. (2. *Marcus Aurelius Caſſiodorus*, Senator Romanus, autor eſt variarum *Epiſtolarum lib. XII.* Hiſtoriæ *Eccleſ. Tripartitæ* ab Epiphanio Scholaſtico excerptæ & Latine redditæ primum, ac usque ad annum 519. continuatæ, it. *Chronici ad Theodoricum* Regem &c. vid. Opera ejus a *Joh. Garreto* Rothomagi non ita pridem edita. (3. *Benedictus* Umber ob vitam monaſticam anno 540. celebris, Regulas Monachorum, Epiſtolas, Sermones & Sententias reliquit, quæ in *Biblioth. PP. tom. IX.* exſtant. (4. *Dionyſius Exiguus*, Abbas Rom. *collectionem* ſive *Codicem Canonum eccleſiaſtic.* item *Decretorum Pontif. Rom. a Siricio ad Anaſtaſium II. Cyclum Paſchalem*

& alia reliquit opuſcula. (5. *Facundus* Hermianenſis in Africa Epiſcopus, *Trium Capitulorum* defenſor acerrimus, pro quibus libros XII. ad Juſtinianum Imperatorem ſcripſit. Opera ejus Pariſiis edita proſtant. (6. *Arator*, gente Ligur, Orator & Poëta Chriſtianus, *Actus Apoſtolicos* carmine epico expreſſit. (7. *Victor*, Epiſcopus Capuanus, *Ammonii Harmoniam Evangelicam* Latinè vertit, *Catenam in quatuor Evangelia* conſarcinavit. (8. *Primaſius* gente Afer, Adrumeti Epiſcopus *Commentar. in Epiſtolas S. Pauli, in Job. Apocalypſin, & de Hæreſibus lib. III.* ad Fortunatum Epiſcop. reliquit. (9. *Liberatus*, Eccleſ. Carthag. Archi-Diaconus, Trium Capitulorum defenſor, *Breviarium*, (ſic enim hiſtoriam ſuam Neſtorianam & Eutychianam appellat,) a Garnerio cum notis & diſſertationibus editum Pariſiis compoſuit. (10. *Venantius Honorius Clementianus Fortunatus*, Pictavienſis Epiſcopus, Poëmata varia, Epiſtolas & vitas Sanctorum conſcripſit. (11. *Georgius Florentius Gregorius*, Archi-Epiſcopus Turonenſis, Hiſtoriam ſive Annal. Francicorum *lib. X.*

de

de Gloria Martyrum & Confessorum, & alia scripsit. vid. *Biblioth. PP. tom. XI.* (12. *Gregorius I. Magnus* a rebus gestis dictus, Episcopus seu Pontifex Roman. vir pietate & eruditione pro captu hujus ævi insignis, multa scripsit, quæ conjunctim variis locis edita prostant. (13. *Isidorus Junior*, Hispalensis dictus, inter eruditiores hujus ævi scriptores referendus, *Chronicon*, *Historiam Gothorum*, *Vandalorum & Svevorum lib. XX. Originum*, & alia scripsit. Opera ejus conjunctim edita Parisiis & Coloniæ prostant. (14. Addimus Philosopho-Theologum *Anicium Manlium Torquatum Severinum Boëthium* sive *Boëtium*, Romanum, qui in carcere *libros V. de Consolatione Philosophica* non tantùm scripsit; sed etiam de TRINITATE & adversus *Eutychen* ac *Nestorium*. Denique agmen claudat *Jornandes*, sive *Jordanus*, gente Gothus, Episcopus Ravennatensis qui de *Rebus Geticis*, sive *histor. Gothorum*, item *de Regnorum & Temporum successione* scripsit. vid. *Voss. de Histor. Latin. lib. II. cap. 20.*

§. 4.

Inter *Græcos* collocamus (1. *Severum*, Patriarcham Antiochenum, multarum Epiſtolarum, Homiliarum & commentariorum in ſacram Scripturam, qui in catenis Græcis allegantur, autorem. (2. *Theodorum*, Eccleſ. Conſtantinopolitanæ lectorem, qui *libros Hiſtor. Eccleſ.* collegit, a Roberto Stephano & H. Valeſio editos. (3. *Procopium Gazæum*, Sophiſtam, qui *commentaria in Heptateuchum*, *Scholia in libr. IV. Reg.* & alia ἐξηγητικὰ reliquit. (4. *Simeonem Stylitem* ab habitaculo, *Juniorem*, ab ætate dictum, de quo vide *Evagrium l. V. c. 21* & *Leon. Allatium Diatrib.* de Simeonum ſcriptis. (5. *Procopium* Palæſtinum, Sophiſtam ſeu Rhetorem, qui de *Bello Perſic. Vandalico & Gothico*, item *Hiſtoriam Arcanam* Juſtiniani & Theodoræ Aug. ſcripſit. Maltretus opera ejus Pariſiis publicavit. (6. *Anaſtaſium* Sinaitam, Patriarcham Antiochenum, qui ὁδηγὸν ſive *Ducem viæ* adverſus Acephalos & alia opuſcula reliquit. vid. *Cave Hiſtor. Lit. p. 419.* (7. *Joannem Scholaſticum, Climacum*

a li

a libro, quem ſcripſit, dictum, Abbatem in monte Sina, qui *Scalam Paradiſi & Librum ad Paſtorem* reliquit. Cum quo non confundendus *Johannes Scholaſticus* Syrus, qui Collectionem canonum & Nomocanonem ac alia opuſcula a Juſtello in Bibliothec. Jur. Can. allata conſcripſit. (8. *Eulogium*, Patriarcham Alexandrinum, qui *Homiliam in Ramos Palmar.* & elenchtica opuſcula apud Photium allegata reliquit. (9. *Johannem* Cappadocem ab abſtinentia Νηςευτὴν ſeu *Jejunatorem* dictum, qui de *Pſeudo-Prophetis*, de *Pœnitentia*, & aſcetica ſcripſit. vid. *Cav. Hiſt. Lit. p. 427.* (10.) *Leontium Byzantinum* Monachum, qui de Sectis, item adverſus Eutychianos & Apollinariſtas & alios libellos compoſuit. vid. *Voſſ. de Hiſt. Gr. l. IV. cap. 8. Leontius* autem *Neapoleos Apologiam pro Chriſtianis* adverſus Judæos adornavit. (11. *Evagrium Scholaſticum*, autorem *Hiſt. Eccl. l. VI.* quam ab anno Chriſti 431. ad annum Chriſti 494. perduxit.

§. 5.

Doctrina Publica tum ex Symbolis Apoſtolico, Nicæno, Conſtantino-

politano & Chalcedonenſi, tum ex Canonibus Conciliorum & Conſtitutionibus Juſtinianæis, tum ex Fulgentio, Facundo Hermianenſi, Primaſio & Gregorio I. inprimis repetenda eſt. Sed Chalcedonenſis Symboli doctrina ab Eutychianis & horum aſſeclis diverſa nomina ſortitis variè impugnata, & accedentibus ſuperſtitioſis ritibus contaminata fuit. Nam cultus Sanctorum, præcipuè S. Mariæ τῆς Θεοτόκȣ, S. Crucis & imaginum increvit. Feſta nova *Purificationis*, *Annunciationis* S. Mariæ, feſtum *Natalis S. Johannis*, conſecrationes templorum, *Miſſæ* ſuper defunctis, *Miſſatici Canones*, reliquiarum Sanctorum cultus, & alia ceremoniarum pompa primis ſeculis ignorata, hoc ævo inſtituta vel aucta leguntur: ita, ut nova ſenſim Chriſtianiſmo facies inducta fuerit. De quibus Liturgiæ & Gregorii M. opera teſtantur. confer *Magdeburgenſes Centur. VI. cap. IV. & VI.*

§. 6.

Puritatem doctrinæ non tantùm ſuperſtites adhuc veterum *hæreticorum* erro-

rores Manichæorum, Donatiſtarum, & inprimis hæreſis Ariana adhuc latè regnans infecerunt. Nam Gothorum Reges in Italia, in Africa Vandali, in Hiſpania Wiſigothi & Svevi Arianiſmum fovebant; & in Oriente etiam Epiſcopi ab hac labe non omnes fuerunt immunes. His acceſſerunt Neſtoriani & inprimis Eutychiani in novas familias ſeu ſectas disgregati.

§. 7.

Eutychiani vel *Eutychetæ* præcipui hujus ævi hæretici ſunt, qui cum autore ſectæ ſuæ naturas duas in Chriſto confundentes, ſtatuerunt ita aſſumtum fuiſſe hominem, ut poſt adunationem humana natura in Chriſto velut abſorpta fuerit. Admittebant Chriſtum ex duabus naturis conſiſtere, *in duabus vero poſt unionem minimè.* Huic ſectæ Anaſtaſius Imperator Zenonis ſucceſſor ipſe addictus fuit. vid. *Evagr. Hiſt. Eccl. lib. III. cap. 29. ſeqq. P. Diacon. Hiſtor. Miſcell. lib. XV. Zonar. tom. III.* ſub Anaſtaſio *Dioſcoro & Niceph. lib. XVI. cap. 35.*

§. 8.

Ex dicta jam hæresi plures surculi vel rami pestiferi progerminarunt aliis nominibus appellati: ut suprà memorati *Acephali*, anno 526. teste *Sigeberto*, exorti. Qui cum sententiam concilii Chalcedonensis contra Eutychem latam impugnarent, & eorum *caput* ignoraretur, dicti sunt *Acephali*, quasi *capite carentes*. Quos Rusticus diaconus imprimis refutavit. Extat ejus *Disputatio adversus Acephalos in Biblioth. PP. tom. tom. X. f. 349.*

§. 9.

Cum Acephalis faciebant *Severitæ* a *Severo* per Justinum II Imper. sede Antiochena expulso & in Ægypto Eutychianismum spargente appellati. vid. *Evagr. lib. IV. c. 4.* & *Zonaram tom. III. sub Justino Thrace.* Illi faverat Theodora Justiniani Imper. uxor, quæ persvasit marito, ut revocaretur, teste *Evagrio lib. IV. cap. 10.* mox tamen iterum ejectus & damnatus fuit. confer *Nicephorum lib. XVII. cap. 29.*

§. 10.

Ab his ortum traxêre *Aphthartodocetæ* seu

ſeu *Incorrupticolæ*; ita appellati, quod negarent, humanam naturam in Chriſto ante paſſionem paſſionibus naturalibus fuiſſe obnoxiam; ſed æquè, ut poſt reſurrectionem, fuiſſe incorruptibilem, h. e. paſſionibus humanis non obnoxiam. vid. *Magdeburg. Cent. VI. cap. 5. fol. 306. ſeq.*

§. 11.

Inde *Theopaſchitæ*, quod divinitatem ipſam in Chriſto paſſam ac mortuam eſſe, traderent; vid. *Nicephor. l. XVIII. cap. 51. Monophyſitæ*, quòd unam in Chriſto naturam ſtatuerent, vid. *Nicephorum lib. XVIII. cap. 48. & 50.* orti. Immo & *Monotheletæ* ſuprà jam allegati, qui unam tantum in Chriſto voluntatem credebant, vid. *Supplementum Catal. Hæret. Philaſtrii, pag 108.* Qui & *Monergitæ* appellati, quòd & unam ἐνέργειαν in Chriſto ſtatuerent. vid. *Photii Bibliothec. Cod. XIX.*

§ 12.

Circa medium hujus ſeculi in Ægypto innotuerunt *Agnoëtæ*, docentes, τὸν λόγον in Chriſto quidem omnia noviſſe,

humanitatem verò illi unitam permulta ignoraſſe. vid. *Spondani Epitom. Annal. Baron. ad annum Chriſti 535. num. 10. & annum 563.* Quâ ratione errorem a Neſtorianis hauſiſſe, veriſimile eſt. Si autem, quod alii volunt, negarunt, Chriſtum ſecundùm Deitatem diem judicii extremi ignoraſſe, Eutychianis accenſendi veniunt. vid. *Niceph. lib. XII. c. 30. & lib. XIIX. cap. 49.*

§. 13.

Jacobitæ a Jacobo quodam Syro, Severi & Gnaphei diſcipulo dicti, Neſtorianam hæreſin in Oriente propagarunt. vide *Nicephor. lib. XIIX. cap. 52.* & *Eutychii Annal. tom. II.* ad tempora Anaſtaſii Imper. His *Melchitæ* opponuntur, qui Concilium Chalcedon. & Imperatoris decreta tuebantur.

§. 14.

De reliquiis ſuperiorum temporum hæreſium, ut MANICHÆORUM, *Theodorus Lector lib. II. & Paulus Diaconus lib. XV. Hiſtor. Miſc.* agunt. ORIGENISTARUM, qui damnatorum pœnas finem habituras aſſerebant, *Gregorius M. in cap.*

XLI.

XLI. Jobi, & Evagrius lib. IV. cap. 38. de DONATISTARUM erroribus nondum extinctis, *Gregorius Turonens. lib. V. Histor. cap. 44.* memorant. confer *Magdeburg. Centur. VI. cap. 5.*

§. 15.

Plurima hoc ævo CONCILIA habita leguntur, sed unum tantùm *Oecumenicum*, quod ordine *quintum* fuit. Hoc Imperator Justinianus in urbe regia Constantinopoli, ex plurium sententia, anno Christi 553. convocavit: ut repullulantes Origenistarum controversiæ, & litigia, de *Tribus Capitulis*, ex controversiis Nestorianis enata componerentur. Cui Vigilius Papa, licet præsens Constantinopoli, ob contentionem cum Episcopo Constantinopolitano de *Primatu* interesse noluit. In eo Eutychius Patriarcha Constantinopolitanus, Mennæ successor, præsedit, præsentibus Episcopis CLXV. qui fidem IV. Conciliorum œcumenicorum ante habitorum confirmarunt, & Theodori Mopsvesteni libellum ceu blasphemum, Theodoreti scripta Nestorianismo faventia, & Epistolam Ibæ ad Ma-

rin Perſam, quippe Neſtorianum, quæ conjunctim ſumta, *Tria Capitula* vocabantur, damnarunt. Deinde anathematizarunt Origenis, Arii, Macedonii, & aliorum errores, quæ omnia octo ſeſſionibus ſeu collationibus acta ſunt.

§. 16.

Quod autem *Tria* illa hoc ævo decantata *Capitula* attinet, paucis de origine illorum notandum eſt: quòd damnato in Concilio Epheſino Neſtorio, apud *Socratem lib. VII. cap. 34.* patroni Neſtorianiſmi *libellōs tres* in vulgus ſparſerint, quibus Neſtorii errores de Perſona & Naturarum in Chriſto unione palliare & diſſeminare laborarunt; ne concrematis Neſtorii libris, ſimul hæreſis ejus extingueretur. Iſti libelli *Tria Capitula* dicebantur. Quorum *primum Theodori* Mopſveſteni in Cilicia Epiſcopi fuit: qui duas quidem in Chriſto naturas contra Eunomianos agnovit; ſed quô ſimul duas perſonas ſtatuere videbatur, vid. *Photii Biblioth. Cod. 38. 81. & 177.* *Secundum* fuit Theodoreti Cyri in Syria Epiſcopi, qui inſtinctu Johannis Antiocheni, XII.

Cy-

Cyrilli Alexandrini editos Anathematismos acri cenſura notaverat, Neſtorium ſimul haut obſcurè defendens. *Tertium* fuit Epiſtola Ibæ Edeſſeni in Syria Epiſcopi ad Marin Perſam, Theodori diſcipulum ſcripta, quâ itidem Cyrilli Alexandrini XII. Anathematiſmos contra Neſtorium perſtrinxit; contrà verò Theodorum & Neſtorium laudavit. vid. *Liberti Breviar. cap XXIV. Evagrium lib. IV. cap. 38. Facundi Hermianenſis Eccleſiæ Epiſcopi l.* XII. *ad Juſtinianum Imperat. cum Jacobi Sirmondi Not. Nicephor. lib.* XVII. *cap. 26, & 27.*

§. 17.

Cæterùm finito iſthôc Concilio, multa certamina inter Vigilium Papam & Orientis Epiſcopos exorta ſunt; cùm ille cum ſuis aſſeclis hanc Synodum adprobare nollet. De quibus *Baronius* Vigilii partium ſtudioſus multa, ſed ſine teſte ad *annum Chriſti 553 n. 224.* narrat.

§. 18.

Concilia particularia tum in orientali, tum occidentali Eccleſia, in Gallia & Hiſpania inprimis habita recenſentur in

Tom. IV. & V. concil. Quorum epitomen *Franc. Cariolanus & Caranza in Summa Conciliorum* exhibent. Spectant illa præcipuè disciplinam Ecclesiæ, quæ auctô clericorum numerô, & vitiis variis inolescentibus jam valde labefactari cœperat. confer *Magdeb. Cent. V. c. IX.*

§. 19.

Ecclesiæ Regimen ad se pertrahere Patriarchæ & Episcopi connitebantur: inprimis autem *Romanus & Constantinopolitanus* Patriarchæ sive Episcopi de *Primatu* in Ecclesia certabant. Uterq; prærogativâ *Urbis* nitebatur: ille *Veterem*, hic *Novam* allegabat *Romam*. Hinc *Oecumenici* titulum Constantinopolitanus Episcopus sibi a Justiniano in Codice & Novellis tributum jactabat. Sed post Pelagium II. ipsi maximè refragabatur *Gregorius M.* in Epistola ad Gregorium Mauricium Augustum CXCIV. diserte scribens: *Ego autem fidenter dico, quisquis se universalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Anti-Christum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit. Nec dispari superbia ad errorem ducitur: quia*

quia sicut perversus ille, DEUS videri vult super omnes homines; ita quisquis iste est, qui solus sacerdos appellari appetit, super ceteros sacerdotes se extollit, &c. vide *tom. II. opp. Gregor. edit. Basil. fol. 888.* confer ejusdem *Epist. XXXII.* & Decretum *Gratiani distinct. 99. Canon. Eccles.* Interim alios Episcopos Romanos ab hac Gregorii I. modestia longe abfuisse Symmachum, Laurentium, Bonifacium II. Dioscorum, Sylverium & Vigilium, eorum vitæ & gesta loqvuntur. confer etiam *Baronium ad annum Christi 538.*

§. 20.

Jus tamen circa sacra & in clerum, Imperatoribus Christianis hoc ævo nondum ademtum fuisse, inter alia etiam Constitutiones Ecclesiasticæ Justiniani Imper. probant. Etsi *Baronius ad annum Chr. 528. num. 1.* & parasitus Græcus Ecclesiæ Rom. *Leo Allatius de Perpet. Consens. lib. 1. cap. 25.* hac de causa laudatum Imperatorem sugillant. confer *Magdeb. Cent. VI. c. VII.*

§ 21.

CORRUPTAM hujus ævi DISCIPLINAM

tum

tum contentiones Epiſcoporum inter ſe, tum Canones Synodorum, ob emendanda cleri vitia conditi abundè teſtantur. *Ceremoniæ & ritus* in ſacrorum celebratione non tantùm increverunt; ſed ſuperſtitionibus variis etiam contaminati ſunt. Collegerunt illos Centuriatores Magdeburgici *Cent.*VI.*cap.*VI. Patronus ceremoniarum imprimis Gregorius M. fuit, qui ideo & *Pater ceremoniarum* appellatur. Referri huc poſſunt ordines Monachorum aucti, *Benedictinorum* a Benedicto Nurſino appellati, *Apoſtolicorum*, *Gregorianorum*, de quibus *Hoſpinianus* conſuli poteſt.

§. 22.

Inter hos inteſtinos motus ſuprà memoratos, Eccleſia non caruit *perſecutionibus*. Quarum autores in Africa Hunnericus Vandalorum R. vid. *Procopium lib.* I. *Bell. Vandal. & Evagrium lib. IV. cap.* 14. Procopius etiam Theodorici Gothorum R. tyrannidem l. c. notat. Deinde *Hunnorum, Francorum, Longobardorum*, qui Italiam invadentes & vicinas provincias depopulantes, Chriſtianos variis modis ſimul divexarunt. In Oriente

Chos-

Chosroës Rex Persarum, etiam in Christianos sæviit; quod *Procopius* & *Evagrius lib.*IV. *cap.* 25. *seqq.* & *lib.V. cap.* 7. testantur. Plura in *in Magdeburg. Cent.* VI. *cap.* III. de his persecutionibus annotata legi possunt. Judæi Samaritanis juncti etiam in Christianos sævierunt. vid. *Elmacini Hist. Sarac. p.* 264.

§. 23.

MEMORABILIA hujus ævi ita multa sunt, ut compendium ea vix capiat. (1. Æra Christiana a Dionysio Abbate ordinata, anno Christi 532. publicè in numerandis annis recepta. (2. Theodorici R. Gothorum, viso capite piscis miræ magnitudinis apposito, quod Symmachi innocenter occisi caput esse putabat, ac adeo consternabatur animo, miser obitus vel interitus. (3. Duæ sanctissimæ virgines *Brigida* Scota, & *Genovefa* Parisiensis Francorum patrona. (4. Juris Romani veteris autoritate Justiniani Imper. per Tribonianum collectio & divisio in partes & libros. (5. Templi τῆς ἁγίας Σοφίας, seu æternæ Patris sapientiæ JESU CHRISTO dicati exstructio magnifica.

Ju-

Juſtiniani. vid. *Evagr. lib. IV. c. 31.* (6. Juſtiniani Imper. conſtitutio, Pontificis R. electionem irritam eſſet debere, niſi approbata & confirmata eſſet ab Imperatore, quam *Onuphrius Panvinius in annot. ad Platinæ vitam Pelagii II.* recitat. (7. Schisma inter Silverium & Vigilium Pontifices Rom. ortum. vid. *Liberati Breviar. cap. 22. & Evagrium lib. IV. cap. 19.* (8. Longobardorum, Rege Alboino anno Chriſti 568. ingreſſus in Italiam: ut ibi novum regnum conderent. (9. Multorum Judæorum in Gallia converſio, de qua *Fortunatus lib. V. Carm.* canit. (10. Peſtis inguinaria Romæ exorta diriſſima anno Chriſti 91. quâ ſternutando homines paſſim animas efflaſſe dicuntur. Quam ob cauſſam Gregorius M. ſeptiformi Litania inſtituta, iram DEI placare voluit. confer *Marianum Scot. lib. II. æt. 6.* (11. Pſeudopropheta, qui in Gallia an. Chriſti 593. pro Chriſto ſe venditavit, & ultrà 3000. hominum poſt ſe traxit in perniciem. vid. *Sigebertum Gemblacenſ.* ad hunc annum & *Gregorium Turonenſ lib. X. Hiſtor. cap. 25. Baron. ad annum 595. num. 82. & 83.*

& 83. (12. Terræ motus horrendi Antiochiæ apud *Evagrium lib. II. cap. 12.* confer *Philostorgii libr. XII. num. 8. 9. seq.* Miracula per demortuorum reliquias, imagines, per Sanctorum invocationes patrata addere supersedemus; cùm multa superstitionem ævô hôc invalescentem redoleant. Evolve sis *Evagrium, Gregorium Turon. & P. Diaconum.*

§. 24.

Si de statu Ecclesiæ hujus seculi ex historia judicium summatim ferendum est; mirari licebit, ut Nestorianorum & Eutychianorum hæreses plurimum novorum feraces errorum Ecclesiam mirè turbantium fuerint: ut superstitio per novum ceremoniarum adparatum, verum DEI cultum contaminarit & obscurarit magis: ut Episcopi imprimis Romanus & Constantinopolitanus dignitate & potestate ex nimio Principum favore auctâ, de primatu & dominatu contra regulam Christi inter se certare non erubuerint: ut Synodi tollendis litigiis temere excitatis impares fuerint. Hinc non mirandum adeo, DEUM immissis malis & calami-

tati-

tatibus publicis ſcelera hæc & vitia graviter ultum eſſe. Nam irruentibus barbaris populis, bella, vaſtationes, & peſtem, Eccleſiam & rempublicam hoc ſeculo afflixiſſe, Procopius, Evagrius, Gregorius Turonenſis & P. Diaconus, aliique teſtes ſunt.

PERIODUS III.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,
DE
Eccleſia per Pontifices Roman. & Muhammedanos preſſa & obſcurata.

CAPUT I.
DE
Sec. VII. Chr.

§. 1.

CUm *tertia periodo* Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *ſeptimum* aggredimur *Seculum*, quod Eccleſiæ Chriſtianæ ob ingentes rerum mutationes fatale fuiſſe videtur. Nam in Occidente ſeu Rom. Eccleſia Antichriſtus emerſit, quando Bonifacius III. Pontifex R. auxilio Phocæ, flagitio-

tiosissimi Imperatoris titulum Episcopi *œcumenici & primatum*, ut caput omnium esset Ecclesiarum, obtinuit. In Oriente verò impostor sceleratus Muhammed (vel Mohammed) gente Arabs, conditione servus primùm exortus, qui se mentiendo Prophetam magnum a DEO missum, sectam novam & blasphemam, Ecclesiæ orientali exitiosam condidit. Unde barbarie simul latius grassante, turbarum & calamitatum omnia plena in Ecclesia. vid. *Hottingeri Histor. S. N. T. cap.* VII. *Sect. I.*

§. 2.

In hac igitur temporum barbarie magna sterilitas doctorum & scriptorum bonæ frugis extitit. Nam post horrendas illas barbararum gentium excursiones, collapso jam Imperio Romanô & politioris literaturæ & sacr. literarum cognitio simul ruerat; ingeniorum & literarum meliorum cultus veluti peste contactus emarcuerat, ut inter Latinos paucissimi essent in bonis literis vel mediocriter versati. vid. *Degorei Whear Method. Leg. Histor. sect.* XXXVI. *& Catal. Test. Ver. lib.* VII. Celebrio-

briores ergo tantùm SCRIPTORES memorabimus, qui inter Græcos fuerunt, sequentes:

§. 3.

Johannes, Philoponus a ſtudiorum aſſiduitate dictus, Grammaticus & Philoſophus inſignis, initiô hujus ſeculi clarus. Qui Tritheitarum ſectæ autor & anteſignanus habetur. Scripſit in Hexaëmeron Commentarium, diſputationem de Paſchate, & varios Commentarios in libros Ariſtotelis.

§. 4.

Joannes Malala, Antiochenus, Chronographiam compoſuit, quæ anno 1691. Oxonii Græc. & Lat. cum notis prodiit.

§. 5.

Heſychius ſive *Iſychius* Patriarcha Hieroſolymitanus, initio hujus ſeculi clarus, Explanationes in Leviticum, Στιχηρὸν ſive κεφάλαια in XII. Prophetas Minores & Eſaiam, & alia apud *Cave in Hiſtor. lit.* allegata.

§. 6.

Theophylactus, Simocatta dictus, gente Ægyptius, deſcripſit Mauritii Imp. res

ge-

gestas libris VIII. & Epistolas LXXXV. varii argumenti.

§. 7.

Sophronius, Damascenus ex sophista primùm & monacho Patriarcha Hierosolymitanus factus, Epistolam Encyclicam, Orationes II. in crucem, Homilias & alia reliquit. conf. *Vossii lib. 2, de Hist. Gr. c. 23.*

§. 8.

Johannes Moschus sive *Eviratus*, aliis *Eucrates* cognominatus, opus historicum condidit. confer *Cotelerii Monument. Eccles. Græc. tom. II. pag. 341.* Huic jungimus *Andream*, Damascenum, Archiepiscopum Cretensem, qui Homilias, Canones, & alia conscripsit. vid. *Fr. Combefisium*, qui opuscula ejus Græc. & Lat. publicavit.

§. 9.

Georgius Pisides, Diaconus & Chartophylax Constantinopolitanus, Cosmopœiam seu carmen Jambicum in Hexuëmeron, & alia composuit. Tribuitur ipsi *Chronicon Alexandrinum*, seu *Fasti Siculi* vulgo dicti, quibus mundi tempora per omne ævum ad annum Christi 628. ordinantur. vid. *Cave Hist. lit. p. 454.*

§. 10.

Maximus Conſtantinopolitanus ex Secretario Heraclii Imper. Monachus factus, ſectam Monotheletarum impugnavit, multa Theologica & aſcetica opuſcula ſcripſit. Opera ejus Fr. Combefiſius duobus tomis, Pariſiis anno 1675. evulgavit.

§. 11.

Inter *Latinos* Scriptores pauciores docti memorantur. His primô locô acceſemus *Eligium Lemovicenſem* Gallum, Dagoberti R. Galliæ ætate clarum. Qui homilias XVI. Epiſtolam ad Deſiderium Cardurcenſem, & tractatum de rectitudine Catholicæ converſationis, Auguſtino vulgò adſcriptum reliquit. vid. *Bibl. Patr. tom.* XII. *pag. 300.*

§. 12.

Ildefonſus gente Hiſpanus, ex monacho Epiſcopus Toletanus, circa medium hujus ſeculi clarus, librum de illibata virginitate B. Virginis contra infideles, Sermones de Aſſumtione B. Mariæ, item de Nativitate ejus & Purificatione ſcripſit,

quos

quos *Fr. Fevardentius* Parisiis anno 1576. edidit.

§. 13.

Beda, Venerabilis dictus, gente Anglus circa exitum hujus seculi & sequentis initiô clarissimus scriptor, multa tum historica & philosophica, tum theologica opera composuit, quæ *à Cave in Hist. lit. fol. 474. sq.* recensentur.

§. 14.

DOCTRINA CHRISTIANA, in Symbolis olim Oecumenicis proposita quidem, in Concilio IV. & VI. Toletano, nec non in sexta Synodo Constantinopolitanâ repetita publicéque asserta fuit: At verò dum Ecclesiæ Doctores sacrarum literarum, ferè rudes, traditiones ac ceremonias ecclesiasticas cum fabulis de miraculis Sanctorum magis propagare, quàm sincera fidei dogmata explicare sategerunt; superstitiones jam inolescentes magis, lucem Evangelii valde obscurarunt. Nam Missas Latinas à Gregorio M. Canone, sancitas, festa & cultus Sanctorum, Litanias, horas canonicas, Monachorum vota, orationes pro defunctis in Purga-

torio hærentibus, & similia instituta humana cultum divinum ferè absolvisse, ex Platina, Walafrido, Durando, Polydoro Virgilio & aliis constat. vid. *Cent. Magdeb. Cent. VII. cap 4.*

§. 15.

Præter superstitiones memoratas, contentiones variæ Ecclesiam exercuerunt: quas inter præcipua fuit *Monotheletarum*, unam in CHRISTO voluntatem asserentium hæresis, quæ orientalem non tantùm Ecclesiam pervasit, sed occidentalem etiam infecit, ipso Honoriô Papa R. hâc labe maculatô. Serpebant etiam adhuc Arianorum, Pelagianorum, Nestorianorum & Eutychianorum errores, superioribus licet seculis rejecti atque proscripti.

§. 16.

Paucis ergo etiam *hæreses*, quæ vocantur, attingendæ sunt. *Monophysitæ*, Eutychianorum propago, unam in CHRISTO post incarnationem naturam asseruerunt, teste *Nicephoro lib.* XVIII *c.46.&47.* Hunc errorem Leontius Monachus, & Georgius Pisides refutarunt.

§. 17.

§. 17.

Majores in Ecclesia turbas excitavit *Monothelerarum* hæresis circa annum Chr. DCXXX. opera Sergii Episcopi Constantinopolitani & Cyri Alexandrini ex Eutychianismo prognata. Horum dogma fuit, unam tantùm in CHRISTO esse voluntatem, unamque operationem, solô scilicet Verbô volente & operante per humanitatem. Ipse Imperator Heraclius per promulgatam ἔκθεσιν, non tantùm hoc dogma confirmavit, sed Papa etiam Rom. Honorius I. illi assensus est. vid. *Forbesii instruct. lib. V. cap. 1.* Crescente indies litigiorum super hoc errore, segete, Constantinus Augustus *Typum* seu edictum an. Chr. DCXLIIX. publicavit, quô utrique litigantium parti silentium indixit.

§. 18.

Memorantur etiam *Pauliciani* anno Christi circiter DCLIII. orti, qui à Paulo quodam Samosatis in Armenia nomen habentes, Manichæorum errores de duobus rerum principiis resuscitarunt atque sparserunt. *Natalis Alexander Hist. Eccles.*

*sec.*VII. *cap.* II. *art.3.* plures iſtis errores tribuit *ex Cedreno*, qui tamen in illo non leguntur.

§. 19.

Nicephorus *lib.* XVIII. *cap.54. Chazinzarios* ſeu *Staurolatras* inter hæreticos recenſet, qui crucem tantùm (quæ ipſis *Chazus* dicebatur,) adorare & colere ferebantur. Præterea etiam cum Neſtorianis duas in CHRISTO perſonas fabulati ſunt; quarum alteram in cruce paſſam, alteram ab ea ſegregatam ſeorſim ſtetiſſe, ac paſſionis ſpectatricem fuiſſe.

§. 20.

Multa CONCILIA NATIONALIA hoc ævo paſſim habita fuiſſe, conciliorum tomi teſtantur. Nos *duo* tantùm *œcumenica* memorabimus: quorum *unum* Conſtantinopolitanum III. alterum paucis pòſt annis, (vulgò πενθέκτη ſeu *quiniſexta* Synodus audit,) in imperialis Palatii Trullo convocatum dicitur.

§. 21.

Conſtantinopolitanum Imper. Conſtantinus Pogonatus an. Chr. DCLXXX. in ſede Regia, propter hæreſin Mono-

the-

Monotheletarum indixit. In hôc præsidente, ipsô Imperatore CCLXXXIX. Episcopi præsentes, institutô priùs examine, Monotheletarum hæresis damnata fuit, anathemate etiam Honorio Papæ dictô. vid. *Concil. Act.* 18. & *Forbes. instruct. lib. V. cap.* 18 *& seq.* Natalis *Alexander H. E. Sec.* III. *Dissertat.* II. contra *Baronium p.* 320. asserit, Honorarium Papam justè fuisse damnatum: quòd cum infallibilitatis privilegio Papali parùm congruit.

§. 22.

Alterum œcumenicum Concilium, ἡ πενθέκτη Σύνοδος ideo appellatur, quòd in supplementum Concilii V. & VI. à Justiniano II. Imperatore anno Christi DCXCI. indictum esset: quia in dictis illic conciliis nulli Canones de disciplina, moribus clericorum, Monachorum & ritibus ecclesiasticis fuissent conditi. Locus conventus hujus erat *Trullus*, seu palatium Imperatoris, & in eo regia cuppula seu lucerna. Canones in hôc CII. sanciti memorantur. *Baronius ad annum Christi* DCXLII. *num* 1. *& seq.* hoc Concilium Pseudo-Synodum & conventicu-

lum nuncupat, quòd Papali autoritati præjudicium adferrent *Canones 3. 13. 55.* & alii. confer *Natal. Alex. loc. cit. Dissert.* III.

§. 23.

Fuerunt præterea concilia multa nationalia ac provincialia in Italia, Gallia, Hiſpania & Britannia habita: quæ cùm Clericorum & Monachorum diſciplinam vel ceremonias eccleſiaſticas tantùm ferè ſpectent, ea hæc præteribimus. Obſervatu tamen dignus videtur *Canon.* XVI. in Concilio Nannetenſi ſancitus: *Si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus Presbyter apud ſecularem Seniorem,* (i.e. loci dominum) *nulla precatione, vel aliquo xenio Eccleſiam illam obtineat, ſed neque capellam, ſine conſultu Epiſcopi.* Unde *Natalis Alexander H. E. Secul.* VII. *pag. 139.* rectè colligit Jus Patronatus tunc fuiſſe penes dominos ſeculares. In Concilio Cabilonenſi à Clodoveo II R. Galliæ convocato, *Canon.* XIX. mandat: *Fœmineos choros turpia interdum & obſcœna cantantes in Baſilicarum dedicatione, aut feſtivitatibus Martyrum, arceri mandat ab Ec-*

Ecclesiarum septis, porticibus & atriis: Si se emendare noluerint, excommunicatione feriuntor. In Concilio Toletano XI. *Canon.* VII. cavet, ne Episcopi clandestinis Judiciis pœnas in subditos decernant, sed regula à S. Leone tradita observetur: *Plus ergo corrigendo agere debet benevolentia, quàm severitas; plus cohortatio, quàm commotio; plus charitas, quàm potestas.* confer *Natal. Alex. H. E. Sec.* VII. *cap.* 3. & *Cent. Magdeb. Cent.* VII. *cap.* 9.

§. 24.

GUBERNATIONEM ECCLESIÆ Episcopos sibi arrogare cœpisse, ex historia Conciliorum hujus ævi liquet; cùm Bonifacius III. Pontif. Rom. titulum Episcopi Oecumenici & Primatum in Ecclesia pessimis jam artibus obtinuisset. Nam videns ille Phocam Imperatorem Cyriaco Constantinopolitano Patriarchæ, quòd truculentiam ejus improbaret, infensum esse, & vereri, ne Italia facinòris sui odio à se deficiat, ab ipso, anno DCVI. impetravit, ut Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum caput esset. *Hic Phocas*, ait

Paulus Diaconus lib. IV. *de Gestis Longobard. cap.37. rogante Papa Bonifacio, statuit Sedem Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat.* vide *Platinam in Bonifacio* III. Hinc Antichristi & Monarchiæ Papalis primordia, quæ dein, turbato Ecclesiæ statu, majora incrementa sumsit. Ex Conciliis tamen duobus Oecumenicis §. *20. & 21.* memoratis patet, Imperatores jus convocandi Concilia Rom. Episcopis nondum concessisse. Ceterùm officia & ordines Ministrorum in Ecclesia, eorumque nomina & gradus *Isidorus* de *Officiis* recenset. vid. *Centuriatores Magdeburgicos Cent.* VII. *cap.* 7.

§. 25.

DISCIPLINAM *Ecclesiasticam* corruptis Cleri moribus cum doctrina Christiana, corruptissimam fuisse, adeo mirum videri haud debet: ubi enim dicente Augustino, *malè creditur, malè vivitur.* De eo Canones in diversis Synodis hac de causa facti testantur. Sacerdotes cœlibatum so-

foventes, impuras concubinas alebant. In quos hanc ob causam *Cæsarius homil. 9.* invehitur, asserens *in homil. 33. pag. 191. multò meliorem esse humilem conjugalitatem, quàm superbam virginitatem.* Auctis autem noviter passim exstructis monasteriis, numerus Monachorum increvit; cùm ipsi Reges & Principes hoc vitæ genus admirarentur, multosque sumtus alendis Monachorum gregibus non tantùm liberaliter impenderent; sed diadema cum cucullo commutare non erubescerent. Ita cumulatæ Monachorum opes sanctiorem olim in monasteriis disciplinam extinxerunt. Nam pietas (simulata) peperit divitias: sed filia devoravit matrem.

§. 26.

CEREMONIÆ & *ritus*, quibus cultus divinus maximam partem constabat, non tantùm multiplicati sunt; sed in fœdam superstitionem degenerarunt, oppresso puriori DEI cultu, qui in spiritu & veritate consistit. Præsertim cum Vitaliano Papa anno Chr. 666. jubente, in Eccle-

ſiis omnia Latino ſermone fieri deberent. vid. *Balæi Cent.*1 *p.81.*

§. 27.

Cultus imaginum, Reliquiarum, Sanctorum frequentior in templis, quàm CHRISTI Salvatoris. Inde templa imaginibus & ſtatuis exornata: Altaria in uſum Miſſæ extructa in templis plura. Romæ *Pantheon* gentilium hactenus clauſum, in Panagium ſeu templum omnium Sanctorum converſum eſt, à Bonifacio IV. horum gratiâ novo feſto inſtituto. Ignis purgatorius ex gentilium ritu fictus morituros maximè terrere cœpit. Unde, Miſſæ & Orationes pro defunctis multiplicatæ fuerunt. vid. *Centur.Magdeb.Cent.* VII. *cap.* 6.

§. 28.

PERSECUTIONIBUS ut Eccleſia nunquam caruit, ita nec hoc ævo, quæ illam exercerent, defuerunt. In Oriente Chosroës R. Perſarum, ob interfectum à Phoca Mauritium, Syriam, Armeniam, Cappadociam, Galatiam, & alias Provincias Imperii aggreſſus & Cæſareâ Cappadociæ & Damaſco potitus, in

Chri-

Christianos sævi it, multis eorum Judæis divenditis, & ab iis crudeliter necatis. Zachariam Præsulem Hierosolymitanum & Crucis Dominicæ lignum, ceu spolium secum in Persidem anno Christi DCXIV. abduxit. vid. *Nicephor. lib.* XIIX. *cap.* 44. *P. Diacon. Histor. Misc. lib.* 17. & 18. *Marian. Scotum lib.* I. *æt.* 6. *ad annum Christi DCIV. Otton. Frisingens. lib. V. cap* 8. Majorem cladem Ecclesiæ intulit Muhammed insignis impostor & Pseudo-Propheta, in urbe Arabiæ desertæ Mecca natus, & ex camelorum pastore seductor Orientis factus. Nam novas revelationes Angeli Gabrielis jactando, operâ Sergii Monachi Nestoriani, Johannis Antiocheni Ariani, & Judæi Abdiæ (Arabibus *Abdalle* dicti) novam eamque pestilentissimam sectam condidit. Quam Saraceni amplexi, latè per Orientem oppressis Christianis, vi & armis propagarunt. Summa ejus in Alkorano continetur. vide *Hottingeri Histor. Oriental. lib.* II. *cap.* 4. *Histor. Sacr. cap.* VII. *Sect.* II. *pag.* 396. *seqq.* & *Forbesii instruct. lib.* IV. *cap.* IV. Qui Sectæ novæ nomen dabant, *Musulmanni*

h. e. fideles appellari gestiebant. Interim furor Monotheletarum etiam Ecclesiam passim afflixit. vid. *Epistolam Constantini Pogonati in Epist. ad occidentales missam. actione 18. Sextæ Synodi.*

§. 29.

In Occidente Longobardi, Mauricii nece animati, majori immanitate, quàm antea quoque in Italia sævierunt. Plurimi enim Christiani à Barbaris trucidati, nec infantibus parcitum est; ut *P. Diaconus de Gestis Longobardorum lib.* IV. *c. 12.* & *Blondus l.* IX. *Decad.* I. *pag. 118. & 119.* memorant. De Slavis & Avaribus *Zonaras Annal. tom.* III. refert, quod Ecclesias incendiis vastarint & Christianos in servitutem abduxerint. Furorem Judæorum Antiochensium in Christianos exercitum *Nicephorus lib.* XVIII. *cap. 44.* describit. Plures Christianorum afflictiones, quas hoc ævo passim in aliis regnis sustinuerunt, *Magdeburgenses Centur.* VII. *cap. 3.* annotarunt.

§. 30.

MEMORABILIA hujus ævi, ut in compendio recitemus, fuerunt plura: 1. Mauri-

ritii

ritii Imperatoris miſeranda cædes, & Phocæ tyrannis. 2. Origo duorum *Antichriſtorum magnorum* in Occidente & Oriente, quorum ille, Romanus Pontifex Eccleſiam Latinam afflixit, hic, Muhammed, multas Orientis Eccleſias evertit. 3. Muhammedanorum *Hegira*, ſive Æra numerandi annos, Ann. DCXXII. cœpta. 4. Monotheletarum hæreſis multarum turbarum & calamitatum cauſa. 5. Chriſtianæ religionis licet ſuperſtitionibus infectæ per Occidentem latior propatio inter Britannos, Anglo Saxones, Friſios, Weſtphalos, Francones, Alemannos, Thuringos & Helvetios: confer *Hotting. Hiſt. S. Sec.* VII. *Sect. 3.* 6. Saracenorum ab obitu impoſtoris Muhammedis progreſſus in Arabia, Syria, Armenia, Ægypto & Africa usque ad mare Atlanticum. 7. Pontificum Rom. libertas à jure vectigalis, quod pro ordinatione Pontificis R. dari Imperatori ſveverat. vid. *Onuphr. Panvinium ad Platinam in vita Pelagii* II. Remiſit id juris Conſtantinus V. Pogonatus. vid. *Anaſtaſium in Agathone.* 8. Origo ſchiſmatis Græcam inter & Latinam Eccleſiam, quod

quod controversia de Processione Sp. S. à Patre *Filioque* jam parciùs agitata, mox magis auxit. 9. Schismata in electione Cononis & Sergii Pontificum Rom. apud *Anastasium* in horum vitis. 10. Propagatio Christianismi per regnum Chinæ a. Chr. 636. facta. vid. *P. Ludovici Comitis Soc. Jes. novum commentar. de Statu hodierno Chinæ tom.* II. *Epist.3.*

§. 31.

Miranda verò hic justa DEI Judicia, sunt, quando duobus velut flagellis Ecclesiam hactenus tot contentionibus laceratam barbarieque fœdatam castigavit; cùm in Occidente Papa Rom. caput Antichristianum efferre, & in Oriente Muhammed Christianismum evertere uno simul ævo cœpissent. Gratiæ tamen divinæ tribuendum est, quòd in hac literarum & morum barbarie, Religio Christiana in Occidente ad gentes barbaras latiùs transplantata fuerit, certô argumentô, Ecclesiam etiam cum castigatur, ipsi curæ esse. Nobis verò hoc documento est, Ecclesiam non locis certis aut gentibus alligatam esse. Migrat illa de gente ad gentem,

tem, prout divinæ ſapientiæ viſum eſt. Gratiâ hâc etiam Germaniæ noſtræ tum frui datum eſt quando Kilianus Monach9 Hybernus Francis Orientalibus, Willibrordus, Svibertus & Wilibaldus Friſiis & Weſtphalis Evangelium de CHRISTO annunciarunt. vid. *Adonis Viennenſ. Chron. Æt.* VI. *ad an. 6;6. Sigebert. Gemblacenſ. ad ann. 694. Abbat. Stadenſ. ad ann. 695.*

PERIODI III.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,
CAP. II.
De
Sec. VIII. Chr.

§ I.

TRiſtia fata Chriſtianam Eccleſiam hoc ævo exercuiſſe, cum Saracenorum progreſſus armorum longè latéque victricium, tum lites & ſchiſmata intra Eccleſiam, ob cultum imaginum præcipuè exorta teſtantur. In Oriente tres Patriarchæ Saracenorum tyrannidi ſubjecti, libertatem amiſſam luxerunt: in Occidente quidem, præſertim in Saxonia, & aliis Germaniæ partibus Religio Chriſtia-

ſtiana latiùs diſſeminata fuit. At ſimul ſuperſtitiones ac traditiones humanæ jam in Eccleſia Romana receptæ omnia impleverunt, cùm pauci admodum eſſent, qui in Eccleſia ſupra rude Monachorum vulgus ſaperent, atque S. literas intelligerent. confer *Flac. Catalog. Teſt. verit. lib.* IIX. *fol.* 691. *ſeqq.*

§. 2.

Inter SCRIPTORES & DOCTORES *Latinos* præcipuus fuit *Beda Venerabilis*, à nobis jam antecedenti proximè ſeculo §. 13. memoratus; licet ipſe hoc ſeculum maxime illuſtrarit, cùm anno Chriſti 734. demum vitâ exceſſiſſet.

§. 3.

Bonifacius, Winefridus patriâ linguâ dictus, gente Anglus in Friſiam transfretavit, poſteà literis à Gregorio Papa miſſoriis impetratis, per Bojoariam & Thuringiam prædicavit Evangelium tandemque in Friſia Martyr factus eſt. vid *Baron. ad annum Chriſti* 755. *Cave Hiſtor. Lit. fol.* 481. *& D. Sagittarii Antiquit. Thuring. lib.* II. *cap.* 4. *& l.* III. prolixè. Diſcipulus hujus Bonifacii, & in prædicando Evangelio

lio in Germania ipſius adjutor fuit *Willibaldus*, Anglus, qui poſtea Epiſcopus Eiſtatenſis factus, vitam S. Bonifacii, quæ *tom.* IV. *part.* II. ap. Caniſium habetur, ſcripſit. vid. *Mabillon. Secul. Benedict.* III. *part.* 2. *& Albertum Stadenſem ad annum 755.*

§. 4.

Flaccus Albinus, vel *Alcuinus*, natione Anglus, Bedæ diſcipulus, Caroli M. Magiſter, filiorumque ejus præceptor, vir in ſacris literis pro ævi hujus indole exercitatisſimus. Inter varia ejus opera referuntur *Homiliæ* ex Patrum ſcriptis collectæ, per annum ſingulis Dominicis legendæ. Unde Poſtillorum Origo. *Homiliarium* enim à P. Diacono juſſu Caroli M. collectum Specimen Poſtillorum, quæ vocantur, continet. vid. *Mabillon. Analect. tom.* 1. *pag* 25. & *Cave Hiſt. Lit. fol.* 496. *ſeq.* confer *Mabillon. Elogium Hiſtoricum Alcuini cap.* 16.

§. 5.

Paulus Wanefridus, Diaconus Aquileienſis, & Deſiderii ultimi Longobardorum Regis Secretarius ſeu Cancellarius,

ac

ac postea Monachus Caroloque M. Imp. carus, *Historiam Longobardicam* & *Miscellam*, qua decem libri Eutropii continuantur, scripsit. vid. *Histor. Lit. Cave fol.* 494.

§. 6.

Theodulphus, Italus, primùm Abbas Floriacensis, Carolo M. charus & familiaris, *Capitula* ad Presbyteros suæ Parochiæ XLVI. & alia opera scripsit, quæ *Jac. Sirmondus* publicavit. vid. *Baron. ad ann.* 835. *& Biblioth. PP. tom. XIV.*

§. 7.

Fredegarius Scholasticus *Excerpta Chronica*, sive Epitomen historiæ Francorum, à Gregorio Turonensi compositæ collegit & auxit. vid. *tom. I. Hist. Franc. Andr. Duchesnii.*

§. 8.

In hoc seculum Usserius & Cave referunt librum *Ordo Romanus* inscriptum, qui *de divinis Officiis & Ministeriis*, per totius anni circulum agit. vid. *Cave Histor. Lit. fol* 485. Huc etiam pertinet *Liber Diurnus*, quô solennes literarum, aliarumq; rerum ecclesiasticarum Formulæ à Rom.

à Rom. Pontificibus uſurpari ſolitæ continentur. vid. *Cav.Hiſt.Lit.fol.479.*

§. 9.

Inter Græcos Doctores excelluit *Joannes Damaſcenus*, a patria, *Chryſorrhoas* ab eloquentia, & Manſur ab Arabibus appellatus, Presbyter Hieroſolymitanus, qui primum inter Græcos Theologiam methodo ſcholaſticâ & philoſophicâ conſtruxit: id quod libri ejus IV. *de Fide Orthodoxa* teſtantur. vid. *Cave Hiſtor. Lit. fol. 482. ſeq. & Natal. Alexandri H. E. Sec.* IIX. *cap.3. art.4.*

§. 10.

Theophanes, Iſaacius à patre, & *Confeſſor* à malis, quæ expertus eſt, appellatus, *Chronographiæ* autor eſt. *Georgius*, Monachus Conſtantinopolitanus, Taraſii Patriarchæ Syncellus *Chronicon* ſcripſit. vid. *Voſſii lib.* II. *de Hiſt. Gr. cap. 24.* TARASIUS ex Secretario Patriarcha Conſtantinopolitanus factus, *Epiſtolam Encyclicam* ad Patriarchas orientales exaravit. vid. *Cave H.L fol.499.*

§. 11.

Poſt Scriptores celebres, DOCTRINA hujus

hujus ævi PUBLICA videnda eſt. Quæ, quod Græcam Eccleſiam attinet, ex *Joh. Damaſceni lib.* I. *cap. 8.* III. & IV. & Confeſſione Fidei Taraſii Patriarchæ Conſtantinopolitani peti poteſt. In Latina Eccleſia Symbola veteris Eccleſiæ recepta, ſumma fidei Chriſtianæ capita proponunt. Cetera verò dogmata theologica, ex *Bedæ* & *Alcuini* inprimis operibus colligi poſſunt. Magdeburgici illa per locos & articulos digeſſerunt *Centur.* IIX. *c. 4.* Conſuli etiam merentur Caroli M. Imperat. *Capitula* ex Bibliotheca Pithœana Pariſiis anno 1640. edita, quæ cum ritibus etiam quædam doctrinæ capita complectuntur. vid. *Cave Hiſt. Lit. fol. 492.*

§. 12.

Verùm doctrina vetus Catholica per ſuperſtitioſos cultus jam in Eccleſiam invectos & inſuper auctos valde contaminata fuit: Ita, ut Traditiones & Canones eccleſiaſtici atque decreta Pontif. Roman. prævalerent. Cantiones & Miſſæ in templis, orationes ad ſtatuas & imagines Sanctorum, obſervantia feſtorum & memoriæ Sanctorum cum Monachatu præcipuam

puam

puam cultus religiosi partem constituebant. Legere & cantare Psalterium Latinum, recitare Orationem Dominicam & Symbolum Apostolicum, frequentare Missam & observare festa Sanctorum, primarius DEI cultus fuit. Hæc ipse Pontificius Scriptor *Mezeræus in Hist. Gallicana tom.* 1. in Carolo M. de Rebus Ecclesiæ scribit: *Sub Prælatis adeo rudibus & ignaris, nihil mirum crassam ignorantiam occupasse plebes. Religio tota conversa erat in superstitiones.* Monachus San-Gallensis *lib* I. *cap.* 9. equidem Caroli M. curam religionis commendat; at deerant viri idonei, qui huic satisfacerent: *Gloriosissimus*, inquit, *Carolus per totum regnum suum studia literarum florere conspiciens, sed ad maturitatem Patrum præcedentium non pervenire condolens, & plùs quàm mortale laborans, in hanc tædiatus vocem erupit: ô utinam haberem* XII. *Clericos ita doctos, omnique sapientiâ sic perfectè instructos, ut fuerunt Hieronymus & Augustinus.* Quod Alcuinus ægre tulit, cum diceret: *Creator cœli & terræ similes illis plures non habuit, & tu vis habe-*

bere duodecim. Cathuulptus apud *Andr. du Chesne tom.* II. Carolo M. inter sanctissima præcepta boni regiminis suasit: *ut Missam S. Michaelis & passionum S. Petri per regnum suum celebrari curaret.* Ita specie magnæ pietatis ac fidei, superstitiones invaluerunt magis. Multus enim in externis rebus splendor: Sanctorum & notitia, & cultus fabulis, & confictis miraculis, & translationibus corporum, & reliquiis propagabatur.

§. 13.

Præcipuè in Græca & Latina Ecclesia, famosa controversia fuit de cultu imaginum, quæ totum penè seculum exercuit. Seculis tribus circiter antecedentibus sanctorum Martyrum, Episcoporum & quandoque Principum picturæ, & imagines cum signo crucis CHRISTI in templis & templorum vestibulis collocari cœperant ut earum intuitu fideles gesta, fidem & virtutes eorum imitarentur, simulque templa iisdem ornarentur. Verùm superstitione invalescente, salutatio, genuflexio accesserunt, cerei accensi, & imaginibus divinus cultus habitus fuit.

Pro-

Propter hunc abusum & superstitionem, Philippicus Bardanes, Imper. & cum eo Johannes Patriarcha Constantinopolitanus imagines eorum ex S. Sophiæ templo ejecerunt, promulgato hac de re edicto anno 713. Hanc ob causam Papa Constantinus Philippicum excommunicare ausus, Græcos maximè offendit. Fervente adhuc illâ controversiâ, Constantinus Copronymus edicto Constantinopoli anno 741. publicato, denuo Imagines è templis sustulit exacto etiam a subditis juramento, ne quisquam imagines adoraret. Denique in Synodo VII. Oecumenica anno 754. Constantinopoli habita cultus imaginum à 338. Episcopis rejectus atque prohibitus fuit. Sed hujus Synodi decreta Irene imperatrix, effrænis fœmina, Nicææ annó 787. nova Synodo indictâ, assumto in consilium Tarasio Patriarcha Constantinopolitano in cultum imaginum satis prono, prioris Synodi Constantinopolitanæ decreta abolevit, decreto factô, vivificam crucem CHRISTI & B. Virginis, Angelorum, Sanctorumq; imagines, in Ecclesiis & domibus esse

esse proponendas, venerandas, colendas cereis, suffitu aliisque προσκυνήσεως signis honorandas. Transmissis in Occidentem hujus Concilii Actis, Carolus Magnus, Imperat. Francofurti Synodum 300. Episcoporum anno 794. indixit: quâ decretum est, imagines non esse adorandas damnatis & rescissis Actis Synodi Nicænæ ab Irene convocatæ. Historiam hanc *Fr. Spanhemius* peculiari libro *Sect.* VII. IIX. IX. prolixius enarrat. *Natalis Alexander* partium studio abreptus, *Hist. Sec.* IIX. *cap.* 2. in gratiam Iconolatrarum multa narrat, quæ à *Jo. Dallæo* jam refutata fuerant. Quanquam ipse etiam *Dissert.* VI. laudati Dallæi IV. libros adversus cultum imaginum confutare aggressus est, ausu sanè longe impari.

§. 14.

Interim *Iconomachi* seu *Iconoclastæ* à Pontificiis Scriptoribus inter præcipuos hujus ævi HÆRETICOS recensentur. Cujus, ut loquuntur, *hæresis* ortum & progressum *Natalis Alexander Histor. Eccl. Sec.* IIX. *c.* 2. prolixè describit. Inprimis autem in Leonem Isaurum cultus imaginum

ginum hoſtem invehitur; Irenem verò, quæ cultum earum reſtituit, laudat.

§. 15.

Potiori jure hæreticis erroribus accenſetur *Felicis & Elipandi* ſententia; CHRISTUM ſecundùm humanam naturam non eſſe proprium Dei Filium, ſed adoptivum; unde *Adoptionarii* appellati. vide *Forbeſii Inſtruct. Hiſtor. Theolog. lib. VI.* Fuerat *Felix* iſte natione Hiſpanus, Urgellæ, quæ urbs eſt in Pyrenæi montis jugo ſita, Epiſcopus, qui ab *Elipando* Toletano Epiſcopo per literas conſultus, quid de humana CHRISTI natura ſentire debeat: *Utrum ſecundùm quod homo eſt, proprius, an adoptivus DEI Filius dicendus ſit?* Hic ſolum *ādoptivum* eſſe reſpondit, libro etiam, quô hanc ſententiam firmare auſus eſt, ad Elipandum ſcriptô. vide *Eginhardi Annal. ad annum 792.* Hunc igitur errorem *Alcuinus* maximè impugnavit & confutavit. vid. *libr. ejus IV.* initiô adverſus Felicem. Inde alter Felicis & Elipandi error enatus fuit, CHRISTUM hominem eſſe *Patris æterni ſervum*. vid. *D. Dorſchei collation. ad Concil. Fran-*

cofurt. Sect. III. cap. 2. Hinc nova quæstio exorta; an Felix & Elipandus Nestorii hæresin instaurarint? Quod *Vasquesius disputat. 89. in III. Part. Thomæ cap. 8.* affirmat. *Tannerus* contendit, Elipandum directè Nestorianismum fovisse. vid. *Natal. Alexandri Histor. Eccles. Sect. VIII. Dissert. V. quæst. un.* & *Dorschæi Collat. cit. p. 108.* Sed error hic quinque antè Synodis damnatus, cum autoribus suis expiravit. Quanquam in ultimâ Synodo Aquisgranensi anno 799. convocatâ, Felix Urgelitanus ab Alcuino erroris convictus, rectæ fidei professionem amplexus dicatur; ac adeo hæreticorum numero eximendus sit.

§. 16.

Superfuerunt tamen in diversis locis veterum hæresium reliquiæ: ut in Hispania *Arianismi*, teste Volaterrano, in Africa *Manichæismi*, attestante Gregorio II. *in Epist. 1.* ad universum clerum Thuringiæ. In Oriente multi adhuc erant *Monotheletæ*, Ægyptum fascinabant *Jacobitæ*, qui sedem Patriarchalem per 97. annos occupaverant, teste *Elmacino Hist. Saracen.*

pag. 84.

pag. 84. idem *pag.* 123. *memorat* Sectam *Abrahamianorum*, quæ tempore Cyriaci Patriarchæ Antiochiæ ab Abrahamo quodam nomen habens, turbas excitavit.

§. 17.

Beda in Boëthium de TRINITATE, meminit hæresis *Vetularum*: *Extirpanda est*, inquit, *hæresis Vetularum, quæ jurant per tres partes DEI.* Idem *in Psalmo VII.* memorat de Astrologicis Theologis, qui damnationem malorum & salvationem bonorum, non justo DEI Judicio, sed fato, vel constellationi tribuerint.

§. 18.

Natalis Alexander *Hist. Eccl. Sec. VIII. cap. II. art. 2.* ex Bonifacii *Epist.* 135. Adelbertum & Clementem duos Pseudo Prophetas vel fanaticos plebem in Francia seducentes, hæreticis annumerat. Quorum ille Epistolam quandam ineptissimam velut JESU CHRISTI è cœlo transmissam divulgavit, & ignotorum Angelorum nomina in Oratione à se composita invocavit, æquiparans semet Apostolis CHRISTI. Oratoria etiam & crucicu-las in campis ad fontes, vel ubicunque

ſibi viſum fuerat, exſtrui curavit, juſſitq; ibi publicas preces fieri, populô ad conventicula convocatô, qui dixit: Merita S. Adelberti adjuvabunt nos. Sed is in Synodo Sveſſionica anno 745. damnatus fuit, cruciculis per campos exſtructis antè concrematis. Hujus damnationem Zacharias Papa literis ad Bonifacium datis confirmavit. Aſſecla ejus *Clemens*, Scotus, qui S. Patrum ſcripta & canones repudiavit; ac CHRISTUM deſcendentem ad inferos, pios & impios ſimul abſtraxiſſe affirmavit: matrimonium cum fratris uxore etiam legitimum pronunciaus, in Synodo Romana anno 746. a Zachariâ Papâ anathemate percuſſus & officio ſacerdotali exutus fuit.

§. 19.

Contentio etiam inter Bonifacium & Sacerdotes Bojoariæ de Baptiſmo iterando exorta fuit; cùm rudis quidam Sacerdos infantem baptizaſſet, barbarâ hac uſus formula: *Baptizo te in nomine Patria & Filia, & Spiritus ſancta.* Bonifacius hunc rebaptizandum cenſuit: ſed Sidonius & Vergilius Epiſcopi negarunt.

Ho-

Horum autem ſententiam, cùm erratum lingvæ tantùm fuiſſet, Pontifex Zacharias adprobavit. vid. *Aventin. Annal. Bojor. lib.3. fol.220.* Eodem tempore Aventino teſte, Zacharias Papa contra Vergilium, antipodes dari cum Auguſtino aſſerentem, tales eſſe ineptè negavit.

§. 20.

Shiſma Theophylactum inter & Paulum Pontifices Rom. item inter Philippum, Conſtantinum & Stephanum III. exortum, ſcriptores vitarum Pontificum commemorant.

§. 21.

Inter CONCILIA œcumenica Græci numerant *Conſtantinopolitanum IV.*, quod Baronius cum Pontificiis pro conciliabulo & conventu Satanæ habet. Indixerat illud anno 754. Conſtantinus Copronymus, convocatis 338. Epiſcopis, ut controverſiam de cultu imaginum acerrimè tum agitatam componerent. In hôc, longo examine inſtituto, ſex Conciliorum œcumenicorum decreta adverſus hæreſes repetita, & imaginum ac picturarum cultus cum omni idololatria re-

probatus fuit. Unde imaginum per Orientem subversio secuta Pontifices Rom. valde offendit. vide *Natal. Alex. Hist. Eccl. Sec. VIII. cap. II. §. 2.* ubi *pag. 76.* Cardinalis Baronii ad annum 754. *num. 38.* errorem notat.

22.

Huic anno 787. alia Synodus, quæ vulgo *Oecumenica septima* & *Nicæna II.* appellatur, opposita fuit. Nam Irene Imperatrix, Constantino VII. filio adhuc impubere, svasu Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani Nicææ, dicto anno, Concilium indixit, in quo confluente magna Episcoporum, Abbatum & Monachorum multitudine, decretum fuit: imagines non tantum in usum historicum haberi posse; sed & ad cultum religiosum in templis reponi debere: imò eas osculandas, venerandas, colendas, adorandas, cereis & suffitu honorandas esse, excepta latria soli DEO debitâ. vid. *Longi de Cariolano Summ. Concil. fol. 625. seqq. Natal. Alex. loc. cit. §. 3.* & *Spanhemii Histor. imag. restitutam Sect. 7.*

§. 23.

§. 23.

Imaginum cultu ita invalescente, Carolus M. Imperat. anno 794. Francofurti ad Mœnum, Episcopis ex Italia, Gallia, Germania & Britannia 300 convocatis, Synodum indixit. In qua primùm Felicis Urgelitani & Elipandi errores de Christo-Homine Filio DEI adoptivo rejecti; deinde reprobatis Synodi Nicænæ II. decretis de cultu imaginum, decretum fuit: imagines habere in templis, & aliis locis, impium per se quidem non esse; sed eas adorare & venerari, a fide Christiana prorsus alienum esse, & cum superstitione gentilium congruere. vid. *Eginhard. in vit. Caroli M. Rheginon. lib. 2. Ann. Francor. Dorschei Dissert. supra allegat.* & *Rescriptum Caroli M. de non adorandis imaginibus ap. Goldast. Constit. Imper. tom. II.* Hoc cum ipse *Baronius ad annum 794. num. 27.* fateatur factum esse; mirari subit, quâ fronte *Fr. Longus à Carielano Summ. Concil. fol. 632. & Nat. Alex. H. Eccl. Sec. VIII. p. 205.* id negare ausi sunt. confer *Hincmarum Remens. libro contra Jandunensem Episcopum cap. 20.*

§. 24.

Particulares Synodi in Concil. tomis, & a Sirmondo, Goldaſto & Baluzio plures memorantur. Inter has digna memoratu eſt Synodus Liptinenſis in Belgio anno 743. imperante Carolomanno Principe Francorum habita: quâ edictum promulgatum pro reformanda religione & diſciplina & populo Chriſtiano *ad ſalutem animæ perducendo.* Sub Adriano I. & Carolo M. anno 774. in Synodo Romana, accedente Senatus-Conſulto, Regi jus creandi Pontifices, & inveſtiendi Epiſcopos confirmatum fuit, teſtante Gratiano *Diſtinct. LXIII.* Plura vide ſis apud *Magdeburg. Cent. IIX. c. IX.*

§. 25.

ECCLESIÆ GUBERNATIONEM hoc ævo maximam partem ſibi Rom. Pontifices arrogarunt: adeo, ut non tantùm Epiſcopos quaquaverſum juramento fidelitatis Sedi Romanæ, præeunte Bonifacio, ap. Baron *an. 723. n. 4.* obligare cœperint; ſed etiam principatum temporalem affectare jam niterentur. Baronius ideo *ad ann. 710. n. 1.* obſequium Juſtiniani II.

Im-

Imper. erga Sedem Rom. laudat. Gregorius II. Papa Leonem Isaurum Iconomachum anathemate ferire & imperio indignum pronunciare jam ausus est. vid. *Baron. ad annum 730.* Quid Gregorius III. tentarit, idem *Baronius ad annum 740.* memorat. Non modestior fuit Zacharias, qui Childericum Regem Franc. Pontificio decreto abdicavit. v. *Baron. ad ann. 752.* idem etiam Papa tres Reges ad monachismum, Carolomannum, Rachisim & Childericum induxit. Stephanus II. (aliis III.) Exarchatum Ravennatensem & Pentapolin, pulsis Longobardis & delusô Constantinô Copronymo Imper. sibi subjecit, vide *Anastasium in ejus vita & Baron. anno 753. & 755.* Adrianus I. Papa vestigia antecessorum suorum premens, Carolum M. Romæ in atrio Basilicæ superbè excepit, obsequium ab ipso exigere haut verecundatus: etsi postea mitior factus sit. vid. *Sigebertum Gemblacens. ad annum 773* & *Mutium lib. VII.* Leo III. Papa, prævio assensu S.P.Q.R. in festo natalitio an. 800. Carolum Imperatorem Rom. quidem salutavit & coronavit; sed

Imperium Rom. in eum non transtulit, quòd ipsius non esset. Antea enim, inquit *Monachus Engolismensis*, Dominus Carolus vocabatur ab omnibus Rex Francorum & Patricius Romanorum. confer *Sigonium de Regno Ital. IV. Goldasti Politic. Imperial. Part. IX*, & *Conring. de Imp. Germ. Rom. cap. 6.*

§. 26.

Equidem negari nequit, Carolum M. in Pontifices fuisse indulgentissimum tum precibus, tum privatorum meritorum ratione inductum. Nihilo tamen minus jus nomotheticum in rebus Ecclesiasticis sibi vindicavit; quando *Capitularia* condidit, *Jus eligendi Pontificem, ordinandi sedem Romanam* apud Gratianum C. *Adrianus dist. LXIII.* item investiendi Archi-Episcopos, Episcopos per singulas provincias defendit, ac Synodos præter Francofurtensem, alias convocavit. confer *Flacii Catalog. Test. Verit. lib. VIII.* & ipsius *Baronii Annal. ad annum 778. n. 17. 18. seqq.* Extant etiam in Bonifacii Epistolis loca varia, quæ Papali autoritati aliàs jactatæ derogant. Ex Epistolis expostula-

latoriis Zachariæ & Adriani Paparum, item centuriis Balæi & Annalibus Baronii liquet, Episcopos plures in Germania, Francia & Britannia jugum Pontificium non admisisse: quin etiam Ravennatenses Archi-Episcopos restitisse. confer *Hotting. H.S. Sec. VIII. Sect. V.*

§. 27.

Interim eâ dignitate ac potestate curia Romana nondum splendebat, quâ Hildebrandino postea ævo eminuit. *Cardinales* erant Presbyteri urbis, ut a Presbyteris agrorum distingverentur. Quibus Archi Episcopi, Episcopi & Abbates præferebantur. Certum tamen est, monarchiæ Papalis fundamenta hoc ævo fuisse firmata magis; cùm quos in Occidente emitteret Apostolos, ut Bonifacium & alios, reverentiam sedis Romanæ populo inculcarent, Romanas superstitiones simul propagantes.

§. 28.

Cæterùm ut Clerici à profanis hominibus seu laicis distingverentur, Carolus M. ordinavit, ut *ne janitoribus quidem liceret communi habitu in Ecclesia*

ministrare, quod *Sigebertus ad annum 795.* annotavit. Ritus & ceremonias in Sacris observandas *Alcuinus libr. de divinis Officiis* describit. *Monachus Engolismensis in vit. Caroli ad annum 787.* de Antiphonariis S. Gregorii cantoribus commendatis memorat: item de arte *organandi*, h.e. organa musica pulsandi ex Græca Ecclesia in Latinam translata olim. vide *August. in Psalm. LVI.* & *Isidorum l. 3. Origin. cap. 20.*

§. 29.

DISCIPLINA *Ecclesiastica* per *capitula* Caroli M. ordinata severè, teste *Monacho San-Gallensi lib. I. cap. 1.* observata fuit. *In Annalib. Francorum ad annum 801.* & apud *Reginonem* legitur, quòd Carolus *disciplinam & decus Ecclesiæ in legendo & psallendo instauraverit non semel, & quòd Romæ, & in Italia non tantùm publicas, sed etiam Ecclesiasticas & privatas res ordinaverit.* Mutius insuper memorat ex *Nauclero*, quòd Carolus *non dubitaverit, non modo verbis reprehendere & confutare Episcopos, sed ex Ecclesiis ejicere, propter mores pastore indignos.* Monachus San-

Gal-

Gallensis ipse Carolum *Episcoporum Episcopum* salutat. vid. *libr. ejus I. cap. 1. seqq.*

§. 30.

Carolus laudatus etiam Vulgatam Bibliorum versionem, per Alcuinum emendavit, teste *Baronio ad ann. 778. n. 22. Per manum Pauli Diaconi sui decerpens optima quæque de scriptis Catholicorum Patrum, lectiones unicuique festivitati convenientes, per circulum anni in Ecclesia legendas* (ut Sigebertus & Rolewinckius loqvuntur,) *fecit.* Sub exemplo Hieronymi, Bedæ, Flori, per Usuardum vitas sanctorum & martyria colligi curavit, attestante *Baronio ann. cit. num. 20.* in propaganda & ornanda Religione Christiana magnum & laudabile ipsius studium fuisse, *Cranzius in Metropoli, Adamus Bremensis in Chron. & Aventinus in Annalibus* suis testantur. Dimissi sunt quaqua versus Presbyteri, Episcopi, Abbates, qui Evangelium prædicarent & baptizarent. Idola Saxonum, *Irmensulam* & Crodonem destruxit. vid. *Meibom. de Irmensul.* Novos Episcopatus fundavit & liberaliter nimis dotavit.

confer *Monument. Paderbornenſ. Fürſtenbergii.* Scholas inſtituit plurimas; Epiſcopis quoque præcepta ſcholarum cura, & Monaſteria hoc nomine ordinata. vide *Launoji de Schol. libr. Pariſiis anno 1672. edit.*

§. 31.

PERSECUTIONES Saracenorum, Chriſtianos in Oriente, item in Thracia, Sardinia & Hiſpania ſuſtinuiſſe graviſſimas, *P. Diaconus lib. XX. & XXI. Beda lib. II. de Ration. Temp. & lib. V. Hiſtor. Eccleſ. cap. XXIV.* item *P. Æmylius lib. II. de Geſt. Franc.* teſtantur. Conſtantinus Copronymus Imper. etiam Iconolatras divexavit. In Germania Rathobodus Friſiorum regulus trans Rhenum circa Coloniam Agrippinam, omnia Chriſtianorum templa diripuit, eosque valde afflixit, teſte *Aventino lib. III. Annal. Boj.* Wittekindus Saxonum dux antequam ipſe Chriſtianus fieret, in Chriſtianos ſæviit. vid. *Cranzii Saxon. lib. II. cap. 14. & Metropol. lib. I. cap. 7. & 11.*

§. 32.

MEMORABILIA hujus ævi multa con-

congeri possent, si quæ Chronicorum monasticorum compilatores, de miraculis à sanctis & eorum reliquiis profectis recensent, & à Baronio *tom. IX.* infarcta memorantur, fide digna essent. Huc pertinent etiam portenta vel miracula apud *Wern. Rolewinckium ad annum 794. 804.* quòd *sol steterit trium dierum, ut Carolus vinceret*; apud *Sigbertum ad ann. 798.* quod *sol obtenebratus fuerit per dies XVII.* Sed his præferimus certiora: ut 1. Saracenorum latissimos progressus armorum: 2. Originem duplicis *Caliphatûs* Babylonici in Bagdad; Ægyptii in Cairo: vide *Hotting. Histor. Sacr. Sec. VIII. pag. 511. seqv.* 3. Turcarum ex Portis Caspiis egressum an. Christi 755. factum: vid. *Hotting. l. c. pag. 517.* 4. Conversiones in regno Galliæ, ubi familia Carolingorum regia secunda eminuit; in Hispania imperii West-Gothorum oppressio per Mauros ex Africa evocatos; In Italia regni Longobardici destructio, in Germania novum regnum operâ Caroli constitutum: confer *Hotting. Hist. Sacr. Sec. VIII. Sect. I. pag. 481.* 5. Caroli M. gesta heroica, & stu-

ſtudium in Eccleſiam, in artes liberales & literatos: 6. Culturam literarum in Germania pro captu ſeculi haut infelicem: 7. Pontificum Rom. ſtudium magis augendæ potentiæ, quàm repurgandæ religioni deditum: 8. Religionem Chriſtianam in Oriente & aliis locis preſſam, per Germaniam & partem Septentrionis propagatam: 9. Organa muſica primùm in Francia nota, cùm illa Conſtantinus Imp. Pipino cum aliis donis miſiſſet: 10. Epiſcopatus novos in Germania inſtitutos: 11. Saxonum converſionem ad fidem Chriſtianam, propagatam etiam ad Hunnos ſeu Hungaros & Slavos.

§. 23.

Divinæ providentiæ iterum documentum eſt, quòd Eccleſia in Oriente & Africa per Saracenos preſſa, vel oppreſſa, in Occidente magis dilatata fuerit; licet cum Religione ſimul ſuperſtitiones inolitæ latiùs diffuſæ; cùm converſores iiſdem jam eſſent innutriti ſediquæ Romanæ addicti. Zelus etiam præpoſterus circa *cultum imaginum*, argumento eſt, quousque homines fervidi & vera DEI cognitio-

tione destituti prolabi queant. Spissæ ignorantiæ tenebras Carolus M. quidem per viros pios & doctos dispellere laboravit; at puriorem Evangelii lucem in ista ruditate seculi reducere haut valuit. Gratâ interim mente divina benignitas prædicanda venit, quòd in tenebris istis Germaniæ lucem Evangelii oriri fecit. Utinam verò Pontifices Rom. in curam Religionis repurgandæ magis, quàm dilatandi dominatus sui incubuissent.

PERIODI III.

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

CAP. III.

DE

Sec. IX. Chr.

§. 1.

INfelix Seculum IX. vocatur, cùm, dicente *Platinâ in Formoso I.* unà cum industria Imperatorum, simul etiam Pontificum virtus & integritas defecerit; vel quod infelicitatem magis arguit, cùm superstitio in templis, barbaries in scholis,

lis, vitia morum in vita & contentiones & schismata in Ecclesia regnarent.

§. 2.

Nos primùm clariores SCRIPTORES recensebimus: quos inter *Nicephorus* Patriarcha Constantinopolitanus, qui prolixam Epistolam ad Leonem III. Papam Rom. exaravit. vid. *Baron. tom. IX. ad annum 811. num. 19.* Scripsit etiam *Breviarium Historiæ*, quod *Dionysius Petavius* publicavit: item *Chronologiam Tripartitam* Græcè a Scaligero primùm cum Chronico Eusebiano editam. vide *Cave Hist. Lit. fol. 507.*

§. 3.

Theodorus Studites a Monasterio, cui præfuit, ita dictus. Varia ejus opuscula *in Biblioth. PP. tom. XIV.* extant. Recenset illa *Cave in Hist. L. fol. 511. Bellarminus* ait, eum miraculis clarum anno 826. migrasse in cœlum. Discipulus ejus *Naucratius*, Monachus Constantinopolitanus, strenuus inconolatriæ assertor, tractatum de persecutionibus *ἰκονοδούλων* scripsit.

§. 4.

§. 4.

Agobardus, Gallus, varia opuſcula collegit, quæ Papyrius Maſſonius primùm publicavit. Opera ejus Baluzius cum notis anno 1666. edidit Pariſiis. confer *Petr. de Marca Concord. Imperii & Sacerd. lib. IV. cap. 11. §. 3. 4.* Sed hôc clarior fuit *Eginhardus*, Germanus, Carolo Magno à Secretis, & deinde Abbas Selingſtadienſis factus, præter vitam Caroli M. Annales rerum geſtarum Pipini, & alia conſcripſit. vid. *Cave Hiſt. Lit. fol. 517.* & *Natal. Alex. Hiſt. Eccl. Sec. IX. pag. 180.*

5.

Freculfus, Epiſcopus Lexovienſis *Chronicon* in duos tomos diviſum reliquit, Heidelbergæ editum. Item Epiſtolam ad *Rabanum Maurum*, Abbatem Fuldenſem & deinde Epiſcopum Moguntinum, qui commentarios in ſacram Scripturam collegit. Opera ejus in VI. tomos diſtincta Coloniæ anno 1627. excuſa proſtant. *Cave Hiſt. Lit. fol. 541.*

§. 6.

Uſuardus, Gallus, Alcuini diſcipulus, *Martyrologium* condidit, de quo vide

Nat.

Nat. Alex. Hiſt. Eccl. Sec. IX cap. 3. art. 17.
ISIDORUS *Mercator* Epiſtolas decretales compilavit, quæ ſub nomine Pontificum Rom. extant. vide *Cave Hiſtor. Lit. fol. 514. ſeq.*

§. 7.

Paſchaſius Rathbertus, Abbas Corbcienſis, tempore Ludovici Imperatoris librum *de Corpore & Sangvine DOMINI* compoſuit, qui in Biblioth. PP. tom. XIV. extat. Laudat illum *Bellarminus* de Script. Eccleſ. libro. *Bertramus* vel *Ratramus*, Monachus vel Presbyter Corbeienſis librum de *Euchariſtia* compoſuit Pontificiis exoſum, quòd Tranſubſtantiationis dogma refellit. Plura ejus ſcripta *Cave Hiſt. Lit. fol. 530.* recenſet.

§. 8.

Walafridus Strabo ſeu *Strabus*, Rabani Mauri diſcipulus, ex Monacho Benedictino Abbas factus, præter librum de *Officiis divinis*, alia opuſcula collegit. Tribuitur ipſi etiam *Gloſſa ordinaria interlinearis in ſacram Scripturam* ex Patribus collecta. vide *Natal. Alexandr. Hiſt. Eccl. Sec. IX. cap. 3. pag. 232.*

§. 9.

§. 9.

Hincmarus, nobilis Gallus, Episcopus Rhemensis inter celeberrimos hujus ævi scriptores relatus, vir pius & doctus multa composuit opera, quæ *Sirmondus II.* tomis digesta publicavit. vide *Cave Hist. Lit. fol. 537.*

§. 10.

Remigius, Gallus, Archi-Episcopus Lugdunensis, Hincmari antagonista, libellum de *tenenda immobiliter sacræ Scripturæ veritate* composuit. vide *Cave f. 545.* Huic jungimus *Johannem Erigenam*, Scotum, Caroli Calvi Imperatoris tempore clarum, quem discipulos ob inflexam morum duritiem stylis & graphiis confodisse traditur: de *Divisione Naturæ libros V.* Oxoniæ anno 1681. reliquit. item librum de *Prædestinatione* contra Gottoschalcum composuit.

§. 11.

Gottoschalcus, etiam *Fulgentius* dictus, circa medium hujus seculi clarus, gente Gallus, Monachus, libellum de *Prædestinatione* scripsit; & cùm de absoluto Prædestinationis decreto curiosè magis, quàm

piè

pie diſputaret, alios Doctores offendit, & Calvino hôc in errore prælusit. *Usserius* historiam ejus composuit, quæ Hanoviæ anno 1662, recusa fuit.

§. 12.

Anastasius, Abbas Romanus & Bibliothecarius, vir Græcè & Latinè doctus, Histor. Eccles. & vitas Pontificum descripsit. *Vossius lib. II. de Histor. Lat. cap. 35.* cum Anastasio Presbytero Cardinali S. Marcelli confundit. vide *Cave Histor. Lit. fol. 559. & Labbeum tom. I. pag. 252.*

§. 13.

Haymo, Anglo-Saxo, discipulus Alcuini, Episcopus Halberstadiensis circa medium hujus seculi clarus, commentarios in libros sacræ Scripturæ, & pericopas Evangelicas Dominicales, homilias non tantùm reliquit; sed & Epitomen Histor. Eccles. a Madero Helmstadii editam composuit.

§. 14.

S. Eulogius, Presbyter Cordubensis, Martyr factus, juxta Mabillonium studiô, non professione Monachus fuit; qui

qui *Memoriale Martyrum*, item *Apologeticum* pro Martyribus, & *Exhortationem* ad Martyrium conſcripſit. vide *Bibliothec. PP. tom. XIV.* edit. Lugdun.

§. 15.

Petrus Siculus, vir nobilis, Baſilii Imperatoris ætate celebris, cujus etiam legatus ad Armenos pro redimendis captivis fuit. Matthæus Raderus ejus *Hiſtoriam de Manichæorum* hæreſi anno 1604. Ingolſtadii publicavit.

§. 16.

Rhegino, Monachus Prumienſis in diœceſi Trevirenſi circa exitum hujus ſeculi celebris, duos libros *Chronicorum* duosq; libros *de Eccleſiaſt. diſciplina & Religione Chriſtiana*, a Stephano Baluzio cum notis editos, quæ editio Helmſtadienſi præfertur, reliquit.

§. 17.

Plures hîc ex Latinis Scriptoribus celebres, ut *Aimonius*, Monachus Gallus, *Ado* Viennenſis, *Amalarius* Fortunatus, *Ludgerus*, *Nidhardus*, *Alvarus*, *Theodulphus*, *Notgerus*, & alii memorantur, quos *Bellarminus* de Scriptor. Eccleſ. *Labbeus*,

beus, *Natal. Alexander* & *Cave in Histor. Lit.* describunt.

§. 18.

Nos ex Græcis adhuc addimus doctissimum & celeberrimum *Photium*, Patriarcham Constantinopolitanum, librorum helluonem incomparabilem. *Bellarminus* & *Baronius* ejus ambitionem notant, quòd autor schismatis inter Ecclesiam Græcam & Latinam fuisset. Extant inter opera ejus μυριόβιβλον, sive *Bibliotheca*, *Epistolæ*, *Nomocanon*, libellus *de Synodis*, & alia a *Cave in Hist. Lit. fol.* 552. recensita. Ex libro ejus de *Officio Principis*, excerpta *Nat. Alexander Histor. Eccles. Sec. IX. art.* 25. exhibet.

§. 19.

Antagonista Photii fuit *Nicetas* David Paphlago, Episcopus in Paphlagonia, qui reliquit *vitam S. Ignatii*, Patriarchæ Constantinopolitani, item XII. Apostolorum Concordiam apud *Combefisium Auctar.* Biblioth. PP. vid. *L. Allatium in tom. I. Græc. Orthod.*

§. 20.

§. 20.

Methodius, Homologeta ſeu *Confeſſor* dictus, gente Siculus, circa medium hujus ſeculi celebris, *Encomium S. Dionyſii Areopagitæ* & *Orationes* ſcripſit. vid. *Cave Hiſt. Lit. fol. 533.*

§. 21.

Theodorus, *Abucara* dictus, Cariæ Archi-Epiſcopus, varia opuſcula compoſuit à *Gretſero* Ingolſtadii publicata. vid. *Cave Hiſt. Lit. fol. 557.* Huic jungimus *Michaelem Pſellum*, Philoſophum magis, quàm Theologum. vid. *L. Allatii Diatrib. de Pſellis.*

§. 22.

Agmen hic claudat *Baſilius Macedo* Imper. factus Conſtantinopolitanus, inter optimos Principes numerandus, *qui Capita Exhortationum ad Leonem Filium*, Pariſiis & Hamburgi Græc. & Lat. publicata, item *Orationes & Epiſtolas* compoſuit. vid. *Cave Hiſt. Lit. fol. 556.*

§. 23.

DOCTRINA *publica* ex Symbolis Oecumenicis quidem in orientali & oc-

L ci-

cidentali Ecclesia retenta, sed superstitionibus & erroribus jam inolitis contaminata fuit. Utraque enim Ecclesia illam profitebatur, & in Synodo Arelatensi anno 813. habitâ, eadem cum declaratione quorundam articulorum fidei repetita fuit. vid. *Magdeb. Cent. IX. cap. 4.* Rabanus Maurus *lib. II. de Institut. Clericor. cap. 57.* summa fidei Christianæ capita ex Symbolis repetit.

§. 24.

Doctrinæ tamen symbolicæ multi errores de invocatione Sanctorum, cultu imaginum, Purgatorio, Missa, operum meritô, de Transubstantiatione panis & vini eucharistici error Paschasii, de absoluta prædestinatione error Godeschalci additi & defensi fuerunt.

§. 25.

In Orientali Ecclesia adhuc de cultu imaginum certatum fuit; cùm eundem Leo Armenius anno 814. sustulisset; Theophilus verò Augustus & Michael III. restituissent. Sed majorem contentionem excitavit causa Photiana. Nam Photius an-

anno 849. ejectô Ignatiô, Patriarcha Constantinopolitanus factus, & post obitum Ignatii denuo confirmatus, dominatui Rom. Pontificum in Ecclesiam Græcam masculè repugnavit. Unde odium Pontificum Rom. in Photium & ejusdem successores. Præsertim cùm Photius additionem ad Symbolum de processione Spiritus S. FILIOque, â Latinis factam damnaret, ac *in encycl. pag. 51.* ὥσπερ κακῶν κορωνίδα Latinis exprobraret repudiaretque. Accessit deinde litigium de Bulgaris, quos Nicolaus Papa suæ Jurisdictioni, reclamante Photiô, asserere contendit. Photius enim urgebat, Bulgariam Imperii Orientalis partem, gentemque hanc à Græcis primò ad fidem Christianam fuisse conversam, adeoque Patriarchatui Constantinopolitano se etiam submisisse. Hinc schisma inter Latinam seu Romanam & Græcam Ecclesiam exortum, quod in hodiernum usque diem durat.

§. 26.

Cæterùm verò, præter Iconolatras hoc

ſeculô *Godeſchalcus* (aliis Gottoſchalcus) Belga, profeſſione Presbyter, *hæreticis* juxta *Sigebertum* anno 849. accenſetur. Quia, ut *Rabanus in Epiſtola* ad Everhardum Comitem ſcribit: *Divulgatum in his partibus conſtat, quendam ſciolum apud vos manere, qui dogmatizet, quòd prædeſtinatio DEI omnem hominem ita conſtringat, ut etiam ſi quis velit ſalvus fieri, & pro hoc fide rectâ atque bonis operibus certet, ut ad vitam æternam per DEI gratiam veniat, fruſtra & in caſſum laboret, ſi non eſt prædeſtinatus ad vitam: quaſi prædeſtinatione ſuâ cogat hominem interire, qui autor eſt ſalutis noſtræ, non perditionis, &c.* Hac de cauſa in Synodo Moguntina à Rabano convocata Godeſchalcus condemnatus, & à Lupo Servato confutatus fuit. vid. *Aventinum lib. IV. Annal. fol. 312.* in Gallia Hincmarus & alii Epiſcopi à Carolo Calvo R. Cariſiacum convocati Godeſchalco *quatuor capitula* oppoſuerunt, quæ F. Sirmondus *tom. III. Concil. Galliæ* inſeruit. vid. *Nat. Alexandrum H. E. Sec. IX. & X. diſſert. 2. §. 8.*

§. 27.

§. 27.

In Oriente *Pauliciani* à Paulo & Johanne nomine compoſitô appellati, errores quosdam Manichæorum reſuſcitarunt, quos Imperator Michael extinguere molitus eſt. vid. *Zonaram tom. III. in vita Michaelis fol. m. 126.* & *Continuatorem hiſtoriæ P. Diaconi.* Peſtilentior fuit hæreſis Michaelis Balbi Amoræi in Phrygia nati, qui, memorante *Zonarâ. tom. III. fol. 110.* Copronymum in omnibus imitans & Judæis addictus, ſabbata jejunari juſſit: reſurrectionem mortuorum & Dæmonum exiſtentiam negavit, atque ſcortationem adprobavit. *Zonaras* σύμμικτον αἵρεσιν appellat, quòd ex Gentilium & Judæorum placitis mixta & conſarcinata esſet Secta.

§. 28.

Ratramus (vulgò *Bertramus* dictus) Monachus Corbeienſis in Gallia notus, librum *de Corpore & Sanguine DOMINI* evulgavit, quô realem & ſubſtantialem Corporis & Sanguinis CHRISTI in S. Euchariſtia præſentiam impugnavit, panem

& calicem consecratum pro signis Corporis & Sanguinis CHRISTI tantùm habens. Ideò à quibusdam ipsi hæresis impacta est. Sunt tamen quidam Pontificii, qui ipsum excusant, eumq; in partes suas, quasi transsubstantiationi favisset, pertrahere laborant. vid. *Cardinal. Perronii lib. II. de Eucharist. in auctore 39. cap. 1. Petrum de Marca in Epistola ad P. Lucam d'Acherium* editorem Spicilegii *tom. II.* subnexâ.

§ 29.

Anno 848. mulier quædam Svevica *Theoda* (vel ut Annal. *Francor. Fuldensibus* ad annum Christi 847. vocatur, *Tiota*) Pseudo Prophetissa sectam condere molita, visiones cœlestes jactavit ac diem extremum eò ipso anno instare prædixit. Et cùm multos dementasset, tandem confessa est, Presbyterum quendam sibi ea suggessisse. Judiciô igitur Episcoporum apud S. Albanum decretum fuit, ut flagellis cæderetur. vid. *Annal. Metens.* ad hunc annum & *Avent. Annal. Bojor. l. IV. fol. 302.*

§. 30.

§. 30.

Donatiſtarum reliquias etiam hoc ſeculo ſuperfuiſſe, *ex Remigio in Pſalm. X.* colligi poteſt. Nam in illos invehitur, qui Corpus CHRISTI ſcindunt, & eô ſeſe ſeparant; cùm nullus juſtificetur, niſi per CHRISTUM; ſive per Miniſterium peccatoris Sacramenta accipiat, ſive per Miniſterium juſti hominis. *Vos autem (ait) dicitis nullum poſſe juſtificari, niſi per Miniſterium juſti alicujus. Nonne Corpus CHRISTI ſeparatis ab eo, & potentiam ejus vobis uſurpatis?*

§. 31.

SYNODI & CONCILIA hoc ævo multa in Latina Eccleſia convocata leguntur; ſed quæ magis diſciplinam Cleri, regimen Epiſcoporum, vel ipſas cauſſas Principum, quàm religionem ſpectarunt. In Orientali verò *tria Conſtantinopolitana* celebrata ſunt, quæ ſtylo veteri œcumenica ab ipſis appellantur, & cauſſam Ignatii Patriarchæ ac Photii imprimis attinent. *Primum* Michael *Imper.* anno 861. convocavit, in quo Ignatii eje-

ctio confirmata, & Photius in ejus locum evectus, Patriarcha Constantinopolitanus declaratus fuit. *Secundum* Basilius Macedo ano 869 indixit, in quo, Photio depulso, quòd Basilium ob parricidium à sacris summovisset, Ignatius restitutus fuit. Et hoc Romanenses solùm ex his tribus pro *Oecumenico octavo* habent: quia Photius Papæ Rom. antagonista acerrimus in eo exauctoratus fuit. confer. *Baron. ad annum 869. & an. 879. num. 73. Tertium* Basiliô nominato adhuc imperante anno 879. habitum, quô Ignatiô è vivis sublato, Photius Patriarchatum iterum adeptus est.

§. 32.

Inter Occidentales Synodos, *Aquisgranensis* præcellit anno 819. habita, in quâ multa de Statu Ecclesiarum atque Monasteriorum tractata atque ordinata sunt, teste *Eginhardo in Manual. ad annum 819.* Laudat hanc *Platina* in vita Gregorii IV. quando optat: *utinam nostris temporibus, Ludovice, viveres! indiget nunc Ecclesia tuis sanctissimis institutis, tuâ*

tuâ censurâ, adeo in omnem luxum & libidinem sese effundit ecclesiasticus ordo; coccineos & trabeatos nunc inspiceres non homines, quod leve fortasse videretur, sed equos & jumenta, præcedente, dum incedunt, magno adolescentum & altero presbyterorum agmine subsequente, non in asinis, ut CHRISTUS nostri dogmatis autor, & bene vivendi unicum in terris exemplar, sed in equis præferocibus & phaleratis, acsi ex hoste triumfum ducerent. De argenteis vasis & egregia eorum supellectile, deque cibariis non attinet dicere, cùm & Siculæ dapes, & Attalica ornamenta, & vasa Corinthia, si hæc inspicias, nullius pretii sint. Ludovicus enim Pius Imper. cleri mores jam tum in omnem deformitatem lapsos emendare laboravit, quod capitula, ut tum vocabantur Canones & leges ecclesiasticæ, abunde testantur. vid. *Lindenbrogii Cod. LL. Antiq.*

§. 33.

Parvam ideò gratiam apud clerum inierat Imperator. Nam Episcopi, concitatis in hunc filiis, anno 833. apud Com-

pendium sub Gregorio IV. Papa congregati, Ludovicum accusatum & inauditum imperiô exuerunt. Autor hujus iniquitatis fuit Ebbo Rhemensis Episcopus, cui Papa adstipulatus est. vid. *Scriptorem vitæ Ludovici, & Andr. du Chesne tom. II. Script. Fr. & Baron. ad annum 833. & 834.* Ideò à cordatis Scriptoribus hoc Concilium *sacrilegum* & ex memoria rerum expungendum appellatur.

§. 34.

Lothario I. imperante plures Synodi institutæ, ut *Meldensis* in Regno Caroli Franciæ Regis, de bonis ecclesiasticis non profanandis. vid. *Baron. ad annum 845. num. 30. seq.* *Moguntina*, auspiciis Ludovici Germaniæ Regis celebrata, quâ Godeschalcus damnatus est. vid. *Annal. Fuld. anno 848. Baron. ad annum 848. & Vossium Histor. Pelag. lib. VII. cap. 4.* Romana, quam *Baronius ad annum 853.* refert de moribus Cleri reformandis, & in qua Anastasius Presbyter, & Bibliothecarius depositus est, quòd suam Ecclesiam quin-

quinquennio deſeruiſſet. vid. *Voſſium de Hiſt. Lat. II. 35.*

§. 35.

Synodus Ticinenſis anno 855. imperante Ludovico II. vivô adhuc Lothariô, habita memorabilis eſt, quòd Imperator Epiſcopis mandavit, ut ea disquirerent, quæ emendatione opus haberent, ſibique renunciarent; Quod *Baronius ad annum 855. num. 4.* agnoſcit, ſed ut morem ex calamitate temporum enatum parùm reverenter perſtringit. Patres autem ibi congregati fatentur Epiſcopos tum in cœtibus non eam adhibuiſſe curam, quam debebant, eosdemque & Sacerdotes doctrinam & prædicationem verbi ſatis negligenter tractaſſe: Archipresbyteros autem & aliorum titulorum cuſtodes avaritiæ ſtudiô, Eccleſiarum reditus in privatos uſus redegiſſe, in eaque re laicorum auxilio & favore uſos eſſe. vid. *L. Allatium de Eccleſiæ Occid. & Orient. perpet. conſ. lib. I. cap. 23.* De aliis Synodis hoc ævo convocatis, vid. *Magdeburg. Cent. IX. cap. 9.*

§. 36.

Quod REGIMEN ECCLESIÆ externum attinet, Pontifices Romani illud quidem affectarunt absolutum; ita, ut Nicolaus I. Papa non dubitarit Michaeli Imper. Constantinopolitano exprobrare, quòd se inconsultô, Ignatium ab Episcopatu removisset. Testantur de hominis typho etiam Epistolæ ejus Decretales. vid. *Blondelli Prolegom. Pseudo-Isidori cap. 19. pag. 90. seqq.* Ipse quoque Reginone teste, magnanimo pectore Regibus & tyrannis imperavit, eisque ac si *Dominus orbis terrarum* esset, autoritate præfuit. Erat enim, ut Platina judicat, *tantæ venerationis ac majestatis*, ut ab omnibus *tanquam Numen* coleretur. Ravennatensem etiam Ecclesiam, quæ sese diu Papæ primatui opposuerat, sibi cum Archiepiscopo subjecerat. vid. *Platin. in ejus vita.* *Hadrianus II.* Papa Carolo Calvo excommunicationis fulmen, ob usurpationem regni nepotis sui Lotharii, comminari non dubitavit. Veruntamen non Photius tantùm huic quæsito dominatui masculè con-

contradixit, ſed Imperatores vel Reges Germaniæ nondum jus ſuum in Papam Rom. abdicaverant. Nam *Eginhardus* fide maxime dignus ſcriptor, cum mortem Eugenii Papæ memoraſſet, *Annal. ad annum 827.* addit: *Quô defunctô, Gregorius Presbyter ſancti Marci electus, ſed non priùs ordinatus eſt, quàm Legatus Imperatoris Romam veniret, & electionem populi examinaret.* Confer *Volateran. lib. XXII. pag. 503.* Electio *Sergii II.* qui antè *os porci* dictus, Papa factus nomen mutavit, à Lothario Imperatore, filio Romam miſſo, confirmata fuit, teſte *Sigeberto Gemblacenſi ad annum 844.* confer *Annales Bertinian.* ad annum eundem. Ipſe *Baronius ad annum 855. num. 4.* agnoſcit, id moris fuiſſe, *ut Epiſcopi, quæ vellent in Eccleſia ordinari atque diſponi, non niſi ſacerdotali auctoritate per Canones conſtituerent, ſed ea, per capita digeſta mitterent in palatium probanda ab Imperatore.* Carolus Calvus anno 875. Imperator creatus, juris ſui in eccleſiaſtica tenaciſſimus fuit, quod ex actis Synodi Ponti-

tigonenſis, quæ *in Annalibus Bertinianis ad annum 876.* extant, ſatis adparet.

§. 37.

Non omittenda hîc Johannis VIII. vulgò *Johannæ Papiſſæ* hiſtoria: quæ inter Leonem IV. & Benedictum III. Romanam ſedem, mentita ſexum, obtinuiſſe, magnô Pontificiorum Scriptorum conſenſu traditur. Narrationem hanc de dicta Papiſſa longa ſeculorum ſerie, in ipſa Rom. Eccleſia usque ad Reformationem cœptam pro veriſſima habitam, ſuperiori ævo primus *Johannes Aventinus*, qui Baronio eſt hæreticus, pro fabella venditare auſus eſt. Sed veritatem ejus *Frid. Spanhemius* peculiari libro vindicavit. Salmaſius penes ſe fuiſſe codicem manuſcriptum Anaſtaſii Bibliothecarii teſtatur, in quo diſertis verbis Johannis Papiſſæ vita lecta fuerit. *Bœclerus* etiam *in vit. Lotharii I. Imper. pag. 118.* refert, Salmaſium ſibi in Suecia confirmaſſe, ſe, ut primum per valetudinem poſſet, literis mandaturum, quæ ad adſtruendam rei fidem pertinerent. confer *Cl. Sarravii*

Epiſt.

Epist. ad Salmas. pag. 172. & 173. pag. 183. & 224.

§. 38.

Propagatio Religionis interim Ludovico Pio Imper. curæ fuit. Nam Anscharium, Archiepiscopum Hamburgensem à se constitutum, in Daniam, Sueciam & Norwegiam, ad prædicandum Evangelium ablegavit, addito adjutore prædicationis Ebone Remorum Archiepiscopo. vid. *Eginh. Annal. ad annum 823. S. Anscharii vitam geminam* Holmiæ *à Claudio Arrhenio* editam, *& Cranzii Metropol. lib. I. c. 19. seqq.* Gens Slavonica, per Poloniam, Bohemiam & Moraviam dispersa, Avares in Dacia considentes, Bulgari & Russi denique hôc etiam ævô religione Christiana imbuti sunt. vid. *Spanhemii Compend. introduct. ad Hist. Eccl. Sec. IX. p. 259. seq.*

§. 39.

Cæterùm DISCIPLINAM ecclesiasticam hôc seculô valde collapsam fuisse, non canones tantùm Synodorum probant, sed *Sigonius* etiam *lib. V. de Regn. Ital.*

Ital. ad annum 883. annotavit: *Regibus,* inquit, *& Pontificibus, assiduis certaminibus occupatis, paulatim vetus Ecclesiæ disciplina est lapsa. Siquidem præter cetera turpi Simoniacorum, & Nicolaitarum hæresi polluta ac corrupta sunt omnia. Quorum illi interdicta sacrorum commercia, hi prohibita clericorum connubia defendebant.* Ubi malè, sed usitato tamen Pontificiis convitio Nicolaitæ vocantur, qui clericorum conjugio favebant; cùm Nicolaitæ olim repudiato conjugio ad promiscuas libidines ferrentur. Ideo Huldericus Episcopus Augustanus Nicolaum I. Papam monuit, ut à diris exsecrationibus, quibus *clericos connubio junctos* insectabatur, desisteret; cùm obscurum non esset, ad continentiæ donum non omnes esse à DOMINO vocatos. vid. *Orthodoxogr. Patrum pag. 481.* confer *supra* §.31.

§. 40.

Ad melioris doctrinæ & disciplinæ incrementum LudovicusPius sacras literas in *linguam Theudiscam*, h. e. Germanicam

cam transferri primùm curavit, ut ab omnibus ad ædificationem legi possent. vid. *Andr. Duchesnii tom. II. fol. 326.* ubi tamen observes pro genio seculi, homines magis sollicitos fuisse de S. literarum mystico sensu, tropologia & *ἀναγωγῇ*, quam de literali: quæ præpostera exponendi ratio, quantum in Ecclesiam mali invexerit, postera secula testantur. Hunc tamen sensum etiam Ludovicum novisse, *Theganus cap. 19.* in laude ejusdem reponit. *Otfridus* Monachus S. Galli circa annum 863. Evangelia carmine Germanico expressit. Quæ Beatus Rhenanus primùm Frisingæ invenit. vid. *libri ejus II. de Rebus German.* Matth. Flacius illa Basileæ anno 1571. publicavit, hoc titulo: *Otfridi Evangeliorum liber, veterum Germanorum Grammaticæ, Poeseos, Theologiæ, præclarum monumentum.*

§. 41.

Majorem cultus divini externi partem, in sanctis colendis, reliquiis requirendis transferendisque, Missis celebrandis

dis ac miraculis confingendis, itemq; peregrinationibus ad loca sacra meriti causâ fuisse, omnes ferè hujus ævi Scriptores testantur. Monasteria etiam Monachi per Occidentem otiô, luxuriâ & flagitiis implere magis cœperunt. Fuerunt quidem in Synodis Sacerdotum & Monachorum vitia, ut ignavia, avaritia, luxuria & concubinatus vetita; Simonia etiam & venationes Episcoporum reprehensa; At illis tollendis omnis disciplina impar fuit. Etsi pœnitentiæ publicæ gradus canonicos aliqui in Ecclesiam revocare satagerent.

§. 42.

Monasteriorum, quæ olim instar Scholarum erant, memorabilis hoc seculo distinctio occurrit. Nam Ludovicus Imper. anno 817. constituit, ut quædam monasteria in Imperio & regno Francorum militiam facerent & dona ferrent; quædam solis orationibus pro salute Imperatoris vel filiorum ejus ac stabilitate Imperii vacarent. vid. *Andr. Duchesnii*

tom.

tom. II. fol. 323. & *Natal. Alex. Hist. Eccles. Sec. IX. & X. cap. 5. art. 7.*

§. 43.

Scholæ Officinæ literarum & disciplinæ melioris hoc ævo constitutæ *à Joh. Launojo* peculiari *libro de Scholis* memorantur. Nam præter Parisiensem à Carolo M. suadente Alcuino jam erectam, in Germania Osnabrugensis, Corbejensis, Fuldensis & Hirsaugiensis apertæ sunt. In Italia jam Papiensis, Patavina & Bononiensis florebant; quippe quæ originem ad Carolum M. referunt.

§. 44.

PERSECUTIONES Imperii & Christianorum hostes Mauri & Saraceni ex Africa & Hispania erumpentes, Ecclesiam devastarunt, & in Christianos simul in Italia, Sicilia, Sardinia & aliis locis grassati sunt. *Genebrardo* memorante, anno Christi 850. tres Arabum persecutiones in Hispania intra decennium Christianos afflixerunt, quas Eulogius Martyr tribus libris descripsit. Irruptiones eorum in Græciam & Thraciam *Elmacinus in Hist.*

Sa-

Saracen. refert. confer etiam *Zonaram tom.* III. *in vita Basilii.* Nordmanni seu Norwegi è Scania navigiis egressi,& innumerabili multitudine in oras maritimas Frisiæ, Flandriæ, Picardiæ & Galliæ effusi omnia cæde,flammis & rapinis miscuêre,ac Christianis passim magnum terrorem incusserunt; ut Litaniæ hac de caussa novæ institutæ fuerint. De quorum grassationibus Rerum Normannicarum & Francicarum scriptores passim memorant. confer *Magdeburg. Cent. IX. cap. 16. de Motibus Politic.* Vandali, Slavi & Bohemi,feroces adhuc gentes Christianos in Germania vicinos passim infestarunt,martyrio ipsos afficientes. *Paulinus Gothus Histor. Arct. lib.* II. *cap. 44.* de Danis Christiana religione nondum mitigatis memorat,quòd in vicinos Christianos sævierint. confer *Cranzii lib.* II. *Metropol. cap.3. & 17.*

§. 45.

In Annalibus Bertinianis ad *annum 847.* Bodo Diaconus gente Alemannus, qui ex Christiano Judæus factus, Christianos

nos in Hiſpania graviſſimè afflixit. Nam Saracenos contra Chriſtianos concitavit, ut omni crudelitatis modò hoſce premerent. Quapropter Chriſtiani ad Carolum Calvum R. Franciæ regnique Epiſcopos literas dederunt, ut ille apoſtata ex Hiſpania revocetur.

§. 46.

MEMORABILIA, ſi miracula & prodigia à Monachis ad confirmationem erroris de invocandis ſanctis, de celebrandis miſſis & Purgatorio confictis recenſere, operæ pretium foret, plurima occurrunt. Sed omiſſis illis aut leviter tactis, veriora ex annalibus annotabimus. Qualia ſunt (1) cometa terribilis an. 818. viſus Ludovicum Pium Imper. terruit, cui Aſtronomus dixit, metum hunc paganis, non DEI cultoribus convenire: At Ludovicus repoſuit, ſolum cometæ creatorem ſe timere; non tamen dimittendas pœnitentiæ occaſiones his velut indiciis demonſtratas. vid. *Gaſſendi Meteorol. Epicuri, fol. 1163. & vit. Peireſck. lib.* III. (2.) Interitus Popieli Poloniæ Principis à mu-

à muribus consumti cum uxore & liberis, qui ex cadaveribus patruorum enati ultores sceleris, quòd illos veneno ante sustulisset. Hinc post interregnum principatus ad Piastum delatus est, teste *Alex. Guagnino Rer. Pol. tom. I. ad annum 830.* (3.) Christiana Religio in Daniam & Sueciam divino munere per Anschârium propagata (4.) *Legendæ Aureæ*, h. e. vitæ Sanctorum Evangeliis æquiparari jam cœperunt. (5.) Fames dira per Germaniam anno 850. grassata, quam Annales Metenses annotarunt. Dirior fames fuit, quam *Ursbergensis* Monachus ad annum 808. annotavit, quæ homines se invicem comedere adegit. vid. *Hermannum contractum anno 896.* (6.) Spectrum diabolicum in regno Ludovici II. R. Germ. per triennium multos miris præstigiis publicè infestavit. vid. *Annales Metens. ad annum 858.* (7.) Innocentiæ probandæ modus hoc ævo frequens, qui candenti ferrô & ferventi aquâ fiebat, à Pontifice Rom. Nicolao improbatus fuit. Nam Theutberga adulterii à Lothario Rege marito suo

ſuo poſtulata, cùm innocentiam ſuam candenti ferro demonſtrare juſſa eſſet, Papa nominatus reſpondit: *Singulare certamen nulla divinâ lege ſancitum eſſe: qui id tentarent, DEUM ipſum videri tentare.* (8.) Carolus II. Calvus dictus filium ſuum Carolomannum oculis privavit, quòd diaconi munus obire nollet. vid. *Ann. Metenſ. ad annum 870.* (9) Ingentium locuſtarum agmina anno 874. Galliam depopulata ſunt. vid. *Annal. Fuldenſ. cit. anno* & *Avent. lib. IV.* (10.) Leo III. Papa teſte *Bellarmino lib. I. de Sanct. beat. cap. 8. & Baron. ad annum 803.* primus ἀποθέωσιν ſeu canonizationem Sanctorum introduxit, S. Sviberto Epiſcopo Verdenſi in divorum numerum tranſlato. (11.) Valentinus Papa feſtum omnium Sanctorum, jubente Ludovico Imper. ad Cal. Novembris tranſtulit: vid. *Binium tom. III. concil. part. I. Sect. II. Baron. ad annum 835.* (12.) Leo IV. Papa, teſte *Platina*, Angliam ſibi vectigalem reddidit, Ethewolfô per diſpenſationem ſuam ex Monacho conſtitutô Rege, ut quotannis do-

domatim nummus ſibi argenteus daretur, qui *denarius Petri* poſtea dictus fuit. (13.) De mira viſione Caroli Craſſi *Baronius anno 888. num. 1.* hæc annotat: *Fertur libellus ejusdem Caroli de viſione ipſi ante triennium oſtenſa de locis inferis & purgatoriis, quibus complures torqueri vidit Principum & Epiſcoporum, qui bellorum civilium fomitem ſuccendiſſent.* confer *Wilhelm. Malmesburienſ. de Geſt. Reg. Angl. lib.* I. *cap. 2.* (14.) Hoc ſeculo corpus S. Marci ex urbe Alexandrina à mercatoribus Venetias translatum fuiſſe, daturum ſcilicet urbi patronum, teſte *Platina* in vita Gregorii IV. (15.) *Hadrianus* III. Papa initio ſui Pontificatus ſtatim ad Senatum retulit: *ne in creando Pontifice, Imperatoris autoritas* expectaretur. Ita auſi ſunt, judice *Cranzio in Metropol. lib. V. pag. 116.* Pontifices *Imperatores ſuos contemnere, dum imperii virtus clanguit.* Addi poteſt Ælfridi Regis Angliæ vitæ religioſitas, quam *Natalis Alexander Hiſt. Eccleſ. Sec. IX. & X.* c. g. *art. 3.* prædicat.

§. 47.

§. 47.

Ex ſuprà commemoratis conſtare poteſt, ut cum induſtria Imperatorum ſimul etiam (ut *Platina* in Formoſo I. loquitur.) Pontificum virtus & integritas defecerit; ſive, quòd DEUS hominum peccata ſic ulciſci voluerit: cùm, dicente *Bovillo*, ſcriptore Pontificio egregio, *DEUS juſtiſſimus ſit, dum mortales rebus mortalibus addictos punit per ipſamet, quibus addicuntur*; ſive, quòd homines moniti reſipiſcere noluerint, prædominante cleri ignorantiâ & ambitione. Unde Romanam inter & Græcam Eccleſiam dirum ſchiſma ortum, quod ipſe *Baronius ad annum 899.* deplorat: & *Rolivingus Carthuſianus in Faſcic. temp. pag. 68.* exclamat: *Heu, heu DOMINE DEUS, quomodo obſcuratum eſt aurum! Mutatus eſt color optimus! qualia contigiſſe circa hæc tempora etiam in ſancta ſede Apoſtolica, quam usque huc tanto zelo cuſtodiſti, legimus ſcandala? quales contentiones & æmulationes, ſectæ, invidiæ, ambitiones, intruſiones, perſecutiones! O tempus peſſimum, in quo defecit ſanctus, &*

M dimi-

diminuta sunt veritates à filiis hominum. In hac tamen corrupta rerum facie, Bulgari, Bohemi, Dani & Sveci, quæ DEI est gratia, ad fidem CHRISTI conversi sunt plures. Qui licet superstitione ex Romana Ecclesia derivatâ simul imbuti fuerint; non tamen illa fidem apud omnes oppressit, ut non virtutem suam, verbo DEI & Sacramentorum usu accedente exseruerit. DEUS enim sanctum semen semper aliquod etiam in obscurata Ecclesiæ facie conservavit.

PERIODI III.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,
CAP. IV.
DE
Sec. X. Chr.

§. I.

ORdiri cogimur hoc seculum a querela *Baronii ad annum 900. num. I.* quòd *sui asperitate ac boni sterilitate ferreum, malique exundantis deformitate* plum-

plumbeum, atque inopiâ scriptorum appellari consveverit obscurum. Quæ confessio Cardinalis non de toto seculo, sed ejus præsertim initiis & progressu, usque ad Ottonum tempora exaudienda est. Nam Otto I. anno 9,6. cum Imperium suscepisset, negotia Ecclesiæ & reipublicæ pro genio seculi meliùs ordinare contendit. Inprimis verò Pontifices Rom. in ordinem redegit, qui ante eum non uno crimine infames fuerunt. Quod *Baronii ad annum 912. num. 8.* testimoniô novimus: *Quàm fœdissima*, ait, *Ecclesiæ Romanæ facies, cùm Romæ dominarentur potentissimæ æque ac sordidissimæ meretrices! Quarum arbitrio mutarentur sedes, darentur Episcopi, &. quod auditu horrendum & infandum est, intruderentur in sedem Petri earum amasii Pseudo-Pontifices, qui non sunt, nisi ad consignanda tantùm tempora, in catalogo Rom. Pontificum scripti. Quis enim à scortis hujusmodi intrusos sine lege legitimos dicere posset Romanos fuisse Pontifices?* Pergit Cardinalis: *Dormiebat tunc planè alto,*

ut apparet, sopore CHRISTUS in navi, cùm hisce flantibus validis ventis, navis ipsa fluctibus operiretur. Dormiebat, inquam, qui ista non videre dissimulans, sineret sic fieri, dum non exurgeret vindex.

§. 2.

In hac sterilitate seculi, pauci numerantur *Scriptores*, quorum monumenta relatu digna sunt. *Primus* inter Græcos est *Simeon*, *Metaphrastes* a scribendi modo, a munere verò Cancellarii *Logotheta* appellatus; qui de vitis sanctorum agit. Ubi *Bellarminus* observat, multa eum ex ingenio propriô de illis finxisse, non ut res gestæ fuerint, sed ut geri potuerint. vid. *Cave Histor. Lit. & Cl. Hanckii part. I. cap. 24. de Script. Byzant.* nec non *Leonis Allatii Diatriben de Scriptis Simeonum.*

§. 3.

Constantinus Porphyrogeneta Imperat. Constantinopolitanus *Narrationem* de Imagine Christi ab ipso Salvatore ad Abgarum Edessæ regem missâ, & Edessa Constantinopolin anno 944. deporta-

tatâ ſcripſit, quam *Combeſiſius in Origin. Conſtantinopol. pag. 75.* exhibet. Præterea alia opuſcula politica & hiſtorica compoſuit a *Meurſio* Lugduni Batav. anno 1617. edita.

§. 4.

Nicon, *Armenus* gente, adultô hôc ſeculô, de *Armeniorum peſſima Religione* librum conſcripſit. De quo *Baronius ad annum 961. 969. 981. & ſeqq.* memorat. Ipſe ob Apoſtolatum, quô ad gentes convertendas defunctus erat, & miracula patrata, Sanctorum catalago inſertus legitur.

§. 5.

Saidas, Patriarcha Alexandrinus, celebris auctor *Originum Eccleſiæ Alexandrinæ, Annalium Eccleſiaſticor.* quos Seldenus & Pocockius evulgarunt: vide *Hotting. Hiſt. Eccl. cap. 10. Sect. I. p. 34.*

§. 6.

Eutychius, Batrici filius, medicus inſignis, & Patriarcha Alexandrinus, ſcripſit ad Iſam fratrem ſuum Arabico ſermone Annales ab Orbe condito ad annum

usque 940. quibus *Contextum Gemmarum* titulum dedit. Partem earum ſub titulo *Originum Alexandrinarum* Arabicè & Latinè *Seldenus* Londini anno 1642. edidit. Sed integros Annales *Pocockius* Oxonii anno 1659. evulgavit.

§. 7.

Moſes Barcepha, Epiſcopus Syrus, librum de *Paradiſo* in duas partes diviſum conſcripſit, qui ex Syriaco ſermone Latinè redditus in *Biblioth. PP. tom. XVII.* extat.

§. 8.

Oecumenius, Scriptor alias incertæ ætatis, ad hoc ſeculum refertur, qui inter Græcos clariſſimus eſt, & N. Teſtamenti vulgò *Scholiaſtes Græcus* audit: quòd ex veterum commentariis, præcipuè ex Chryſoſtomo, Acta Apoſtolorum & Epiſtolas Paulinas illuſtravit. Opera ejus Græc. & Lat. Pariſiis anno 1631. prodierunt. Referunt aliqui etiam ad annum 980. *Suidam* celebrem Grammaticum & Philologum, autorem *Lexici* Grammatico-Hiſtorici ab Æmilio Porta Cretenſi

Græc.

Græc. & Lat. editi. vid. *Cav. Hist. Lit.* *f. 587. seq.*

§. 9.

Inter Latinos Scriptores celebriores sunt *Odo*, gente Francus, Monachus & aliquandiu Abbas in Gallia, ob vitæ sanctitatem clarus qui varia opuscula compilavit, quæ in *Bibliotheca PP. tom. XVII.* habentur.

§. 10.

Ratherius, Monachus Lobiensis, Episcopus postea Veronensis, varios Sermones sacros & alia opuscula conscripsit, quæ collecta *Lucas Dacherius Spicileg. tom. II.* edidit.

§. 11.

Smaragdus, Abbas S. Michaëlis ad Mosam, *Diadema Monachorum de vitiis fugiendis & virtutibus tenendis* composuit: item commentarios in Evangelia & Epistolas Dominicales ex Patribus collectos Argentinæ anno 1536. editos. vid. *Labbei tom. II. pag. 362.* & *Mabillonium Analect. tom. II. pag. 418.*

§ 12.

Burchardus patria Hassus circa finem hujus seculi Episcopus Wormatiensis, *volumen canonum* collegit, Coloniæ anno 1548. editum. Fuit & alius *Burchardus* primus Misnensium Episcopus hoc seculo notus, sed nullis, quod sciam, scriptis clarus.

§. 13.

Luitprandus, Italus, qui Francofurti condidit Historiam, in qua Berengarii Italiæ Regis tyrannidem descripsit. Chronicon ejus, librum de Pontificum Rom. gestis aliaque ejus opera Hieronymus de la Higuera & Laur. Ramiresius Antverp. anno 1640. publicarunt. confer *Labb. de Script. Eccl. tom. 2. pag. 35.*

§. 14.

Witikindus sive *Winduchindus* Saxo, monachus Corbeiensis, medio hujus seculi clarus, de Rebus Saxonum sive Henrici Aucupis & Ottonis I. Imperat. gestis *libros III.* scripsit, quos *Cl. Meibomius* nuper cum avi sui notis *tom. I. Script. Rer. Germ.* publicavit.

§. 15.

§. 15.

Notgerus ſeu *Notkerus*, Germanus Epiſcopus Leodienſis, Ottoni Imperat. imprimis gratus, Hiſtor. Epiſcoporum Leodienſium, vitas S. Londoaldi & Remacli, Epiſcopi Trajectenſis conſcripſit. vide *Surium* ad *III. Sept. & Caniſium tom. IV. pag. 761.* Plures Sermonum, Homiliarum, Epiſtolarum & vitarum Sanctorum compilatores hîc addere non vacat; cùm parum interſit ſtudioſæ juventutis eos noſſe, aut ignorare.

§. 16.

DOCTRINA PUBLICA in hac ſeculi ſterilitate & rerum caligine, in Symbolis Eccleſiæ veteris receptis continebatur: Licet propter errores Papales ejus capita ab ignaris S. literarum doctoribus, populo minùs purè explicarentur; prædominante jam in Eccleſia ſuperſtitione magno ceremoniarum adparatu adornatâ. Interim Sacramentorum uſus quoad ſubſtantiam integer manſit; niſi quod Miſſæ abuſus in S. Euchariſtia, atq; ritus inanes in Baptiſmi actu inoleviſſent. Symbolum

doctrinæ publicæ a Pelegrino Lauracensi Archi-Episcopo contextum ex Orthodoxographis *Magdeburgici Cent. X. cap. 4.* recensent.

§ 17.

Contentiones in Ecclesia Occidentali de *præsentia Corporis CHRISTI in S. Eucharistia* jam ortæ fervebant; adeo, ut censente *Mezeræo tom. II. Histor.* ad probandam realem præsentiam, miraculis opus fuerit, quibus fingendis sacrificulorum & Monachorum ingenia jam idonea videbantur.

§. 18.

In Occidentali Ecclesia dissensus à Latina, in capitibus de Processione Spiritus S. de Jejunio Sabbati, de Azymis, de Purgatorio & cœlibatu clericorum, auctus magis, quàm imminutus fuit. Ut frustra sit *Leo Allatius*, qui consensum hac in parte adstruere *lib. II. cap. 7. 8.* laboravit. Apertè id satis *Baronius ad annum 914. & 1039. n. 2.* fassus est, quando scribit: *Orientales mansere discissi a communione Catholicæ Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis.*

§. 19.

§. 19.

Fuit etiam controversia de Jure Compaternitatis mota, impediatne conjugium? quod Polyeuctus voluit. vide *Zonaram tom. III. fol. 160.* Ob quartas nuptias Leonis Imperat. sub initium hujus seculi dissidium exortum, Constantinus Porphyrogenetus edito ἑνωτικῷ de abrogandis illis, consopivit. confer *Zonar. tom. III. fol. 143. & Baron. anno 920. & 921.*

§. 20.

Cùm Catholicæ veteris doctrinæ cura ferè exolevisset, & omnes Sacerdotes ac Monachi de ceremoniis ac superstitionibus tuendis vel augendis magis, quàm de fidei capitibus soliciti essent, *hæreses* novas hoc ævo enatas fuisse non legimus. Ex antiquis tamen quædam propullularunt atque disseminatæ sunt.

§. 21.

Anthropomorphitarum hæresin mediô hujus seculi in Italia latè grassatam, Parassum nobilem Lombardiæ civitatem totam occupasse, *Bergomensis ad annum 951.* memorat. Sed Archi-Episcopus Me-

diolanensis arripiens gladium Petri, civitatem hanc invadens, omnes ejus incolas, nullâ habitâ sexus aut ætatis ratione, hac de caussa trucidavit, urbemque delevit. confer *Sigebertum ad annum 939*.

§. 22.

In Oriente fœdam *Manichæorum* sectam disseminatam Præsul Antiochenus è sua vicinia depulit: cui Philippopolis receptum præbuit; cùm Muhammedani cum illa multa foverent communia placita. vid. *Magdeb. Cent. X. cap. 5*.

§. 23.

Inter ipsos Muhammedanos nova etiam secta ab impostore quodam, cui nomen *Cernat*, excitata fuit. Qui è paganis & deserti Orientis incolis, quibus nec intellectus, nec religio fuit, ad novas superstitiones suas invitavit & dicto audientes multos invenit, qui vix credenda patrasse dicuntur. vid. *Edw. Pocockii Specimen Hist. Arab. pag. 371*.

§. 24.

Henrici Aucupis Germaniæ Regis tempore, in Germania crimen *Simoniæ*, quam

quam *hæresin Simoniacam* Luitprandus *lib. II. cap. 8. & 9.* vocat, valde invaluerat, ut Episcopatus, Abbatiæ & aliæ dignitates Ecclesiasticæ essent venales. Quare laudatus Henricus, antequam prope Mersburgum Hungaros memorabili acie profligaret, voto se obstrinxerat, se obtentâ victoriâ istam hæresin exstirpaturum esse. vid. *Natal. Alex. Hist. Eccl. Sec. IX. & X cap. VII. art. 6.*

§. 25.

CEREMONIARUM ac cultus externi studium magis hominum animos, quàm doctrinæ & veræ pietatis, quæ Christianos decet, occupaverat, congressus quidem nocturni ad cantiones & precationes instituti sic satis frequentes erant; at verò in illis & tenebrarum opera ac scelera patrata fuisse, *Luitprandus lib. II. cap. 20.* memorat. confer *Reginon. de Discipl. Eccles. lib. I. cap. 54.*

§. 26.

In Ecclesiis Anglicanis hoc seculo *κύριε ἐλέησον* cantari cœptum est, ideo, quòd Dunstanus Cantuariensis Episcopus

(ut fingitur) missam celebraturus, in altari obdormiverit, ac in cœlum velut per ecstasin raptus ab Angelis id cantantibus didicerit: ita refert *Vincentius Bellovacensis lib. XXIV. cap. 85.* Festum etiam *omnium Animarum* post festum omnium Sanctorum celebrandum institutum, quas potissimùm Cluniacensium Monachorum orationibus liberari à pœnis Purgatorii, ex pluribus diversisque revelationibus ostensum erat, ut *Baronius ad annum 998.* annotavit. Sodalitia etiam instituta pro juvandis mortuis, juratis Missarum ad certos dies cantionibus, sub vinculo anathematis, apud *Baronium ad annum 984. num. 5.*

§. 27.

Sacram Cœnam hoc seculo juxta institutionem CHRISTI & clericis & laicis integram adhuc fuisse præbitam, ex *Witikindi lib. III. & Reginonis de Discipl. Eccles. lib. 1. cap. 119.* liquet. *Ille* enim memorat, quod Otto I. Imper. lecto decumbens Sacramentum Corporis & Sangvinis dominici expetiverit & perceperit: *Hic* vero

rò docet, infirmorum animas Corpore, & Sangvine DOMINI reficiendas esse. *Radulphus lib. XIV. cap. 4.* scripsit : *Populus Sacratum CHRISTI Corpus assumit, bibit & beatum Sangvinis ipsius haustum.*

§. 28.

Superstitio tamen improba hoc seculo invaluit; ut qui criminis alicujus rei aut suspecti essent, usu S. Cœnæ se ab isto purgare juberentur. Ita Fridericus Archi-Episcopus Moguntinus haut temerariâ suspicione conspirationis in Imperatorem Ottonem reus actus, Corporis & Sangvinis DOMINI usu sese liberare voluit, memorante *continuatore Histor. Reginonis anno 941.* Huc referas ritum consecrandi aquam, qua dæmones abigi, ædes, agros, vineas, pecora horumque pabula adspersa consecrari atque salutaria reddi, persvasum habebant. vid. *Reginonem lib. II. c. 210.* Non minor superstitio circa Sanctorum ossa, & eorum cadaverum translationem obtinuit. Exempla horum *Magdeburgici Cent. X. cap. 6.* annotarunt. Templis noviter exstructis nomina vel

Salva-

Salvatoris, vel Angelorum, vel S. Mariæ, vel Martyrum indita ſunt. In quibus anathemata ſeu arma & inſignia præſtantium virorum ex gentilium ritu ſuſpendi cœperunt.

§. 29.

Majeſtatem Imperii etiam externis & ſuperſtitioſis rebus ad opinionem vulgi facientibus augere voluit Henricus Auceps. Nam *Lanceam* (inquit Sigebertus ad annum 929.) *mirandi operis, & clavis JESU CHRISTI, crucifixi ſanctificatam, quæ dicitur primi & Magni Conſtantini Imperatoris fuiſſe, donatam Rudolpho Regi Burgundionum & Italiæ, à Samſone Comite, Rex Henricus precibus, minis, muneribus, addita etiam parte Provinciæ Svevorum, à Rudolpho Comite extorquet, & hanc ad inſigne & tutamen Imperii poſteris relinquit.* vide *Luitprandum lib. IV. cap. 12. Baron. ad annum 920. num. 5.* Huc pertinet fabula de manu Dionyſii martyris, veluti fatali pignore Imperii miſſa receptaque : item de S. Vito, Saxoniæ poſt translationem è Gallis patronô & inſtauratore. vid. *Cranz. Saxon. lib. III. cap. 6.*

§. 30.

Fabulam de Sangvine CHRISTI, in Augiam insulam delato, *Hermannus Contractus* anno 923. memorat. *Marianus Scotus* eodem anno hanc annotavit, addens: *Forte ille Sangvis,* qui *de imagine CHRISTI confluxerat, cum in Beryto civitate à Judæis patiebatur eadem, quæ DOMINUS passus est ab eis.* Ubi hominum vanam credulitatem notes. Quo indicio sciri potuit, Sangvinem CHRISTI esse, si ubi, & quando fusus, ignorabatur? Referri huc merentur visiones Flotheldæ virginis in Laverna Remensis territorii villâ factæ apud Frodoardum in Chronic, quod *P. Pithœus* edidit *p. 201. seq.*

§. 31.

Campanarum consecratio vel baptismus autore Johanne XIII. Pontifice Rom. cœpit, annotante *Baronio anno 968. num. 93.* Quod κακοζηλίας genus ad contemtum sanctissimi Sacramenti pertinet. Religiosior hac in parte Carolus M. fuerat, qui teste *Vossio Disput. XII. de Bapt. thes. 1.* vetuit, *clocas baptizari.*

§. 32.

§. 32.

Apud Polonos ſub Duce Miecislao profanus inolevit mos, ut quando Sacerdos Evangelium ad altare recitaturus esſet, viri equeſtris ordinis ſtringerent gladios vel acinaces, velut Evangelii & religionis Chriſtianæ defenſionem profitentes; reſpondente autem choro, *Gloria Tibi DOMINE*, reconderent. vid. *Crameri Hiſtor. lib.3.*

§. 33.

DISCIPLINAM *Eccleſiaſticam* corruptis cleri moribus, corruptiſſimam ævi hujus initio fuiſſe, *Aventinus Annal. Boj. lib. IV. f. m. 368.* his verbis prodit: *Creverant Principe puero* (Ludovico IV.) *tum in Germania vitia ſacerdotum. Nam & Romanus Pontifex ob ſcelera malè audiebat vulgò: Venter & ea, quæ ſub ventre, illis Deus erant. Vino, Otio, Veneri & Cereri dediti ſacras & prophanas literas juxtà contemnebant. Virgines ſacratæ paſſim inceſtu polluebantur. Adulteriô nihil communius erat. Arrogantia, ſuperbia, luxus, libido,*

libido, avaritia, communia sacerdotum mala invaluerant: Civitatem illi omnem veste, incessu, armis, quasi carnifices circulatoresque præ se ferebant, pauperes, pupillos, viduas compilabant. Nemo hos defendebat. Carmina amatoria passim cantitabantur. Emere, vendere sacra, pietas erat. Conradus Hotopagus & Geoptardus Argentoratensis, vates divini, tum facundiam in vitia sacerdotum & Monachorum aviditatem exercebant, ac nisi resipiscerent, flagellum DEI Attilam adfore propediem, prædicabant. Sed nemo his rectè monentibus præcipientibusq; obtemperabat. Ira DEI mortales urgebat; cùm insipientissimi essent, sapientissimos se esse credebant: superstitionem religioni, umbram rei, speciem pietati præferebant. Plura deformis Ecclesiæ statûs testimonia annotavit *Hottingerus Histor. Eccles. cap. 10. Sect. I.* Auxit hanc cleri improbitatem indulgentia Cæsarum. Nam *Aventino lib. V.* attestante *Henricus primus Imperatorum Sacerdotes & Monachos ditavit: ipsis venationem quoque indulsit. Monachi arrepta* oc-

occasione ex paupertate, severioris religionis jugo excusso, licentius vivere cœperant. Ottonis I. Imperat. larga in antistites liberalitas vel profusio, ipsis ansam luxûs majorem præbuit, ut sacrorum curam negligerent, velut antiquatis disciplinæ veteris canonibus.

§. 34.

REGIMEN ECCLESIÆ Pontifices Rom. jam sibi vindicare cœperant: qui cùm vitiis pessimis immersi essent, curam sacrorum insuper habuerunt. Ideo seculum hoc infelix *Gilb. Genebrardus lib. IV. Chronolog. ad annum 901. pag. 807.* deplorat *fœdatum quinquaginta Papis, à Johanne hoc (IX.) ad Leonem IX. usque per annos 150 quia à virtute majorum prorsus defecerint, & Apotactici atque Apostatici potius, quam Apostolici fuerint, qui vi aut largitione sedem invaserint, & per posticum, non ostium intrarint.* Ita ut *Stella* loquitur, *omnis virtus tam in capite,* (Rom. Pontifice) *quàm in membris ex hominum ignavia, consumpta fuerat.* Sergius III arte

&

& opera ſcorti nobilis Maroziæ Pontificatum nactus, omnium facinoroſiſſimus fuit. vid. *Luitprandum lib. III. cap. 12.* & *Baron. ad annum 908.* Johannes X. teſte *Luitprando Hiſtor. 13. contra jus fasque,* Theodoræ ſcorti artibus adjutus ſedem R. invaſit, vitamque miſerè finiit ſuam. vide *Sigebert. ad annum 930.* Non melior Johannes XI. ex Papa Sergio & matre Marozia genitus. vid. *Baron. ad annum 931. & 933.* confer *M. Anton. de Dominis de Reg. Eccleſ. IV, 7. fol. 636.*

§. 35.

Otto verò *Primus* Imperator jus ſibi in Epiſcopos Rom. vindicatum ivit; quando Stephanus IX. (Platina VIII. vocat,) Pontificem inſtituit, atq; Benedictum V. ejecit, ſibique jus eligendi Pontifices ac inveſtituram cleri, conſenſu totius cleri & populi aſſeruit. vid. *Sigebertum ad annum 963. Cranz. Saxon. IV. 10.* Mortuo Leone VIII. Legati Romanorum, Azo videlicet Protoſcriniarius, & Marinus Sutrienſis Eccleſiæ Epiſcopus Imperatorem pro inſtituendo, quem vellet, Romano Pon-

Pontifice in Saxoniam adeuntes, honorificè suscipiuntur & remittuntur, scribit *autor Supplementi Reginonis*, confer *Conringii de German. Imper. Rom. cap. 10.* ubi Baronium refutat, cui potestas Ottonis I. in constituendis, judicandis & destituendis Pontificibus, itemque in Synodis cogendis potestas displicet. *Sigonius* etiam *de Regn. Ital. VII.* Ottonis II. auctoritatem in constituendo Pontifice affirmat: qui teste *Ditmaro* Episcopo Martisburgensi, etiam alios Episcopos & Archi-Episcopum Adelbertum Magdeburgensem investivit, Synodosque coëgit, quas *Baronius anno 973. 975. 979. & 983.* memorat. Otto III. quoque Brunonem Saxonem, propinqvum suum anno 995. Pontificem Rom. declaravit, teste *Sigonio de R. Ital. lib. VII.* Cui Gerbertum Sylvestrum II. anno 999. succedere jussit. Nondum ergo hoc seculô Imperatores Jus Ecclesiasticum sibi adimi passi sunt: Etsi in multis jam imminui cœpisset, grassantibus Papis R. ad dominatum diu desideratum stabiliendum.

§. 36.

§. 36.

Quod etiam SYNODI hôc ævô autoritate vel consensu Principum coactæ probant. Quæ tamen omnes vel ob dissensiones Pontificum Roman. vel ob Monachorum & Cleri disciplinam atque ritus superstitiosos convocatæ fuerunt. Anno 935. Erffurdiæ Thuringorum in Synodo solenni determinatum fuit: (1. ut natalitia Apostolorum XII. summâ cum veneratione celebrarentur. (2. Ut placita secularia Dominicis vel aliis diebus festis minimè fierent: (3. ne ullus Christianus Ecclesiam pro reverentia petendo ibique manendo, alicujus publicæ potestatis banno constringeretur. vid. *Franc. Longi à Cariolano Summ. Concil. fol. 699.*

§. 37.

In Synodo Virdunensi anno 947. habitâ Episcopatus Rhemensis Hugoni puero quinquenni olim datus, Artaldo iterum adjudicatus fuit. apud *Flodoardum in Hist. Rhemens.* conf. *Goldast. Constitution. tom. III.* Otto M. anno 963. Synodum Romæ convocavit, in qua præsidendo Johannem

nem XII. Papam condemnavit. confer *Baron. anno 963. num. 1.* insequenti anno Pseudo-Synodus à Joanne jure deposito contra Leonem Papam convocata legitur: item alia Romæ coacta, in qua per Leonem Anti Papam Benedictus V. Papa exauctoratus Hamburgumque relegatus fuit, ubi & vitam finiit suam. vid. *Baron. ad annum 964. num. 20. seq. Cranz. Saxon. lib. IV. cap. 13.* & *Metropol. lib. II. cap. 4.*

§. 38.

In Germania anno 956. Augustæ Vindelicorum Synodum habitam, *Canisius* ex Codice Manuscripto Monasterii Weingartiensis memorat. In qua inter alios canones, hi facti leguntur: ut si clericus ducat uxorem, deponatur: non liceat Ecclesiasticis habere canes nec accipitres juxta Concilii Toletani *cap. 10.* Ecclesiasticus aleæ vacans deponendus, ut in Canon. 42. Apostol. item, clericus non cohabitet cum muliere extranea.

§. 39.

In Gallicanis Synodis præ multis memo-

morabilis est Synodus apud Troslejum, villam pagi Svessionensis hoc nomine *prima*, sub initium fere hujus seculi convocata, Carolo Simplice adhuc Rege: in hac orationes graves & capitula XV. pro *reformando clero, disciplinâ, moribus, Monachismo*, Ecclesiâ *supra Petram, id est, super confessionem Petri ædificatâ*, facta. vid. *tom. III. Concil. Galliæ* & *Spanhemii introduct. pag. 429.*

§. 40.

In Anglia anno 970. Synodus contra Clericos conjugatos, inceptore harum turbarum Dunstano Cantuariensi Archiepiscopo habita. *Matthæus Westmonasteriensis* de alia Synodo Wintoniæ in caussa Clericorum contra Monachos insurgentium coacta memorat, quòd circa medium utriusque partis disputantis conflictum, imago Domini, quæ altercantibus adstabat expressè locuta sit: *Non fiet, non fiet; judicastis benè, malè mutaretis.* Quare, inquit Matthæus, Clerici omnesque eorum fautores elingues redditi, nullam deinceps monachis controversiam

moverunt. vide *Baron. ad annum 975. num. 12.*

§. 41.

Non omittenda hîc, quæ vulgò memoratur Synodus Romæ anno 996 habita, in qua, si *Baronio num. 30. seqq.* ad hunc annum credimus, Gregorius V. Papa cum Ottone III. Imperat. *Septemviros* Principes Electores instituit. Sed fabulam hanc *Onuphrius Panvinius de Comit. Imperat. cap. 6. Goldastus Polit. Imperial. P. I. Christophorus Gewoldus & Limnæus in capitul. Caroli V. art. 27.* confutarunt.

§. 42.

PERSECUTIONES, infideles adhuc Principes in Christianos excitasse, ex bellorum hujus ævi historia constat. In Dania Rex impius & crudelis Gormo (quem *Helmoldus* allusione vocis Germanicæ Wurm vocat,) ministros Evangelii toto regno ejecit, nonnullos etiam diris suppliciis afficiens. Verum Henricus I. Imperat. eundem armis adegit, ut subditis suis fidem Christianam amplecti permitteret; licèt ipse Gentilismo pertinaciter ad-

adhærefceret. Filius tamen ejus Haraldus per Epifcopum Hamburgenfem Unni (*Unnonem* alii vocant) ad fidem CHRISTI converfus eft. vid. *Helmoldi Chronic. lib. I. cap. 8.*

§. 43.

Hungari duce vel Rege Chuffal in Germaniam effufi, horribili lanienâ in Svevia, Francia, Thuringia & Saxonia patrata, dirisque modis Monachis & Sacerdotibus trucidatis, ab Henrico Aucupe memorabili prælio non procul Martisburgo victi atque ad internecionem usque cæsi fuerunt. vid. *Luitprand. lib. II. cap. 2. Regino. lib. II. & Aventinum lib. IV.*

§. 44.

Miftiwous dux five rex Vandalorum in Chriftianos atrociter fævíit, ulturus injuriam à Bernardo Saxon. duce fibi illatam; quod cognatam fuam vel filiam, quam illi in matrimonium elocare promiferat, denegaffet, & quidem fvafu Theodorici Marchionis Brandenburgici, qui dixerat, tam nobilem puellam non effe *cani*, h. e. ethnico elocandam. Unde ifte

graviter irritatus dixit, *canes ſumus? ſi ergo canes ſumus, rabiem exercebimus.* Excitata igitur perſecutione magnam ſtragem in populum Chriſtianum edidit, quam *Cranzius lib. IV. Saxon. cap. 34.* deſcribit.

§. 45.

Rollo Normannorum dux Franciam invadens, crudeliter in Chriſtianos & viros eccleſiaſticos graſſatus eſt; donec Gilla filia Caroli Simplicis in uxorem accepta, à perſecutione deſiſteret, & ſuſcepto baptiſmo Chriſtianorum ſacris initiaretur, teſte *Ganguino lib. V. Hiſt.*

§. 46.

In Oriente Saraceni Chriſtianos non tantum jugo ſubmiſerunt; ſed & variis modis afflixerunt, multisque in locis exſtirparunt. Hugo Rex Italiæ eos etiam conduxerat hoc conſilio, ut auxilia peregrina ex Germania arcerentur. Qui Chriſtianos ſpoliarunt, jugularunt, eos præſertim, qui religionis gratia jam Romam proficiſci ſolebant. vid. *Luitprand. lib. VI. cap. 6.*

§. 47.

§. 47.

Inter MEMORABILIA hujus ſeculi referimus (1. inſignia Imperii apud Godofridum Viterbienſem deſcripta,

- *Crux, enſis, ſceptra, corona,*
Lancea, Palla.

Quibus *Chronicum Belgicum Magnum* de Wilhelmo Comite Rege Romanorum creato, addit *annulum & globum aureum.* (2. Unctio, Henrico Aucupi à Moguntino Pontifice oblata, ſed per modeſtiam recuſata apud *Dithmarum lib. I.* (3. Henrici victoria de Hungaris prope Martisburgum an. 922. parta, apud *Luitprand. lib. II. 8. & Sigebert. ad an. cit.* (4. Lancea ſacra ab Hugone in Gallia regnante Henrico miſſa: item vexillum Mauritii Martyris apud *Baron. anno 929. n. 5.* (5. Marchionatus primum in Germania inſtituti apud *Cranzium in Sax. lib. III. c. 9.* (6. Victoria inſignis Ottonis I. ab Hungaris anno 955. reportata, apud *Witikind. lib. III. & Aventin. lib. V.* (7. κυνοφορία, pœnæ genus hoc ſeculo uſitatum, vid. *Meibomii not. ad Witikind. lib. II. Rittershuſ. ad Guntheri*

N 3 *Ligu-*

Ligurin. lib. V. v. 194. seq. & Besold. Thesaur. Pract. voc. Hund tragen. (8. Imago CHRISTI ἀχειροποίητος Edessena multâ cum pompâ Constantinopolin translata apud *Baron. anno 944.* Quam in dubium vocat *Casaubonus*; etsi *Gretserus in Syntagm. de imagin. manu non factis* persuasum sibi habet, veram imaginem CHRISTI fuisse. (9. Ars per notas scribendi Ottonis I. ætate inter studia literarum relata apud Ekkehardum juniorem; cætera verò literarum studia ea ætate ferme nulla fuisse, testis est *Sigonius de Regn. Ital. lib. VII.* (10. Hatto post Gvilielmum Archiepiscopus Moguntinus ex Abbate Fuldensi factus, à muribus devoratus; postquam annona arctiore pauperes veluti mures combussisset, ejusque rei monumentum, turrim in Rheno extructam (Mäuse-Thurm) referunt *Trithemius, Bruschius in catalogo Episcop. Mogunt. Lycosthenes de Prodig. anno 969. Drexelius* & alii. Sed *Serarius in rebus Mogunt.* negare audet. (11. Conjugia clericorum in Anglia fraude Dunstani prohi-

hibita apud *Flacium Cat. Test. Verit. lib. XI. Centur. Magdeb. X. 9.* (12. Roswida sive Hroswitha virgo illustris, monialis primo, post Abbatissa Gendersheimensis Poëtria, cujus opera Conradus Celtes Norimbergæ publicavit. vid. *Meibom.* qui vitam ejus scripsit, *& Voss. de Hist. Lat. lib. II. cap. 41.* (13. Otto III. Imper. jus suum in Pontificibus itemque Episcopis aliis constituendis usurpavit, & Archiepiscopatum Gnesensem etiam instituit apud *Ditmarum lib. IV.* (14. Pontificum Rom. scelera ex scriptoribus Pontificiis apud *Hottingerum H. E. cap. 10. Sect. 1. & 5.* annotata.

§. 48.

His annotatis, in hujus ævi historia miramur Pontificum Rom. flagitia, quæ Ottones quodammodo castigarunt, sed tollere non valuerunt. Imò profusis in clerum donationibus ac institutis pluribus Episcopatibus luxum Sacerdotum magis, quàm pietatem aluerunt. Præsertim cùm cultus divinus novis subinde superstitionibus fœdatus in ceremonias ac fabulas de

ſanctis horumq; miraculis ac reliquiarum virtutibus degeneraſſet. Ita DEUS ſivit populum in caligantis ſeculi tenebris ambulare, quando CHRISTUM ſequi pro auſpicio, audire pro oraculo, amplecti pro exemplo clerus pariter & populus neglexiſſet. Sanctum tamen aliquod ſemen ſemper in hac zizaniorum abundantiâ ſuperfuiſſe ac germinaſſe, CHRISTI promiſſio nos dubitare haut ſinit.

PERIODI IV.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

Quæ eſt Eccleſiæ ſub tyrannide Anti-Chriſti Rom. & jugo Saraceno-Turcico gementis.

CAP. I.
De
Hiſt. Sec. XI.

§. I.

SEculum cum IV. Periodo Eccleſiæ Chriſtianæ inchoatur undecimum, quod

quod *ob malorum excrescentiam*, Ditmarus *Ferreum* appellavit; alii *Anti-Christianum*; quòd, ut *Baronius anno 1001. num. 1.* testatur, hoc ipso revelandus esset ille homo peccati, filius perditionis dictus cognomine *Anti-Christus*, 2. Thess. II. Nec fefellisse præsagium in Gallia primùm, deinde, Baronio teste, per orbem vulgatum, cum historia, tum inprimis vita Gregorii VII. Hildebrandi alias dicti, Pontificis Rom. comprobant. Rei hujus testimonia *Flacius in catal. Test. verit. l. XIII. &* *Hottingerus Hist. S. cap. 11. Sect. I.* adducunt. Non minora mala Ecclesiam Orientalem exercuisse idem *Hottingerus cap. XI. Sect. II.* probat. Barbarie hâc morum & doctrinæ dominante, pauciores erant, qui vel S. literarum studia excolerent, vel scriptis editis Scholis & Ecclesiæ prodessent. Itaq; pro compendii nostri ratione, præcipuos tantum Scriptores primùm hic allegabimus.

§. 2.

Ex Græcis clariores sunt *Nilus* Archimandrita, qui librum *de quinque thronis*

Patriarchalibus ſcripſit, quem *Leo Allatius de conſ. lib. I. cap. 2. 8. 9. 10. 12. & seqq.* alleg. confer *Salmaſii* præfat. in Nili Theſſalonicenſis lib *de Primatu.*

§. 3.

Nicetas Pectoratus, Monachus Studienſis Nili σύγχρονος, qui librum de azymis adverſus Latinos, apud Caniſium *tom. VI. Lection. Antiqu.* reliquit. Huic jungimus *Michaelem Cerularium* Patriarcham Conſtantinopolitanum, autorem Epiſtolarum ad Petrum Antiochenum. vid. *Cotelerium tom. II. Monument. Gr. pag. 155.*

§. 4.

Simeon Junior, Presbyter, cujus extant *Orationes, liber divinorum amorum & capita moralia*, à Jac. Gretſero Ingolſtadii anno 1603. publicata.

§. 5.

Theophylactus, Archiepiſcopus Bulgarorum, qui anno 1077. circiter claruit, commentarios in IV. Evangeliſtas, Acta Apoſtolica & Paulinas Epiſtolas, duobus tomis diſtinctos compoſuit Pariſiis &

Lon-

Londini Græc. & Lat. publicatos. Hujus σύγχρονος *Nicetas Serron*, Archiepiſcopus Heraclenſis fuit, autor catenæ Græc. Patrum in Jobum, quæ anno 1637. Londini prodiit. Hunc non confundendum cum Niceta Paphlagone, *Leo Allatius in Diatribe de Pſellis p. 17. 18.* monet.

§. 6.

Georgius Cedrenus circa medium hujus ſeculi clarus, Annales ſeu compendium ab O. C. conſcripſit, quod Baſileæ anno 1566. & Pariſiis anno 1647. cum animadverſionibus prodiit. Cui ſubjungimus *Joannem Scylitzem*, Protoveſtiarium & Curopalatem, autorem *compendii Hiſtoriæ* Annalibus Cedreni ſubjuncti, quod cum Jac. Goaris notis Lutetiæ Pariſiorum anno 1648. editum fuit. vid. *Voſſii lib. II. cap. 26. de Hiſtor. Græc. & Natal. Alex. Hiſt. Eccl. Sec. XI. cap. 5. art. 4. num. 6.* Cedreni σύγχρονος fuit *Joannes Xiphilinus*, Patriarcha Conſtantinopolitanus, cujus extant Decreta de Sponſalibus & Nuptiis prohibitis in Jur. Græc. Roman.

lib. III. & IV. Alium hunc esse *à Xiphilino* epitomatore Dionis Cassii, satis notum est.

§. 7.

Suidam autorem Lexici historici, ex sententia aliorum, *suprà pag. 270.* ad Seculum X. retulimus; sed ex voce Lexici Αδὰμ adparet eum ad medium circiter hujus seculi referendum esse.

§. 8.

Inter *Latinos* Scriptores, qui celebriores habentur, vel historias, vel epistolas, vel sermones aut controversias de ritibus ecclesiasticis scripserunt: ex quibus ad solidioris Theologiæ cognitionem parùm proficitur.

§. 9.

Inter hos sub initium hujus seculi clarus fuit *Fulbertus*, Episcopus Carnotensis, qui Epistolas, hymnos, sermones, tractatum adversus Judæos, & Canonem de pœnitentia mulierum conscripsit. Opera ejus conjunctim anno 1608. Parisiis publicata prostant, & *Biblioth. PP. tom. XIIX.*

XIIX. etiam leguntur. Quil. Malmesburiensis *l. 3. de Gest. Reg. Angl.* memorat, hunc morbo gravi laborantem, Mariam Deiparam visitasse & proprio lacte sanasse.

§. 10.

Berengarius Turonensis, Archi-Diaconus Andegavensis, dialecticus facundus scripsit Epistolas & tres formulas de S. Eucharistia, quæ apud *Mabillonium Analect. tom. II. pag. 486.* leguntur. De caussa Berengarii & controversia cum Lanfranco prolixè *Natal. Alex. Hist. Eccl. Sec. XI. & XII. Part. II. Dissert. I.* agit.

§. 11.

Hermannus Contractus à membrorum debilitate ita appellatus Monachus, chronicon de sex ætatibus mundi compilavit, quod ad annum 1052. perductum *Urstisius tom. I. Scriptor. German.* item *Pistorius tom. I. Scriptor.* exhibent. Trithemius ipsum ob raram isthac ætate eruditionem laudat.

§. 12.

Glaber Radolphus, Monachus ordin. Benedictin. Antiſiodorenſis hiſtoriam quinque libris comprehenſam conſcripſit, quæ Francofurti anno 1596. prodiit, & etiam *tom. IV.* Scriptorum Francic. Fr. Duſchenii inſerta legitur. confer judicium *Baronii ad annum 996. n. 25.*

§. 13.

Humbertus Cardinalis, Epiſcopus Sylvæ Candidæ, librum *de Azymis* & jejunio Sabbati contra Nicetam Pectoratum, qui ſub finem *tom. XI. Annal. Baronii* legitur, exaravit. Berengarius ipſum ob doctrinam de Euchariſtia impugnavit; ſed à Lanfranco defenſus fuit.

§. 14.

Lanfrancus, Italus, Abbas Cadomenſis & tandem Archiepiſcopus Cantuarienſis factus, librum de Corpore & Sanguine DOMINI, de celanda confeſſione, item commentarios in Paulinas Epiſtolas conſcripſit. Opera ejus cum notis *Lucas Dacherius* anno 1647. Pariſiis publicavit.

con-

confer *Whartoni Angliam Sacram*, *Part. I. fol.334. sq.*

§. 15.

Anselmus, Augustæ in Alpibus natus, ex Abbate Beccensi circa finem hujus seculi Cantuariensis Archiepiscopus factus, varia opuscula composuit, ut de veritate, de libero arbitrio, de casu Diaboli, de Sacramento altaris, de Conceptu virginali, de voluntate DEI, &c. quæ ann 1675. Parisiis publicata prostant. Judicium de hoc Scriptore legas apud *Bellarminum de Script. Eccles. pag.207. sq.* Confer *Whartoni Angliam Sacram Part.I.* Fuit alius hujus nominis Episcopus Lucensis hoc seculo clarus, qui in gratiam Gregorii VII. contra Henricum IV. Imper. scripsit, de quo vide sis *Nat. Alex. Hist. Eccl. Sect. XI. c.5. art.6.*

§. 16.

Petrus Damiani, Ravennatensis, à fratris sui nomine, quòd eundem parentis locô haberet, cognominatus, Episcopus Ostiensis & Cardinalis factus varia conscripsit opuscula, quæ Lugduni anno 1623. edi-

edita proſtant, de quibus Bellarmini obſervationes *in lib. de S. Eccleſ. pag. 203.* evolvi merentur. Liber ejus de correctione Papæ & Epiſcopi Argentorati anno 1612. excuſus eſt.

§. 17.

Marianus Scotus à patria dictus, Monachus Fuldenſis primùm factus, deinde Moguntiam concedens *Chronicon* à Chriſti nativitate usque ad an 1083. conſcripſit: quod *Piſtorius* inter rerum Germanicarum hiſtorias retulit. Seorſim etiam Francofurti anno 1583. publicatum proſtat. confer. *Sigebert. Gemblacenſ. ad annum 1081.*

§. 18.

Lambertus Schaffnaburgenſis, cœnobii Hirsfeldenſis in diœceſi Moguntina Monachus, hiſtoriam Germanicam ad annum usque 1077. conſcripſit, quam Monachus Erffurdienſis ἀνώνυμος continuavit. *Joſeph. Scaliger de Emendat. Tempor.* ejus in loquendo puritatem & in temporum putatione ſolertiam laudat. vide *Piſto-*

Pistorii Script. Rer. Germ. & Flac. cat. T. V. lib. XIII. fol. 1334.

§. 19.

Adamus Bremensis, patriâ Misenus anno 1077. Canonicus Bremensis factus, *H. Eccles. in IV.* libros distinctam reliquit. In qua religionis Christianæ propagationem in regnis septentrionalibus præcipuè descripsit; sub finem libellum de situ Daniæ illi addidit. Helmstadii anno 1670. prodiit.

§. 20.

Benno, gente Germanus, Archipresbyter Romanus & Cardinalis, vitam Hildebrandi Papæ scripsit, quam simul cum auctore Henrici IV. Reinerus Reineccius anno 1581. Francofurti excudi curavit. Cui fidem *Baronius ad annum 1076. num. 8.* ob detecta crimina Hildebrandi derogare vult. *Sed Matthias Flacius in Cat. Test. Verit. lib. XIII. fol. 1321.* eundem commendat.

§. 21.

Ivo, Carnotensis Episcopus, qui circa exitum hujus seculi natus, sequenti claruit,

ruit, volumen Decretorum ad imitationem Burchardi Wormatienſis Epiſcopi conſcripſit. Canones inde *Baronius tom. XI. & XII.* varios recenſet. v. *Baluzii* præfat. ad Antonium Auguſtinum de Emendatione Gratiani & *B. Zigl. Diſſert. de orig. & increment. Jur. Can.* § 35.

§. 22.

Gregorius VII. ſeu Hildebrandus, fabri cujusdam ferrarii filius, per varias artes Papa factus, *libros X. Epiſtol. quæ tom. X. Concil.* exhibentur, evulgavit: ex quibus dominatum ejus affectatum noſcere licet. vid. *Cave H.L. fol. 619.*

§. 23.

Bruno, Colonienſis, Canonicus Rhemenſis & Magiſter ſcholarum dictus, auctor ordinis Carthuſianorum, Expoſitionem in Pſalm. in Epiſtolas Paulinas & Sermones ſcripſit. v. *Nat. Alex. H.E. Sec. XI. art. 7. pag. 150. ſeq.* & *Joh. Launoji lib.* de vera cauſa ſeceſſus in eremum, an. 1662. Pariſiis editum.

§. 24.

Johannes Micrologus, Gregorii VII. æta-

ætate florens, librum *de Ecclesiast. observationibus* scripsit. vid. *Theophilum Raynaud. de Bon. & Mal. lib. Part. I. Erotem. 10. & Natal. Alex. l. c. pag. 439. seq.*

§. 25.

Hildebertus de Lavardino, Berengarii discipulus; primùm Cenomanensis Episcopus, & tandem Archiepiscopus Turonensis, varia opuscula compilavit, quæ *tom. XXI. Biblioth. PP.* leguntur.

§. 26.

Visis sic præcipuis *Scriptoribus* hujus seculi, de DOCTRINA & CONTROVERSIIS in Ecclesia agitatis pauca addenda veniunt. Illa verò miris tenebris involuta, contentiones ferè tantùm de dominatu Pontificis continebat. Nam quod alii Pontifices hactenus obtinere nondum potuerant, Hildebrandus tandem Papa effecit. Qui Suprematum sedis Rom. vel, ut *Claudius Sarravius in ep. ad Salmasium p. 210.* novo vocabulo à Paulo Veneto solerter excogitato vocat, *Totatum* stabilivit. De quo in peculiari dissertatione paulò fusiùs aliô tempore egimus. vid. *Dictatus Hil-*

Hildebrandinos apud Baron. ad an. 1076. n.31. & seqq.

§. 27.

Cæterùm verò Leo IX. Papa in Epiſtola ad Venetiarum & Hiſtriæ Epiſcopos profeſſus eſt, ſe quatuor vetera concilia œcumenica cum Symbolis in iis conditis, ut *quatuor Evangelia* venerari. Anshelmus eandem doctrinæ ſummam tum in Eccleſia receptam recitat. vid. *Magdeb. Cent. XI. cap. 4. fol. 53.* unde colligas, ſumma religionis capita in Symbolis propoſita, in Eccleſia conſervata fuiſſe.

§. 28.

Controverſia tamen in Eccleſia Latina, præcipua de vera Corporis & Sanguinis CHRISTI in ſacra Euchariſtia præſentiâ fuit, quam Berengarius negaverat, Lanfrancus verò affirmavit, ad tranſubſtantiationis dogma inclinans. vid. *Matthæum Paris in Hiſt. Maj. fol. 10. ad Baron. ad annum 1035. n. 2.* multæ hàc de cauſa Synodi paſſim habitæ fuerunt. confer *Nat. Alex. Hiſtor. Eccl. Sec. XI. & XII. Part. 3. diſſertat. 12.*

§. 29.

§. 29.

Inter Græcam & Latinam Ecclesiam, acris disceptatio tum de primatu, tum de aliis doctrinæ & rituum diversis capitibus fuit. Nam Patriarcha Constantinopolitanus Sergius convocatâ Synodo Constantinopoli, acta Photii comprobavit & confirmavit, Papæque nomen ob additionem in Symbolo factam, ex diptychis delevit. Michael Cerularius Patriarcha ann. 1053. suo & Leonis Acridæ Archiepiscopi nomine ad Johannem Tranensem in Apulia Episcopum, & per ipsum ad Pontificem Rom. ac universam Ecclesiam Latinam epistolam exaravit, qua Latinis heterodoxias objicit; quòd pane azymo in sacra Eucharistia uterentur; quòd sabbata in Quadragesima, more Judaico observarent; quòd suffocatis vescerentur. Epistola Cerularii apud *Baron. tom. XI. ad annum 1053. n. 23. seq.* extat. Leo IX. ad eam Papa satis superbè respondit. vide *Magdeb. Cent. XI. cap 8.* Fuerunt & alia, quæ Græci in clericis Romanis damnarent; ùt, quòd barbam raderent; quòd Mo-

Monachi carne veſcerentur; quòd nuptias Sacerdotum prohiberent; quòd duo fratres duas ducerent ſorores in matrimonium; quòd unica merſione baptizarent in nomine PATRIS, FILII & SPIRITUS Sancti dicentes; quòd Symbolo Nicæno addidiſſent: *Et in SPIRITUM Sanctum DOMINUM vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit.* Contra Leo Papa Cerulario exprobrat, quòd pacem alere nollet: hoc eſt, quòd Romanæ Eccleſiæ ſubjicere ſeſe abnueret. vid. *Baron. ad an. 1054. n. 23. ſqq.*

§. 30.

In Romana Eccleſia inter Pontifices imperante Henrico IV. ob electionem Pontificum tria ſchiſmata exorta multarum fuere turbarum cauſa. Inprimis vero illud, quod inter Clementem III. & Gregorium VII. exortum. Nam Henricus IV. in Synodo Brixlenſi electum Pontificem III. expulſo Gregorio, in Sedem Romanam collocaverat. nde verò factiones iſtæ ad initium usque Sæculi XII. continuatæ. De quibus vitarum

rum Pontificum Scriptores & Baronius testantur.

§. 31.

HÆRESES novas hoc ævo, cùm de dominatu magis, quàm de doctrina certaretur, paucas legimus exortas. Stephanus Scholasticus Ecclesiæ S. Petri apud Aurelianos, & Lisoius S. Crucis Canonicus ab Itala muliere quadam inducti, nefanda Manichæorum placita resuscitarunt atq; sparserunt. Nam (1. Vet. & Nov. Testamentum velut figmenta hominum carnalium rejiciebant: (2. negabant CHRISTUM ex Maria Virgine natum, pro hominibus passum & ex mortuis resurrexisse: (3. Baptismi & sacræ Eucharistiæ vim & efficaciam divinam negabant: (4. B. opera inania dicebant: (5. visiones Angelicas jactabant, ac in nocturnis conventiculis promiscuám libidinem exercebant: infantem ex fœdo concubitu natum octava die concremabant. Quapropter in Synodo Aurelianensi, imperante Roberto Galliæ R. damnati ac scelerum convicti, combusti fuerunt. vide *Glabrum Radol-*

phum

phum lib.III.hist. c.8.& Luc.Dacherium tom. II. Spicileg. concil.

§. 32.

Berengarius Andegavensis Archidiaconus supra memoratus hæreticis ideò accensetur, quòd in sacra Eucharistia signa & figuras Corporis & Sanguinis CHRISTI tantùm exhiberi traderet. Quem errorem ex Johannis Erigenæ Scoti & Bertrami doctrina hauserat. Ansam illi dederat Fulbertus Magister, qui panis & vini substantiam in Eucharistia perire, inque substantiam Corporis & Sanguinis CHRISTI transire, cum aliis docebat. Hinc ab uno extremo in alterum lapsus, hæresis postulatus & damnatus fuit. confer *Baron. ad Annum 1035. n. 11. & Natal. Alex. supra §. 10.* allegatum.

§. 33.

Gravior fuit hæresis *Rozelini* (vel *Roscelini*) Compediensis dialectici, Petri Abelardi præceptoris, qui tres Personas in DEO, tres ab invicem separatas esse res, ut sunt tres Angeli, asseruit; ita tamen, ut una earum sit voluntas & potestas;

ſtas: & tres Deos vere poſſe dici, ſi uſus admitteret. Hujus error in Synodo Sveſſionenſi anno 1092. rejectus & damnatus fuit. vid. *Anshelmi lib. II. Epiſt. 35. & 41. Ivon. Carnotenſ. Epiſt. 27. nec non Abelardi epiſt. 21.* item *Baron. ad annum 1094. num. 31.*

§. 34.

Scriptores Pontificii perperam hæreticis hujus Seculi accenſent Michaelem Cerularium, qui, ut ſupra §. 29. probavimus, non tam in doctrina, quam ritibus ab Eccleſia Romana diſſenſit. Sic *Simonia*, quæ frequens hoc tempore crimen fuit, magis vitiis eccleſiaſticis moralibus, quam hæreſibus (licet vulgò ita nominetur) annumeranda eſt. Magis noxia fuit *ſecta Hildebrandina*, quam *Aventinus* dixit. Nam *hæreſes noviter inventas & antiquas ſub nomine pietatis ab ipſo revocatas* fuiſſe, in Synodi Romanæ edicto an. 1089. apud *Goldaſtum tom. III.* dicitur.

§. 35.

SYNODI particulares hoc ævo multæ convocatæ ſunt. Henricus II. Imperator

O an-

anno 1016. Aquisgrani Synodum celebravit, qua avertendis divinis judiciis & pœnis tum ingruentibus decretum fuit: ut divinum Numen eleemosynis, jejuniis & sanctis actionibus placare Episcopi instituerent. vid. *Sigberti Chronic. & Cranzii Saxon. lib. IV. cap. 35.*

§. 36.

Leo IX. Papa circa annum 1050. Romæ propter hæresin Berengarii, Synodum convocavit, qua illa cum autore damnata fuit. Eandem ob causam plures Synodi institutæ leguntur. vid. *Baron. ad an. 1050. n. 1. 2. seqq.*

§. 37.

Henricus IV. anno 1066. Mantuæ Synodo habita, contentiones inter Honorium & Alexandrum II. Pontifices ortas componit, auditaque causa Alexandri, eum Pontificem esse jussit. vid. *Aventini Annal. lib. V.*

§. 38.

In Synodo Erfurtensi anno 1074. Archiepiscopus Moguntinus Papæ Hildebrandi legem, quod Presbyteri debeant esse

esse cælibes, promulgavit. Contra quam Sacerdotes divini matrimonii institutionem urserunt. Unde tumultu excitato, Synodus soluta fuit. *Lambert. Schaffnaburg. ad ann. 1074. fol. 212.* Anno sequenti cum in Synodo Moguntina legem Pontificis de cœlibatu clericorum servando proponeret, vix, ut Lambertus loquitur, vita comite Synodo excessit.

§. 39.

Henricus IV. anno 1076. Wormatiæ Dominica Septuagesimæ, Synodum coire jussit; quod Papa Hildebrandus ipsum citasset Romam, ut crimina sibi objecta coram Papa ceu judice dilueret. Quæ res Imperatorem vehementer permovit, ut unanimi suffragatione Episcoporum præsentium Papam deponendum decerneret. vid. *Lamb. Schaffnaburg. ad ann. cit. fol. 233 seq. & Aventin. lib. V. Annal. Boj.*

§. 40.

Contra in Synodo Romana Gregorius VII. Papa anno 1080. Henricum IV. quem jam anno 1076. cum omnibus, qui

illius partes tutarentur Epiſcopis inſolenti more excommunicaverat, regno exuendum, illudque Duci Sveviæ Rudolpho conferendum eſſe decreverat. Eodem verò anno in Synodo Brixienſi triginta Epiſcopi congregati Gregorium Papam jam antea in Wormatienſi Synodo depoſitum, iterum de ſede dejiciendum, & in ejus locum Gvibertum Epiſcopum Ravennatenſem, Clementem III. appellatum ſurrogandum eſſe, ſtatuerunt.

§. 41.

Poſt Gregorium VII. Urbanus Placentiæ anno 1095. Synodum convocavit, ad quam tanta hominum multitudo confluxit, ut extra urbem in campo conventum iſtum celebrare Papa neceſſum habuerit. Decreta hujus Synodi Magdeburgici *Cent. XI, c. 9.* recenſent. A quibus *Baronius ad annum cit. num. 4. & 5.* diſſentit.

§. 42.

Notabilior eſt Synodus Claromontana in Gallia anno 1095. ab Urbano II. inſtinctu Petri Eremitæ indicta, In qua ma-

magno Principum & Epiſcoporum conſenſu, *bellum ſacrum*, ſeu *expeditio cruciata* contra infideles, ad Palæſtinam illis eripiendam decreta fuit, adclamantibus Epiſcopis: *DEUS vult! DEUS vult!* vid. *Matth. Paris Hiſtor. Maj. ad annum 1095. fol. 18. ſeqq. Gvil. Tyr. lib. I. cap. 14. ſeqq. Baron. ad annum 1095. & Geſta DEI per Francos.* adde, ſi lubet, diſſertationem noſtram *de Prima Expedit. cruciat.* von der erſten Creutzfahrt.

§. 43.

REGIMEN ECCLESIÆ monarchicum vel potius tyrannicum hoc ævo ad ſummum faſtigium, ut quo progrederetur, non amplius haberet, perductum fuiſſe, omnes Scriptores Pontificii teſtantur. Nam quod diu ante Pontifices Rom. moliti erant ſtabilire regnum ſacrum abſolutiſſimum, id Hildebrandus Papa tandem effecit; cum Henricum IV. Imperat. excommunicatum regno privaſſet, & faſtuoſos, qui vocantur, *Dictatus* publicaſſet. Hinc *Aventinus l. V. Annal. Bojor.* ſcribit: *Hildebrandus, qui & Gregorius VII. pri-*

mus imperium Pontificium condidit, quod successores per quadringentos quinquaginta continentes annos, invito mundo, invitis Imperatoribus adeò duxêre, ut inferos superos in servitutem redegerint, atque sub jugum miserint, ac cuncta fulmine perterruerint. Utcunque libet, de cœlo ad inferos præcipitant, rursus ex inferis ad astra tollunt. Jam Imperator Rom. nihil amplius, appellatio modo est, sine corpore, sine specie. Ab hoc (Hildebrando) inquit *Onuphrius Panvinius in vit. Gregor. VII.* maximæ illius & omni seculo tremendæ venerandæque Rom. Pontificis & infinitæ pene potestatis jus manavit. Nam etsi ante Rom. Pontifices, tanquam Religionis Christianæ capita, Christique vicarii & Petri Successores colerentur; non tamen eorum auctoritas ultra protendebatur, quam in fidei dogmatibus vel asserendis, vel tuendis. Cæterum Imperatoribus suberant; ad eorum nutum omnia fiebant; ab eis creabantur; de iis judicare vel quicquam decernere non audebat Papa Rom. Primus omnium Rom. Pontificum

eum Gregorius VII. armis Nortmannorum fretus, Comitiſſa Mathilde, muliere per Italiam potentiſſima, confiſus, diſcordiaque Germanorum Principum bello civili laborantium inflammatus, præter majorum morem, contemta Imperatoris auctoritate & poteſtate, cum ſummum Pontificatum obtinuiſſet, Cæſarem ipſum (à quo non electus, ſaltem confirmatus fuerat) non dico excommunicare, ſed etiam regno imperioque privare auſus eſt. Res ante ea ſecula inaudita. Nam fabulas, quæ de Arcadio, Anaſtaſio & Leone Iconomacho circumferuntur, nihil moror. Unde *Otto Friſingenſis* horum temporum Scriptor *l.6. c.35*: *Lego & relego R. Regum & Pontificum geſta, & nusquam invenio aliquem eorum ante hunc Henricum à Rom. Pontifice excommunicatum vel regno privatum, &c.*

§. 44.

Dictatus ſuperbi, quibus potentiam, ſeu *Totatum* ſuum firmare niſus eſt, apud

Baronium ad annum 1076. n. 31. hac ſerie leguntur:

Quod Eccleſia à ſolo DOMINO ſit fundata:

Quod ſolus Rom. Pontifex Jure dicatur univerſalis:

Quod ille ſolus poſſit deponere Epiſcopos vel reconciliare:

Quod legatus ejus omnibus Epiſcopis præſit in Concilio, etiam inferioris gradus & adverſus eos ſententiam depoſitionis poſſit dare:

Quod abſentes Papa poſſit deponere:

Quod cum excommunicatis ab illo, inter cætera nec in eadem domo debemus permanere:

Quod illi ſoli liceat pro temporis neceſſitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Canonica Abbatiam facere, & è contra divitem Epiſcopatum dividere, & inopes unire:

Quod ſolus poſſit uti imperialibus inſigniis:

Quod

Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur:

Quod illius solius nomen in Ecclesiis recitetur:

Quod unicum est nomen in mundo, PAPÆ videlicet:

Quòd illi liceat Imperatores deponere:

Quod illi liceat de sede ad sedem necessitate cogente Episcopos transmutare:

Quod de omni Ecclesia quocunque voluerit, clericum valeat ordinare:

Quod ab illo ordinatus alii Ecclesiæ præesse potest, sed non militare; & quod ab aliquo Episcopo non debet superiorem gradum accipere:

Quod nulla Synodus absque præcepto ejus debet Generalis vocari:

Quod nullum capitulum, nullusque liber Canonicus habeatur absque illius autoritate:

Quod sententia illius à nullo debeat retractari, & ipse omnium solus retractare possit:

Quod à nemine ipse judicari debeat:
Quod nullus audeat condemnare Apostolicam Sedem appellantem:
Quod majores caussæ cujuscunque Ecclesiæ ad eum referri debeant:
Quod Rom. Ecclesia nunquam erravit, nec in perpetuum, scriptura teste errabit.
Quod Rom. Pontifex, si Canonice fuerit ordinatus, meritis B. Petri indubitanter efficitur sanctus, testante S. Eunodio Papiensi Episcopo & multis aliis S. Patribus faventibus, sicut in decretis B. Symmachi Papæ continetur.
Quod illius præcepto & licentia subjectis liceat accusare:
Quod absque synodali conventu possit Episcopos deponere & reconciliare:
Quod Catholicus non habeatur, qui non concordat Rom. Ecclesiæ:
Quod à fidelitate iniquorum suspectos potest absolvere:

Hoc ordine tyrannici Dictatus etiam in *Epist. LV.* Hildebrandi *ad Laudanenses lib.*

lib. II. Regiſtr. recenſentur. conf. *Edmundi Richerii Hiſtor. Concil. general. tom. I. pag. 758. ſeq.* Hoc modo Sedes Romana *caput rerum* conſtituta fuit, *unde* (ut C. Tacitus loquitur) *in omnia regimen.* vid. *Iſ. Caſaub. Exercit. Anti-Baron. XV. n. 15. & Diſſertat. noſtram* de Totatu Hildebrandino.

§. 45.

Henricus IV. Imperator quidem Pontificis hujus molitionibus primum maſcule obnixus eſt: At tum ille fulminibus excommunicationis, & ſeditionibus in Germania adverſus Cæſarem excitatis, flagitia dominationis continuaſſet; tandem tyrannidi ejus cedere coactus fuit. Notum enim eſt, ut diadema Henrico detractum cum ſuperba inſcriptione miſerit Rudolpho:

Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam.

referente *Alberto Stadenſi Chron. pag. m. 137.* vel ut alii habent:

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho.

vid. *Aventin. Ann. Boj. lib. V.* & *Bennonis Cardinalis vit. Gregorii VII.* Cæterum quam indignis modis Henricus IV. à Pontifice Gregorio habitus sit, *Lambertus Schaffnaburgensis* & *Lehmannus in Chronic. Spirensi lib. V. cap. 31 seqq. Flacius in cat. Test. Ver. lib. XIII. fol. 1322.* & *Helmoldus apud Flac. cit. fol. 1346. memorant.*

§. 46.

Ante quidem Henricus Imperator, cum à Clemente II. Papa Imperii coronam accepisset, Romanos (teste *Platina*) in verba sua jurare coegit, Pontificum electioni se nequaquam interfuturos, nisi jussu Imperatoris id facere cogerentur; ipse etiam Pepponem Brixiensem Episcopum, Damasum II. appellatum constituit. vid. *Hermannum Contractum ad annum 1048. Marianus Scotus ad annum 1046.* de Henrico scripsit: *Henricus Rex Italiam ingressus pacifice à Romanis suscipitur. Papas tres non digne constitutos synodaliter deposuit.* Sed post Gregorium VII. Papam, jus illud Imperatori extortum fuisse infra annotabimus.

§. 47.

§. 47.

Dum ita in Ecclesia de dominatu firmando certatur, DISCIPLINA in ea jacuit neglecta. Clerici cum matrimonia ipsis publica lege interdicta essent, alere concubinas & scortari non amplius nefas habebant. vid. *Antonin. tit. XVI. cap. 1.* & *Aventin. lib. V.* Scholæ & monasteria latibula fratrum ignorantiæ facta: in quibus Monachi mire prodigiosis vestimentis induti lectioni & cantillationi Psalmorum vacarunt. Episcopi luxui plerumque deditinec puræ doctrinæ, nec sanctioris disciplinæ rationem habuerunt. Rari ergo sanctissimi Numinis cultores. Excommunicationis interim fulmen terrificum omnes etiam Principes ac ipsi Imperatores exhorrescere necessum habuerunt, quod exempla Svenonis Reg. Daniæ apud *Saxonem Grammaticum Hist. Danic. l. XI. fol. 205.* & Henrici IV. Imperatoris apud *Baron. ad annum 1076. & Lehmann. Chron. Spirens. lib. V. cap. 33.* probant. *Lambertus Schaffnaburgensis ad annum 1064.* diserte scribit: *sic depravata ecclesiastici rigoris*

goris censura, homines, non ut quondam, ut præessent Ecclesiæ DEI injecta manu trahebantur; sed ne non præessent armata manu prœliabantur.

§. 48.

RITUUM tamen & CEREMONIARUM quibus cultus Numinis absolvebabatur, cura neglecta haut fuit. Templa superstitioso ritu S. Martyribus consecrata imaginibus Sanctorum exornabantur. Ad Conventus sacros in illis celebrandos, homines pulsu campanarum convocabantur, teste *Cassinense lib. II. cap. 53.* Berno Abbas Augiensis attestatur, Henricum Imperatorem ordinasse, ut post recitatam pericopam Evangelicam, Symbolum Apostolicum cantaretur. In baptismi administratione adultos nudari oportuisse juxta CHRISTI exemplum *Anselmus in cap. III. Matthæi* animadvertit, & in epistola ad Werinherum inclusum scribit: *Nudi nascimur, nudosque nos suscipit sancta mater ecclesia in S. Baptismate.* Baptizandi ter aquæ immersi, ut triduanæ sepulturæ CHRISTI imago repræsentare,

taretur. vide *Anshelmum in cap. II. Coloss.*

§. 49.

Missæ superstitiosos ritus *Ivo Carnotensis de Oeconomia V. & N. Sacerdotii* allegoricè exponit. Hæc jam pro vivis & mortuis celebrata superstitiones auxit. vid. *Chron. Cassinens. lib. II cap. 94.* Peregrinationes ad loca sancta in Palæstinam frequentes inter sanctissima opera referebantur. Quapropter Sigfridus Moguntinus, Güntherus Babenbergensis, Otto Ratisbonensis, Wilhelmus Trajectensis Episcopi aliique proceres Galliarum septem millibus hominum stipati precandi gratia Hierosolymam profecti sunt. Quod *Lamb. Schaffnaburgensis de Reb. German. fol. 171. seq.* hoc seculo anno 1064. annotavit. Robertus Normanniæ Princeps nudipes & lacrymans sepulchrum DOMINI veneratus est, teste *Guil. Malmesburiense lib. II. cap. 66.* De Erico IV. Rege Daniæ *Cranzius lib. V. Dan. cap. 4.* memorat, quod ex voto Hierosolymam precandi causa petierit. Ita ignoratum

fuit,

fuit, DEUM ubique locorum in Spiritu & veritate invocari posse.

§. 50.

Ut plures essent, qui fruges consumerent otiosi, novi Monachorum ordines instituti: ut Carthusianorum, Monachorum Vallis Umbrosæ, Cistertiensium, Grandimontensium, Flagellantium, Hospitaliorum & similium, quos *Hospinianus de Monach.* memorat.

§. 51.

Canonizationem & translationem Sanctorum cadaverum hoc seculo non infrequentem fuisse, historiæ passim loquuntur. Ita memorante *Sigeberto ad annum 1055.* Leo Papa Gerardum Leucorum Episcopum, ob vitæ sanctimoniam in numerum Sanctorum retulit: Henricus Imperator Widonis Abbatis corpus ex Italia Spiram magna pompa transtulit. vide *Herman. Contractum ad annum 1047.* De translatione corporis S. Isidori *Baronius ad annum 1053. n. 47.* memorat. Pro reliquiis Sanctorum ossa forte latronum, vel belluarum sæpe colebantur. vid.

Lau-

Launoji Varia de Commentitio Lazari & Maximini, Magdalenæ & Marthæ in Provinciam appulsu opuscula, pag. 279.

§. 52.

PERSECUTIONES fidelium in hoc turbido corruptoque Ecclesiæ statu non defuisse, historicorum testimonia affatim evincunt. Orientalem Ecclesiam afflixerunt Imperatorum Byzantinorum interni motus; cum enim unus alterum pro lubitu Imperio dejiceret, Saraceni Imperium Constantinopolitanum misere vastarunt. Quanquam sub exitum hujus seculi, recuperata à Principibus Christianis, qui expeditiones cruciatas susceperunt, Palæstina, Christiani à jugo Saracenico liberati videbantur. vid. *Wilhelm. Tyrii lib. I. de Bell. Sacro, Abb. Ursberg. fol. 227. Matth. Paris in Histor. Maj. ad annum 1097.* Ante tamen referente *Zonara tom. III.* Calipha Ægyptiorum tyrannus templum Hierosolymitanum, quod Christiani extruxerant, vastaverat, Christianos ejiciendo. Turci & Saraceni sepulchrum CHRISTI occupaverant, &

de-

deletis Christianorum templis, ipsos simul extirpare moliti sunt. vid. *Sabellici Ennead. IX. lib. 3.*

§. 53.

In Germania Venedi Saxoniam *inferiorem* depopulando, Christianos graviter divexarunt; donec Henricus IV. eorum violentiam compesceret: quod apud *Cranzium in Vandalia* & *Helmoldum in Chronico Slavorum* prolixius legere est. *Johannes* Mecklenburgensium primus Episcopus, vir religiosus, cum aliis Christianis in urbe sua captus misere trucidatus fuit, cadavere manibus pedibusque truncato in plateas cunctis ad calcandum abjecto. vid. *Cranzii Metropol. lib. IV. cap. 43.* Unde Slavi insolentiores facti Hamburgum solo æquarunt, Sleswigum everterunt, Paganismum reducere moliti. vid. *Cranz. l. c. & Helmoldi Chron. lib. I. c. 22. seq.*

§. 54.

Majoris in Ecclesia calamitatis causa fuit ipse Gregorius VII. Papa, qui ut absolutum dominatum vel tyrannidem potius sta-

ſtabiliret, inter Epiſcopos, Principes ac Cæſarem turbas ac bella inteſtina excitavit feralia. Unde piorum gemitus pro pace & concordia Eccleſiæ leguntur apud *Magdeburgicos Centur. XI. cap. 8. fol. 420. ſeqq.*

§. 55.

Harwicus Rex Normannorum in Angliam anno 1066. impetum faciens, devicto Araldo Rege, in urbe Eboracenſi centum presbyteros & mille laicos horrenda crudelitate trucidavit. vid. *Sigbertum Gemblacenſ. ad annum 1066. Marianus Scotus lib. III. fol. 453.* Sacerdotes Anglos 1100. occiſos tradit.

§. 56.

In Hungaria Rex Andreas antequam coronaretur, Hungaris promiſit coactus, permiſſurum ſe, ut ad Paganiſmum redirent, & Chriſtianos præſertim illos, qui non eſſent è numero popularium ſuorum pro lubitu affligerent. Unde plebs barbara in Chriſtianos crudeliſſime ſævire cœpit; donec Andreas regio diademate potitus, anno 1047. edictum publicaret,

quo

quo omnes ad fidem Chriſtianam deſertam revocarentur. Edictum illud apud *Magdeburgicos Cent. XI. cap.3.* legitur.

§. 57.

MEMORABILIA, ſed parum læta hoc ævo multa occurrunt. Sic inter prodigia referas (1 locuſtarum infinitam multitudinem ab Oriente ortam, quæ, Alexio imperante, inter volandum ſolum obumbraſſe dicitur apud *Zonaram tom. III. f. m. 258.* (2. Turcarum in Aſia progreſſus verſus Pontum Euxinum, & Tartarorum origo, quam *M. Paulus Venetus* exponit. (3. Nova cantandi ratio à Guidone Aretino, Monacho, excogitata per Solmiſationem; *ut, re, mi, fa, ſol, la*, apud *Sigebertum ad annum 1028.* (4. Schiſma in Sede Romana inter Benedictum IV. Sylveſtrum III. & Gregorium VI. quo, ut *Otto Friſingenſis lib. VI. cap. 32.* loquitur, *pudenda confuſio Eccleſiæ DEI in urbe Roma fuit.* (5. Gregorii VII. Papæ horrenda facinora & certamina cum Henrico IV. Imperatore diris ab ipſo devoto. Quæ

pu-

pudendo ausu *Baronius* excusare contendit; cum tamen omnes Antichristi magni notæ in ipsum quadrent. (6) Ficta miracula Hildebrandi *à Baronio anno 1055. num. 13. & seqq.* narrata. (7.) Mathildis Comitissæ totius Longobardiæ & Lotharingiæ rectricis turpissima consuetudo cum Hildebrando, & donatio Liguriæ & Thusciæ in patrimonium Petri Romanæ Ecclesiæ facta, confer *Baron. ad annum 1074.* (8.) S. Kunigundæ, uxoris Henrici II. Imperatoris, virginitas in matrimonio, & profusa donatio clericis facta, quam *Surius, Papebrochius*, & alii Legendarii prædicant. (9.) Judæorum fata in Babylonia tristia, & eorum in Hispania receptio apud *Hottingerum Histor. Eccles. Sec. XI. Sect. IV.* (10.) Misera Germaniæ per Pontifices Rom. facta dilaceratio. (11.) Fatales regnorum mutationes in historia civili passim annotatæ. (12.) Ducatus Hungariæ in regnum ab Ottone III. evectus &, si Gregorio VII. fides, in feudum Romanæ Ecclesiæ conversum apud *Baronium ad annum 1074.*

num.

num. 82. (13. Regnum Poloniæ Sedi Romanæ tributarium factum, referente *Baronio ad annum 1041. n. 3. & 11.* (14. Anglorum regnum anno 1017. ad Danos translatum Canuto utrorumque Rege, & deinde ad Normannos sub Gvilielmo conquestore. (15. Expeditio cruciata in Palæstinam Duce Godofredo Bullionæo apud *Gvilielmum Tyrium de Bell. sacr. & Matthæum Paris* supra allegatos. (16. Ruditas cleri: Nam Guilielmo Malmesburiensi *lib. III. de Gest. Anglor.* memorante: *Literarum & Religionis studia obsoleverant: Clerici litteratura tumultuaria contenti, vix sacramentorum verba balbutiebant; stupori & miraculo erat cæteris, qui Grammaticam nosset; Monachi Regulam ludificabant, &c.*

§. 58.

Tremenda judicia hic divina miranda sunt, quibus scelera hominum nomen CHRISTI mentientium ultus est gravissime; quando fides defecerat, Magnusque Antichristus revelatus esset. Nam fatente *Guil. Tyrio de Bell. sacr. lib. I. c. 8.*

in

in Occidente, & in omni pene orbe terrarum, maxime inter eos, qui fideles dicebantur, Papæ obnoxii, fides defecerat, & DOMINI timor erat de medio sublatus, perierat de rebus justitia. Cum Davide hic *Psalm. XII.* conquerendi locus fuit. Justa tamen judicia DOMINI ob peccata populi sunt. Erat enim, (ut autor *Fasciculi Temporum* de hoc ævo loquitur,) *Sacerdos sicut populus.* confer *Flacii catalog. Testium verit. lib. XIII.*

PERIODI IV.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,
CAP. II.
De
Hist. Sec. XII.
§. 1.

STabilito jam in Ecclesia Latina absoluto Pontificis Rom. dominatu, servitutis mala, quo latius ista tyrannis progressa, eo plures sentire oportuit. Ac licet Christiana Religio ad gentes quasdam in-

infideles, ut Pomeranos, Livones, Finlandos & alios hoc ævo translata ſit; cum illa tamen ſimul ſuperſtitiones fœdæ à Sacerdotibus ac Monachis propagatæ fuerunt: ita, ut tempora Anti-Chriſtiana à multis in Eccleſia agnoſcerentur & deplorarentur. Doctrinæ capita *in ſententias ſcholaſticas* redacta ſpinoſæ Theologiæ ſcholaſticæ in clauſtris & ſcholis præbuerunt originem. Unde lectione ſcripturæ S. neglecta, diſputatrix Theologia invaluit.

§. 2.

DOCTORES & SCRIPTORES ECCLESIASTICI in clauſtris fere Monachorum quærendi, non pauci quidem memorantur; ſed ſi Bernhardum excipias, in S.Scripturæ interpretatione admodum rudes. Nos, ut inſtituti noſtri ratio fert, inſigniores tantum memorabimus.

§. 3.

Ex *Græcis* præcipuè inclaruerunt (1.) *Euſtratius* Metropolita Nicænus, qui de Proceſſione SPIR. S. adverſus Latinos circa initium hujus ſeculi ſcripſit. vid.

L.

L. Allatium de Consens. lib. II. cap. 10. §. 2. (2. *Euthymius Zigabenus*, Monachus, cujus Orthodoxæ Fidei Panoplia & Commentarii in Psalmos extant. vid. *Bibl. PP. tom. XIX.* (3. *Johannes Zonaras*, ex Proto-Secretario Monachus factus, qui Annales ab O. C. ad exitum usque Alexii Comneni, Imperat. Constantinopolitani, h. e. ad annum 1118. composuit, ac Commentarios in *Can. Apostol. Conciliorum, & Epistol. Canon. 8.* Patrum reliquit. (4. *Anna Comnena*, Alexii Comneni filia, & Nicephori Bryenni uxor, quæ *lib. XV. Alexiados*, h. e. de rebus gestis Alexii patris sui composuit. Hos Augustæ Vindelicorum anno 1610. Hœschelius publicavit. (5. *Michaël Glycas*, Siculus, Annales quadripartitos reliquit Parisiis anno 1660. editos. Scripta ejus theologica *L. Allatius de Cons. Eccl. Orient. & Occid. lib. II. cap. 18.* recenset. (6. *Nicetas*, Philosophus Byzantinus pro Synodo Chalcedonensi adversus Armeniæ Principem scripsit, teste *L. Allatio lib. I. cap. 5. de Consens.* (7. *Georgius Metropolita*

P Cor-

Corcyrensis adversus Latinos scripsit. vid. *Allatii Diatriben* de *Georgiis* & eorum *Scriptis*, & ejusdem *de Consens. cit. lib. II. cap. 6.* §. 6. (8. *Constantinus Harmenopulus*, Sebastus, Nomophylax reliquit πρόχειρον νόμων Genevæ anno 1587. impressum. (9. *Basilius Archidenus*, Metropolita Thessalonicensis, de *Unione Ecclesiarum* & *Rescriptum* de *Nuptiis*, quod in Jure Græco Romano extat, scripsit. (10. *Johannes Cinnamus*, Grammaticus & Notarius Imperatoris, historiam Comnenorum Joannis & Manuëlis composuit, quæ Trajecti ad Rhenum anno 1652. & Parisiis anno 1670. prodiit. (11. *Theodorus Balsamon*, Constantinopolitanus ex Nomophylace, Patriarcha Antiochenus, Commentarios in *Canon. Apost.* & *Concil. Epp. S. Patrum* conscripsit. vide *Justelli tom. II. Biblioth. Jur. Canon. vet.*

§. 4.

Latini hujus seculi *Scriptores* in *dogmaticos* & *historicos* distingui possunt.

§. 5.

§. 5.

Dogmaticis accenſemus (1. *Radulphum Ardentem* Pictavum, qui Sermones de Tempore & Sanctis teſte *Auberto Miræo* in Auctar. de Script. hujus Seculi conſcripſit. (2. *Odonem Cameracenſem* Epiſcopum, cujus liber de Blasphemia in SPIRITUM S. Homilia de villico iniquitatis, libri de *Pecc. origin.* & alia in *Biblioth. PP. edit. Lugd. tom. XXI.* habentur. (3. *Rupertum Tuitienſem Abbatem*, cujus opera II. tom. Pariſiis anno 1638. impreſſa proſtant. vid. *Flac. Catal. l. XIV. fol.* 1419. *Bellarminus* de *Script. Eccl.* ſ. in eo ceu errorem notat, quod Transſubſtantiationis dogma negarit. (4. *Algerum* ſcholaſticum Leodienſem, ac poſtea Monachum Cluniacenſem, cujus opera in tomo XXI. Biblioth. PP. extant. *Bellarminus* eum notat, quod perperam aſſeruiſſet, ſpecies ſacramentales non poſſe corrumpi vel rodi a muribus.

§. 6.

Palmam his & ſequentibus aufert *Bernhardus*, nobilis Burgundus, ex Mona-

cho Ciſtertienſi Abbas Claræuallenſis factus, vir ex judicio Bellarmini plane Apoſtolicus, qui non minus gloria miraculorum, quam ſapientiæ ſplendore illuſtris fuit. De ſcriptis ejus vid. *Bellarminum* l. c. *Natal. Alex. Hiſt. Eccl. Sec. XI. & XII. Part. I. art. 10.* & *Cav. Hiſtor. Lit. fol. 643. ſeq.* Multa in ejus ſcriptis, quæ ad myſticam Theologiam faciunt, habentur. vid. *Flac. Catal. l. XIV.* Hujus æqualis fuit *Petrus Venerabilis*, Abbas Cluniacenſis, nobilis Aquitanus ex milite Monachus primum factus. Qui contra Petrum de Bruis, item eos, qui dixerunt, CHRISTUM nunquam ſe in Evangelio aperte *DEUM dixiſſe*, ſcripſit. Opera ejus in *Bibl. PP. tom. XXII.* extant. vid. *Flacium Catal. lib. XIV. fol. 1405.*

§. 7.

Petrus Abelardus, nobilis Gallus, caſtratus monaſterium S. Dionyſii ingreſſus de SS. TRINITATE & Unitate divina ſcripſit; ſed ob argutias philoſophicas uſurpatas, hæreſis poſtulatus fuit. Opera ejus edidit Fr. Ambœſius Pariſiis an. 1616.

vid.

vid. *Baron. ad annum* 1140. *num. 3. seqq.* Epitaphium a Petro Venerabili ipsi conditum hanc clausulam habet:

Est satis in tumulo, Petrus hic jacet Abelardus,
Cui soli patuit scibile quicquid erat.

vid. *Cav. Hist. Lit. fol.* 652.

§. 8.

Petrus, gente *Lombardus* Novariæ natus, *Magister Sententiarum* dictus, Episcopus Parisiensis, qui sententias Theologorum scholasticorum in IV. libros digessit. Unde Theologiæ scholasticæ autor appellatur. Quanquam rectius *Petro Abelardo* ejusdem origo apud Latinos adscribatur. De *Petr. Lomb.* vid. *Baron. ad annum* 1164. *n.* 52. & *annum* 1179. *num* 13. *Cav. Hist. Lit. fol.* 667. *Bellarm. de Script. Eccles. pag.* 235. *Natal. Alex. Histor. Eccles. Secul. XI.* & *XII. pag.* 542. & *Flac. Catal. lib. XV. fol.* 1455. *seqq.*

§. 9.

Petrus Comestor, Trecis in Campania oriundus & ibidem ecclesiæ S. Petri

Canonicus, historiam S. libris 16. constantem conscripsit; fabulis ac profanis historiis admixtis. vid. *Baron. ad annum 1164. n.52.* & *Flac. Catal. lib. XV. fol. 1486.* Cui jungimus *Petrum Blesensem* itidem, Gallum Blesis natum, autorem variorum opusculorum theologicorum, quæ Moguntiæ anno 1600. excusa sunt. vid. *Baronium anno 1164. num.* 44. item *1167. n. 71.* *Voss. de Histor. Lat. lib. III. cap. 7.* & *Flac. catal. lib. XIV. fol. 1438.*

§. 10.

Gratianus, Monachus Clusii in Hetruria natus, anno circiter 1150. ex Patrum sententiis, Pontificum Rom. Decretis & Conciliorum Canonibus, *Decretum*, quod vocatur, *Gratianum* compilavit, quod *Concordia discordantium Canonum* etiam inscribitur. vid. *D. Ziegleri Dissertat. de Orig. Jur. Can. n. 36. seq.* & *Flac. catal. lib. XV. fol. 1463.*

§. 11.

Hugo de S. Victore, patria Iprensis, Annotationes in omnes fere V. & N. Testa-

cramenti libros, & alios tractatus a Bellarmino recensitos scripsit. conf. *Baron. ad ann. 1136. n. 15.* & *Flac. cat. l. XV. f. 1452.* Huic jungimus *Richardum de S. Victore*, Scotum S. Bernhardi amicum intimiorem, auctorem aliquot mysticorum tractatuum, ut de *Statu interioris hominis*, de *Benjamin Minore*, h. e. de præparatione ad contemplationem, & *Benjamin Majore*, i. e. de Gratia contemplationis, &c. opera ejus II. tomis comprehensa anno 1650. Rothomagi impressa sunt. vide *Flac. catal. lib. XV. fol. 1454.* Addimus *Hugonem Etherianum*, gente Thuscum Græce & Latine doctum, qui adversus Græcos de Processione SPIRITUS S. & de *Regressu animarum*, librum scripsit. vide *tom. XXII. Biblioth. PP.*

§. 12.

Joachimus, Abbas Florensis monasterii, in Esaiam, Jeremiam & Apocalypsin Commentarios, & concordiam Vet. & Nov. Testamenti scripsit. Vulgo pro Propheta habitus est; quod de Pontificibus Rom. vaticinia ediderit Baronio parum

 rum

rum grata. vid. *Wolfii Lect. Memorab. tom. I. pag. 444.*

§. 13.

Historici hujus ævi *Scriptores* insigniores sequuntur: (1. *Sigebertus*, Monachus *Gemblacensis* Chronographiam compoſuit, qui a *Bellarmino* de *Script. Eccleſ. pag. 215.* notatur, quod Gregorii VII. Papæ molimina contra Imperatorem Henricum IV. liberius deſcripſit. confer *catal. Teſt. Verit. Flac. lib. XIII. fol. 1318.* (2. *Wilhelmus Malmesburienſis*, Monachus Anglus, de Geſtis Regum Anglorum libros V. item II. Hiſtoriæ Novellæ, & IV. de Geſtis Pontificum Anglorum compoſuit. Cui jungimus *Johannem Saresberienſem* gente Anglum, Epiſcopum Carnotenſem, qui vitam Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi, Objurgationem Cleri, Polycraticon ſive de Nugis Curialium & varias Epiſtolas conſcripſit. vid. *Flac. catal. lib. XIV fol. 1433.* Addimus *Godofridum Viterbienſem*, Presbyterum & Capellanum Conradi III. Friderici I. & Henrici VI. Imperatorum, au-

to-

torem *Chronici universalis*, quod *Pantheon* appellatur, multisque fabulis refertum est.

§. 14.

Illustrior historicus est *Otto Frisingensis*, Conradi III. Regis frater uterinus, Episcopus Frisingensis, qui libros VII. Chronic. ab O. C. usque ad annum 1146. & libros 2. de Gestis Friderici I. Imperatoris composuit. vid. *Urstisii tom. I. Scriptor. German.* & *Flac. catal. lib. XV. fol. 1494.* Illius σύγχρονος fuit *Helmoldus*, Presbyter Lubecensis, autor *Chronici Slavorum*, quod Henricus Bangertus recensuit & notis illustravit. vid. *Flac. catal. l. XIII. fol. 1344. seqq.*

§. 15.

Guilielmus Tyrius, gente Syrus, Archiepiscopus Tyri, Amalarico Regi Hierosolymorum carus, de bello Sacro *lib. XXIII.* scripsit, cujus historiam continuavit Johannes Heroldus & alii. vid. *Gesta DEI per Francos* a Bongarsio collecta & Hannoviæ anno 1611. publicata. Plures

hujus ævi scriptores ex allegatis autoribus addere, pagina hæc non capit. Quare ad DOCTRINAM publice receptam progredimur.

§. 16.

ILLA vero per iniquitatem seculi, valde contaminata fuit; dum Papa Rom. & Episcopi de imperio magis suo proferendo, quam de Regno CHRISTI amplificando essent solliciti. Nam *Jus novum* ad imitationem Juris Cæsarei, Eugenius III. Papa, ex decretis veterum Conciliorum & Patrum sententiis, per Gratianum Monachum Bononiensem anno 1151. compilari curavit, quod *Canonicum* appellatur. Hoc novi regni sacri jurisdictio ordinatur. Sacerdotes & Monachi in scholis & claustris superstitiosos cultus jam inolitos non tantum defenderunt, sed multiplicarunt etiam; ut populus externo, eoque inani cultu Numinis distineretur.

§ 17.

Præterea in scholis, hoc seculo, auctore Petro Lombardo *Theologia scholastica*

ſtica emerſit, cujus ortum *Aventinus Annal. lib VI.* his verbis deſcribit: *Ea tempeſtate Petrus Lombardus Lutetiæ Pariſiorum creatur Pontifex*, (Epiſcopus,) *is quidem Theologumenon quatuor libros ſcripſit; ſed ſacroſanctæ Philoſophiæ veritatem fontemque puriſſimum, ſicuti plus millies a Jacobo Fabro, Jodoco Clichtoveo præceptoribus meis accepi atque audivi, cæno quæſtionum, rivulis opinionum conturbavit. Id quod & uſus rerum magis (niſi cæci ſimus) ſatis ſuperque docet.* Unde *Joh. Trithemius* in P. Dialectico, qui vixit anno 1150. etiam de illla recte judicavit: *Ab hoc tempore Philoſophia ſecularis* (Ariſtotelicam intelligit) *ſacram Theologiam ſua curioſitate inutili fœdare cœpit.* Nam Philoſophia cum S. Theologia commixta fuit per ſententiarum quendam cinnum. Occaſio erat tum defectio a religione puriore ad impuram, tum exortus Philoſophiæ Ariſtotelicæ in orbe Latino, & veneratio ejus poſt verſiones novas operum Ariſtotelis, quam cum religione Chriſtiana, peſſimo exemplo conciliare ſatagebant.

bant. Magiſter tamen hujus Theologiæ Lombardus, ab Alexandro Papa & Abbate Joachimo Florenſi hæreſis poſtulatus fuit, teſte *Matthæo Paris Hiſt. Angl fol. m. 115*

§. 18.

Hujus autem primum parentem faciunt *Lanfrancum*, Archiepiſcopum Cantuarienſem, qui anno circiter CHRISTI 1060. *Transſubſtantiationem* adverſus Berengarium defendit. Hunc excepit Seculo XII. Petrus *Abælardus*, præceptor *P. Lombardi.* Qui viam, diſcipulo in compilandis ſententiis Patrum, inprimis Auguſtini, Decretis Conciliorum, regulis philoſophicis, velut præivit. Quanquam id nec ſolus fecit. Idem enim quoque fecerunt Petrus Pictavinus & Gilbertus Porretanus. Sed *Magiſter* demum *Sententiarum*, ipſe *Lombardus* tanti habitus eſt, ut adverſus eum ne hiſcere quidem aliis licuerit. vid. *de Theolog. ſchol. Chriſtoph. Binderi, D. Joh. Himmelii* tractat. *Danæi Prolegom. in Lombard. libr. ſentent.* Ætates hujus Theologiæ tres conſtituuntur, vetus, media & nova. *Vetus* a Lanfranco

ad

ad Albertum Magnum ab anno 1020. usq; ad annum 1220. *Media* ab Alberto Magno ad Durandum, h. e. ab anno 1220. ad annum 1330. *Nova* post Durandum usque ad Lutherum, qui eam primum evertere cœpit. vid. *Hottingeri Histor. Eccl. Sec. XII. cap. 12. Sect. I pag 80. seqq.* Vetus Aristotelem in limen Theologiæ; Media in adytum recepit. Nova priores duos vicit impudentia, de rebus etiam abditissimis *magistraliter* affirmans, quod in veteri & media non factum. vid. *B. Jac. Thomasii Sched.* ejusque *judicium de Theolog. schol. in H. sap.* & *stult. Christ. Thomasii tom. III. pag. 225. seqq.*

§ 19.

Præcipuus melioris Theologiæ Doctor fuit *Bernhardus*, mellifluus dictus, qui S. literas excoluit, piisque meditationibus illustravit, ac vitia curiæ Romanæ liberius in Epistolis ad Eugenium taxavit. vid. *Serm ejus 77. in Cantic.* vir erat meliori ævo dignior, cum in tractandis Scripturis esset sublimis, in sententiis divinus, in reprehendendis vitiis cleri universi acer

& vehemens. Sed tamen ab erroribꝰ fidei orthodoxæ non plane immunis habetur. Quia autoritati Pontificiæ nimium tribuit, cultum B. Virginis Mariæ religiosum, traditionem de Purgatorio, professionem monachatus adprobat atque extollit. vid. *Bernh. serm. 2. de Adv. B. Virgin. Homil. 2. de B. V.* & *Hotting. Sec. XII. pag. 109. seq.* item Excerpta ex Bernhardo, apud *Flacium catal. Test. Verit. lib. XIV. fol. 1379. seqq.*

§. 20.

Corruptissimum Ecclesiæ Rom. & doctrinæ statum, *Waldenses* & *Albigenses*, celebria in posterum in historia nomina impugnarunt, ac in tenebris velut facem amantibus veritatem prætulerunt. Nam *Petrus Waldus* (aliis *Valdus*, vel *de Waldis*) civis Lugdunensis ex mercatore Theologus, in assidua lectione S. Scripturarum, post medium circiter hujus seculi ita profecit, ut non tantum Ecclesiæ regimen Papæ R. tyrannicum S. literis adversum inde demonstraret; sed & superstitiones crassas ac idolomaniam cum mul-

tis

tis abusibus notaret atque reprehenderet; vid. *Thuan. Hist. lib. XVII. Flac. catal. Test. Verit. lib. XV. fol. 1498. seqq. Forbesii instruct. historic. Theolog. lib. XIV. cap. 15.* & *Usserii de Success. Eccles. cap. 8.*

§. 21.

Circa annum CHRISTI 1190. novum Evangelium a Cyrillo Carmelita cudi cœptum est, quod *æternum Evangelium* appellarent. Eo dogmata scholastica ritusque superstitiosi Ecclesiæ Romanæ confirmabantur. Sed DEUS Joh. Valdonem excitavit, qui primus omnium blasphemum Cyrilli Evangelium impugnavit. Valdoni plures sese adjunxerunt: Sed deniq; a Guilielmo de S. Amore anno 1254. Evangelium illud eversum est. Dubitat vero *B. Jac. Thomasius* supra allegatus, an multum commercii habuerit æternum illud Evangelium cum scholastica Theologia; præsertim cum constet, damnato per Papam illo Evangelio, non minus quam Valdonis doctrina; mansisse tamen Theologiam scholasticam, fuisseque propagatam. Expendendum etiam, annon

no-

novum illud Evangelium affinitatem aliquam habuerit cum *novo Evangelio*, quod appellabat Bernhardus Petri Abelardi, quod ipſum tamen Eccleſia Pontificia damnavit.

12.

Communio ſub una tantum ſpecie, hoc ævo introducta videtur, licet lege nondum eſſet Eccleſiæ firmata. Cujus abuſus hæc videtur fuiſſe occaſio: Moris erat in Eccleſia, ut quidam panem conſecratum intingerent & intinctum pro complemento communionis populo diſtribuerent. Quem morem a veteris Eccleſiæ conſuetudine aberrantem Paſchalis II. improbavit. Ideo epiſtola ad Pontium Abbatem Cluniacenſem ſcripta præcepit, ut communio ſeorſim in ſpecie panis & ſeorſim in ſpecie vini fieret. Sed ille intinctionis uſus a multis retentus anſam poſtea præbuit communioni ſub una ſpecie. Præſertim cum ob Transſubſtantiationis dogma, metus eſſet, ne Sanguis CHRISTI, laicis præbito calice, forte effunderetur in terram.

§. 23.

§. 23.

Cæterum in Ecclesia Romana schismata ipsi Pontifices & Antipapæ horrenda inter se invicem foverunt, nonnisi dominatum absolutissimum meditantes. Unde carmen illud de Paschale II. initio hujꝰ seculi exGodofr. Viterbiensi notum:

Spiritus & Corpus mihi sunt subjecta potenter,
Corpore terrena teneo, cœlestia mente,
Unde tenendo polum, solvo ligoque solum.

Doctrina in templis sonans erat de indulgentiis, de satisfactionum necessitate, de meritis vitæ monachalis, de invocatione Sanctorum, de cultu & miraculis reliquiarum, de peregrinationibus ad loca sancta, de militia sacra in Palæstina, quam qui sequebantur, remissionem omnium peccatorum obtinuerunt, teste *Baronio ad annum Christ. 1145. num. 32.* & *annum 1146 num. 12.* de cœlibatu clericorum necessario, & aliis. Unde ipse *Baronius ad annum 1106. n. 26* fatetur, famam hoc tempore fuisse, *Antichristum* revelatum

tum iri; Joachimus vero Abbas Florensis, palam professus est, eum Romæ jam natum esse.

§. 24.

In hoc caliginoso regno tenebrarum, fuerunt tamen aliqui, quibus lectio Scripturæ S. curæ fuit. Nam præter Bernhardum, *Hugo de S. Victore libr. de noviter conversis instituendis cap. 8.* modum legendi S. literas præscripsit: *Cum divinas,* ait, *scripturas legitis, solerter perpendite, quid ibi dictum sit ad excitandum in vobis amorem DEI, quid ad contemtum seculi, quid ad cavendas insidias inimici, quid ad bonos affectus nutriendos & prava desideria fugienda valeat, & citius cor per compunctionis ardorem accendat: quid disciplinam in opere, quid humilitatem in cogitatione, quid obedientiam in præceptis, quid denique ad agenda sedulum, & ad mala cavenda, doceat esse circumspectum.*

§. 25.

Quod HÆRESES attinet, ipsa Ecclesia Romana, non una, sed pluribus jam in-

infecta fuit; cum idolomania aperte defenderetur & exerceretur. Notantur tamen etiam alii, qui *hæreticorum* nomine veniunt, ut *Bogomili*; qui autore quodam Basilio, medico, habitu Monacho, nefanda dogmata sparsisse dicuntur. *Zonaras tomo III. fol. 238. Natalis Alexander Histor. Eccles. Sec. XI. & XII. cap. 4. art. 5.* ex Euthymii Zygabeni Panoplia *Part. II. tit. 23.* hæresis illius hæc capita recitant: Rejiciebant (1. Mosaicos omnes libros, cæterosque Scripturæ S. præter Psalterium & sedecim Prophetas, quatuor Evangelia, Actus Apostolorum, & ipsorum Epistolas atque Apocalypsin: (2. Simplicibus fucum facientes, dicebant se credere in PATREM & FILIUM & SPIRITUM Sanctum; sed revera PATRI tantum tria nomina tribuerunt; cum improbe & blaspheme de FILIO & SPIRITU S. loquerentur. (3. Dæmonem, qui a SALVATORE Satanas appellatur, Filium DEI PATRIS & Satanaëlem dici, de quo & Angelorum lapsu mira comminiscebantur, quæ loc. cit. legi possunt. Secta nimirum

rum ex Manichæorum & Meſſalianorum veterum placitis portentoſis conflata fuit, cujus autor ad rogum damnatus, juſtas dedit pœnas. conf. *Baron. ad annum. 1118. num. 27.* & *Allat. de Eccl. Occid. & Orient. conſ. lib. II. cap. 12.*

§. 26.

Antwerpiæ anno 1111. & ſequentibus, *Tanchelinus* (aliis *Tauchelinus* & *Tandemus* audit) homo perverſus, ter mille viris ſtipatus, & lauta convivia in gratiam plebis inſtruens, duos præcipue errores ſparſit: (1. Miniſterium Epiſcoporum & Sacerdotum inane, nec a CHRISTO inſtitutum eſſe: (2. Corporis & Sanguinis CHRISTI perceptionem ad ſalutem æternam nihil prodeſſe. Cæterum ipſe ſcortationi & pravæ libidini deditus, vitam egit ſceleratam. vid. *Surium* in Hugonis vita, ad diem 6. Junii, & *Baron. ad annum 1126. n. 8.*

§. 27.

Petrobuſiani, a Petro de Bruis appellati, anno circiter 1121. in Arelatenſi Galliæ provincia, teſte *Petro Cluniacenſe* Abbate

epiſt. 1.

epist.1. & 2. tradiderunt, Baptismum sine propria fide non salvare; ideo requisiverunt, ut baptizandus fidem intelligeret Christianam: Deinde negarunt Corpus & Sanguinem CHRISTI in Missa pro animarum salute offerri, nec substantiam panis & vini in Eucharistia mutari: Sacrificia, orationes & eleemosynas pro defunctis deridebant; Templa etiam sacris peragendis negabant esse necessaria: item cruces sacras, quod signa ignominiosi instrumenti, quo CHRISTUS dirissime tortus fuisset, confringebant. Præterea illis etiam Manichæorum deliria imputantur. confer. *Baron. ad annum 1126. n. 14.* Videntur ergo illi abusus & superstitiones Ecclesiæ Rom. notasse, ac ideo incurrisse invidiam cleri curiæ Rom. addicti. Post Petrum de Bruis combustum, *Henricus* Monachus circa annum 1140 illa dogmata propagare molitus est, simul fœminas nudas incedere, & ita sponsalia celebrare jubens. Unde ejus asseclæ *Henriciani* dicti sunt. Ipsius Henrici *Bernhardus Epist. 252*, mentionem facit.

vid.

vid. *Nat. Alex. Histor. Eccl. Sec. XI. & XII. cap. 4. art. 7.*

§. 28.

Arnaldistæ, ab Arnaldo Brixiensi, Petri Abelardi discipulo nomen habentes, circa annum CHRISTI 1138 negarunt, Clericos & Monachos, possessiones tenentes salvari posse. *Otto Frisingensis lib. II. de Reb. Gest. Friderici Babarossæ cap. 20.* addit, eum de parvulorum Baptismo & Sacramento altaris non recte sensisse. *Bernhardus Epist. 195.* ad Episcopum Constantiensem in eum valde invehitur. Innocentius II. Papa illum in Synodo Lateranensi convocata, hac de causa damnavit, imposito ipsi silentio, inprimis quod in cleri avaritiam & dominandi cupiditatem inveheretur. Ab hoc, *Arnoldus de Villa Nova*, Hispano, distinguendus, qui etiam a Pontificiis inter hæreticos refertur; Sed *Flacius in catal. Test. Verit. lib. XIIX.* probat, eum vitia cleri magis impugnasse, quam doctrinam.

§. 29.

§. 29.

Petrus Abelardus Gallus, & *Gilbertus Porretanus* Pictaviensis Episcopus etiam hæreticis accensentur, quod de mysterio SS. TRINITATIS minus sobrie philosophantes, non sanas proponerent doctrinas. Quas *Bernhardus Epist. 189. & 190.* in Abelardo notavit. *Otto Frisingensis de Rom. Gest. Friderici Imperat. lib. I. cap. 46. & seqq.* errores Porretani sequentes recitat; quod assereret, (1. divinam essentiam non esse DEUM: (2. quod proprietates personarum, non essent ipsæ personæ: 3.) quod theologicæ personæ in nulla predicarentur propositione: (4. quod divina natura non esset incarnata: (5. quod Ecclesiæ Sacramenta evacuando diceret, nullum baptizari, nisi salvandum. Sed palmaris error fuit, quod divinitatem DEIque attributa cum absoluta, tum relativa, DEUM non esse, contenderet. conf. *Bernhard. serm. 80. in Cantic. Launojum de Varia Aristot. Fortuna, cap. 3.* & *J. Thomasii vitam P. Abelardi, a Christ. Thomasio JCto in Hist. Sap. & Stult. tom. I. cap. 6.*

cap. 6. editam. confer. *Nat. Alex. Histor. Eccleſ. Sec. XI.* & *XII. Part. II.* & *diſſertat.* 7.

§. 30.

Apoſtolici, homines illiterati, Apoſtolicam vitam affectantes, tempore S. Bernhardi, damnabant (1. nuptias, continentiæ votum jactantes: (2. Baptiſmum parvulorum & invocationem Sanctorum: (3. Ordines eccleſiaſticos: (4. eſum carnium, ſeveram vitæ diſciplinam ſectantes. *Bernhardus* illos *ſerm. 65. 66. in cantic.* reprehendit. Everinus apud *Mabilonium, tom. 3. veter. Analect. pag. 152.* eos circa Coloniam Agrippinam vagatos eſſe, memorat.

§. 31.

Eudo de Stella, Britannus, præſtigiis Dæmonum, rudem plebeculam decipiens, ſe judicem vivorum & mortuorum jactitavit, ac quoſdam e ſuis diſcipulis Angelos, alios Apoſtolos creavit. Ipſe baculum ſuperiori parte bifurcum, ad myſterii regni ſui ſignificationem geſtavit. Sed Eugenius III. Papa hominem dementem,

anno

a. 1148. carceri mancipari jussit. vid. *Ott. Frising. de R. Gest. Frid. lib. 1. c. 54.* & *Natal. Alex. l. c. art. 10. p. 356.*

§. 32.

Circa finem hujus seculi, *Folmarus* præpositus Petræ Stillantis, seu Triffensteinii in Franconia, infra Herbipolim tradidit, in Eucharistia sub specie panis, solam Christi carnem sine ossibus, sine membris corporeis & sine humani corporis plenitudine; sub specie autem vini, solum Christi sanguinem sine carne sumi. Quam sententiam Gerochus Reichersbergensis, in Bavaria præpositus refutavit. vid. Epistolam ejus *tom. XXV. Biblioth. PP. edit. Lugd.* In Orientali Ecclesia de cœna Domini, controversia oborta, quidam corpus Christi post perceptionem in Eucharistia incorruptibile esse, sicut erat post passionem & resurrectionem; quidam vero corruptibile & inanime esse affirmarunt, qui in Synodis hac de caussa habitis condemnati sunt. vid. *Nicetam in Alexio.*

§. 33.

Scriptores Pontificii hæreticis hujus

culi, *Waldenses* accensent, quod Papatus errores impugnassent, ac ab Ecclesia Romana secessionem fecissent. Enimvero injuriam hominibus Christi regulam secutis, factam esse, omnes hodie quibus historia Waldensium non ignota, satis norunt. v. *B. J. Thomasii Hist. Waldens.* a filio ejus celeberrimo *Chr. Thomasio in Hist. Sap. & Stult tom. I. c. 4.* exhibitam.

§. 34.

De regimine Ecclesiæ Latinæ seu Romanæ non amplius quæri debet; cum tyrannicum Pontificis R. regnum jam ab Hildebrando Papa stabilitum esset: Quod amplificare hoc ævo Pontifices connixi sunt. Nam Pachalis II. decrevit, ut qui pallium episcopale a Pontifice accepturi essent, jurejurando sese Romanæ sedi, cum plena subjectione obstringerent. v. *M. Anton. de Dominis l. 3. de Republ. Eccles. c. 11. n. 21. 22. f. 498. sequ.* Calixtus II. Papa Henrico V. Imperatori Jus Episcopos investiendi, in Comitiis Wormatiensibus a. 1122. extorsit. v. *Cranz. Saxon. l. V. 42. & Lehmanni Chronic. Spirens. lib. V. c. 42.*

Ho-

Honorius III. ſeptem Cardinales Diaconos inſtituit, quorum opera & conſilio in rebus gravioribus uteretur. Innocentius II. ignominioſa pictura, Lotharium Cæſarem ante ſe procumbentem, manibusque complicatis, imperii coronam petentem, cum hac inſcriptione repræſentavit:

Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores,
Poſt homo (vaſallus) *fit Papæ, ſumit quo dante coronam.*

v. *Trithem. Chronic. Hirſaug. & Sigon. de R. Ital. lib. XI.* Ipſe *Baronius ad ann. Chr. 1130.* Anacletum II. Anti-Chriſtum adpellat, quod Innocentium II. ejeciſſet. Alexander III. Papa vulgo traditur, Friderico Barbaroſſæ Imperatori inſultaſſe, ac Venetiis pedem collo ejus impoſuiſſe, additis his verbis: *ſuper aſpidem & Baſiliſcum ambulabis;* Cæſarem repoſuiſſe: *non tibi, ſed Petro;* ipſum regeſſiſſe: *Et mihi & Petro. Sed poſt Baron. ad a. 1178. D. Georgius Rhemus, Rupertus in Obſervat. in Hiſt. Beſoldi cap. 18. & Conringius de Finib. Imp. c. XI.* iſtam relationem, pro fabula Italorum habent.

Urbanus III. Imperatorem Fridericum excommunicavit. Clemens III. regnum Siciliæ, armis, ſedi Romanæ vindicare molitus eſt. Cœleſtinus III. coronam Henrico VI. Imper. ad pedes ſuos proſtrato impoſitam, eam pede percutiens in terram iterum dejecit, ſignificaturus in manu ſua eſſe coronam Cæſaris, apud *Baronium ad a. 1191. n. 10.* Innocentius III. circa finem hujus ſeculi Papa factus, in Serm. I. in conſecrat. Pontif. p. 189. ſcribit: *Papa inter Deum & hominem medius conſtitutus, citra Deum, ſed ultra hominem, minor Deo, ſed major homine, qui de omnibus judicat, & à nemine judicatur.* De his & aliis Pontificum tyrannidis ſpeciminibus, vid. Scriptores vitarum Pontific. R. Innocentius ille conſtituit, ut ſinguli, minimum feſto Paſchatis ſacra Euchariſtia uterentur. v. *C XII. X. de pœnit. & remiſſ.*

§. 35.

His Eccleſiæ præſulibus, cura ut *doctrinæ* purioris, ita *diſciplinæ* ultima, imo nulla fuit. Quapropter *Bernhardus*, in libris *de conſideratione*, queritur de ægro Papa ſeſe non ſentiente, adeoque periculoſius laboran-

ante; de Pharaone flagellis durato, de percusso & non dolente, de confluentibus ad Papam (Eugenium III. intelligit) Simoniacis, sacrilegis, concubinariis, incestuosis, de perstrepentibus in Palatio legibus, sed Justiniani, non Domini, sed sordentibus circa ipsum omnibus; de nominibus & titulis turgidis sibi arrogatis; de ambitione, rapacitate inexplebili, adulatione & aliis. Et cum *cœlibatus* Clericis jam ob status rationem, per legem esset impositus, multi eum improbarunt, multi vagæ libidini indulserunt.

§. 36.

Monachorum interim ordines aucti Ecclesiæ & reipublicæ damno, qua γαστέρας ἀργὰς alere plures, necessum habuit. Nam circa annum 1120. *Præmonstratenses*: circa a. 1160. *Carmelitæ*, *Dominicani* a. 1198. item *Mendicantes* exorti sunt. Et quandoquidem hoc ævo, militia sacra seu expeditiones cruciatæ, instinctu Papæ susciperentur, *Ordines Militares*, *seu equestres* qui ut monachi, votis certis adstringebantur, à Papa R. confirmati sunt: ut *Hospitalarii*, vel *Johannitæ*, qui Xenodochi-

dochium Hierosolymis juxta sepulchrum Dominicum custodirent. vid. *Hospin. de Vot. Mon. p. 187. Templarii*, qui prope templum Dominicum à Balduino II. Rege iis concessum Hierosolymis habitantes, peregrinos contra Saracenos & Turcas defendere debebant: *Teutonici & Mariani* pari cum Hospitalariis & Templariis instituto, ex Germanica nobilitate lecti, & Hierosolymis pulsi in Borussia fideles contra barbaros defenderunt. De *ceremoniis* & novis ritibus, ad splendorem cultus sacri pomposi, adinventis, Magdeburgenses *cent. XII. c. 6.* agunt. De canonizatione Sanctorum, *Launoji opuscula varia de commentit. Lazari &c. in Provinciam appulsu p. 431.* legi meretur.

§. 37.

Synodi vel *Concilia*, hoc seculo, plurima indicta. Sed in quibus non tam de Religionis controversiis, quam de juribus imperii sacri Pontificii & inanibus ritibus vel cleri moribus actum est: ut de jure investiendi Episcopos de excommunicatione Cæsarum Henrici V. Friderici I. de

Anti-

Anti Papis, de bello ſacro ſeu expeditionibus cruciatis, de Simoniacis, de cœlibatu clericorum & ſimilibus. v. *Centur. XII. Magdeburg. cap. IX.*

§. 38.

Scriptores Pontificii tria *generalia* nominant *Lateranenſia*. PRIMUM, quod œcumen. IX. vulgo dicitur, anno 1122. a. Calixto vel Calliſto II. Papa indictum, in quo Henricus V. Imperator Jus inveſtituræ, per annulum & baculum, remiſit, & Papa legem de cœlibatu clericorum confirmavit, atque pax inter Imperium & Sacerdotium conſtituta eſt. SECUNDUM autore Innocentio II. a. 1139. imperante Conrado III. habitum quod X œcum. appellatur. Quo Anacletus II. ceu Pſeudo-Pontifex rejectus, & Arnaldus de Brixia, Petrus de Bruis, ac horum aſſeclæ cum doctrina ſua damnati ſunt. Inveſtitura etiam laicorum reprobata, & jurisdictio omnis in clericos & monachos ſecularis abrogata fuit. TERTIUM a. 1179. ab Alexandro III. Papa, imperante Friderico Barbaroſſa indictum: ut ſchiſmata inter

Anti-Papas tollerentur, & Waldenſes vel Albigenſes damnati extinguerentur. Huic interfuit ex Græcis Nectarius Abbas, qui cauſſam Græcorum fortiter adverſus Latinos defendit. vid. *Baron. ad annum* 1179. *n.* 9. 10. v. *Nat. Alex. H. E. Sec. XI. & XII. part. 3. diſſert.* 8.

§. 39.

Contra P. Abelardum a. 1139. Rex Galliæ Ludovicus ſenior, Synodum Sueſſionenſem indixit, quam ſequenti anno Ludovicus Junior continuavit. In hac præſente Bernhardo, Abelardi dogmata de SS. Trinitate examinata & rejecta fuerunt, teſte *Ottone Friſingenſi* ſupra allegato. In Synodo Pariſienſi a. 1147. & Rhemenſi an. 1148. errores Gilberti Porretani damnati ſunt.

§. 40.

Fridericus I. Imper. Synodum Papienſem & Laudanenſem contra Alexandrum III. Papam convocavit. Quam *Baronius* ad ann. 1160. num. 1. 2. improbat. Papa verò eo offenſus, anno 1168. ideo Synodum Lateranenſem indixit,

quo

quo impudenti ausu, Fridericum excommunicavit.

§. 41.

Persecutiones, quas Christiani in Palæstina hactenus a Saracenis sustinuerant, per expeditiones sacras Christianorum in Oriente quidem inhibitæ fuerunt: at in Occidentali Ecclesia, tyrannis Pontificia pios graviter afflixit. Imprimis cum Alexander III. in Synodo Taurinensi a. 1163. & Lateranensi III. a. 1179. Waldenses seu Albigenses damnasset. Ex eo enim tempore, illi dirissimis cruciatibus subjecti vel extincti sunt, vel in Delphinatu & Pedemontio latibula quærere necessum habuerunt. In his vexandis, ipse *Dominicus*, autor Ordinis monachorum, qui *Dominicani* appellantur, operam suam Papæ addixit. v. *Perrini l. 2. Hist. Waldens. c. 1. seqq. & Baron. ad a. 1178. seqq.* Plures persecutiones memorant *Magdeburg. cent. XII. c. 3.* Qui enim hac tempestate, adversus corruptissimum Ecclesiæ statum hiscere ausi fuerunt, vel carceres vel martyrium subire coacti sunt. Arnulphus Presbyter cum

Romæ, ſedente Honorio II. clericorum laſciviam, libidinem, faſtum & avaritiam reprehenderet, noctu clericorum inſtinctu interfectus fuit, ap. *Simocattam l 5. c 7.*

§. 42.

MEMORABILIA hujus ſeculi XII. multa paſſim annotata leguntur: ut ſunt terræ motus, incendia, ſiccitates, eluviones, peſtes, fames, & alia generis humani flagella quæ *Magdeburgenſes Cent. XII. c. 13. & Hottingerus H. E. Sec. XII. Sect. 1.* recenſent. Pſeudomiracula, viſiones, ſomnia, apparitiones ſanctorum Angelorum & animarum ſeparatarum, in quibus fingendis monachi ſolertes fuerunt, adducere hic operæ pretium haut videtur. Nec quæ de ſanctis fœminis, in Calendario Romano, & Legendis Pontificiis leguntur, ut de *S. Hildegarde* moniali in diœceſi Moguntina, *S. Margaretha*, *S. Hildegunde*, *S. Eliſabetha* moniali & abbatiſſa cœnobii Schœnaugienſis & aliis, apud Surium & Baronium in Martyrologio memoratis, dicere vacat. Magis memoratu digna nobis videntur (1.) Eccleſiæ Chriſtianæ à

Sa-

Saracenis in Palæstina pressæ liberatio, à Christianis per expeditiones sacras facta. (2) Conversio Pomeranorum per Ottonem Bambergensem Episcopum a. circiter 1174. facta, ap. *Cranz. in Wandal. l. 5. c. 28.* item Livonum, Norwegorum, Finlandorum & aliorum populorum. (3.) Pontificum R. fraudes, circa expeditiones sacras in Orientem, usurpatæ. (4.) Pontificum R. schismata & tyrannis in Cæsares & Principes. (5.) Expeditiones cruciatæ ex superstitione & inconsulto zelo in Palæstinam susceptæ, ap. *Ott. Frising. lib. 1. c. 36 seqq.* (6.) Crudelitas occidentalium seu Latinorum Christianorum in Græcos, quando ad bella sacra profecti sunt. vid. *Allatium de Consens. l. 2. c. 12. num. 11.* (7.) Persecutio immanis in Judæos a Rudolpho monacho quodam, in Germania & vicina Gallia excitata, ap. *Ott. Frising. l. 1. c. 37.* (8.) Gratiani Decretum, quod ipse concordantiam discordantium canonum dicit, autoritate Papæ R in scholis tractari cœptum, ap. *Ziglerum Dissert. de Orig. & increm. Jur. Can. §. 37. seqq.* (9.) Irnerius

ſub initium hujus ævi, non juſſu Imp. Lotharii, ſed rogatu Mathildis *Pandectas* primum Bononiæ interpretari, & gloſſas in eas ſcribere cœpit. Unde Jus Romanum poſtea in ſcholas & fora receptum. vid. *Conring de Orig. Jur. Germ, c. 21.* (10.) Controverſia in Græca Eccleſia: an in Deum Muhammedis Holoſphyrum, anathema vibrandum? quod Imper. Manuel Comnenus prohibuit ideo, quod DEUS Muhammedis, eſſet verus DEUS. v. *Nicetam Choniatem lib. 8. de Geſt. Comneni & Hotting. H. E. c. 12. p. 41.* (11.) Alexandri III. Papæ literæ falſæ ad Regem Abyſſinorum, quem Baronius Pretejanum (vulgo Presbyterum Johannem) vocat apud illuſtrem *Job. Ludolfum Hiſt. Æth. l. 3. c. 9. n. 6. ſequ.* (12.) Duo in Hiſpania celebres Philoſophi & Medici, Abenſina (vulgo Avicenna) & Avenroës (vulgo Averroës) qui Ariſtotelis Philoſophiam illuſtravit.

§. 43.

Qui judicandi facultate vel mediocri pollet, ex hactenus commemoratis deprehen-

hendet luctuosam Ecclesiæ faciem, quam superbe regnante Anti-Christo Romano, ingruente cum majori superstitione sterili Theologia Scholastica, ipsa induerat. Waldenses, qui ex hoc tenebrarum regno, prælucente DEI verbo, egredi contendebant, dirissimis modis habitos, primorum inter gentiles Martyrum fata sustinere oportuit. Exemplo tamen nobis illi cum aliis confessoribus veritatis sunt, DEUM in medio Anti-Christi regno, subinde aliquot pios excitasse ac contra portas inferorum conservasse: Contra vero Christianos in Oriente hactenus Saracenorum victores, ob perditissimos mores, perfidiam, latrocinia, ebrietatem, luxuriam ac infanda etiam Cleri facinora, graviter castigasse, permittendo regni Hierosolymitani excidium, quod barbari Christianorum hostes pararunt. Ita judicia DEI certo instant, quando populus non nisi nomen Christi in ore habet, vita vero ipsum abnegat.

PERIODI IV. HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, CAP. III.

DE Sec. XIII. Chr.

SEculum, quod sequitur *decimum tertium*, antecedente non potest dici felicius. Nam etsi magno numero in scholis surgerent, qui cum philosophiæ Aristotelicæ ac juris canonici studio, Theologiam profiterentur; illa tamen spinosis ac sæpe etiam ineptis quæstiunculis involuta, non nisi ad contentiones faciebat, ad ædificationem in fide & vita Christiana nihil conferebat. Jus autem Canonicum jam novis incrementis auctum, ad Pontificis R. regnum tyrannicum stabiliendum multum contulit momenti. Unde Imperium Romano-Germanicum Pontificum factionibus, dissidiis & Augustorum excommunicationibus misere turbatum fuit. Id quod, si breviter ante celebriores nominaverimus Scriptores & doctores, in compendio enarrabimus.

§. 2.

2.

Scriptores in *Græcos* & *Latinos* distinguimus. Quorum illi præcipui sunt (1) *Nicetas Acominatus*, *Choniates* a patria appellatus: Qui in aula Constantinopolitana muneris dignitate primum fulsit; sed capta a Latinis a. 1204. Constantinopoli, Nicæam in Bithynia profectus, *Annales* in libros XXI. distinctos scripsit, quos *Lipsius Polit. lib. 1. c. 9. §. 12.* laudat. Conscripsit etiam *Thesaurum Orthodoxæ fidei*, *libris 27.* constantem. (2.) *Theodorus Lascaris*, junior, *Ducas* etiam dictus, Theodori senioris, ex Irene filia nepos, qui patri in Imperio a. 1255. successit, & *tractatum adversus Latinos, de processione Spiritus S.* scripsit. v. *L'abbe Bibl. Nov. p. 69.* (3.) *Nicephorus Blemmida*, Presbyter & Monachus, de Processs. Spir. S. & alia opuscula conscripsit, quæ Leo Allatius allegat. (4. *Georgius*, *Acropolita* appellatus, *Historiam* seu *Chronicon Constantinopolitanum*, a capta per Latinos urbe, usque ad receptam per Michaëlem Palæologum scripsit. vid. *Allat. de Georgiis & eorum Scriptis.* (5. *Joannes*

Beccus

Beccus ſeu *Veccus*, Eccleſiæ Magnæ Conſtantinopolitanæ Chartophylax, *de unione Eccleſiarum Veteris & Novæ Romæ, de Proceſſ. Spiritus S.* & alia opuſcula compoſuit. vid. *Allatii Gr. Orthod. tom. I. a pag. 61. ad p. 379.* (6. *Gregorius Metochita*, Becci ſymmyſta, de ſimilibus argumentis cum Becco ſcripſit, vid. *Allatii de Conſenſ. lib. 2. cap. 15. §. 9. & Combefiſii Auctar. Nov. tom. 2. pag. 1017.* (7. *Georgius Pachymeres*, celebris maxime Scriptor, *Hiſtor. rerum Conſtantinopolitanarum* libris 13. conſtantem reliquit. *Paraphraſis* ejus in opera S. Dionyſii Areopagitæ Theologis quibusdam laudatur. conf. *Allatii tom. 1. Gr. Orthod. pag. 390.*

3.

Latini Scriptores, quorum multi ſunt, in *hiſtoricos & dogmaticos* diſtingvemus. Illorum præcipui, quos nunc memorabimus, ſunt (1. *Guilielmus de Seliniaco* Epiſc. Antiſiodorenſis & tandem Pariſienſis, autor *Summæ Theologicæ* a. 1500. Pariſiis excuſæ. (2. *Franciſcus Aſſiſius*, fundator ordinis monachorum, ab ipſo, Franciſcani

ſcani appellatorum, cujus opera Pariſiis a. 1641. edita proſtant. Hic Pontificiis *Vir Apoſtolicus* dicitur, qui Chriſti ſpiret effigies. (3. *Antonius de Padua*, gente Luſitanus, qui autor eſt ſermonum de ſanctis, concordantiarum moralium in S. Biblia. (4. *Gvilielmus Pariſienſis* Epiſcopus, qui multos tractatus morales compilavit Pariſiis anno 1674. editos. Hunc Gregorius IX. olim *Arcam Teſtamenti* appellavit. (5. *Raymundus de Pennaforti*, Barcinonenſis, a Gregorio IX. *Pater pauperum*, ob liberalitatem dictus, *ſummam caſuum* & libr. V. Decretalium congeſſit. (6. *Alexander de Hales*, gente Anglus, *Doctor irrefragabilis*, item *Doctor doctorum*, quod Bonaventuræ & Thomæ Aquinatis præceptor fuiſſet, ac *ſummam Theologiæ* compilaſſet, dictus, *ſummam Theologiæ*, & *quæſtiones in ſententias*, item *ſummam de virtutibus* conſcripſit. (7. *Johannes de S. Ægidio*, Anglus, Theologus Pariſienſis, ob morum doctrinam *Svaviſſimus Moralizator* appellatus. (8. *Ægidius Romanus*, Archi-Epiſcopus Bituricenſis, *doctor fun-*

datis-

datissimus dictus, quod in philosophia Aristotelica & Theologia scholastica excelleret. (9. *Edmundus* cognomento *Virgo*, Archiep. Cantuariensis *Speculum Ecclesiæ*, quod in tom. XXV. Biblioth. PP. extat. (10. *Robertus Grosthead*, seu *Capito* dictus, Episcopus Lincolniensis, librum de *Cessatione legalium*; itẽm *Testamentum XII. Patriarcharum* scripsit. (11. *Hugo de S. Caro*, Delphinas, *commentarios in universa S. Biblia* consarcinavit. Hic primus inventor *Concordantiarum Bibliorum* habetur. (12. *Robertus de Sorbonna*, Gallus Collegii Parisiensis ab ipso denominati fundator, de *Conscientia*, de *Confessione & Itinere Paradisi*, opuscula conscripsit, quæ in tom. XXV. Bibl. PP. leguntur.

§. 4.

(13. *Reinerus Sachonus*, Placentinus, Waldensium primo promachus, deinde desertor & inquisitor hæreticorum generalis factus, *Summam de Catharis & Leonistis* conscripsit. (14. *Thomas Aquinas*, Italus illustri prosapia ortus, a. 1224. *Doctor*

ctor Angelicus appellatus, cujus opera 17. tomis digesta Bellarminus de Script. Eccles. recenset. (15. Præceptor hujus *Albertus Magnus*, gente Svevus, & Episcopus Ratisbonensis fuit. Opera ejūs philosophica & theologica 21. tomis distincta prostant. (16. *Bonaventura*, Italus, Episc. Albanensis, Thomæ Aquinatis σύγχρονος, *Doctor Seraphicus* appellatus, quem Trithemius his verbis laudat: *Profundus, non verbosus; subtilis, non curiosus; disertus, non vanus; flammantia non instantia verba proferens.* Opera ejus 8. tomis distincta prostant. (17. *Nicolaus Hanapus*, Gallus, ann. 1270. *Biblia Pauperum*, (vulgo Bonaventuræ tribuuntur) compilavit, quæ Tubingæ a. 1533. edita sunt. (18. *Gvilielmus Peraldus*, Archi Episc. Lugdunensis, *summam de vitiis & virtutibus* reliquit compositam. (19. *Gvilielmus Durantes*, Episc. Nimatensis, *Speculator* dictus, *Rationale divinorum officiorum, Speculum & Repertorium Juris*, item *commentarios in canones Concil. Lugdun.* scripsit. Hujus celebrem sententiam

de

de S. Euchariſtia *Forſterus in Hiſt. Jur. Civil. lib. 3. c. 17.* recitat : *Verbum audimus, motum ſentimus, modum neſcimus, præſentiam credimus.* Obiit Romæ anno 1296. cujus epitaphium *Ughellus tom. II. Ital. Sacr.* exhibet. (19. *Innocentius III.* Pontifex R. *Sermones* de tempore, de ſanctis, de conſecratione Pontificis, de eleemoſynis, de VII. Sacramentis & alia reliquit, quæ 2. tomis Pariſiis anno 1682. edita proſtant. (20. *Innocentius IV. & Innocentius V.* Pontifices R. in V. libros Decretalium, & IV. libros ſententiarum commentarios compilarunt. (21. *Raymundus Martini*, Catalaunus, vir Ebraice, Chaldaice & Arabice doctus, ex libris Judæorum, *Pugionem Fidei* ſcripſit, quo illos propriis armis quaſi confodit. Ex hoc *Petrus Galatinus Arcana Catholicæ veritatis*, quæ vocat, tranſſumſit, quæ *D. Joh. Bened. Carpzovius* cum introductione ad Theolog. Jud. hic Lipſiæ anno 1687. denuo publicavit. (22. *Jacobus de Voragine*, Archi-Epiſc. Genuenſis, præter *Hiſtoriam Lombardicam* de Vitis ſanctorum, *Sermones Quadrageſimales*,

&

& *Mariale Aureum*, h. e. de laudibus S. Mariæ compilavit. (23. *Jacobus de Vitriaco*, Gallus & Cardinalis, volumen, concionum de tempore, librum contra Saracenos & tres de Hiſtor. Hieroſolymitana & occidentali reliquit Duaci an. 1595. edita. vid. *Bongarſii de Geſt. DEI per Francos tom. II. pag. 1047.* (24. *Henricus* vel *Amandus Suſo*, Svevus nobilis, *Horologium Sapientiæ*, *Officium Quotidianum de æterna ſapientia* & alia compoſuit, quæ Coloniæ a. 1588. edita proſtant.

§. 5.

(25. *Johannes de Pariſiis*, Theologus Pariſienſis in IV. libr. ſentent. commentarios & *Quodlibetica* varia, inprimis vero librum *de Regia & Papali Poteſtate*, conſcripſit. vid. *Goldaſti tom. II. Polit. Imper.* (26. *Richardus de Mediavilla*, Anglus, *Doctor Solidus* appellatus, in libros IV. ſentent. commentarios & *Quodlibetica Theologica* Quæſtionum 80. compilavit, Brixiæ anno 1591. excuſa. (27. *Armandus de Bello viſo*, Bononienſis, Poſtilla in Pſalmos, Meditationes & Sermones varios, item

ex

explicationes terminorum difficilium, tam in Philosophia quam Theologia conscripsit. Malunt tamen ultimum libellum aliqui *Armando* Hispano, qui sequenti seculo floruit, tribuere.

§. 6.

In *Historicorum* hujus seculi classem referendi sunt; (1. *Gervasius Tilberiensis* Henrici II. Regis nepos, autor Chronici de Imperio Rom. Gothorum & Regnis, a Madero Helmstadii a. 1673. editi. (2. *Rodericus Ximenius*, Archi-Episc. Toletanus, *de Rebus Hispaniæ libr. 9.* item *Histor. Ostro-Gothorum* scripsit, quæ tom. 2. Hispaniæ Illustrat. extat (3. *Arnoldus*, Abbas Lubecensis, Helmoldi Chronicon continuavit. (4. *Petrus de Monte*, Normannus Chronicon Sigeb. Gemblacensis ab a. 1112. ad a. 1210. continuavit, & libr. 12. de Bello sacro scripsit, vid. *Voss. de Hist. Lat. lib. 2. c. 55.* (5. *Conradus a Lichtenau*, Abbas Ursbergensis, Chronicon a temporibus Nini, usque ad an. Chr. 1229. scripsit. vid. *Voss. de Hist. Lat. l. 2. cap. 57.* (6. *Petrus de Vineis*, Friderici II. Imper. Cancel-

cellarius Cæſaris Jura adverſus Papam R. defendit & libr. VI. Epiſtol reliquit. (7. *Saxo Grammaticus*, Præpoſitus Roſchildenſis in Dania, libros XVI. Hiſtoriarum terſo ſatis ſtylo elaboravit. vid. *Voſſ. lib. 2. de Hiſtor. Lat. cap. 55.* (8. *Matthæus Paris*, Anglus, Monachus Albanenſis, Hiſtoriam Anglicanam, & vitas aliquot ſanctorum, ſcelera Pontificum R. & Cleri non diſſimulans ſcripſit, quæ Londini ann. 1684. prodiit. (9. *Vincentius Bellovacenſis*, *Speculum quadruplex* compilavit, *Doctrinale*, *Hiſtoriale*, *Naturale*, & *Morale*, Baſileæ an. 1484. & Duaci a. 1624. editum. (10. *Albertus* Stadenſis Cœnobii Abbas Chronicon ab O. C. ad ann. 1256. conſcripſit: Quem Poſſevinus cum *Alberto Piſano* perperam confundit. vid. *Voſſ. de Hiſt. Lat. l. 2. c. 59.* (11. *Martinus Polonus*, Archi-Epiſcopus Gneſenſis, Chronicon a nato Chriſto uſque ad annum 1277. texuit, & hiſtoriam de Johanne Papiſſa evulgavit. De aliis ſcriptoribus hujus ævi, plura Flacius; Geſnerus, Bellarminus, Poſſevinus, Voſſius, Labbe, Natalis Alexander & Gvil.

Gvil. Cave à nobis ſæpius laudatus, tradunt.

§. 7.

DOCTRINA PUBLICA olim ſimplicitate veneranda & in ſymbolis Eccleſiæ veteris repetita, populoque tum in catecheticis inſtitutionibus, tum in ſermonibus ac homiliis inſtillata, hoc ævo quidem non plane exolevit; ſed tamen in multis articulis, per admixtas traditiones obſcurata fuit; cum ſ. literarum ſtudium in ſcholis rareſceret, in templis fabulæ de ſanctis & eorum miraculis perſonarent: cultus vero DEI publicus ſuperſtitioſis ritibus maximam partem conſtaret. Nam in ſcholis & clauſtris monachorum Theologia ſcholaſtica, in infinitas ferè quæſtiones partim ſubtiles, partim curioſas, partim frivolas diſcerpta regnabat, in ſubſidium Philoſophia Ariſtotelica vocata; quippe cujus autoritas major quam ipſius S. Pauli fieri cœpit. Theologia enim Apoſtolica ſimplex, in artem velut ſophiſticam redacta erat. Unde nulli aut pauci admodum fructus in Eccleſiam, quam Pon-

Pontifices R. in regnum ſacrum, commutaverant, redundare potuerunt. *Matthæus Pariſius*, ad a. 1202. f. 173. memorabile exemplum ejusmodi Magiſtri ſeu Doctoris Scholaſtici refert, qui jactando ſapientiam ſuam, fatuatus eſt. Albertus Magnus quidem & diſcipulus ejus maximus Thomas Aquinas, paucique alii S. Scripturam ſimul exponere aggreſſi ſunt; ſed quam jejunæ eorum expoſitiones ſint, quivis mediocriter doctus facile intelligit. Melius in Theologia ſapere quidam viſi ſunt, qui ſterilem Scholaſticorum Theologiam faſtidientes, ad myſticam, ceu vocant, Theologiam dilapſi, culturam interioris hominis tradere cœperunt. Ortum enim ſuum, hanc Theologiam inter Latinos eundem cum Scholaſtica habuiſſe *B. J. Thomaſius in Schediaſm. Hiſt. p. 52. ſeqq.* demonſtrauit. Cæterum vero ſi *Bzovio ad a. 1270. Sect. 15. & a. 1284. Sect 19.* fides habenda eſt, Thomæ Aquinatis Theologia divino miraculo confirmata fuit, voce ſcilicet a crucifixi imagine edita: *Bene de me ſcripſiſti Thoma: quam ergo recipies pro tanto labore mercedem?*

§. 8.

Waldenſes (qui & *Albigenſes*, *Leoniſtæ* vel *Pauperes de Lugduno* appellantur) puriorem Chriſti doctrinam profeſſi, regnum Anti-Chriſtianum impugnarunt; eaque de cauſa hæreticorum nomine paſſim a Papicolis traducuntur. Nam ut ex eorum confeſſionibus, ipſorumque Pontificiorum teſtimoniis conſtat, pleraque ſuperſtitioſa Papiſmi capita cum idolomania ejus rejecerunt, Scripturam ſacram fidei Chriſtianæ normam tantum admittentes, Romamque *Babylonem* appellantes. Unde communis Pontificiorum querela, eos *blaſphemaſſe Romanam Eccleſiam & Clerum*; *tum Sacramenta & ſanctos*; *tandem approbatas conſuetudines eccleſiaſticas*: (ſcilicet Pontificias) *cæterum fuiſſe in moribus compoſitos & modeſtos*, *caſtos*, *parcos*, *qui odiſſent ſuperbiam*, *mendacia*, *juramenta & fraudes*. vid. *Thuanum de Origine Waldenſium, l. V. Hiſt. & ipſum Bzovium*, *adulatorem Pontificis R. impudentisſimum ad a.* 1270.

§. 9.

§. 9.

Interea portentosum *Transsubstantiationis* dogma in Concilio Lateranensi IV. autore Innocentio III. Papa, a. Chr. 1215. habito cap. 1. publice assertum fuit: *Corpus & sanguinem Christi in Sacramento Altaris, sub speciebus panis & vini veraciter contineri, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem Christi, potestate divina.* Unde decreta superstitiosa facta pro asservanda & adoranda hostia consecrata. Quam superstitionem mox excepit *festum corporis Christi* ab Urbano IV. Papa institutum, quod Clemens V. an 1311. in Concilio Viennensi confirmavit. *Thomas* autem *Aquinas* ejus officium composuit. Occasionem illi dedisse revelationes Julianæ virgini Leodiensi factas & sanguinis ex hostia effluxionem, *Bzovius* in vita Urbani, & alii narrant. Ex eodem *Transsubstantiationis* dogmate error de *communione sub una* enatus. Qui licet nondum lege publica sancitus esset; ab hoc tempore tamen in Ecclesia R. obtinuit; donec in Concilio Constantiensi publice firma-

retur. conf. *Hist. Transsubstantiat. Papalis Johannis Episc. Dunelmensis c. 4.*

§. 10.

In annum hujus ævi 1256. *Matthæus Parisius Histor. Angl. Maj. f. 806. Novum seu æternum Evangelium* refert: cujus autorem Johannem de Parma Ordinis Minorum generalem ferunt. Alii, ut supra *cap. 2. §. 21.* commemoravimus, Cyrillo Carmelitæ Monacho, alii Joachimo Abbati tribuerunt. Scopum hujus Evangelii fuisse commendare novos Prædicatores Monachos seu *Nudipedales*, quibus illud commissum fuerat, ceu longe perfectius Evangelio Christi, quod homines de spiritualibus & æternis, majori cum autoritate, quam factum esset ab Apostolis, instituerer. v. *Nat. Alex. Sec. XIII. & XIV. part. I. cap. 3. artic. 4.* Quod Papa secreto, si fieri posset, sine Fratrum scandalo comburi jussit, teste *Parisio l. c. f. 807.* conf. *Heideggeri Hist. Papatus, Period. IV. §. CX.*

§. 11.

Græca Ecclesia licet multis erroribus

in-

inquinata jam esset; a Romana tamen, in articulo de S. Eucharistia dissensit: quando nec Transubstantiationis dogma, nec hostiæ s. adorationem, nec circumgestationem, nec communionem sub una, nec usum azymorum admisit. Purgatorium etiam & cœlibatum Clericorum improbavit. Innocentius III. Papa quidem scriptis ad orientalem Ecclesiam epistolis sat imperiosis, eam in societatem unionis & ad obsequium perducere laboravit. Enimvero frustra fuisse ipsius & successorum suorum molimina, Græci scriptores ab ipso Leone Allatio, in ficto suo *Consensu* testantur. conf. *Bzovium ad an. 1275. Sect. 3. Recessit Ecclesia* (inquit *Matth. Parisius in Histor. Maj. f. 386.*) *Græca a subjectione R. Ecclesiæ propter ejusdem varias enormitates, maxime in usuris, Simoniis & aliis injuriis intolerabilibus.*

§. 11.

Quod HAERESES hujus ævi attinet, ipse *Papismus*, seu Papæ R. *Anti-Christianismus* gravissima hæresis fuit, quem *Waldenses* jure meritoque impugnarunt. Qui

propterea a R. Ecclesiæ parasitis, primo loco inter hæreticos collocantur. Nam *apostasiam* magnam per Anti-Christum jam factam esse, demonstrarunt, multisque martyriis comprobarunt. Non tamen negari potest, fuisse & inter Waldenses & Albigenses, homines absurdos & improbos, qui errores Gnosticorum foverunt, quorum culpam ipsos Waldenses luere oportuit. Quando enim repurgatio Ecclesiæ corruptæ a probis suscepta fuit, semper improbi illis mixti bonum facinus suspectum vel exosum reddidere.

§. 13.

Pontificii scriptores inter *hæreticos* sub initium hujus seculi ponunt *Almaricum*, Clericum Parisiensem & dialecticum peritum; quod constanter asseverasset, quemlibet Christianorum teneri credere, se esse membrum Christi, nec aliquem posse salvari, qui hoc non crederet; non minus quam si non crederet Christum esse natum & passum, vel alios fidei articulos. v. *Bzovium ad a. 1216*. Negavit etiam Transubstantiationis dogma, eodem *Bzovio teste*

ſte ad a. 1215. ſ. 2. At hanc ob cauſam, ipſi dicam hæreſis ſcribi non debere, omnes ſanioris doctrinæ homines norunt. Si tamen verum eſt, quod de ejus diſcipulis traditur, eos docuiſſe, (1. poteſtatem Patris duraſſe, quamdiu viguerit lex Moſaica: (2. Chriſtum novam legem condidiſſe, quæ ad ſua tempora pertinuiſſet, poſtea cum Sacramentis ſuis fuiſſe antiquatam: (3. Regnum Spiritus S. cœpiſſe, quo Sacramentis non opus amplius eſſet, ſed ſola gratia interiori Spiritus S. absque ullis operibus externis, unumquemq; ſalvari poſſe; Almarici, inquam, diſcipuli hæreticorum numero accenſendi forent. v. *Natal. Alex. Sec. XIII. & XIV. cap. 3. art. 2.* Quia vero hi Ariſtotelis Metaphyſica dicebantur abuſi, in Synodo Pariſienſi libri iſti Metaphyſici, referente *Roberto Antiſiodorenſi* monacho, in Chronico, flammis traditi fuerunt.

§. 14.

In Saxonia inferiori, *Stedingorum* (a Steda vel Stada, urbe ſic denominatorum) ſecta exorta, quæ Dæmone magiſtro uſa,

horrenda dogmata ſparſit. Nam blasphemabant cœlorum Dominum, injuſte Luciferum ad inferos detruſiſſe; hunc vero gloriam ſuam recuperaturum eſſe: non agenda eſſe, quæ DEO placeant, ſed quæ nolit: corpus Domini ſingulis annis, & quidem Paſchali tempore de manu ſacerdotis recipiebant quidem, ſed in ore reſervantes poſtea in latrinam exſpuebant: nocturno tempore extinctis lucernis promiſcuam libidinem exercebant. Hanc ſectam nefandam, Henricus Brabantiæ dux, & Florentinus Hollandiæ comes, juſſu Papæ Gregorii IX. ſex millibus eorum cæſis, deleverunt. v. *Albert Stadenſis Chronic. ad a. 1234. & Cranzii Metropol. l. 7. c. 7. & 47.*

§. 15.

In Italia anno circiter 1260. *Flagellantium* ſecta innotuit. Qui nudis ad umbilicum usque corporibus, catervatim per agros & urbes, præeuntibus ſacerdotibus cruces & vexilla geſtantibus, flagellis ſeſe lacerarunt & ſimul profuſis lacrymis, divinam miſericordiam ſollicitarunt, carnifici-

ficinam hanc per 33. dies, in honorem annorum Christi in hac vita ærumnosa exactorum, singulis diebus bis exercuerunt, tradentes simul, neminem a peccatis absolvi posse, nisi sectæ suæ nomen daret. Contra illos *Joh. Gerson, tom. I. opp.* tractatum scripsit. v. *Nat. Alex. Sec. cit. c. 3. Artic. 5. p. 334.*

§. 16.

His *Circumcelliones*, qui Friderico II. imperante in Suevia fuerunt, adjunguntur. Pontificem R. illi hæreticum, Episcopos & Prælatos Simoniacos appellarunt, multosq; in Ecclesia R. abusus & errores notarunt. Videtur, fuisse illos Albigensium propaginem; ac adeo perperam hæreticorum nomine diffamari. v. *Albert. Stadens. Chronic. ad a. 1248.*

§. 17.

Non dissimiles his fuisse puto *Fratricellos*, qui circa exitum hujus seculi, autoribus Petro de Macerata, & Petro de Forosempronio ordinis Minorum apostatis exorti memorantur. Hi R. Ecclesiam carnalem, divitiis pressam, deliciis affluentem, scele-

ribus maculatam cum Romano Præsule rejicientes, aliam scilicet spiritualem, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succinctam, (qualem suam esse, dixere) requirebant. v. *Alvarum Pelagium l. 2. de Planctu Ecclesiæ c. 11.* Quos Bonifacius VIII. damnavit ceu hæreticos. Illi vero in Siciliam fugientes, ibidem post e- pulas, læti in contemtum Ecclesiæ R. cantarunt: *Exultet Ecclesia meretrix, exultet!* v. *Natal. Alex. Secul. cit. c. 3. art. 10.*

§. 18.

Arnaldus de Villa Nova, Hispanus in Arragonia fertur hæc nova dogmata sparsisse: (1. naturam humanam a Filio DEI assumtam, DEO æqualem in omnibus fuisse: (2. animam Christi divinitati conjunctam omnia scivisse, quæ scit Deitas; quia unam cum illa personam constituisset; scire autem esse dotem personæ, non naturæ: (3. Diabolum universum populum Christianum a veritate religionis abduxisse, & apostasiam a planta pedis, usque ad verticem in toto Christi corpore regnare; hinc omnes Christianos in in-

infernum detrudi. Multas is etiam superstitiones Ecclesiæ R. improbavit. Unde incertum, quid de ejus hæresi sentiendum sit. v. *Natal. Alex. H. E. Sec. XIII. & XIV. part. 1. p. 385. seq.*

§. 19.

Beguardi, & *Beguinæ* cum *Fratricellis* communia sapuisse, ex *Alvari Pelagii de Planctu Eccles. l. 2. c. 51.* constat. Unde vero illorum nomen sit, incertum est. *Carolus du Fresne in Glossar. tom. 1. fol. 517.* Beguardorum fuisse virorum, Beguinarum autem fœminarum nomen. Id certum est, ex Franciscanorum ordine eos prodiisse, & a Clemente V. Papa in Concilio Viennensi damnatos fuisse. Tribuuntur illi hi præcipue errores, (1. quod homo in hac vita talem perfectionis gradum consequi possit, ut reddatur penitus impeccabilis: (2. Quod jejunare non oporteat hominem, nec orare, postquam gradum perfectionis dictæ assecutus esset; quia tunc sensualitas ita perfecte spiritui & rationi foret subjecta, ut homo posset libere corpori concedere, quicquid place-

 at:

at: (3. Quod homo in hoc perfectionis gradu constitutus, non sit humanæ obedientiæ aut præceptis Ecclesiæ subjectus: Quia, *ubi Spiritus Domini, ibi libertas*: (4. Quod homo in hac vita possit finalem beatitudinem, ut in altera beata vita, obtinere. v. *Natal. Alex. Secul. cit. c.3. art. II. p.381. seqq.* & *du Fresne Glossar. l. c. Natal. Sec. cit. p. 361.* asserit, eos Petrum Jo. Olivi ordin. FF. Minorit. professorem, ceu patriarcham, secutos esse.

§. 20.

Guilielmi de S. Amore liber de Periculis novissimorum temporum, quo Prædicatorum & Minorum ordines perstringit, etiam turbas excitavit; quia Monachos mendicantes reprehenderet, tum quod laborare nolint, tum quod hypocritæ sint, quærentes perfectionem in mendicando; item, quod non vocati, omittere prædicationem debeant. Taxabat etiam R. Ecclesiam, quod tot mendicantum ordines tolleraret. Ideo Alexander IV. Papa librum Guilielmi damnavit v. *Natal. Alex. l. c. artic. 7. p. 344. seqq.* & *B. D. Kortholdi H. E. Sec. XIII. p. 523. sequ.*

§. 21.

§. 21.

Disciplinam Cleri corruptissimam fuisse' omnes fere hujus ævi historiæ scriptores testantur; cum accusant in electionibus Episcoporum Simoniam, fraudes; in disciplina carnificinam & excommunicationes ipsorum Imperatorum injustas; cleri avaritiam; malas artes in colligendis vel rapiendis opibus; luxum in vita; ambitionem in affectandis dignitatibus; nundinationes indulgentiarum, concubinatum, scortationes & adulteria ob cœlibatus legem. *Prostibula publica*, inquit Durandus Mimatensis Episcopus (*in tract. de modo celebrandi concilii General.*) *palam habita prope ecclesias, prope palatium Domini Papæ, & prope domos Prælatorum.* Graphice *Matthæus Parisius* corruptum Ecclesiæ statum *in Historia Majori* hujus ævi, multis in locis delineat. *Hugonis etiam* scriptoris hujus seculi glossa non ignota est: *Diabolum olim duas habuisse filias, avaritiam & luxuriam: Avaritiam elocasse Judæis, luxuriam ethnicis. Cæterum jam Clericos utrisque illorum suas sponsas eri-*

puisse, solosque velle sibi proprias utramque habere. Et super Psalm. 77. scribit: *Multi Clerici sunt progenies viperarum. Fœtus enim interficit matrem, quando nascitur.*

§. 22.

CONCILIA & SYNODI quidem multæ per Italiam, Galliam, Germaniam & Britanniam habitæ, quæ *tom. XI. part. 1. edit. recentis* memorantur; sed in illis parum aut nihil de doctrina Christi, & disciplina Ecclesiæ sanctiori reducenda actum. De Albigensibus vero exstirpandis, de expeditionibus cruciatis de dominio & imperio Papæ, de excommunicandis Principibus ipsi inobedientibus, de Monachorum novis ordinibus stabiliendis, & de idolomaniis firmandis, decreta leguntur facta. Inter illas tria a Romanensibus œcumenica numerantur velut præcipua, *Lateranense IV. Lugdunense I. & Lugdunense II.*

§. 23.

Lateranense IV. Romæ in Laterano Innocentius III. Papa a. 1215. convocavit, ut Hierosolyma a Saracenorum jugo iterum libe-

liberaretur. Si vero quis acta & eorum eventum attendit, alias ſubfuiſſe cauſſas patet. Quarum præcipuæ, Pontificis opes & tyrannidem ſtabilire ac Waldenſes exſtirpare: deinde portentoſum *Tranſubſtantiationis* dogma & confeſſionem auricularem publica velut lege ſancire. Convenerant 412. Epiſcopi præter Patriarchas Græcos, inter quos duo Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus præcipui. Primates vero & Metropolitani 77. Abbates & Priores ultra octingentos: Procuratores quoque Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Abbatum, Priorum & Capitulorum abſentium tantus non fuit numerus. Legatorum vero Imperatoris Conſtantinopolitani, Regis Siciliæ in Rom. Imperatorem electi, R. Franciæ, R. Angliæ, Hungariæ, Hieroſolymitani, Cypri, Arragonum, necnon aliorum principum & magnarum civitatum ingens adfuit multitudo. His omnibus congregatis, præſidente Papa, 60. capitula fuerunt recitata, quæ, ut Matthæus Pariſius loquitur, aliis placabilia, aliis videbantur oneroſa. v.

Matth.

Matth. Parisii Hist. Angl. Major. ad ann. 1215. f. m. 228. sequ. Decreta hujus Concilii maximam partem quinque libris Decretalium Juris Canonici inserta, a Pontifice sine prævia Concilii deliberatione profecta esse, *Matthæus Parisius* haut obscure testatur. Integra illa extant *tom. I. opp.* Innocentii III. *Platina* in hujus vita scribit: *Venere multa tum quidem in consultationem, nec decerni tamen quicquam aperte potuit. Capit.* tamen *21.* decretum: *Ut omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata confiteatur, idque faciat solus & fideliter, idque saltem semel in anno, & proprio sacerdoti, ac postea injunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere.*

§. 24.

Lugdunense I. quod vulgo *Oecumenicum XIII.* appellatur, Innocent. IV. Papa a. 1245. reclamante licet Imperatore Friderico II. indixit: ut Imperatorem tyrannidi suæ obnitentem, imperii dignitate privaret. Quanquam Papa religionem & Ecclesiæ curam in epistola convocato-

ria

ria apud *Matth. Parisium f. 376.* prætenderet. Confluxerant Archiepiscopi & Episcopi præter Cardinales 140. & duo Patriarchæ Constantinopolitanus & Antiochenus ex Græcis, Imperator quoque Constantinopolitanus & aliorum Principum legati. In hoc Papa Imperatorem diris devovit: Expeditiones cruciatas in Palæstinam, & alia capitulis XVII. decrevit. v. *Matth. Parisii Histor. Maj. Angl. ad a. 1245. fol. 576. seqq.* De constitutione circa festa per annum celebranda ibidem facta *D. Chemnitius Exam. Conc. Trid. fol. 815.* agit.

§. 25.

Lugdunense II. Gregorius X. Papa an. 1274. ideo celebravit, ut postulante Michaële Palæologo, invasore Imperii Constantinopolitani, concordiam inter Græcam & Romanam Ecclesiam reduceret. Episcopos circiter quingentos convenisse & præsentibus Jacobo Arragonum Rege, legatisque Michaëlis Imperatoris, cum Græcis Georgio Acropolita, Theophane & aliis de unione dicta deliberasse, tandem-

demque cum minis, tum blanditiis, a Michaële & Græculis obtinuisse, ut hi Romanæ Ecclesiæ obedientiam jurarent, ac dogma de processione Spiritus S. ex Patre, *Filioque*, tantopere hactenus controversum mitterent. Sed Græci illam transactionem, se inconsultis & invitis subdole factam repudiarunt. Unde novi in Ecclesia Græca motus. De quibus vid. *Pachymerem l. 6. & Nicephorum Gregoram l. 5. f. m. 111.* ubi Mich. Palæologum hac de causa excusat atque laudat. *Allatius* vero frustra est, qui perpetuam inde utriusque Ecclesiæ consensum *l. 2. c. 15.* evincere laborat. confer. *D. Kortholdi Hist. Eccl. Sec. XIII. p. 540. seqq. & Natal. Alex. H. E. Sec. XIV. part. 3. dissert. 7.* De Jure Regaliæ, quæ hic acta, idem *part. 3. dissert. 8. art. 5.* disputat.

§. 26.

REGIMEN ECCLESIÆ, quod in tyrannidem absolutissimam degeneraverat, penes solum Pontificem R. stetisse, supra jam multis argumentis confirmatum fuit. Itaque ut illo, Pontifices hoc

ævo

ævo perfuncti ſint, paucis memorabimus. *Honorius IV.* (aliis III.) Jus Pontificium novis additis canonibꝰ ſeu decretis auxit, idque obſervare & in ſcholis docere juſſit, v. *l. V. Decretal. tit. 33. de privil.* & *exceſſ. cap. ſuper ſpecula, ne Cleric. vel Monach. Gregorius IX.* Fridericum II. Imper. excommunicavit, & extinctis candelis ipſum Juda & Nerone pejorem declaravit. v. *Matth. Pariſ. ad a. 1228. Cranz. Metrop. l. 7. c. 52. f. 291. ſeqq. & Albert. Stadenſ. p. m. 37. Innocentius IV.* tyrannidis Pontificiæ aſſertor acerrimus, Fridericum II. Imper. jam diris devotum, etiam imperio exuere molitus eſt, cujus ſententia in eum lata extat *cap. ad Apoſtol. de Sentent. & re judic. in 6. Decret. l. 11.* Atheiſmus quidem huic Friderico impingitur; ſed *P. de Vineis l. 1. Ep. 32.* ab hoc ſcelere eum purgat. Henricum R. Angliæ ſuum vaſallum dixit apud *Matthæum Pariſium* ad an. 1253. R. Galliæ Ludovico titulum *Chriſtianisſimi* confirmavit, quod expeditionis ſacræ caput conſtitutus eſſet. Succeſſor illius *Alexander IV.* Manfredum Siciliæ Regem tan-

tanquam Ecclesiæ spoliatorem excommunicat, & Boleslaum R. Poloniæ eodem fulmine percussum turbis involvit regni. v. *Platin. in ejus vit.* & *Cromerum l. 9. p. 235.* CLEMENS IV. ex milite Pontifex, Carolum Andegavensem adversus Manfredum Frideri. II. Imp. filium naturalem excitavit; & hoc interfecto, Conradinum, cui regnum debebatur, excommunicavit, ac in prælio captum capite plecti suasit. v. *Collonutii Hist. Neapolit. l. 4.* & *Aventin. f. 549.* Controversiam de Imperio Germanico tempore *Interregni* ad se pertinere contendit. *Gregorius X.* cum sedes Romana ultra duos annos vacasset, electus Pontifex, in Concilio Lugdunensi, bellum sacrum contra Saracenos imperavit, plenariam remissionem peccatorum omnibus crucem assumentibus in hoc bello promittens. v. *Blondum l. 2. decad. 8.* confer. *Fr. Carriere Digest. Chronolog. Pap. p. 66.* Autor is etiam *Conclavis*, quo Pontifices eligi debent, habetur. *Bonifacius VIII.* qui intravit *ut vulpes*, *vixit* (regnavit) *ut leo*, *mortuus est ut canis*, vel juxta versificatorem veterem;

Vul-

Vulpes intravit, tanquam leo pontificavit,
Exiit ut canis, de divite factus inanis.

v. *Langii Chronic. Citiz. ad ann.* 1294. & *Matth. Westmonaster. p.* 447. Propter auri sacram famem, *Jubileum* ceu festum seculare celebrandum instituit. v. *Aventin. l.* 7. *Volaterran. l.* 22. Uno die in habitu Pontificali, altero, imperatorio se conspiciendum præbuit, dicendo: *Ecce duo gladii hic sunt.* v. *Cranzii Saxon. l.* 6. *c.* 36. *In Extravag. comm. l.* 1. *de Major. & Obed. c.* 1. *se dominum mundi* jactavit. confer. *Nat. Alex. Sec. XIII. & XIV. part.* 1. *p.* 142. *seqq.* Fastum stolidum homini exprobravit Philippus Galliæ R. epistola ad eum data: *Philippus DEI gratia Francorum Rex Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice, salutem modicam sive nullam: Sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui non subesse, Ecclesiarum & præbendarum collationem ad nos jure regni pertinere: secus autem credentes fatuos & dementes reputamus.* v. *Steron. Annal. p.* 404. & *Boëtium Eponem de Jure Princip.*

in

in Benefic. Eccles. l. 1. c. 1. Plura ex scriptoribus vitar. Pontific. R. hic annotare non vacat; cum hæc speciminis loco de tyrannide Pontificum sufficere queant. confer. *Heideggeri Histor. Papatus Period. IV. §. 101. seqq.*

§. 27.

De iis, quæ ad Ecclesiæ curam aut statum, vel *ceremonias* propius spectare videntur, pauca ex iisdem autoribus adhuc adducemus. Sub Pontificatu Innocentii III. Papæ, *Dominicus* Calagurensis Hispanus, & *Franciscus Assisius* Italus, auctores novorum ordinum monasticorum fuere: Ab *illo Prædicatores*, die Prediger-Mönche/ ab *hoc* Minoritæ, die Barfüsser Mönche/ ortum trahunt. v. *Polydor. Virgil. de invent. l. 7. c. 4. Usser. de Eccles. Success. c. 9. n. 9. seqq.* Honorius IV. Papa horum ordines confirmavit. v. *Platin.* in ejus vita. Inter hos æmulatio sanctitatis affectatæ fuit: Dominicanorum ordo prævaluit autoritate. Nam Dominico non tantum munus *prædicandi* adversus Waldenses, sed & *inquisitionis*, quod sanctum

vo-

vocant, *officium* commiſſum fuit, quo, ex eo tempore, in Hiſpania & Italia perfungi ſoliti ſunt. *Franciſcus* autem ſanctitatis laudem obtinuit, quod Chriſti crucifixi ſtigmata ipſi per miraculum impreſſa, fabulantur: Unde per blaſphemiam *Chriſtus Typicus* appellatus eſt. Dominicus autor *Roſarii*, ſive Pſalterii B. Virginis habetur, quo ſalutatio Angelica 150. vicibus ad imitationem Pſalmorum Davidis repetitur. De cujus virtute mira narrant monachi. Gregorius IX. hos novæ ſuperſtitionis patriarchas, inter Divos retulit, teſte *Alberto Stadenſi in Chron. & Cranzio in Sax. l. 4. & Metrop. l. 7. c. 45. Hotting. H. E. c. 13. p. 462.* Antonius de Padua, Ulyſſibonenſis, frater ordinis Minorum, qui Patavii Theologiam profeſſus eſt, a miraculis celebratur patratis, quæ *Franc. Mendoza Viridar. l. 6. orat. 11. & 12.* narrat. Alexander IV. Papa excommunicationis fulmine terret, qui Dominici & Franciſci ordines, libellis famoſis impeterent. De miraculis Franciſci & Dominici v. *Hotting. ὁδηγὸν, P. 2. p. 266.*

§. 28.

§. 28.

Librum conformitatum, in quo conformitates vitæ S. Francisci, ad vitam Jesu Christi Domini nostri blasphemè conferuntur, Gregorius IX. sub pœna hæreseos adprobandum declarat. Prodiit ille Bononiæ a. 1589. Innocentius IV. Statuit, *honestandi ordinis gratiâ*, ut Cardinales *rubro galero & equo phalerato* uterentur. v. *Volaterran. l. 22. Polydor. Virgil. de invent. l. 4. c. 9.* & *Bzovium ad a. 1297. n. 5.* Sed Cœlestinus V. postea constituit, ne deinceps Papa vel Cardinales veherentur equis & mulis; sed tantum asinis, dicens: *JESUS CHRISTUS, filius DEI, humilis asini dorso vectus est, cujus nos imitatores esse debemus*, *teste Langio in Chronic. Citiz. p. 817.* Festum etiam nativitatis S. Mariæ quotannis celebrandum, instituisse fertur apud Platinam. Quanquam Baronius in Martyrologio Rom. d. 8. Sept. quo tempore institutum sit, se nondum reperisse fatetur. *Urbanus IV.* suasu Thomæ Aquinatis *Festum corporis Christi* instituit, quod Clemens V. ex quorundam sanctu-

lo-

lorum revelatione ann. 1311. in Concilio Viennensi confirmavit. v. *Onuphr. Panvinium ad Platin. p. 203.* Purgatorium & Transsubstantiationis dogma, fictis visionibus & adparitionibus animarum separatarum, comprobare non erubuerunt. vid. *Hotting. S. cap. 13. p. 447. seqq.* Effigies vultus Domini, quæ *Veronica* dicitur, ejusque sudarium superstitionem Romanam auxit, ap. *Hotting. l. c. p. 456.* Confessio auricularis etiam ficto miraculo apud *Hottingerum H. S. c. 13. p. 465* comprobata legitur. Ibidem aquæ lustralis virtus contra diabolum lepida fabella adstruitur. De reliquiarum inventione *Bzovius* narrat ad ann. Chr. 1219. f. 29. ad a. 1220. f. 21. nec non ad an. 1257. f. 18. item ad a. 1263. f. 17. 1269. f. 10. & a. 1279. f. 19. v. *Hotting. l. c. p. 479.*

§ 29.

PERSECUTIONES hoc ævo Waldenses seu Albigenses imprimis, diutissimas sustinuere, quæ utramque fere paginam in hujus seculi historiæ parte faciunt. vid. *D. Kortholdi Hist. Eccl. Sec. XIII. p. 501.* ideo

Hugo in Postill. super c.2. Johannis, Bernhardi conquerentis verba, ad hæc tempora aptat: *Videtur, bone JESU, contra te conjurasse universitas Christianorum, & illi in persecutione tua primi sunt, qui in Ecclesia tua videntur primatum tenere, & gerere principatum.* Ipsis Latinis in expeditionibus cruciatis in Orientem susceptis, *Nicetas Choniates p. 270. seqq.* exprobrat varia crudelitatis genera, quibus in Byzantinos Christianos grassati sunt; cum interim Saraceni & Turcæ in Oriente Christianos affligerent, multisq; in locis exstirparent Ecclesiam. *Mamaluchi* etiam Ægyptum invadentes, circa medium hujus seculi Christianos vel ad apostasiam compulerunt, vel misere trucidarunt. *Tartari* ex Scythia prodeuntes, armis prolatis in Europam, Christianorum calamitatem auxêre. vid. *Cranz. Metropol. l. 8. c. 9. & Cromerum l. 8. & 9.* In Germania Pontifices R. Interregni magni præsertim tempore, omnia turbarunt. vid. *Lehmanni Chronic. Spirens. l. V. c. 95.*

§. 30.

§. 30.

MEMORABILIA, si fabulas de miraculis a Bzovio in Annalibus hujus ævi consarcinatas referre, pretium operæ foret, tot ac tanta essent, ut compendio comprehendi nequeant. Nos instituti nostri memores, vel tribus verbis tantum potiora designabimus: (1. Francorum Imperii finis in Oriente, post expugnatam a. 1204. a Balduino Comite Flandrorum, Constantinopolin: id enim Michaël Palæologus Comnenus a. 1261. recuperavit. (2. Expeditiones cruciatæ, classicum canentib9 Romanis Papis, in Orientem, crebro nullo Christianitatis fructu susceptæ: Similes expeditiones etiam Waldenses & Albigenses afflixerunt. (3. *Officium Inquisitionis* contra Albigenses ab Innocentio III. institutum & a successoribus ejus confirmatum. In quo, sola delatio vel accusatio hæreticum fecit, qui nulla concessa defensione, ad supplicium inprimis vivicomburium rapiebatur. v. *Directorium Inquisitionis a Francisc. Pegna editum & Bzov. ad a. 1235.* (4. *Vesperæ Siculæ*, quibus Galli

tota Sicilia a. 1282. secunda Paschatis feria, signo campanæ circa vesperam dato, horrenda internecione deleti sunt. (5. Judæorum tota Gallia ejectio, edicto Ludovici IX. & Philippi Pulchri facta. (6. Fabula de Judæo, inde a tempore passionis Christi vagabundo, & expectante Christi adventum ad judicium, cui nomen *Joseph, apud Matth. Parisium ad a. 1228. f. m. 296.* (7. Jubileum a Bonifacio VIII. primum a. 1300. publicatum, quo plenaria indulgentia omnium peccatorum visitaturis limina SS. Apostolorum Petri & Pauli, centesimo quoque anno, promittitur. (8. Conversio Prussorum gentilium, & eorum per Crucigeros equites defensio. v. *Cranz. Wandaliam l. 7. c. 21.* (9. Translatio ædiculæ B. Virginis, in qua Filium DEI concepit, per Angelos ex urbe Nazareth primum a. 1291. in Dalmatiam, & inde a. 1294. in Picenum, provinciam Italicam, ac tandem ex colle in publicam agri viam collocatæ. Fabulam hanc *Berneggerus in tractatu, de Idolo Lauretano* examinat. (10. Philosophia Aristotelica hoc seculo in

in ſcholis regnare cœpit. vid. *Launoji de var. Ariſtot. Fortuna c.4. ſeqq.* (11. Æræ Alphonſinæ in Hiſpania a. 1252. cujus autor Alphonſus X. initium. (12. Osmannicæ apud Turcas familiæ regnatricis primordia, in annum circiter 1272. incidentia: quo tempore etiam Rudolphus Habsburgicus Imperator domum Auſtriacam regnatricem fundare cœpit. (13. Epiſtola cœlo a. 1200. delapſa Hieroſolymis, qua ſanctificatio diei Dominicæ præcepta, apud *Matth. Pariſium Hiſt. Angl. f. m. 168.* Sed Raynaldus ad a. 1201, n. 34. fabulam eſſe probat.

§. 31.

In huj9 ævi hiſtoria fœdam ac corruptiſſimam Eccleſiæ faciem velut ſummatim obſervare licet; quando nihil fere ex antiquæ Eccleſiæ Apoſtolicæ ſimplicitate ac puritate reliquum eſſet, præter ſymbola fidei Chriſtianæ, & Sacramenta ſuperſtitioſis licet ritibus contaminata. Doctrina enim in ſcholis, philoſophicis tricis & quæſtionibus involuta fuit; cultus DEI publicus fœda ſuperſtitione & idoloma-

nia inquinatus; diſciplina per mores Cleri corruptiſſimos neglecta jacuit; dominatus vero tyrannicus Pontificum R. omnia turbavit, atque dum Imperatores, Reges ac Principes Chriſtianos ad bella ſacra incitarunt, præcipua interea eorum cura fuit, potentiam tyrannicam iis abſentibus extendere, atque horum jura ac vires atterere. Paucis: *Regnum tenebrarum fuit*; in quo pars major hominum Anti-Chriſto magis, quam Chriſto ſervire coacta eſt. Miſeri Waldenſes, qui Chriſtianam ſimplicitatem reducere, jugumque Babelicum excutere laborabant, paria cum Martyribus olim ſub Gentiliſmo, fata experiri neceſſum habuerunt; cum tempus liberationis, ob peccata hominum, differre DEO viſum eſſet.

PERIO-

PERIODI IV.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,
CAP. IV.
DE
Sec. XIV. Chr.

§. 1.

NOn lætiora hoc, quod ordimur, seculo tempora fluxerunt. Nam in Oriente invalescens Turcarum tyrannis Ecclesiam fere oppressit: in Occidente simul cum tyrannide Pontificia subinde latius grassante, idolomania, superstitiones in Ecclesia, & Scholasticorum ac Monachorum barbaries in claustris & scholis regnarunt. Inter quos tamen ipsos, graves contentiones, cum de perfectione vitæ, tum de placitis scholasticis exortæ sunt. Sed *Joh. Wiclefius* non dubitavit Ecclesiæ Romanæ fœdos errores cum voce tum scriptis publicis impugnare, Papamque ipsum Anti-Christum appellare. Unde qui cum illo per Angliam, Germaniam & Bohemiam post medium hujus Seculi fecêre, *Wiclefistæ* vocati sunt. Quorum

nomen in curia Romana exſecrabile fuit.

§. 2.

Scriptorum autem ac Doctorum Scholaſticorum magnus quidem numerus eſt, ſed qui in ſectas disgregati magis de nugis ſcholaſticis, quam de ſolida fidei doctrina vitæque Chriſtianæ regulis, inter ſe concertarunt. Horum, qui celebriores extiterunt, nomina paucis memorabimus.

§. 3.

Apud Græcos claruerunt (1. *Theodorus Metochita*, cui *compendium hiſtoriæ Rom. à Meurſio editum vulgo tribuitur*, qui & Hiſtoriæ Sacræ libros 2. & Hiſt. Conſtantinopol. librum unicum apud ſe MSC. extare teſtatur. (2. *Nicephorus Calliſtus, Monachus Hiſtoriam Eccleſiaſticam* ex Euſebii Socratis, Sozomeni, Theodoreti, Evagrii, aliorum monumentis conſcripſit. Quam Iſ. Caſaubonus ob fabulas aniles admixtas parvi æſtimat; licet Pontificiis vulgo pluris fiat. (3. *Barlaam*, gente quidem Calaber, ordinis S. Baſilii monachus, ſed qui ad Græcos tranſiens, Primatum Papæ & Latinos acriter impugnavit.

v. *L.*

v. L. *Allat. de Consens. lib. 2. c. 17.* Deinde Græcis monachis, qui *Hesychastæ* appellantur, dicam hæresis scripsit. (4. *Matthæus Hieromonachus*, Blastares dictus Syntagma canonum conscripsit, quod cum notis Beveregii, in *Pandectis canonum* an. 1672. prodiit. (5. *Johannes Cantacuzenus* ex nobili Byzantino an. 1341. Imperator Constantinopolitanus, & postea ex Imperatore Monachus factus, *Historiam Byzantinam* cum notis Pontani editam Parisiis a. 1645. reliquit. (6. *Nicephorus Gregoras*, seu potius Gregoræ filius *Historiæ Byzant.* libros XI. scripsit, de qua *Lipsii Politic. lib. 1. c. 9 §. 12.* judicium extat. (7. *Gregorius Palamas*, Episc Thessalonicensis duos λόγους ἀποδεικτικοὺς *de Process. Spir. S.* scripsit ap. *Allat. de Consens. lib. 2. c. 16. §. 4.* qui σύγχρονον ejus *Demetrium Cydonium libr. cit. c. 18. §. 2.* memorat autorem libri de dogmatibus Gregorii Palamæ. (8. *Nilus Metropolita, Rhodius*, de Sanctis Synodis œcumenicis *Enarrationem* synopticam reliquit, quæ *tom. II. Biblioth. Jur. Canon. Justelli pag. 1155.* extat.

S 5 (9.

(9. *Georgius Codinus*, Curopalata, librum de Officiis Ecclesiæ & Aulæ Constantinopolitanæ cum notis Gretseri Parisiis ann. 1625. editum reliquit. (10. *Maximus Planudes*, Monachus Gr. de Processione Spir. S. opusculum scripsit apud *Allatium diss.2. de libris Eccles. Gr.* (11. *Manuel Chrysoloras*, nobilis Byzantinus, Epistolas de comparatione V. & N. Romæ Codino subjunctas scripsit: item *Quæstiones Grammaticales*. Hic post 700. annorum barbariem, in Italia studium Gr. literarum excitavit.

§. 4.

Inter *Latinos* Scriptores *Duns Scotus*, Doctor *subtilis* appellatus, ordinis Minorum monachus, circa initium hujus seculi, *Theologiam Scholasticam* juxta ductum Lombardi, & Philosophiam Aristotelicam in Schola Parisiensi professus, primum de *immaculata B. Virginis conceptione* dogma defendit, & Thomæ Aquinatis ac Bonaventuræ placita ad limam revocavit. Hinc *Thomistarum & Scotistarum* nomina, quæ scholas postea jurgiis im-

ple-

pleverunt. Opera Scoti, Lucas Waddingus in 12. tomos digesta Lugduni a. 1639. publicavit. confer *Natal. H. E. Sec. XIV. part. 1. p. 586.*

§. 5.

Franciscus Mayronius, gente Gallus, discipulus Scoti, Doctor *acutus*, aliis *illuminatus* dictus, *Quodlibetica*, *Formalitates* & in IV. libros Sententiarum commentarios scripsit. Opera ejus Venetiis aliquoties impressa sunt. Ipse morem in Sorbonna invexit, quo singulis diebus Veneris, æstivo tempore, ab ortu solis ad occasum sine ulla requie, sine ullo pastu & potu, sine ullo præsidis auxilio, ab uno respondente contra multos opponentes disputatur. v. *Cav. Hist. lit. Append. p. 15.*

§. 6.

Nicolaus de Lyra sive *Lyranus*, Anglus vel potius Normannus, ex Judæo Christianus, Doctor *planus & utilis* appellatus, *Postilla perpetua*, seu *brevia commentaria in universa Biblia* scripsit, quæ Bibliis Glossatis Duaci a. 1617. & Antwerp. an. 1634. inserta sunt. v. *Bellarmin. de Script.*

Eccl.p.369. De hoc vulgo dicitur: *Si Lyra non lyrasset, totus mundus delirasset.* Vel ut Pontificii ajunt: *Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset.* Ipse Lutherus in *cap.II. Genes.* eum inter optimos Scripturæ interpretes ponit.

§. 7.

Petrus Aureolus, Gallus, Doctor *Facundus* appellatus, in Schola Parisiensi docens in IV. libros Sententiarum, *commentarios, Quodlibetica, Breviarium Bibliorum*, & tractatum *de immaculata conceptione B. Virginis*, & alia conscripsit. Σύγχρονος ejus fuit *Joannes Bassolis*, Scotus, Doctor *ordinatissimus* dictus, Duns Scoti discipulus, ob ingenium præceptori tanti æstimatus, ut ipso præsente in auditorio diceret: *En adjutorium*, in libros IV. sententiarum etiam commentarios compilavit.

§. 8.

Durandus a S. Portiano, Gallus, Episcopus Meldensis, Doctor *Resolutissimus* appellatus, præter commentarios in IV. lib. Sentent. librum de *Origine Jurisdictionum* reliquit, quem Bellarminus laudat: quia eccle-

ecclesiasticam Papæ jurisdictionem defendit.

§. 9.

Celebrior est *Gvilielmus Ocham*, sive *Occam*, Anglus, Doctor *singularis & venerabilis inceptor* dictus, quem Jacobus Gaddius *de Script. non-eccles. tom. 2. p. 122.* inter *maxima & portentosa ingenia* refert. Hic primum Duns Scoti discipulus, sed postea acerrimus ejus antagonista, in Parisiensi Schola docuit, & Philippi Pulchri Galliæ R. partes adversus Bonifacium Papam tutatus est. Interfuit conventui Minoritarum Perusii a. 1322. habito: quo unanimi Franciscanorum suffragio definitum est: *Christum & Apostolos nil aut proprium, aut in communi possedisse*, asserere, hæreticum non esse, prout credi voluit Johannes Papa. Pro Ludovico IV. Bavaro Imp. adversus Pontificem etiam calamum strinxit, docens Imperatorem nulli, nisi DEO, in temporalibus subesse. Vox ejus ad Imperatorem fuit: *Tu me defende gladio; & ego te defendam calamo. Aventin. l. 7. f. 60*. Opera ejus multa Waddingus *de Scriptor.*

Ordin. Minor. p. 155. recenset. Ab hoc secta inter Scholasticos celebris, *Occamistarum & Nominalium*, nomen habet. confer *Catal. Test. Verit. l. 18. f. 1718.*

§. 10.

Huic subjungimus *Marsilium Patavinum*, Philosophum insignem ac Ludovici IV. Imper. consiliarium, qui *Defensorem Pacis*, & de *Translatione Imperii* scripsit. Invisus valde Pontificiis scriptor; quia Pontificem R. Imperatori subjicit, ac curiæ Romanæ fastum & luxuriam reprehendit. Opera ejus in *tom. 2. Goldasti de Monarch.* & etiam seorsim extant. v. *Flac. Catal. Test. Verit. l. 18. f. 1758.*

§. 11.

Johannes Wiclefus, Anglus, Philosophus & Theologus insignis, vitæque sanctimonia præstans: qui in Oxoniensi Academia Theologiam docens, a. 1360. curiæ Rom. vitia inolita falsaq; Ecclesiæ dogmata oppugnavit. Quo ipso apud bonos gratiam iniit, cleri autem invidiam incurrit. Innumera is fere Latino ac vulgari idiomate Anglicano opuscula scripsisse dicitur.

v. *Catal. Test. Verit. l. 18. f. 1814. & Cave Hist. lit. Append. f. 50. seqq.* Opera ejus cum versione Bibliorum MS. Oxoniæ in Bibliotheca asservantur. Discipulos ille multos reliquit, qui *Wiclefitæ* appellati, Pontificiorum hoc & sequenti ævo iras & anathemata sustinuerunt.

§. 12.

Johannes Taulerus, Germanus, ordinis Dominicani monachus, qui circa a. 1350. Coloniæ & Argentorati scriptis pietate plenis innotuit. Extant ejus conciones & alia opuscula, quæ omnia pietatem spirant, & a Luthero hoc nomine insigniter commendantur *in Epist. 107.* ad Georgium Spalatinum; it. *tom. 1. Jen. Lat.* laudantur. conf. *Catal. Test. Verit. Flac. l. 18. f. 1767. seq.*

§. 13.

Johannes Ruysbrochius, gente Belga, Doctor *divinus*, & a Dionysio Carthusiano *alter Dionysius Areopagita* appellatus est; quod circa medium hujus seculi Theologiam *mysticam* excoluit, & a sterili Scholasticorum Theologia homines ad cultum DEI interiorem, seu vitam spiritualem & pietatem perducere laboravit.

In

In ſcriptis ejus, quæ Coloniæ an. 1502. & 1609. prodierunt, ſtylus obſcuritatis arguitur. Sed qui Scholaſticorum ſtyli illuviem, cum illo contendit, forte de iſto mitius ſentiet. v. *B. J. Thomaſii Schediaſm. Hiſt. p. 65.*

§. 14.

Thomas Bradwardinus, Anglus, Doctor *profundus* appellatus, Oxonii primum docuit; deinde Eduardo III. Regi Angliæ à confeſſionibus ſacris fuit, *de Cauſa DEI, & de veritate cauſarum, contra Pelagium libros 3.* ſcripſit Londini an. 1618. editos. Plura ejus opera *Balæus Cent. V. c. 87.* recenſet.

§. 15.

Omiſſis aliis, qui gregi Scholaſticorum Theologorum accenſentur, & *a Bellarmino, Labbeo, Genebrardo pag. 691. 700. 707. ſequ. & a Natale Alex. Hiſt. Eccl. Sec. XIII. & XIV. part. 1. c. 5.* recenſentur; duas adhuc fœminas hoc ſeculo celebres memorabimus. Una eſt *Brigitta*, gente Sveca, regio ſangvine prognata, quæ ob pietatis ſtudium, ſoluto matrimonio, in

quo

quo septem liberos genuerat, vitam monasticam amplexa est, & a. 1350. Romam venit, *librosque VIII. Revelationum*, ac alia opera scripsit, quæ Norimbergæ an. 1521. Romæ & Coloniæ a. 1628. ac Monachii a. 1680. impressa prostant. Altera est *Catharina Senensis*, Itala, Senis an. 1347. nata, quæ perpetuæ virginitatis voto se DEO obstrinxit. Monachi illam divinis visionibus & miraculis fuisse celebrem narrant. Ideo a Pio II. Pontifice inter sanctas relata. Extant ejus *dialogi de Providentia DEI, Epistolæ, Orationes*, alii tractatus. v. *Cave H. lit. App. f. 60.* utriusque fœminæ donum propheticum suspectum videtur; quod cum alia absurda dogmata, tum, quod sibi illæ invicem contradixerint, probant. Nam *Brigitta* B. Virginis Mariæ conceptionem *immaculatam*; Catharina vero *maculatam* ex revelatione statuit.

§. 16.

Inter *historicos* hujus ævi clariores apud Latinos sunt, *Franciscus Petrarcha* Italus, Philosophus etiam insignis & Orator: Qui

Qui de *Remediis utriusque Fortunæ libros 2. multos dialogos*, & præter tractatus politicos ac Epistolas, *Rerum memorandarum libr. 4. & Epitomen vitarum virorum illustrium* reliquit. vid. *Jac. Philipp. Thomasinum in Petrarcha Redivivo*, Patavii a 1650. edito. Cæteri historici Latini, ut *Suffridus, Presbyter* Misenensis; *Eberhardus*, Archi-Diaconus Ratisbonensis; *Marinus Sanudo*, cognomento *Torsellus*, Venetus; *Matthæus Mareschalcus de Pappenheim*; *Petrus de Düsburg*; *Lupoldus Germanus*, nobilis de Bebenburg; *Johannes de Beka*; *Albertus de Argentina*; *Matthæus* Westmonasteriensis monachus, vulgo *Florilegus* dictus, partim in *Pistorii*, *Urstisii & Freheri* tomis de *Script. German.* partim seorsim extant excusi. Nobis ad alia properandum est, cum primum *Dantem Aligerium* Italum allegaverimus, quem *Paulus Langius* vatem & Theologum secularem vocat. Vir certe prudens fuit, qui vitia seculi notavit, & de officio Papæ & Imperatoris prudenter scripsit.

§. 17.

§ 17.

DOCTRINÆ purioris ſtudium jamdiu ab Eccleſia exulaverat, & ſalebroſis ſcholarum nugis locum ceſſerat. Unde *Scotiſtæ* impugnarunt *Thomiſtas*; ab utrisque *Guilielmus Occam* cum *Nominalibus* ſuis ſequacibus diſſentiebant. Et dum ſacerdotes Juris Canonici ſtudio incumberent, ut ad majores in Eccleſia dignitates adſpirarent; Monachi imprimis Mendicantes Theologiam tractarunt ac apud populum gratiam inierunt majorem, jactantes perfectiorem vitæ ſtatum. Unde Sacerdotes ſeculares inter & Fraterculos iſtos, multæ contentiones ortæ. Quanquam inter ipſos deinde Monachos, qui ſe *Spirituales* appellarunt, jurgia autore, *Petro Joanne de Oliva*, Ordinis Franciſcani exorta ſunt, quæ Pontificum bullæ promulgatæ extingvere non valuerunt.

§. 18.

In his caligantis Eccleſiæ tenebris, DEUS *Johannem Wiclefum* excitavit, qui cum primum Symbolum Apoſtolicum, Orationem Dominicam & Decalogum

ex

exposuisset; Papatum ipsum strenue impugnavit, demonstrando in Ecclesia Christi non requiri supremum Episcopum, qui se caput ferat Ecclesiarum omnium, ac dominatum in ipsos etiam Principes exerceat; Papas cum suis complicibus rapuisse claves regni cœlorum, & nec ipsos ingredi, nec alios permittere intrare. Transubstantiationem cum cultibus superstitiosis sanctorum & reliquiarum item Ordines monasticos, indulgentias & satisfactiones Papales rejecit. Unde multis, cum scripta ejus in Germaniam & Bohemiam transferrentur, lux major veritatis affulsit. v. *Flacii Catal. Test. Verit. l. 18. & D. Kortholdi Hist. Eccles. Sec. XIV. c. 2.*

§. 19.

Accessit Theologiæ mysticæ studium, quod, ut hoc seculo magis resuscitari cœpit; ita pietati excitandæ plus profuit, quam Scholasticorum disputatrix Theologia. Doctores ejus & imprimis *Ruysbrochius*, tres hujus studii *vias* ostenderunt, *primam* dicentes *purgativam*, quæ propria sit incipientium, qua agitur de re-

for-

formatione naturæ corruptæ: *ſecundam, illuminativam*, quæ ſit proficientium, de naturæ mundatæ illuſtratione: *tertiam, unitivam*, quæ ſit perfectorum, de transformatione mirabili naturæ ſanctificatæ, quæ unionem cum DEO pariat myſticam. Hæc Theologiam tradendi methodus, imprimis articulum de *Regeneratione & Renovatione hominis* illuſtravit; &, ſi phraſes iſtius ab illuvie errorum Platonicorum & Enthuſiaſtarum detergantur, ſtyloque Scripturæ S. res eodem expreſſæ efferantur, majorem culturæ Chriſtianiſmi, quam Scholaſticorum Theologiam, uſum adferre, Theologi exercitatiores jam obſervarunt. v. laudatum *J. Thomaſii Schediaſma Hiſtor. & Diſſert. noſtram de Origine Theologiæ Myſticæ.*

§. 20.

Scholaſtici interim ut in pingvi otio negotioſi viderentur, inter ſe de inanibus quæſtiunculis concertarunt. *Nominales* enim, quorum Coryphæus *Occam*, cum *Realibus* in Academia Pariſienſi contendebant de categoriis; an *nomina*, an *res*, in

Præ-

Prædicabilibus & Prædicamentis essent. v. *P. Ramil. l. 1. Schol. Metaphys.* Thomistæ & Scotistæ, super autoritate suorum patriarcharum, in Theologia, acriter litigarunt. Urbanus V. Papa Theologiam Thomæ tanquam veridicam & catholicam Tholosatibus, ut eam sequerentur, commendavit, apud *Bzovium A. Chr. 1370. f. 15.* vid. *Natal. Alexandr. H. E. Sec. XIII. & XIV. part. 2. Dissert. 6.*

§. 21.

Inter Fratres Minores & Prædicatores magna contentio de *Christi & Apostolorum paupertate* fuit; illi hanc affirmarunt; hi negarunt, pingentes Christum in cruce pendentem una manu & brachio affixum, altera denarios tractantem, & bursis in cingulo suo pendentibus inferentem. Sed Papa Johannes XXII. (aliis XXI.) *hæreticum esse censendum declaravit, asserere, Christum & Apostolos nihil habuisse in proprio, nec in communi.* vide *Fascicul. Temp. pag. 84. Alvarum Pelagium lib. 1. de Planctu Eccles. c. 56. seqq. Aventin. l. 7. f. 613. & Hottingeri H. S. c. 14. pag. 737. seqq.*

seqq. confer etiam *Natal. Alex. Sec. XIV. part. 3. dissert. 11.*

22.

Modus interpretandi Scripturam S. per allegorias & tropos, etiam hoc seculo magis invaluit; cum sensum ejus literalem Homiliarii parum intelligerent. A quo errore nec *Lyranum* semper fuisse immunem, *Balæus p. 393.* animadvertit. Unde multæ absurdæ atque ineptæ locorum Scripturæ S. expositiones vel detorsiones, in sermonibus & homiliis horum temporum occurrunt. Laudandum tamen est Caroli V. R. Galliæ studium, quod s. Codicem in vernaculam linguam transferri curavit. v. *Huetium de Interpret. l. 2. c. 12.*

§. 23.

Dissensus inter Ecclesiam Græcam & Romanam, hoc seculo non remisit; licet Pontifices R. unionem semel atq; iterum cudere tentarint. Nam Johannes XXI. Papa duos hujus negotii causa Episcopos, ad Græcos ablegarat; sed Græci teste Johanne de Mandevilla, scriptore Anglo, Johanni responderunt: *Potentiam tuam sum-*

ſummam circa tuos ſubditos firmiter credimus, ſuperbiam tuam ſummam tolerare non poſſumus, avaritiam ſatiare non valemus, Diabolus tecum, quia Dominus nobiſcum. Papam enim Anti-Chriſtum eſſe, hoc tempore, plurimi affirmarunt apud *Aventinum lib. 7. f. 577.* Barlaamus S. Baſilii Monachus libello περὶ τῆς τοῦ ΠΑΠΑ ἀρχῆς, *cap. 16.* Papæ R. primatum & uſurpatam juriſdictionem univerſalem multis argumentis impugnat. confer *Goldaſti Monarch. tom. 1.*

§. 24.

In Græca Eccleſia inter Barlaamum, & Palamam enata eſt gravis contentio de *lumine in monte Thabor Chriſto circumfuſo; an illud increatum aliquid & naturale ac coæternum DEI lumen fuiſſet?* Barlaamus lumen illud neque ex divina eſſentia emanaſſe, nec divinam eſſentiam fuiſſe aſſeruit; & præterea corporeos oculos per nullam diviniorem potentiam, adeo elevari poſſe, ut Deitatem conſpiciant: Palamas vero cum Monachis, qui *Heſychaſtæ* vel *Quietiſtæ* dicebantur, illi acriter con-

contradixit. Unde controversia illa in diversis Synodis agitata multas turbas excitavit, de qua *in Dissert. nostra de Hesychastis vel Quietistis Græcis* egimus.

§. 25.

HÆRESES Pontificii non una ipsi hæresi infecti, plures enumerant. *Lolhardi* primum nominantur, qui anno circiter 1315. à Lolhardo Waltero nomen indepti, teste *Trithemio in Chron. Hirsaug.* per Germaniam, Bohemiam & Austriam tradiderant; (1. Missas esse vanitatem: (2. Luciferum cum Dæmonibus suis cœlo injuria pulsum, tandemque beatitudini cum suis restituendum: Michaëlem & Angelos omnes æternis cruciatibus deputandos; hominesque à sua secta alienos similiter damnandos: (3. B. Virginem Mariam, si virgo permansisset post partum, non hominem, sed Angelum peperisse: (4. habere se XII. Apostolos jactitasse, qui totum singulis annis imperium perlustrarent, & duos ex illis ordine & professione seniores, singulis annis Paradisum intrare, ac ligandi & solvendi potestatem

ab Helia & Enocho recipere, quam cum aliis ejusdem ſectæ profeſſoribus communicarent: (5. Sacramentum Baptiſmi pro balneo nudo habuiſſe. Plura eorum impia dogmata, *Nat. Alex. Hiſt. E. Sec. XIII. & XIV. part. 1. p 385. ſeq.* recenſet. Autor ſectæ hujus Walterus, Coloniæ a. 1322. referente Trithemio, combuſtus fuit.

§. 26.

Inter hæreticos hujus ævi etiam *Ceccus Aſculanus*, Caroli ducis Calabriæ aſtrologus refertur; quod in tractatu de ſphæra ſtatuiſſet, in ſuperioribꝰ cœli orbibus Spiritus malignos generari, qui per incantationes ſub certo ſtellarum poſitu, vel conſtellationibus, ad res mirabiles producendas conſtringi poſſent: Stellarum influxui item fatalem neceſſitatem operandi tribuebat; adeo, ut Chriſtum in mundum, voluntate divina, ſe illi accommodantem veniſſe, ideoque pauperem naſci & ignominioſam ſubire mortem, neceſſum habuiſſe: Anti-Chriſtum etiam ob ſiderum in cœlo poſitum, futurum neceſſario divitem & ſplendidum fore. Quam ob

cau-

caufam ille an. 1327. Florentiæ ad rogum condemnatus fuit. vid. *Joh. Villani l. 10. c. 42. & 43.*

§. 27.

Sedente Johanne XXII. Papa, *Eckardus*, Teutonicus ordinis Prædicatorum monachus circa a. 1329. viginti & feptem errores diffeminaffe dicitur. Quos inter crafliores fuerunt; (1 DEUM tam cito mundum creaffe, quam cito ipfe fuiffet: (2. DEUM blafphemiâ laudari: (3 Hominem, qui orando fingulare aliquid bonum petat, malum petere, & male; quia negationem boni & negationem DEI peteret, DEUMque fibi negari, oraret: (4. hominem transformari & in DEUM totaliter converti poffe: (5. Quicquid S. Scriptura de Chrifto diceret, id omne de quovis homine fancto vere dici; & quicquid divinæ naturę proprium foret, id totum hominis jufti proprium effe: (6. DEUM animas amare, non opera externa: (7. Omnem diftinctionem à DEO alienam effe, neque in natura neq; in perfonis probari, quia natura ipfa fit una,

& hoc unum; & quamlibet personam esse unam, & id ipsum unum, quod natura: (8. Esse aliquid in anima, quod sit increatum & increabile, & hoc esse intellectum. Has περιττολογίας ex Johannis XXII. Papæ literis *Odoricus Raynaldus ad ann. Chr. 1329. n. 70.* de Eckardo refert. *Taulerus* verò in opusculo de Convivio, & *Bzovius ad a. 1327. ſ. 14.* eum pietate & doctrina virum insignem fuisse scribunt.

§. 28.

Johannes de Mercuria, monachus Cistertiensis, Parisiis a. 1347. tradidit; (1. fieri potuisse, ut Christus diceret falsum, idque assertione creata tam vocali quam mentali affirmaret: (2. DEUM efficaciter velle, quicquid vult; item velle voluntate beneplaciti, ut quis peccet: (3. neminem peccare volendo aliquid contra voluntatem DEI: (4. peccatum magis esse bonum, quam malum. (5. DEUM esse causam peccati, qua peccatum est & demeritorium: (6. nullam creaturam, nullamve circumstantiam peccati gravitatem innuere? (7. DEUM prædestinasse ho-

hominės propter bonum usum liberi arbitrii, quem ipsos habituros præscivit. Quos errores Parisiensis Facultas Theologica damnavit. vid. *Nat. Alex. H. E. Sec. XIII. & XIV. part. 1. p. 405. seq.*

§ 29.

Anno sequenti *Nicolaus de Ultricuria* philosophica theoremata Theologiæ admiscens, ibidem proposuit: (1. Non scimus evidenter, quod aliqua causa causset efficaciter, quæ non sit DEUS: Non scimus evidenter, quod aliquis sit, vel esse possit effectus naturaliter productus: (3. Evidenter non potest ostendi, quod res quælibet non sit æterna: (4. actus animæ nostræ sunt æterni: (5. DEUS & creatura non sunt aliquid: (6. DEUS rationali creaturæ præcipere potest, ut ipsum odio habeat, cui mandato obediens mereretur magis, quam si ipsum ex præcepto diligeret; quoniam id faceret majori conatu & contra propriam propensionem. Plures ejusdem scepticas assertiones *Nat. Alex. l. c. p. 407. seq.* recenset.

§. 30.

Similes de DEO, Christo & homine frivolas ac improbas propositiones, Parisiis, *Magister Simon*, Frater *Quido*, *Magister Ludovici* ad disputandum proposuerunt, quos *Natalis Alex. l. c. p. 411. seq.* recitat.

§. 31.

Reghardus Betholdus de Rorbach, Germanus, qui Herbipoli primum docuit, deinde vero ob hæresin Spiræ a. 1359 combustus fuit, propugnare ausus est: (1. Christum in cruce, cum se derelictum quæreretur, desperasse, & B. Virgini Mariæ maledixisse, nec non terræ, quæ sanguinem suum hausisset: (2. hominem in hac vita eam perfectionem consequi posse, ut nec jejunio, nec oratione opus sit: (3. laicum illuminatum ita proficere posse prædicando & docendo, ut illi magis quam Evangelio aut S. doctoribus credendum sit: (4. hominem pium, in perceptione cibi communis, tantam percipere gratiam posse, quanta in Eucharistia percipitur. v. *Mutii Chron. l. 25. f. 283.*

§. 32.

§. 32.

Martinus Gonſalvus, homo fanaticus in Hiſpania ſomniavit, ſe germanum Archangeli Michaelis fratrem eſſe, & locum ex quo cecidit Lucifer, ſibi à DEO ſervari; item, ſe primam veritatem & ſcalam cœli dicebat, quod ſingulis diebus adſcenderet atque oſcularetur; nec non ſe Anti-Chriſtum advenientem ad ſingulare certamen provocaturum, & cruce Chriſti diademate ſpineo ornata eum proſtraturum. Hunc deinde *Nicolaus Calaber* DEI filium in cœlis ab æterno genitum dixit, omnesque in extrema die judicii ad infernum damnatos, Conſalvi hujus precibus ſalutem conſecuturos eſſe, referente *Eymerico P. 2. Directorii Inquiſit. qu. 11.* Jungimus huic *Virginem de Anglia* dictam, quæ Spiritum S. in redemtionem mulierum incarnatum fuiſſe ſomniavit, & mulieres baptizavit in nomine Patris, Filii, & ſuo. Mortua Mediolanum ducta & in cinerem redacta fuit. vid. *Annal. Dominican. Colmarienſ. ad a. 1301.*

§. 33.

Bartholomæus Janovezius, Majoricanus tempore Urbani V. Papæ, libellum publicavit, quo asserebat (1. Anti-Christum die Pentecostes anni 1360. venturum esse: (2. Anti Christi tempore omnia Ecclesiæ Sacramenta, & incruentum sacrificium desitura: (3. Christianos adultos, qui Anti-Christi charactere semel inusti forent, nunquam amplius ad fidem Christi redire posse: Pueros verò Christianorum, Judæos & Saracenos & infideles cæteros ab eodem Anti Christo seductos, eo extincto, ad Christum conversum iri.

§. 34.

M. Dionysius Soulechat Minorita a. 1363. Parisiis docuit, (1. legem amoris omnem auferre proprietatem & dominium: (2. actualem abdicationem cordialis voluntatis & temporalis potestatis dominii ostendere & efficere statum perfectissimum: (3. Christum abdicasse hujusmodi possessionem & jus in temporalibus & hoc exemplum pro regula perfectionis habendum esse: (4. Christum in morte omnia

omnia ſimpliciter abdicaſſe. Quas de paupertate evangelii aſſertiones ſacra Facultas Pariſienſis damnavit apud *Natal. Alex. l c. p. 417 ſeq.*

§. 35.

Palamitæ à Georgio Palama, Monacho primum Græco deinde Epiſcopo Theſſalonicenſi appellati, qui & ἡσυχασταί, ſeu *Quietiſtæ*, à quiete animæ, quàm profitebantur nuncupati, etiam hæreticis accenſentur. Illi cum Euchetis & Meſſalianis veteribus quædam communia habentes, inſolitum & abſurdum contemplandi & orandi modum frequentarunt. Nam illi oppreſſo ad umbilicum capite, contortis oculis ſuppreſſoque Spiritu cum primum locum cordis mens reperiſſet, mirabilem ſe lucem intueri & inexhauſta affici ſe voluptate dixerunt. vid. *Combefiſium in Not. ad Manuelis Calecæ librum de Eſſentia & operatione adverſus Palamitas, in Auctar. noviſſ. Biblioth. Patrum, & noſtram diſſertat. de Heſychaſtis ſeu Quietiſtis Gr* Palamas Heſychiſtarum defenſor jactabat peculiare divinum lumen, quâ Heſychaſtæ

ſtæ in iſto corporis habitu conſtituti perfunderentur, eſſe gloriam Deitatis increatam; non quidem ipſam DEI ſubſtantiam, ſed operationem & gratiam & ſplendorem, ex divina ſubſtantia in ſanctos miſſum, quem exemplo luminis Thaborici declarabat. vid. *L. Allat. l. 2. de conſenſ. c. 17.*

§. 36.

Paraſiti Papales, *Marſilium* de Menandrino *Patavinum*, ób librum, *Defenſorem Pacis*, Ludovico Bavaro inſcriptum; *Franciſcum Petrarcham*, qui in Epiſtolis ſuis Romam, *matrem fornicationum & errorum* dixit; *Joh. Wiclefum*, qui Papatûs pudenda maxime detexit; *Michaelem Ceſenatem*, Guilielmi Occami ſocium, quod Rom. Eccleſiam meretricem Babyloniam vocarit; *Johannem Taulerum* (licet à Dominicanis defendatur) ob Phariſaiſmum Eccleſiæ Romanæ objectum, *Hæreticis* hujus ſeculi accenſere non erubeſcunt. Sed rectius hos & ſimiles doctores, *teſtibus veritatis*, *Flacius* annumerat *Catalog. l. 18.* Theologi Pariſienſes melio-

ri

ri jure Johannem XXII. Papam hæresis postularunt; quod negarit, animas fidelium ante excidium orbis, cœlestem in curiam recipi, apud *Aventinum l. 7. f. 601.*

§. 37.

Multæ quidem, hoc afflictissimo Ecclesię statu, *Synodi* provinciales & nationales, in tomis Conciliorum & apud Bzovium leguntur convocatæ; sed quæ omnes fere vel Pontificis R. affectata jura in Cæsarem, Reges ac Principes; vel jura & privilegia, cleri à vectigalibus, collectis, censuris & foro civili attinent: licet interdum aliæ caussæ obtentui sumtæ fuerint, quæ res Ecclesiæ propius tangere videbantur.

§. 38.

In caussa *Templariorum*, plures quidem Synodi coactæ; verum unum, quod vulgo *Oecumenicum XV.* Conciliorum Pontificiis dicitur, Viennæ Allobrogum à Clemente V. Papa a. 1311. indictum fuit. Cujus caussæ prætexebantur abolitio eorum, quæ Bonifacius IIX. adversus Philippum Pulchrum R. Galliæ decrevisset, & reformatio Ecclesiæ Clerique disciplinæ, nec

T 6 non

non Fratricellorum, Beguardorum & aliorum hæreticorum errores, qui in Clementinis memorantur *tit. de Summa Trinitate & de hæreticis.* Enimvero præcipuam istius Concilii causam fuisse, extinctionem Ordinis Templariorum & expeditionis sacræ in Palæstinam, cum acta, tum eventus Concilii docuerunt.

§. 39.

Ordo autem Templariorum, seu fratrum *Mansionis*, aut *Militiæ Templi* à Balduino II. R. Hierosolymorum institutus, ac à Papa Honorio II anno 1128 confirmatus fuerat; ut vel templum Hierosolymis custodiret vel hospites & peregrinatores illuc venientes deducerent ad loca sancta secure invisenda Hi favore Principum & aliorum largitionibus, sensim invidendas sibi per Europam, opes ac potentiam acquisierant; ut illa Regibus & Principibus metuenda videretur Odium etiam sibi ob luxuriam & alia scelera conflaverant, ut ordo eorum omnibus fere invisus esset. Itaque Philippus R. Galliæ, qui de regno Hierosolymitano uni

ni ex tribus filiis suis conferendo cogitaverat, Clementi V. Papæ, & hic aliis Principibus persuasit, ut de perdendo ac delendo hoc ordine conspirarent, spe pleni fore, ut illis extinctis opes horum amplissimæ ipsis accrescerent. Itaque ut eorum exterminium aliquo juris colore incrustaretur, nefandorum ipsi scelerum accusati (licet pauciores eorum essent convicti) in hoc Concilio, ad internecionem omnes damnantur; multis horum combustis, multis inedia, & aliis crudelissimæ mortis generibus necatis. vid. *Langii Chronic. Citiz.* ad hunc annum *Mutium Chron. l. 22.* Papirium *Massonium Annal. l. 3. Guilielm. Tyrium de Bell. Sacr. l. 12. c. 7. Robert. Gaguin Hist. l. 7* & alios. In compendio historiam hanc *Frid. Spanhemius Epitom. Isag. Histor. Eccl. N. T. Sec. XIV. Sect. VIII. B. D. Kortholdus Hist. Eccles. Sec. XIV. c. 2.* Prolixius eam *Natal. Alex. H. E. Sec. XIV part. 3. diss. rt. 10.* exsequitur. Simile fatum aliqui *Jesuitis* præsagiunt; quippe qui in multis iisdem non videntur dissimiles.

§. 40.

REGIMEN ECCLESIÆ Romanæ tyrannicum, hoc ſeculo, R. Pontifices non minori, quam antea, libertate continuarunt. *Bonifacius* enim *Octavus* Papa, ferus homo, ut Nero VIII. appellari meruerit, *Gibellinos* h. e. qui Cæſaris partes tutabantur, acerrime non tantum perſecutus eſt, coronaque imperiali ornatus aliquando exclamavit: *Ego ſum Cæſar & Pontifex.* conf. *Inter Extravagantes communes tit. de Majorit. & obedientia*; Sed ira in Philippum Galliæ Regem incenſus, bullis promulgatis, omnia regni Francici privilegia ſuſpendere auſus eſt, ipſo Rege diris devoto. Qui tamen hominis inſanientis auſa ſtrenue eluſit. vid. *Natal. Alex. H. E. Sec. XIII. & XIV. part. 3. diſſert. 9.*

§. 41.

Benedicti IX. filii bubulci dominationem intra annum finitam, *Clemens V.* Gallus gente excepit. Qui non melior aut modeſtior Bonifacio; niſi quod Philippum R. Galliæ ſibi conciliarit; Sede etiam

iam Papali *Avenionem* translata: ubi per 70. annos hæſit, Romæ veteris prærogativa negleѝta, quæ hactenus tantopere jactata & defenſa fuerat. Hic Henricum VII. Lucemburgicum Imperatorem ſacramento ſibi obſtrinxit, ut Italiam bellis inteſtinis liberaret, ſibique fidelis eſſet. Juramentum, quod exegit, *in Clement. de Jurejurando* extat. Nam liber *Clementinarum* (ſcilicet conſtitutionum) in Jure Canonico ipſum habet autorem. *Quas* ſucceſſor Johannes confirmavit, &, ut in gymnaſiis publice docerentur, doctoribus publicis mandavit.

§. 42.

Suceſſor ejus *Johannes XXI.* (aliis XXII.) patre ſutore veteramentario vel cerdone natus, ſe ipſum ob diſſidia Cardinalium deſignavit Pontificem, & Avenione contra juramenti fidem hærens, per veſtigia anteceſſorum ſuorum Anti-Chriſtiana ivit. Nam Ludovicum Bavarum Imperat. diris devovit, quod Friderico Auſtriaco Anti-Cæſari nollet cedere. Hic verò illi XXXVI. articulos hæreſeos

Si

Simoniæ & aliorum delictorum enormium objecit. vide *Jo. G. Herwarthi Defensionem Ludovici IV. & Naucler. Generat 45. f. 248. 251.* De ejus libidine dominandi, *Extravagantes* constitutiones & *Regestum Bullarum* testantur. Hæreticos declaravit qui affirmarent, *Christum & Apostolos nihil habuisse proprii.* vid. *Alvarii Pelagii l. 2. de Planctu Eccl. cap 5. 6. seqq.* Avaritia ejus inexplebilis fuit. Hinc varii acquirendi modi excogitati, quos ex *Regulis Cancellariæ, Rotæ ordinationibus, Beneficiorum taxis, Reservationibus, Provisionibus & Annatarum Juribus*, quæ ab illo profecta sunt, colligas. confer *Natal Alex. H. E. Sec. XV. & XVI. part. 3. dissert. IX.* Unde & tantam auri argentique vim reliquit, quantam nullus ante Pontificum. confer *Platin.* in ejus vita.

§. 43.

Benedictus XII. pistoris vel molitoris Galli filius (unde referente Spondano, is ad Cardinales; ipsos *asinum elegisse*) ab avaritiæ crimine quidem alienior fuit, sed dominatum minui haut passus est; cum an-

anteceſſoris ſui fulmen excommunicationis in Ludovicum Bavarum Imperat. vibratum confirmaret; dignitatem imperialem ad ſe velut ad Chriſti vicarium devolutam eſſe, jactando. *Bzovius* in eo laudando, more ſuo prolixus eſt; ſed epicedium, quod ejus memoriæ an. 1342. conſecratum fuit, aliter ſonat:

Hic ſitus eſt Nero; laicis mors, vipera Clero,
Devius à vero; cupa repleta mero.

Clemens VI. veſtigia anteceſſorum premens, Ludovicum Bavarum jam diris devotum denuo anathemate ferit; quod illi ſubjicere ſeſe detrectaret. *Jubileum* ut largior obventionum meſſis eſſet, in quinquaginta annos reduxit; Bullam promulgando, in qua Angelis mandavit, ut morientes in itinere ad Jubileum Romanum, recta in ſinum Abrahæ deportarent. vid. *Platin. in ejus vit. & Extravagant. comm. l. 5. tit. 9. de Pœnit. & Remiſſ. c. 2. unigenitus.* Palatio ejus affixa charta, in qua Leviathan, princeps tenebrarum, ſalutat vi-

vicarium ſuum Papam & Cardinales ſervitores ſuos, quorum ope jam vincat Chriſtum, quosque ſalutat mater eorum ſuperbia, & ſorores, avaritia, luxuria, apud *Albertum Argentin. p. 156.*

§. 44.

Innocentius VI. gente Gallus, dum curiam Romanam emendare, & concordiam in Italia reducere laborat, anſam præbuit ſchiſmati, quod Eccleſiam R. diu turbavit. *Urbanus V.* ſucceſſor quidem Pontificiæ majeſtati decus redditurus, ſedem ſuam Romam tranſtulit, ut Clericorum vitia quodammodo emendaret: at ſuperſtitiones augere non intermiſit. Nam reverſus Romam, capita S. Petri & Pauli reperiſſe dicitur, quæ loculis argenteis incluſa ad aram maximam Lateranenſis Baſilicæ collocavit; ut ſtatis ſolennibusque diebus, populo ſpectanda proferentur. vid. *Volaterran. in ejus vit. & Sabellic. IX. Ennead. 9. col. 82.* de aliis ſuperſtitionibus ab ipſo ſancitis, *Bzovius* plura narrat.

§. 45.

§. 54.

Gregorius XI. Baldi JCti discipulus, sub initium a.1377. magna cum pompa sedem Papalem postliminio Romam, & quidem ob revelationem Catharinæ Senensi, de eo factam transtulit; cum illa jam 70. annos Avenione in Gallia fuisset. Multum ille superstitiosis duabus fœminis Catharinæ Senensi, & S. Brigittæ tribuit, quæ jactarunt divinas revelationes: *Dominum velle, ut curia Papalis Romam* reduceretur. vid. *Volaterran. l. 22. & Sabellic. Ennead. cit.* urbem Avenionensem à Johanna Regina, cujus patrimonium fuerat, emit, teste *Platina in ejus vit.* Ipso a.1378. morte sublato, *Schisma* illud diuturnum exortum, quod 50. annos duravit. Certarunt inde de Papatu, Urbanus VI. Neapolitanus, & Clemens VII. Sabaudus; hic Gallorum, ille Italorum præsidio nixus. His mortuis, *Papatus triceps* factus; cum per factiones diversas, *Johannes XXIII. Gregorius XII. Benedictus XIII.* eligerentur. Duravit hoc schisma ad concilium usque Constantiense, in quo *Martinus V.* Papa con-

conſtitutus fuit. vid. *Rolevinck. Faſcic. Tempor. f. 86. Marium de Schiſm. & Theodoricum à Niem de Schiſm. l. 1.* Quantæ hoc tempore Eccleſiam R. turbæ exercuerint, in compendio recitari nequit. Omnes interim Pontificem R. vicarii Chriſti eſſe voluerunt. Sed Carolus VI. R. Galliæ poſt irritas de ſchiſmate tollendo curas, decrevit; *ſe nullum ex iis, qui Romanam tunc Eccleſiam ſcindebant, agnoſcere Papam*; addito interdicto; ne quis Romam aut Avenionem proficiſceretur. Durante hoc ſchiſmate, *Bonifacius IX.* ærarium augere ſuum non intermiſit homo avariſſimus. Nam duo *Jubilea* celebravit, unum ſibi ab Urbano annum derelictum; alterum à ſe promulgatum, ut uno decennio bis meteret meſſem. *Platina* teſtis eſt ſub ejus Pontificatu, multa crimina per ſimoniacam pravitatem increviſſe atque indulgentias plenarias paſſim fuiſſe venales. confer *Cranz. Metropol. l. 9. c. 10. & Heideggeri Hiſt. Papat. Period. V. n. 139.*

§. 46.

§. 46.

Multi hac rerum facie, cum Principes tum doctores, abominationem desolationis in templo DEI agnovêre, ingemiscentes; sed tollere malum nesciverunt: cum Pontificum & cleri mores corruptissimi, leges omnes in potestatem suam redegissent. vid. libellum *de Ætatibus Ecclesiæ, in Catal. Test. Verit. l. 18.* exhibitum. Ut verò cura omnis emendandi *disciplinam* frustra fuit; ita pii omnes viri, impares fuerunt idolomaniæ & superstitionibus inolitis, imo auctioribus factis tollendis. vid. *Flacii Catal. Test. Verit. l. 18. Franciscus Petrarcha* in epistola ad amicum, curiam Romanam, quam Babylonem vocat, ita depingit: *Omne bonum ibi perditur, sed primum omnium libertas, mox ex ordine quies, gaudium, spes, fides, charitas, animæ jacturæ ingentes: sed in regno avaritiæ, nihil damno adscribitur, modo pecunia salva sit. Futuræ ibi vitæ spes inanis quædam fabula, & quæ de inferis narrantur fabulosa omnia, & resurrectio carnis, & mundi finis, & Christus ad judicicium venturus inter*

ter nænias habentur. Veritas ibi dementia est, abstinentia verò rusticitas, pudicitia probrum ingens, denique peccandi licentia, magnanimitas & libertas eximia, & quo pollutior, eo clarior vita, quo plus scelerum, eo plus gloriæ: bonum nomen cæno vilius, atque ultima mercium fama est. In Paralip. Ursbergens. p. 345. hæc habentur: *Ab eo tempore* (quo sedes Papæ Avenionem est translata) *defecit omnis disciplina & religio in Cardinalibus, & tres radices vitiorum superbia, avaritia, luxuria validissimè dominantur.* Ipse *Bzovius ad a. 1352. s. 22.* vitia clericorum, ex Bernhardo, his verbis notat: *Clerici aliud esse, & aliud videri volunt: habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibentes. Nec enim pugnant ut milites, nec evangelizant ut clerici, ventri suo, non Christo Domino servientes.*

§. 47.

De superstitiosis ritibus hoc ævo vel confirmatis vel noviter introductis, adhuc velut per saturam pauca memoranda veniunt. Clemens V. Papa *festum corporis*

ris Christi, ex quorundam ficta revelatione confirmavit. vid. *Clement. III. tit. 16. de Reliqu. & Ven. Sanct. c. unic. si Dominum*. Johannes XXII. ordinavit, ut sub vesperam, ter campanæ pusarentur, quo audito quisque salutationem Angelicam ter in honorem B. Virginis Mariæ, recitare deberet. vid. *Polyd. Virgil. de invent. Rer. l. 6. c. 12.* Clemens VI. Papa institutum antiquum Antonianorum, quo porcus (das Dinge-Ferckel/) in honorem Antonii vicatim alebatur, in posterum nutrire prohibuit. vid. *Bzovium ad an. 1351. f. 16. Polyd. Virgil. l. 7. inv. c. 7.* Innocentius VI. *Festum clavorum & coronæ Christi lanceæque Longini*, qua Christi latus in cruce apertum instituit, ap. *Trithemium Chron. Hirsaug. & Hospin. de Fest. f. 78.* Urbanus VI. *festum visitationis B. Mariæ*, secundum formam festi corporis Christi instituit, quod Bonifacius IX. an. 1390. confirmavit vid. *Bellarmin. l. 3. de cult. Sanct. c. 16. Rivet. Apolog. pro Sanctiss. Virg. Maria l. 2. c. 13.* Bonifacius IX. Brigittam Virginem sanctam inter Divas retulit. Unde

de ordo S. Brigittæ cœpit. Bulla canonizationis apud *Turrecrematam*, *in Prolog. c. 1. ad Revelationum Brigittæ librum*, extat. Urbanus Papa Imperatori Palæologo ob Turcarum metum sollicito, misit agnos DEI ex cera confectos ceu alexicacos. Quos Græci riserunt, quod in locum vitulorum idololatricorum viderentur conflati, ap. *Bzovium ad a. 1367 §. 9.* Benedictus XII. *festum de sacris stigmatibus S. Francisci*, toti ordini Franciscanorum servandum instituit, apud *Baleum p. 413.*

§. 48.

PERSECUTIONES interim in oriente non cessarunt, invalescente magis Turcarum potentia. Osmanes enim totam Bithyniam, expugnata Prusa Bithyniorum metropoli anno 1326. occupavit, & successor ejus Amurathes assumto primum Imperatoris titulo, arma victricia in Europam transtulit. Uterque Christianos afflixit, vel sub jugum misit. Non felicior Ecclesiæ status sub Bajazethis imperio, qui Ciliciam, partem Armeniæ, Alba-

baniæ, Slavoniæ, Bulgariæ & alias provincias, occupans, Muhammedanismum, oppressis ubique Christianis, propagavit.

§. 49.

In Occidente seu Romana Ecclesia, Waldenses, Wiclefistæ & quotquot pii in Pontificis & Cleri Romanensis vitia invehebantur, aut corruptissimos eorum mores taxabant, sub infami hæreticorum nomine, ad ignem, vel alia supplicia rapiebantur. Ipse Ludovicus Bavarus Imperator, apud *Aventinum l. VII. f. m. 610.* de Johanne XXII. Papa loquens, testis est: *Nempe sanguinem,* inquit, *Christianum sitit, discordiæ, seditionum mala ubique gentium inter Christianos serit. In Germania & Italia, literis, pollicitationibus, auro principes, tetrarchas, episcopos, sacerdotes, monachos cives corrumpere nititur, inducit, sollicitat, ad arma vocat. Adversus divinam providentiam, supremam cœli majestatem, unde omnis potestas existit, contra charitatem Christianam pugnat, fratres in fratres armat: præcipit, ut Christiani mutuum affectum & amorem, quem*

ſolum pater immortalis à nobis exigit, exuant, arma corripiant, atque in ſua viſcera vertant, fidem frangant, pacta diſſolvant, invicem fraudent, decipiant, imponant, à SS. Imperio deficiant, rebellionem, conſpirationem, cædes, incendia, ſtupra faciant. Nec licet per hunc Anti-Chriſtum, Chriſtianis pacem à Deo datam ſervare &c. vid. *Avent. l.c. pag. 611. ſeqq.* confer *Hotting. H. E. Sec. XIV. p. 667. ſeqq.*

§. 50.

Omiſſis fabulis de ſanctorum, apud Bzovium & Legendarios, memoratis miraculis, ad MEMORABILIA hujus ævi referri poſſunt (1. quod Bonifacius VIII. Papa Ericum VII. Daniæ Regem diris devoverit, & pro abſolutione magnam pecuniæ ſummam poſtularit ap. *Jo. Iſ. Pontanum Rer. Dan. l. 7.* (2. Quod Clemens V. Papa, Dandalum Venetorum legatum canis inſtar alligatum catena, ſub menſa, cœnante ſe, jacere paſſus ſit: (3. Quod Monachus Senenſis, Bernhardus Politianus, Henricum VII. Imperatorem, exhibita ipſi hoſtia venenata cum calice toxico mi-

mixto, nefarie interfecerit. vid. *Langii Chronic. Citizens. Cuspin. in vita Henrici VII. Aventin. l. 7. f. 598. & Hotting. H. E. Sec. XIV. p. 751.* (4. Quod Henricus II. R. Angliæ ob necem Thomæ Cantuarienſis virgis cæſus fuerit: (5. Extinctio Templariorum *ſupra §. 45. ſeq.* annotata: (6. Aurea Bulla à Carolo IV. Imper. an. 1356. publicata: vide *Thulemarii tract. de Aur. Bulla.* (7. Wenceslai Imperatoris exauctoratio. (8. Judæorum in Germania magna ſtrages, apud *Albert. Argentin. ad a. 1348. Cranz. Metropol. l. 9. c. 48. Lang. Chron. Citiz. an. 1350. & Aventin. lib. 7. f. 574.* (9. Schiſma Pontificum R. diuturnum: (10. Studium linguæ Ebraicæ & aliarum à Clemente V. excitatum v. *Clementin. V. tit. 1. de Magiſtris.* (11. Novæ Academiæ in Germania, Colonienſis, Heidelbergenſis, Pragenſis & Erffurtienſis inſtitutæ. (12. Lithuanorum ad Chriſtianiſmum converſio baptiſmum principe ipſorum Jagellone ſuſcipiente, apud *Cromerum hiſt. l. 13. & Olaum M. Hiſt. Sept. l. 2. c. 4.* (13. Pyxidis nauticæ à Johanne

Goia cive Amalphitano, inventio. (14. *Studium* jurisprudentiæ à Bartolo de Saxo Ferrato, & Baldo de Ubaldis excitatum. vid. *Hotting. H. E. Sec. XIV. pag. 721. seq.* (15. Pulvis pyrius à Monacho Berchtoldo de Schwarz, in generis humani perniciem hoc seculo inventus. ap. *Hotting. l. c. p. 666. & 751.*

§. 51.

Sub finem historiæ hujus ævi, cum iræ divinæ, tum gratiæ certa documenta observari merentur. Illam judicia DEI produnt, quibus Orientalis & Græcæ Ecclesiæ dissidia, ac populi Cæsarumque Byzantinorum scelera, immissis Turcis ac Muhammedanis, ultus est. Mala etiam, quæ in Occidente Ecclesiam & rempublicam inprimis Germanicam inter tot dissidia, bella & schismata Pontificum R. afflixêre, iræ divinæ indicia sunt. Humanarum mentium deliria etiam in Sectis noviter exortis animadverti merentur; cum S. Scripturæ lectio frigide tractaretur. Gratiæ autem divinę tribuendum est; quod in hac scholarum & monachorum barbarie,

cum

cum pios,tum eruditos atque cordatos aliquot viros excitarit,qui Romani AntiChristi tyrannidem impugnatum ivêre, fœdasque superstitiones in R.Ecclesia notarunt,ScripturæS. autoritatem cum Wiclefistis urgentes, simulque etiam jura, & autoritatem summarum potestatum, adversus Papam R. vindicantes. Unde multis in his ignorantiæ tenebris lux veritatis affulsit,quæ premi semper, sed opprimi nequit.

PERIODI IV. HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, CAP. V. De Hist. Sec. XV.

§. I.

SEculum,quod ordimur *decimum quintum*, tam propter bella Christianis luctuosa, quam propter Pontificum R. schismata turbasque in Conciliis & Ecclesia excitatas,triste fuit. Nam Constanti-

nopolis à Turcis a. 1453. capta eſt. Pontifices R. inter ſe diſſidentes etiam ſupra concilia autoritatem ſuam extollere contra Conſtantienſis & Baſileenſis Synodi decreta, machinati ſunt. Acceſſit bellum ferale Huſſiticum quod ob *Jo. Huſſum* in Concilio Conſtantienſi, contra datam fidem combuſtum, in Bohemia & Germania exarſit. Interim ad felicitatis literariæ partem referendum, quod poſt diuturnum literarum ſqualorem ac incultam tot ſeculorum barbariem, bonarum artium & linguarum ſtudia, futuræ Eccleſiæ reformationis commodo, reſuſcitari cœpta eſſent.

§. 2.

Doctorum & Scriptorum ingens occurrit numerus, ex quo celebriores tantum adducemus; cum prius *Latini à Græcis*, dogmatici ab hiſtoricis fuerint diſtincti.

§. 3.

Inter *dogmaticos* & quidem *Latinos*, primum locum ſortitur *Petrus de Alliaco*, Compendienſis Gallus, primum Cancellarius Pariſienſis, deinde Epiſcopus Came-

meracensis, ac tandem Cardinalis a. 1411. factus. Qui Concilio Constantiensi interfuit, Ecclesiæque reformationem necessariam esse judicavit. Etsi choragus fere tragicæ istius scenæ, in quam Hussus & Hieronymus Pragensis producti sunt. Præter commentarios in IV. libr. Sententiarum, varios tractatus scripsit an. 1634. Duaci editos. vid. *Labbei tom. 2. p. 180.* Ob autoritatem, qua polluit, *Aquila Franciæ & aberrantium à veritate malleus indefessus* appellatus fuit. conf. *Flac. Catal. l. 29. f. 1796.*

§. 4.

Hujus discipulus fuit *Johannes Charlierius*, à pago vel vico Gersonii agri Rhemensis, *Gersonis*, seu *de Gerson*, *Doctor Christianissimus* appellatus, ob eruditionem & singularem prudentiam *Cancellarius* Parisiensis electus: qui postea an. 1414. Regis Gallorum jussu, Concilio Constantiensi interfuit. In quo reformationem Ecclesiæ suasit; cumque Pontifices illi obsisterent, commentarium *de Auferibilitate Papæ ac Ecclesiæ* conscripsit. Cum Lute-

tiam deserere cogeretur, Lugduni libris scribendis, & *parvulis catechizandis* temp9 impendit. Quum mortem sibi imminere persentisceret, adductis in Ecclesiam parvulis suis discipulis, DEUM pro se orare quotidie, & orando exclamare jussit: *DEus meus, creator meus, miserere pauperrimi famuli tui, Joannis Gersonis.* Vitam subita inter orandum, morte, an. 1429. finiit. Verba, quæ sæpe inter concionandum usurpavit: *Pœnitemini & credite Evangelio*, ejus epitaphio inscripta fuerunt. Opera ipsius sæpius impressa, 4. tomis an. 1656. edita prostant. vid. *Cave Hist. lit. Append. f. 79. sqq. & Flac. Cat. Test. f. 1804.*

§. 5.

Johannes Capreolus, Tholosanus ex oppido Ratinensi, doctrinæ Thomisticæ acerrimus defensor, juxta Trithemium, an. 1415. floruit & commentarios in IV. libros Sententiarum conscripsit, quibus Johannis Scoti, Petri Aureoli & Nominalium, contra Thomæ placita, in medium allata argumenta refellit. Hinc & *Principis Thomistarum* nomen promeruit. Libri ejus Venetiis 1514. prodierunt.

§. 6.

Franciscus Zabarella, an. 1417. Constantiæ obiit, legatus à Pontifice ad Sigismundum Imperatorem missus. Antequam fieret Cardinalis, in Gymnasio Florentino, Jus Canonicum docuit, & commentarios in Decreta & Concilia compilavit. vid. *Thomasini Illustr. Viror. Elog. p. 9.*

§. 7.

Johannes Hussus, Bohemus, à vico natali sic cognominatus, floruit circa initium hujus seculi & Pragæ ubi concionatorem simul egit cum Hieronymo Pragensi, Papismum strenue oppugnavit, vir ipsis fatentibus adversariis, doctrina illustris & pietate insignis. Opp. ejus Norimbergæ 2. tom. à Matthia Flacio edita sunt. Ipse verò Constantiæ 1415. martyrio, contra datam fidem, affectus obiit. vid. *Pantaleonem de viris illustr. Germaniæ part. II. p. 379. seqq.* Plura de eo memorandi, infra redibit occasio. confer *Flac. Catal. l. 19.*

§. 8.

Henricus Kalteisen, Germanus, patria Confluentius, Fidei apud Colonienses in-

quiſitor, & tandem Nydroſienſis & Cæſarienſis Archi-Epiſcopus, qui in Concilio Baſileenſi per tres dies, *de Libera Prædicatione verbi DEI*, contra Bohemos & Huſſitas peroravit. vid. *Concil. tom. XII. p. 1249. & Bzov. ad a. 1433 ſ. 254.*

§. 9.

Nicolaus de Cuſa, ſeu *Cuſanus*, à vico Cuſæ ad Moſellam, ubi natus, ſic appellatus, in Concilio Baſileenſi autoritatem Papæ defendit, vir variæ eruditionis magis, quam conſtantiæ laude celebris, ſcripſit 3. libros ad Julianum Cæſarinum Cardinalem, *de Docta Ignorantia*, & 3 libros *de Concordia Catholica*, qua Papam Concilio inferiorem eſſe, demonſtravit; item tres *de Cribratione Alcorani*, & alia, quæ tribus tomis comprehenſa Baſileæ 1564. impreſſa ſunt.

§. 10.

Laurentius Juſtinianus, *Venetus*, a. 1431. clarus, Venetorum Epiſcopus primus ibi Patriarcha factus an. 1450. multa, quæ ad Theologiam myſticam pertinent, ſcripſit, ut *Lignum vitæ*; *de caſto connubio verbi &*

ani-

animæ; de interiori conflictu; de contemtu mundi; de spirituali animæ interitu, de ejusdem spirituali resurrectione; de gradibus perfectionis &c. Opp. ejus Lugduni 1568. excusa sunt. Huic subjungimus *Laurentium Vallam*, Florentinum, virum eleganti eruditione politum; sed qui omnibus minus latine loquentibus dicam scripsit, & ineptos sui ævi Theologos perstrinxit, ac ideò ad rogum quæsitus fuit. Laudat eum *Erasmus l. 7. Epist. 3.* vid. *Cave H. L. App. f. 121. seq. & Flac. Catal. l. 19. f. 1894.*

§. II.

Johannes Capistranus, à Capistrano oppido Brutiorum sic dictus, concionator ferventissimus per oppida circumforanei instar agyrtæ oberrans, in triviis conciones ad plebem habuit, contra Fratricellos, Hussitas & Adamitas inquisitor factus, *de Electione Papæ, de Dignitate Ecclesiæ*, contra Hussitas *de Auctoritate Papæ & Concilii, de Matrimonio, de Excommunicatione, Speculum conscientiæ*, & alia scripsit, quæ *Waddingus* in Bibliotheca

ſcriptorum Ordinis Minorum,& *Bellarm. lib. de Script. Eccl p.286. ſeqq.* recenſent.

§. 12.

Alphonſus Toſtatus, gente Hiſpanus, Epiſcopus Abulenſis, circa medium hujus ſeculi clarus commentaria copioſiſſima in Pentateuchum & alios libros ſacros, item quæſtiones, ut loquuntur, innumerabiles brevi vitæ tempore conſcripſit. Obiit, cum 40. annos tantum vixiſſet: ideo hoc elogio ornatus: *Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne.* Bellarminus tamen monet *Defenſorium trium concluſionum*, quod reliquit, eſſe caute legendum; quia poteſtati Pontificis derogare videtur. Opp. ejus omnia 17. tomis comprehenſa, Venetiis 1596. prodierunt.

§. 13.

Gabriel Biel, Helvetius, aut Spirenſis, in Academia Tubingenſi a. 1480. Theologiam profeſſus eſt, & in IV. libros Sententiarum commentarios, Expoſitionem Canonis Miſſæ, Sermones de tempore, Defenſorium obedientiæ Apoſtolicæ conſcripſit. conf. *Theoph. Raynaud. de Bon. & Mal.*

Mal. libris p.139. De generatione Filii DEI & processione Sp. S. doctam ignorantiam professus est: *Quid sit nasci, quid processus, me nescire sum professus.*

§. 14.

Johannes de Turrecremata, Hispanus, Theologus & JCtus celebris circa medium hujus ævi, scripsit IV. libros de Ecclesia, commentarios in Decretum Gratiani, in Psalterium, in Evangelia Dominicalia, de sanctis, & alia opuscula à Bellarmino recensita. confer *Labbeum tom. 1. p. 615.*

§. 15.

Dionysius Carthusianus, Belga, vir doctrina & sanctitate insignis, circa medium hujus ævi floruit: qui non tantum in omnes libros Scripturæ S. sed & 4. libros Sententiarum commentarios conscripsit; item libellum de IV. Novissimis, quem Bellarminus caute legendum censet, propter doctrinam de statu animarum in purgatorio degentium. Commentarii in S. Biblia Coloniæ 1533. septem voluminibus excusa sunt.

§. 16.

Hieronymus Savanarola, Ferrarienſis Italus nobili genere ortus, vir ſanctimonia vitæ & doctrina illuſtris, in luxum Cleri Romani invectus, dixit, *in Eccleſia à planta pedis, usque ad verticem capitis nihil ſani eſſe, & abominationem deſolationis ſtare in loco ſancto:* ideo Principes Chriſtianos excitavit literis, ut labanti Eccleſiæ ſuccurrerent. Sed eo odium Alexandri VI. Papæ incurrit, qui ipſum anathemate percuſſit, & Florentinum Magiſtratum permovit, ut is cum duobus ſociis combureretur. Vitam ejus Picus Mirandula deſcripſit. confer *Bzovium* ad a. 1497. Triumphum crucis, ſive de Fidei Chriſtianæ veritate; item de vitæ Chriſtianæ ſimplicitate, *Epiſtolas* & alia Venetiis ſuperiori ſeculo typis excuſa ſcripſit. vid. *Cav. H. L. App. f. 162. ſeqq. & Flac. Catal. l. 19. f. 1914.*

§. 17.

Thomas de Kempis ſive à Campis, modico in diœceſi Colonienſi oppido ad Rhenum ipſius patria cognominatus. Alias à familia

lia nomen *Hemerichen* ſeu *Malleolus* habuit. Tanta pietate inſignis fuit, ut multi ex remotis locis, ejus videndi cupiditate accenſi, in diœceſin Ultrajectinam, ubi vixit, venirent. obiit an. Chr. 1471. Multa opuſcula pietatem ſpirantia reliquit, quæ conjunctim Duaci 1635. in 8. & Antwerpiæ 1607. in 4. edita ſunt. Inter illa eminet libellus *de Imitatione Chriſti.* De quo controverti ſolet, an ejusdem ſit fœtus? vid. *Theoph. Raynaud. de B. & Mal. libris part. 1. Erot. 10. num. 230. Vincent. Placcium de Pſeudonymiis pag. 159.* Conſtantinus Cajetanus Monachus, Johannes Launojus, illum *Johanni Gerſen.* Benedictini Ordinis Abbati, tribuunt: contra Heribertus Rosweidus, Fronto, Gabriel Naudæus, Theophilus Raynaudus, Thomæ à Kempis vindicant.

§. 18.

Johannes Picus, Miranduæ Comes, Concordiæ Princeps, vir ingenio & doctrina pro ætate maximus, & ideo *Phœnix* dictus, claruit an. 1484. multa tum philoſophica tum theologica ſcripſit, quæ à Bel-

Bellarmino recenſentur. Opera ejus Baſileæ 1533. it. 1572. & 1601. prodierunt. Obiit 1494. ætatis ſuæ 30. Epitaphium tumulo ejus inſcriptum ita habet:

Johannes jacet hic Mirandula; cætera norunt
Et Tagus & Ganges, forſan & Antipodes.

§. 19.

Marſilius Ficinus, Florentiæ natus, σύγχρον☉ Mirandulani, in Philoſophia Platonica & Theologia verſatiſſimus, ſcripſit de Religione Chriſtiana, Theologia Platonica, de animarum immortalitate, de æterna felicitate, commentarios in Epiſtol. Paulinas, conciones de V. panibus Lucæ, de duobus diſcipulis in Emaus, de Stella Magorum &c. Opera ejus Baſileæ 1561. & 2. tomis, Pariſiis 1641. excuſa ſunt. Hic ſtatim poſt obitum, Michaeli Mercato, Miniatenſi ſe viſendum, ut vivꝰ promiſerat, obtulit, quæque antea de animarum immortalitate diſſeruerat, expertum jam ſe eſſe, confirmavit. Quod ex proborum & eruditiſſimorum teſtium fide *Baronius ad a. 1411. prope finem narrat.*

§. 20.

§. 20.

Antonius Florentinus, primum Monachus, deinde Archiepiſcopus Neapolitanus, ab Eugenio Papa invitus renunciatus, ſanctitatis ſtudio circa an. 1459. celebris, *Summam Theologicam*, in IV. partes diviſam, & *Summam Hiſtorialem* in tres partes diviſam multisq; fabulis refertam ſcripſit. Extat etiam *Summa ejus Confesſionalis*, Pariſiis 1516. edita. conf. *Mich. Pocciancii Catal. Scriptor. Florentin. p. 13.*

§. 21.

Angelus de Clavaſio, Liguriæ oppido oriundus, vir pius, *Summam CASUUM Conſcientiæ*, quæ ab autoris nomine *Angelica*, nuncupata eſt, reliquit. Venetiis illa Lugduni & Argentinæ typis exſcripta proſtat. Ipſe an. Chr. 1495. obiit.

§. 22.

Henricus de Haſſia, Germanus, Ordinis Carthuſiani profeſſor, *Regulas ad diſcernendum peccatum mortale à veniali*, commentarios in Geneſin & Exodum, in Proverbia & Apocalypſin, item in libros Sententiarum, nec non *Speculum Animæ*, com-

composuit. Obiit an. 1428. Laudat ipsum *Trithemius*, & *Sixtus Senensis in Bibliotheca sua.* confer *Bellarm. de Script. Eccl. p. 381.*

§. 23.

Paulus Carthagena à S. Maria, *Burgensis*, à patria in Hispania dictus, ex Judæo Christianus & Episcopus Burgensis factus an. 14?5. claruit, *Additiones ad Lyram*, & *Scrutinium scripturarum* conscripsit, quæ Lugduni 1590. editæ prostant. Huic jungimus σύγχρονον *Nicolaum de Clemangis*, Magistrum Parisiensem, *Doctorem Theologum* appellatum, qui librum de corrupto Ecclesiæ statu, Deplorationem calamitatis ecclesiasticæ per schisma nefandum: item de Concilio generali, de præsulibus Simoniacis, quod tam corpore è Babylone sit fugiendum, quam mente, epistolas & librum de studio Theologiæ conscripsit. Opera ejus omnia cum Analectis & Glossario Latino-Barbaro, Martini Lydii Lugd. Batav. 1613. in 4. prodierunt. Ipse obiit ante a. 1440. cujus sepulchrum hoc elogio ornatum: *Qui lampas fuit*

fuit Ecclesiæ, sub lampade jacet. vid. *Flac. Cat. l.19. f 1874.*

§. 24.

Augustinus de Roma, Episcopus Nazarenus, circa an. 1440. floruit & inter alia *de Sacramento divinitatis Jesu Christi & Ecclesiæ; de Christo capite & ejus inclyto principatu; de charitate Christi circa electos, & de ejus infinito amore* scripsit. Quæ tria opuscula, in indice Romano librorum prohibitorum sunt prohibita, donec expurgentur. vid. *Bellarmin. de Script. Eccl. p. 284.*

§. 25.

Bessarion, Trapezuntius, Græcus ad Latinos transiens & Cardinalis factus, multa scripsit tam Latina quam Græca opuscula, quæ Bellarminus *lib. cit. p. 292. & Leo Allatius de Consensu l 3. c. 3.* recitat. Obiit an. 1472. Homo versipellis & patriæ & Ecclesiæ proditor appellatus est. Huic jungimus *Ambrosium Camaldulensem*, Florentinum, Abbatem, virum prudentem & qui Latine ac Græce doctus fuit, ac Papæ partes in Concilio Basileensi tutatus est:

Tra-

Tractatum de Spiritu S. Orationes ac Epistolas varias scripsit. Vitam ejus *Augustinus Florentinus*. Historiar. Camaldulensium lib. 3. descripsit.

§. 26.

Meffrethus, Presbyter Misnensis, circa an. 1443. clarus, conciones æstivales & hyemales, sub nomine, *Hortuli Reginæ*, reliquit, quæ Monachii 1612. & 1615. editæ sunt. Cui jungimus *M. Wesselium, Hermanni, cognomento Gansfortium*, theologum Grœningensem, virum qui propter doctrinam & pietatem, *Lux Mundi*, dictus, claruit ann. 1476. Tractatus ejus de potestate Papæ & Ecclesiæ, apud *Goldastum tom. 1.* extat. Opera alia, quibus Papatum tangit, Basileæ 1523. impressa sunt. In Sermonibus de conceptu B. Virginis, eam à labe originali immunem fuisse, non ausus est docere.

§. 27.

Hermolaus Barbarus, ex patricio Veneto, Patriarcha Aquilejensis a. 1480. factus, non tantum philologica opuscula, sed conciones sacras conscripsit. vid. *Simlerum*

rum p. 288. Huic jungimus *Thomam Netterum* vulgò *Waldensem* dictum, Anglum, qui circa an. 1430. *Doctrinale Fidei antiquæ* tribus tomis distinctum compilavit, quod Venetiis 1571. prodiit: & *Jacobum Perezium*, Hispanum, qui commentarios in Ps. in Canticum Salomonis & alia scripsit: de quibus vid. *Joseph. Pamphilum Chron. Ord. Eremit. S. Augustin. p. 96.* Addendus est *Raymundus de Sabunde*, Hispanus, Gymnasii Tholosani professor, medicus & philosophus celebris, circa ann. Chr. 1430. Theologiam Naturalem, quæ Lugduni 1540. edita est, & *Violam Animæ*, quæ etiam Theologiæ naturalis partem complectitur, reliquit. Prodiit Coloniæ 1501. Plures addere compendii ratio non patitur.

§. 28.

Inter *Historicos Latinos* hujus seculi clariores sunt, (1. *Flavius Blondus*, patria Foroliviensis, Secretarius Eugeniii IV. Papæ historiam Romanam ab inclinatione Imperii, usque ad sua tempora, h. e. ab anno Chr. 407. usque ad an. 1400. scripsit. ubi

ubi de Roma triumfante, Roma inſtaurata, Italia illuſtrata agit. (2. *Johannes Froisſardus*, Valentianis ad Scaldin in Hannonia natus, res in Galliis præſertim Belgioque geſtas *Chronico* complexus eſt; quod ab anno 1326. ad an. 1399. perduxit (3. *Theodoricus de Niem*, Germanus, Clericus Lucenſis, vulgo Epiſcopus Verdenſis dictus, quod Spondanus ad an. 1410. n. 3. negat, vir cordatus, hiſtoriam annorum 38 libris quatuor complexus, quo tempore *Schiſma* inter Papas & Antipapas fuit. Prodiit illa Baſileæ an. 1560. Ipſe Concilii Conſtantienſis tempore an. 1416. obiit. *Flac. Catal. l. 19.* (4. *Poggius Brandolinus*, vel *Bracciolinus*, Florentinus *Hiſtoriam Florentinam* ſcripſit, in qua, hoc ipſi vitio datur, quod pleraque omiſerit, quæ ad civiles diſcordias pertinerent, patriæ nimis favendo; Quod Artius Syncerus hoc epigrammate expreſſit:

Dum patriam laudat, damnat dum Poggius hoſtem:
Nec malus eſt civis, nec bonus hiſtoricus.

§. 29.

§ 29.

(5. *Wernerus Rolvink* seu *Rollwink de Laer*, Westphalus, Carthusianus, *Fasciculum Temporum* ab orbe condito ad suum usque ætatem h. e. ad ann. 1470. collegit, quem Johannes Linturnus ad ann. 1514. perduxit. vid. *Voss. libr. 3 de hist. Latin.* (6. *Baptista Platina*, patria Cremonensis, Apostolicus Abbreviator, quem Trithemius commendat in Catalogo Script. Eccl. Scripsit *Vitas Pontificum R.* quas Onuphrius Panvinius continuavit. Ipse Romæ, anno 1481. peste sublatus est. conf. *Flac. Cat. l. 19. f. 1904.* (7. *Æneas Sylvius*, Piccolominæus, qui deinde Pontifex factus Pius II. vocatus est, libros duos de Gestis Concilii Basileensis, Historiam Bohemicam, Epistolas & Cosmographiam sive librum Historiarum de Mundo universo scripsit. Opera ejus Basileæ 1571. prodierunt. Historiam Friderici III. Imperat. ab eo scriptam B. Boeclerus edidit. Observant in illo, quod minus constans fuerit: *Nam quod Æneas Sylvius probavit, Pius damnavit.* vid. *Flac. Catal. l. 19. f. 1891.* (8.

Go-

Gobelinus Persona, Decanus Paderbornensis, *Cosmodromium*, seu chronicon universale scripsit, quod an. 1599. Francofurti impressum fuit. Nuper illud cum aliis scriptoribus Germanicis Clariss. *Meibomius* Helmstadii publicavit vid. *tom.1. Script. German.*

§. 30.

(9. *Petrus de Natalibus*, Episcopus Equilinus, circa an. 1470. clarus, *Historiam Sanctorum* compilavit, quæ Argentorati 1502. & Lugd. 1542. excusa prostat. (10. *Jacobus Wimphelingus* Sletstadiensis, Ecclesiæ Spirensis Presbyter, an. 1494. celebris, *Epitomen Imperatorum & Rerum in Germania gestarum, librum de vita & moribus Episcoporum Argentinensium, Soliloquium de pace Christianorum*, & alia opuscula, quæ *Simlerus p. 316.* recenset conscripsit. (11. *Antonius Bonfinius*, Asculanus, hortatu Matthiæ Corvini Regis Hungariæ, commentarios rerum Hungaric. reliquit, qui Hanoviæ 1606. excusi sunt. (12. *Joannes Annius*, *Viterbiensis*, præter commentarios in Ps. & Apocalypsin, 27. li-

libros Antiquitatum multis fabulis refertarum edidit, de quibus *Volaterrani judicium libr. 14. Anthropologiæ & Ludovici Vivis libr. V.* de tradendis disciplinis, nec non Melchioris Cani *l. X. Loc. Com.* legi poteſt (13. *Marc. Ant. Sabellicus*, Italus, fabri ferrarii filius, claruit ann. 1490. Hiſtoriarum ab O. condito, Enneades XI. & 3. libros Exemplorum, Aquileiæ Antiquitates & alia ſcripſit, quæ in eruditorum manibus ſunt. (14. *Robertus Gaguinus*, natione Belga, Jur. Can. Doctor, vir eruditus & eloquens, immaculatę conceptionis Deiparæ virginis contra F. Vincint. de Caſtro Novo defenſor acerrimus, Annales rerum Gallicarum lib. XII. complexus eſt, quos Hubertus Vellejus continuavit: Prodierunt Francofurti 1580. (15. *Johannes Nauclerus*, Nobilis Svevus, Cancellarius Tubingenſis & ejusdem Eccleſiæ præpoſitus, circa exitum hujus ſeculi clarus, res memorabiles à M. C. usque ad ann. 1500. complexus eſt Chronico, quod in duo volumina diſtinxit, in *primo*, 63. Generationes ab Adamo ad Chriſtum usque; *altero*

 Ge-

Generationes 50. h. e. res usq; ad suam ætatem persecutus est, quod Coloniæ 1563. impressum fuit. (15. *Johannes Antonius Campanus*, quem mater rustica opere fessa, in agro sub lauro peperit, primum ovibus pascendis à patre destinatus, postea sacerdotis famulus factus, literis operam ita diligenter navavit, ut Scholæ Perusinæ præficeretur: tandem Episcopus Aretinus factus, orationem in conventu Ratisbonensi habuit luculentam, qua bellum contra Turcas suasit. Præterea scripsit vitam Pii II. & libros 6. de Gestis Andreæ Brachii Ducis Perusini. vid. *Volaterranum libr. XXI. Jovium in Elogiis & Lilium Gyraldum* Dialog. 1. de Poetis sui temporis.

§. 31.

Ex Græcis scriptoribus clari sunt (1. *Simeon* Archiepiscopus Thessalonicensis, qui scripsit commentarium de divino templo Ingolstadii 1603. impressum, item Dialog. de Pœnitentia, quem Morinus edidit. (2. *Josephus Bryennius*, Constantinopolitanus Monachus, IIX. orationes contra Latinos περὶ τῆς ὑπερθέου τριάδος. vid. *L. Alla-*

Allatium de Consensu l. 2. c. 18. §. 18. (3. *Macarius*, cogn. Macres, opus de Processione Spiritus S. adversus Latinos scripsit. vid. *L. Allatium de Consensu l. 2. c. 18. §. 11.* (4. *Johannes Cananus*, Narrationem de bello Constantinopolitano cum Turcis, quæ cum Georgio Acropolita Parisiis 1651. prodiit. (5. *Georgius Phranza*, Protovestiarius, Chronicon de rebus Byzantinis ac Peloponnesiacis scripsit, quod Jacobus Pontanus cum notis, & Theophylacti Simocattæ Historia edidit Ingolstadii 1604. (6. *Demetrius Chrysoloras* scripsit adversus Latinos, vid. *L. Allatium de Consensu l. 2. c. 18. §. 12. qui &c. loc. §. 15.* Macarium Metropolitam Ancyranum allegat. (7. *Marcus Eugenicus*, Archiepisc. Ephesius, de Synodo Florentina libellum scripsit, qui in Concil. tom. XIII extat. (8. *Johannes Eugenicus*, nomophylax, qui Concilio Florentino interfuit, & Antirrheticon, adversus Synodum dictam scripsit, quod *L. Allatius libro de Purgat. p. 61. 220. 241.* allegat. (9. *Georgius Gemisthus Pletho*, Constantinopolitanus Philosophus insignis,

 quo

quo poſt Platonem & Ariſtotelem σοφώτερον οὐκ ἔφυσεν ἡ ἑλλάς. vid. *L. Allat. de Conſenſ. l. 3. c. 3. §. 6.* (10. *Georgius Trapezuntinus*, ortu Cretenſis, multa è Græcis tranſtulit & ſcripſit. vid. *Allatium de Conſenſ. l. 3. c. 3 §. 2. & Boiſſardum Icon. illuſtr. part. 1. p. 134.* (11. *Sylveſter Sguropulus*, magnus Eccleſiarcha, Hiſtoriam Concilii Florentini, cui interfuit, deſcripſit, quæ Hagæ 1660. prodiit cum notis Rob. Creygthonii. (12. *Johannes Argyropulus*, Conſtantinopolitanus, qui poſt captam Conſtantinopolin, in Italiam tranſiit, ac Florentiæ & Romæ philoſophiam & bonas literas docuit. Scripta ejus *Allatius tom. 1.* Græcor. Orthox. recenſet. (13. *Hilario*, Monachus Græcus, contra Græcos pro Latinis, *Orationem de pane Græcorum myſtico & Latinorum fermentato* Græce ſcripſit, quam *Meurſius* Lugd. Batav. 1629. edidit. (14. *Ducas*, nobilis Byzantinus, Michaelis Ducæ imperatoris nepos, hiſtoriam Byzantinam de poſtremis imperii Conſtantinopol. rebus reliquit, quam Bullialdus edidit Pariſiis

is 1649. (15. *Georgius Scholarius*, Gennadius alias dictus, primus post captam Constantinopolin patriarcha, scripsit Exhortationem & orationes 3. ad Synodum Florentinam, cui interfuit, quæ tom. XIII. Concil. habentur. Deinde & Confessionem Fidei, Mahommeti oblatam reliquit. vid. *M. Crusii Turco-Græciam l. 2. & L. Allatium l. 3. c. 5. & 6.*

§. 32.

DOCTRINA miris modis fœdata, in scholis per inanes quæstiones metaphysicas magis, quam Biblicas tractabatur. Et cum S. Maria Deipara pro Diva passim adoraretur, etiam *de conceptione* ejus Franciscanos inter Dominicanos acre certamen exortum est. Quod *Baptista Mantuanus XII. Fastor. libro* graphice perstringit:

Pullulat hac radice gravis discordia rixæ:
Sunt etenim qui conceptus contagia in istos
Lapsa velint, magnamque putent traxisse parentem

Fomitis antiqui vitium, cui fecit origo
Nomina. Sunt alii, quibus hæc absurda videntur.
Sicque duæ veniunt ista in certamina sectæ;
Nonnunquam magno implentes subsellia risu.
Æquanimes autem volumus si vera fateri,
Vanus uterque labor, pietas temeraria, præceps
Relligio, levitas velata scientia amictu.
Nec natura potest illuc extendere visum:
Nec DEUS hoc docuit, nec re dependet ab ista
Nostra salus. Quæ nos igitur dementia torquet,
Ut studeamus in his consumere litibus annos.

§. 33.

Jacobus de Quitrode, Carthusianus, qui a. 1440. floruit, *de Erroribus modernorum Christianorum* agens, vanitatem cultus tum sacri regnantis notavit: Propter idololatriam, inquit, ut peregrinationes, con-

concursum ad statuas, conficta avaritiæ causa miracula, & ejusmodi manifestas vanitates & impietates, derideri ab infidelibus nostram religionem, ac à Judæis multos; nostros etiam in fide languefieri, quod Christianis & præsertim imperitioribus proponunt illas manifestarias falsitates, erroresque, quibus à sacerdotibus, quæstus gratia, ludificentur, indeque eos & reliquæ nostræ religionis vanitatem, probare conari. vid. *Catalog. Test. Verit. l. 19. f. 1905. seq.*

§. 34.

Huc referas controversiam *de Sanguine Christi*, inter Monachos enatam. Jacobus enim Marchianus, Ordinis Minorum professor Brixiensis a. 1463. pro concione, festo Paschatis dixerat, *pretiosum Christi sanguinem in triduo passionis, dum jacuit in terra sparsus, indignum fuisse latriæ cultu, quod fusus & à corpore Dominico separatus, hypostaticam unionem protinus amisisset.* Quod cum ordinis Prædicatorum monachi resciviffent, illi hæresis dicam scripsere. Unde novæ inter

fraterculos istos, contentiones inanes ortæ. vid. *Bzovium ad a. Chr. 1463. §. 1.*

§. 35.

Huic nova a. 1483. successit controversia de stigmatibus S. Catharinæ Senensis, & S. Francisci, quam *Bzovius ad ann. cit. §. 20.* gravissimam dicit. *Hoc anno*, inquit, *Sixtus Pontifex, duas gravissimas controversias inter Regulares alios & Minoritas componere coactus est. Una erat de Stigmatibus S. Catharinæ Senensis D. Dominici institutum professæ. Jactabant Minoritæ, peculiare id S. Francisco uni & soli fuisse, ut stigmata Dominicæ passionis mirando quodam modo expressa circumtulisset.* Prævaluerunt illi in principio apud Pontificem Minoritam, ut propositis pœnis & censuris vetuerit, imagines ejus Sanctæ cum Stigmatibus pingi aut fingi; aut in publicum exponi; &, si prostarent, stigmata deleri, abradi & amoveri. Unde ingens ubique in Dominicanos persecutio, cum fidelium scandalo conjuncta tamdiu donec ille anathemata sustulisset, & a persecutione Minoritas cohibuisset.

§. 36.

§. 36.

Majoris momenti controversia fuit *Hussitica*, quæ ipsam Papatus acropolin petebat. Cujus historia cum prolixa sit, eam hic in compendium contraham. *Johannes Hussus*, à villa *Hus*, quod anserem significat, cognominatus, Professor Academiæ Pragensis & in sacello Academico Bethlehem dicto Ecclesiastes, vir eruditus & vitæ inculpatæ, sub initium hujus seculi, à duobus Anglis Theologiæ Baccalaureis Pragam venientibus, Jo. Wiclefi libros *de Realibus Universalibus* acceperat. Hos ipse cum discipulo suo genuino M. Hieronymo de Praga evolvens, magis magisque in doctrina Wiclefi, quæ in multis Waldensium placitis congruebat, confirmatus fuit; Papæ regnum sacrum esse Antichristianum, à quo Cleri & Ecclesiæ corruptio in omnes dimanarit. Huic alii etiam, occasione subtracti in S. Eucharistia calicis adstipulabantur. Igitur pro isto zelo incensus, Papatum publice impugnare aggressus est. Cui novam ansam ipse Papa Johannes XXIII. dederat; cum Bul-

las ad expeditionem cruciatam adversus Ladislaum R. Neapolitanum tum hostem suum promulgasset. Has ille a. 1412 publice proposita disputatione impugnavit, cujus argumentum præcipuum fuit: *utrum secundum legem JESU Christi, liceat & expediat, pro honore DEI & salute populi Christiani, & pro commodo regni, Bullas Papæ de erectione crucis, contra Ladislaum, Regem Neapolis & complices ejus, Christi fidelibus approbare?* Unde velut signo certaminis dato, magni animorum motus Pragæ & in Bohemia excitati. *Hussus* verò cum sociis bonitate caussæ confisus, errores & abusus in Ecclesia Romana inolitos ac dominantes, cum disputando tum concionando strenue impugnare perrexit, fœdamq; Ecclesiæ faciem, quam Cleri imprimis vitio induisset, manifestavit, attestantibus Hussi libris Norimbergæ conjunctim 2. tom. editis. Lis illa, cum Husso 45. articuli Papali doctrinæ repugnantes, ab adversariis objecti essent, ad Alexandrum V. Papam devoluta fuit. Unde is ad causam dicendam, Hussum evocavit

Ro-

Romam, qui eo venire recuſavit. Wenceslaus tamen R. Bohemiæ, rogatu Sophiæ conjugis ſuæ, cui Huſſus à S. Confeſſionibus erat, legatos miſit, qui abſentiam ejusdem apud Pontificem excuſarent. Sigismundus interim fratrem Wenceslaũ, cum Papa ad opprimendos Huſſitas, minis etiam additis cohortabatur. Iſto autem connivente & jocante: *Hunc anſerem aurea ſibi ova ponere.* In dies aucto Huſſitarum numero, Papæque & Cleri auctoritate vileſcente, Sigismundus Imperator an. 1414. Conſtantiæ Concilium univerſale indixit. In quo, cum Huſſus ſalvo, ut vocant, conductu inſtructus, ad defendendam veritatem comparuiſſet; contra datam fidem, & quidem inauditus ad rogum cum Hieronymo Pragenſi condemnatus & combuſtus fuit. Hiſtoriam hanc *Æneas Sylvius in Hiſt. Bohem. c 24. Dubravius l. 23.* prolixius deſcribunt. *Johannes Cochlæus* verò & *Varillaſius* Gallus, eandem impudenter corruperunt. His paullo melior eſt *Natal. Alex.* qui *H. E. Sec. XV. & XVI. part. 1. c. 2.* falſis multa etiam vera admiſcet.

§. 37.

Combuſtis autem his duobus veritatis divinæ teſtib9,ex eorum diſcipulis aliqui *Calixtini* appellati, (quorum Rokyzanus caput) articulum de neceſſaria communione ſub utraque propugnarunt;aliqui *Thaboritæ*,ab oppido Thabor dicti,Procopio duce repurgationem Eccleſiæ neceſſariam urſerunt: *Orphani* aliqui ob mortẽ ducis ſui appellati,ore Udalrici Presbyteri,liberam prædicationem verbi DEI requiſiverunt. His acceſſerunt *Picardi*, originem juxta nonnullos è Gallia trahentes, qui à Thaboritis diſſentiebant, licet Papatum infeſtarent. Ita his in partes ſciſſis,multis inter ſe cædibus graſſati ſunt,teſtantibus belli Huſſitici ſcriptoribus.

§. 38.

Papæi interim inter ſe certarunt de ardua quæſtione; *an Papa ſupra Concilium; an verò illi ſubjectus eſſe debeat?* Poſterius Concilium Baſileenſe affirmaverat; prius Papa ejusque paraſiti omnes contenderunt. Papam nimirum eſſe ſupra concilium Generale; nec à ſententia Pontificis

ad

ad futurum concilium appellari posse; etiam in iis, quæ ad fidem pertinerent. Motus tamen in Bohemia majores adhuc concitavit decretum Concilii Constantiensis *Sess. XIII. Jun. 15. an. 1415.* de communione sub una factum: *Quod licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administraverit sub utraque specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum; item, licet in primitiva Ecclesia hujusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub utraque specie; --- TAMEN HOC NON OBSTANTE, sacrorum canonum auctoritas laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ servavit & servat*, scilicet *communionem sub una.* Sacrilegii hujus prætextus vanissimi fuerunt quæsiti, periculum effusionis, prohibitio intinctionis, exempla communionis infirmorum & infantum, & hæresis eorum, qui alteram sine altera speciem non valere sentirent, quales Bohemi vid. *Mabillonii comment. in Ordinem Roman. c. 9.* Puduit Concilium Basileense Sess XXX. ejus decreti. Hinc caute decreturum, permissa sic utraque:

five sub una specie, sive sub duplici quis communicet, secundum ordinem & observantiam Ecclesiæ, proficere digne communicantibus ad salutem. vid. *Spanhemii Epitom. Isagog. Hist. Eccl. N. T. Sec. XV. num. IV.* Bohemi autem cum restitutionem ablati calicis in S. Eucharistia urgerent, institutionem Christi moremque veteris Ecclesiæ allegantes; Johannes de Ragusio asserere veritus non est, Ecclesiam habere jus ac potestatem, dogmata & decreta divina mutandi, ad usum εὐταξίας.

§. 39.

HÆRETICORUM censu, hoc ævo, ut ante, omnes habiti, qui cum meretrice Babylonica communionem aversabantur, aut Papam R. pro Anti-Christo agnoscentes, vel Suprematum ejus, aut impura dogmata ac Cleri vitia impugnatum ivere. Ut *Wiclefistæ, Hussitæ* & similes mox nominandi.

§. 40.

Tales sunt *Thaboritæ* nomen ab oppido Thabor, quod eorum dux Zisca mœnibus cinxerat, habentes: qui Jo. Hussi do-

doctrinam adversus Papæos acriter defenderunt. Si tamen verum est, quod *Dubravius l. 26.* de iis commemorat, ab omnibus erroribus non fuerunt immunes. conf. *Æn. Sylvii Epist. 130.* His apud scriptores Bohemicos junguntur *Calixtini*, quibus nomen à defensione *calicis* in S. Eucharistia inditum. Calicem illi in parietibus in vexillis, in templis pingebant. Unde Poëtæ in istos lusus notus est Satyricus:

Tot pingit calices Bojemorum terra per urbes,
Ut credas Bacchi Numina sola coli.

Orebitæ, itidem Hussitæ, à monte quodam *Oreb*, quo congregari solebant, dicti, qui in sacrificulos crudeles extiterunt. Dux eorum Brodericus, presbyter Strasmicensis fuit. vid. *Dubrav. l. 23.*

§. 41.

Adamitæ anno circiter 1420. in Bohemia innotuere. Quorum autor Pickardus quidam ex Gallia Belgica per Germaniam in Bohemiam penetrans, fuit. Qui assumto nomine *Adami*, se DEI filium

men-

mentitus est, atque asseclas suos *Adamitas* dici voluit. Hi in insula quadam Danubii ut Protoplastorum statum scilicet exprimerent, nudi incedebant, connubia promiscua permittentes. Quos Zisca Hussitarum dux omnes delevit, duobus tantum in memoriam stolidissimæ sectæ reservatis. vid. *Æn. Sylvii Hist. Bohem. c. 41. 42. & Nat. Alex. Hist. Eccl. Sec. XV. & XVI. part. 1. p. 405.* Hos etiam *Piccardos* ab autoris patria appellatos fuisse constat. confer *Dubravii l. 26.* Quibus adjunguntur à Pontificiis duo innocentes piique viri. *Petrus Dresdensis, & Jacobus Misnensis*, qui Hussi doctrinam sectati, Papatum impugnarunt, ac autores vulgo cantionum ecclesiasticarum, *Puer natus in Bethlehem: &, In dulci jubilo &c.* habentur. confer *Flac. Cat. Test. Verit. l. 29. f. 1836.*

§. 42.

Guilielmus de Hildernissen, Ordinis B. Mariæ de monte Carmelo Sacerdos, & *Ægidius Cantoris*, Belga, sectam, quæ *Hominum Intelligentiæ* dicta fuit, circa initium hujus seculi condiderunt. Nam Ægi-

gidius ille asserebat (1. se esse Salvatorem hominum, qui per ipsum visuri essent Christum, sicut per Christum, Patrem: (2. Diabolum omnesque homines tandem salvandos esse: (3. Omnes actus nefarios, & actum carnalis copulæ, delectationem Paradisi vocavit: (4. Tempus veteris legis, tempus fuisse *Patris*; tempus novæ legis, *Filii*; & tempus proximum *Spiritus S.* esse. Guilielmus addebat exteriorem hominem non maculare interiorem: DEUM esse ubique in lapidibus, in membris hominis, sicut in Sacramento Altaris: Resurrectionem amplius non sperandam esse, quod jam facta sit in Christo, cujus membra sumus, cum caput sine membris non resurrexerit. Hos aliosque errores verò postea an. 1412. coram Petro de Alliaco Episcopo Cameracensi revocavit & ejuravit. vid. *Natal. Alex. H. E. Sec. XV. part, 1. p. 403. seq.*

§. 43.

Augustinus de Roma, Archiepisc. Nazarenus, ex ordine Ffr. Eremitarum, in libro *de Christo & Ecclesia*, has propositiones he-

heterodoxas attulerat: (1. Chriſtus quotidie peccat, & ex quo fuit Chriſtus, quotidie peccavit; id verò non de perſona Chriſti, ſed de membris ejus myſticis intelligi voluit: (2. Non omnes fideles juſtificatos eſſe membra Chriſti, ſed ſolos electos finaliter in perpetuum cum Chriſto regnaturos eſſe: (3. Humanam naturam in Chriſto eſſe Chriſtum, & eandem perſonam Chriſti: (4. Naturam humanam aſſumtam à Verbo, ex unione perſonali eſſe veraciter DEUM naturalem & proprium. Quos errores Synodus Baſileenſis *Seſſ. XXII.* damnavit. vid. *Nat. Alex. Sec. XV. part. 1. p. 425.*

§. 44.

Jo Gerſon *ex Joannis Parvi*, Nortmanni Theologi Pariſienſis libello, cui titulus *Juſtificatio Ducis Burgundiæ*, errores varios excerpſit, quos inter præcipuus fuit monarchomachicus; quod ſubdito cuique liceat, Regem in tyrannum degenerantem interficere. vid. *Gerſon. tom. 1. opp. f. 409.*

§. 45.

§. 45.

Petrus de Osma, sive *Oxomensis*, Theologus Salmanticensis, confessionem Sacramentalem publice rejecit, quod à Christo non fuisset instituta. Deinde peccata mortalia, una cordis contritione, pravas cogitationes sola displicentia deleri, docuit. Quem Alfonsus Carillius Archiep. Toletanus, hac de causa, aliis Theologis Compluti convocatis an. 1479. damnavit, tradente *Bannesio in commentar. in II. 2dæ Thom. Aquinat. quæst. 1. art. 10.*

§. 46.

Crassiores fuerunt errores *Hermanni Ruissvick*. Batavi: qui an. 1499. Hagæ Epicureismum disseminavit: quod anima hominis simul cum corpore intereat; quod materia, ex qua elementa facta sunt, DEO fuisset coæterna: quod Christus fuisset (absit blasphemia dicto) simplex homo & seductor aliorum; quod gesta Christi humano generi & rectæ rationi fuerint contraria; quod Scriptura S. contineat figmenta. Ob hæc & similia nefanda placita, ad rogum damnatus fuit, memorante

Pra-

Prateol. l. 8. vid. *Nat. Alex. Sec. XV. part. 1. p. 430.*

§. 47.

Trithem. *in Chron. Spanheim.* Sectam in Bohemia circa exitum hujus seculi enatam memorat, quæ *Fossariorum* (der Grubenheimer) ideo appellata fuit, quod in fossis & speluncis noctu convenirent, & vaga libidine, brutorum instar uterentur, ministros Ecclesiæ contemnerent. Sacramenta irriderent, aliaque nefanda patrarent. His junguntur *Fratres Bohemi*, qui disciplina Hussitica imbuti, à Rege Bodebrazio an. 1459. precibus impetrarunt, ut in ditione Liticensi, in montanis Silesiæ proximis, liceret ipsis, abdicatis superstitionibus, sacra sua obire. In hoc secessu, ad formam simplicitatis Apostolicæ degere volentes, se invicem *Fratres & Sorores*, insuper habita dignitate titulorum, compellarunt. Ideo multæ de iis calumniæ sparsæ sunt. Historiam eorum *Camerarius* peculiari libello descripsit.

§. 48.

CONCILIA & SYNODI hoc ævo plures

res convocatæ fuerunt. Inter quas *œcumenicis* annumerantur *Pisana, Constantiensis, Senensis & Basileensis.*

§. 49.

Pisana a. 1409. ad tollendum schisma, inter Anti-Papas ortum, ex consensu utriusque factionis Cardinalium celebrabatur. Nam tres simul Pontifices in illo schismate inaugurati fuerant, *Johannes XXIII. Benedictus XIII. & Gregorius XII.* nec, Bellarmino *l. IV. de Pontif. R. c. 14.* fatente, facile judicari poterat, quis *eorum verus ac legitimus esset Pontifex*; cum non deessent singulis doctissimi patroni. In Synodo tamen hac contra Gregorium & Benedictum tanquam Pontificatu indignos, & notorios schismaticos sententia lata fuit apud *Theod. Niemium l. 3. de Schismat. c. 44. p. 229.* In Sessione XVI. (al. 17.) communi consensu decretum, eum qui R. Pontifex eligeretur, non prius Synodum dissolvere debere quam sufficiens facta sit reformatio universalis Ecclesiæ, statusq; ejus tam *in capite*, quam *in membris.* Acta hujus Synodi, *Edmundus Richerius Hist. Con-*

Concil. General. l. 2. c. 2. recenſet. De autoritate ejus dubia Bellarminus *l. 1. de Concil. & Eccl. cap. 8.* diſputat. conf. *Natal. Alex. H. E. Sec. XV. part. 2. diſſ. 2.*

§. 50.

Conſtantienſis Synodus in hiſtoria celebrior eſt, quæ à Sigismundo Imperatore, & Johanne XXIII. a. 1413. indicta, ac ſequenti a. 1414. præſente ipſo Sigismundo inchoata fuit. ,Hujus convocationis cauſas duas præcipuas fuiſſe, ex actis illius adparet; *una*, Jo. Huſſi doctrinam, *altera* ſchiſma Pontificum R. attinebat. In *Seſſ. 4. & 5.* decernitur, Pontificem Concilio ſubeſſe debere. In *Seſſ. 10. 11. & 12.* Johannes XXIII. Papa deponitur. In *Seſſ. 13.* lex de non præbenda laicis communione ſub utraque lata eſt. In *Seſſ. 15.* Johannes Huſſus non auditus contra fidem ipſi publice datam, ut hæreticus ad rogum damnatur; cum ante *Seſſ. 8.* Wiclefus pro hæretico fuiſſet declaratus. In *Seſſ. 19.* decernitur hæreticis non eſſe ſervandum fidem. In *Seſſ. 21.* Hieronymus Pragenſis pari cum Huſſo fato ad ignem

ignem damnatur. In *Seſſ.39.* decretum de reformanda Eccleſia, & curia Romana *in capite & membris* editum fuit. In *Seſſ. 45.* & ultima, a. 1418. habita, Martinus V. Papa noviter electus omnia & ſingula decreta fidem concernentia adprobavit, eoque finem ſynodo impoſuit. In qua præter ducentos & ſeptem Epiſcopos, Cardinales 29. & Patriarchas IV. adfuere 450 mulieres publicæ, barbitonſores 600. joculatores, fiſtulatores & coci 320. Bonorum autem virorum (pergit *Geſnerus ex Paralipom. Chron. Ursbergenſ.* loqui) numerum exprimere nullus poteſt, non ob frequentiam, ſed quod ob raritatem innumerabiles fuerint. confer *Natal. Alex. H. E. Sec. XV. part. 2. diſſ.3. & 4.* & in qua decreta *Seſſ IV. & V.* contra Bellarminum inprimis defendit.

§. 51.

Martinus V. Papa juxta decretum concilii Conſtantienſis, *Papiæ* primum in Italia a. 1423. Synodum inchoat; quam ob ingruentem peſtem, mox *Senas* tranſtulit. In qua de neceſſaria Eccleſiæ Catholicæ refor-

formatione, & Græcæ ac Latinæ Ecclesiæ unione parvo cum fructu actum est. Nam postquam sacrum in Hussitas & Wiclefistas bellum continuandum Papa decrevisset, Ecclesiæ emendatione in aliud concilium rejecta, Synodum dissolvit. v. *Nat. Alex. H.E. Sec. XV. p. 3. diss 8.*

§. 52.

Majoris famæ est *Concilium Basileense* œcumenicum, quod ex decreto Synodi Constantiensis *Sess. 39.* Sigismundus Imperator cum Martino V. Papa, an. 1431. convocavit, & Eugenius IV. Martini Successor primum adprobavit; licet postea cum de curiæ Romanæ emendatione ac autoritate sua agi cœptum esset, Julianum Cæsarinum Cardinalem, legatum suum avocaret. Sex enim capita in *Sess. 1.* deliberationis præscribebantur: (1. *De hæresibus exstirpandis:* (2. *De unione cum Ecclesia Catholica omni populo Christianam fidem profitente:* (3. *De docenda singulos Christiana & catholica veritate:* (4. *De bellis inter Principes exortis Christianos sedandis:* (5. *De Ecclesia in capite & in membris reforman-*

manda: (*6. De veteri disciplina ecclesiastica, omni studio reducenda.* Episcopi ac oratores præsentes secundum nationes, in quatuor conventus distincti, *Italicum* puta, *Gallicanum*, *Germanicum* & *Hispanicum*, quos *Sacras Deputationes* dixere, iisque nomina a negotiis demandatis indiderunt; ut *Fidei*, *Pacis*, *Reformationis* & *Communium*. Ex his quatuor conventibus duodecimviri deputati, terni ex singulis, doctrina & rerum peritia clariores, quorum magistratus menstruus erat. Finito quovis mense, quatuor ex antiquis remanebant, qui octo recens adlectos dirigerent. Hi ter in hebdomade convenientes, res ante discussas vel rejecerunt vel ad quempiam ex conventibus remiserunt. Præses Duodecimvirum, cum majoris momenti res incideret, extra ordinem quatuor conventus convocare poterat, & quod demum adprobatum erat in congregatione generali, id in formam decreti redactum, in publica universi Concilii Sessione, solenni ritu promulgabatur. In *Sess.* 2. Synodi Constantiensis Sessionis

4. & 5. decretum, de immediata Ecclesiæ & Concilii auctoritate supra Papam, ceu fundamentum rerum tractandarum assumtum fuit. Ideo Papa Eugenius IV. Synodum hanc dissolvere molitus est, bullis publice promulgatis. Verum cum a patribus congregatis & ipso Sigismundo Imperatore semel iterumque graviter moneretur, tandem *Sess. 16.* an. 1434. bullas suas de dissolutione Concilii publicatas revocavit, ac *IV. & V. Sessionis* decretum Synodi Constantiensis admisit. Inde de capitibus supra propositis actum est. In *Sess. 30.* decretum ex Synodo Constant. de communione laicorum sub una specie panis, adprobatum: In *Sess. 36.* a. 1439. declaratum fuit, S. Mariam Deiparam *immunem semper fuisse ab omni originali & actuali culpa.* Unde & renovatum festum conceptionis Mariæ in honorem S. Deiparæ quotannis celebrandum. In *Sess. 39.* Eugenio deposito, Amadæus Sabaudiæ dux, Felix V. appellatus, in Pontificem electus, adprobatus fuit. In *Sess. 45.* & ultima, an. 1442. habita decerneba-

nebat

nebatur, ut triennio elapſo, Lugduni in Gallia Synodus convocaretur. v. *Natal. Alex. H. E. Sec. XV. part. 3. diſſert. 8. artic. 2. ſeqq. In diſſert. ſeq. 9.* de controverſia ſuper *Annatis* orta diſſerit.

§. 53.

Anno 1438. Synodus Ferrariæ ſub Eugenio IV. inchoabatur, quæ ob peſtem ingruentem, *Florentiam* translata fuit. Cauſa ejus prætendebatur reductio Græcorum ad Eccleſiam Latinam. Ideo & Joh. Palæologus Imperator Conſtantinopolitanus, & Joſephus Patriarcha cum multis Epiſcopis eo venere. In *Seſſ. 1.* diſceptabatur, *an ſit purgatorium*; quod Græci negarunt. Deinde de proceſſione Spiritus S. a Patre *Filioque* diſputabatur. Græci tandem præſentes in unionem conſenſerunt: de qua multa *Leo Allatius de Perp. Conſ. Eccl. Or. & Occ. l. 3. c. 1. & 2.* memorat. Formula unionis a Juliano Cardinale Latine, a Beſſarione vero Niceæ Archiepiſcopo & poſtea Cardinale Græce, prælecta atque ab utriusque Eccleſiæ Epiſcopis præſentibus, excepto Marco Ephe-

ſio, qui unionis pacta improbavit, ſubſcripta fuit. v. *Hiſtoriam veram unionis non veræ Sylveſtri Sguropuli*, quam Carolus Creygthon Hagæ-Comitis a. 1660. publicavit. Græci enim domum reverſi & a ſuis male excepti, unionis pacta irrita pronunciarunt. Georgius Scholarius etiam ſub finem, *libri de Proceſſ. Spir. S.* ſe poſt illam unionem, magis ab unione, quam antea diſſenſiſſe ſcribit. v. *Nat. Alex. H. E. Sec. XV. part. 3 diſſert. 10. & Heidegg. Hiſt. Papat. Period. V. §. 141.*

§. 54.

Rex Galliæ Carolus VII. cum Synodus Baſileenſis decreta pro reformatione Eccleſiæ in Capite & membris, & alia ad ipſum an. 1438. miſiſſet, Avarici Bituirigum Synodum indixit, in qua *Sanctio*, quam vocant, *Pragmatica* cuſa eſt. Cujus duo præcipua capita ſunt: *Unum*, quod R. Pontifex quoque decennio, Synodum generalem loco, quem volet, poſthac congreget; Si autem negligens ſit; Patribus id Juris competeret: *Alterum*, Baſileenſis Concilii auctoritas, & ipſius

us decretorum constantia perpetua esto: quæ nemo unquam, nec ipse R. Pontifex tollere, infirmare aut transferre præsumito &c. Sanctionem hanc XXIII. titulis constantem, *Cosma Guimierus*, cum notis illustravit; historiam vero ejus *Pinsonius*, advocatus Parisiensis descripsit. Papa Eugenius & Pius II. quidem illam abrogare moliti sunt; sed Rex illorum molitionibus acriter restitit. Tandem Ludovicus XI. R. Galliæ sibi persuadere passus est, ut repugnante licet Senatu, & Academia Parisiensi, in abrogationem ejus consentiret. v. *Richerii Hist. Concil. General. l. IV. part. 1. c. 1. & Nat. Alex. H. E. Sec. XV. part. 3. dissert. 10.*

§. 55.

Toleti in Hispania ann. 1472. Synodus propter morum cleri reformationem habita fuit, qua inter alia constitutum est; *ne, non scienti loqui Latinaliter parochialis Ecclesia*, aut *canonicatus* aut *dignitas* alia *ecclesiastica* conferretur: deinde quod clerici non debeant ludere taxillis; & quod decedentes in duello, sepultura ecclesiastica carere debeant.

§. 56.

REGIMEN ECCLESIÆ ſub initium hujus ævi propter ipſos Pontifices turbidum fuit. Nam a. 1409. in Concilio Piſano *Alexandro V.* electo, Eccleſia Romana *triceps* facta eſt; cum Gregorius XII. & Benedictus XIII. abdicati ſibi invicem loco cedere nollent. vid. *Heideggeri Hiſt. Papat. Period. V.* §. *139. Johannes* XIII. Balthaſar Coſſa ante dictus, poſt obitum Martini ſeipſum elegit: *Date mihi*, inquit, *Petri Chlamydem, & ego dabo Pontifici futuro.* Oblata illa, eam ſuis humeris injiciens, dixit: *Papa ſum ego, & non alius.* Qui cum criminum infandorum reus eſſet, in Concilio Conſtantienſi ſede remotus, cuſtodiæ traditus fuit; (v. *Seſſ. IX. & XII. Conc. Conſt. & Platin.*) *Martinus V.* exauctoratis ſimul tribus Papis, illi ſurrogatus eſt. Qui etſi paullo videretur melior; in Wicleſitas, Bohemos & Huſſitas tamen ſæviit; cum ante vivicomburium Jo. Huſſi & Hieronymi Pragenſis adprobaſſet. In Concilio Baſileenſi Eugenius IV. *Seſſ. XXXIV.* Pontifex declaratur

pacis

pacis & unitatis Ecclesiæ DEI perturbator notorius, universalis Ecclesiæ scandalizator, Simoniacus, perjurus, schismaticus, a fide devius, imo pertinax hæreticus. Hic Hungariæ R. Ladislao autor fuit, ut pacem cum Turcis factam violaret. Unde luctuosa Christianis ad Varnam clades satis decantata illata fuit, quam Poëta ingenioso epigrammate expressit:

Romulidæ Cannas; ego Varnam clade notabo:
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi Pontifices jussissent rumpere fœdus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

confer. *Chalcocond. l. 6. & 7.* & *Bzov. an. 1444. f. 96.* Thomam Rhedonium Carmelitam, pium certe virum flammis tradidit, quod in concionibus dicere solitus esset: Romæ magnas abominationes fieri, & ideo Ecclesiam reformatione indigere. v. *Baptist. Mantuan. de Vit. Beat. cap. ult.* Eugenium excepit *Felix V.* dux Sabaudiæ primus, Basileensis Concilii autoritate ele-

ctus Pontifex, qui pertæsus mox confusionis istius terræ, a Nicolao V. sibi persuaderi passus est, ut sese Papatu abdicaret. Hinc *Nicolaus V.* Papa factus, qui literas & literatos quidem fovit; sed tamen vitia in eo quoque graviora notavit *Volaterranus l. 22. p. 517.* Quum post ejus excessum *Calixtus III.* an. 1455. electus esset Pontifex, *Dominicus Capranicus* dixit: *Quam fatue fatui fatuum creavere.* teste *Jac. Spigelio Scholiis ad Aeneæ Sylvii comment. p 271.* Per totam Europam Prædicatores cruciatos dimisit, qui ad bellum adversus Turcas, populum excitarent. Ipse autem ambitione turgidus, pro Petro Borgia sororis filio regnum Siciliæ ambivit, *Annatas* prætextu belli Turcici ab Episcopis exegit. Quæ caussa inter alias Germaniæ Principes movit, ut conventu Rhenano instituto, *Gravamina Nationis suæ*, contra sedem Romanam conciperent, de quibus *Aeneas Sylvius in Epistolis* memorat. In *Epist. 383.* ad Cancellarium Moguntin Martin. Mayerum scribit: *Fatemur aliquando in Romana curia, quam* re-

regunt homines, aliqua fieri, quæ digna esſent emendatione; nec dubitamus ipſos Rom. Urbis Præſules etiam, in quantum homines, falli, errare, labi ac decipi poſſe, Romæ 19. Aug. a. 1457. Sed poſtquam ex Ænea Sylvio, præter expectationem fact9 eſſet Papa *Pius II.* (factum id vero a. 1458.) aliter ſenſit. Nam ante Pontificatum adeptum, pro Concilio Baſileenſi; Papa vero conſtitutus adverſus illud ſenſit, decretum promulgans, quod appellantes a R. Præſule, ad futurum Concilium, tanquam hæreſis fautores & læſæ majeſtatis rei ſint plectendi, teſte *Jo. Gobellino in comment. Pii II.* Cætera tamen melior fuit antecesſoribus ſuis. Optavit etiam Sacerdotum conjugia reſtitui. v. *Platin. in ejus Vit. & Sabellic. Ennead. VI. 10.* Succesſor hujus *Paulus II.* ingenio bardus, avarus & ſuperbus, literarumque bonarum contemtor, Platinæ aliquando dixit: *Ita nos ad judices revocas, ac ſi neſcires, omnia jura in ſcrinio pectoris noſtri collocata eſſe? Sic ſtat ſententia, loco cedant omnes, eant, quo velint, nihil moror. Pontifex ſum, mihique*

licet aliorum acta pro animi arbitrio & rescindere & approbare. vid. *Platin. in ejus vit.* Die inter crapulas consumta, lapsu repentino apoplectico a. 1471. extinctus fuit. *Sixtus V.* patre piscatore genitus, literatos fovit. Festa *Conceptionis* & *Præsentationis* Mariæ, Annæ, Josephi & Francisci instituit, ac Jubileum ex quinquagesimo, ad annum XXV. contraxit, ut largiores indulgentiarum proventus essent. Aliquando thesauro suo, familiari Francisco Aragonio ostenso, dixit, *Petrum & Paulum his ornamentis caruisse*; ubi pari libertate Aragonius reposuit: *Nec tu quidem Pontifex, Petri successor, claudicanti dicere poteris: Surge & ambula.* v. *Egnatii l. 6. Exempl. p. 203.* conf. *Heidegg. Hist. Pap. Per. V. §. 146.* Post ejus obitum an. 1484. *Innocentius VIII.* Genuensis Pontifex factus, liberos nothos suos palam jactavit, ac divitiis honoribusque ornavit. Unde Marullus:

Octo nocens pueros genuit, totidemque puellas,
Hunc merito poterit dicere Roma PATREM.

conf.

conf. *Volaterr. l. 22.* & *Panvinium App. ad Platin. p. 327. seqq.* Hic Norwegis, propter vini inopiam, permisit, ut sub panis tantum specie, Eucharistiam celebrarent. v. *Volater. l. 7. Geograph. p. 159.* Multo sceleratior ejus successor *Alexander VI.* quem *Guicciardinus l. 1.* a turpissimis moribus describit, & *Machiavellus de Princip. c. 18.* hominum deceptorem vocat. Spurium suum Cæsarem Borgiam, & notham suam Lucretiam, divitiis & honoribus auxit, ejusque turpi consuetudine usus est. Unde *Sannazarius* epitaphium illi fecit:

Hic jacet in tumulo Lucretia, nomine, sedre
Thais; Pontificis filia, sponsa, nurus.

v. *Volaterran. l. 22.* Hic Hieronymum Savonarolam, ad rogum damnavit, quod curiam Romanam & clerum, pro concione libere taxasset. v. *Cominæi in hist. Caroli VIII. l. 5.* & *J. Fr. Pici Mirandulani apolog.* pro innocentia Savonarolæ.

§. 57.

DISCIPLINAM ævi hujus corruptissimam arguunt Conciliorum consultatio-

nes pro reformanda Ecclesia, cum in capite, tum ejus membris necessaria. *Rolvinckius in Fascic. Temp. p. 87.* clarius corruptionem hanc describit: *Conscientia pura*, inquit, secundum DEI timorem olim in Prælatis vigens Ecclesiam Christi laudabiliter, more, vita & exemplo erexit & pervexit. Dehinc successu temporis cum jam Ecclesia in temporalibus abundare coepisset, oblita quodammodo de *conscientia*; *scientia*, quæ inflare solet, multos in Ecclesia præsidere fecit, quæ S. Scripturam, diversis versutiis palliantes, justitias Domini rectas, quæ cor lætificare consueverunt, propter delicias carnis falsificare non timebant: Multas hæreses seminabant & plura beneficia pinguia, per Papam dispensando cumulabant. Veruntamen aliqui, licet pauci, *con*, cum *scientia* retinentes, conscientia pura & scientia s. illuminati, multos ad justitiam erudiunt, qui jam quasi splendor firmamenti in æterna felicitate rutilare creduntur. Sed heu! nefandis his temporibus *con*, cum *sci*, de conscientia abrasis, solum *entia*, sponsam Chri-

Christi gubernare videmus; personas videlicet conscientia scientiaque carentes, & velut *entia* insensibilia DEUM nec sanctos ejus verentes, beneficia super beneficia sibi usurpare. *Æneas Sylvius Epist. 104.* ad Casparum Schlickium scribit: *Omnes hanc fidem habemus, quam nostri Principes, qui si colerent idola, & nos etiam coleremus, & non solum Papam, sed Christum etiam negaremus, seculari potestate urgente; quia refrixit charitas, & omnis interiit fides.* Culpa hæc tamen, a cordatis istius ævi Theologis, in ipsum clerum conjicitur. Nam *Jo. Syringius* cum *Jo. Keisersbergio* Argentinensium doctore fervido & pio, sæpius dixit: Der Pfaffen Thun wäre nicht recht / sie müsten fallen: Et *Tilemannus Spangenberg:* Sie sollen seyn Seelsorger / so seynd sie Leib- und Seel-Würger. v. *Flac. Catalog. Test. Ver. l. 19. f. 1921.* Dionysius Carthusianus *in Exposit. cap. 1. Daniel. sub fin. p. 701,* exclamat: *Heu! heu! ad quantum lapsum venit hodierna die Ecclesia propter reprobam vitam clericorum.* Unde hoc seculo

toties reformatio in capite & membris Ecclesiæ postulata, sed non obtenta fuit. conf. *Heideggeri Hist. Papat. Period. V.* §. 147. *Flac. Catal. Test. Verit. l.* 19, & ipsum *Bzovium ad a.* 1492. *f.* 20.

§. 58.

PERSECUTIONES R. Antichristi inprimis Jo. Hussius, Hieronymus Pragensis, & horum asseclæ, sub hujus ævi initium senserunt. Sed cum illi vivicomburio fuissent sublati, Hussitæ duce Zisca, vicissim in Papicolas bello longe lateque grassati sunt; injurias sanctis illis martyribus illatas ulturi. v. *Æn. Sylvii Hist. Bohem. c.* 47. *Aventin. l.* 7. *f.* 652. & *Theobaldum de Bell. Hussit.* Cæterum in laudatis martyribus constantiam, in morte demonstratam, peculiari epistola luculenter *Leonhardus Aretinus* descripsit. Et *Æn. Sylvius Hist. Boh. c.* 26. de eadem testatur: *Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas invitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem vix flamma*

&

& fragor ignis intercipere potuit. Nemo philoſophorum, tam forti animo mortem, pertuliſſe traditur, quam iſti incendium. Memorabilia etiam ſunt duorum laudatorum martyrum vaticinia: quorum ille in mediis flammis an. 1415. d. 6. Jul. Conſtantiæ, *hodie*, inquit, *Huſſum* (anſerem Boëmiis notat) *crematis: poſt centum annos cygnus veniet, quem comburere non poteritis:* Hic a. 1416. d. 30. Maj. contenta voce profeſſus eſt: Carnifices ſuos poſt centum annos, ſibi reſponſuros eſſe. Ita ex Stumpfii Chronico *Abr. Scultetus Annal. Evangel. Decad. I. p. 6.* refert. Unde Bohemi deſiderio Huſſi, numiſmata cuderunt, inſcriptione poſtremorum ejus verborum ſignata: *Poſt centum annos, reſpondebitis DEO & mihi.* Et his exactis, adparuiſſe Lutherum, teſtis eſt *Petrus Matthias*, Scriptor Pontificius non incelebris.

§. 59.

Hieronymi Savonarolæ, viri doctrina & pietate inſignis, martyrium ſupra memoravimus. Is ſcelera Papæ & curiæ R. procerumque Florentinorum impietatem

pu-

publice taxaverat. Hinc odium illorum incurrit, ut obtentu magiæ, hæresis & proditionis tormentis non tantum subjiceretur, sed & ad rogum a. 1498. damnaretur. Innocentiam ejus Jo. Picus Mirandulanus peculiari libro adversus Pontificem demonstravit. Viri autem pietatem & constantiam *Philippus Cominæus* testis αὐτόπτης *commentar. l. 8. cap. 2.* laudat. confer. *Wolfii Memorabil. tom. 1. f. 927.*

§. 60.

Non mitiora fata Christianorum, sub Turcico imperio fuerunt; Constantinopoli a. 1452. (aliis 1453.) expugnata. *Bzovius ad a. 1453.* Isidori Cardinalis Rutheni θρηνῳδίαν περὶ τῆς ἁλώσεως plane gravem recitat. *Æneas* etiam *Sylvius Epist. 131. 155. & 162.* calamitatem Græcorum horrendam, quam post captam Constantinopolin passim sustinuerunt, describit. confer. *Chalcocondyl. l. 8. Leunclav. l. 15. & Besoldi Histor. Constantinopolitan. pag. 779. seqq.*

§. 61.

MEMORABILIA omnia hujus seculi compendium non capit. Potiora ergo paucis tantum verbis attingemus: Qualia sunt (1. Pontificum R. inter se schismata ac ambitiosa tyrannis: (2. Concilii Basileensis decretum solenne, *Papam R. infra Concilium esse*: (3. Unio Græcæ Ecclesiæ cum Latina seu Romana frustra tentata: (4. Clades Christianis ob perfidiam, in pugna Varnensi, a Turcis illata: (5. Constantinopolis expugnatio, Imperio orientali & Christianis fatalis: (6. Imperii Trapezuntini (a Trapezunto Cappadociæ urbe sic appellati) a Muhammede a. 1460. facta eversio: (7. Literarum meliorum cultura, post Constantinopolin captam, a Græcis exulibus in Italia restaurata: (8. Maurorum & Judæorum in Hispania durissima sors a R. Ferdinando Catholico *Inquisitionis*, quod dicunt, barbaro *officio* instituto; quo a. 1492. centum & viginti duo mille familiæ in exilium ejectæ sunt: (9. *America* per Christophorum Columbum, Ferdinandi Catholici & Isabellæ auspiciis an-

PERIODI V. HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, Quæ eſt Eccleſiæ Repurgatæ aut Reformatæ.

CAPUT I. *De* Hiſt. Sec. XVI.

Ingreſſus.

AGgredimur ſeculum, quo, ſi Eccleſiam reſpicis, nullum aliud inde ab ævo Apoſtolico, magis inſigne fuit. Tanta enim rerum Chriſtianarum converſio facta eſt, quanta poſt Apoſtolorum tempora, in Eccleſia haut contigit. Regnum tenebrarum ſub Papatu hactenꝰ invaluerat, & qui adverſus illud aut Romani Væjovis tyrannidem hiſcere auſi erant, aut ad rogum damnati, aut, ſi Principes, excommunicationis fulmine proſtrati fuerunt; unde ubiq; gentium querimoniæ de corruptelis R. Eccleſiæ ac Pontificis tyrannide auditæ. Sed qui malum reprimere poſſet, nemo inventus erat. Donec DEUS Eccleſiæ miſertus, contra hominum opi-

opinionem, *Martinum Lutherum*, virum invicti & plane divini animi excitaret: ut quod ante tot piorum votis ac postulationibus expetitum fuerat, propitio perficeret fato. Divinum hoc opus *Reformationis* est. Quod cum a multis, tum ab illustri Seckendorfo, patrono meo, dum viveret, optimo, justis commentariis descriptum fuit. Ex illis ego pro instituti mei ratione, potiora hic tantum annotabo, novo ob rerum copiam narrationis ordine usurus: Hoc est, universam hujus seculi historiam secundum temporum certa intervalla, in *Sectiones novas sex*, dispescam, ut discentium memoriæ quodammodo consulatur.

PERIODI V.

SECTIO I.

§. 1.

IN *prima Sectione*, statum Ecclesiæ, qualis ab initio hujus ævi, usque ad ann. XVII. quo Lutherus Reformationis opus aggressus est, paucis delineabo.

§. 2.

Ac quod SCRIPTORES primum attinet, qui

qui hoc tempore claruerũt, omnes recensere, aut eorum etiam opera annotare compendii noſtri ratio non permittit. Igitur præcipuos ſaltem nominaſſe, ſufficiat. Hos inter clariores ſunt, *Johannes Reuchlinus*, ſive *Capnio*, patria Phorzenſis, gente Germanus; *Johannes Trithemius*, Germanus, primum Spanheimenſis, deinde Herbipolenſis Abbas: *Albertus Cranzius*, Hamburgenſis canonicus: *Johannes Ludovicus Vives*, Hiſpanus: *Baptiſta Mantuanus*, Italus, monachus eruditus; *Johannes Aventinus*, Bojus ſeu Bavarus: *Jacobus Clichtoveus*, Neoportunenſis: *Quil. Budæus*, Galliæ literatæ decus: *Deſiderius Eraſmus Roterodamus*, princeps eruditorum hujus ſeculi: *Petrus Galatinus*, ex Judæo Chriſtianus in Hiſpania factus: *Franciſcus Ximenius*, Ciſnerenſis Hiſpanus: *Thomas de Vio*, a patria Cajetanus appellatus: *Thomas Morus*, Angliæ Cancellarius: *Martinus Lutherus*, Islebienſis Saxo: *Petrus Moſellanus*, *Beatus Rhenanus*, *Jacobus Wimphelingus*, *Longolius*, *Simon Grynæus*, *Jo. Langius*, Weſtphalus: *Bilibaldus*

baldus Pirckheimerus, Germanus, & alii. confer *Chytræum Chron. Sax. l. 3. f. 48. seqq. Hottinger. H. E. Sec. XVI. Sect. 3. & Sculteti Annal. Evangel. p. 2. 3. & 4.*

§. 3.

DOCTRINA, quæ seculis Christianismi antiquissimis, ab ipso Christo ejusque discipulis tradita, atque ab illorum sectatoribus in Ecclesia asserta primum fuerat, plusquam Cimmeriis tenebris involuta mireque contaminata erat post Constantini M. Imper. ætatem: ut pauci admodum superfuerint, qui verbum cœleste rite tractarent, aut viam ad DEUM, quam Christus monstraverat, insisterent. Tanta quippe barbaries regnare cœperat, ut Abbas Neuhusani monasterii, in Vangonibus dixerit: Wenn Luther nicht kommen wäre / sie hätten die Leute überreden wollen / daß sie Heu gefressen hätten. Idem, de quodam Canonico Herbipolensi *Melch. Adami in Vit. Theolog. p. 845.* memorat. Qui tum Ecclesiæ præerant Pontifices, *Alexander VI. Julius II.* & *Leo X.* fœdæ libidini, luxuriæ & sceleribus deditи,

re-

religionis curam abjecerunt; quippe quæ illis ludus aut pro fabula erat. confer *Budæi de Asse librum V. p. m. 642. & Richerium l. 4. Hist. Concil. General. part. 2. p. 59.* In Concilio Lateranensi, quo de emendatione Ecclesiæ, agi debebat, conclusum demum fuit, *animas hominum esse immortales*, nec de adventu Anti-Christi amplius disputandum esse. v. *Francisc. a Cariolano Summ. Conc. f. 9. 2.*

§. 4.

In hoc igitur corruptissimo Ecclesiæ statu, non tam hæreses quam superstitiosus Epicureismus notatur: Nisi velis hæresin dicere, quod Julius II. Papa, in Concilio Lateranensi Pisanorum Cardinalium institutum, de reformanda Ecclesia, *hæresin extinguendam* pronunciarit vid. *Richerii Hist. cit. l. 4. part. 2. p. 59.* Quatuor tamen hæresiarcharum Ordinis Prædicatorum, Bernæ in Helvetia combustorum historiam memorabilem *Hottingerus H. E. Sec. XVI. Sect. 3. p. 334. seqq.* memorat.

§. 5.

Concilia autem imperante Maximiliano

no I. duo ad emendandum Ecclesiæ statum indicta, unum *Pisanum*, alterum *Lateranense* vocatur.

§. 6.

Quod *Pisanum* attinet, autores illius fuere Maximilianus I. Imper. & Ludovicus XII. R. Galliæ. Imperator enim princeps optimus, cum flagitia & dedecora cleri detestaretur; ex officio, Pontificem & Clericos in ordinem redigere laboravit, & collectis ann. 1510. centum gravaminibus adversus curiam Romanam, cum Rege Galliæ de Concilio Pisano, pro *necessitate & utilitate Reipubl. Christianæ contra Julium II. Papam*, consilia agitavit. Ideo in Insubria, cum Cardinalibus congregatis deliberatione habita, tum nomine Imperatoris & Regis Galliæ, tum nomine Cardinalium, Cal. Sept. 1511. Pisis Synodus congregata fuit. Papa vero Julius II. animadvertens, eo suæ maxime autoritati derogari, Maximilianum a Gallo abstraxit, effecitque, ut is cum Ferdinando Catholico R. Hispaniæ omnem istius Synodi autoritatem aboleret. v. *P. Bembi Hist. l.*

publice taxaverat. Hinc odium illorum incurrit, ut obtentu magiæ, hæresis & proditionis tormentis non tantum subjiceretur, sed & ad rogum a. 1498. damnaretur. Innocentiam ejus Jo. Picus Mirandulanus peculiari libro adversus Pontificem demonstravit. Viri autem pietatem & constantiam *Philippus Cominæus* testis αὐτόπτης *commentar. l. 8. cap. 2.* laudat. confer. *Wolfii Memorabil. tom. 1. f. 927.*

§. 60.

Non mitiora fata Christianorum, sub Turcico imperio fuerunt; Constantinopoli a. 1452. (aliis 1453.) expugnata. *Bzovius ad a. 1453.* Isidori Cardinalis Rutheni θρηνῳδίαν περὶ τῆς ἁλώσεως plane gravem recitat. *Æneas* etiam *Sylvius Epist. 131. 155. & 162.* calamitatem Græcorum horrendam, quam post captam Constantinopolin passim sustinuerunt, describit. confer. *Chalcocondyl. l. 8. Leunclav. l. 15. & Besoldi Histor. Constantinopolitan. pag. 779. seqq.*

§. 61.

§. 61.

MEMORABILIA omnia hujus seculi compendium non capit. Potiora ergo paucis tantum verbis attingemus: Qualia sunt (1. Pontificum R. inter se schismata ac ambitiosa tyrannis: (2. Concilii Basileensis decretum solenne, *Papam R. infra Concilium esse*: (3. Unio Græcæ Ecclesiæ cum Latina seu Romana frustra tentata: (4. Clades Christianis ob perfidiam, in pugna Varnensi, a Turcis illata: (5. Constantinopolis expugnatio, Imperio orientali & Christianis fatalis: (6. Imperii Trapezuntini (a Trapezunto Cappadociæ urbe sic appellati) a Muhammede a. 1460. facta eversio: (7. Literarum meliorum cultura, post Constantinopolin captam, a Græcis exulibus in Italia restaurata: (8. Maurorum & Judæorum in Hispania durissima sors a R. Ferdinando Catholico *Inquisitionis*, quod dicunt, barbaro *officio* instituto; quo a. 1492. centum & viginti duo mille familiæ in exilium ejectæ sunt: (9. *America* per Christophorum Columbum, Ferdinandi Catholici & Isabellæ auspiciis an-

a. 1492. detecta. (10. Typographia per Johannem Guttenbergium & Joh. Faust civem Moguntinum a. Chr. circiter 1440. rei literariæ bono, inventa a. 1450. Latina Biblia primum impressa sunt: (11. Multæ rerum conversiones in politia memorabiles, quæ in historia civili passim annotatæ leguntur.

§. 62.

Summatim dicendo, in hujus ævi historia scena panditur, in qua tum R. AntiChristi, ejusque complicum ambitio & scelera, tum qui ab Ecclesia Romana dissensere, persecutiones & dirissima vivicomburii supplicia contemplari, datur. Nam veritatem cœlestem profiteri, aut contra Papatus crimina vel hiscere, vel vitæ probitatem in clero requirere, crimen morte piandum erat. Equidem in ipso regno Anti Christiano non defuerunt, qui vecordiam & superbiam Pontificum R. coërcere molirentur, Conciliorum autoritatem super ipsos extollendo. Verum ut fixum ratumque maneret, imperium Papale ἀνυπεύθυνον esse; illi pertinacem ambitionem induere pro caussa, regnumque

que ſacrum tyrannicum, artibus variis & factionibus munire non ceſſarunt, imperium in mentem, partem hominis nobiliſſimam, quæ ſola mancipio non datur, ac ſervire neſcit, affectantes. Quid? O ſacrilegium! Chriſti ſanctiſſimum in Euchariſtia inſtitutum, ſanctione illi adverſa de *communione*, quam *ſub una* vocant, mutilare non dubitarunt. Etſi bellum Huſſiticum divinæ ultionis exemplum ſatis luculentum, quod multo Bohemorum & Germanorum ſanguine conſtitit, eos monere debuiſſet; quantum ſcelus ſit, uſu ſanguinis Chriſti laicos privare, & innocentes afficere martyrio. Majus iræ divinæ documentum, expugnatio Conſtantinopolis, qua tot Chriſtianorum millia jugo Turcico ſubmiſſa, ſtertentibus velut Chriſtianorum principibus præbuit, qui otioſi tantam rei Chriſtianæ jacturam ſpectarunt. Ita fatalis torpor homines, quando DEUS peccata eorum punit, occupare ſolet. Chriſto tamen in hac temporum calamitate, & vitiorum colluvie, ſanctum remanſit ſemen, quod furor hoſtium exſtirpare haut valuit.

PERIODI V.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,
Quæ eſt Eccleſiæ Repurgatæ aut Reformatæ.

CAPUT I.

De

Hiſt. Sec. XVI.

Ingreſſus.

AGgredimur ſeculum, quo, ſi Eccleſiam reſpicis, nullum aliud inde ab ævo Apoſtolico, magis inſigne fuit. Tanta enim rerum Chriſtianarum converſio facta eſt, quanta poſt Apoſtolorum tempora, in Eccleſia haut contigit. Regnum tenebrarum ſubPapatu hactenꝰ invaluerat, & qui adverſus illud aut Romani Væjovis tyrannidem hiſcere auſi erant, aut ad rogum damnati, aut, ſi Principes, excommunicationis fulmine proſtrati fuerunt; unde ubiq; gentium querimoniæ de corruptelis R. Eccleſiæ ac Pontificis tyrannide auditæ. Sed qui malum reprimere poſſet, nemo inventus erat. Donec DEUS Eccleſiæ miſertus, contra hominum opi-

opinionem, *Martinum Lutherum*, virum invicti & plane divini animi excitaret: ut quod ante tot piorum votis ac postulationibus expetitum fuerat, propitio perficeret fato. Divinum hoc opus *Reformationis* est. Quod cum a multis, tum ab illustri Seckendorfo, patrono meo, dum viveret, optimo, justis commentariis descriptum fuit. Ex illis ego pro instituti mei ratione, potiora hic tantum annotabo, novo ob rerum copiam narrationis ordine usurus: Hoc est, universam hujus seculi historiam secundum temporum certa intervalla, in *Sectiones novas sex*, dispescam, ut discentium memoriæ quodammodo consulatur.

PERIODI V.

SECTIO I.

§. 1.

IN *prima Sectione*, statum Ecclesiæ, qualis ab initio hujus ævi, usque ad ann. XVII. quo Lutherus Reformationis opus aggressus est, paucis delineabo.

§. 2.

Ac quod SCRIPTORES primum attinet, qui

qui hoc tempore claruerũt, omnes recensere, aut eorum etiam opera annotare compendii noſtri ratio non permittit. Igitur præcipuos ſaltem nominaſſe, ſufficiat. Hos inter clariores ſunt, *Johannes Reuchlinus*, ſive *Capnio*, patria Phorzenſis, gente Germanus; *Johannes Trithemius*, Germanus, primum Spanheimenſis, deinde Herbipolenſis Abbas: *Albertus Cranzius*, Hamburgenſis canonicus: *Johannes Ludovicus Vives*, Hiſpanus: *Baptiſta Mantuanus*, Italus, monachus eruditus; *Johannes Aventinus*, Bojus ſeu Bavarus: *Jacobus Clichtoveus*, Neoportunenſis: *Quil. Budæus*, Galliæ literatæ decus: *Deſiderius Eraſmus Roterodamus*, princeps eruditorum hujus ſeculi: *Petrus Galatinus*, ex Judæo Chriſtianus in Hiſpania factus: *Franciſcus Ximenius*, Ciſnerenſis Hiſpanus: *Thomas de Vio*, a patria Cajetanus appellatus: *Thomas Morus*, Angliæ Cancellarius: *Martinus Lutherus*, Islebienſis Saxo: *Petrus Moſellanus*, *Beatus Rhenanus*, *Jacobus Wimphelingus*, *Longolius*, *Simon Grynæus*, *Jo. Langius*, Weſtphalus: *Bilibaldus*

baldus Pirckheimerus, Germanus, & alii. confer *Chytræum Chron. Sax. l. 3. f. 48. seqq. Hottinger. H. E. Sec. XVI. Sect. 3. &* *Sculteti Annal. Evangel. p. 2. 3. & 4.*

§. 3.

DOCTRINA, quæ seculis Christianismi antiquissimis, ab ipso Christo ejusque discipulis tradita, atque ab illorum sectatoribus in Ecclesia asserta primum fuerat, plusquam Cimmeriis tenebris involuta mireque contaminata erat post Constantini M. Imper. ætatem: ut pauci admodum superfuerint, qui verbum cœleste rite tractarent, aut viam ad DEUM, quam Christus monstraverat, insisterent. Tanta quippe barbaries regnare cœperat, ut Abbas Neuhusani monasterii, in Vangonibus dixerit: Wenn Luther nicht kommen wåre / sie håtten die Leute überreden wollen / daß sie Heu gefressen håtten. Idem, de quodam Canonico Herbipolensi *Melch. Adami in Vit. Theolog. p. 845.* memorat. Qui tum Ecclesiæ præerant Pontifices, *Alexander VI. Julius II.* & *Leo X.* fœdæ libidini, luxuriæ & sceleribus dediti, re-

religionis curam abjecerunt; quippe quæ illis ludus aut pro fabula erat. confer *Budæi de Asse librum V. p. m. 642. & Richerium l. 4. Hist. Concil. General. part. 2. p. 59.* In Concilio Lateranensi, quo de emendatione Ecclesiæ, agi debebat, conclusum demum fuit, *animas hominum esse immortales*, nec de adventu Anti-Christi amplius disputandum esse. v. *Francisc. a Cariolano Summ. Conc. f. 92.*

§. 4.

In hoc igitur corruptissimo Ecclesiæ statu, non tam hæreses quam superstitiosus Epicureismus notatur: Nisi velis hæresin dicere, quod Julius II. Papa, in Concilio Lateranensi Pisanorum Cardinalium institutum, de reformanda Ecclesia, *hæresin extinguendam* pronunciarit vid. *Richerii Hist. cit. l. 4. part. 2. p. 59.* Quatuor tamen hæresiarcharum Ordinis Prædicatorum, Bernæ in Helvetia combustorum historiam memorabilem *Hottingerus H. E. Sec. XVI. Sect. 3. p. 334. seqq.* memorat.

§. 5.

Concilia autem imperante Maximiliano

no I. duo ad emendandum Ecclesiæ statum indicta, unum *Pisanum*, alterum *Lateranense* vocatur.

§. 6.

Quod *Pisanum* attinet, autores illius fuere Maximilianus I. Imper. & Ludovicus XII. R Galliæ. Imperator enim princeps optimus, cum flagitia & dedecora cleri detestaretur; ex officio, Pontificem & Clericos in ordinem redigere laboravit, & collectis ann. 1510. centum gravaminibus adversus curiam Romanam, cum Rege Galliæ de Concilio Pisano, pro *necessitate & utilitate Reipubl. Christianæ contra Julium II. Papam*, consilia agitavit Ideo in Insubria, cum Cardinalibus congregatis deliberatione habita, tum nomine Imperatoris & Regis Galliæ, tum nomine Cardinalium, Cal Sept 1511 Pisis Synodus congregata fuit. Papa vero Julius II. animadvertens, eo suæ maxime autoritati derogari, Maximilianum a Gallo abstraxit, effecitque, ut is cum Ferdinando Catholico R. Hispaniæ, omnem istius Synodi autoritatem aboleret. v. *P. Bembi Hist. l.*

 12. p.

12. p. 507. & *Goldast. Const. Imp. t. 3. f. 484.* Quo facto, Pontifex Regem Galliæ sibi obnitentem diris devovit. vid. *P. Suavis Hist. Concil. Trid. l. 1. p. 4.* Enimvero is contraria obnuntiatione diras revicit, cuso etiam numo aureo, qui titulos R. Franciæ regnique Neapolitani cum effigie sua ex una parte referebat cum elogio: *Perdam Babylonis nomen*, memorante *Thuano l. 1. Hist. initio.* Sed Philippus Decius JCtus Mediolanensis Pisanum Concilium defendit, apud *Richerium l. 4. Hist. Concil. Gener. p. 167. seqq.*

§. 7.

Papa tamen, ne promissi, intra biennium Synodi generalis habendæ, immemor videretur, a. 1512. Concilium in Laterano indixit *novum*. In quo, ut diximus, missa emendandæ Ecclesiæ cura, decretum fuit, *animas esse immortales*, & *de adventu Anti-Christi, non amplius esse disputandum.* Hoc Maximilianus I. & Rex Galliæ ob certos respectus civiles, in gratiam Pontificis tandem adprobarunt. Etsi Episcopi tantum Itali, curiæ Romanæ asseclæ, ad illud

con-

convenissent. *Et hæc est illa*, inquit Richerius jam laudatus, *eximia & tantopere Christianis nationibus, a ducentis annis exoptata reformatio, vel, ut verius dicam, abusuum curiæ Romanæ incrustatio & involutio.* confer. *Hotting. H. E. Sec. XVI. Sect. 3. p. 908. seqq.*

§. 8.

Eo adhuc durante *Julius II*, Pontifex militaris dictus d. 21. Febr. a. 1513. vivis excesserat; in cujus locum Johannes Medicæus, qui nomen *Leonis X.* assumsit, surrogatus fuit. Qui continuato illo Concilio, in *Sess. XI.* an. 1516. Synodi Constantiensis & Basileensis decreta atque Sanctionem Pragmaticam abrogavit. Verum Academia Parisiensis hac de caussa a Leone ad Concilium provocavit. Ubi dignum id notatu videtur, quod dum hoc Concilium, quo summa iterum potestas Papalis asserta fuit, a. 1517. mense Martio finiretur; Cal. Novembr. ejusdem anni, *Lutherus* divinis auspiciis sanctum Reformationis opus exorsus sit. Id quod *Joannes Hilten*, monachus Franciscanus, anno antecedente

prædixerat, initium fore inclinantis Papatus. Melanchthon vidiſſe ſe enarrationem Danielis, manu Hildeni, & in ea vaticinium hoc ſcriptum, refert in altero Epiſtolarum librô, p. 81. confer. *Apolog. A. Confeſſ. p. 126.* cum quo etiam ſupra recitata Huſſi & Hieronymi Pragenſis, cum martyrium ſubirent, prædictio congruit.

9.

Multi hac rerum tempeſtate, refloreſcentibus inprimis meliorum literarum ſtudiis, deprehenderunt ſe in tenebris verſari, fœdamque barbariem hactenus Religionem Chriſtianam obſcuraſſe & obruisſe. Unde illis tædium moverunt inania ceremoniarum, ac ad frivolam potius ſubtilitatem, quam ſolidam pietatē adornata Theologiæ vulgaris ſcita. Superſtitiones quoque, queis monachorum vulgiq; animi irretiti fuerant, doctioribus & piis ſenſim innoteſcebant. Mores itidem ſacri ordinis a ſummo ad imum, non minus exoſi quam deſpecti, autoritatem cleri jam imminuerant; dum Epiſcoporum multi negotiis aularum impliciti, multi per igna-

gnaviam, luxum & venationem, insulam prostituissent sacram: & Alexandri VI. Julii II. qui nuper Pontificatum gesserat, memoria, ob libidines, avaritiam & morum insolentiam, plerisque detestabilis fuit. Nec meliorem se præbebat Leo X. infandæ Veneris masculæ infamis; etsi bonas literas & literatos foveret, ac ideo ab his etiam laudatus fuerit. confer. *Hotting. H. E. Sec. XVI. Part. 1. Sect. 3. p. 538. seqq. & p. 644. seqq. & Part. 2. c. 1.* Talis cum esset Ecclesiæ facies, jam prope erat, ut DEI benignitate, superstitioni & tyrannidi Papali modus aliquis aut finis poneretur. Cum enim lateres duplicantur, venit Moses. Moses autem Germaniæ fuit Lutherus.

PERIODI V.

SECT. II.

§. 1.

SEcundam *Sectionem* ab an. M.D.XVII. ordimur, quæ ortum, progressum & obstacula *Reformationis* a Luthero cœptæ

usq; ad annum hujus ævi XXX. quo Aug. Confeſſio exhibita fuit, continet.

§. 2.

De SCRIPTORIBUS, qui hoc temporis intervallo claruerunt prolixe commemorare hic non vacat. Poſt Lutherum, *Philippus Melanchthon*, communis Germaniæ Præceptor appellatus fuit præcipuus. Horum deinde vel diſcipuli, vel paraſtatæ plures in eorum libris, Epiſtolis & hiſtoria celebrantur. Quos inter *Georgius Spalatinus*, *D. Bugenhagius*, *D. Georgius Major. D. Caſp. Cruciger*, *D. Nic. Amsdorfius*, *Andr. Cnophius*, *Vitus Theodorus ſive Ditericus*, *Paulus Speratus*, *Paulus Fagius*, *Andreas Oſiander*, *Caſpar Hedio*, *Jo. Brentius*, *Martinus Bucerus* & alii in hiſtoria Lutheraniſmi, a B. Seckendorfio paſſim laudati. v. *Pantaleonis Proſopograph. l. 3. Melch. Adami vit. Theologor.* Inde *Ulricus Zwinglius*, *Jo. Oecolampadius* & alii in Helvetia reformationem Eccleſiæ exorſi. Quos *Hottingerus H. E. Sec. XVI. Part. 2. c. 3.* commendat. Antagoniſtarum Lutheri nomina apud Pontifici-

os clara ſunt, *Johannes Eccius*, Ingolſtadienſis, *Sylveſter Prierias*, Romanus, *Jacobus Hochſtrat*, Lovanienſis, *Conradus Wimpina*, *Hieronymus Emſerus*, *Joh. Cochlæus*, *Jacobus Latomus*, *Jac. Faber*. Stapulenſis, & ſimiles jejunæ theologiæ magiſtri, in Lutheri ſcriptis apologeticis crebro nominati & confutati.

§. 3.

Nobis ad ipſa auſpicia *Reformationis* progrediendum, quaque occaſione data, *Lutherus* tantum aggreſſus ſit opus, exponendum venit. Nimirum Pontifex R. Leo X. immodico luxu & profuſis largitionibus, ærarium exhauſerat ſuum. Igitur Laurentium Puccium, Cardinalem, in conſilium adhibuit; unde iterum ſupplendo ærario pecunia conflari poſſet? Hic *indulgentias*, toto orbe Chriſtiano, & maxime in Germania prædicandas nominavit. Unde juſſu Papæ indulgentiarum nundinatores, diplomatibus ejus hac de cauſſa promulgatis, dimiſſi ſunt. v. *Petr. Suavis ſeu Pauli Sarpii Hiſt. Concil. Trid.*

l. 1. p. 4. seqq. In Germania vel Saxonia potius, id muneris Albertus Brandenburgicus, Archiepiscopus & Primas Germaniæ, nomine Pontificis, Johanni Tezelio Pirnensi, Ordinis Dominicani fraterculo, commisit. Qui ut erat impudens & vaniloquus, per Misniam & Saxoniam vagans, simplici & incautæ plebeculæ concionabundus affirmavit, ad primum tinnitum numorum, in pelvin adpositum conjectorum, manes defunctorum ex orco, rectis lineis, in cœlum statim subvolare; atque adeo posse cognatos, affines & amicos pecunia carorum sibi animas redimere; ut culpa omnis & pœna peccatis debita condonarentur: idque contestatum fecit datis membranis, in quarum cera ad rerum fidem confirmandam, sigillum Pontificis impressum fuit. Has *indulgentiarum literas*, contra priscæ Ecclesiæ stilum vocabant. Quibus propositis cœlum venale erat. Scelera enim non commissa tantum, sed perpetranda etiam adhuc remittebat volentibus ea prius redimere, ac postea conari. v. *Sleidan. comment.*

ment. l. 1. & Seckend. H. Luth. l. 1. Sect. 6. §. 6.

§. 4.

Erant, qui credulos nimis & superstitiosos homines, in fraudem flagitiosissimis nundinis impelli viderent atque detestarentur: Sed qui sceleratam nundinationem impugnaret, nemo ausus est in Germania, præter Martinum Lutherum, in Academia Wittebergensis Theologiæ Professorem. Is enim divino veritatis studio ac zelo incensus, Cal. Nov. a. 1517. capita seu theses XCV. de condonatione peccatorum ex s. literis desumtas, & foribus templi arcis affixas Tezelii mendaciis opponebat, ac de hisce etiam Wittebergæ pro cathedra graviter disputabat, & cum aliis differendo planum faciebat, *Indulgentias* a Tezelio prædicatas & divenditas esse rem profanam, impiam atque nugatoriam. vid. *Seckendorfii Hist. l. 1. Sect. 9. seqq.* Ante vero hanc de indulgentiis susceptam disputationem, Lutherum a Pontificiorum erroribus in articulo de Justificatione, & libero arbitrio dissensisse, *D.*

Kortboldus in Hist. Eccl. Sec. XVI. c. 2. demonstravit.

§. 5.

Jacta sic divinis auspiciis alea, magni animorum motus passim concitati fuerunt, quibusdam caussæ Lutheri faventibus, quibusdam de ejus successu desperantibus. *Albertus Cranzius* supra nominatus, cum de hoc ausu inaudivisset, exclamavit: *Mi frater Martine, abi in cellam tuam, & dic, miserere mei, DEus!* apud *Chytræum Chron. Sax. f. 223.* Prior & Supprior Wittebergæ metu novi ausus perculsi, Lutherum adeuntes rogarunt: *parceret ordini suo, nec ludibrio hominum exponeret; jam nunc in sinu gaudere Dominicanos, in ignominiæ suæ societatem Augustinianos venisse.* Quibus Lutherus respondit: *Totum hoc statim concidet, si in nomine DOMINI cœptum non est: Sin autem, DEO rem committite perficiendam.* v. *Luther. Enarrat. German. Ps. 118. tom. 5. Jenens. f. 90.* Erasmus Roterodamus inter eruditos hujus ævi facile princeps, & qui N. Testamentum Græcum cum interpretatione

La-

Latina primum a.1516. in Germania evulgaverat, caussam quidem Lutheri adprobavit eumque primum laudavit; sed stili acrimoniam postea reprehendit *Epist. ad Rector. Erffurtens. l. 12. Epist.* confer *Seckendorf. Hist. Luther. l. 1. Sect. 36. §. 87.* & *Sculteti Annal. Evangel. ad a. 1518. p. 30. 31.* Principes quoque, quorum dignationem fastu Sacerdotum hactenus proculcatam, Lutherus e divinis literis assertum ivit, viri destinata non poterant non adprobare. Præsertim cum doceret, ipsis fas esse Ecclesiæ malis medicinam dispicere, ac Sacerdotum vitia corrigere, itemque bona sacra quibus monachi & clerus segnitiem suam & luxum alerent, ad genuinos revocare usus. confer. *H. Grotii Annal. & Hist. de Reb. Belg. l. 1. ff. 9.* Ipse Maximilianus I Imper. etiam primum, antequam motus inde excitati, nimium a Papa exaggerarentur, Lutheri ausis favit; cum reformationem Ecclesiæ jam ante ipse molitus esset.

§. 6.

Quum vero publicata Lutheri disputa-

tione adverſus *indulgentias*, Tezelii putidæ merces paſſim vileſcerent; incentore Tezelio, qui auxilio Wimpinæ, Lutheri theſes refutare auſus erat, Johannes Eccius, Sylveſter Prierias, Jacobus Hochſtrat, Hieronymus Emſerus, Cochlæus, Jacob. Faber Stapulenſis, & ſimiles frigidæ theologiæ ſcholaſticæ magiſtri, Lutherum ſophiſticationibus & convitiis catervatim aggrediebantur. Verum is divini verbi autoritate ſubnixus, horum ſtrophas & ineptias ſophiſticas ita diſcuſſit, protrivit atque extinxit, ut aridæ & leves ſtipulæ in ardentem ignem conjectæ abſumuntur & pereunt; aut velut exorto ſole, caligo nocturna penitus diſcutitur atque evaneſcit. v. *Sleid. l. 1.* unde ipſe Lutherus *tom. 1. Epiſt.* ſcribit: *quo magis illi furunt, eo amplius procedo; relinquo priora, ut in illis latrent, ſequor poſteriora, ut & illa allatrent.* conf. *P. Suavis Hiſt. Conc. Trid. l. 1. p. 10.* Nam a. 1518. *capita de indulgentiis* declarata Leoni X. Pontifici inſcripſit, ſubmiſſe ejusdem petens judicium. vid. *tom. 1. opp. Luth. Wittebergenſ.* Sed Ponti-

tifex in partes inſtitorum indulgentiarum concedens, eos defendit ac Lutherum, poſtea Bulla promulgata d. 9. Nov. a. 1519. damnat inauditum; cum ante Cardinale Cajetano, Auguſtæ Vindelicorum poſtulante, palinodiam canere recuſaſſet, apud *Sleid. l. 1. P. Suavis Hiſt. conc. Trid. l. 1. p. 8.* & *Seckend. Hiſt. Luther. l. 1. Sect. 18. §. 37. ſeqq.*

§. 7.

Interea Georgius Dux Sax. qui Lipſiæ reſidebat, cognito Jo. Eccii ardore diſputandi cum Wittebergenſibus, 4. Non. Jul. a. 1519. inter illos colloquium indixit. Quo de libero hominis arbitrio Eccium inter & Carolſtadium primum diſputatum fuit: deinde Lutherus cum Eccio, de primatu Papæ diſceptavit. v. *Peiferi Lipſiam* a nobis publicatam *l. 3. §. 27. & Seckend. Hiſt. Luth. l. 1. Sect. 24. §. 53. ſeqq.* Hoc anno, Papa, Carolum Miltizium ex nobilitate Miſnica cubiculariũ ſuum, ad Electorem Sax. Fridericum Sapientem, cum munere *Aureæ Roſæ*, quam *Sleid. l. 1. p.* 17. deſcribit, ſingularis ſcilicet benevolentiæ ſigno

misit per literas eundem rogans atque obtestans, ut Lutherum filium Satanæ expelleret. v. *Sleid. l. 1. & tom. 1. Luth. opp. Latin. Jenens.* Hic Altenburgi cum Luthero collocutus, Pontificis mentem exposuit: ut nempe sileret atque palinodiam caneret. Quod Lutherus facere recepit, si ante erroris, ex S. codice fuisset convictus. *Sleid. l. 2. & Seckendorf. H. L. Sect. 24. §. 47. sequ. & Sect. 27. §. 67.* Cum autem Pontifex officium justi judicis deseruisset, Lutherumque inauditum damnasset; hic ad liberum Concilium provocavit, ac cœpto interim Reformationis operi strenue insistendo, caussam DOMINI egit.

§. 8.

Dum hæc in Misnia & Saxonia geruntur, Tiguri apud Helvetios *Ulricus Zwinglius* a. 1519. Bernhardum Samsonem Mediolanensem, monachum Franciscanum, pari cum Tezelio modo indulgentias vendentem, publice refutare atque demonstrare cœpit, eum esse impostorem. vid. *Sleidan. l. b. 1. fin. P. Svavis. H. conc. l. 1. p. 9, Scultetum Annal, Evang. part. 1. p. 45. 47.*

Atque

Atque hinc ille Helvetiorum Reformatoris elogio ornatur, & ab *Hottingero* prolixe laudatur.

9.

Lutherus insequenti anno, a Pontifice R. excommunicatus, iras dirasqae ejus juxta habuit. Nam non tantum *librum de Captivitate Babylonica*, h. e. Papatu publicavit; sed & ipsam Bullam (ab Ulrico Hutteno equite Franco festivis glossis interlinearibus illustratam) ejusque autores excommunicavit. v. *tom. 1. Lat. Jenens. f. 423. & 404.* Quia vero Pontifex etiam Lutheri libros, Romæ cremari jusserat, ipse convocato omnium Scholasticorum cœtu, Wittebergæ extra portam, Jus Pontificium seu Canonicum Vulcano solenniter consecravit. vid. S*leid. l. 2. & Scultet. Annal. p. 53. sequ. Seckend. H. L. l. 1. Sect. 31. & 32.*

§. 10.

Instabant comitia a Cæsare Carolo V. Wormatiæ a. 1521. indicta. In his Lutherus citatus, animo intrepido comparuit, suamque doctrinam coram Cæsare & aliis ma-

magnatibus animose professus est, nec blanditiis nec minis, quibus tentatus fuit, cedendo. Quapropter cum viri invicti constantiam nec ipse Cæsar frangere posset, eum d. 8. Maj. proscripsit. v. *Seckend. H. Luth. l. 1. Sect. 37. 38. 39. 40. seqq. Petr. Suav. H. Conc. Trid. l. 1. p. 15. sequ.* Proscriptum Fridericus Elector Saxoniæ in arce Wartebnrg prope Isenacum abscondit; ne per insidias e medio tolleretur. Luthero in Pathmo hoc, ut vocare solebat, hærente, quidam fanatico spiritu abrepti, Wittebergæ, somnia & colloquia cum DEO jactare cœperant, præterea requirentes, ut Papatu egressi rebaptizarentur. Unde Fanaticis illis commune postea *Anabaptistarum* nomen impositum. Hi erant Nicolaus Storch, Marcus Stubnerus, Martinus Cellarius, & Thomas Münzerus, motuum postea rusticorum in Thuringia fax & tuba. Eodem animi morbo correptus Andreas Bodenstein, a patria D. Carlstadius appellatus, statuas e templis tumultuose ejecit, nec amplius Doctoris titulo vocari voluit. Quorum insaniam Lutherus

clam

clam e Pathmo Wittebergam rediens, objurgavit atque castigavit. v. *Sleid. l.3. p. 72. Sculteti Ann. p. 104. & 111. Seckend. H. L. l. 1. Sect. 45. & 48.* confer eruditam de *Pathmo Lutheri* dissertationem *August. Antonii*, doctissimo *Chrift. Cellario* præside, in Academia Halensi nuper publicatam. Per idem tempus Academia Parisiensis, certa quædam capita, e libris Lutheri collecta damnavit, apud *Suav. Hist. cit. p. 17.*

§. II.

Wormatiense illud *edictum* jam memoratum multis terrorem incussurum esse videbatur; ut novam Evangelii lucem affulgentem fugerent atque ad tenebras pristinas redirent. Enimvero præter opinionem & vota sacrificulorum, aliter evenit; cum excitatis jam ex veterno Pontificio animis hominum, non eruditi tantum, sed & illiterati quoque multi, scripta Lutheri cum Latina, tum Germanica legerent avide, atque intelligere inde inciperent, quantum commenta Pontificia a veritate Christi Evangelica distarent. Nam per

per Thuringiam & Saxoniam inferiorem Evangelica doctrina disseminata, subinde plures invenit amatores. Quos *Chytræus Chron. Sax. l. 10.* memorat. Etsi interea Henricus VIII. Angliæ R. occasione ex libro de *captivitate Babylonica*, sumta, adversus Lutherum calamum stringeret, Pontificem R. defensurus. Cui Lutherus zelo velut heroico stimulatus, mox graviter respondit. vid. *Sleid. l. 3. p. 69. & Sculteti Annal p. 115. Seckend. l. 1. Sect. 46. 47.* Interea Leone X. Papa Cal. Decembr. a. 1521. vivis erepto, favore Cæsaris *Adrianus*, sequenti anno ad Pontificatum evectus, Principes Germaniæ Norimbergæ congregatos adversus Lutherum incitare non intermisit, Erasmum etiam cohortatus, ut Lutherum aggrederetur. v. *Sleid. l. 3. p. 75. & l. 4. p. 104. Erasm. l. 23. Epist.* At Germaniæ Proceres, *centum* adversus curiam Rom. *Gravamina* exhibuerunt, quæ abrogari postulabant. v. *D. Jo. Schilteri de Libert. Eccles. Germ. l. VII. c. 2.* Erasmus autem a. 1524. a Rege Angliæ præcipue incitatus, edito libro, cui titulus,

Dia-

Diatribe de libero arbitrio, adverſus Lutherum evulgavit. Qui illi mox librum de *Servo arbitrio*, oppoſuit. In quo paullo duriores locutiones aliqui animadverterunt, quas D. Sebaſtianus Schmidius noſtro tempore excuſavit. v. *Sleid. l. 4. p. 106. Luther. tom. 2. Epiſt. p. 138. & Seckendorf. H. L. 1. Sect. 63.*

§. 12.

Dum Lutheri Evangelica doctrina, per fidos Evangelii miniſtros, latius per Pomeraniam, Sileſiam & Boruſſiam quoque ſpargitur; Dux Saxoniæ Georgius ſupra memoratus, omni molimine in majori Miſniæ parte Reformationem Papatus impedire laboravit. v. *Luth. tom. 2. Altenburg. f. 224.* Inprimis quod reipublicæ magnam inde converſionem metueret, ſi Procerum diſſenſus circa ſacra, cum cleri diſſidiis inter ſe, magis in Germania invaleſceret. *Hadrianum* Pontificem ad reformationem propenſum, ſimiles fere cauſſæ a laudabili conſilio retrahebant, apud *Suav. Hiſt. cit. l. 1. p. 24. ſequ.*

§. 13.

per
§. 13.

greſſui Reformationis impe- bjectum fuit, per diſſenſum de ni, inter Lutherum & Ulricum Z ium atque Joh. Oecolampadium an. 1525. exortum. Lutherus illa Chriſti verba: *Hoc eſt corpus meum*, ſecundum literam, absque figura intelligebat; Zwinglius autem tropum in iis finxit, interpretando, *Hoc ſignificat corpus meum*: Oecolampadius vero; *hoc eſt corporis mei ſignum*, exponebat. Utrinque res magna contentione, multisque ſcriptis fuit agitata, dum Lutheri ſententiam Saxones; Helvetii vero Zwinglii ſequerētur. Ne autem Schiſma hac de cauſa oriretur, poſt triennium Landgravius Haſſiæ, Philippus, Marpurgi colloquium inſtituerat. Enimvero diſſidium, hoc conventu componi haut potuit. Unde prima ſchiſmatis inter Proteſtantes cauſſa nata eſt. v. *Sleidan. l.5. p.140. & l.6. p.175.* Auxit illud noxium Eccleſiæ diſſidium, Caſparus Schvvenckfeldius, nobilis Sileſius ab Osſinck, Lutheri doctrinam primum profeſſus, ſed poſtea

ea contemplationibus ſuis nimium indulgens in devia raptus eſt. Hic verba Chriſti ita interpretanda cenſuit: *Corpus meum eſt hoc,* id eſt, cibus animæ, panis cœleſtis, qui eſt ipſemet Chriſtus. *Bucholzerus* de eo dixit: *Schwenckfeldio non defuiſſe cor bonum, ſed caput regulatum.* Multa illi fanatica placita *Schluſſelburgius* peculiari libro tribuit.

§. 14.

Luthero, & doctrinæ Evangelicæ, eodem anno, majorem invidiam conflavit bellum ruſticanum, cujus in Thuringia incentor Thomas Münzerus, vulgo pro evangelico præcone habitus, fuit. Hinc publicæ Pontificiorum voces pasſim auditæ: *Hinc novæ doctrinæ: hinc Evangelii Lutheranici fructus?* Verum Lutherus ruſticos ſeditioſos, non tantum a tanto ſcelere hoc gravisſime ante dehortatus fuerat; ſed etiam atrocem iſtam calumniam publicis ſcriptis amolitus eſt. v. *tom. III. oper. Germ. Jenenſ. & Sleidan. l. 4. p. 117. & l. 5. initio.* Rex Angliæ Henricus VIII. Luthero quoque hoc anno matrimonium cum

cum Catharina a Bore, Virgine Vestali, cum incestuosum exprobravit, apud *Sleidan. l. 6. p. 145.* Satyrica epithalamia in nuptias ejus a Corado Collino, Priore Coloniensi & Hieronymo Emsero composita, apud *Cochlæum in vita Lutheri* extant. confer *Seckend. H. L. lib. 2. Sect. 2. 3. 4. & 5.* Nominatus autem R. Angliæ cum Aloisia Francisci I. R. Galliæ tum in Hispania captivi matre, fœdus ad sectam, quam vocat pestiferam Lutheranam: a qua non minus periculi sit, quam a Turcis, profligandam inierat. Apud *Sleid. l. 6. p. 145.*

§. 15.

Dum ita passim extinguendæ doctrinæ Evangelii consilia cudūtur, in Septentrionis regna, illa divino munere propagatur. Nam Fridericus, Rex Daniæ, operam navante suam Petro Suavenio, Lutheri doctrinam in templis publice proponi jussit; cum jam per Holsatiam disseminata esset. conf. *Chytr. Chron. Sax. l. 10.* In Suecia M. Olaus Petri, genuinus Lutheri discipulus, Rege Gustavo connivente, itidem semina Evangelii latius, magno cum populi

ad-

idplausu sparsit. Et quanquam Johannes Magnus Episcopus Upsaliensis contra niteretur; Rex tamen optimus laudati Petri suscepit patrocinium. v. *Messenii Chronic. Episcop. Sueciæ a nobis editum c,* 1. *Pufendorf. Isagog. Hist. de Regno. Suec. Germanicam §. 58. seqq. Seckend. H. L. l.* 1. *Sect.* 57. *& D. Erici Benzelii Brev. Hist. Eccles. Sec. XVI. p* 371. *seqq.*

§. 16.

Invalescente indies magis laudata Evangelii doctrina, Carolus V. Imp. & frater ejus Ferdinandus cum Francisco R. Galliæ & Papa conspirantes illius extinguendæ consilia agitarunt. Cum enim a. 1526. Franciscus e captivitate Hispanica dimitteretur, pacis formulæ insertum fuit: Cæsarem atque Regem eo potissimum spectare, ut & Christianæ religionis hostes, & *Sectæ Lutheranæ* extirpentur *hæreses.* Ideo in Germania Spiræ habitis comitiis, Ferdinandus, cum Episcopis imprimis, de nova, quam vocarunt, religione extirpanda consultavit. Enimvero dum inter Papam Clementem VII. Cæsarem & Gallum

dissi-

dissidium exoriretur novum, & Elector Saxoniæ atque Landgravius Hassiæ Evangelicos tuerentur; in comitiis, ut omnes ita sese gererent, quo facti sui rationem & DEO possint & Cæsari quoque reddere, decretum fuit, apud *Sleid. l. 6.* & *Seckend. l. 2. Sect. 9.* Imo Cæsar a Pontifice graviter offensus, per omnem Hispaniam nominis Pontificii autoritatem, *Thuano teste l. 1. Hist.* abrogavit, ac per Carolum ducem Borbonium & Fronsbergium Romam intercepit atque diripuit. vid. *Sleid. l. 6.* & *Seckend. H. L. l. 2. Sect. 11. & 12.*

§ 17.

Turbatis sic Pontificiorum per intestina bella consiliis, Philippus Landgravius Hassiæ, in suis ditionibus *Reformationem* suscepit; consiliis hac in re Melanchthonis & Francisci Lamberti Avenionensis Galli usus. Ante Homburgi, præsente Landgravio, disputatio fuerat habita, in qua, cum Pontificii succubuissent, reditus monasteriorum quoque ad Academiam Marpurgensem, & quatuor Nosocomia ille transtulit. vid. *Seckend. H. E. l. 2. Sect. 8.*

Eo-

Eodem anno Badenæ inter Fabrum, Eccium, Marnerum Pontificios, & Zwinglium, Oecolampadium, Bertholdum Hallerum & alios, de Miſſa, de invocatione Sanctorum, de Purgatorio & aliis diſputatum fuerat. Et cum Oecolampadius clamoribus Eccii fuiſſet obrutus Wolffg. Capito ſcribit: Die Evangeliſchen wären überſchryen/ aber nicht überdiſputiret worden.

§. 18.

Incrementa renaſcentis velut Eccleſiæ, de Cœna Domini, a Zwinglio excitata certamina, & Anabaptiſtarum per Germaniam vagantium molitiones fanaticæ, hoc tempore turbarunt: cum *Sy grammma* a Svevicis Theologis compoſitum (unde & *Svevicum* appellatum) cum Lutheri præfatione Wittebergæ prodiiſſet. Cui Oecolampadius & alii Helvetii, *Anti-Syngramma* oppoſuerunt. v. *Luther. tom. VII. opp. Lat. Witteberg. f. 335*. Hinc exacerbatis utrinque animis, ſpes concordiæ, quam Bucerus & Capito, Argentoratenſes Theologi reducere laborabant, exolevit. Lu-

 the-

therus tamen interea Anabaptiſtarum delirantium errores latius ſerpentes refellere haut intermiſit. Johannes etiam Elector Sax. a. 1527. ut tribunitiis clamoribus ſacrificulorum obex poneretur, in tota ditione ſua, viſitationem Eccleſiarum inſtituit. v. *Chytr. Sax. f. 338. & Luth. tom. IV. Altenb. f. 389. ſeqq.*

§. 19.

Sequenti a. 1528. cum Joachimus Elector Brandenburgicus infenſus maxime Luthero, Evangelicos concionatores, e ditione ſua ejiceret, & Georgius D. Saxoniæ in ſua regione quoque, Lutheri aſſeclas perſequeretur; D. Joh. Bugenhagius in Saxonia inferiori, & Hamburgi inprimis propagando Evangelio laudabilem operam navavit. v. *Seckend. H. L. l. 2. Sect. 13.* §. *42.* Lutherus etiam de falſorum doctorum ſuppliciis quæſitus, negat eos occidendos eſſe, apud *Seckend. l. c.* §. *43.* Eodem anno, *Confeſſionem magnam* de Cœna Domini publicavit; in cujus parte (1. Zwinglium, in (2. Oecolampadium refutat; in (3. vero parte, ſuam de Euchariſtia

riſtia confeſſionem ad mortem usque tuendam edit. Zwinglio interim in articulo de Christo, ἀλλοίωσιν comminiſcente, Lutherus, naturam unam in Chriſto, pro altera accipi poſſe, negavit.

§. 20.

Cæſar a. 1529. Spiræ, iterum ſolennem Procerum conventum indixerat: in quo Rex Ferdinandus, conſpirantibus Catholicis, nomine Cæſaris, inter alia decrevit; nemini fas eſſe, religionem veterem (Pontificiam) mutare. Quod decretum Johannes El. Sax. *Conſtans* appellatus, Georgius Marchio Brandenburg. Erneſtus & Franciſcus Luneburgi Duces, Philippus Landgravius Haſſiæ, & Dux Anhaltinus *proteſtando* irritum declararunt. Unde inpoſterum Evangelicis Ordinibus, qui ab Eccleſia R. diſſenſerunt, nomen *Proteſtantium* inditum fuit. v. *Sleidan. lib. 6. p. 171. ſeq. D. Joh. Strauchii Diſſert. Exoteric. ſeu Jur. Publ. VII. & Seckend. H. L. l. 2. Sect. 14.* Cæterum in his comitiis, Faber Conſtantienſis Landgravio exprobraverat intertextas famulorum aulicorum manticis literas,

 teras,

teras V. D. M. I. Æ. *Verbum Domini Manet In Æternum*, cavillatus; manet in Ermel; Landgravius reposuit: imò hoc volunt istæ literæ: *Verbum Diaboli Manet In Episcopis*, apud *Scult. Ann. Evang. p. 251.* Lutherus autem de salute, quos vocabant, laicorum sollicitus, in horum gratiam *Catechismum minorem*, hoc anno publicavit. v. *tom. IV. Altenb. f. 463. seq.*

§. 21.

Landgravius Hassiæ Philippus, Princeps prudens & generosus, dissidium de S. Cœna Domini, jam ultra triennium inter Evangelicos agitatum, magno Ecclesiæ damno in schisma tandem desiturum esse, ni concordia mature sanciretur, prævidens; Marpurgi colloquium inter dissidentes a. 1529. instituit. Cui ex Wittebergensibus Lutherus, Justus Jonas & Melanchthon, ex Svevis Joh. Brentius, ex Norimbergensibus Andr. Osiand. ex Argentinensibus Bucerus & Hedio, ex Helvetiis Zwinglius & Oecolampadius interfuerunt. Enimvero utraque dissidentium parte, in sua sententia persistente, tentatum

tum illud concordiæ ſtudium fruſtra fuit. vid. *Sleid. l. 6. p. 175. Scultet. Annal. Evang. p. 196. ſeqq. & Seckend. H. L. l. 2. Sect. 17.* Eodem anno hac de cauſa Flensburgi in Holſatia, R. Daniæ Fridericus conventum Theologorum indixerat, quo D. Bugenhagius oralem manducationem, adverſus Melchiorem Hoffmannum & Hermannum Taſtium defendit. Hujus acta a. 1611. Germanice edita proſtant.

§. 22.

Cæſar autem Ordinibus Proteſtantibus univerſis jam iraſcens, horum legatis Placentiæ mandavit, ut decreto Spirenſi & Wormatienſi promulgato pareant; alioquin fore, ut auctoritatis atque etiam exempli cauſa, ſevere in illos animadverteretur. Quemadmodum hac de cauſa etiam Bononiæ cum Clemente VII. Papa ſibi jam reconciliato egit: Qui armis controverſias obortas dirimendas eſſe cenſuit. vid. *Melanchth. tom. V. Declam. p. 87. & Seckend. H. L. l. 2. Sect. 19. P. Suav. H. Conc. Trid. l. 1. p. 53.* Magno hoc tempore Eccleſia Evangelica periculo obnoxia videbatur; cum Cæſar, Papa & Reges in ejus everſio-

nem conſpiraſſent. v. *Sleid. l. 6. & 7.* Lutherus tamen bonitate cauſæ nixus, animum ſuum hautquaquam deſpondit; ſed bene ſperavit, qvum nihil prope ſperandum videretur. Ac licet ad profligandam injuſtam vim, nullum humanum præſidium prævideret; non defore tamen cœleſtem opem, omnino exiſtimavit.

PERIODI V.

Sect. III.

De Statu Religionis a tempore exhibitæ A. Confeſſ. ad obitum Lutheri.

§. 1.

IN hac Sectione, præter ſupra *Sect.* 2. nominatos Theologos, inclaruere *Urbanus Regius*, *Joachimus Mœrlinus*, *Matthias Flacius* Illyricus, *Hieronymus Weller*, *Johannes Pfeffinger*, *Erhardus Schnepfius* & alii ex Lutheri & Melanchthonis Epiſtolis, nec non Hiſtoria Lutheraniſmi Seckendorfii colligendi, quorum vitas *Melch. Adami*

elogia

elogia vero *Sleidanus, Melanchthon* in Epistolis suis, & ex parte, *Thuanus* in historia descripserunt. Inter Pontificios celebres Scriptores *Natalis Alexander H. E. Sec. XV. part. 1. c. 5.* recenset.

§. 2.

Illuxerat in hac miranda rerum conversione annus hujus ævi trigesimus, quo Imperator Carolus V. Augustæ Vindelicorum comitia indixerat: ut tum de bello Turcico, tum inprimis de Religionis controversiis sopiendis decerneretur. Hac de causa ipse, Protestantes ante convocationem, fidei suæ formulam scripto exhibere etiam jusserat. Mandato huic Elector Sax. Johannes paruit, & quod nemo futurum putasset, omnium primus ipse adfuit. Usque adeo & DEO probare fidem suam & Cæsari studebat Princeps magnanimus. Interim Luthero & Melanchthoni, viro in literis pariter & rebus sacris, id temporis longe exercitatissimo, cum Justo Jona, & Bugenhagio dederat negotium conficiendi postulatam a Cæsare Confessionem, sive Formulam Fidei, communi

omnium Proteſtantium nomine, ipſi exhibendam; cum ut Cæſaris voluntati fieret ſatis, tum ut calumniæ immaniſſimæ, quibus ſacrificulorum & monachorum greges hactenus Lutheri doctrinam oneraverant, abſtergerentur atque confutarentur. Quicquid enim aut Anabaptiſtarum & fanaticorum natio deliraverat; aut quicquid crudeliſſimarum cædium hactenus & cladium, per ruſticorum ſeditiones, perpeſſa eſſet Germania; immo quidquid Manichæi olim, aut Ariani & ſimiles peſſimi hæreticorum ſparſiſſent impii; id omne novitiæ Lutheri Sectæ, vel ipſi Luthero imputatum, & ab imperitis, quorum ſemper maxima copia eſt, creditum fuerat. v. *Seckend. H. L. l. 2. Sect. 20. 21. 22.*

§. 3.

Confeſſio hæc ſummam fidei Chriſtianæ continens, ſacroſanctis Scripturis examuſſim congruebat, nec a vetuſtiſſimæ Eccleſiæ placitis abludebat, ſimulq; craſſiores Romanæ Eccleſiæ errores, ſub *Abuſuum* nomine rejiciebat. Ideo illam Ordines Proteſtantes, quorum caput Elector

Saxo-

Saxoniæ,qvum advenisset Imperator,ipsi exhibuerunt, rogantes, ut publice coram Ordinibus imperii etiam recitaretur. Id quod post multas tergiversationes Papæorum tandem obtinuere. Nam d. 25. Junii ista edita publiceque præsentibus Imperatore Carolo, Rege Ferdinando fratre, & cæteris Imperii proceribus ac delegatis,qui magno numero aderant, de scripto, audientibus omnibus, recitata fuit. Quo facto, deliberatio in Senatu Principum habita fuit ardua, quid de illa statuendum. Erant,qui decreto Wormatiensi standum; erant qui Confessionem editam, a viris doctis & piis examinandam prius,quam de ea statueretur, censerent. Erant etiam,& quidem pars major, qui refutationem ejusdem adornandam, comprobante Cæsare judicarent. vid. *Seckend. H.Luth.l.10. Sect. 23.seqq. 28. 29. seqq. Kortbold.H.E.Sec.XVI. c. 7. §.30.seqq.*

§. 4.

Atque hæc cum prævaluisset sententia, Johannes Faber, Joh. Eccius, Conradus Wimpina,Conradus Collinus,Joh.Cochlæus

læus, & alii ex Pontificiorum grege, Confutationem illius satis jejunam & frigidam composuerant. Hujus autem copiam sibi fieri Elector Sax. cum aliis Ordinibus Protestantibus, a Cæsare petierunt; quam cum ægre obtinuissent, statim per Melanchthonem refutarunt. Unde *Apologia* A. Confessionis nata, quam inter Symbolicos suos libros Confessores retulerunt. vid. *Seckend. H. Luth. l. 2. f. 260.* Atque sic, qvum minus sperasses, veritas cœlestis hactenus pressa, opprimi haut potuit. Quin emersit conspicienda omnibus & admiranda. Historiam rei gestæ post *Sleidanum lib. VII. Chytræus, Cælestinus & Seckendorfius H. Luth. l. 2.* fuse exposuerunt. *Lutherus etiam tom. V. Jen. fol. 26. seq. & f. 157. seq. Saubertus de Mirac. Aug. Confess.* libro Germanico, *Dorscheus* de Provid. circa *A. Conf. Dissertat. & Varenius Exeges. A. Conf, p. 4. & 5.* τὸ θεῖόν τι, hac in parte annotarunt.

§. 5.

Imperator, qui toties ab Ordinibus Imperii expetitum Concilium indicandum

in-

interim promiserat, d. 19. Nov. edictum promulgari curat; quo omnes usque ad Concilii tempus ex præscripto Ecclesiæ Rom. vivere juberentur; qui secus faxint, in eos Cæsarem pro officio animadversurum esse. Multi hoc edicto perculsi anxie rei eventum expectarunt, apud *Sleid. lib. VII. pag. 194. & 196. Seckend. H. Luth. lib. 2. Sect. 35.* Argentinenses, qui articulum X. Aug. Conf. juxta Zwinglii mentem improbarant, cum Constantiensibus, Memmingensibus & Lindaviensibus, peculiarem fidei suæ Confessionem, per D. Casparem Hedionem obtulere, quam ipse Cæsar repudiavit. *Sleid. teste l. VII. pag. 198. & 200.*

§. 6.

Divinæ tamen providentiæ tribuendum est, quod A. Confessio, jussu Cæsaris in lingvam Hispanicam, Italicam & alias conversa, ad exteros Reges & Principes missa fuit, apud *D. Cœlestinum Hist. Comit. tom. 2. f. 19.* Principes interea Protestantes, qvum Cæsar illam admittere nollet, Smalcaldiæ, mense Decembr. convenerunt, formulam fœderis concepturi;

non quidem animo offendendi quenquam, ſed defendendi cauſa; ſi Cæſar & Papa doctrinam jam publicè propoſitam extingvere molirentur. Et hujus gratia cum Theologi, tum Politici in conſilium adhibebantur varii; ne quid temere in re tam ardua præcipitaretur. vid. *Hortleder. tom. I. de Bell. Smalcald.*

§. 7.

Lutherus, qui comitiis iſtis ipſemet non interfuerat quippe Coburgi interea commorari juſſus; ſub finem hujus anni, ut Germanos de rerum eventu maxime ſollicitos & anxios erigeret, *Commonitionem*, Warnung an ſeine liebe Teutſchen publicavit. v. *tom. V. Altenb. f. 529. & Cæleſtinum Hiſt. cit. tom. IV. f. 100. ſeqq.* Inſequenti anno, *d. 16. Febr.* Proteſtantes ad Reges Galliæ & Angliæ ſcribunt, quid in Religionis negotio hucusque actum ſit, illis ſignificantes. Imprimis etiam calumnias de ſe ſparſas ſimul diluunt; ac ſi bona eccleſiaſtica prætextu Religionis reformandæ captarent: Petunt etiam, ut Cæſarem, ne Concilium pium, Chriſtianum

num & liberum convocare gravetur amplius, hortentur. conf. *Seckend. H. L. lib. 3. Sect. 2.*

§. 8.

Dum hæc geruntur, in Anglia Gvilielmus Tyndallus, lectis Lutheri libris, omni ſtudio Anglicanam Eccleſiam repurgare laboravit. Quam ob cauſam N. Teſtamentum, in gentis ſuæ idioma tranſtulit, magno cum Epiſcoporum odio, quod incurrit. Ipſe tamen Rex Henricus VIII. Papæ jam ex divortii cauſa infenſus, non tantum connivebat, ſed & ipſe jugum Pontificis R. excutere meditabatur, Thoma Wolſæo Cardinale, qui Papæ autoritatem defendebat, de ſummo honoris culmine dejecto. v. *Sculteti Annal. Evangel. Decad. 2 p 332.* confer *Gilberti Burneti Hiſt. Reform. Eccl. Anglic. part. 1. pag. 80. ſeq.* & *Seckend. H. L. l. 3. ſ. 68.*

§. 9.

In Germania, dum Cæſar Lubecenſes, Ulmenſes & Auguſtanos, Romanæ iterum Eccleſiæ placita ſequi jubet, turbæ enatæ ſunt; quas propter Urbanus Regius. inſignis theologus Auguſta diſceſſit, ab Erne-

ſto, Duce Luneburgico receptus, ut in ditione ſua Eccleſiam repurgaret. v. *Sculteti Ann. Evang. Dec. 2. p. 360. ſeqq.* In Helvetia cum civile bellum inter Tigurinos & Quinquepagicos hoc anno exarſiſſet, in prælio Capellenſi, Zwinglius occubuit, memorante *Sleidano l. 8. p. 221.* In hujus obitum Jacobus Mycillus, Chronodiſtichon compoſuit:

OCCVBVIt patrIo beLLator CIngLIVs enſe;
Et preſſa eſt arMIs, gens popVLoſa sVis.

Poſt obitum Zwinglii, Joh. Calvinus, Theodorus Beza, Hieronymus Zanchius, & alii, illius doctrinam inprimis propugnarunt, addentes de abſoluto prædeſtinationis decreto horrendum dogma, quod Calvinus reſuſcitaverat.

§. 10.

Lætior Proteſtantibus videbatur annus trigeſimus ſecundus; cum ob periculum belli Turcici, Cæſar illis Norimbergæ pacem Eccleſiaſticam indulgeret, ap. *Sleid. l. 8. p. 227, Seckend. H. Luth. lib. 3. Sect. 4.*

Zwin-

Zwingliani, ut pace illa, ſibi quoque ... liceret, Confeſſioni Auguſt. & Apologiæ, Swinfurti convenientes ſubſcripſere, adjecta non quidem publice, ſed tacite, Confeſſione quatuor Civitatum, quam *ſupra* §. 4. memoravimus. Unde ſubdola illa ſubſcriptio fuit habita. v. *Scult. Annal. cit. p.* 342. Interea in Epiſcopatu Osnabrugenſi, & Bremæ, doctrina Evangelica propagata legitur apud *Chytræum Chron. Sax. l.* 12. *f.* 383. *ſeq.* Eadem felicitas Anhaltinis hoc anno obtigit. v. *Seckend. H. L. l.* 3. *Sect.* 6. §. 16. Lutherus hac de cauſa, Georgio Duci Anhaltino pio valde & erudito gratulatus eſt epiſtola, moniti loco addens: *Confidite, ego vici mundum.* Georgius autem Dux Sax. qui Lutherum ejusque doctrinam impenſe oderat, Lipſienſes illi adhærentes, in exilium miſit. v. *Sleidan. l.* 9. *p.* 235. *ſequ.* & *Seckend. H. Luth. l.* 3. *Sect.* 2. *f.* 39.

§. 11.

In Gallia *Johannes Calvinus* Noviodunenſis, viginti trium annorum juvenis, idolomaniam Pontificiam, Aureliis abrogare

fto, ... logium ejus *Thuanus lib.37.* ... Tholosæ Julius Cæsar Scali- ... rationem doctrinæ Evangelicæ p... t. Genevæ Gvilielmus Farellus, & Antonius Salnerius semina reformandæ Ecclesiæ jecerunt. Sed in Bohemia, qui doctrinæ Lutheranæ adhærebant, Rex Ferdinandus persequebatur. Evangelici in Saxonia ob obitum Electoris Johannis Constantis, qui d. 3. Augusti hujus anni diem supremum claudebat, tristabantur. Sed successor ejus Joh. Fridericus, princeps magnanimus, religioni Evangelicæ innutritus eos exhilaravit; quippe qui pro illa asserenda mortem subire, semper promtus atque paratus fuit. vid. *Seckend. Hist. Luth. & Hortled de Bell. Smalcald.* prolixe operam & zelum hujus laudatissimi Principis laudantium.

§. 12.

Annus insequens trigesimus tertius, novam Evangel. doctrinæ invidiam conflavit; quod Anabaptistæ in Westphalia ac inprimis Monasterii insanire magis cœpissent. Nam novum Christi in terris regnum mundanum somniarunt, quod in

A. Con-

A. Confeſſione artic. XVII. rejectum fuerat. Autores hujus inſaniæ fuerunt Johannes Bockelius, Sartor Leidenſis, & Knipperus Dollingius, homines furore correpti, qui divina juxta ac humana jura turbantes, ſacra omnia perverterunt. Hiſtoriam motuum iſtorum, *Lambertus Hortenſius* prolixe, brevius *Sleidanus l. 10.* & *Chytræus l. 14. f. 411. ſeqq.* deſcribunt. Interea autem Johannes Dux Cliviæ, Evangelicæ doctrinæ in ſuis ditionibus fores aperuit. Eraſmus motus hoſce animo expendens, libellum de *amabili Eccleſiæ concordia*, Pſ. LXXXIV. enarrando evulgavit: quo de religione tantopere concertantes, ad concordiam cohortatus eſt. vid *Seckend. H. L. l. 3. f. 49.*

§. 13.

Annus trigeſimus quartus, trium in Germania Ducatuum reformatione inſignis, Evangelicos exhilaravit; cum Erhardus Schnepfius & Johannes Brentius in Ducatu Würtenbergico; in Pomerania Jo. Bugenhagius; in Brunſvicenſi & Grubenhagenſi ditione, Nicolaus Amsdorfius

ſius & Urbanus Regius, Pontificias ſuperſtitiones conſenſu Principum abolerent, puramque Evangelii doctrinam diſſeminarent. vid. *Sculteti Ann. Evangel. Decad. 2. ann. 1534.*

§. 14.

Dum hæc, inter motus Anabaptiſtarum & Zwinglianorum, in Germania geruntur, Rex Angliæ Henricus, Pontificia autoritate per regnum abrogata, ſupremum ſe Eccleſiæ Anglicanæ caput, per Parlamentum declarari juſſit. Idem Jacobus V. Rex Scotiæ apud *Buchananum l. 14.* fecit. Franciſcus, Rex Galliæ, animo etiam reformationem agitans, miſſis ad Philippum Melanchthonem literis, eundem ad Colloquium invitavit: qui niſi Elector Sax. inhibuiſſet, eo proficiſci haut abnuiſſet. v. *Camerarii Vit. Melanchth. & Sleid. l. 10.* Cum Pariſiis, Gerardus Rufus, Coraldus, Perthaudus & alii Evangelium libere profeſſi eſſent; Rex inſtinctu Sorbonniſtarũ, illis poſtea id ſevere interdixit; cum interim Calvinus, in aliis Galliæ Provinciis, plures inveniret aſſeclas.

§. 15.

§. 15.

Qvum vero Genevenſes a. 1535. Pontificiam idolomaniam abrogaſſent, & in Germania, Lutheri doctrina latius diſſeminata eſſet; Pontifex R. Paulus III. Paulum Vergerium cum mandato in Germaniam ablegavit; ut Concilium proxime convocandum ſuo nomine polliceretur. Quo promiſſo, Proteſtantium conſilia, circa Concilium, explorare callide molitus eſt. At illi Papæ tergiverſationes fraudulentas animadvertentes, parum fidei ejuſdem pollicitationibus tribuere. Nec Lutherus, quem Vergerius magnis promiſſis ad defectionem ſollicitabat, ab inſtituto ſuo divino ſe dimoveri paſſus eſt. v. *P. Suavis Hiſt. Concil. Trid. l. 1. p. 80. ſeq. & Hortleder. tom. 1. l. 1. c. 19. 20.* Interea hoc anno Wittebergam venêre Capito, Bucerus, Fechtius, & alii Argentoratenſes ac Svevici Theologi, concordiam in articulo de S. Cœna cum Luthero tentantes. Quæ cum concluſa eſſet & Bucerus vir pacis amantiſſimus, eandem Helvetiis perſvadere ſtuderet, illi autem hanc repudiarent;

Buce-

Bucerus ob tentatæ pacis ſtudium, utriusque partis litigantis invidiam incurrit, maleque eo nomine apud alios audiit. v. *D. Calovii Hiſt. Syncretiſmi l. 1. c. 2 & Dn. Martini Difenbachi Epiſtolam, de D. Martino Bucero, nuperrime Francofurti exaratam.*

§. 16.

Ad Proteſtantes Ordines hoc tempore Smalcaldiæ congregatos R. Galliæ Gvilielmum Bellajum, Rex Angliæ Eduardum Foxum miſere Legatos. Qvorum ille fœdus obtulit; monens ſimul, ne quem Concilii locum reciperent, niſi de ſui atq; Angliæ Regis conſilio; hic vero hortabatur Proteſtantes, ne Concilium adprobarent; niſi de tollendis Eccleſiæ erroribus ageretur. v. *P. Svavis Hiſt. cit. l. 1. p. 84.* & *Seckendorfii H. L. l 3. Sect. 10. 11. 13.*

§. 17.

Pontifex interea, ne toties poſtulatum a Cæſare Concilium averſari videretur, ann. ſequenti, Mantuæ Synodum indixit, ad quam Cæſarem, Reges, Principes & Prælatos invitavit. Verum Proteſtantes a. 1537. Smalcaldiæ denuo convenientes, mul-

multa in isthac Concilii indictione confer derarunt, quæ *Hortlederus tom. 1. l. 1. c. 2,* & *P. Svavis Hist. Conc. Trid. l. 1. p. 86. seqq.* memorant. Lutherus, qui cum aliis Theologis vocatus, Smalcaldiam venerat, *articulos* ibi, Concilio si ita Protestantibus videretur, exhibendos composuit, qui inde *Smalcaldici* appellati sunt. Heldus quidem legatus Cæsaris Concilium jam indictum Protestantibus magnopere commendaverat, apud *Hortlederum t. 1. l. 7. c. 1. seqq.* Rex Angliæ tamen scripto evulgato, id non esse Christianum, sed Pontificium demonstravit, testante *Hortled. tom. 1. l. 1. cap. 30.*

§. 18.

Verum Papa, ut erat temporum callidus, studium reformandi Ecclesiam simulans, quosdam ex Cardinalium numero delegit, iisque remisso tantisper juramento mandavit; ut in morbos Ecclesiæ Romanæ inquirerent eosq; demonstrarent. Quod negotium tamen arcanum esse voluit. At illo mox emanante, Lutherus de eodem, librum cum præfixa pictura evulga-

gavit, qui Pontificios valde affecit. vid. *Sleid. l.12. initio.*

§. 19.

Cum fœdus Smalcaldicum Pontificii nulla arte dissolvere possent, legatus Cæsaris, Heldius, Principes ac Ordines Catholicos a. 1538. Norimbergæ congregatos de fœdere, pro Romanensis religionis defensione sollicitavit, ut Protestantes Smalcaldici terrerentur. Quod fœdus sanctum, item, den Catholischen Gegen-Bund appellarunt, apud *Sleid. l. 12. p. 338. & Seckend. H. L. l. 3. Sect. 17. §. 53.*

§. 20.

Anno insequenti 39. Evangelici in Saxonia & Misnia infensissimo hoste liberantur. Nam Georgius, Dux Sax. qui Lipsiæ residebat, d. 24. Aprilis vita, sine liberis superstitibus, excesserat. Cui frater Henricus, Pius appellatus, ab intestato successit, statimque populo in fidem recepto, Lutherum accersivit Lipsiam; ut cum Melanchthone, Pontificias superstitiones abrogaret atque Ecclesiam repurgaret. Id quomodo gestum sit, *Peiferus* noster in

Li-

Lipſia ſua l. 3. §. 35. ſeqq. exponit. confer *Sleidan. l. 12. p. 343. ſeq. & Seckend. H. L. l. 3. Sect. 19.*

§. 21.

Cum anno 40. hujus ævi Proteſtantium legati Smalcaldiæ denuo conveniſſent, de formula reconciliationis cum Pontificiis deliberaturi; Cæſar Spiræ primum, deinde Wormatiæ de concordia reducenda per Granvellanum inſtituto colloquio, cui Melanchthon & Eccius interfuere, Proteſtantes ſollicitavit. v. *Hortled. tom. 1. l. 1. c. 35. 36. Sleid. l. 13. p. 371. Camerar. in Vit. Melanchth. p. 198. & P. Suav. Hiſt. Concil. Trid. l. 1. p. 100. ſeq.* Illo autem mox abrupto, anno inſequenti, Ratisbonæ iterum reaſſumtum fuit. Ubi Granvellanus nomine Cæſaris, librum Theologis præſentibus velut conciliationi promovendo idoneum exhibuit. Quem cum illi improbarent, Cæſar pertæſus colloquiorum, per decretum d. 28. Jul. totum religionis negotium ad Concilium diſtulit. v. *Hortled. l. c. c. 37. Petr. Suav. l. 1. p. 101. ſeqq. & Seckend. H. L. l. 3. Sect. 21 §. 80. & Sect. 22.* & de colloquio Ratisbonenſi *Sect. 23.*

§. 22.

§. 22.

Pontifex igitur Paulus III. anni sequentis principio, Cæsare annuente, Tridenti Concilium indixit. v. *Hortled. tom. 1. lib. 3. c. 38. P. Suav. l. 1. p. 109.* qui Bullam indictionis, quæ Cæsari displicuit, simul exhibet. Protestantes vero dissentiebant, neque ut Pontifex Concilium indicat, neque ut Tridentum locus sit, probantes. Lutheri hic judicium de Concilio, ex *tom. VI. Jenens. f. 535.* notandum: Es schleppet sich der Pabst mit dem armen Concilio als die Katze mit den Jungen. In Deutschland will er es nicht halten / zu Mantua kan er es (wie er vorgiebt) nicht halten / ietzt soll es zu Vincentz werden / da es nicht seyn kan / und sie es auch nicht meynen. Ich achte / er wil ein Marcolphus werden / der nirgend einen Baum finden konte / da er gerne an hencken wolte / also kan der Pabst keinen Ort finden / da er gerne ein Concilium halten wolte. conf. *Seckend. H. L. l. 3. Sect. 25.*

§. 23.

Exeunte anno, Cæsar Granvellano præcepe-

ceperat, ut anni ſequentis initio, ad comitia Norimbergam proficiſceretur, relicto Tridenti Mendoza, qui Concilii Patres ad aliquid auſpicandum ſollicitaret; ſaltem, ne diſcederent, provideret: quod ipſa Concilii umbra, in proximo Ordinum conventu, rebus ſuis momentum aliquod videretur allatura. Eo in conſeſſu, a Granvellano propoſitum, ut Imperii Ordines bellum contra Turcam, & auxilia Cæſari contra Galliæ Regem decernerent. Proteſtantes viciſſim poſtulabant, ut diſſidium religionis componeretur, offenſionesque a Judicibus Cameræ Imperialis, aliis quidem obtentibus, ſed revera religionis cauſa contra ipſos excitatæ tollerentur. Quod cum Granvellanus declinaret, a comitiis, re infecta diſceſſum eſt. Cæſar interim Buſſeti in Italia, cum Pontifice in colloquium venit. vid. *P. Svavis Hiſt. Conc. Trid. l. 1. p. 112. ſeqq.* Magnum hoc tempore cauſæ Evangelicæ periculum imminuiſſe, *Seckend. H. L. l. 3. Sect. 25. §. 104.* animadvertit.

§. 24.

Dum autem hæc de Concilio agitantur, Hermannus, Archi-Epiſcopus Colonienſis, in curam emendandæ vel reformandæ Eccleſiæ incumbit; Bucero ad ſe evocato Argentorato, qui Bonnæ docere Evangelium cœpit. Cui inſtituto promovendo etiam Melanchthonem ad ſe accerſitum adjunxit. Enimvero Pontificii doctores, & inprimis Colonienſes, qui ſemper ab Evangelica doctrina abhorruerant, magno molimine Archi-Epiſcopum ſuum infeſtarunt, libro evulgato, quod *Antididagma* vocarunt. In cujus præfatione claris verbis affirmarunt, ſub imperio Turcico malle ſeſe vivere, quam ſub magiſtratu, qui reformationē illam ſequatur atq; defendat. v. *Sleid, l.15. p.426. ſeq. l.16. p.455. & p.471. & Seckend. H.L. l.3, Sect.27.* Cæterum ann. 1543. reformatio Eccleſiaſtica in Principatu Hennebergico ſuſcepta, quam *Seckend. l.c. f.1543. ſeq.* deſcribit.

§. 25.

Saxoniæ Dux Mauritius, interea leges Eccleſiaſticas ſalutares condidit, quæ per ipſius

ipſius ditionem ſervari debebant. Ac ne ſeminaria tam Eccleſiæ, quam reipublicæ deeſſent, tres literarum ludos inſtituit, Miſenæ, Mersburgi, Portæ; ſingulisque locis certum numerum attribuit adoleſcentum; quibus omnibus victum præbens atque veſtitum, magiſtris etiam annua ſtipendia ſolvit; & in hunc uſum applicuit eorum collegiorum proventus, in quibus aliquando monachi vixerant otioſi, & id genus alii. v. *Sleid. l. 15. p. 427. ſeq.* A. 1544. In comitiis Spirenſibus, Cæſar, ob metum Galli quippe hoſtis, Proteſtantibus ſe mitiorem præbuit. v. *Seckend. H. L. l. 3. Sect. 28.* Quod Pontifex improbavit, ibidem *Sect. 29.*

§. 26.

Anno 1545. Waldenſes, ex crudeli Senatus Aquenſis ſententia, diris modis iterum divexantur, apud *Sleid. l. 16. pag. 463. & 466.* Pontifex etſi Concilium indixerat, totus tamen arſit cupiditate bellum inferendi Proteſtantibus. Quapropter Lutherus, adverſus Pontificatum Romanum librum publicavit, quo *Papatum a Satha-*

na constitutum, daß das Pabstthum vom Teuffel gestifft / probat, præfixa pictura, quæ statim indicat argumenti summam. vid. *Sleidan. l. 16. p. 468. seq.* Eodem anno Lutherus Theologos Lovanienses, qui Parisiensium exemplo excitati, dogmata XXXII. a Cæsare edicto confirmata publicaverant, refutavit. Hæreticos eos atque sangvinarios appellat, qui cum impia doceant, & ratione, sua non possint ex Scriptura defendere, vim adhibeant & igni grassentur atque ferro. Nam illi, sicut etiam Parisienses, nuda solum axiomata proposuerant, & quid sequendum sit, præscripserant; locum vero nullum è S. Literis adduxerant, & magistratum ad animadversionem inflammverant. *Sleid. l. c. p. 459.*

§. 27.

Qvum igitur de Concilio, de pace Ecclesiastica, de Camera Imperii, deq; bello Turcico, diu multumq; disceptatum esset sine fructu, in comitiis etiam hoc anno Spiræ habitis, (quorum acta *Seckend. lib. 3. Sect. 31.* describit) Cæsar Ratisbonam,

Prin-

Principes omnes venire jubet, niſi valetudine detineantur; ſe quoque venturum eo promittens: ut habito doctorum virorum Colloquio, aliquando religionis disſidium tollatur. Quod *Sleid. l. 16. p. 472. & p. 481. sequ.* deſcribit. confer *Seckend. Hiſt. Luth. l. 3. Sect. 35.*

§. 28.

Interea Palatinus Elector, in ſuis ditionibus paſſim Eccleſiæ miniſtros & Evangelicos doctores inſtituit, integram quoque cœnam Domini & conjugium ſacerdotum permiſit. Unde d. 10. Jan. a. 1546. loco Miſſæ Pontificiæ, in primario templo Heidelbergæ, ſacrum lingva populari peractum fuit. Proteſtantes igitur miſſa legatione, eidem gratulantur; hortantes ut pergat, & A. Confeſſionis doctrinam publice profiteatur. v. *Sleid. l. 16. p. 478. seq.* & *Seckend. H. L. l. 3. Sect. 25. §. 97.*

§. 29.

Dum poſt multas tergiverſationes, Concilium d. 7. Jan. hujus anni, non ſine pompa Tridenti redintegratur, *Lutherus* d. 18. Febr. a. 1546. Islebiæ in patria ſua placide

obdormivit. Funus juſſu Electoris Sax. Wittenbergam honorifice delatum, quinto poſt die, ibidem in templo arcis reconditur. v. *Sleid. l. 16. p. 486. ſeqq. Camerar. in Vit. Mel. p 250. ſeqq. & Seckend. H. L. part. 2. f. 633. ſeqq.*

§. 30.

Si quis hactenus a Luthero geſta, animo expendat Chriſtiano, θεῖόν τι, certe in hoc ſancto Reformationis negotio agnoſcet. Ipſe enim vilis licet & abjectus monachus viſus; ea tamen DEO propitio patravit, quæ ſupra conſilia & vires hominum, etiam maximorum ſunt. Cœleſtis veritatis doctrinam, poſt diuturnas tenebras, quæ univerſum orbem Chriſtianum obruerant hactenus, in lucem protraxit, ſuamque majeſtatem iterum verbo cœleſti, libertatem Eccleſiæ, Servatorem peccatoribus Chriſtum, ipſius denique Salvatoris communis, qui tum præ humili illo Servorum ſervo Papa, vix fabula erat & nudum nomen, decus ac gloriam vindicavit atque reſtituit. Admirabile & prorſus divinum exiſtimandum, quod qvum in apri-

apricum jam emergentem veritatem Evangelicam, tota Pontificiorum natio, magna Principum potentia ſubnixa, omnib9 modis premere, & velut in primis carceribus ſiſtere ac quaſi ſuffocare contenderet; eandem promoverint maxime, viresque ac opes magis magisque increſcendi ſuppeditarint. Lutherus ipſe adverſus furores mundi totis viribus veritati incumbentis, ſecurus ſemper & imperterritus ſtetit, cauſam ſuam DEO permittendo; cum clariora ſubinde documenta caperet, univerſum religionis ſanctæ atque orthodoxæ negotium, non tam humanis præſidiis aut conſiliis confici poſſe; quam DEI ſolius nutu, gubernatione, mirandaque ope geri ac perfici. Ideo tot fidei heroicæ documenta paſſim edidit. Et quando Melanchthon, tanti operis alias fidelis paraſtata, formidaret R. Pontificis & maximi Cæſaris nomina, qui variis artibus tectisq; dolis non tantum rem ſuam agebant; ſed etiam aperto graſſabantur Marte ad opprimendam cœleſtem veritatem; eundem ad fidei conſtantiam graviter co-

hortatus eſt. Quia in ſola divina ope, ſpem omnem ponebat ſuam, nullam cauſæ, quæ DEI erat, ruinam veritus; ſi vel univerſus orbis illabatur. Hæc divinæ providentiæ documenta clariſſima, *Saubertus* ſupra *Sect. 3.* laudatus, & *D. Dannhauerus in diſſert. de Memoria Thaumaſiandri Lutheri Renovata* annotarunt & prædicarunt. Ibit igitur in omnes memorias tam illuſtre ac memorabile divinæ providentiæ exemplum, & longe venturos poſteros docebit; nihil non poſſe perfici, quod divino auſpicio ſuſceptum, Deoq; auctore geritur.

§. 31.

Cæterum opera Lutheri variis digeſta tomis, Wittebergæ, Jenæ, Islebiæ & Altenburgi, unde & eorum tomi nomina ſortiti ſunt, prodierunt. Quorum inter ſe diſcrimen *D. Kortholdus in Hiſt. Eccleſ. Sec. XVI. Sect. 1. c. 4 §. 11. ſeqq.* annotavit. Ultimus ejus labor commentarius in Geneſin fuit, quem Kortholdus opus plane aureum vocat.

§. 32.

§. 32.

Secta Jesuitarum autore Ignatio de Lojola Cantabro a. 1540. orta, anno quo Lutherus obiit, & sequentibus 48. 49. 50. & 52. a Pontifice R. novis privilegiis munita fuit; Quia spes erat, eos sedis Romanæ jam titubantis fulcra fore. Quæ cum non fefellerit, Urbanus VIII. Papa ann. 1623. Ignatium Lojolam, ejusque socium primarium Franciscum Xaverium, in Divorum numerum retulit. v. *Constitut. Soc. Jes. & liter. Apostolic.* quæ *Antwerpiæ* ann. 1635. publicata prostant.

PERIODI V.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SECTIO IV.
De
Statu Religionis, ab obitu B. Lutheri ad annum 80. quo Formula Concordiæ publicata fuit.

§. 1.

POst obitum megalandri, Lutheri magna rerum conversio in Germania fa-

cta est. Nam Cæsar, cum Paulo III. Pontifice R. Ferdinando fratre, & aliis a Pontifice subornatis, fœdus ad oppressionem Protestantium inierat, de quo apud *Hortlederum tom. 2. l. 3. c. 3. & Sleidan. l. 17. p. 505. seq. & p. 514.* Pontifex, Archi Episcopum Coloniensem, ob studium reformandi excommunicavit, apud *Sleid. l. c. p. 503.* Protestantes fœderis Smalcaldici causas publicant justissimas, arma repellendæ vi injustæ parant. Hæc cum jussu Cæsaris exuere nollent; ipse illos sub rebellionis prætextu proscripsit. Unde luctuosum Germaniæ *bellum*, quod *Smalcaldicum* vocatur, exarsit. In quo Elector Sax. Jo. Fridericus pius, sed infelix Princeps, prælio victus succubuit captivusque a Cæsare ductus est. Landgravius Philippus etiam per dolum Granvellani interceptus, in Cæsaris potestatem venit. Hinc captis ac superatis Protestantium capitibus, res & spes eorum prostratæ videbantur. vid. *Hortleder. tom. 2. l. 3. Sleidan. l. 17. 18. & 19. Camerar. in Vit. Melanchth. p. 267. seqq.*

§. 2.

§. 2.

Altos interea ſpiritus, curia Romana & tota Pontificiorum natio ſumſerant, triumfantes, quod Cæſar late jam victor per Germaniam, de extingvendo Lutheraniſmo, cum Pontifice conſilia agitaret, & diſceptationes de Religione eo deducere contenderet, quo multis annis & magno labore antea fruſtra conatus fuiſſet. Ideo Cæſar Auguſtæ Vindelicorum a. 1547. comitia armata indixit, diſpoſitis in urbe & circum aliquot Hiſpanorum & Italorum legionibus. Inde ipſe Cal. Decembris in comitiis coactis propoſuit: Quia diſſidium religionis cauſa ſit omnis perturbationis Germaniæ, & niſi componatur, pax conſtitui nequeat; & vero Tridenti jam inchoatum ſit Concilium; ideo ſe primam & potiſſimam velle hujus rei deliberationem eſſe. Ordines Eccleſiaſtici, Papæ addicti, ſine omni conditione Concilium cœptum adprobabant & urgebant; Proteſtantes vero contra, nonniſi cum conditione illud admittere ſe poſſe, demonſtrabant. Cæſar autem graviter monebat,

ut omnes ſeſe Concilio Tridentino ſubmitterent. v. *Sleidan. l. 19. p. 590. ſeqq.*

§. 3.

Dum in Germania Proteſtantes & Confeſſores doctrinæ Evangelicæ paſſim premuntur, Petrus Martyr, Theologus Argentoratenſis ſub exitum Novembris an. 47. ab Archiepiſcopo Cantuarienſi in Angliam evocatur, ut de voluntate Regis, Eccleſiæ Anglicanæ emendationem ſuſciperet. Cui vocationi ille parens, Oxoniæ S. literas interpretari atque idolomanias Pontificias confutare mox aggreſſus eſt. *Sleid. l. 9. p. 599.* In Hiſpania vero *Inquiſitio* olim a Ferdinando Catholico & Iſabella in Judæos & Mauros inſtituta, nunc Lutheranorum exorto nomine, in omnes a Rom. Eccleſia diſſentientes, acerbiſſime exerceri cœpta eſt. Quam ob cauſam, cum Neapoli pari crudelitate in ſuſpectos Lutheraniſmi ſæviretur, ſeditio exorta eſt, teſte *Sleidano l. 19.* Quæ deinde in flammam erupit. v. *P. Suav. H. C. Tr. l. 2 p. 303.*

§. 4.

Cæſar videns Concilium Tridentinum

Pro-

Proteſtantibus minus probari, in comitiis Auguſtanis a. 1548. ad eos retulit; utile ſibi videri, ut a viris doctis, & doctrinæ & rituum capita conſcribantur, quæ INTERIM, dum decreta Concilii prodirent, fieri ſervarique oporteret, ab iis quidem, qui in doctrina Eccleſiæ ac ritibus uſitatis aliquid innovaſſent. Autore hujus libri fuerunt Julius Pflugius, Epiſcopus Numburgenſis, Michael Sidonius poſtea Mersburgenſis Epiſcopus & Johannes Agricola, Islebius, Antinomus, quem *Lutherus tom. VII. Jen. G. f. 286.* refutaverat. Qui, ut *Camerarius* loquitur, clandeſtina & tenebricoſa opera, illum juſſu Cæſaris congeſſerunt, vulgo *Interim Auguſtanum*, item *Formula Religionis*, & *Sphynx Auguſtana*, appellatur. Summa ejus capita *Sleid. l. 20. p. 625. ſeqq.* recitat. Hunc, qvum Cæſar in Conſeſſu Ordinum Idibus Maji omnibus Statibus obtruderet ſervandum, donec Concilium Tridentinum finiretur; magnæ in Germania turbæ excitatæ ſunt. Nam neque Pontificiis, neque Proteſtantibus probabatur. vid. *P. Suavis Hiſt. Conc.*

Trid. l. 2. p. 325. Camerarii Vit. Melanchth. p. 288. seqq. Osiandri Cent. XVI. H. E. pag. 497. & Dissertat. nostram de Interim Augustano. Primi, qui illud impugnarunt, fuere Matthias Flacius, Nicolaus Gallus, Nicolaus Amsdorfius & ministri Ecclesiæ Lubecensis ac Magdeburgicæ. Wittenbergenses vero & Lipsienses Theologi reverentes autoritatem ac potentiam Cæsaris, de eo mitius senserunt. Unde *Adiaphoristæ* appellati controversiis interimisticis ansam præbuere in Saxonia. v. *Hortled. tom. II. l. 4. c. 4. 5.* culpa earum contentionum in Philippum Melanchthonem conferebatur; quod multa illius formulæ *Interim* capita declarasset *adiaphora*, seu indifferentia, quæ Flacius inprimis negavit. Hinc nova Lipsiæ ex illo adornata formula, (quæ dicebatur das Leipzigische Interim) plures inter ipsos Saxonicos, lites peperit. v. *Camerar. l. c. p. 304. & Osiandri Cent. XV. c. 16.*

§. 5.

Cum ita in Saxonia nova litigia fervent, & Thuringici Theologi etiam *Lipsi-*

cum

cum Interim repudiarent, ann. 1549. Jenæ, oppido Thuringiæ, a captivi Jo. Friderici Electoris filiis, nova Academia constituitur, anno 58. a Ferdinando postea privilegiis ornata, quæ cum laudato Electore captivo, interimisticam doctrinam rejecit.

§. 6.

Interea dum in Gallia Calvini doctrina disseminatur, Henricus II. Rex cum Lutheranos, tum Calvinianos partim exilio partim martyrio omnes tollere contendit. v. *Sleid. l. 21. p. 662. & P. Svav. Hist. Conc. Trid. l. 2. p. 333.* In Anglia P. Martyr superstitiones Pontificias impugnat. Paulus Vergerius, cujus supra meminimus, Evangelicam doctrinam amplectitur. Franciscus Spiera ob abnegatam Evangelicam veritatem desperat, apud *Sleid. l. 21. p. 649.* Paulus III. Pontifex vita excedit, in cujus locum Julius III. eligitur apud *Sleid. l. c. p. 667.* Cæsar, in Belgio contra Lutheranos & Zwinglianos, edictum severum promulgat, quo illorum libri & vendi & legi vetantur. Lovanienses Theologi etiam indicem librorum prohibitorum publicarunt.

carunt. *Sleid. l. 22. p. 679. & Osiandr. l. cit. p. 541.*

§. 7.

Mauritius vero Elect. Sax. dum Cæsar Protestantes sub jugum Pontificium mittere, in Comitiis August. a. 1550. moliebatur; per legatos, Concilium Tridentinum esse illegitimum demonstravit apud *Sleid. l. 22. p. 682.* Magdeburgenses ob rejectum *Interim* Cæsaris iram sentiunt. Pontifex autem novus, Bulla edita, Concilii dicti continuationem urget, apud *Sleidan. l. 22. p. 689. 691. & 704.* Et Cæsar Protestantes ut illi interessent, denuo vocavit. *Sleid. l. c. p. 707.* Etsi R. Galliæ etiam contra illud protestaretur, ap. *Sleid. l. c. p. 711.*

§. 8.

Novas interim in Borussia a. 1551. *Andr. Osiander*, Regiomonti lites moverat. Nam primum in explicatione Geneseos dixerat, Filium DEI fuisse incarnandum, etiamsi homo non peccasset: Deinde asseruerat, Christum esse nostram justitiam secundum divinam naturam; seu nos justificari per justitiam DEI inhabitantem.

Quam

Quam ſententiam Melanchthon refutavit. v. *Camerar. Vit. Mel. p. 314. Sleid. l. 22. p. 700. & Oſiandr. l. c. p. 554.* in Dania idem dogma Oſiandri an. 1552. rejectum & confutatum fuit, teſte *Stephano Johanne Stephanio Hiſt. Danic. l. 1. p. 45. ſeq.* Oſiandro *Franciſcus Stancarus*, Italus, Ebr. Lingv. Prof. Regiomontanus, Scotiſta, contradicens, in alium prolapſus errorem, ſpargebat, Chriſtum, nonniſi ſecundum humanam naturam, noſtrum eſſe mediatorem.

§. 9

Elector Sax. Mauritius & alii Ordines Proteſtantes, ne Cæſaris autoritatem ſpernere viderentur, an. 1552. Legatos Tridentum mittunt; qui poſtulabant, ut fide publica ſuis Theologis de ſecuritate caveretur, ſi eo venire deberent: deinde ne quis ex adverſa parte in Concilio judex ſederet. Quæ cum denegarentur, re infecta diſceſſerunt. v. *Sleid. l. 23. P. Svav. Hiſt. Conc. Trid. l. 3. p. 353. & l. 4. p. 398. ſeq.* Theologi Saxonici interea Norimbergam venerant, ſed dum fidei publicæ formulam expectant, a Mauritio revocantur; quod ipſe

ipse arma in Cæsarem, dominatum in Germania molientem convertisset. *Camer. in Vit. Melanchth. p. 338. seq.* Unde Cæsar inopinato hoc bello territus & fugiens, per fratrem Ferdinandum Passaviæ cum Mauritio, de pace Religionis & captivis Principibus dimittendis, transigere necessum habuit. v. *Hortled. tom. II. l. 5. c. 4. seqq. P. Svav. l. 4. p. 474.*

§. 10.

Magna inde rerum in Germania conversio, vindice libertatis Mauritio facta est. Nam Transactione illa Passaviensi, cum religionis tum civilis Protestantium libertas asserta fuit. v. *P. Svav. l. 4. p. 425. Sleid. l. 24. p. 784. Hortleder. tom. II. lib. 5. c. 24.* Patres Tridentini, Mauritii Electoris armis territi, etiam Tridento aufugerant; & Papa spe opprimendi Protestantes exciderat. Solabatur tamen se, quod ex Oriente, Simon quidam Sultaha patriarcha omnium earum nationum, quæ Indiam & Euphratem interjacent, Romam veniret & ab eo confirmationem peteret, apud *P. Svavem l. 4. p. 429.*

§. 11.

§. 11.

Anno 1553. cum Mauritius Elector Sax. in prælio prope Visurgim occubuiſſet; magno cum Proteſtantium dolore in Anglia etiam Eduardus VI. Rex Evangelica doctrina imbutus, vita exceſſit. Cui ſoror Maria Pontificiæ religioni innutrita ſucceſſit; quæ religionem Evangelicam extingvere ac in ejusdem confeſſores ſævire cœpit graviſſime. Genevæ, hoc anno, de *Michaële Serveto* Hiſpano, qui Chriſti Deitatem impugnaverat, ſvaſu Calvini, magiſtratus ſumſit ſupplicium. v. *Sleid. l. 25. & Oſiandr. Cent. XVI. l. 3. c. 18.* In Bohemia, anno inſequenti, Rex Ferdinandus communionem ſub utraque vetuit. Unde multi in exilium ejecti, quos Melanchthon peculiari epiſtola conſolatus eſt.

§. 12.

Tandem poſt tot concertationes & molitiones Papæorum adverſus Religionem veram ſuſceptas, a. 1555. Auguſtæ Vindelicorum, urgente inprimis Auguſto Electore Sax. *Pax religionis* ſancita, in comitiis publice confirmata fuit. Qua A.

Con-

Confeſſioni addictis plenum ac liberum religionis exercitium conceſſum; ut pari circa ſacra ſua, jure cum Romano-Catholicis gauderent. Unum in iſthac pacis formula iniqvum Proteſtantibus videbatur: nempe *Reſervatum Eccleſiaſticum* der geiſtliche Vorbehalt. vid. *Sleid. lib. 26. & Lehmann. de Pac. Religioſ.* Summa dictæ pacis eſt: ut A. Confeſſioni addictis Statibus religio ſarta tectaque relinquatur; ne partes duæ, in quas Eccleſia ſciſſa fuerat, ſe invicem obtentu religionis infeſtent, lædant, aut ad eandem ejurandam adigant; bona Eccleſiaſtica a Proteſtantibus hactenus occupata, penes ipſos maneant, nec in occupatores eo nomine apud tribunal Spirenſe actio detur: Epiſcopis nulla in A. Confeſſioni addictos juriſdictio ſit; ſed ipſis circa ſacra ſua diſponere liceat &c. v. *Receſſ. Imp. a. 1555. §. 15. 16.*

§. 13.

Cum Ordines Auſtriæ, Viennæ ob bellum Turcicum congregati a Ferdinando R. pacis religioſæ beneficio frui itidem petiiſſent; ille reſpondit, decreti Imperii

hanc

hanc esse sententiam, ut *populus sui principis religionem sequatur.* Spem tamen fecerat usum calicis in S. Cœna permittendi, si in cæteris R. Ecclesiæ ritibus nihil mutetur. Romæ interea Paulus IV. morosus senex ad Pontificatum evectus novam *Jesuitarum* sectam ab Ignatio Lojola Hispano ante aliquot annos inventam confirmavit. De cujus origine *Sleidan. l. 26. p. 840. Thuanus lib. 37. & Seckend. H. Luth. l. 3. Sect. 21. §. 84.* legi merentur. Horum socii hoc tempore in Indiam ac Japan penetrarunt, Christianam religionem propagaturi. vid. *Nicol. Trigautium de introduct. Relig. Christ. in Sinam l. 2, c. 1. & 2.*

§. 14.

Pace interim in Germania Ecclesiæ reddita, ann. 1556. Otto Henricus Palatinus, per ditionem suam, ut abolito Papismo, Aug. Confessionis doctrina reciperetur, edixit. Carolus etiam Marchio Badensis A. Confessionem amplexus, idolomaniam Pontificiam abrogavit. In Borussia Albertus Brandenburgicus, misso Osiandri erro-

errore, publico ſcripto profeſſus eſt, ſe A. Confeſſionis doctrinam in articulo de Juſtificatione ſequi velle. Sed in Saxonia contentiones de adiaphoris, Synergiſmo, Zwinglianiſmo & neceſſitate bonorum operum ad ſalutem, fervere magis cœpere. Ferdinandus autem poſtquam Carolus V. ſeſe imperio abdicaſſet, Imperator factus, a. 1559. Auguſtæ Vindelicorum Concilii inſtaurationem promittit, ſi quidem ejus decretis omnes ſe parituros recipiant. At vero Proteſtantes, Concilium liberum & Chriſtianum, in Germania inſtituendum poſtularunt. v. *Thuan. l.22. & Chytr. l.20.* Hoc anno Joh. Nonius Barretus ex ſocietate JESU, ad Regem Habeſſinorum ablegatus, ut illi perſvaderet ſubdere ſeſe Papæ R. Verum Barretus Æthiopiam ſubire veritus, ſocium Andream Oviedum, ad Regem miſit, qui Papæ ſubjici noluit. v. *Job. Ludolfi Hiſt. Æthiop. l. 3. c. 9.*

§. 15.

In Gallia hoc tempore Henricus II. in Hiſpania & Belgio, Philippus II. Reges edicta ſeveriſſima, adverſus diſſentientes a fide

de Romana promulgarunt. v. *Grotii Annal. l. 1. & 2.* Philippus R. Hisp. in naufragio, singulari DEI beneficio ereptum periculo se dicebat, & in id servatum, ut pagandæ ejus gloriæ ac Lutheranismo extirpando inserviret, apud *Thuan. l. 23.* Sed in Anglia vivis ereptæ Mariæ, Elisabetha soror ejus successit, quæ abolito Papismo, Reformatam religionem propagavit. vid. *Thuan. l. 20.* circa finem, & *Camdenum Annal. part. 1. ad a. 1559.*

§. 16.

Eodem anno *David Georgius*, Delfensis, fanaticorum erroribus in Belgio occupatus & inde ejectus, Basileæ portentosa & blasphema dogmata sparsit, se Messiam non ex carne sed Spiritu S. susceptum jactitando. Quæ *Thuanus Hist. lib. 22.* & *Schardius tom. 3. Rer. German. script. fol. 30. seq.* prolixius recensent.

§. 17.

Philippus Melanchthon, communis Germaniæ præceptor appellatus, cum magnis in Ecclesiam meritis inclaruisset, an. 1560. Cal. Martii diem suam obiit. Cujus vi-

tam

tam & elogium *Joachimus Camerarius* insigni libro descripsit. Post ejus obitum multi, quos reliquerat eruditos discipulos, a præceptore *Philippistas* dictos, controversias de Synergismo, Adiaphorismo & Zwinglianismo motas, majori contentione persequi cœperunt. Quarum culpam in viri hujus lenitatem aliqui contulere. Pius IV. Papa hoc tempore denuo Concilium Tridentinum instaurat: v. *Suavis Hist. l. 4. p. 475. seqq.* Quod Protestantes Principes iterum rejecerunt.

§. 18.

Ideo Naumburgi, moderante Augusto Electore Sax. anno insequenti 61. conventus Ordinum Protestantium institutus fuit. Quo tum de *invariata Augustana Confessione* (nam Melanchthon a. 1540. in ea quædam mutaverat) servanda & tuenda, tum de Concilio Tridentino rejiciendo actum est. Venerant eo etiam Cæsaris legati & Pontificis R. nuntii, Zacharias Delphinus & Franciscus Commendonus Protestantium consilia exploraturi. vid. *Chytræum l. 20. f. 585. sequ. Anton. Mariæ*

Gra-

Gratiani Vit. Commendoni l. 2. c. 2. & 3. Lundorpii Continuat. Hist. Sleid. tom. 1. p. 275. sqq. In Gallia Psalmos Davidicos à Maroto versos cantare, quasi profanæ & impudicæ cantiones essent, Hugonotis interdicitur. vid. *Thuan. l. 25.* Vinariæ hoc anno etiam de libero arbitrio, inter Matthiam Flacium & Victorinum Strigelium Synergistam disputatio habita fuit. In qua cum Flacius peccatum originis ex animi præcipitantia, *substantiam* dixisset, ac, monitus licet, vocabulum revocare nollet; novæ contentiones de P. O. enatæ; an illud *substantia*, an *accidens* sit? qui Flacium sequebantur, ut Christophorus Irenæus, Cyriacus Spangenberg. Martinus Wüllius, inde Flaciani appellati sunt.

§. 19.

Dum hæc in Germania geruntur, in Gallia Calviniani, qui Hugonoti ridiculo & odioso nomine apud *Thuanum l. 24.* appellantur, variis modis premuntur. Nec Colloquium Possiacense an. 1561. reconciliationis gratia institutum, Hugonotis multum profuit. vid. *Thuan. l. 28. initio &*

P. Suavis Hist. Conc. Trid. l.5. p.508. in Concilio Tridentino, Principum Romano-Catholicorum legati, calicis communionem, pro laicis, Sacerdotum conjugium & alia id genus sollicitarunt. Ipse Imperator Ferdinandus, & Dux Bavariæ hac de causa apud Pontificem instabant literis. vid. *P. Suav. Hist. Concil. Trid. l. 8. p. 921. & l. 7. p. 725.* In Saxonia tam superiori quam inferiori interea Zwinglii & Calvini doctrina latius disseminata, turbas ante jam vivo Melanchthone excitatas, auxit; cum Wittebergenses & Lipsienses Theologi, illorum placitis haut obscure faverent. vid. *Osiandri Cent. XVI. p. 731. seqq.* Circumvagabantur etiam adhuc Schwenckfeldiani, licet Caspar Schwenckfeldius a. 1562. vivis excessisset.

§. 20.

Concilium Tridentinum, cum per 17. annos protractum esset, demum an. 1563. finitur. Cujus decreta Pontifex R. confirmat, inque ea, ut jurent Episcopi, sancit. Protestantes, qui eo inauditi, à reis (Pontificiis) condemnati fuerant, publico vicissim

ſim ſcripto edito, illud improbant atque rejiciunt. Ipſa verò ejus decreta *D. Martinus Chemnitius*, inſigni libro examinavit atque confutavit. Hiſtoriam *Petrus Suavis*, ſeu ut verò nomine appellatur, *Paulus Sarpius*, Venetus, vir prudentiſſimus & cordatiſſimus deſcripſit. Judicium graviſſimum, de hoc conciliabulo *Andr Dudithius* Epiſcopus Quinqueeccleſienſis in epiſt. ad Maximilianum II. Cæſarem tulit, quod laudatæ hiſtoriæ Sarpii præmittitur. confer *Thuan. l 36. & Kortholdi H.E. Sec. XVI. p. 792.*

§. 21.

Hoc anno *Bernhardinus Ochinus* Italus innotuit: qui in Dialogis ſuis polygamiam ſtatuit, & myſterium SS. Trinitatis oppugnavit. Quapropter urbe agroque Tigurino & poſtea Baſilea ejectus, in Poloniam conceſſit, ut hæreſin latius ſpargeret. vid. *Antonii Mariæ Gratiani in Vit. Commendoni l. 2. c. 9.* Lælius Socinus, Senenſis, qui a. 1562. obierat, *Fauſtum Socinum* ſanguine ſibi proxime junctum reliquit. Hic patrui ſui explicationem *in cap. 1. Job.* &

alia ejus MSCta nactus, virus Photinianiſmi inde hauſit. Quod deinde late per Poloniam, Tranſylvaniam & Germaniam etiam ſparſum fuit. vid. *Lubieniecii Hiſt. Reformat. Polon. l. 2. c. 1. ſeqq. & l. 3. Hornbeck. Socin. refut. tom. 1. p. 50. Calovii Socin. Profligat. Scherzeri noſtri Colleg. Anti-Socin. diſp. 1. & Korthold. H. E. Sec. XVI. c. 2. §. 67. ſeq.* Refert in hunc annum *Thuanus in l. 36.* Sebaſtianum Caſtalionem ſive Caſtellionem, qui novam Bibliorum verſionem Latinam adornavit: quam ille improbat, quod puritati ſermonis ſtudere nimium voluiſſet. vid. *Voſſ. part. 2. inſtit. Orat. p. 6. Rivet. tom. 2. opp. p. 917. & Huet. de Interpr. l. II. 18.*

PERIODI V.
SECT. V.
Quæ incipit à Concilio Tridentino finito, & ad publicatam Form. Concordiæ continuatur.

§. I.

ANno 64. in cœnobio Maulbrunnenſi ditionis Würtenbergicæ colloquium

um inter Würtenbergicos & Heidelbergenses Theologos, ob Zwinglii doctrinam, de Persona Christi & S. Cœna, habitum, apud *Osiandrum Cent. XVI. pag. 791.* Quo anno Jo. Calvinus 13. Cal. Junii Genevæ, in qua 23. annos docuerat, obiit, & Biblia Tigurina publicata sunt. *Thuan. l. 36.* Ferdinandus Imperator antequam hoc ipso anno, vita excederet, Maximiliani filii optimi juxta ac prudentissimi principis consilio, de controversis A. Confessionis articulis amice conciliandis, serio cogitare cœperat. Qua in re, Georgii Cassandri, qui Duisburgi tunc erat, opera uti voluit. Cujus *Consultationes* de hoc negotio, *H. Grotius* cum notis evulgavit. vid. *Thuan. l. 36.* Anno 65. *Johannes Matthesius* in Valle Joachimica pius celebrisque pastor d. 8 Octobr. cum Evangelium de resuscitato filio viduæ in Nain enarrasset, apoplexia tactus, a ætatis suæ 61. obiit. Elogium ejus *Thuan. l. 38.* exhibet.

§. 2.

Pio IV. Pontifice a. 1566. mortuo, Pius

V. patre opilione natus eligitur Papa. Qui ſub initium Pontificatus ſuſpirans, dixit: *Quamdiu fui Religioſus, bene ſperavi de mea ſalute; factus Cardinalis cœpi timere; jam creatus Pontifex pene de ea deſpero.* Cauſam ſane metuendi ſibi habuit; cum improbi Concilii Tridentini non tantum defenſor eſſet acerrimus, ſed Maximiliano II. Imperatori, quod Evangelicos foveret, Imperii abrogationem minaretur, Anglosq; adverſus Eliſabetham Reginam anathemate ſuo condemnatam, per Nicolaum Marianum concitaret, ac Philippi II. R. Hiſpan tyrannidem in Belgio exercentis laudaret. Hic decreta Concilii Tridentini Ordinibus obtrudere ſategit, ſæviendo in Iconoclaſtas, qui Antwerpiæ imagines ac ſtatuas è templis ejecerant. Tria enim per Belgium hominum genera erant Pontificis R. imperia abnuentium, Anabaptiſtæ, Lutherani & Calviniani, de quibus *H. Grotius Annal. l.1. f.21.*

§. 3.

In Saxonia, hoc anno, Joachimus Fridericus, Jo. Georgii El. Brandenburgici filius

us, administrator archiepiscopatus Magdeburgici, disciplinæ & religionis mutationem ad exitum perduxit. Unde A. Confessionis doctrina publicè postea in templis libere tradita, apud *Thuan. l. 38.* Quo tempore *Johannes Valentinus Gentilis Consentinus*, Bernæ supplicio capitali affectus est: qui ante octennium ob sparsas de S. DEI Trinitate, inter Italos pravas opiniones comprehensus Genevæ ex Senatus sententia, ad ignominiosam pœnam damnatus, errorem suum publice agnitum detestatus est, ac per compita urbis traductus, cum inde contra datam fidem aufugisset, postea sectarium virus denuo inter fratres spargere convictus, dilatam priori sceleri pœnam non effugit, teste *Thuano l. c.*

§. 4.

Maximilianus II. Imperator pietate & animi moderatione insignis, Nobilibus Austriæ a. 68. liberũ Evangelicæ religionis, cui ipse favebat, exercitium concessit. Julius dux Brunsvicensis in suis ditionibus, mortuo Henrico, A. Confessionem re-

cepit. Dux Sax. Joh. Wilhelmus, Augusto Electore consentiente, hoc anno *Altenburgi*, inter Misnenses & Thuringicos Theologos, *Colloquium* de B. operum necessitate ad salutem, de libero arbitrio & adiaphoris instituit. Quod ut alia sine fructu, post quatuor menses abruptum est. vid. *Chytr. l. 22. Thuan. l. 46. & Acta istius Colloquii* publicata. Hoc tempore inter Reformatos in Anglia, nomen *Puritanorum* innotuit, qui cum Episcopis subesse nollent, etiam *Presbyteriani* appellati sunt. Hi, ritus ex Romana ecclesia superstites omnes, ut in ecclesia Genevensi, expurgatos volebant. vid. *Camdeni Annal. part. 1. ad a. 1558 seqq. & Burneti Hist. Reform. Angl. part. II, l. 3.*

§. 5.

In Saxonia vel Misnia, lites Sacramentariæ & Synergisticæ protrahebantur; etsi a. 69. Paulus Eberus Wittebergensis Theologus, & Victorinus Strigelius præcipuus Synergista, qui Jo. Cassiani Presbyteri Massiliensis errorem de *συνεργίᾳ* hominis, in conversione sua, resuscitave-

taverat, vita excessissent. Nec *Colloquium*, quod a. insequenti *Servestæ* Anhaltinorum, his de caussis habebatur, easdem consopire valuit. v. *Thuan. l.47.* Adamus Neuserus pastor Heidelbergensis, ex Calviniano factus Arianus, Constantinopoli ad Muhammedanos transiit, vitamque desperabundus finiit. vid. *Osiandr. l.c. p. 818.* ob controversiam Flacianam; an *peccatum Originis substantia?* D. Jac. Andreæ cum Matthia Flacio, Argentorati, hoc anno etiam frustra disputavit. In Palatinatu Anabaptistæ, fanaticos errores spargentes, 5. Cal. Junii a. 71 eosdem in colloquio cum Evangelicis Franckenthalii habito, pertinaciter defenderunt. *Thuan. l.50.* Controversia Majoristica, de necessitate bonorum operum ad salutem æternam consequendam, quam D. Georgius Major asseruerat, (cui Nic. Amsdorfius contradicens, in contrarium errorem prolapsus, *illa perniciosa ad salutem esse*, dixit) nondum consopita fuit.

§. 6.

In Saxonia & Misnia Wittebergenses

Theologi Calvinismum incrustantes, Confessionem de S. cœna, sub titulo *consensus Dresdensis*, & *novum Catechismum* in lucem emiserunt; quem Theologi Jenenses, Wigandus, Heshusius & Kirchnerus impugnarunt. v. *Osiandr. l. c. p. 823.* Bezam quoque his litibus sese immiscentem, D. Selneccerus & Chemnitius confutarunt. Insequenti anno D. Casp. Cruciger, filius, Henricus Mollerus, Frid. Wildebram & Christophorus Pezelius librum, quem *Exegesin* vocabant, Lipsiæ impressum publicarunt, quo Calvini placita non obscure defendebantur. Hac de causa, Augustus Elector, præcipuos suæ ditionis Theologos Torgam convocavit, ut articulis de S. cœna propositis orthodoxis subscriberent. Quos cum adprobare multi recusarent, eos ditione sua excedere jussit, Georgio Cracovio & Casp. Peucero, ob pertinaciam, carceri mancipatis. v. *Osiand. l. c. p. 841.*

§. 7.

Pii V. Pontificis R. successor Gregorius XIII. Jesuitarum sectam maxime fovens,

a. -72. *novum Calendarium* componi jusſit. In Belgio Dux Albanus in Evangelicos crudelisſime ſæviit, hac de cauſa inſequenti anno in Hiſpaniam revocatus. In Gallia cum Hugonoti, vi & armis opprimi non poſſent, dolo & blanditiis inauditæ crudelitati admiſtis invaduntur. Nam die Bartholomæi IX. Kal. Sept. 1572. in nuptias Henrici Navarri cum Regis Caroli IX. ſorore, invitati Hugonotorum nobilisſimi, exſecrando facinore omnes, uno die trucidari jubentur. Initium cædis vel lanienæ à Colinio Amirale, præcipuo Proteſtantium duce, factum; dein per ſeptem dies in urbe & oppidis circumjectis promiſcue inaudita crudelitate in miſeros Hugonotos ſævitum eſt. v. *Thuan. l. 2. Chyt. l. 23. & Gramond. H. Gall. l. 6. p. 308. ſeq.*

§. 8.

Cum Norimbergenſes a. -75. Altorfi novam Academiam conſtituiſſent, ſequenti anno, Henricus Julius, dux Brunſuicenſis, *Helmſtadii* quoque Academiam inſtituit. In Palatinatu hoc tempore, Fridericus III. Elector vivis exceſſerat, cui fi-

lius Ludovicus ſuccedens, miſſa Calvini doctrina, A. Confesſionem amplexus eſt, & poſtea Formulæ Concordiæ ſubſcripſit.

§. 9.

Elector autem Sax. Auguſtus animadvertens, indies magis diſcordiam, quæ Ecclesiam turbaverat, augeſcere; conſilio cum Comite Hennebergico, & Theologis Tubingenſibus collato, variisque ante conventibus Theologorum habitis, *formulam* componi jusſit, qua controverſiæ tum adiaphoriſticæ, tum dogmaticæ inter Proteſtantes hactenus agitatæ, ex divinis literis dijudicarentur, quamq; qui ſuæ & ſociorum ditionis ſequi nollent, publico munere carerent. Iſthæc formula Bergæ, quod cœnobium eſt Magdeburgici agri, à ſex delectis Theologis, nempe Jacobo Andrea, Martino Chemnitio, Andrea Muſculo, David Chytræo, Nic. Selneccero & Chriſtophoro Cornero examinatur antea concepta Lichtenburgi, & an. 1580. *Formulæ Concordiæ* nomine publicatur; cum illam ante tres Electores, Saxo, Palatinus & Brandenburgicus multique alii

Prin-

Principes adprobaſſent, illique ſubſcripſiſſent cum octies mille tam Scholarum, quam Eccleſiæ Lutheranæ adminiſtris. v. *D. Hutteri Concord. Conc. præfat. apolog. & c. 12. ſeqq. & Kortholdi Hiſt. Eccl. Sec. XVI. p. 830.*

PERIODI V.
SECT. VI.
Quæ eſt Hiſt. ab an. 1580. ad finem hujus ſeculi.

§. I.

PUblicata *Formula Concordiæ*, anno inſequenti, Bremenſes & Anhaltini inprimis, doctores Calviniani, publicis illam ſcriptis impugnarunt. Quam D. Timotheus Kirchnerus, D. Selneccerus & D. Chemnitius, adornata ejusdem apologia defenderunt. v. *Hutteri Conc. Concord. c. 41.* Fuerunt tamen quidam A. Confeſſionis, qui nollent illam Formulam recipere, de quibus l. c. Hutterus memorat. Qui disſenſus partim ſublatus poſtea, partim ad noſtra usque tempora conſervatus fuit. Inprimis vero Reformati Doctores illam

impugnarunt, quorum Catalogum texit *Andreas Wengerſcius Hiſt. Eccl. Slavonica l.3. p.361. ſeqq.* In Polonia inter Anti-Trinitariũ, Franciſcum Davidis, qui Chriſtum invocandum eſſe negavit, & Georgium Blandratam Regis Stephani archiatrum, qui id omnino affirmavit, contentio fuit, quam Socinus determinare abſtinuit.

§. 2.

Hoc tempore, Tubingenſes Theologi, cum Patriarcha Conſtantinopolitano de doctrina A. Confeſſionis, quam ante octennium, ad eum, Græce redditam miſerant, ſententias contulerunt; transmiſſo etiam Conſtantinopolin Heerbrandi compendio Theologiæ Græce verſo. vid. *Thuan. l. 71. & Acta & Scripta Theologorum Würtenbergic.* & Patriarchæ Conſtantinopolitani D. Hierimiæ, *Witteberga a. 1584.* publicata. Hoc tempore ex Batavia, Henrici Nicholai & ſectatorum ſuorum, qui *è familia amoris*, aut *è domicilio charitatis*, ſe vocabant, errores in Angliam per libros evulgatos translati; quos Eliſabetha Regina extinxit. vid. *Camdeni Annal.*

part.

part. II. ad an. 1580. De novis Anabaptiſtarum motibus, hoc anno excitatis, *Lundorpius tom. 2. l. 20. p. 422. ſeq.* memorat,

§. 3.

Anno -82. Gregorius Papa opera Aloyſii cujusdam Lilii, rationes temporum, ad cœli motum & æquinoctia reduxit, ac novo ita Calendario facto, illud per Cardinalem Madruccium, Ordinibus Proteſtantibus in Germania ſimul obtrudere auſus eſt. Sed Auguſtus El. Sax. & alii Ordines Proteſtantes, graviſſimis de cauſſis id acceptare recuſarunt, Cæſaris, non R. Pontificis id muneris eſſe, rati. v. *Thuan. l. 75. & Chytr. l. 25.* Hoc tempore Carolus Archi-Dux Auſtriæ Nobilibus, in Stiria, liberum evangelicæ religionis exercitium indulſit. vid. *Chytr. l. 25. f. 353.*

§. 4.

Pontifex R. Antonium Poſſevinum Jeſuitam, ad M. ducem Moſcoviæ ablegavit, ut illum Jeſuitis, qui ibi nidulari incipiebant, redderet propitiũ; cum is ante miſſis Romam legatis, Pontifici ſpem recipien-

dæ

dæ religionis Pontificiæ fecisset, apud *Piasecium Chronic. gestorum in Europa singularium f.9. & Andr. Wengerscium Hist. E. Slavon.l.4.c.2.* In Germania Gebhardus Baro de Walburg, cognomento Truchsessius, Archiepiscopus Coloniensis à Pontifice R. excommunicatur, & Episcopatum Ernesto Bavaro cedere jubetur; quod Agnetem comitissam Mansfeldicam in matrimonium duxisset, & Ecclesiam reformare molitus esset. vid. *Thuan. l.76. & 78. Chytr. l.26. & Browerum Annal. Trevirens. l. 22. p. 419.* Interim Ludovicus Elector Palatinus A. Confessioni addictus obierat. Qui cum filium novem annorum reliquisset superstitem, Joh. Casimirus Palatinus, tutor ejus factus ipsum religione Reformata imbui curavit. Unde Lutherani in Palatinatu duriorem postea sortem experti, Reformatis cedere coacti sunt.

§. 5.

Cum a. 83. Theologi Helmstadienses, Tilemannus Heshusius, & Dan Hoffmannus *Formulam Concordiæ* oppugnassent, quod in illa, omnipræsentia carnis Christi (illi

(illi *ubiquitatem* vocarunt) assereretur; Quedlinburgi inter D. Kirchnerum, Selneccerum & Polycarpum Lyserum, ac inter dictos jam Helmstadienses, de hac quæstione colloquium institutum fuit, quod sperato reconciliationis fructu caruit. v. *Hutteri Concord. Conc. c. 45. & Kortholdi H. Eccl. Sec. XVI. Sect. IV. cap. 3.* Anno insequenti, Augustæ Vindelicorum, ob novum Calendarium civitati obtrusum, turbæ excitatæ, per quas D. Mylius Superintendens urbe ejectus est. v. *Chytr. l. 26. Osiandr. l. c. p. 965. & D. Mylii* Augspurgische Händel. Heidelbergæ inter Joh. Jacobum Grynæum, Calvini placita tuentem, & D. Jac. Andreæ illa confutantem disputatio suscepta est, qua *de Hutter. Conc. Conc. c. 47.* memorat.

§. 6.

In Gallia, dum Hugonotti à Guisiana factione, & *Liga*, quæ *sanctà* vocabatur, premerentur; Henricus R. Navarræ eorum caput ad Principes Protestantes, Jacobum Segurium ablegavit; ut sanciendæ concordiæ causa, Synodus Protestantium

ge-

generalis institueretur; quò Pontificiis exitium Protestantibus minitantibus resisti posset vid. *Thuan.l.70.Chytr. l. 26. & Epistolas Henrici Navarrorum Regis ad Augustum Imperat.Rom. ac Reges, Principes & Respubl. Europ. de pace ecclesiastica constituenda & controversiis sopiendis, Ultrajecti a. 1679. editas.*

§. 7.

In Belgio cum a.-84. Dux Arausionensis, Protestantium ibi defensor inclytus, Delphis, à nefario Balthasare Gerardi Burgundione, glande trajectus occubuisset, (cujus una morientis ad DEUM vox fuit, *miserere populi!*) res afflictorum Belgarum turbatæ ac propemodum prostratæ videbantur; nisi DEUS præter spem illas postea erexisset. vid. *Grotii Annal. l. 4.* Hoc anno, ex Japonia à Jesuitis, qui in illo regno fidem Romanam propagare satagebant, legati subornati Romam venere; subjectionem Japonensium sedi Romanæ pollicentes. vid. *Chytr.l.27.f.821.*

§. 8.

Quum in Saxonia multi adhuc latitarent,

rent, qui Formulam Concordiæ improbantes, Calvinianis faverent; Herzbergæ a. 85. Theologos Anhaltinos inter & Saxonicos Electorales, denuo *de persona Christi & idiomatum communicatione*, disputatum fuit. Ubi inter alia, Amelungus asseruit, Christum secundum divinitatem esse Patre minorem. Ad quam assertionem Theologi Saxonici exhorruerunt, apud *Hutterum Conc. Conc. c. 24.* Anno insequenti, ob placita Calvini, petentibus Gallis exulibus, *Mompelgardi* inter D Jac. Andreæ, & Theodorum Bezam, de quatuor præcipuis Lutheranos inter & Calvinianos controversiis, colloquium habitum, sed sine fructu pacis speratæ fuit, cujus acta prostant. vid. *Thuan. l. 85. & Osiandr. l. c. p. 976.* Interea Principes Protestantes, & Rex Daniæ apud Galliæ Regem, pro R. Navarræo & Hugonotis intercesserunt, ut tolerarentur mitiusque haberentur. Hoc anno etiam d. 11 Febr. Augustus El. Sax. magno patriæ luctu, obiit.

§. 9.

Post Gregorium a. 85. extinctum, *Sixtus*

tus V. obſcuro loco natus, per quinquennium Papa, Latinam Bibliorum verſionem, ut Tridentini decreverant, ſuſcepit corrigendam: quam *Clemens* demum IIX. denuo correxit, non obſtante decreto Sixti V. ſub indignatione omnipotentis Dei & SS. Apoſtolorum interminati, ne pro alia, quam legitima & authentica, ſua, quam paraverat haberetur. vid. *Præfat. Clementinæ, & Thomæ Jameſii, Angli, Bellum Papale, ſeu Concordiam diſcordem Sixti V. & Clementis VIII.* circa Hieronymianam verſionem.

§. 10.

In Gallia a. 87. *Liga ſancta*, quæ vocatur, contra Proteſtantes, inter Papam, R. Hiſpaniæ & Duces Gviſios, ſtimulante Catharina Medicæa Regis matre, renovatur. At inſequenti anno, Dux Gviſius cum fratre Cardinale per inſidias trucidatus fuit. vid. *Thuan. ad hunc annum & Chytr. l. 28.* Ibi tum conjurati furere, & ſacrificuli Pariſienſium, Regem Henricum III. regno indignum factum, quod ejus voluntate cædes patrata eſſet, palam clamitare. Unde

&

& ſequenti anno, per ſubornatum nefarium monachum Dominicanum, cui nomen Jacobus Clemens erat, Rex cultro in ventre defixo interfectus, cumq; eo ſtirps Valeſia extincta fuit. Parricidium hoc patratum, à Sixto V. Papa Romæ oratione ſolenni celebratum fuit. vide *Thuan. l. 95. Hornbeck. Exam. Bull. Innoc. X. p. 277. & Lundorpii Cont. Sleid. tom. 2. l. 29. p. 762.* Antea octo bellis inteſtinis contra Hugonotos ſuſceptis, Gallia ſub obtentu religionis miſere turbata fuerat. Quapropter Thuanus, vir illuſtris ac ſane graviſſimus, in præfatione hiſtoriarum ſuarum ad Henricum IV. *tolerantiam in religione* maxime ſuadet; cum cogi neſciat. Id quod etiam Maximilianus II. Imperator, princeps ſapientiſſimus, ſemper ſenſerat ſvaſeratque.

§. II.

In Germania Badenæ poſtulante Jacobo Marchione, a. 89. D. Jac. Andreæ, Jac. Heerbrandum, Luc. Oſiandrum inter & Joh. Piſtorium apoſtatam, colloquium *de vera Eccleſia* habitum eſt. Quo poſt biduum

duum abrupto, Marchio nominatus postea a. 1590. Emmendingæ, novo Lutheranos inter & Pontificios habito, *de Ecclesia ante Lutherum*, in castra Pontificiorum transiit ritusque Pontificios in Ecclesiam ditionis suæ reducturus. Quos tamen frater ipsi mortuo mox succedens, Ernestus Fridericus a. 90. iterum eliminavit. vid. *Dn. D. Fechtii Histor. Colloquii Emmending. c. 4. 7. seqq.*

§. 12.

In Anglia, Elisabethæ multum negotii tum Pontificii, tum Puritani facessiverunt. Hi episcoporum regimen ritusque ex Papatu retentos, aut illi affines omnes damnabant, ad Genevensium disciplinam à Calvino constitutam, cuncta exigentes: illi in seminariis s. scholis, Anglicanæ nationis apud exteros, juventutem Pontificiis sacris imbui curarunt. Ex his igitur missi in Angliam sacerdotes, Pontificiam doctrinam, cujus præcipuum caput erat, summum in Reges imperium penes Pontificem R. esse; & si Rex hæresis suspectus aut convictus sit, cives sacramenti fideiq; re-

religione solutos esse. Unde Regina nunquam sine vitæ periculo, inter infestos homines egit; præsertim cum à Pio V. Papa, ob dissensum à Romanis sacris, jam esset excommunicata. vid. *Camdeni Vit. Elisabethæ.*

§. 13.

Romæ Sixtus V. Papa, qui Henricum Navarræum & ducem Condæum ante excommunicaverat, & ægerrime tulerat, à Bellarmino traditum fuisse, Papæ nonnisi indirecte potestatem temporalem competere, apud *Barclajum de Potestat. Papæ in Princip. c. 13.* anno 1590. extinctus fuit; relictis in thesauris decem auri millionibus, in augmentum regni scilicet sacri impendendis. Cracoviæ à Jesuitarum discipulis magnus tumultus, adversus dissidentes à R. religione, a. 1591. excitatus, quem *Lundorpius in Contin. Sleid. t. 2. l. 31. p. 829.* describit.

§. 14.

In Saxonia, novi motus iterum propter CryptoCalvinianos a. 1591. excitabantur; cum eorum instinctu, ritus in Baptismo usita-

ſitatus, qui *Exorciſmus* dicitur, abrogari deberet. Qui in abrogationem conſentire nollent, munere ſacro amoti, exire jubebantur. Sed mortuo Chriſtiano I. Electore Sax. Fridericus Wilhelmus Dux Sax. relictis ejus liberis impuberibus tutor datus, exules propter Exorciſmum factos mox reſtituit, ac in autores turbarũ, imprimis D. Crellium Cancellarium inquiri jubet. vid. *Lundorp. Cont. Sleid. t. 2. l. 31. p. 835. Thuan. l. 100. 104. Dreſſer. Millenar. VI.* Hanc ob cauſam etiam viſitatio cum academiarum, Lipſienſis & Wittebergenſis, tum eccleſiarum in ditionibus electoralibus inſtituta eſt, qua propoſitis quatuor, ut vocantur, *articulis viſitatoriis* noſtræ eccleſiæ, de perſona Chriſti, de Baptiſmo, de cœna Domini & de Prædeſtinatione, nova ſubſcriptione fidem adſtringere ſuam, Eccleſiæ & ſcholarum doctores tenebantur. vid. *Lundorpii Contin. Sleid. tom. 2. l. 32. p. 861. ſeq.*

§. 15.

Hoc animorum motu adhuc durante, *Samuel Huberus*, Bernas. a. 1592. in Witteber-

bergensi Academia Theologiæ Professor, dum Calvini de particulari gratia, sententiam impugnat, electionem ad vitam æternam universalem asseruit. Cujus errorem *D. Ægidius Hunnius* statim confutavit. v. *Acta Huberiana Tubingæ an. 1597.* publicata Pestilentior fuit error, quem hoc tempore *Franciscus Puccius, Filidinus*, Italus disseminavit, libro *de Christi Servatoris efficacitate, in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt*, evulgato, quo, ut gratiæ cum Pelagianis olim hostis, religionem naturalem statuit salvificam. Librum illum *Lucas Osiander* confutavit. v. *Hist. Eccl. Cent. XVI. l 4. c. 46.*

§. 16.

Insequenti anno -93 Aquisgrani inter cives Evangelicos & Pontificios grave dissidium exortum, quod autoritate Cæsaris Rudolphi tamen compositum fuit, apud *Chytræum l. 29.* In *Svecia* eodem tempore Synodus Upsaliæ secunda, auspiciis Caroli, tum quidem Ducis Sudermanniæ, sed postea Regis, habita est. Qua doctrina A. Confessionis denuo asserta & con-

firmata fuit. v. *D. Benzelii Hist. Eccl. Sec. XVI. p. 358.* Quam, Sigismundus Rex Poloniæ, in Sveciam regni occupandi causa veniens, postea turbavit; cum nuntii Pontificii & Jesuitarum opera atq; dolis, Papismum reducere moliretur. v. *Piasecii Chronic. ad an. Chr. 1593. & -94.* In *Gallia* Henrico IV. fulmine excommunicationis percusso, Pontifex R. & Rex Hispaniæ cum Gvisiana factione, magnos concitarunt motus, & Henricum rejicientes, Regem Catholicum surrogare machinati sunt. Unde Henricus videns, se tot insidias evadere haut posse, d. 15. Jul. in templum S. Dionysii ingressus, Missam Pontificiam audit, atq; legatis ad Pontificem missis, sacra Romanensium se amplexum esse, testatus est. Qui ipsum ab hæresi, non sine ignominia absolvens, in gremium Ecclesiæ suæ recepit. v. *Piasecii Chronic. ad. ann. 1593. & seq.* Rex autem jocari velut solitus, dixit: *Regnum Galliæ frequentatione Missæ non indignum esse.* Quo facto, *Liga sancta* seu conjuratorum factio in Gallia sublata fuit. Cæterum quomodo

do Rex ab hæreſi, quam vocant, Romæ abſolutus fuit, *Piaſecius l. c. f. 335. ſeq.* deſcribit.

§. 17.

Interea, cum in Germania Romano-Catholici paſſim ſpargerent, pacem Religioſam ad tempus conceſſam, Tridentino Concilio finitam & ſublatam fuiſſe; item civitatibus imperialibus non competere jus reformandi; an 1594. in comitiis Ratisbonenſibus Ordines Proteſtantes, apud Cæſarem, ſuper his ſeditioſis molitionibus conqueſti ſunt. v. *Lehmanni Act. Publ. l. 1. c. 65. & 67.* Thorunii autem in Poruſſia quadraginta circiter miniſtri Evangelicæ Eccleſiæ, multique nobiles & Palatini convenientes, decreverunt; *Conſenſum Sendomirienſem* in doctrina ſervandum eſſe impoſterum. Nam Evangelici, qui vocabantur, antea diverſas confeſſiones, puta Auguſtanam, Helveticam & Bohemicam, profeſſi inter ſe diſſenſerant. At in Sendomirienſi conſenſu, Syncretiſmo facto, concordiam adverſus Romanenſes inierant. Quo Epiſcopi Poloniæ offenſi,

poſtea Thorunienſibus templum primarium eripuere, idq; Jeſuitis conceſſerunt. v. *Contin. Sleid. tom.3. l.1. p.55.* & confer *Piaſec. Chron. f.127.* Hoc tempore Fauſtus Socinus, libellum de *Chriſto Servatore*, Cracoviæ publicavit, quo magnos ibi motus excitavit, ut vix civium evaderet vim. Sectæ tamen ejus Complices, Oſtorodius, Volckelius, Smalcius & inprimis Joh. Crellius, improba ejus placita latius ſparſerunt.

§. 18.

In Gallia dum Henricus IV. Hugonotis non obſcure adhuc faveret; homo perditus, Johannes Caſtellus, inſtinctu Jeſuitarum, Regi, immiſſo in os adverſum cultro, dentem excuſſit; cum Rex corporis inclinatione ictum in gulam directum evitaſſet. Unde Secta Jeſuitarum, cujus diſciplina ſceleratus iſte homo uſus fuerat, juſſu Regis ex Gallia quidem proſcribitur, ſed annis aliquot interjectis recipitur.. v. *Thuan. l. III. & Piaſecii Chron. f.124. ſq.*

§. 19.

Anno 1595. Ruſſi ex Polonico regno ad Cle-

Clementem VIII. Pontificem R. legatos misere, *unionem* cum Romanensi Ecclesia petentes, quam facile impetrarunt. Sed illud *unionis* nomen populo exosum mox rejectum fuit, apud *Piasecium Chron. f. 138. seq. & Andr. Wengersc. Hist. Eccl. Slav. lib. 4.* Hoc quoque anno, Romæ corpus B. Cæciliæ ab 873. annis a Paschale I. reconditum, & eousque, quo loco esset, ignoratum forte inventum dicitur, quod Pontifex veneratus, in arcam ex argento solido fabrefactam, una cum arca illa cupressina inclusit, & magna pompa adhibita in templo recondi jussit. *Piasec. l. 1. f. 139.* Pontifex hic etiam legem sancivit; ne Judæi Talmud suum, & alios in indice expressos & prohibitos libros legerent; omnes enim tales ab officio Inquisitionis conquisitos cremari jussit: in sola civitate Bergomensi fere millia hujusmodi librorum fuerunt collecta, igneque consumta, teste *Piasecio f. 112.*

§. 20.

In regno Sveciæ, Ecclesia per Pontificios & Jesuitas a Sigismundo Rege im-

missos varie hactenus turbata fuerat. Sed Carolo, duce Sudermanniæ, absente Sigismundo. in solium evecto, a. 1597. comitiis Arbogiæ habitis, decretum fuit; doctrinam A. Confessionis in toto ubique regno servandam, sincereque tradendam esse. v. *Piasecii Chron. ad a. 1597.* Inter Reformatos hoc tempore *Conradus Vorstius*, Theologis Heidelbergensibus partim Arianismi, partim Papismi suspectus visus est. Ideo prolixa ad illos epistola a. 1598. exarata se ab hac culpa purgare nisus est, quæ *in Epist. Eccles. & theolog. Arminian. p. m. 61. seqq.* legitur.

§. 21.

In ditione Anhaltina, nondum conquieverant litigia Theologorum de Exorcismo, de usu altarium & imaginum in templis; licet Wittebergenses Theologi eosdem semel atque iterum confutassent. Id quod Papæis offendiculum præbuit, teste *Piasecio Chron. fol. 113.* confer *Consil. Theolog. Witteberg. f. 371 seqq.*

§. 22.

Ridiculum est, quod a. 1599. Canonici

Mar-

Marsilienses, Pontificem R. per legatos rogarunt, ut grandes pisces, quos balænas vocabant, excommunicaret; ne in mari vicino navigationes turbarent. Assurrexit petitioni Pontifex, an vero ejus fulmine pisces territi fuerint, non legitur. vid. *Osiandri Hist. cit. p. 1133.* Henricus autem R. Galliæ hoc anno, Hugonotis pacem religiosam, publico decreto indulsit, cujus leges *Piasecius Chron. f. 172. seq.* memorat. Cum ante a. 1590. *Edictum Nannetense* pro libertate Hugonotorum esset conditum, quod *Heideggerus Hist. Papatus Period. VII. p. 536. seq.* describit. Hôc sacrificulorum natio magis irritata, non ante acquievit, donec Rex Hugonotos ferens, an. 1610. d. 14. Maji, profligatissimi hominis manu, & quidem cultro confossus occumberet. vid. *Gramondi Hist. Gall. l. 1.* Quo e vivis sublato, libertas Hugonotorum nutare cœpit.

§. 23.

Quod DOCTRINAM hoc ævo publice receptam attinet, illa secundum tres Sectas, in quas Ecclesia scissa fuit, tradi pos-

ſet. Enimvero cum inſtituti noſtri ratio haut ferat, iſtam partitim recenſere; *Lutheranorum* ex libris Eccleſiæ noſtræ Symbolicis repetenda; *Calviniarum ſeu Reformatorum ex corpore ſeu Syntagmate Confeſſionum* eorum, Genevæ an. 1612 & 1654. publicata, tum etiam ex Zwinglii, Calvini & Theodori Bezæ ſcriptis petenda eſt; *Romano-Catholicorum* vero ex Concilii Tridentini decretis, quæ publicam inter Papæos autoritatem nacta ſunt, cognoſcenda eſt. confer *D. Hülſemanni Manualis Aug. Confeſſ. Diſput. XIX.*

§. 24.

REGIMEN ECCLESIÆ externum, magnam pro religionis diverſitate mutationem ſubiit. Nam Romanenſis cœtus, regimen monarchicum Pontificis R. in Conciliabulo Tridentino firmavit. Pontifices autem, qui a tempore Reformationis ſedem Romanam tenuerunt, nihil eorum, quæ potentiæ ſuæ ſtabiliendæ inſervire viderentur, procurare intermiſerunt. *Leo X.* voluptatibus immerſus, fulmine excommunicationis Lutherum proſternere

nere nitebatur. *Hadrianus VII.* vir integrioris vitæ ac animi moderatioris, de Reformationis ſtudio fruſtra ſollicitus, non diu ſedi præfuit, ſæpe conqueſtus; nil infelicius ſibi in vita contigiſſe, quam quod imperaſſet. *Clemens VII.* in Carolum V. iniqvus, dominatum ſuum ſtabilire magis ſtudebat, quam Eccleſiæ commodum promovere. *Paulus III.* de opprimendis Lutheranis varia conſilia agitavit. *Julius III.* Veneri ac ventri deditus, apud ipſos Romanenſes male audiit. *Marcellus II.* paucorum dierum Pontifex, nec nomen, nec mores mutare voluit. *Paulus IV.* homo ambitioſus, ſeptuaginta Cardinales adſcivit, exemplo vel ſeptuaginta ſeniorum aut ſeptuaginta Chriſti diſcipulorum; novam *Sodalitatem novi amoris* inſtituit; regno Neapolitano inhiavit, ac *Inquiſitionis* tribunal confirmavit. Improbavit etiam Caroli V. abdicationem Imperii ſe inconſulto factam, *Thuan. l. 21.* *Pius V.* homo vaferrimus & dominandi cupidus, Concilium Tridentinum, tanquam legem fidei perpetuam & univerſalem, omnibus

obtrudere satagit. *Pius V.* animum quidem ad emendandos cleri populiq; mores adplicuit, & *Catechismum* Romanum ex decreto Concilii Tridentini publicavit; sed tamen Maximiliano II. Imperatori infensus fuit, quod A. Confessioni addictos foveret. Gregorius XIII. novum Calendar. publicavit, ac Jus Canonicum nova Bulla edita muniit, Hispanum & Gallum adversus Protestantes excitavit. Nuntio de laniena Parisiensi crudelissima, Romam allato, recta cum Cardinalib9 ad B. Marci templum concessit, Deoq; pro isthac nefanda strage, solenni ritu gratias egit, ordinans simul, ut eo nomine Jubileum publicetur, apud *Thuan. l. 53.* Jesuitis quoque licentiam veterum ac recentiorum scripta, ubi R. Ecclesiæ adversarentur, castrandi dedit. *Sixtus V.* homo avarissimus, omnia munera venalia habuit ac Henricum R. Navarræum excommunicavit, Bellarmino succensens, quod potestatem temporalem Papæ nonnisi indirecte convenire, tradidisset. Parricidium Henrici III. R. Galliæ nefarium, oratione

tione,gratulabundus adprobavit. *Thuan. l.95.* Verſionem Latinam Bibliorum declaravit *authenticam. Urbanus VII.* tredecim dierum Pontifex, ante coronationem obiit. *Gregorius XIV.* Henricum IV. Galliæ Regem excommunicavit, cives ejus omnes fide obſequii abſolvens, ſed altero Pontificatus anno obiit. *Innocentius IX.* paucos dies, ultra duos menſes Pontificatum tenuit. *Clemens VIII.* a bello alienior, Gallum inter & Hiſpanum pacem procurat, ac Eliſabetham R. Angliæ ad Romanam Eccleſiam perducere fruſtra molitus eſt, Latinamque Bibliorum verſionem, non obſtante Sixti V. decreto, denuo emendari curavit.

§. 25.

Lutherani a jugo & imperio Pontificio jam immunes, ſuo jure, in regimine Eccleſiæ uti cœperunt. Nam Principes & Ordines Proteſtantes, Jus circa ſacra, quod etiam *Epiſcopale* audit, ſibi iterum aſſeruerant. Quod in Pace Religioſa Auguſtana a.1555. ipſis confirmatum fuit. vid. *Receſſ. Imper. a. 1555. §. 15. 16. ſeqq.* Ideo conſti-

tutis legibus & judiciis Ecclesiasticis, quæ Consistoria appellantur, libere id exercuerunt, abrogata Episcoporum Romanensium jurisdictione. v. *D. Schilteri de libert. Eccl. Germ. l. VII. c. 14.* Inter Reformatos autem, de eo, contentio exorta fuit; cum multi juxta Genevienſium disciplinam, quam Calvinus introduxerat, id juris Clero & populo vindicatum irent; alii vero id imperantibus tribuerent. Unde in Anglicana Ecclesia magno postea fervore, super regimine Episcopali, & Presbyteriali, certatum fuit. Presbyteriani enim Episcopale regimen impugnant atq; rejiciunt. Quia Calvinus nullam hierarchiæ speciem, quæ in principatibus obtinet, adprobare voluisse visus erat.

§. 26.

DISCIPLINA ECCLESIASTICA à Luthero quidem doctrinæ inprimis repurgandæ intento, non statim in omnib9 emendari potuit; multum tamen operæ in ea quoq; reducenda, cum ipso impenderunt D. Bugenhagius, Regius, Dux Anhaltinus Georgius, Brentius, Bucerus, Sar-

cerius,

cerius, David Chytræus & alii pietatis amantes ac prudentes Theologi. Unde consilia, tum salutares Constitutiones Ecclesiasticæ (Kirchen-Ordnungen) de eadem prostant. Quas inter Augusti Elect. Sax. laudari merentur. conf. *D. Schilteri l.c. p. 1115. seqq.*

§. 27.

Circa RITUS & CEREMONIAS Ecclesiasticas, Lutheri prudentia laudatur. Quia ille, quæ in Ecclesia sine peccato servari possunt, abrogari noluit. v. *A. Conf. de Abusib. c. 3. 4. 5. & 7.* At dum Calvinus in Genevensi & Gallicana Ecclesia omnes ritus in Romanensi Ecclesia hactenus inolitos, velut cum pulvisculo eliminare voluit; observatum est, istud rigorem reformationi in Gallia non tantum obstitisse; sed etiam in Anglicana Ecclesia postea Schisma illud Puritanorum excitasse. Multitudo enim ab istis doctoribus eversa, majori indies studio ejus cultus, quem a majoribus per manus traditum acceperant, accendi velut cœpit, veteri doctrina superstitiosa retenta. Prudentius vero

egit Lutherus, quando ex iis ritibus ac institutis, quibus populus diu jam adſvetus erat, non niſi manifeſtas & improbas ſuperſtitiones abrogavit. Ornamenta templorum, æris campani tintinnabula, veſtitus miniſtrorum eccleſiæ peculiares, altaria, cereos, organa in templis, ritus aliquot in Miſſa, & in Baptiſmi actu uſitatos, feſta aliquot Sanctorum & ſimilia intacta reliquit: ut ſe non everſorem antiquæ diſciplinæ, ſed correctorem pravarum conſvetudinum, & aſſertorem ac vindicem Evangelicæ veritatis eſſe, probaret. Religionem enim non omni externo cultu, quo populus maxime capitur & allicitur, nudandam eſſe cenſuit. Præſertim cum ceremoniarum retentarum veſtigia, & exempla in antiquiſſima, eaque pura eccleſia adhuc reperire liceat.

§. 28.

SYNODUS Lutheranorum & Zwinglianorum ſeu Reformatorum, quæ *Colloquia* appellantur, præcipuas juxta annorum ſeriem ſupra jam commemoravimus. Plures *D. Kortholdus in Hiſt. Eccl. Sec. XVI.*

&

& D. Joh. Fechtius in Tab. Hist. Eccl. Sec. XVI. repræsentantibus, recensent. Quas repetere omnes hic & describere compendii ratio vetat. Illud tamen notatu dignum est, quod fructu sperato, omnes fere destitutæ sunt. Romanenses, *Concilium Tridentinum* pro universali perperam venditant. Quod a. 1546. cœptum & 1552. abruptum; sed iterum postea instauratum & an. 1563. finitum est. In hoc Protestantes, qui actores erant, inauditi, a Pontifice R. in propria causa judice, quem illi & reum agebant, damnati sunt. Quapropter illud Protestantes publico scripto edito (stattliche Ausführung ꝛc.) merito rejecerunt. vid. *Chytr. Sax. l. XX. ad an. 1561. & Goldasti Politic. Imperial. parte XXV.* Historia ejus a *Paulo Sarpio* Veneto Theologo Ordinis Fratrum Servorum, sub nomine *Petri Suavis Polani*, Italico Sermone, quem in Latinum *M. Antonius de Dominis* vertit, luculenter descripta prostat. Quam *Sfortia Pallavicinus*, duobus tomis refutare aggressus, Cardinalitiam dignitatem emeruit. At vero de eo opere censura,

quæ

quæ in *Ephemerid. Erud. Gall. tom 1. Ephem. 12.* legitur, hic annotari meretur. *Periculum est, ne quis bujus* (Petri Svavis) *historiam utpote egregie conscriptam præferat Pallavicini historiæ, quæ forsan verior, non autem verisimilior.* Multos certe & graves in eadem errores, cum *Seckendorfius* in historia Lutheranismi, tum *Job. Heinricus Heideggerus, in Anatome Historico-Theologica Concil. Trid.* animadverterunt. Falsa autem scita & dogmata *Martinus Chemnitius, in Exam. Concil. Trid.* demonstravit.

§. 29.

PERSECUTIONES Lutheranorum & Reformatorum, quas in Germania, Bohemia, Italia, Gallia, Hispania, Anglia & Polonia sustinuere, ita multæ sunt; ut Martyrum numerum inire difficile sit. In solo enim Belgio, tempore Ferdinandi de Toleto Ducis Albani, 1800. manu carnificis cecidisse, notum est. Initium ejus tyrannidis jam a. 1550. factum, cum Inquisitio Hispanica, edicto Cæsaris ibi mandata esset, quam *Sleid. l. XXII. p. 678. seq.* memo-

morat, eamque deſcribit. De laniena Pariſienſi ſupra *Period.V.* §.7. quædam retulimus. Ut Henricus VIII. primum, & deinde Maria Regina in Anglia, in Proteſtantes ſævierint, *Camdenus, Thuanus & Burnetus* memorant. confer *Ludovici Rabi* Martyr-Buch/ ſeu hiſtoriam Martyrum Argentorati a. 1572. editam, item *Acta & Monumenta Martyrum Joh. Criſpini.* Sed locum hic illud *Tertulliani* habuit: *Plures efficimur, quoties metimur à vobis! Semen eſt ſanguis Chriſtianorum.* Addi hic meretur perſecutio Græcorum Chriſtianorum in Ægypto; ubi uno die, triginta millia lingvarum iſtis præciſa fuerunt; quia Græce loquerentur. Hiſtoriam hanc ex Meletii Patriarchæ Alexandrini epiſtola ad Ruthenos, *D. Kortholdus Hiſt. Eccleſ. Sec. XVI. p. 750. ſeq.* annotavit.

§. 30.

MEMORABILIA hujus ſeculi ita multa ſunt, ut potiora nobis vix ſummatim attingere liceat. (1. Europæ ſtatus novam faciem induit, ſi multiplicem rerum converſionem, cum in Religione, tum in principa-

cipatuum regnorumque profectu & defectu admirabilem respicias, Principumq; magnorum, Caroli V. Francisci I. R. Gall. Henrici VIII. R. Angliæ & Solimanni Turcarum tyranni ingenia ac fata attendas, a Sleidano & Thuano inprimis annotata: (2. Religio Evangelica, quæ admirabili Lutheri opera, & divinis auspiciis, per pugnas & prælia, ac ipsas medias strages veluti erupit atque crevit maxime; cum illam adversarii potentissimi evertere molirentur. Memorabile hic inter munera infanti Carolo V. in baptismo oblata, munus Archimandritarum, quod Vetus Novumque Testamentum fuit, cum inscriptione: *Scrutamini Scripturas.* Id, quod Lutherus fecit & ab omnibus maxime requisivit. (3. Instauratio meliorum literarum, quarum adjumento Ecclesia majora incrementa cepit. (4. Penetratio Evangelii in regna septentrionis, ubi inprimis tutam invenit sedem. (5. Molimina diaboli, quibus partim per intestinos rusticorum motus violentos, partim per novas fanaticorum & aliorum sectas

pas-

passim excitatas,doctrinam evangelicam suspectam reddere, ejusque progressum impedire molitus est. (6. Pontificum R. ac Principum quorundam consilia violenta & clandestina adversus veritatem coelestem eventu frustrata. (7. Testium veritatis plurimorum constantia. (8. Papatus nutantis duo fulcra, *Inquisitio Hispanica* & nova *Jesuitarum Secta*. (9. Philippi II. R. Hispan. tyrannis infelici exitu terminata. vid. *Grot. Hist. l. VII. f. 330. seq. & Galluccium lib. X. Hist. Belg. p. 468.* (10. Maximiliani II. & Rudolphi II. Imperatorum Rom. moderatio in Religionis negotio laudabilis. (11. Concilii Tridentini iniquitas. (12. Christianismi (impuri licet) per Indiam Orientalem & Occidentalem propagatio, (13. Hispanorum crudelitas, in convertendis Americanis detestanda. Plura ex historia civili addere supersedeo.

§. 31.

In hoc ergo feroci genio seculi, & ambitiosis consiliis atq; conatibus magnorum Principum ac Pontificum R. DEO

pa-

parum placituris, mirandæ divinæ providentiæ ac bonitatis erga Ecclesiam, plurima documenta occurrunt, quæ profani homines divinarum rerum imperiti, dum historiam legunt parum attendunt. Quis enim sine Numine factum credat, Lutherum effecisse, quæ pii tot antea seculis optaverant, sed ne fierent, Pontifices R. maximorum Principum potentia vel tyrannide nixi impedierant? Factum tamen cum maturuisset necessitas reformandæ Ecclesiæ, ministerio hominis, qui magnis & sapientibus seculi viris, vilis & abjectus videbatur. Ita DEUS sapientiam hominum confundit, quando sua causa agitur: ut ipsi pro ineffabili sapientia & bonitate in genus humanum, debitas laudes ac gratias reddamus, puraque mente, quod efficacissimum semper rogandi genus fuit, beneficia ejus in nos collata prædicemus vitamq; Evangelio dignam agamus. Fructus Reformationis, venerandus *D. Elias Veilius de Hist. & Necessit. Reformationis Evangelicæ per Lutherum feliciter instituta Sect. V, art. 5. p. 427. seqq.* recenset.

PERIO-

PERIODI V.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
CAP. II.
De
Hiſt. Sec. XVII.
jam decurrentis.

PRæcipitantis hujus ſeculi res proſperæ & adverſæ, quæ Eccleſiam attinet, equidem multæ ſunt annalibus dignæ; ſed nos inſtituti memores, potiores ſtrictim tantum attingemus, & memoriæ juvandæ cauſa, eas in *quinq;* *Sectiones* diſpeſcemus.

SECTIO I.

§. I.

IN *prima* hac *Sectione*, res ab initio ſeculi, ad annum ſeptimum decimum, quo Lutherani *Jubileum* celebrarunt, memorabimus. DOCTORES & SCRIPTORES, qui in noſtra Eccleſia hoc tempore inclaruerunt, præcipui fuere *D. Ægidius Hunnius, Leonhardus Hutterus, David Rungius, Polycarpus Lyſerus, Salomon Geſnerus, Georgius Mylius, Philippus Nicolai, Joh. For-*

Forsterus, *Fridericus Balduinus*, *Zacharias Sbilterus*, *Henricus Hœpfnerus* & alii Saxonici; Deinde inter Svevicos, *Jacobus & Philippus Heilbrunneri*, fratres, *Felix Bidenbachius*, *Stephanus Gerlachius*, *Matthias Haffenrefferus*, *Theodorus Thummius*; inter Argentoratenses, *Joh. Pappus*, *Philippus Marbachius*; inter Hassicos, *Balthasar Menzerus*, *Johannes Winckelmannus*, & alii, quorum scripta *Paulus Bolduanus*, *in Bibliothec. Theologor. Georgius Draudius in Officin. omn. libr. G. Matthias Kœnigius in Biblioth. Vet. & Nov. & Henningius Witte in Decad. Vit. Theol. ac Diario Biographico*, recensent. Inter Reformatos, Franc. *Junius*, *Amandus Polanus à Polansdorff*, *Is. Casaubonus*, *Matthias Antonius Sadeel*, *Ludovicus Crocius*, *David Pareus*, *Barthol. Keckermannus*, *Paulus Tossanus*, *Abraham. Scultetus*, *Joh. Piscator*, *Jacobus Arminius*, *Franciscus Gomarus*, *Nicolaus Vedelius* & alii, qui in Catalogis Biblioth. Thuanæ, Heinsianæ & Ouzelianæ memorantur. Inter Pontificios eminent *Cæsar Baronius*, *Robertus Bellarminus* Cardinales, *Gabriel*

Va-

Vasquez, *Franciscus Svarez* seu *Svavius*, *Georgius de Valentia*, & alii, *in Bibliotheca Hispana a Nicolao Antonio* memorati. Jesuitarum Germaniam turbantium *Tanneri*, *Hungeri*, *Gretseri & Foreri* nomina, ex scriptis ipsorum aculeatis nota satis sunt. Igitur omissa aliorum recensione, ad rerum enarrationem progrediemur.

§. 2.

Romæ, Clemens VIII. Papa Jubileum an. 1600. celebrat; & cum Tiberis exundasset, *agnum* (ut vocant) *DEI* cum hostia consecrata in eam, certis adhibitis ritibus, projici jussit, ut exundatio sisteretur. Duo etiam Brevia, quæ vocantur, ad Catholicos in Anglia misit, unum ad Clerum, alterum ad populum; ut operam navarent, quantum in ipsis sit, quo mortua Elisabetha, Rex erga catholicam religionem bene affectus eligeretur, teste *Bellarmino Resp. ad Apolog. pro jur. fidel. p. 56. 57. 115.* conf. *Thuan. l. 126. & Heideggeri Hist. Papat. p. 287.* Interea in Styria A. Confessioni addictis, liberum religionis exercitium

tium interdicitur, miniſtris Eccleſiæ in exilium miſſis.

§. 3.

In Germania a. 1602. Marchio Badenſis, Erneſtus Fridericus, miniſtros eccleſiæ ſecundum formulam libri Staffortici, quæ Calvini placita continebat, docere juſſit. Cui mandato Pfortzheimenſes parere recuſarunt. Sed intercedente poſtea Marchione Georgio Friderico, Erneſti fratre, illis religionis libertas permiſſa fuit. Hoc anno, ex voluntate Maximiliani Bavari & Ludovici Palatini Neoburgici, Ratisbonæ Pontificios, inter & Lutheranos Theologos, *Colloquium* inſtitutum, quod XIV. Seſſionibus habitis, absque fructu terminatum eſt. Nam collocutores Pontificii, Hungerus, Gretſerus & Tannerus, ſummum controverſiarum judicem, Papam R. eſſe clamabant; contra Ægidius Hunnius, Heilbrunneri fratres & alii præſentes Theologi Lutherani, ſolam Scripturam S. controverſiarum theologicarum normam eſſe demonſtrarunt. v. *Acta Colloquii iſtius publicata, Oſiandri H. Eccl. pag. 1147. & Kortb. H. E. Sec. XVII. p. 869.*

§. 4.

§. 4.

In Anglia, Elisabetha, Regina vivis excesserat, cui a. 1603. *Jacobus VI.* R. Scotiæ in regno successit. Quem una omnium voce Regem salutatum, Jesuitæ vel in partes suas pertrahere, vel e medio tollere, machinabantur. Vix enim inauguratus fuerat, qvum ex improviso conjuratio adversus eum detegeretur. v. *Thuan. l. 129. & Lundorp. Cont. Sleid. tom. III. lib. 9.* Hoc anno in Delphinatu, Theologi Reformati Synodum Vapincensem, de instauranda Lutheranos inter & Reformatos concordia, celebrarunt. In qua inter alia de sententia *Johannis Piscatoris*, Professoris Herbornensis, pertractatum est. Qui errorem Parsimonii, jam olim a Brentio confutatum revocaverat; Christi *obedientiam activam* nostram justificationem non ingredi; cum eam pro se tanquam creatura legi divinæ debuisset præstare. Enimvero Synodus illa, hanc sententiam rejecit atque improbavit.

§. 5.

In Anglorum Synodo Londinensi an.

1604. instituta, Religio Reformata jam ante recepta confirmatur, Regisque suprema in ecclesia Anglicana auctoritas asseritur; S. Cœnæ trina perceptio minimum quotannis mandatur; baptismum infantum administrare parentibus laicis interdicitur; crucis ceremonia in baptismo, sed cum cautelis, permittitur. vide *Thuan. l. 131.*

§. 6.

Interea in Romanensi Ecclesia, dissidia intestina exorta sunt; cum Jesuitæ assererent, credere Papam tunc Romæ sedentem, Clementem VIII. esse legitimum S. Petri successorem, non esse ex articulis fidei: defendebant etiam, confessionem, quæ inter Sacramenta Ecclesiæ habetur, per epistolam & præcursores edi posse. Id, quod alii negarunt. Verum Papa hæc litigia, in herba velut opprimere consultum putavit. Majoris momenti controversia fuit Molinistica, a *Ludovico Molina*, Jesuita Hispano, a. 1591. jam excitata; sed quæ hoc tempore velut in nervum erupit. Nam is de *auxiliis gratiæ*, Salmanticæ dispu-

ſputans, plus hominis arbitrio in converſione ſua tribuerat, quam Dominicani, qui prædeterminationem gratiæ divinæ aſſeruerant. Hinc Jeſuitæ Molinam defendentes, ab his *Pelagianiſmi*; illi viciſſim a Dominicanis, *Calviniſmi* poſtulabantur. Clemens Papa cum pro Dominicanis pronunciaſſet primum, Jeſuitæ eum (ſed ut Doctorem privatum) erroris arguere non dubitarunt. Quapropter poſt varias diſputationes, & conſultationes Romæ habitas, Paulus V. Papa utriusque partis offenſas metuens, utrique etiam tandem ſilentium impoſuit, quo velut per amneſtiam lis illa componeretur. v. *D. Hülſemanni Diatrib. Scholaſtic. de Auxil. Gratiæ p. 29. & D. Joh. Wolffg. Jægeri Hiſt. Eccl. Decenn. I. p. 167 ſeqq.*

§. 7.

In Thuringia *Eſaias Stiefelius & Ezechiel Meth*, a. 1604. enthuſiaſmi poſtulati ſunt; quod viſiones ac ſomnia divina jactaſſent, ac miniſterium eccleſiaſticum rejicientes, illum cœtum tantum eccleſiam veram eſſe affirmaſſent, quæ omni macula

& ruga, h. e. peccatis & infirmitatibus careret. vid. *D. Kromayeri Hist. Eccles. p. 657. seq.* Opposuit illi sese Böhmius, scriptis, quæ inter reliqua ejus opera Amstelædami excusa prostant. Innotuit hoc tempore Societas *Fratrum Roseæ crucis*, (Rosen-Creutzer) qui feruntur nomen a quodam Christiano de Rosencreuz, aurei lapidis equite habere. Hunc autem circa exitum Seculi XIV. Spiritus S. lumine collustratum, philosophiam sublimiorem calluisse, & Sectatores suos, sub jurisjurandi formula obstrinxisse, ut regulas vitæ præscriptas sibi servarent, nec arcana disciplinæ suæ (inter quæ & χρυσοποιΐα refertur) eliminarent. v. *Andr. Libavium* in libello: Wohlmeynendes Bedencken von der Forma und Confession der Brüderschafft &c. & *Kromayeri Hist. Eccl. p. 655.*

§. 8.

Marpurgi a. 1605. nova inter Lutheranos & Reformatos dissensio erupit. Nam Mauritius Landgravius Hassiæ, cui ditio Marpurgensis per obitum Ludovici patrui sui obvenerat, Calvini placita Mar-

purgenses sequi jussit. Illa vero amplecti D. Winckelmannus, Balthasar Menzerus & Henricus Leuchterus recusarunt. Quapropter his ex Academia dimissis, & a Ludovico, Gissæ in nova Academia constituta receptis; Valentinus Schonerus, cum pro concione publice Reformatorum placita instillare primum ausus esset, plebs ad templum convolavit, huncque Pastorem male multatum e suggestu pæne semianimem deturbavit. v. *Thuan. l. 133.*

§. 9.

Hoc anno post excessum Clementis VIII. magna in conclavi contentio inter Cardinales, propter electionem novi Pontificis, suborta est. Quam historiam Cardinalis *Perronius*, *& D. Jægerus Hist. cit. l. 6. c. 1. & 3.* describunt. Tandem factione Gallicana prævalente, favore ejus, *Paulus V.* electus est, qui se *Vice-Deum, Christianæ reipublicæ monarcham invictissimum, & Pontificiæ omnipotentiæ conservatorem acerrimum* salutari passus est. vid. *Heideggeri Hist. Papat. p. 322.* Per id tempus Pseudo-Demetrii in Moscovia a Jesuitis, ut cre-

ditur, ſubornati, magnas turbas dedere. De quibus *Piaſecius Chron. fol. 222. ſequ.* agit.

§. 10.

In Anglia, eodem anno, diriſſimum Jeſuitarum conſilium, adverſus Regem, levi ſane indicio patefactum eſt. Nam illi homines ſcelerati, conjuratione facta, cellam ſubterraneam ædibus Weſtmonaſteriæ ſubjectam conduxerant, quam 36. doliis pulveris nitrati completam incendere inſtituerant; ut Rex, Principes, omnesque Ordines in comitiis Angliæ congregati, ceu fulmine icti & in ſublime jactati, una internecione delerentur. Unde iſta *conjuratio pulveraria* dicta eſt. Quam *Camdenus* peculiari libro, cui titulus eſt, *Actio in Henricum Garnetum Soc. Jeſuit. in Anglia Superiorem*, &c. *Thuanus l.135. Iſ. Caſaubonus Epiſt. ad Frontonem Ducaum p.704. ſeqq.* & *Joh. Barclajus ſub finem Euphorm.* deſcribunt. Decretum inde ab Ordinibus Regni, ut omnes ac ſinguli cives atque incolæ jurejurando adacti, Jacobum, legitimum dominum ſuum agnoſce-

rent, ipſique parerent; neque Pontifici R. aut regnum abrogare Regibus, aut ſubjectos, officio magiſtratibus debito ſolvere licere. Quod decretum cum Pontifex, Bulla edita, rejiceret; ipſe Rex *Apologiam pro Juramento Fidelitatis* adornavit. Hanc Bellarminus, ſub nomine *Matthæi Torti*, oppugnavit; ſed a Rege *Præfatione monitoria, ad omnes Principes Chriſtianos* publicata, viciſſim confutatus. conf. *Johnſtoni Hiſt. l. 13. Piaſec. Chron. f. 256. ſeqq.* & *Iſ. Caſauboni Epiſt. ad Frontonem Ducæum*, quæ in Græviana editione eſt, 624.

§. 11.

Hoc tempore, Paulum V. Pontificem præfervidum, Veneti offenderant; quod publico edicto ſanxiſſent, non licere bona immobilia in Clericos transferre, nec templa & monaſteria nova absque Senatus cõſenſu erigere, aut clericos graviora crimina admittentes, judicio magiſtratus civilis eximere. Has & alias ob cauſas, Pontifex fulmine excommunicationis Venetos ſatis imprudenter feriit. At illi Jeſuitas e ditione ſua ejicientes, *brutum* il-

lud *fulmen*, per *Paulum Sarpium & Johannem Marsilium*, perstrinxerunt & confutarunt; cum *Baronius & Bellarminus* caussam Papæ frigide satis defenderent. vid. *D. Jægeri Hist. Eccl. l. 7. c. 1.* Interim cum ad arma res spectaret, Rex Galliæ Henricus IV. Pontificem, ad mentem saniorem reduxit. Nam orator ejus illi persvaserat, Venetos clam ad se evocatis Geneva sacerdotibus, moliri ab Ecclesia Romana defectionem. Quo audito, Pontifex cum illis in gratiam rediit. vid. *Thuan. lib. 137. Lundorpii Cont. Sleid. tom. 3. l. 12. 13. & Piasec. Chronic. f. 243. seq.*

§. 12.

In Germania interim Professor Helmstadiensis, *Henricus Boëtius*, novo litigio ansam dederat, cum publice asseruisset, fructum resurrectionis Christi ad omnes homines indifferenter, pios ac impios pertinere; ita, ut impii etiam vi ac virtute resurrectionis Christi aliquando resurrecturi essent. Quam sententiam D. Balduinus Wittebergensis Theologus confutavit, demonstrans vi justitiæ divinæ impios resur-

ſurrecturos eſſe, ut judicium Chriſti juſti judicis ſubeant.

§. 13.

In Svevia, *Donawerdæ* Abbas cœnobii S. Crucis, novam tumultus anſam 1607. dedit. Civitas enim illa Imperii A. Confeſſioni addicta, a Cæſare proſcripta & privilegiis exuta, Bavariæ Duci adjudicata fuit ideo, quod plebs Abbatem ſua publica ſacra (*Proceſſionem* vocant) præter ſolitum, per urbem exercere tentãtem impediiſſet, omnemq; ejus adparatum & pompam diſturbaſſet. Inſolens pœna hæc omnibus Proteſtantibus videbatur, qui Donawerdenſes inauditos, pro innocentibus habebant. v. *Thuan. l. 138*. Anno 1608. Cracoviæ Sociniani Catechiſmum publicaverant, quem Theologi Wittebergenſes confutarunt. v. *Conſilia Theolog. Witteb. f. 661. ſeqq.* Per id tempus Anti-Trinitarii etiam per Germaniam virus ſuæ doctrinæ ſparſere, eoque Altorfinam Academiam infecerunt. v. *Ruari Epiſtol.*

§. 14.

Anno 1609. Romam Perſarum Regis

legatus venerat: Quem cum Pontifex regio splendore excepisset, effecit, ut liberior transitus in Persidem religiosis, quos vocant, missionariis, ad disseminandam doctrinam Romanensem concederetur. v. *Piasec. f. 258.* Quo tempore Rudolphus II. Imper. rogante Electore Sax. Bohemis, Silesiis & Moravis pleniorem religionis Evangelicæ libertatem indulsit, eamque diplomate, seu, ut vocantur, *literis Majestatis* confirmavit; multum licet indignantibus Papa, Hispanis & Jesuitis. vid. *Piasec. Chronic. f. 312.* & *D. Jæger. l. X. c. 1.* Templorum valvis, in antiqua urbe Pragensi, affigebatur carmen:

Templa patent, Leo lætus ovat, firmante Rudolpho,
Quam dederas Fidei, Maximiliane, fidem.

v. Wengerscii Hist. Eccl. Slavon. l. 1. p. 66.

§. 15.

Lugduni Batavorum *Jacobus Arminius* sacras literas professus, à trita Reformatorum doctrina, in certis partibus recesserat; puta *in quinque articulis*, de Prædestinatio-

tio-

tione, Redemtione per Christum facta, Libero hominis arbitrio, Conversionis gratia & Perseverantia in fide. Huic *Francisc. Gomarus* collega ejus, se primum objecit; docens, æterna & immutabili DEI lege fixum, cui hominum salus destinaretur, quis in exitium tenderet: inde alios ad pietatem trahi, & tractos custodiri, ne elabantur: relinqui alios communi humanitatis vitio & suis criminibus involutos. Utroque horum multos adsectatores nacto, scissa non modo ecclesia Reformatorum fuit; sed ipsa Batavorum respublica tumultu postea conquassata. Neq; enim cum Arminio hoc anno 16 9. vita functo sepulta fuit discordia, sed vehementius excitata: unde sectarum nomina *Arminianorum* & *Gomaristarum*, quæ mox *in Remonstrantium & Contraremonstrantium* vocabula transierunt. vid. *H. Grot. Histor l. 17 f. 552. seqq. D. Jægeri Hist. Eccl. l. IX. & Spanhem. Elench. Historico-Theolog. Controv. cum Arminian.*

§. 16.

Rex Hispaniæ Philippus III. induciis

cum Batavis in duodecennium, an. 1609. pactis, insequenti anno, Ivasu Francisci Sandoval, Ducis Lermensis, novies centies Maurorum millia, ex Hispania ejecit. Horum enim posteri Christianorum sacra professi, res novas moliebantur, atque a R. Galliæ Henrico IV. clam auxilia petierunt. v. *Marianæ Hist. Supplem.* ad hunc annum p. 41.

§. 17.

Hoc tempore, *Unio Evangelicorum*, seu fœdus quorundam Protestantium Halæ Svevorum coaluit. Ejus autor & Conciliator Elector Palatinus, Fridericus V. erat. Qui machinationes Jesuitarum, quorum autoritas magna in aulis Principum Catholicorum fuit, animadvertit, ne in ipsum ac cæteros, quos vocabant, Calvinianos, vis Pontificiorum primum erumperet; cum exemplum Donawerdæ ante oculos versaretur. Accesserant illi, quidam e Lutheranorum Ordinibus. Sed Elector Sax. istam unionem constanter aversabatur; etsi ad vim, si inferretur, propellendam tantum spectaret. Cui mox aliud

aliud Pontificii fœdus, quod *Ligam Catholicam* vocabant, Würtzburgi convenientes oppoſuere. Hujus dux, Maximilianus Bavarus, Proteſtantibus maxime infenſus princeps, electus eſt. v. *Pufendorfii Rerum Svecic. Hiſt. l. 1. §. 18. & 19.*

§. 18.

Dum hæc in Germania fiunt, in Gallia Rex Henricus IV. Hugonotorum patronus adhuc, ſceleratiſſimi ſicarii Franciſci Ravaillac, Jeſutairum diſcipuli manu, an. 1610. peremtus occumbit. v. *Cont. Thuan. lib. 3. p. 84. & Gramond. Hiſt. l. 1. p. 7. ſeqq.* Quo tempore confutatio doctrinæ Marianæ prodiit, autore Patre Cotono, qua juxta Conſtantienſis decreta Concilii, erroneæ aſſertiones damnabantur Societatis Jeſu nomine. Damnatus item Parlamenti Lutetiani placito, Bellarmini liber, quem in *Barclajum de poteſtate R. Pontificis* ſcripſerat. Intercedebat autem Nuntius Papæ, obtinebatq; per Reginam, ne manu carnificis combureretur. Eodem anno prodiit *Cardinalis Baronii tom. XI. Annalium,* in quo Hiſpaniæ regibus negat eſſe

in Siciliam jura,qualia posſident. Regis igitur Catholici edicto, opus illud rejicitur,ipſeq; autor non multo poſt, factione Hiſpana,à prima Sede excluditur,ad quã ſuffragiis multorum Cardinalium vocabatur,teſte *Gramondo l.1.Hiſt.p.10.* Jeſuitis interim in Gallia præcipitur,ut niſi regno ejici iterum velint,quatuor hos articulos adprobent:(1. Papam nullum habere jus in Reges: (2. Concilium eſſe ſupra Papam: (3.Clerum,à politici magiſtratus judicio non eſſe exemtum: (4. Confesſionem auricularem,ſi vitam Regis concernat, non eſſe reticendam. v.*Jægeri Hiſt.Eccl.Decad.II. l.11.c.4.*

§. 19.

Sub initium anni 1611. Aquisgrani,ob liberum religionis exercitium Proteſtantibus interdictum,tumultus exoritur. Quo ſedato,Proteſtantibus extra urbem ſacra ſua obire permiſſum fuit. Hagæ autem Comitis inter Gomariſtas & Arminianos *Collatio*,ſine fructu inſtituta fuit,quam *Jægerus H.E.Dec.II.l.1.c.7.* deſcribit.

§.20.

§. 20.

Ordines interim fœderati in Belgio a. 1612. edicto promulgato, prohibent; ne Jesuitæ in suis ditionibus scholas habeant, aut Missas celebrent. Hac de caussa in Belgio Regio, vicissim Reformatæ religionis ministris, intra 14. dies emigrare mandatum fuit. v. *Piasec. Chron. f. 282.*

§. 21.

In Misnia hoc tempore *Valentinus Weigelius*, pastor Tschopaviensis, novæ hæresis postulatus fuit; quod fanatica dogmata sub novis & portentosis vocabulis sparsisset. Ideo *Nicol. Hunnius*, *Theodorus Thummius in Impietate Weigeliana & Joh. Crocius in Anti-Weigelio*, calamum adversus scripta ejus strinxere. Eodem tempore *Jacobus Bœhmius*, sutor Görlicensis, divino afflatu se regi ferens, librum sub titulo *Auroræ* (Morgenröthe) conscripsit, qui novos motus excitavit, aliis Bœhmium ceu novum *Philosophum Teutonicum* defendentibus, aliis damnantibus. *D. Kortholdi in Hist. Eccl. Sect. 1. c. 2.* de ejus dogmatibus, judicium est: *Quod alias*, ait, *ad*

ad dogmata Bœhmii attinet, quæ in libris ejus ſparſim continentur, vix quisquam accuratum eorum texet catalogum; cum ex obſcuris & ambiguis verbis nunc hos, nunc illos ſenſus extorquere liceat. vid. *Acta Bœhmiſtica præmiſſa ejus operibus Amſtelodami an. 1682.* evulgata.

22.

Matthias Imperator a. 1613. Ratisbonæ comitia indixerat, in quibus *Unioni* adſcripti Proteſtantes ſæpius ingeſtas querelas, contra enormem judicii aulici autoritatem, Tribunalque Spirenſe in Pontificios pronum ingeminabant; ſimul quod decretum Auguſtanum in alienos ſenſus traheretur, & ipſorum ſalus in lubrico poneretur, ſi, quod hactenus factum erat, ſuffragia in conventibus Ordinum circa negotia religionis, & alia ad ſtatum ipſorum pertinentia, numero valeant, quo ſemper Pontificii vincere poſſent. Enimvero iſtæ querelæ fruſtra fuerunt. vid. *Pufend. Rer. Svec. l. 1. §. 19.* Hoc tempore *Cyrillus* Patriarcha & Papa Alexandrinus, epiſtolam ad Joh. Uytenbogartum de ſtatu Ecc-

clesiæ Græcæ in Ægypto exaravit, quam *D. Jægerus H. E. Decad. II. lib. 3. cap. 5.* inseruit.

§. 23.

Anno insequenti, cum Sigismundus, Elector Brandenburgicus religionem Reformatam, & Wolffgangus Wilhelmus Palatinus Dux Neoburgicus Pontificiam amplexi essent; novi in eorum ditionibus animorum motus, ob religionem Lutheranam mutatam, excitati sunt, de quibus in *Mercurio Gall. Belgic.* legi potest. Non minores in Hispania motus concitavit controversia, de conceptione Mariæ Deiparæ, *maculata, an immaculata sit?* Nam Franciscus a San-Jago Ordinis Minoritarum monachus, præmonitum se ajebat a diva Virgine Gvadalupensi, in signum annulo accepto, de futuro post aliquot annos (non tamen sine contradictione & tumultu) incremento venerationis & cultus erga suam immaculatam conceptionem. Hinc magnæ per Bæticam provinciam de conceptione immaculata Mariæ festivitates institutæ, affixa tropea *Ma-*

ria-

riana de peccato originali victoriæ. Inde certamina inter Dominicanos & Franciscanos acerrima. Quæ cum Rex ipse componere nesciret; Romam misit legatos, ut a Pontifice controversia terminaretur. Verum ille utriusque litigantis partis offensam veritus, super ista pronunciare ex cathedra supersedit. Acta hujus litigii *D. Jægerus H. E. Decad. II. l. 4. c. 1.* recenset.

§. 24.

Anno 1614. *Davidis Parei*, Theologi Heidelbergensis *liber votivus*, cui titulus *Irenicum*, sive de *Unione* & *Synodo* publicatus, quo Lutheranos ad Syncretismum in unitate Spiritus, per vinculum pacis in mansuetudine, tolerantia, moderatione & charitate Christiana ineundum invitat, novas in Ecclesia lites peperit. Nam illum *D. Sigwartus* Tubingensis theologus mox confutavit. Inde origo controversiarum de Syncretismo in Germania postea enatarum arcessitur. Etsi in Synodo Sendomiriensi, seculo antecedenti, id vocabuli simili sensu usurpatum legatur. Liber

Con-

Conradi Vorſtii de DEO & attributis ejus in Anglia juſſu Regis ad ignem damnatus fuit, memorante *Iſ. Caſaubono epiſt.* ad Perronium Cardinalem, *p.m.899.* ſed Andreas Reuchlinus, hoc anno, ea propter paræneſin ad Caſaubonum, graviſſimam evulgavit, quæ inter *Epiſt. Arminianorum p. m. 422. ſeqq.* legi meretur. Enimvero Vorſtium a Socinifmi labe, non fuiſſe immunem, ipſius ſcripta, puto, loquuntur.

§. 25.

Hoc anno, comitia generalia Lutetiæ Pariſiorum regiis literis indicta ſunt; ut de ſuprema Regum auctoritate in temporalibus, adverſus Papam R. & ejus paraſitos ſtatueretur. Nam compertum fuerat, hoc ipſo anno *Franciſcum Suarem*, Jeſuitam Hiſpanum, librum juris publici feciſſe, quo peſtilens dogma, Pontificem R. jus vitæ ac necis habere in Reges aſſeritur. Hiſtoriam rei geſtæ & momenta cauſæ doctiſſimus Sorboniſta, *Edmundus Richerius*, libro de *Poteſtate Eccleſiæ in rebus temporalibus a. 1692.* publicato *l. 1.* & *Gramondus l. 1. Hiſt. p. 57. ſeqq.* exponunt.

§. 25.

§. 25.

In Germania Dux Neoburgicus, nuper ſacra Pontificia profeſſus, a. 1615. ſubjectos ſuæ ditioni eadem amplecti, miſſasq; frequentare jubet. Habitum hac de cauſa Neoburgi fuit colloquium, inter Jacobum Heilbrunnerum & Kellerum Jeſuitam, qui illius librum, Uncatholiſch Pabſtthum/impugnavit. *Valentinus Smalcius*, Socinianus, commentarium in c. 1. Joh. Senatui Argentoratenſi, hoc anno inſcripſerat, qui illum ut Photinianiſmi ſuſpicionem amoliretur, rejecit atque refelli curavit. In Belgio, Ordines Hollandiæ & Weſtfriſiæ, Arminianorum & Gomariſtarum contentiones invaleſcentes magis, publicato decreto componere ſtudēt. Quod ſtudium R. Angliæ Jacobus adprobavit. De aliis controverſiis ſacris, hoc tempore in Belgio fœderato agitatis, ut D. Molinæi, Vorſtii, Socinianorum, *Hug. Grotii Epiſtolæ*, hoc anno exaratæ legi merentur.

§. 26.

Anno inſequenti, in Gallia tum ob receptionem Concilii Tridentini, tum ob fœ-

fœdus Condæi principis cum Hugonotis initi, factiones exortæ, quas *Gramondus l. 2. Hist.* describit. Romæ Pontifici nolenti fuit, intelligere, *M. Antonium de Dominis*, Archiepiscopum Spalatrensem, ad Reformatos transiisse, & Londini coram Rege Jacobo, Romanensem religionem ejurasse; præsertim cum libros de *Republica Ecclesiastica* evulgasset. Quanquam, ut erat in religione vertumnus, postea Romam redierit. v. *Grammondi Hist. l.3. p. 196. D. Jægeri Decad. II. l.6.c.1. seqq & Epist. Grot.* ad ipsum exaratam *f 44.* In Gallia etiam hoc tempore, a Rege, Jesuitæ facultatem scholarum in omnes scientias, obluctante licet Sorbona & obstrepente Senatu Parisiensi, obtinent, v. *Grammond. Hist. l.3. p. 197. seq.* Pontifex R. Paulus V. a Rege Catholico denuo sollicitatus, ut controversiam *de Conceptione S. Mariæ* decideret; respondit, *Spirit. S.* (quem alias in pectore se habere jactat) *sibi nondum revelasse.*

§. 27.

Interea per Provincias Cæsaris, religio Protestantium latius se diffuderat. Quia

Ma-

Maximilianus II. amplissime illis de Aug. Confessionis doctrina caverat, adhibitis in consilium Joachimo Camerario & Davide Chytræo, clari nominis inter Lutheranos viris. Id privilegium a Rudolpho II. confirmatum cum post Matthias abolere conaretur; Austriaci captis armis, ipsius copias profligarunt; ut tunc quidem cœptum persequi, non auderet. Bohemi autem *literarum Majestatis* fide nixi, sibi tutiores videbantur. Enimvero Jesuitæ rem astu gerentes, jam consilia evertendæ A. Confessionis doctrinæ agitarant, quæ, cum Ferdinandus II. Imperator esset factus, eruperunt. Is enim eousque pro Romano cultu incaluerat, ut aperte profiteretur, malle se vitæ omniumque bonorum jacturam facere, quam sacra ab isto diversa in suis ditionibus tolerare. Unde postea in Ecclesia Protestantium, longa malorum series.

§. 28.

Inter has vero Jesuitarum molitiones, a. 1617. Elector Saxoniæ Joh. Georgius I. in memoriam secularem cœptæ Reformatio-

tionis, Jubileum ſolenniſſime celebrat. v. *Weckii Chronic. Dresdenſ. f. 320.* Cujus pietatem, alii quoque Status Proteſtantes per Germaniam imitati, ſimiles feſtivitates inſtituere, quas *Gramondus*, ut eſt hac in parte dicax, *l. 2. Hiſt.* ſalſe & etiam inepte perſtringit.

Hiſt. Sec. XVII.

SECTIO II.

§. 1.

SEctio hæc *ſecunda*, res ab anno 1618. usq; ad a. 29. (quo Ferdinandi II. *Edictum* adverſus Proteſtantes promulgatum eſt) complectitur eccleſiaſticas.

§. 2.

Ad has pertinent primum *Synodus Dordracena*, deinde converſio rerum in Bohemia. Nam poſtquam diſſidium inter Arminianos & Reformatos, de *quinque articulis* exortum, hactenus amicabili modo non potuiſſet componi, & partium ſtudiis civitates etiam diſſiderent, tumultu interdum perſtrepentes; anno 1618. *Synodus Dordraci* convocata eſt, ad quam non

tan-

tantum Batavi, sed exteri etiam Theologi e Britannia, Palatinatu, Hassia, Helvetia & aliis Germaniæ partibus convenerunt. Johannes Bogermannus, Pastor Ecclesiæ Leovardiensis, Synodo præsidebat. Arminianorum seu Remonstrantium causam agebat *Simon Episcopius*, os Remonstrantium dictus, vir doctissimus gravissimusque. Enimvero hic nomine Remonstrantium, contra modum procedendi protestatus est; quod qui adversam partem tutabantur, sederent judices, qui inauditos (ut in Synodo Tridentina) Remonstrantes damnarent. Multis cordatis ea judicii forma displicebat, nec Mauricius, Princeps Arausionensis, invidia caruit. Interim Reformati rejecta Arminii doctrina, Confessionem Belgicam, & Heidelbergensem Catechesin confirmarunt. Prolixa est historia, longæ sunt ambages, quæ ex *Actis & Scriptis Synodalibus Dordracenis Ministrorum Remonstrantium in Fœderato Belgio Herdervici impressis, item Simonis Episcopii tom. II. opp. part. 2. nec non Epistol. Eccles. & Theolog. præstantium*

um & eruditorum virorum Amstelodami editis, optime cognosci possunt. Cœpit Synodus illa Cal. Nov. 1618. finita sequentis anni, mense Majo. Paucis post diebus, Grotio ad captivitatem in arcel. övenstein damnato (ex qua tamen postea uxoris ope evasit) Barnefeldius septuagenario major, capitis supplicio affectus est. conf. *Theatr. Europ. tom. 1. p. 580. Epistolicam Narrationem eorum, quæ in Synodo Dordrac. gesta sunt in Epistol. Arminianor. pag. 512.* Occasione harum controversiarum doctissimus *Ger. Joh. Vossius, Historiam Pelagianam*, scripsit & Amstelodami publicavit.

§. 3.

Conversio autem rerum vel motuum in Bohemia, quæ in hunc annum incidit, & insequentibus duravit, paucis ita habet. Matthias Imperator, libertatem religionis Bohemis a Rudolpho confirmatam imminuere cœperat. Unde multa ubique querela Evangelicorum, spes emendationis exigua. Conventus ergo Pragæ actus, in quo, quum durius Cæsaris deputati Guilielmus Slabata, Comes de Martiniz, & Se-

cretarius, Philippus Fabricius, reſpondiſſent; Evangelicorum deputati illos per feneſtram præcipitarunt. Sic jacta alea, libertas Bohemorum magis periclitari cœpit, ut triſtis poſtea eventus comprobavit. v. *Piaſec. Chronic. fol. 313. & Pufend. Rer. Suec. Hiſt. l. 1. §. 22.*

§. 4.

Hoc anno, *Julius Cæſar* (al. Lucilius) *Vaninus*, Italus, primum philoſophiæ & theologiæ, deinde medicinæ cultor, cui in irriſum ſacra & religioſa, (Chriſti humanitatem exſecrabatur; DEUM negabat; ſorte vel caſu omnia fieri diſſerebat; naturam pro matre optima & omnium autrice adorabat) Toloſæ in Gallia, ob nefandum atheiſmi crimen, juſto ſupplicio afficitur. vid. *Gramond. Hiſt. l. 3. p. 210. ſeqq.* Cæterum d. 9. Nov. ſtyl. novi ejusdem anni, cometa horribilis viſus in ſigno Scorpionis, cauda porrecta verſus Orientem, multos terruit, ceu belli funeſti tricennalis futuri præſagium.

§. 5.

Anno inſequenti, Synodo Dordracena fi-

finita, *Arminiani* ejusdem decreta impugnant; quod inique cum ipsis in Synodo, ab adversariis, qui simul judicis & actoris partes sustinuissent, actum fuisset. Ideo Reformati, Arminianos ab officiis publicis excludunt, & magistratus civitatum nova jurisjurandi formula adstringunt. In *Bohemia* vero & annexis provinciis Austriacis, mortuo *Matthia* imperatore, motus ob religionis periculum invalescunt; quod ille ante obitum, *Ferdinandum* agnatum suum, acerrimum Evangelicorum hostem, Bohemiæ designasset Regem. Itaque Ordines Bohemici negabant, regnum a Ferdinando capessi posse, antequam præstita essent, quæ debebantur. Querelas illas ac motus animorum, *Piasecius Chronic. f. 317. seqq.* & *Pufendorfius l. 1. §. 25.* commemorant. Tandem circumspectis rationibus, ordines Bohemiæ, *Fridericum V.* Palatinum Electorem, Reformatæ religioni addictum, sibi Regem constituunt. Unde tristis mali in Ecclesia & republica initium. Ante *Casp. Scioppius*, evulgato *Clas-*

ſico belli Sacri, Principes Catholicos, ad bellum adverſus Proteſtantes accendit. Sed huic virulento ſcripto, *Berneggerus*, ſub nomine *Theodoſii Berenici*, *Tubam Pacis* oppoſuit.

§. 6.

Hoc an. 1620. cum Fridericus V. Pragæ in Regem Bohemiæ coronatus, & mox in prælio prope Pragam victꝰ atq; a Cæſare proſcriptus eſſet; bellum Germanicum, magno Proteſtantium detrimento erupit. Nam Ferdinandus ſtatim Evangelicos in Bohemia, & aliis ditionibus ſuis oppreſſit, aut ejecit, & incentores belli, Jeſuitas ante ex Bohemia proſcriptos revocavit. v. *Pufend. Hiſt. Rer. Suecic. l. 1. §. 32. ſeqq.* Res etiam inter *Unionem* Evangelicorum & *Ligam* Catholicorum, poſt minacia utrinque ſcripta edita, in congreſſu Ulmenſi compoſita fuerat; cum Fœderati nullā curam Bohemiæ ſe habere teſtati eſſent. Itaque magno cum tripudio victoria Cæſaris & clades Friderici, Romæ acceptæ ſunt, dolentibus Bohemis, Sileſiis & Luſatis, quibus jugum Pontificium imminebat. v.

Ja-

Jægeri Histor. Decad. II. l. 10. c. 6. & *Heidegg. Hist. Papat. p. 341. seqq.* In valle Telina, hoc tempore, Evangelicis a Pontificiis magna strages illata, quam *Heideggerus l. c. p. 346.* & *Gramondus l. 8. p. 387.* describunt. Interea doctissimus Jesuita, *Jacobus Reibing*, ducis Neoburgici ecclesiastes, veritatis Evangelicæ convictus, ad Lutheranos transiit, & Tubingæ theologiam professus est nostram. v. *Meteran. l. 39. Sprzel. in Templo Honor. p. 93.* In comitatu Schaumburgico an. 621. d. 27 Julii, nova Academia inauguratur. Sed Heidelbergæ, quam Tillius expugnaverat, sacrificuli missam celebrare cœperunt, spoliata instructissima Bibliotheca, quam Bavarus postea ceu sacri belli manubias, Papæ donavit. Romæ eodem anno d. 10. Octobr. Paulus V. Papa, vita excessit, cujus obitus hoc eteosticho signatus: *MortVVs est VICeDeVs.* In cujus locum Gregorius XV. surrogatus, *Ceremoniale Novum*, h. e. constitutionem de forma eligendi Papam, publicavit, ac Jesuitas quatuor, Ignatium Lojolam, Franciscum Xaverium, Aloisium Gonza-

gam & Stanislaum Coskam, & alios, in divorum seu sanctorum numerum retulit. v. *Heideggeri Hist cit. p. 350.* & *Jægeri Hist. Decad. III. l. 1. c. 1. & l. 2. c. 1.*

§. 7.

In *Hispania* adhuc controversia, de immaculata S. Mariæ conceptione, fervebat. In *Gallia* Rex Edictum Nanneticum confirmat, ap. *Gramond l. 8. p. 571.* in Belgio Fœderato, Petri Molinæi liber, cui titulus: *Anatome Arminianismi*, Arminianos graviter offendit, qui ideo epistola ad illum exarata, virum reprehendunt. v. *Epist. Remonstr. Theolog. p. m. 570. seqq.*

§. 8.

Cæsar interim an. 1622. odio in Protestantes maximo flagrans, instinctu Caroli Caraffæ, Episcopi Aversani, hominis crudelis, eosdem e Bohemia ejecit, frustra pro illis Electore Sax. intercedente. Idem fatum mansit Moravos & Austriacos. In Japonia, hoc anno crudelissime in Christianos sævitum est. Immanitatem persecutionis *Varenius de Relig. Japon.* describit. Culpa excitatæ crudelitatis, ex parte in Jesui-

ſuitas confertur, quorum conſilia, de Papæ autoritate in Japonenſes, iſtis Regulis ſeditioſa viſa ſunt.

§. 9.

Inſequenti anno, mortuo Gregorio XV. Papa, *Urbanus VIII.* eligitur. Qui duci ſeu novo Electori Bavariæ, a quo bibliothecæ Heidelbergenſis ſpolia acceperat, ſubſidia in bellum adverſus Proteſtantes ſubminiſtravit. Unde Tillius exercitus *Ligiſtici* imperator, bellum in Germaniam transfert; quod Proteſtantes aliqui ſerius animadverterunt, hoc nempe ſuum exitium quæri. Hinc variæ de reducenda pace conſultationes initæ, quas tamen Ferdinandus ſubinde inanibus promiſſis eluſit.

§. 10.

Inter Theologos Gieſſenſes, & Tubingenſes, inde ab anno 1619. controverſia de *ſtatu exinationis Chriſti* agitata fuerat; an illa *in nuda κρύψει* ſive *occultatione majeſtatis*; an vero in *reali κενώσει*, ſeu *evacuatione uſus inceſſantis majeſtatis* conſiſtat? Prius cum D. Thummio, Lucas Oſiander & Melchior Nicolai, Theologi

Tubingenses asseruerant: posterius cum D. Feuerbornio, D. Winckelmannus, & ex parte Menzerus affirmarunt. Quorum literas hac de re commutatas, *D. Jægerus Decad. III. Hist. hujus seculi initio* exhibet. Noti etiam sunt de eadem libri editi, *Thummii* ταπεινωσιγραφία, & Feuerbornii κενωσιγραφία. Sed ne majus inde offendiculum Ecclesiæ nasceretur, Theologi Saxonici, jussu Electoris, eam anno 1624. determinarunt, *Decisione*, ut vocant, publicata. Quibus Tubingenses *amicam admonitionem* reposuere.

§. 11.

Hoc anno *Cyrillus Lucaris*, Patriarcha Constantinopolitanus, *Confessionem Christianæ fidei* promulgavit. Quæ cum aliquot Calviniana placita contineret, Cyrillus Berrhoënsis, & Parthenius Constantinopolitani Patriarchæ, illam censura notarunt; Jesuitæ vero ipsum apud Primovesirum, novæ hæresis accusarunt; ut de sede sua dejiceretur. v. *Confess. & Censur.* apud Batavos Gr. & Latine a. 1645. edit. Per id tempus Uladislaus princeps Poloniæ

niæ, Romæ ceremoniam Jubilei Pontificii ſpectans, a Pontifice obtinuit, ut factus ante Baſilicæ S. Petri canonicus, S. Veronicæ linteum, quo Chriſti crucem geſtantis faciem cruore adſperſam dicitur abſterſiſſe, attingere ſibi liceret, apud *Piaſec. Chron. p. 372. ſeqq.*

§. 12.

In Gallia a. 1625. Facultas theologica Pariſienſis, *Antonii Santarelli* Jeſuitæ librum, Romæ hoc titulo inſcriptum: *Tractatus de hæreſi, Schiſmate, apoſtaſia, ſolicitatione ſummi Pontificis, & de poteſtate ſummi Pontificis in delictis his puniendis*, damnat. Quæ ex decreto ſupremæ curiæ, carnificis manu combuſtus fuit; quod in illo, Pontifici poteſtas directiva & correctiva in Principes, aſſerta eſſet, apud *Gramond. l. 15. p. 675. ſeqq.* Ubi P. Coton profeſſus eſt, Jeſuitas aliter Romæ, aliter Lutetiæ ſentire; *quia cum cœlo animus eorum mutaretur.* In Germania interim prævalidis Ligiſtarum armis, Proteſtantes premuntur, Tillium enim eorum ducem Jeſuitis addictiſſimum fuiſſe, conſtabat.

§. 13.

Circa finem an. 1626. Pragenses, *Ossa S. Norberti*, qui ordinis monachorum Præmonstratensis autor habetur, ex consensu Magdeburgensium, quorum olim archiepiscopus fuerat Pragam magna cum pompa transtulere, teste *Piasecio Chron. f. 400. & Carolo Carafa Commentar. de German. Sacra Restaurat. p. 318. seqq.* Unde cum postea urbs a Tillio expugnaretur & devastaretur, Pontificii causam in ablata tanti patroni ossa, contulere. *Ferdinandus* autem *Secundus* hoc tempore, nova edicta in suis ditionibus severa, contra Evangelicos promulgare haut destitit. vid. *Decreta & diplomata ex Cancellaria Aulic. Imperii* conjunctim edita *p. 94. seqq.*

§. 14.

Urbanus VIII. Papa an. 1627. in Bulla Cœnæ Dominicæ promulgata, excommunicavit ac anathematizavit omnes hæreticos, & *qui illis faverent, auxilium aut consilium suppeditando.* Quo, cum non obscure Regem Galliæ peti intelligeretur, illius in Gallia publicatio interdicta fuit.

Nam

Nam Clerus Gallicus, Parisiis congregat9 jam Regi scrupulum: *an armis etiam restituendi, aut juvandi essent illi Principes, qui Sacra a Romanis diversa sectarentur?* exemerant, libro de eo in vulgus edito. Interea Ferdinandus II. novum adversus Protestantes in Bohemia edictum promulgat, quo omnes religionem Romanensem amplecti jubentur. v. *Carafæ Germ. Sacr. Restaurat. p. 343. seqq. & p. 385.* Sequenti anno, in Austria superiori, Nobilibus Protestantibus emigratio indicitur: apud *eundem p. 391. & p. 403.* Per id tempus Londini in Anglia *Maneringus*, ecclesiastes pro concione dixerat: *Regem in omnium civium bona jus habere, ac omnia Regis esse, non solum quoad jurisdictionem, sed etiam quoad proprietatem.* Quo asserto, multorũ civium animi valde commoti fuere. Sed Cantuariensis archiepiscopus, illam concionem pronuntiavit *temerariam.* v. *Jonston. Rer. Britann. l. 22.* Dantisci etiam inter *Hermannum Rathmannum* Ecclesiasten, & alios theologos, anno 25. exorta est contentio, de virtute verbi divini in conversione hominis, quam *Hartknochius*

chius Hiſt. Eccleſ. Prusſicæ l. 3. c. 8. deſcribit. confer *Rathmanni* ipſius *Quæſtiones undecim* Dantiſci a. 1623. publicatas, & *Conſtantini Schüzii*, Theol. Gedanenſis præclare meriti, *Manes Rathmanni intempeſtive evocatos*.

§. 15.

Interea victricia per Germaniam Cæſaris arma, ut Proteſtantibus magnam ſollicitudinem injecere, ita Jeſuitis animos addiderunt; ut pacem Religionis Auguſtæ olim factam, publicis ſcriptis, iisque ſeditioſis oppugnare non amplius dubitarint; calumniantes, Lutheranos ab A. Confesſionis doctrina jam defeciſſe, ac adeo pace illi ſuperſtructa amplius gaudere non poſſe. Hac de cauſſa Theologi Saxonici, juſſu Electoris Sax. ſcriptum apologeticum ſub titulo: Nothwendige Vertheidigung des H. Röm. Reichs Augapfels publicarunt. Quod Jeſuitæ, inter quos dicaciſſimus, *Laurentius Forerus*, iterum ſatyricis atque maledicis libellis (wer hat das Kalb ins Aug geſchlagen? Es müſte wohl eine Kuh lachen: Andreæ Fabricii Brill auff den Evangel. Augapfel ꝛc.) editis infeſtarunt. Ideo tandem laudati

Theo-

Theologi, ut tot calumnias ſimul diluerent, publica autoritate, librum apologeticum Haupt-Vertheidigung des Augapfels/ in lucem emiſere, quem laceſſere denuo turbidi Jeſuitæ non intermiſerunt: Nichts iſt gut für die Augen: Item. *Ex nihilo, nihil fit*. Interea Capitulum Magdeburgenſe, Auguſtum, Electoris Sax. filium ſecundo genitum, Adminiſtratorem Archiepiſcopatus poſtulavit, quod Cæſari parum gratum erat. v. *Carafæ Germ. S. Reſtaurat. p. 394. ſeqq. & p. 402.*

§. 16.

In Gallia *Cardinalis Richelius*, cui ſumma rei Francicæ commiſſa erat, Hugonotorum propugnaculum, *Rupellam*, terra marique obſeſſam, ſub finem menſis Octobris a. 1628. expugnavit. Qua capta, Hugonotorum vires in Gallia concidere, ſimul libertate religionis periclitante, aut ſuccumbente. Hiſtoriam memorabilis hujus obſidionis & conſtantiæ Rupellenſium, *Gramondus Hiſtor. l. 18.* prolixe deſcribit. Pontifex R. Galliæ Regi hac de cauſa gratulatus, his verbis exorſus eſt: *Vox exaltationis & ſalutis in tabernaculis;*

videat peccator & irascatur, Synagoga Satanæ contabescat &c. Literas vero hasce Papæ sanguinarias, *Josephus Hallus* episcopus Exoniensis, publico libello perstrinxit.

§. 17.

In Germania cum insequenti annö 29. *D. Georgius Zeæmannus*, Campidunensium Theologus Lutheranus, jussu Cæsaris, captivus Ehrenbergam, ob defensam publice religionem Lutheranam abductus esset; Cæsar prospero rerum successu nixus stimulantibus simul Jesuitis, *Edictum illud ferale* promulgavit, quo restitui postulavit, bona ecclesiastica post Pacificationem Passaviensem, a Protestantibus occupata, cum fructibus perceptis & percipiendis; simul declaravit, non esse Protestantibus justam querendi causam, si Lutherani Pontificiorum ditionibus expellantur; & quod pax religioni concessa ad eos solos pertineat, qui A. Confessionem amplectantur. Quo ipso Calvinianos excludi, in aprico erat. In recusantes proscriptio decreta, exsecutioni citra exceptionem confestim mandata fuit. Ac ut

in-

insultatio eo foret manifestior, ab Augustana urbe initium fit, abs qua Protestantium Confessioni nomen inditum, cujus cives publico Lutheranæ religionis exercitio arcebantur. v. *Pufend. Hist. Rer. Suecic. l. 1. §. 57. & Theatr. Europ. part. II. ad a. 1629.* Edicto hoc publicato, patuit, quo hactenus Papæ, Cæsaris & Jesuitarum, consultorum pessimorum, consilia & destinata spectarint. confer *Gramondi Hist. l. 4. p. 264. & l. 8. p. 385.*

Histor. Sec. XVII.

Sect. III.

§. 1.

IN hac *Sectione* res ab anno hujus ævi XXX. ad annum XLVIII. quo *Pax Osnabrugensis* conclusa fuit, continentur. Quo temporis intervallo, inter Lutheranos Theologi claruerunt, Matthias Hoë, Henricus Hœpfnerus, Jo. Gerhardus, Albertus Grauerus, Joh. Hülsemannus, Pol. Lyserus, Jacobus Wellerus, Nic. Hunnius, Jo. Georgius Dorscheus, Conradus Dannhauerus, Abrahamus Calovius, Georgius

Ca-

Calixtus, & alii, quorum vitas ſupra laudatus *Henningus Witte* deſcripſit.

§ 2.

Edicto Ferdinandi II. *publicato*, Elector Sax. de ejus iniquitate conqueſtus; per legatos illius abrogationem enixe apud Cæſarem flagitavit. Sed ille ſolitis verborum blandimentis, & an. 1620. deſignato Francofurti conventu, ubi de iſto negotio ageretur, a fortioribus conſiliis hunc avertere nitebatur. Quæ ludibria tamen inanis ſpei, ipſum non moverunt, quo minus Proteſtantium Ordinum pleroſque Lipſiam invitaret, ac cum ipſis, fœdere percuſſo, decerneret, vim opponere, ſi quæ vis ſibi, ob edictum iſtud intentaretur. Quod ceu invalidum, adverſus victorem exercitum Cæſaris & Ligiſtarum, Jeſuitæ deridebant; jactantes fortunam ſuam eſſe quadratam. Et forſan ſpes eorum longe poſitæ non ſefelliſſent, ni DEO procurante, ad partes Rex Suediæ Guſtavus Adolphus poſtea tempeſtive acceſſiſſet. vid. *Theatr. Europ. part. 2. p. 292. ſeqq.* & *Pufend. l. 1. §. 58.*

§. 3.

§. 3.

In conventu illo Lipſienſi ſimul convocatis Theologis, cum Lutheranis, tum Reformatis, de controverſiis, queis a ſe invicem diſſident, colloquium (ſed ſalvo aliorum conſentiendi aut diſſentiendi jure) habitum eſt: ne ob diverſa ſacra, jam hoſte commune ingruente, qui omnium Proteſtantium jugulum peteret, cauſſa communis ſegnius ageretur, aut diſcordia turbaretur. Summam illius colloquii *D. Kromayerus in Appendic. LL. Syncretiſt.* memorat.

§. 4.

Interea Pontifex Urbanus VIII. ope conſilioque, vaſtiſſima Cæſaris deſtinata juvit. Bulla etiam edita, Sectam *Jeſuitiſſarum*, quæ in Belgio & Italia radices agere cœperat, ſuppresſit. vid. *D. Hornbeckii Exam. Bull. Innocentii X. Append.*

§. 5.

Annus, qui ſequitur, trigeſimus primus Proteſtantibus triſtis illuxerat; cum Tillius Magdeburgum d. 10. Maji expugnaſſet atque diriſſime excidiſſet, ſed viciſſim il-

los d. 7. Sept. exhilaravit victoria, quam divina ope, in prælio prope Lipſiam R. Suediæ & Elector Sax. profligato Tillio, obtinuerunt. v. *Puf. Hiſt. Rer. Suec. l. 3.* Libertas Proteſtantiũ cum Religione in acie poſita tum erat; ſi aliter cecidiſſet alea, & adverſariorum ſicut ante, conatibus, tum quoque correſpondiſſet ſucceſſus, de utraque actum fuiſſet.

§. 6.

Et quanquam anno inſequenti 32. Rex Sueciæ glorioſiſſimus, vindex libertatis & religionis Proteſtantium incomparabilis, in prælio ad Luzenam occumberet victor; DEUS tamen ſpes Proteſtantium erexit iterum, atque Ligiſtarum vaſta adverſus Eccleſiam conſilia porro turbavit. Per id tempus in Polonia, Nobiles pacem inter diſſidentes de religione conciliare nitebantur; ita, ut libertas conſcientiæ omnibus eſſet permiſſa. Enimvero huic conſilio clerus maxime, ne ſuccederet, obſtitit. v. *Piaſec. Chron. f. 442. ſeq. 445. 458.*

§. 7.

Anno 1633. inter Ordines ſeu Cantones Hel-

Helveticos, Catholicos puta & Tigurinos Evangelicos, diſſenſio exorta; quod hi Suecis favere arguerentur, cum Conſtantiam oppugnaſſent. Sed Catholicorum minas mox Tigurinorum conſtantia fregit. v. *Pufend. Hiſt. Rer. Suec. l. 5. §. 76.*

§. 8.

In Gallia *Moſes Amyraldus*, & *Claudius Teſtardus*, Jo. Cameronis in Salmurienſi ad Ligerim academia profeſſoris, diſcipuli, adverſarios experti ſunt Molinæum, Frideric. Spanhemium & Andream Rivetum; quod gratiam divinam univerſalem erga genus humanum aſſeruiſſent: hoc eſt, DEUM velle omnes homines ſalvos, ſi credant; nolle autem omnibus dare, ut credant. Quam gratiam adverſarii merito illuſoriam dixere; accuſantes Amyraldum, quod autor divinæ miſericordiæ conſpurcatæ & riſui expoſitæ, ſit. Ille hos contra irreconciliabiles gratiæ Chriſti inimicos dixit. v. *Amyraldi libr. de Prædeſtinat. ejusque annexis materiis a. 1634. Salmurii* publicatum, & *Hülſem. Diatrib. de Auxil. Grat. p. 80. ſeqq.*

§. 9.

§. 9.

Interea temporis in Germania res Proteſtantium nutare videbantur; cum Sueci a. 34. prope Nordlingam, magna affecti clade eſſent, & Elector Sax. pacem cum Cæſare ineundam moliretur. v. *Pufend. Hiſt. l. 6.* Quæ inſequenti anno etiam Pragæ coaluit. v. *Pufend. Hiſt. l. 7. §. 43. ſeqq.* & *Piaſec. Chronic. f. 483. ſeqq.* Multi eam Proteſtantibus minus proficuam, aut etiam tutam fore, augurabantur. Ad Pontificios h.t. JCtus Marburgenſis Helfricus Ulricus Hunnius, Ægidii Theologi filius tranſierat; cujus argumenta, quæ *indiſſolubilia* vocaverat, *D. Himmelius*, Jenenſis Theologus ſolvit.

§. 10.

In Scotia & Anglia, ſacra ac humana miſcebantur omnia. Etenim quum Rex ut Epiſcoporum auctoritatem ſtabiliret & *Puritanismum* aboleret, pariaque utriusque factionis inſtituta, in re ſacra efficeret; formulam ſacrorum (*Liturgiam* vocabant) per *Guilielmum Laudum*, Cantuarienſem archiepiſcopum, componi curaſſet, qua Presbyteria, claſſes & Synodi provinciales,

ciales, quas Presbyteriani defendebant, abrogabantur: *Liturgia* autem ut servaretur, gravisſimam in refractarios pœnam ſanxit. Unde tumultus ubique per Scotiam a Presbyterianis a. 1637. concitabatur. v. *Pufend. Introduct. ad Hiſtor. c. 4. §. 26.* & *Cl. Ludovici Dilucidat. laudatæ introduct. p. 782. ſeqq.* Hinc poſtea Secta *Independentium* exorta, qui, nomine ex re accepto, nullis certis divini cultus formulis, aut præceptis adſtringi, nec ab ullo ſeu eccleſiaſtico, ſeu civili imperio, hac in parte *dependere* voluerunt. v. *D. Hornbeckii libr. de Independentiſm.* Hi deinde novis vocabulis *Conformiſtarum* & *Non-conformiſtarum*, *Separatiſtarum*, *Browniſtarum* & alias diſtincti, novas in Anglia Sectas pepererunt. v. *G. Hornii Hiſt. Eccleſ. Period. III. artic. 2. §. 14. 37. ſeqq.* Qui plusquam quadraginta Sectas ex hoc *Independentium* ceu Trojano equo, proſiliiſſe, §. 42. affirmat.

§. 11.

Lutheranis etiam in Germania, pacis Pragenſis fructu nondum frui licuit; cum Sueci illa includi nollent, & vires recolligerent ſuas, atque fœdere cum Gallo firmiore

miore percuſſo, arma in ipſos Proteſtantes, qui pacē iſtam amplexi erant, converterent, eaq; poſtea victricia, per Germaniam, Bohemiam late circumferrent; donec pax Osnabrugenſis concluderetur.

§. 12.

In Eccleſia autem Pontificia interea acris contentio enata fuit. Nam *Cornelius Janſenius*, Lovanienſis primum profeſſor, poſt Yprenſis in Belgio Epiſcopus, de *Gratia divina* & *Libero arbitrio*, ex Auguſtino aliter, quam Jeſuitæ, docere cœperat. Et cum illo anno 1638. mortuo, liber ejus, *Auguſtinus* inſcriptus, prodiiſſet, *quinque* in eo *propoſitiones* Jeſuitæ oppugnarunt, quas Urbanus VIII. Innocentius X. & tandem etiam Alexander VII. Pontifices damnarunt. Examen illarum *D. Jo. Andr. Oſiander in Specimine Janſeniſmi* inſtituit. Hiſtoriam *Leydeckerus libris VI.* deſcripſit. confer *Pauli Irenæi cauſam Janſenianam* ſive *fictitiam hæreſin, Coloniæ* a. 1682. editam. Cauſam tamen Ianſenii Lovanienſes, & quidam Sorbonici, inprimis Arnaldus, in Gallia Theologi, ad noſtra usque tempora defenderunt. conf. *Heideggeri Hiſt. Papat. Period.* 7. §.

45. *seqq.* & *G. Horn. Hist. Eccles. Period. III.* *rt.2.n.68.*

§. 13.

In Germania, inter Protestantes hac empestate lites enatæ sunt; cum Pastor Hannoveranus *M. Statius Buscherus* a. 38. n *D. Georgii Calixti* Theologi Helmstadiensis *Epitome Theologiæ Moralis, Digressione de arte nova, Prooemio in Vincentium Lirinensem*, & *D. Horneji* disputationibus, rrores se invenisse, significasset, eosque hac de Causa Crypto Papismi postulasset. Helmstadienses vero Theologi a. 1641. scriptum apologeticum, isti opposuere. His accessit controversia de *necessitate bonorum operum ad salutem æternam, de mysterio SS. Trinitatis*; an illud in V. T. æque, ac in Novo perspicue esset propositum, & alia? Unde dissensio inter Helmstadienses, & Saxonicos Theologos exorta, multas in Ecclesia turbas excitavit. confer *D. Hülsem. Calixt.* Gewissens-Wurm/ & *D. Calovii Hist. Syncret. l. III. c. 4. Christophori* Besoldi, historici & JCti Tubingensis apostatæ facti, *Motivas*, quas vocavit, apostasiæ, *D. Tobias Wagnerus*, & *Dannhauerus Theolog. consc. part. 2. sect. 2.* dialog. 3. confutarunt.

§. 14.

§. 14.

In Hibernia, inſtinctu Papæ & Monachorum, a. 1641. d. 23. Octobr. horribilis laniena Proteſtantium contigit. Nam paucorũ menſium intervallo, plusquam ducenta hominum millia vel trucidata, vel immani cruciatuum genere, extincta ſunt. Hiſtoriam hujus lanienæ *Heideggerus Hiſt. Papat. Period.* 7. §. 251. refert atq; deſcribit: Item *Hornius Hiſtor. Eccl. Period. III. art. 2. n. 61.*

§. 15.

Romæ autem, mortuo Urbano VIII. Papa de novo Pontifice creando, a. 1644. miris ſtudiis, inter factionem Hiſpanicam, Gallicanam atque Romanam certatum fuit; donec præter opinionem, Pamphilius, gente Romanus, Olympiæ aſtutæ fœminæ artibus, Papa proclamaretur. Quem aſſumto *Innocentii X.* nomine, Cardinalis Medicæus coronatum, ita affatus eſt: *Scias, te eſſe Patrem Principum & Regum, Rectorem orbis.* v. *Laurent. Banck Rom. Triumph. c. 9. p. 116.* & *Conring. Conclav. Alexandri VII. p. 55.* Novus ille Pontifex in gratiam Jeſuitarum, novam adverſus *Janſeniſtas* Bullam publicavit, perpetuum illis ſilen-

ſilentium imperando. At ipſi, quod Jeſuitarum dolo extorta eſſet, Bullæ parere recuſarunt.

§. 16.

Dum Helmſtadienſes controverſiæ augeſcunt, a. 1645. novam *Jacobus Fabricius*, Superintendens Stetinenſis, litigio anſam præbuit, publicando librum de *Viſionibus divinis*, quas ille defendit. Hunc Theologi Wittebergenſes ſub cenſuram revocarunt, improbantes Fabricii de novis viſionibus & prophetiis ſententiam. v. *Conſil. Theolog. Witteb. f. 804. ſeqq.* Per id tempus Woldemarus Chriſtianus R. Daniæ filius, M. Ducis Moſcoviæ filiam in matrimonium ambiens, a patriarcha Ruſſorum Joſepho, ad Græcam ſive Ruſſicam religionem amplectendam invitabatur. Unde de Lutheranæ & Græcæ religionis differentia, diſputatum fuit. v. *Hornii H. E. Period. III. art. 2. n. 61.*

§ 17.

Uladislaus IV. Rex Poloniæ, princeps pacis eccleſiaſticæ amans, anno jam dicto Thorunii *Colloquium charitativum* (ut

Gg vo-

vocat) Lutheranos, Reformatos inter & Pontificios instituit, tentaturus tolerantiam ecclesiasticam sancire. Præcipui partium collocutores fuere, D. Joh. Hülsemannus, Lutheranus, D. Joh. Bergius, Reformatus, & Matthias Lubienski archiepiscopus Gnesnensis. v. *D. Hülsem. Relation. dicti Colloqu.* & *D. Calovii*, qui illi quoque interfuerat, *Histor. Syncret. l. 3. c. 3.* confer *Pufend. Hist. Brandeb. l. 2. §. 31.*

§. 18.

Adrianus & Petrus de Walenburch, fratres, Batavi, anno 1645. tractatum, sub titulo, *Methodi Augustinianæ* evulgarunt, quo methodum *Francisci Veronii*, *Regis Galliæ concionatoris pro controversiis*, novam incrustarunt, qua in disputatione cum adversariis utendum sit. Is enim in frontispicio *duorum tomorum*, hanc inscriptionem Thrasonicam habet: *Methodus nova, facilis & solida hæreses ex fundamento destruendi & refutandi confessionem Gallicam, Augustanam, Saxonicam &c. libros denique & conciones omnes Theologorum Protestantium, Calvini, Bezæ, Chemni-*

mni-

mnitii &c. Hujus methodi *duo* ſunt *poſtulata* ſtolidiſſima; *unum*, ut Proteſtantes talia argumenta ἀνασκευαστικὰ proferant, quorum majores propoſitiones in S. Scriptura verbotim extent: *alterum* conſiſtit in rejectione talium dogmatum & argumentorum, quæ κατὰ λέξιν, & verbotim ibi non continentur & exprimuntur: ut Purgatorium non datur &c. v. *Veronii tom. 1. c. 6. §. 1. p. 120. ſeqq.* Hanc, inquam, methodum Walenburchii recoxerunt. Verum illam *D. G. Calixtus in Digresſione de arte nova*, adverſus apoſtatam Bartholdum Nihuſium, confutavit. Quia per illam legitimꝰ conſequentiarum uſus in diſputatione cum hæreticis proſcribitur, quem *Nicol. Vedelius Rational. Theolog. c. 3. & ſeqq.* nec non *D. Dannhauerus Dialect. Sacr. Sect. 2. artic. 4. & 5.* & alii defenderunt.

§. 19.

Novum, ſed venenatum, pomum Eridos hoc tempore, in Eccleſiam projecit *Iſaacus Peyrerius*, Gallus, quum librum de *Præ-Adamitis*, ſive hominibus ante

Adamum exiſtentibus, publicaſſet. Quem *Dannhauerus*, *Micrælius*, *Urſinus*, *Hilpertus* & *Mareſius* confutarunt. Autor poſtea Bruxellis captus, inque carcerem detruſus, miſſi Calvini ſecta, errorem ejuravit ac in caſtra Pontificiorum tranſiit; prætexens, ſe illud problema ingenii exercendi vel oſtentandi cauſſa, in medium attuliſſe. Incidit etiam hic controverſia circa *æqualem Petri & Pauli primatum*, autore Anton. Arnaldo, in Gallia excitata, quam noſter *Ittigius Diſſert. Sel. IV.* evolvit.

§. 20.

In Belgio fœderato controverſia de *Sabbato* fervere cœpit. Quod aliqui cum Gomaro, non ſtatim poſt creationem mundi, ſed poſt exitum Iſraelitarum ex Ægypto, inſtitutum fuiſſe aſſerebant: ideoque pro ceremoniali præcepto habuere. Contra, Walæus, Andr. Rivetus & Ameſius hanc ſententiam oppugnarunt atque rejecerunt. v. *D. Dannh. Colleg. Decalog. ad Præcept. III.* Illam tamen ſententiam reſuſcitavit ac defendit non ita pridem in Anglia, *Joh. Spencerus de Legib. Hebr. Ritual. l. 1. c. 4. Sect. 7. ſeqq.* Anno 1647. *Gotthofr. Hotton.* de Chriſtiana inter Eu-

ro-

ropæos Evangelicos Concordia, ſive Tolerantia in charitate ſtabilienda tractatum, Amſtelædami publicavit, quem aliqui Syncretiſticum interpretati ſunt.

§. 21.

In Germania interea bellis feſſa & latrociniis exhauſta, poſt multas Osnabrugæ & Monaſterii, de rebus etiam ſacris, diſceptationes & Catholicorum tergiverſationes, tandem a. 1648. *Pax Osnabrugenſis* coaluit. Qua Proteſtantibus Religionis libertas denuo aſſerta atque confirmata fuit. v. *Artic. V. Inſtrum. Pac. Pufend. Hiſtor. Rer. Suecic. l. 18. 19. 20.* & *Pfanneri doctisſimi Hiſt. dictæ Pacis.* Adverſus hanc Fabius Chiſius, nuntius Pontificis proteſtari auſus eſt; quod illa religioni Catholicæ & Sedi Romanæ præjudicium adferret maximum.

Hiſtor. Sec. XVII.

SECTIO IV.

Hiſtor. a Pace Osnabrug. ad a. - 80.

§. 1.

PAce igitur illa optata vix concluſa, Innocentius X. Papa, Bulla inſolenti edi-

ta, eandem reddere irritam molitus eſt. Quam, quod mirandum eſt, ipſe Cæſar Ferdinandus III. permiſit, per nuntium Pontificis, Viennæ valvis templorum publicis affigi. Sed hanc *Conringius*, ſub nomine *Irenæi Eubuli*, *Theologi Auſtriaci, pro pace perpetua Proteſtantibus danda, conſultatione Catholica* edita, *David Blondellus* ficto *Amandi Flaviani* nomine, & *Jo. Hoornbeckius*, *in Examine Bullæ* nominatæ, perſtrinxerunt & confutarunt. Antequam pax iſta confecta eſſet, Monaſterii *Judicium Theologicum* perſonati cujusdam *Erneſti de Euſebiis* prodierat; quo autor ille contendebat, Pacem, qualem Proteſtantes deſiderarent, *ſecundum ſe illicitam* eſſe. Sed temerarium illud ac improbum judicium, ex Pontificiis, *Abbas Caramuel*, ex Lutheranis *D. Job. Georgius Dorſcheus*, Argentoratenſis Theologus & laudatus modo *Conringius* confutarunt. Ita plumbea iſthæc Bulla nullius pretii eviluit, cum pax dicta confirmata mox exſecutioni mandaretur.

§. 2.

§ 2.

Quum autem in Instrumento Pacis Westphalicæ, *artic. VII. Reformati* eadem cum Lutheranis pace ecclesiastica, in posterum frui deberent, atque *artic. V. n. 50.* prohibitum foret, illam publice, privatimve, concionando, docendo, disputando, scribendo vel consulendo impugnare; quidam Theologi, Reformatæ doctrinæ *tolerantiam ecclesiasticam* (nam de civili dubium non amplius erat) suaserunt. Et inter hos præcipuus fuit *D. Georgius Calixtus.* vid. *D. Calovii Histor. Syncretismi l. 3. c. 4.* Enimvero isthæc sententia sub *Syncretismi* nomine, a Theologis Saxonicis, imprimis Hülsemanno & Calovio, nec non Argentoratensibus, Dorscheo & Dannhauero variis scriptis impugnata & confutata fuit. *D. Dreierus*, Professor Regiomontanus, postea latius progressus, quicquid est Christianorum in orbe, Symbolum Apostolicũ profitentium, in unionem ecclesiasticam recipere voluit. vid. *Calovii Hist. Sync. l. 3. c. 7.* Memorabilem de hoc conciliandi studio sententiam

gloriosissimi Regis Sueciæ, Gustavi Adolphi, *D. Ericus Benzelius Breviar. Histor. Eccles. p. 386.* annotavit. Cum enim illi suaderetur, ut trium Religionum magnarum in Europa conciliationem promoveret: *Vereor* inquit, *ne dum tres illas componere laboramus, novem aliæ exsurgant.* confer *Hartknoch. Hist. Eccl. Pruss. l. 2. c. 10.*

§. 3.

Jodocus Keddus, Jesuita publicato libello, Ecclesiæ Lutheranæ veritatem in dubium vocaverat. Cujus Sophisticationes *Joh. Musæus* Theologus Jenensis an. 1654. confutavit. Tribus annis ante *Valerianus Magnus Capuccinus*, Ernesto Landgravio Hassiæ persuaserat, ut sacra Pontificia amplecteretur & profiteretur. Ideo Reinfelsæ inter illum, a. 1651. & D. Petr. Haberkornium, Balth. Menzerum & Mich. Georg. Eberhardum Happelium, colloquium habitum; Cujus acta Coloniæ a. 1652. excusa sunt. v. *D. Haberkornii veram & candidam Actionum illarum Rheinfelsensium Relationem Gissæ* impressam. confer etiam *D. G. Calixti Literas & Respon-*

ſponſum ad Erneſtum Landgravium, Helmſtadii editum.

§. 4.

Innocentio autem X. Papa vivis erepto, a. 55. Fabius Chiſius Senenſis, aſſumto *Alexandri VII.* nomine ſucceſſit. Qui antecesſoris ſui Bullam adverſus Janſeniſtas confirmavit, & in Waldenſes perſecutionem crudeliſſimam excitavit v. *Heideggeri Hiſt. Papat. Period. VII. §. 264. ſeqq.* Bulla etiam edita, ſub prætextu pacis Catholicorum Principum ſanciendæ, eosdem adverſus Proteſtantes, inprimis Sueciæ Regem, qui Poloniæ bellum intulerat, accendit. Interea *Chriſtina*, Sueciæ regina, abdicato regno, & deſerta religione Evangelica, pro qua aſſerenda, Pater ejus glorioſiſſimus ſanguinem fuderat ſuum, Romam venit, atque aſſumto nomine *Chriſtinæ Mariæ Alexandræ*, in ſinum Eccleſiæ Romanæ recepta, neſcio, quam vaniſſimam eo ipſo gloriam affectavit, cum ante idolum Mariæ Lauretanæ in itinere venerata eſſet, eique coronam hoc inſcriptam carmine dedicaſſet:

Hanc tibi ſacravit ſpretam Regina coronam,
In cœlo tribuas ut meliore frui.

Cæterum juraverat ille Pontifex, *quod Nepotes & proximos ſuos ſanguine Romæ excipere nunquam velit*; at ex conſilio Cardinalis Pallavicini, cum eosdem extra Romam exciperet atque poſtea ditaret; juramentum non violatum eſſe, interpretabatur. vid. *Heidegg. Hiſt. Papat. p. 432.* Interea temporis, dum Reformati cum Lutheranis concordiam eccleſiaſticam, variis libellis editis ambiunt, *D. Dannhauerus* an. 1658. eorum argumenta, libro, cui titulus, Reformirtes Salve, und Friedens-Gruß auff die Prob geſtellt/ evulgato, examinavit.

§. 5.

Per id tempus, in Anglia ſecta, vel colluvies *Quackerorum* ſeu *Trementium* vel *Tremulorum* innotuit, qui ſeipſos vocarunt *Chriſtianos*, *Evangelicos*, *Apoſtolicos*, *Catholicos*. Autor ejus præcipuus fuit *Georgius Foxus*, homo rudis. Hiſtoriam, quæ prolixa eſt, nuper *Gerardus Crœſus*, præ-

præco in pago Alblas prope Dordracum, in *Hiſtoria Quackeriana* tribus libris deſcripſit. In quam *Dilucidationes* quidam *Philaletha* edidit. Illi Sectæ addictus *Jacobus Naylor*, cui Briſtollium ingredienti ſocii aſſumti acclamarunt: *Hoſanna filio Davidis: benedictus*, qui venit *in nomine Domini*: item, *Sanctus Jehova exercituum*. v. *Crœſi l. 1. p. 159. ſeqq.* Sectam hanc inſanientem Cromwellus fovit; placita vero ejus *Georgius Keithus*, & *Robertus Barclajus*, ſcriptis publicis defenderunt. Quæ ex noſtris Theologis, *D. Jo. Guil. Bajerus* inprimis, non ita pridem erudite confutavit.

§. 6.

Dum in Anglia Quackerorum ſecta delirat, Alexander VII. Papa *Miſſale Romanum*, Gallico idiomate editum improbat atque perſtringit; quod in regno Galliæ *perditionis quidam filii Sacro-Sancti ritus majeſtatem Latinis vocibus comprehenſam dejicere & proterere, ac ſacrorum myſteriorum dignitatem vulgo exponere temerario conatu tentaſſent.* Eodem anno 1661 Jeſuitæ in Collegio Claromontano *Papæ*

infallibilitatem, non in *quæstionibus juris* tantum; sed *facti* etiam defendere ausi sunt. Quam hæresin Sorbonistæ & curia Parisiensis reprobarunt, eoque parvam apud Pontificem gratiam inierunt. vid. *Heidegg. H. Pap. Period. VII. p. 279. seqq.* Eo tempore Alexander P. in gratiam Gallorum, Franciscum de Sales, episcopum Gebonnensem, in numerum divorũ relaturus, Lutetia legatum ad se mitti postulavit. Missus ergo a Rege dux Crequius, qui cum a Corsis, seu milite Pontificis prætoriano, ignominiose esset lacessitus; injuriam Rex armis vindicare illatam legato, statim paravit. Sed intercedente duce Florentino, biennio post, non sine sua ignominia Pontifex deprecando culpam, illi reconciliatus fuit. Interea is Bulla edita, certam formulam præscripsit, cui ecclesiastici omnes subscribentes, posthac ad ejurandos Jansenistarum errores semet obstrinxere. Publicavit etiam indicem librorum prohibitorum, in quo nec Bullis quibusdam Pontificiis, nec celeberrimis scriptoribus Romanensibus pepercit.

cit. vid. *Heidegg. Hist. cit. p. 454.* Per id tempus *Jacobus Masenius*, Jesuita, *Meditatam Concordiam* edidit, qua Protestantibus insidiose fidem Romanam persuadere sategit, cujus fundamenta *Jo. Musæus* subruit. Inde *Novam Praxin, orthodoxam fidem discernendi & amplectendi* publicavit, quam *D. Sam. Benedict. Carpzovius* sub examen revocavit atq; confutavit. v. ejusdem *Examen Nov.* dictæ *Prax.* Wittebergæ a. 1675. evulgatum.

§. 7.

In Germania adhuc dissidio de *Syncretismo* fervente, Cassellis Landgravius Hassiæ, an. 1661. mense Julio, Rintelenses Theologos, D. Jo. Henichium, Petrum Musæum, ad colloquium cum D. Sebast. Curtio, Joh. Heinio Reformatis, de concordia inter partes dissidentes ineunda convocavit. Quæ cum inita fuisset, *Relatio de ista, & Wittebergensium Theologorum Judicium* prodierunt. v. *D. Calovii Hist. Syncret. l. 3. c. 6. p. 609. seqq. Jo. Duræus*, Britannus, hoc anno *Prodromum Irenicorum* evulgavit, quo inter Protestan-

tes concordiam promovere molitus est. Enimvero Dannhauerus & D. Bebelius ejusdem consilia rejecere; cum ante Hülsemannus etiam viri hypotheses confutasset. v. *Georg. Richteri Epist. Select. p. 495.* & *Kempii Biblioth. Angl. Theolog. p. 429.* & confer *Hülsem. Calvinism. Irreconc.* Interea temporis in Marchia Brandenburgica, & Regiomonti in Porussia autore Dreiero, & Helmstadii, incentore Fr. Ulrico Calixto, Georgii filio, controversiæ Syncretisticæ, ut vocantur, gliscebant. Dux autem Neoburgicus Protestantes per ditionem Juliacensem crebris injuriis vexabat. Unde Elector Brandenburgicus Capucinos Clivis excedere talionis invicem jure jussit, non prius recipiendos, quam Evangelicorum querelis per Neoburgici ditionem medicina allata foret. v. *Pufendorfii Hist. Rerum Brandeb. l. 9. §. 71.* In Porussia *Christophorus Sandius*, Secretarius Arianismi hæresin spargere cœperat. Cujus filius ὁμώνυμος deinde apud Batavos, edito, ut vocat, *Nucleo Hist. Ecclesiasticæ*, idem doctrinæ virus disseminavit. v. *Biblioth. Anti-Trinitariorum*, & *Hart-*

kno-

knochii Hist. Eccl. Boruss. l. 2. c. 11. Sueci etiam circa sacra Reformatorum, a. 1663. Electorem Brandenburgicum monuerant. Quæ autem Elector ad ea respondit, apud *Pufend. l. 9. Hist. Brandenburg.* §. 67. legere est.

§. 8.

In Anglia Eduardus, Baro Herbert de Cherbury, librum *de Religione Gentilium eorumque apud eos causis*, composuerat, qui Amstelædami a. 1668. excusus fuit. In eo *c. 15. & 16.* Religionem naturalem, homini posse salutarem esse, affirmat. Cujus improbam sententiam plures amplexi, *Naturalistæ* appellantur. Sed istam *D. Jo. Musæus*, Jenæ publicata dissertatione confutavit. Huic duos blasphemos atheos, quos imposteros merito vocat, *Thomam Hobbesium*, & *Benedictum Spinosam*, D. Kortholdus jungit in libro de *Tribus impostoribus Magnis* a. 1680. Kiloni evulgato. Uterque enim horum divinæ Scripturæ autoritatem ac Christianæ Religionis fundamenta subruere molitus est. *Spanhemius*, illos cum adsectatoribus suis, *Antiscriptu-*

pturariis accenſet. confer *Kortholdi Hiſt. Eccl. Sec. XVII. p. 906. ſeqq.*

§. 9.

In Gallia Sorboniſtæ in Jacobi Vernantis propoſitiones, ceu Pontificiæ poteſtati nimium velificantes, calamū ſtringebant. Erat inter illas, *quod Papa ſit vera fidei regula*; item, quod *Eccleſiæ Romanæ Oracula terminent infallibiliter omnes controverſias, quæ oriuntur in Eccleſia &c.* v. *Heideggerus Hiſt. Pap. p. 445.* Anno inſequenti 1665. Jeſuitarum *Theologiam Moralem* & monſtroſum de *Probabilismo* dogma, in Cenſuram Sorbona vocavit. Nam Amadeus Guimenius, Lomarenſis, illa nova doctrinæ peſtilentiſſimæ ſcita, qua omnia ſcelera excuſari poſſunt, defendere publice auſus erat. v. *Heidegg. Hiſt. cit. p. 446. ſeqq.* & *Montaltii Literas Provincial. cum Rachelii Exam. Probabil.* Helmſtadii anno 1664. editas.

§. 10.

Judæos a. 1666. novus impoſtor, Sabatai *Sevi* dictus, qui pro Meſſia ſeſe venditavit, in Oriente decepit. Sed cum aliquan-

quandiu illis, ad ipsum ex Asia confluentibus illusisset, Turcæque sibi a rebellione futura metuerent, quod iste terram sanctam reposceret in custodiam datus, metu supplicii religione ejurata, Mohammedanam superstitionem amplexus est. v. *tom. 3 d'histoire des troit derniers Empereurs des Turcs par Ranaut p. 169. seqq.*

§. 11.

Circa id tempus, in ecclesia Romana inter Pontificios doctores, Pallavicinum, Suavem Polanum & Julium Clementem Scotum, nova lis orta est; *an Ecclesia Romana post Tridentinum Concilium, in pejus deflexerit, nec ne?* Affirmaverat id Julius Clemens Italus, negavit Pallavicinus, ille Historiæ Concil. Trid. corruptæ autor. v. *Heidegg. Hist. p. 456. seqq.* Disputatum etiam fuit inter Jesuitas & Jansenistas: *an illa attritio, quæ concipitur ex metu Gebennæ, excludens voluntatem peccandi, cum spe veniæ, ad impetrandam gratiam in sacramento pœnitentiæ, requirat insuper actum dilectionis DEI?* v. *Heidegg. Hist. p. 472. seqq.*

§. 12.

§. 14.

In Belgio fœderato, *Renatus des Cartes*, autor novæ philoſophiæ, quæ ab illo *Carteſiana* appellatur, anſam controverſiis theologicis præbuit. Nam etſi ipſe Theologiam non attigiſſet, quia tamen hypotheſes fovit, quæ Chriſtianæ religioni adverſari videbantur; ut dubitādum eſſe de omnibus rebus, etiam de exiſtentia DEI, antequam quid certi ſtatuatur; de ideis innatis; de ſenſu brutis negato; de motu terræ, & ſolis immobilitate; item Scripturā S. ſæpe de rebus naturalibus, ſecundum opinionem vulgi, vel apparentiam loqui & quæ ſimilia ejus placita fuerunt; Theologi quidam ejus philoſophiam Chriſtianæ religioni noxiam pronunciarunt: alii vero defenderunt. Unde *Carteſianiſmus* Sectæ nomen factum eſt. Acceſſit poſtea *D. Jo. Cocceji*, Theologi Leidenſis, doctrina multis improbata. Nam ille novas in divinis ſcripturis interpretādis hypotheſes aſſumſerat, totumque V. Teſtamentum & Eccleſiam Judaicam eſſe ſpeculum & typum, in quo prophetia exhibea-

beatur faciei Ecclesiæ in N. T. In V. Testamento fuisse tempus sitis; in Novo esse tempus satietatis docens. Inde statum in V. & N. Testam. juxta delineationem propheticam, in certas periodos distinxit. v. nostri Doctoris *Val. Alberti Dissert. Inaugural. de Cartesianismo & Coccejanismo*, *Spanhemii Epistol. ad amicos*, *de novissimis in Belgio circa res sacras dissidiis a. 1677.* publicatam & *Antonii Hülsii Theologiam Hypothetic.* In Academia tamen Leidensi, a. 1675. ejus curatores, propositiones XX. Cartesianas tradere, prohibuerunt. At illas *D. Abrahamus Heidanus in consideratione ad res quasdam nuper gestas in Academia Lugduno-Batava*, & *D. Christophorus Wittichius*, in publicata *Theologia Pacifica* defenderunt. Non dissimile litigium de Cartesiana doctrina in Upsaliensi Academia postea inter Theologos & Philosophos ortum, autoritate Regis Sueciæ mox compositum fuit, *Coccejanis*, qui vocantur, sese plures opposuere; inprimis, quod minorem fidei gradum fidelibus V. Testamenti, quam in No-

Novo tribuerent; cum Coccejus etiam diversum Justificationis modum in V. & N. Testamento tradidisset.

§. 13.

In Orientali Ecclesia an. 1672. mense Martio, Hierosolymis Patriarcha Dositheus Synodum celebravit: Quæ *Orthodoxam Confessionem Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ Orientalis, a doctissimo Laurentio Normanno*, Professore Regio Upsaliensi, amico meo honoratissimo, Latine redditam, & hic Lipsiæ impressam, amplexa est. v. *Præfat. Confessionis, laudati Normanni*, & nostri *Thomæ Ittigii Dissert. V. Heptad Dissert. Select. p. 412. seqq.*

§. 14.

Johannes de Labadie, Gallus, ex Jesuita Ecclesiastes Reformatus factus, primum Genevæ docuit, deinde anno circiter 1672. ad Batavos transiens, Reformatam doctrinam quidem professus est; sed ob vitam morumque Christianorum corruptelam, a communione Reformatorum secessionem fecit, collectoque cœtu ex fœminis magis, quam viris constante, sacra

sua

ſua ſeorſim primo in Belgio, deinde Herfordiæ, ac tandem Altonæ celebrare cœpit. Hunc Schiſmaticum, *Anna Maria Schurmannia*, virgo illa ob eruditionem celeberrima, *Petrus Yvon*, *Petrus du Lignon*, & *Henricus & Petrus Slüterus* aliique ſequebantur. v. *Niſanii Malæologiam Labadianam*.

§. 15.

Hoc tempore, controverſia de *polygamia* ſimultanea, per *Theophilum Alethæum*, (ſub quo nomine quendam *Lyſerum* latuiſſe, creditur) reſuſcitata fuit. Quam præter alios, *D. J. Muſæus in Diſſertat. Theolog.* de hoc argumento an. 1675. Jenæ publicata confutavit. confer *Theſes* ejusdem *Theologic. de Conjugio.* Vitus Erbermannus, Profeſſor Herbipolenſis, per id tempus, laudatum Muſæum, ad diſputationem de *Vera & falſa Eccleſia* provocaverat, quem ille in *tractatu de Eccleſia* accurate confutavit. Et cum *Auguſtinus Gibbon de Burgo, in tract. de Luthero-Calviniſmo Schiſmatico quidem, ſed reconciliabili*, Schiſmatis culpam frivole in Proteſtan-

ſtantes contuliſſet, Muſæus etiam hujus nænias, laudato jam tractatu, ſimul excusſit.

§. 16.

In Hungaria *Georgius Barzon*, epiſcopus Varadinenſis titularis, a. 1671. liberum religionis exercitium, a Regibus Hungariæ, Evangelicis in iſthoc regno, certis pactis conceſſum, libro evulgato, impugnare primum cœpit. Inde Evangelici a Jeſuitis in ſuſpicionem perduellionis, cujus Catholici comites Franciſcus Nadaſti, Petrus Serini, & Franciſcus Chriſtophorus Frangipani rei fuerant, pertracti, horum culpam ſimul luere innocentes neceſſum habuere. Nam libertas ſacrorum ipſis erepta, ſacerdotes, magiſtri ſcholarum in exilium ejecti, nonnulli in carceribus diris modis habiti, animam exhalarunt, nonnulli etiam ad triremes damnati. Perſecutionis hujus diritatem, *Heideggerus Hiſt. Period. VII. §. 302. ſeqq.* deſcribit.

§ 17.

In Belgio a. 1673. prodierunt *Monita ſalutaria B. V. Mariæ ad cultores ſuos indi-*

discretos, adprobatione censoris ordinarii J. Gillemani, ecclesiæ Cathedral. Gandavensis archipresbyteri, & postea P. de Walenburch episcopi Mysiensis munita. In his S. Maria multos Mariolatriæ modos improbat. Verum aliquibus animadvertentibus, id in rem suam versuros esse Protestantes, mox in herba velut ista monita supressa sunt, Interea ann. 1676. Clemens X. Papa vivere desierat. Cujus in locum Benedictus Odeschalci, nomine *Innocentii XI.* assumto, surrogatus fuit. Qui honestioris disciplinæ amans, multos in curia Romana abusus abrogavit: & cum Cameram Apostolicam pecuniis exhaustam deprehendisset, ad familiares suos dixisse fertur; *nunquam se credidisse S. Petri vineam tantopere devastatam esse.*

§. 18.

Per id tempus a Christophoro Sandio, & quodam anonymo scriptore resuscitatus etiam fuerat vetus Origenistarum de *Præexistentia Animarum humanarum* error, quem *Jac. Thomasius*, peculiari oratione edita, & *D. Balth. Bebelius*, a. 1675. Exercitatione theologica publicata, confutarunt.

§. 19.

§. 19.

In Gallia inter Reformatos de conversionis gratia dissensus, autore *Claudio Pajono* Aurelianensium ecclesiaste (unde *Pajonismi* nomen) exortus, ipsos colliisit. Nam Pajonus arbitratus est, Spiritum S. quicquid ageret in cordibus hominum, id agere mediante lumine & vi rationis, per morales suasiones, quarum efficacia a ratiociniis humanæ mentis dependeret. Interea sufficere, concupiscentias imminui, affectus sedari, deponi præjudicia, depellique ab intellectus oculo quasdam nebulas, quas male judicandi & cogitandi consuetudo obduxerat; concurrente tamen DEO, ut causa prima est, & quidem juxta generale decretum (an particulare?) de ciendis creaturis, juxta ordinem semel in universo positum, ac pro conditione earundem in iis, quibus innectantur, circumstantiis. Ita Pajonismum *Melchior Leydeckerus in Præfat. Veritatis Evangelicæ Triumphantis n. 29.* describit, inque eo Pelagianismum latere arguit. confer *D. Jurii Tractat. de Natur. & Gratia p. 26. 27. 243.*

243. Sed *Spanhemius in Elencho Selectior. de Religion. Controvers. p. 285. seqq.* de Pajonismo, quem evolvit, mitius sentit.

§. 10.

Rochas, Episcopus Hispanicus de Saxonicorum Theologorum contumeliosis dictis in Catholicos, multa in aula Brandenburgica a. 1676. conquestus est, inprimis quod illorum non nemo, scripto nuper edito, tradidisset: *inter rudimenta doctrinæ Catholicæ extare, scortationem non esse peccatum.* Quæ cum nonnisi animis irritandis eorum, qui in una republ. vivunt, inserviant, expedire, ut ista fingendi licentia cohibeatur, monuit. Unde & formulam obtulit, juxta quam abolitis litigiorum inutilibus, concordia circa sacra, in Germania stabiliri possit. Sed Electori Brandenburgico haut placebat, cum isto in disceptationem descendere, qui tantæ rei parum idoneus autor videbatur; & cujus institutum eo tantum tendebat, ut astutiam istorum hominum haut capientibus illuderet; cum Protestantibus summa rerum non possit non labascere, si cum

Pontifice tractatus suscipi posse credant; qui utique irriti sint cum eo, cujus rationes adversa fronte cum nostris pugnent, judicante *Pufendorfio Rer. Brandenb. Hist. l. 14. §. 20.*

§. 21.

In Belgio fœderato *Johannes Rothius*, Amstelædamensis, fanatico spiritu abreptus, quintam Monarchiam anno 1674. a Christo in terris inchoandam somniavit. Hujus placita *Quirinus Kuhlmannus*, Vratislaviensis amplexus, non tantum *Jacobi Bœhmii* doctrinam, libro evulgato (der neu-begeisterte Böhme) incrustavit; sed &, ut quintum illud Regnum universale, a Rothio prædictum, Turcis & Russis innotesceret, Constantinopolin & postea Moscoviam profectus est: ubi assumtis sociis velut Apostolis, cum de hac nova Monarchia prædicare instituisset, svasu Patriarchæ Moscovici, primum carcere, postea vero cavea ferrea inclusus a. 1690. ibi combustus fuit.

PERI-

PERIODI V.
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SECT. V. & ULTIMA,
quæ eſt ab a. - 80. ad ſeqv.

§. 1.

IN hujus Sectionis primordia, triſtia inprimis Proteſtantium fata in Gallia & Anglia incidunt, paucis hic attingenda.

§ 2.

Nimirum diu eſt, quod Lojolitarum cohors in πανωλεθρίαν Reformatæ ſeu Hugonoticæ doctrinæ in Gallia diffuſæ conjuraverat; brachium ut vocant, ſeculare, quo diriſſima deſtinata exſequi poſſet, hactenus tantum defuerat. Id vero Rex Ludovic. XIV. qui a Jeſuita P. Chaiſio (quod ſacra quidem attinet) regitur, inauditæ crudelitatis modo ſtimulante Archiepiſcopo Pariſienſi præſtitit. Antequam vero iſtam in conſcientias Hugonotorum tyrannidem exſereret, contentio illi gravis cum Pontifice R. Innocentio XI. de *Jure Regaliæ* interceſſit; quod vi illius, Rex ipſe vacantibus Epiſcopatibus, ad inveſti-

turam usque novorum Epiſcoporum, reditus epiſcopales & collationem præbendarum ſibi vindicaret. Jus hoc regium, *Petrus de Marca*, Archiepiſcopus Pariſienſis in libro de *Concordia Sacerdotii & Imperii*, & alii in gratiam Regis defenderant. Pondus vero huic defenſioni maximum Clerus Gallicanus a. 1681. Pariſiis congregatus addidit, quando unanimi conſenſu id Juris Regi tam præclare ſcilicet de Eccleſia Romana merito, competere declaravit, literisque ad Pontificem d. 3. Febr. a. 1682. exaratis, publice ſignificavit. Ad quas Pontifex acerbe reſpondit, conqueſtus ante omnia, *cogi ſe multis cum lacbrymis uſurpare Propheticum illud: Filii matris meæ pugnarunt adverſus me.* At congregatio Cleri magis adhuc ægre facere Pontifici auſa eſt anno inſequenti; cum unanimi iterum conſenſu, Pontificis R. imperium in Reges prætenſum aboleret; in ſpiritualibus vero ejusdem poteſtatem per *quatuor publicatas definitiones* coarctaret. Quarum PRIMA eſt: *Quod Papa, imo Eccleſia ipſa in Regum temporaria, nec*

directe,

directe, nec indirecte, potestatem ullam habeat: quodque Rex deponi, vel subditi ejus a juramento fidelitatis, quamcunque demum ob caussam, absolvi nequeant. SECUNDA: *Quod concilium generale sit supra Papam, idque vi doctrinæ, quam Constantiense concilium quarta & quinta Sessione confirmavit; sicut congregatio præsens declarat, quod doctrina isthæc ab Ecclesia plenam efficaciam & adprobationem nacta sit; ex adverso autem opinionem eorum, qui pertendunt, id, quod in citatis Sessionibus conclusum est, eo duntaxat tempore, quo schismata invalescunt, obtineat; plane improbet.* TERTIA: *Quod exercitium potestatis Pontificiæ limitandum & restringendum sit juxta canones; quodque Papa nihil facere in præjudicium antiquarum consuetudinum, nec non libertatum Ecclesiæ Gallicanæ valeat.* QUARTA: *Quod in rebus quidem fidei Papa præcipuam authoritatem habeat; nihilominus ejus decisiones sine consensu Ecclesiæ certæ & infallibiles non sint.* Has *definitiones* Rex edicto solenni munivit, cum curia ejusdem suprema illas quoque confirmasset. Papa autem lectis

iisdem, amare flevit. Deprehendit quippe Ecclesiam Gallicanam aperte schisma moliri. Recreatus tamen nonnihil fuit, quod easdem in Hispaniæ Academiis oppugnari intellexisset. Placuit etiam illi, quod postea Abbas San-Gallensis *Cœlestinus Sfondrata*, in libro, *Gallia vindicata*, inscripto, Jus Regaliæ a Gallo assertum erudite confutasset. Cæterum ad Reformatorum oppressionem in Gallia, multum contulit Episcopi Condomensis Dn. de Meaux liber, subdole sub *Expositionis Doctrinæ Catholicæ* titulo jam a. 1671. publicatus, & deinde fraudulenter interpolatus ac recusus, ut Reformatis imponeretur, Romanensia ab illorum sacris, paucis in partibus distare. Quas fraudes Fr. Spanhemius in Epistola animadvertit, atque detexit. Et cum iste liber etiam a. 1685. in Anglicum idioma translatus esset, doctissimus D. Stillingfleet eundem excussit, & de ejus fraudibus Anglos præmonuit. vide *Henr. Ludolfi Benthemii* Englischen Kirch- und Schulen-Staat / *cap. 27. §. 66.*

§ 3. In-

§. 3.

Interea vero, ne Clerus Gallicanus solum Pontificem, instinctu Regis vexare, aut ab Ecclesia Romana, schisma moliri videretur; constituto transactoque *Regaliæ* negotio, in curam, quod Rex volebat, extirpandæ religionis in universo ejus regno Reformatæ incubuit. Ideo in encyclicis suis literis ad universos Galliæ Episcopos, congregatio ista consilium exitiale non celavit: *Operæ pretium esse*, ajunt, *existimavimus, hæresin Calvinianam statim aggredi, eamque arcem schismatis potiorem, & inprimis validam impugnare.* Allegant præterea ipsius Pontificis R. & Regis sui autoritatem, dissidiumque cum Pontifice excusant; ac charitatem in Hugonotos præ se ferentes, eosdem ad unionem cum sua ecclesia invitant prius. Verum cum illi conscientiæ libertatem, tot Regum pactis, & inprimis edicto Nannetico confirmatam submisse peterent; illud a Rege abolitum fuit, omnique sævitia in tota Gallia in Protestantes sævitum est, denegato etiam pressis emigrandi jure.

templis, ſcholis everſis, immiſſi dimachi, qui vexarent tamdiu homines, dum ad Miſſæ ſacrum vel inviti ſe conferrent. aut raperentur. Multi ad triremes damnati, multi excarnificati animas exhalarunt miſeras. Multi etiam non ſine vitæ periculo, in Angliam, Bataviam, Daniam & Germaniam evaſerunt, religionis libertatem incommodis exilii præferentes. Longa eſt calamitatis hujus hiſtoria, quæ multis libris deſcripta proſtat. Non ſatis vero Regi erat in proprios cives fideles ſæviiſſe; ſed etiam Sabaudiæ ducem Victorem Amadeum velut coëgit, ut igne ferroque ac fame Waldenſes affligeret, eosque exſtirparet: ne contagio ſcilicet hæreſis inde iterum in Galliam ſerperet. Paucis: ea in Gallia adverſus Proteſtantes ac Hugonotos patrata ſunt, quæ inter furores gentilium Cæſarum olim inaudita fuerunt.

§. 4.

Dum in Gallia hæc tyrannis in Hugonotos graſſatur, in Germania *Spinola*, Comes & Epiſcopus de Thiena, Primas Croatiæ,

tiæ, & poſtea Epiſcopus Viennenſis, per Principum Proteſtantium in Germania aulas peragrat, ac nomine Cæſaris Papæque, illos ad Concordiam cum Eccleſia Romana ineundam ſollicitat. Plerisque autem viri conſilia vel ſuſpecta, vel inania videbantur; niſi quod in aula N. adplauſum invenirent. Ubi certa ſuper compoſitione inter Proteſtantes & Pontificios formula, a duobus Theologis non ignotis concepta fuit. Quam ſolide excuſſit *Pufendorfius* in libro poſthumo de *Jure Feciali divino*, ſive de *Conſenſu & Diſſenſu Proteſtantium §. 13. ſeqq.* Ubi prudentiores admiratio ſubiit, cur Spinola tantopere Pontificiorum pacis & concordiæ eccleſiaſticæ ſtudium prædicare apud Proteſtantes auſus ſit; cum interim in Hungaria Colloniiſchius, acerbisſimus Proteſtantium hoſtis, Evangelicos perſecutione premeret; & Neuſſæ in Sileſia liber in lucem prodiiſſet, quo inter multa tetrica, Gallorum crudelisſimæ perſecutiones, magna cum impudentia adprobarentur, ac ad plenam Evangelicorum exſtirpationem

consilia suggererentur. Imo Elector Brandenburgicus Cæsareis ministris exprobravit, quod patronos se & advocatos Gallicarum persecutionum ferrent, apud laudatum *Pufendorfium Rerum Brandenburg. Hist. l. XIX. §. 55.* Taceo, quod Collonitschius, Episcopus tunc Neostadiensis, librum, sub titulo, *Augustana & Anti-Augustana Confessio*, publicarit, quo Lutherani apostasiæ ab A. Confessione impudenter postulantur. Sed hunc jussu Electoris Saxoniæ, an. 1684. *D. Alberti* confutavit.

§. 5.

Dum Galliæ Rex ita in Hugonotos sævit, Belgæ uniti in Romano-Catholicos duriora statuere, ac monachos in Zelandia & Frisia expellere non dubitarunt. Et cum talia Catholicorum Principum ministri improbarent, ipsisque exprobrarent, respondebatur: compertum sibi, missionarios, ac peculiari voto obstrictos Jesuitas atque monachos exteros esse nullo in hanc Rempublicam affectu; a suis cœnobiis & superioribus dependere, quibus annua-

annuatim ingentes pecuniæ summas in fraudem harum provinciarum mittant, qui & ad res novas proclives sunt. Idque citra ultionis studium ac persecutionem, nec in talionis vicem fieri, quod Catholici in Belgio laicis sacerdotibus indigenis uti queant, eoque monachis ac voto obstrictis opus non habeant. Quin ipsos Sacerdotes Catholicos indigenas petere, ut Jesuitæ & alii amoveantur. vid. *Pufend. Hist. Brandeb. l. XIX. §. 55.* Hoc tempore *P. Marcus de Aviano*, Venetus monachus, in Germania famam miraculorum a se in Belgio Hispanico & Bavaria patratorum excitavit. Inde cum Viennam venisset, cum exercitu Cæsaris Budam obsessuro, in Hungariam abiit. Verum nec in obsessione, nec expugnatione urbis dictæ, miraculum facere ullum valuit.

§. 6.

In hoc turbatiori Religionis in Hungaria, Gallia & Anglia, statu, anno 1686. nova, quæ dicebatur, *Quietistarum* Secta in Italia emersit. Cujus autor fuit *Michaël de Molinos*, sacerdos, gente Hispanus, in

Theologia myſtica non leviter verſatus. Is in *Manuductione ſua Spirituali*, adſeclis ſuis *quietem animi* ab externis rebus abducti, & ſanctis contemplationibus contenti promiſit. Hujus inſtitutum cum emanaret, ſtatim Inquiſitores illum, ad tribunal ſuum cum ſociis rapuerunt, eumque carceri mànciparunt, atque in Quietiſtas animadverterunt; metuentes ſuam religionem, quæ fere in ceremoniis eſt, hoc novo & abdito cultu everti poſſe. v. *M. Aug. Hermanni Franckii Manductionem Spiritual. Molinoſii*, ex Italico ſermone ab ipſo Latine redditam, & *Burneti Hiſtor. de Quietiſmo.*

§. 7.

In Anglia Regi Carolo II. fataliter ann. 1685. ſublato, frater Jacobus II. ſucceſſit. Qui, Pontificiæ quippe religioni addictiſſimus, ut ob conjurationem Jeſuitarum in Regis Caroli vitam, jam a. 1678. detectam, permultis erat ſuſpectus; ita Monmuthio regni proco capto, ſecurique percuſſo, inſtinctu inprimis Jeſuitæ Peterſènii, omnes curas in hoc figebat, ut multa, ſi non omnia, quæ Majores ejus & Parlamenta fecerant

cerant decreta, de tuenda religione Reformata, refigerentur; inprimis ut lex antiquaretur, quæ lata erat de jurejurando, quo cives obſtringebantur in nomen & verba Regis, tam in iis, quæ ad regni gubernationem, quam in iis, quæ ad ſacra conſtituenda pertinent, ejurata omni poteſtate, quam aut Pontifex R. aut ullus mortalium ſibi vindicavit, aut vindicare vellet de ſacris aliquid ſanciendi aut conſtituendi. Quo a. hæc ſacerrimorum conſultorum deſtinata ſpectarint, mox adparuit; cum Rex Reformatis jure privilegiisque exutis, Pontificios, in munerum publicorum collatione præferret, Jeſuitas foveret, civibus Romanos ritus obtrudere ſatageret, atque cum Gallo, cui clandeſtino fœdere innexus erat, de exſtirpanda religione Reformata, conſilia agitaret feralia. Quæ niſi DEUS evertiſſet, de conſcientiarum libertate etiam in Anglia actum fuiſſet. v. *Pufendorfii Hiſt. Brandeb. l. XIX.* & *Henrici Ludolfi Benthemi librum* Germanicum, vom Engländiſchen Kirch- und Schulen-Staat *c.27.* quo hanc revolutionem in Anglia luculenter deſcribit.

§. 8.

Nunc ad noviores in ipsa Protestantium Ecclesia, intra decennium subortas controversias, quarum multæ sunt, enarrandas progrederer; nisi gliscente adulatione & fervente partium studio, homini etiam incorruptam fidem professo, obtrectationis aut adulationis crimina verenda essent. Nam C. Tacito dicente, rara temporum felicitas, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias, sine amore & odio, quorum caussas historicus procul semper habere debet, scribere liceat. Relinquenda ergo illa opera posteritati, quæ non amplius inter infensos vel obnoxios agit, ac libidine assentandi, aut adversus dissentientes odio vacare censetur. DEus interim, cui Ecclesia vera semper curæ est, omnibus veritatis cœlestis amorem inspiret, motus animorum dissidentium componat, publicos omnes veritatis hostes, ac inimicos pacis, ab aris suis ac templis longe arceat, iisque meliorem mentem duit: ut Nominis ejus sanctissimi gloria in terris vigeat, ac in cœlis æternum celebretur!

M de

M. de Claude (Claudii) JUDICIUM

De

Patribus Græc. & Lat. antiquis ex operibus ejus posthumis *tom.V. Ep.19. excerptum:*

INter PATRES GRÆCOS, illi quorum lectio grata magis videtur & majoris momenti sunt, *Justinus Martyr*, *Origenes*, *Eusebius*, *Chrysostomus*, *Basilius*, *Gregorius Nazianzenus & Theodoretus*. Utile quoque est *S. Epiphanium de hæresibus* legere. Quod *Cyrillum Alexandrinum* attinet, est ille scriptor durus, qui prima fronte quidem insignis videtur esse Theologus, & tamen nil nisi male digestas & valde vulgares cogitationes profert. *S. Ireneus* non est autor valde gratus, propter ariditatem materiæ & subtilissimas ineptias, quas impugnat. *Gregorius Nyssenus* scriptor est fere, ut Cyrillus Alexandrinus. *S. Athanasius* vi præditus est & judicio, sed habet nescio quid tristis & fastidiosi

diosi in stylo. *Cyrillus Hierosolymitanus* autor est facilis & perspicuus, sed nimis superficialiter res, de quibus agit, tractat, ut nihil ferme ibi reperiatur. Quoad reliquos, de quibus locutus sum, & quos lectu utiles valde gratosque credo, quam grati etiam sint & utiles, vitiis tamen suis non carent, iisque maximi momenti. *Justinus Martyr*, autor & elegans valde & judicio pollens, sed vix temperare nobis possumus, quin eum hæreseos accusemus, si Dialogum ejus contra Tryphonem parva saltem cum attentione legimus. *Origenes* scriptor venustus est, imaginatione abundat & amœnum agit oratorem; sed uti rebus elegantioribus, ita quoque miseris deliramentis abundat, & valde quis decipietur, qui Origenem pro norma ratiocinandi sequi vellet. *Eusebius* revera vir magnus est, curiosus, eruditus, judicio exacto pollens. Primus est historicorum Ecclesiasticorum, qui bonas multas & elegantes res docuit. Sed hoc non impedit, quo minus & multæ nugæ in eo occurrant, quibus homo judicio præditus, qualis est Eusebius,

ſebius, nequaquam ſe onerare debebat. Infectus fuit errore Arii, homoque morum aulicorum, quique encomia Conſtantini veneno infecit. *S. Chryſoſtomus*, uti tibi notum eſt, excellentiſſimus omnium præconum ſuæ ætatis fuit. Eleganter cogitat, grate ſcribit, perſpicue & fluide. Scripta ejus nil niſi pietatem ſpirant. Nonniſi ſcripturæ ſe adſtringit, nec philoſophando de dictis rebus, multum temporis conſumit, ſed ſenſum literalem ſimpliciter explicat. Fatendum tamen quoque eſt, quod aridus admodum ſit in explicationibus ſuis, quodque in myſteria religionis non alte penetret. Theologus eſt ſuperficialis valde, & orator haud raro nimis in figuris occupatus. Tandem ingens eſt defenſor liberi arbitrii, & ad minimum ſemi-Pelagianus. *S. Baſilius* lectu gratus ſimul & utilis eſt. Loquitur bene, naturaliter & nervoſe, cogitata ejus judicium ſpirant. Theologia ejus ſolida claraque eſt, & uno verbo, ex omnibus Græcis Patribus ille, ut credo, præſtantiſſimus & puriſſimus eſt. Recordor quoque,

me

me idem judicium de eo, a B. Dallæo audivisse, qui sine dubio tantum intelligebat de his rebus, quantum quivis seculo nostro. *Gregorius Nazianzenus* pulchra multa & sublimia continet, sed numerum & verborum periodos anxiè nimis observat, & nihil loqui videtur, quam oracula, quod certe pessimum effectum habet: nam opera ejus non amplius ut fructus naturæ intuemur, sed ut elaborationes rhetoricas, ubi labor & nimia cura elucet. Talis non est *Theodoretus*, qui simplicitate & humanitate potius prædicavit. Bene ratiocinatur, res accurate uti in se sunt, enarrat, & quamvis ejus commentarii in Scripturam non magni momenti sint, aliaque in operibus suis habeat, quæ favere videntur invocationi Sanctorum; magni tamen eum æstimare non desino, eo magis, quia verosimile est, ipsius *historiam religiosam* & librum de *curandis Græcorum affectibus*, ubi loca illa, quæ invocationi Sanctorum favent, inveniuntur, mutata esse in ultimis demum seculis.

Quod PATRES LATINOS attinet, primo

mo *Tertullianum* habes, Scriptorem magnum & ſubtilem, admirabili methodo cogitandi & ratiocinandi præditum, ſed dure ſe exprimentem. Auſterus eſt, & aſper & ſemper pungens, præoccupatus valde diſciplina Montani, uti tibi notum eſt. Lectu tamen gratus eſt, multaque exinde poſſunt addiſci. *S. Cyprianus* dulcis ſcriptor fuit, ſtylo perſpicuo valde, in operibus ſuis omnibus oſtendit viri boni characterem, qui DEUM & ſuam religionem amat. *S. Ambroſius* habet ſuas elegantias, ſed eſt vir mediocris ſcientiæ, quia affectat inepta acumina, hinc ex operibus ejus parum addiſcere poſſumus. *S. Hieronymus* certe magnus vir eſt, peritus Hebrææ lingvæ, qui meretur conferri ad verba Scripturæ Vet. Teſt. ſed ad ſenſum parum prodeſt. Commentarii ipſius pleni ſunt frigidarum allegoriarum, & adplicationes ejus vi tortæ. Inter reliqua ejus opera habes tractatum de Scriptoribus Eccleſiaſticis, qui eſt fragmentum admodum utile. De cætero ubique hominem iracundum ſe oſtendit, nodum, ut ajunt,

in

in ſcirpo quærens. Venio ad *S. Auguſtinum*, ad quem legendum autor tibi ſum, quia multa exinde addiſci poſſunt & ad Theologiam, & ad moralia, & ad elegantiores cogitationes conducentia. Autor eſt pulcherrimus & imaginatione abundante ac felici pollens, qui fere per omnia magnam oſtendit pietatem, magnam juſtitiam & charitatem. Primus hic Patrum eſt, qui cognovit id, quod hypotheſis aut Syſtema in Theologia adpellatur. Opera ejus polemica ſunt elegantiſſima & digna, ut legantur cum adplicatione. Ipſius *Civitas DEI* elegans eſt, tractatus *de vera religione* ſunt præſtantiſſimi, *Enchiridion* non minus, de *agone Chriſtiano* etiam non malus eſt. *Sermones* parvi momenti ſunt, *Pſalmi* minoris adhuc, *in S. Johannem*, *in Epiſtolam ad Romanos* nihil conſideratione dignum habent. *Quæſtiones in varios libros V. T.* aliquatenus valent. Plus juſto pauliſper concedit allegoriis, repetit ſæpe easdem meditationes, affectat falſas antitheſes, ſed hic eſt genius ſeculi, ſub quo vivebat. Eſt quod ipſius memoriæ

ſum-

ſumme officit; cum nempe quoad officia adverſus hæreticos exercenda, ex ejus doctrina antea lenitas & charitas adparuerit; controverſiæ tamen, quas cum Donatiſtis habuit, adeo eum excitarunt, ut ſe totum mutaret & maxime defenderet: hæreticos perſecutione cogendos eſſe ad orthodoxam fidem, vel etiam plane extingvendos, quæ eſt ſententia, uti vides, terribilis valde & inhumana.

D. MARTINI CHEMNITII

ORATIO

De

Lectione Patrum ſive Doctorum Eccleſiaſticorum.

INSTITERUNT apud me amici, ut meam de Patrum lectione ſententiam brevi oratione exponerem. Etſi autem copioſe & utiliter dici poterat, qua ratione lectio Patrum tuto, & quidem cum fructu ad ſtudium ſacræ & canonicæ Scripturæ adhiberi poſſit; in præſentia tamen libet dun-

duntaxat de ſingulorum Patrum ſcriptis breviter aliquid dicere. Perutile enim imo neceſſarium eſt, ut ad lectionem illorum acceſſurus, habeat antea informatam in animo methodum, & ſciat, quid in ſingulis ſit præcipuum & quaſi emineat, ac ubi cavendi ſint ſcopuli, in illis locis, in quibus vel parum dextre, vel parum commode locuti ſunt. Multum etiam proderit illa collatio, conſiderare, qua occaſione aliqua incommodius & minus diligenter dicta illis exciderint, & quomodo alia ætas motis diſputationibus, illa poſtea correxerit. Et multas alias utilitates habet hæc res. Sed requirit hominem non tantum multæ lectionis, ſed præcipue ſingularis cujusdam judicii, cui quaſi in conſpectu ſit forma doctrinæ in Eccleſia omnium temporum. Talis igitur hujus argumenti tractatio ab aliis peti poteſt. Ego ut amicorum petitionibus ſatis faciam, breviter, de ſingulis, quos quidem mihi videre & legere contigit, aliquid dicam. Dicam autem de illis ſcriptis tantum, quæ ad noſtram usque ætatem pervenerunt, de aliis,

quæ

quæ injuria temporum interciderunt, consulatur libellus Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis, quem Augustinus lectu dignissimum judicavit.

Antiquissimum igitur scriptum est, cui titulum fecerunt, CANONES APOSTOLORUM. Exstat & seorsim, & in Tomis Conciliorum. Sciendum autem est, quod distinct. 15. cap. sancta Romana, diserte dicitur, librum Canonum Apostolorum esse Apocryphum. Et Epiphanius *Lib. 3. tom. 1. hæres. 70.* dicit, διάταξιν Apostolorum οὖσαν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, ἀλλ' οὐκ ἀδόκιμον. Vide Dist. 16. ubi Isidorus dicit: *Ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur Canones; & quamvis in eis utilia quædam inveniuntur, tamen inter Apocrypha deputantur.* Procedentibus vero temporibus receperunt 50. canones: postea 60. demum in sexta Synodo circa ann. D. 677. recepti sunt 85. canones. Et Glossa mirabiliter se cruciat, ut illa conciliet. Ex vetustioribus nemo, quod ego sciam, illos Canones allegat præter Epiphanium, qui valde

sudat,

ſudat, ut Paulum cum iſtis Canonibus conciliet. Paulus dicit: *Virgo ſi nubit, non peccat.* Canon vero dicit: *Peccatum eſſe, poſt ſemel decretam virginitatem ad nuptias converti.* Et Cyprianus illum Canonem ignoravit. Dicit enim *Lib. 1. Ep. 11* de illis, quæ profeſſæ erant virginitatem: *Si perſeverare nolint, vel non posſint, melius eſt ut nubant, quam ut in ignem deliciis ſuis cadant.* Ipſe etiam ſtylus Canonum nihil habet Apoſtolicum: ſed eſt tale genus dicendi, quale in Dionyſii ſcriptis. Multa ſunt ibi, quæ probari non poſſunt, ut, quod rebaptiſationem ponunt. Vocant enim *baptiſma hæreticorum, lavacrum Diaboli.* Vide Diſt. 32. Ubi notetur, quod Stephanus Papa Roman. contra Cyprianum, allegat contrariam traditionem: non eſſe rebaptiſandos baptiſatos ab hæreticis vel ſchiſmaticis. Item 48. Canon numerat inter libros Canonicos tres libros Machabæorum: cum tota antiquitas contrarium teſtetur. Item quod trinam merſionem in baptiſmo fecit neceſſariam & alia. Eſt tamen antiqvum ſcri-

ſcriptum, & continet aliqua non inutilia, de antiqua forma gubernationis in Eccleſia. Et quid ſit laica communio, unde Eccius probare unam duntaxat ſpeciem Euchariſtiæ, ex iſtis Canonibus intelligitur. Obſervetur & hoc. Notum eſt, quo conſilio conditum ſit Symbolum ab Apoſtolis, & quare ita appellatum. Secuti ſunt igitur homines, qui alia quædam confinxerunt, & ut plauſibili ſpecie ea obtruderent Eccleſiæ, appellarunt Canones Apoſtolorum, quia dicit Paulus: *τῷ αὐτῷ ϛοιχεῖν κανόνι.* Alii vocarunt *διάταξιν*, quia Paulus dicit: cætera cum venero, *διατάξομαι*. Hæc hiſtorica non ſunt indigna obſervatu. *1. Cor. 11. v. 34.*

Proximus deinde eſt DIONYSIUS AREOPAGITA, cujus extant ſcripta de cœleſti hierarchia: de eccleſiaſtica hierarchia: de divinis nominibus. Item, aliquot Epiſtolæ: Et alia quædam, quæ recenſentur apud Suidam. Jam vero nullus ex veteribus, vel uno verbo mentionem facit iſtorum ſcriptorum. Et Hieronymus, qui

tamen expressè texit Catalogum Scriptorum Ecclesiasticorum, non ponit Areopagitam in illorum Catalogo, qui scripta sua posteritati reliquerunt. Valla & Erasmus collegerunt multa argumenta, non esse Areopagitæ illa scripta, quæ ipsi inscribuntur. Et si nullum aliud esset argumentum; tamen ipse stylus satis convinceret, non esse Atticum, nedum Apostolicum scriptum. Putatur esse alterius cujusdam Dionysii. Utut sit, hoc constat apud omnes, non esse certi auctoris: nec, quo tempore sint scripta, facile colligi potest. Ecclesiastica tamen hierarchia propter historica potest legi. Quanquam enim cumulantur ibi valde multæ Ceremoniæ, redolentes jam Papisticam superstitionem; tamen collatio Papatus ad illud scriptum ostendit, quantum creverint superstitiones. Notabile est hoc, quod omnes ceremonias, quas describit circa Sacramenta & alias, dicit tantum significationis gratia adhiberi, nusquam vero ex professo dicit eas aliquid spiritualis gratiæ conferre, sicut nunc Papatus docet.

Quan-

Quanquam negari non poteſt, nec debet, ſemina ſuperſtitionum in illo ſcripto eſſe ſparſa. Valde enim liberalis eſt auctor cum ſuo oleo, & multis verbis, crucibus & aliis ceremoniis, quaſi incantat aquam Baptiſmi, ut fiat lavacrum regenerationis: & deſcribit Sacramenta tam multis ceremoniis, non dicam qualibus, onerata, ut verus uſus nullo modo conſpici poſſit. Inſuper tam operoſæ ibi deſcribuntur ceremoniæ, ut ne in Papatu quidem retineri potuerint. Ridiculum hoc eſt, quod dicit, Pontificem, quando peculiari prece ſanctificat aquam Baptiſmi, aliquoties ingeminare oden Propheticam Hebraice: & in 4. cap. dicit, illam vocem ſignificare laudem Dei, vel laudare Dominum. Tantum enim tribuit voci Halleluja. Hoc tamen inde diſcitur, quod habet uſum non contemnendum; nempe, quomodo Eccleſia mentionem fecerit Sanctorum circa Euchariſtiam. Quocunque enim tempore ſcriptus ſit iſte liber, certe tunc nondum fuit invocatio Sanctorum in Eccleſia. Diſcitur & hoc ex illo ſcripto, quibus cere-

moniis circa ſepulturas mortuorum vetuſtas uſa ſit: nulla ibi ſunt ſuffragia, ut ex purgatorio liberentur, &c. Et illa poſſunt opponi in diſputationibus contra adverſarios. Item, unde venerit conſuetudo ſuſceptorum, ἀναδόχων in Baptiſmo, & quod ſit ipſorum officium, ex illo libro diſcitur, nec facile alibi reperitur. In altero libro, de cœleſti hierarchia, tractat de ordinibus Angelorum, quibus gradibus inter ſe differant, & quomodo officia ſint partita & ſimilia. Sed Auguſt. bene dicit: *Eſſe thronos, eſſe dominationes, principatus & poteſtates, certum eſt: Sed quomodo inter ſe differant, ipſe novit qui condidit, & nos in altera vita a facie ad faciem videbimus.* Non poteſt igitur multum juvare lectorem illud ſcriptum.

Ignatius, diſcipulus Johannis Evangeliſtæ, aliquot Epiſtolas ſcriptas reliquit, quarum mentionem facit Hieronymus, & fuerunt in magna auctoritate apud antiquos. Et nunc habentur in μικροπρεσβυτικῷ; ſed ſunt admixta multa, quæ non ſunt

ſunt Ignatii. Ut, quod dicit quarta & ſexta feria jejunandum, & prohibet jejunium Sabbati, cum Auguſtinus aliter hæc diſputet. Item dicit: *Quicunque cum Judæis Paſcha egerit, comparticipabit eis, qui Dominum occiderunt*; cum Epiphanius citet canonem Apoſtolorum plane contrarium, & ex hiſtoria Eccleſiaſtica aliud probari poſſit. Item, quod valde ridiculum eſt, cum Ignatius Græce ſcripſerit, ille pſeudo-Ignatius dicit: *Scripſi hæc vobis, nono Calendarum Septembris.* Continentur tamen ibi quædam bona doctrinalia.

IRENÆUS inter illos qui extant, & de quibus nihil dubitatur, vetuſtiſſimus eſt. Audivit Polycarpum, diſcipulum Johannis. Scripſit autem multa, quæ recenſentur apud Hieronymum. Nunc vero tantum quinque libri exſtant, & illi quidem ſatis male verſi; cum tamen Irenæus in ſua lingua eleganter loquatur; Epiphanius enim aliquot paginas ex illo græce citat. Dicunt Græcum exemplar alicubi exſtare: & dignum eſſet, ut prodiret in lucem. Multa enim quæ incommode ſunt verſa,

dextre inde possent intelligi. Sunt autem libri illi lectu dignissimi, quia fundamentaliter disputant de primis principiis Christianæ fidei. Hæretici enim tunc rejiciebant Scripturam, & sua etiam absurdissima deliria obtrudebant Ecclesiis, nomine traditionum Apostolicarum. Exponit igitur, quæ sit vera traditio, ab Apostolis commendata Ecclesiæ: nempe, cujus summa comprehensa est in Symbolo (nam fere totidem verbis recitat Symbolum) & dicit illam traditionem in omnibus Ecclesiis Apostolicis eandem esse. Huic addit textum Scripturæ, & multis ostendit, quæ scripta Apostolorum sint canonica. Sumit igitur illa duo, traditionem seu Symbolum, & textum Scripturæ: & quod cum his non convenit, rejicit tanquam hæreticum. Et hoc bene observandum est contra Adversarios, qui insignes errores & manifestos abusus recipi volunt, tantum propterea, quod dicunt esse traditiones. Deinde pius animus valde confirmatur, quando videt, in descriptione hæreticorum istius temporis depictam esse

ſe faciem Papatus, cum ſuis erroribus & abuſibus: ut de chriſmate, extrema unctione & multis aliis. Deinde continentur valde multa bona doctrinalia, de ſingulis fere articulis fidei: de duabus naturis in Chriſto: de Euchariſtia, quod non ſit ſacrificium, quale fingunt adverſarii: Item, quod eadem fide ſalvati ſint Patres veteris Teſtamenti, & ſancti novi Teſtamenti. Jam vero, quia diſputat contra illam ſententiam, quam poſtea Manichæi amplexi ſunt, aliquanto durius & incommodius loquitur de libero arbitrio. Item, quia diſputat contra illos, qui fingebant alium eſſe Deum legis juſtum, & alium Deum novi Teſtamenti miſericordem; ideo minus diligenter loquitur de diſcrimine Legis & Evangelii. Alibi vero de fide Chriſti, & de juſtificatione, pie & commode diſſerit. Non ponit etiam ſatis explicatam ſententiam de peccato originis: quia illos ſibi proponit oppugnandos, qui cauſam peccati Deo tribuebant. Illa in multis locis apud Irenæum ita leguntur: & quando perfecta eſt cauſa & occaſio,

cur ita loquatur, tunc ſine offenſione & cum fructu poteſt legi. Leviora ſunt illa, cum exponit Eloi, Adonai, Sebaoth, ſed parum grammatice. Item, cum dicit Chriſtum fere fuiſſe quinquaginta annorum, contra omnem hiſtoriam. Vetuſtas obſervavit in eo errorem in fundamento: quod amplexus ſit ſententiam Chiliaſticam; & ſunt quædam ſemina ejus in 5. lib. cum exponit aliquot capita Apocalypſis.

Eodem fere tempore fuit in Africa, TERTULLIANUS; & inter latinos Scriptores, eos quidem qui exſtant, vetuſtiſſimus eſt. Scripſit hic multa, quæ cum fructu legi poſſunt: ut de principiis Chriſtianæ fidei, eodem fere modo, quo Irenæus. Titulus eſt de præſcriptionibus hæreticorum. Defendit etiam articulum Trinitatis contra Praxeam, & dicit, Eccleſiam credere tres ſubſiſtentes perſonas. Item, de humana natura in Chriſto, titulus eſt de carne Chriſti. De reſurrectione carnis. Et quinque libros contra Marcionem. Apologeticus ejus, quem edidit pro Chriſtianis propterea lectu dignus eſt, quia de-

ſcri-

ſcribit ſtatum veteris Eccleſiæ, ceremonias & diſciplinam. Hunc Tertullianum poſtea clerici Romanæ Eccleſiæ invidia & contumeliis eo redegerunt, ut ad Montani dogma delaberetur. Ita enim ſcribit Hieronymus: Et ſcripſit aliquot volumina contra orthodoxos, de monogamia, de jejuniis, de perſecutione, de pudicitia, de nova prophetia, &c. Extant & illa fere omnia, quæ propterea legere non inutile eſt. Sunt enim in illis ſemina totius fere Papatus, ſæpe totidem verbis, ſicut nunc Papiſtæ docent: Et propter illa poſtrema Scripta, in quibus erravit in fundamento, Eccleſia omnes ejus libros ponit inter apocryphos, & vult eos caute legi. Hieronymus cum ipſius auctoritate urgeretur, dicit: *De Tertulliano aliud nihil reſpondeo, quam Eccleſiæ hominem illum non fuiſſe.*

ORIGENES floruit circa annum Domini 230. & fuit diſcipulus Clementis Alexandrini, cui etiam poſtea ſucceſſit in ſchola κατηχήσεως. Unde etiam conſcripſit ſummam doctrinæ Chriſtianæ, cui titulum fecit περὶ ἀρχῶν. Vir fuit maximi ingenii;

unde aliquot millia librorum edidit, & Hieronymus dicit: *Quis nostrum tanta potest legere, quanta ille conscripsit?* Nunc vero tantum habemus, quod ex Ruffini versione ad nos pervenit, duo volumina. Porro scripta ejus semper fuerunt suspecta, & Hieronymus dicit: *Credite experto, ven. nata sunt illius dogmata; & ali na a Scripturis sacris, vim facientia Scripturis.* Et addit: *Laudo interpretem Origenem, non dogmatistam.* Sed tamen Epiphanius. & cæteri, hoc in ipsius interpretationibus reprehendunt, quod planissima dicta transformat in monstrosas allegorias. Post mortem ipsius, ann. 150 magnæ ortæ sunt turbæ in Ecclesia, quibusdam defendentibus Origenem, propter ingenii præstantiam & vitæ integritatem, quibusdam anathematisantibus ipsum mortuum, cum omnibus suis Scriptis. Hinc Epiphanius & Hieronymus collegerunt multos insignes errores Origenis. Eusebius contra in historia Ecclesiastica integrum librum consumit in laudibus Origenis. Hieronymus modeste inquit: *Non consuevi eorum insultare*

tare erroribus, quorum miror ingenia. Quod si quis nobis opposuerit errores ejus, audiat libere, interdum magnus dormitat Homerus: non imitemur ejus vitia, cujus virtutes non possumus sequi. Notabile hoc est, quod citat Hieronymus ex Epistola quadam Origenis, ubi cum dolore fatetur, se multa erronea scripsisse, & culpam confert in Ambrosium notarium, qui illa, quæ Origenes secreto ingenii causa disputaret, consignavit. Legi tamen potest, sicut Hieronymus eum legit, ut bona ejus eligantur, reliqua auctori relinquantur.

CYPRIANUS martyr, circa annum Domini 260. ob vitæ sanctimoniam & confessionis constantiam, in maxima apud omnes fuit auctoritate. Extant quatuor ejus libri Epistolarum. Ætas ejus incidit in talia tempora, quæ non tam occasionem disputandi, quam consolandi & exhortandi vinctos præbebant. Hinc Epistolæ ejus pleræque sunt generis suasorii, & referunt pectus ardens pietate, ita ut lectorem accendere possint. Doctrinalia habet contra Novati hæresin de Euchari-

ſtia, & multa hiſtorica de forma gubernationis Eccleſiæ iſtius temporis, & quod multis in locis diſputet, omnia eſſe exigenda ad Canonem ſacræ Scripturæ. Quia vero tunc inter ſævitias perſecutionis, multi abnegabant doctrinam, & poſtea ſimulata pœnitentia redibant ad Eccleſiam; rurſus vero orta alia perſecutione primi erant, qui non tantum abnegabant, ſed prodebant reliquos; ideo nimis eſt in exigendis publicis illis mulctis, quas ſatisfactiones vocant; adeo ut dicat remiſſionem peccatorum non valere, niſi illa ſatisfactione fuerint perſoluta. Dicuntur illa duriter, ſed tamen commoda interpretatione poſſunt mitigari, ſi quis conſideret cauſam dictorum, & rationem illorum temporum. Sæpe etiam de aliis minus proprie loquitur, ſicut fit in Declamationibus vel materiis ſuaſoriis. Habuit etiam errorem in fundamento, ut quod ſtatuit cum ſuo Concilio Africano, Baptiſmum non valere, niſi ſit datus a miniſtro orthodoxo & pio, & ideo cenſuit rebaptizandos. Renovarunt iſtum errorem Donatiſtæ,

natistæ, tempore Augustini, & tuebantur se auctoritate Cypriani: sed quia est error in fundamento, Augustinus auctoritatem Cypriani, salva ipsius honorificentia, hac in parte, plene rejecit; & veram sententiam ex Scriptura qvæsivit. Dignum autem hoc est observatione, quod Cyprianus tam diligens lector fuerit Tertulliani, ut nullum diem transmitteret, quin magistrum (Tertullianum intelligens) sibi dari juberet: sicut refert Hieronymus. Et quia multa Montanica deliramenta sunt immixta scriptis Tertulliani, infectus est etiam Cyprianus illa opinione, quod ἐθελοθρησκείαις & ceremoniis, superadditis Sacramentis, tribuit efficaciam gratiæ & remissionis peccatorum &c.

LACTANTIUS fuit circa annum Domini 306. scripsit de Opificio Dei, & Institutiones fidei, &, ut dicam breviter, non multum potest juvare lectorem. Tantum enim fere contra Paganismum disputat. Annotavit hoc Hieronymus, quod Lactantius negat Spiritum sanctum esse substantiam, id est, personam.

Athanasii historia omnibus notissima est. Reliquit autem aliqua scripta posteritati, & Græcum quidem exemplar habetur. Nam D. Philippus eo aliquandiu usus; nondum tamen editum est. Symbolum ipsius magno totius Ecclesiæ consensu semper probatum est. Extant deinde, ex versione qualicunque duo libri digni lectione: unus contra gentiles, alter de incarnatione verbi. In fine enim dicit se ea tradere, quæ a peritis Scripturæ doctoribus, & a Christi martyribus didicerit. Extat deinde disputatio Athanasii, habita contra Arium coram gentili judice. Feruntur præterea alii ejus libri de Trinitate: sed non videntur per omnia tanti viri eruditioni & gravitati respondere, & propter illos libros utile esset, Græcum exemplar edi. Conscripsit etiam titulos, in quibus casibus, quibus Psalmis, vel pro oratione, vel pro gratiarum actione, utendum. Fertur etiam opusculum Athanasii nomine, de variis quæstionibus, quod non potest ipsius esse; quia allegat Epiphanii opus Panarium.

Eodem fere tempore apud Latinos fuit HILARIUS, cujus honorificentiſſimam mentionem facit Hieronymus ad Marcellum: quamvis alibi in illo Gallicum cothurnum, & græcos floſculos reprehendat. Primus apud Latinos ſcripſit de Trinitate. Scripſit etiam de Synodis Orientalium; ubi oſtenditur, in quibus Epiſcoporum conventibus Ariana hæreſis ſit damnata. Illum librum vertit ex Græco. Scripſit etiam commentaria in Matthæum, & in aliquot Pſalmos: ſed illa ad verbum dicitur tranſtuliſſe ex Origene: & ſi hiſtoriæ hoc non dicerent, tamen res ipſa ſatis oſtendit. De Trinitate Græcorum ſententias collegit: & niſi ipſe collegiſſet decreta Synodorum Orientalium, jam nihil ſciremus: quia in Tomis Conciliorum, ſicut nunc habentur, ceremoniæ quædam in illis Synodis ſancitæ recenſentur, nihil vero de dogmatibus. In commentariis, quia illa ex Origene tranſcripſit, ſæpe ſatis incommode loquitur: ſicut aliqua poſſem adſcribere, niſi prolixum eſſet. De juſtificatione aliquoties bene loquitur, repetens

tens illud, nos sola fide justificari. Habet porro errorem in fundamento, qui ab antiquis etiam reprehensus est: quod aliquoties dicit, nullum fuisse sensum doloris in Christo, sed sicut telum transit per aërem, vel per aquam, sine aliquo sensu, ita fuisse omnes passiones in Christo. Dicit enim Verbum recessisse ab humana natura, cum Christus clamat: Deus meus, Deus meus, utquid me dereliquisti? Bonaventura vero scripsit, se ex Gvilielmo Parisiensi audivisse, quod Hilarius illum errorem peculiari quodam libro retractarit, sed non extat.

Antequam pergamus, notandum est, quod florentissima ætas præcipuorum Patrum in idem fere tempus incidit. Athanasius enim jam senior, scripsit ad Basilium, tunc adhuc juvenem, & illa epistola extat. Jam vero Basilius & Nazianzenus aliquot annos, Athenis in communibus studiis, & eadem habitatione versati sunt. Præterea extat Epistola Basilii ad Ambrosium & Ambrosius baptizavit Augustinum. Hieronymus vero senex fuit, juve-

ne

ne adhuc existente Augustino, sicut Epistolæ ostendunt. Et Epiphanius scripsit ad Hieronymum. Fuit etiam Chrysostomus eodem tempore. Fuit igitur seculum illud pulcherrimum, & postea vix umbra talium virorum in Ecclesia fuit, per multa secula, simul fere florere cœperunt, & simul etiam desierunt.

EUSEBIUS CÆSARIENSIS, quem etiam Pamphili vocant, tempore Constantini Magni & Nicænæ Synodi floruit. Scripsit historiam, quæ Ecclesiastica vocatur, & primus contexuit Chronologiam omnium temporum. Scripsit item libros de Demonstratione & præparatione Evangelica. Quia vero apertissimus fuit propugnator Arii (ut refert Hieronymus) & in laudibus atque excusatione Origenis totum consumsit librum, Gelasius in cap. sancta Romana, refert historiam ejus inter Apocrypha: quanquam legi illam velit. Sed Hieronymus dicit, *Ecclesiasticam pulchre Eusebius historiam texuit.* Et Basilius vocat eum ἀξιόπιστον. Et res ipsa ostendit, Scriptum esse necessarium; cum illi autores,

res, unde ipse sumsit, interciderint: & tamen major est gravitas in illius historia, quam in Nicephori. Chronicum ipsius (quanquam secutus supputationem Septuaginta in temporibus non præcise conveniat) propterea laudem meretur, quod viam patefacit reliquis ad diligentiorem supputationem. Non enim facile esset (ne dicam impossibile) contexere chronologiam omnium temporum, si non posteritas ejus vestigia, quæ sequeretur, haberet. Reliqui libri de demonstratione & præparatione diligenter sunt scripti contra gentiles, sed non habent multa doctrinalia, unde lector admodum posset juvari, præter historica quædam. Ecclesiasticam historiam vertit Ruffinus, sed suo more: ideo græce commodius legi potest.

Basilius Magnus ex nobili genere fuit, & ut ipse scribit, a puero a Christianis parentibus educatus, didicit sacras literas. Vid. Epist. 75. Versatus autem est in multis Academiis, & tandem profectus Athenas, sodalis & contubernalis fuit Nazianzeni per aliquot annos. Postea multas Eccl.

per-

perlustravit, quærens consensum istius doctrinæ, quam a nutrice sua acceperat, quæ Gregor. Neocæsariensem audiverat. Multa erudita conscripsit de articulo Trin. de divinitate Filii & Spir. S. & præterea multa alia doctrinalia lectu dignissima. Quam commode enim & pie loquitur de articulo justificationis, in scripto de humilitate? Et quid multis? Vetustas non sine causa illum vocavit Magnum. Jam vero nec illud negari potest: quod alicubi incommode & improprie loquatur, sicut de libero arbitrio, & peccato originis, quædam ipsius dicta mitigat & excusat Augustinus contra Julianum. Secessui vero & monachismo plus, quam par est, tribuit: sed si quis statum illorum temporum considerет, potest dextre illa considerare. Fervebant tunc ut maxime tumultus Ariani, & non tantum conviciis & clamoribus disputabatur, sed sæpe in ipsis templis ad gladios perveniebatur. Cum itaque videret Basilius, non esse locum modestis ingeniis, secessit cum suo Nazianzeno in insulam quandam, ubi certis lectionibus, psalmodiis,

diis, & aliis exercitiis pietatis vacabat. Retractus tamen est ad Episcopatum: & cum videret deploratum istorum temporum statum, nec quicquam profici eruditione vel modestia, maluisset in honesto otio procul ab istis turbis vivere; ideo tantopere commendat secessus, & hyperbolice sæpe extollit exercitia istius generis vitæ. His cognitis, possunt Basilii scripta aliquo cum fructu, & sine offensione legi.

Gregorius Nazianzenus, contubernalis Basilii, ingeniosus & doctus fuit. Per 30. enim annos in variis Academiis didicit: sed non fuit tam idoneus ad gubernationem Ecclesiarum, sicut Basilius. Ideo vel recusavit Episcopatus, vel, si compellabatur suscipere gubernationem, reliquit Ecclesias, petens secessus, & demum in tali philosophico otio mortuus est. Scripsit aliquot libros de divinitate Filii, tam acute, ut vix aliquis suspicari possit, quid velit dicere. Orationes vero ejus sunt elegantes, & propter multiplicis historiæ cognitionem legendæ sunt: quamvis etiam aliqua doctrinalia tractent. Habet vero

suum

ſuum quoddam peculiare genus dicendi, ſatis floridum: quod propterea obſervandum eſt, quia tunc primum cœperunt apoſtrophæ ad ſanctos mortuos. Sunt enim Apoſtrophæ illi tam uſitatæ, ut dicat: *O tu Paſcha magnum & ſacrum, tecum enim colloquor, &c.* Ideo illæ figuratæ locutiones in declamationibus non probant invocationem ſanctorum. Nam de dogmate, an orent vel ſint compellandi, manifeſte dicit Baſilius, ſe nihil certi habere.

Quomodo Ambrosius ad gubernationem Eccleſiæ venerit, ex ipſius hiſtoria notum eſt. Scripſit autem multa: ſed optimus eſt ille labor, quod in omnes Epiſtolas Pauli commentaria ſcripſit, quæ lectorem aliquo modo juvare poſſunt. Extat & commentarius ejus in Lucam. In Eſaiam etiam ſcripſit,& vetuſtas illud ſcriptum præ cæteris omnibus in auctoritate habuit, ſed jam non extat. In commentariis Paulinis commodiſſime loquitur de juſtificatione. Sunt præterea alia ab eo ſcripta, ex profeſſo doctrinalia. Habet tamen quædam, minus commode & pro-

prie

prie dicta, præcipue de libero arbitrio, & peccato originali: quæ Pelagiani pro sua sententia allegarunt. Sed quomodo sint intelligenda, August. lib. 1. contra Julianum pulcherrime disseruit. Fuit autem in magna auctoritate, etiam apud Orientales: ita ut Hieronymo vitio datum sit, quod alicubi parum honorifice ipsius mentionem fecerit.

Hieronymi ingenium fuit præstantissimum, & unicus ille labor æternam meretur laudem, quod sacra Biblia ex fontibus vertit. Et scribunt, ex Patribus solum Hieronymum, natum ex Christianis parentibus, habuisse cognitionem Hebraicæ lingvæ. Quia vero præterea fuit multæ lectionis, variæ & difficiles quæstiones ab eo sunt erudite explicatæ. Et in illo genere, & præterea in commentariis, valet, & dignus est qui legatur. Quando vero disputat de aliquo articulo fidei, non conferri potest cæteris Patribus. Amans fuit disciplinæ, ideo sæpe tribuit electitiis exercitiis meritum remissionis, donec ex ortis Pelagianis, quædam mitigare & retractare coactus

oactus est. Damnat enim quædam in Pelagio, quæ Hieron. antea & scripsisse & ensisse constat. Præterea quando aliquem sibi refutandum proponit; omnino imis hyperbolicus est, & acerbitas illius & hyperbolica vehementia, etiam sui temoris hominibus displicuit, sed noluerunt llum irritare. Ita, cum satis scabiose de onjugio scripserat, contra Jovinianum & liquid respondendum esset: Augustinus cripsit libros de bono conjugali, adeo modeste, ut vix animadvertatur, cujus errori ppositi sint. Quæ igitur pertinent ad Grammaticam & historiam, ex Hieron. disci possunt, doctrinalia vero non item.

Epiphanii habemus scriptum de hæresibus, ex quo etiam Augustinus compendium quoddam contraxit, quod exstat, de Hæresibus, ad Quod vult Deum. Est autem scriptum illud valde bonum, & utile propter historiam, quæ certamina mota sint contra singulos articulos fidei: & quam sententiam Ecclesia in singulis articulis contra hæreticos defenderit. Hæc duo utiliter possunt ex ipsius scripto disci.

Nam

Nam quas ipſe opponit refutationes & confirmationes aliquanto ſunt frigidiores. Scripſit etiam Ancoratum, ubi præcipue tractat articulum de Filio Dei.

CHRYSOSTOMI magna fuit eloquentia. Scripſit commentaria in Geneſin, in Matthæum, in Johannem, & in omnes Epiſtolas Pauli; quæ adeo fuerunt poſteritati probata, ut Theophylactus in compendium illa contraxerit, reſectis declamatoriis, quod hodie ab omnibus legitur & probatur. Scripſit præterea multas homilias, quarum lectio poteſt inſtituere ſtudioſos. Sed tamen obſervandum eſt hoc, quod fuit & eloquens & valde vehemens, ideo ipſe fatetur, ſe ſæpe loqui declamatorie, non vere. Sicut etiam Hieronymus de ſe dicit, excuſans quædam incommode dicta: *Rhetoricati ſumus, & aliquid declamationibus dedimus*. Pelagiani valde jactabant, Chryſoſtomum ſecum facere, quia de libero arbitrio & peccato originis loquitur ſæpe non ſatis proprie. Sed Auguſtinus vult ſententiam Chryſoſtomi ſumendam eſſe, non ex homiliarum declamationibus,

bus, ſed ex illis locis, ubi proprie loquitur, ex profeſſo. Vide librum primum contra Julianum. Plura poſſent dici, ſed temporis brevitas nunc non concedit.

AUGUSTINO omnium eruditorum judicio conceditur palma, ſed conſiderandum eſt, quare & quibus in rebus. Incidit autem in illa tempora, ubi multa ſimul certamina mota ſunt de præcipuis articulis fidei, & cum omnes Eccleſiæ in ipſum reſpicerent, coactus eſt opponere refutationes, & fundamenta quærere veræ ſententiæ. Et inde factum eſt, quod non tantum habet integras diſputationes de multis articulis, ſed quod multo magis proprie & commode veram Eccleſiæ ſententiam proponit & explicat, quam reliqui Patres, qui nondum motis diſputationibus, ſæpe ſecurius locuti ſunt, ut ipſe Auguſtinus dicit. Et propterea etiam conatus eſt multa antiquorum incommodius dicta commoda interpretatione corrigere. Sæpe enim in hæreticis damnat & rejicit ex Scriptura illa dicta, quæ apud Patres totidem verbis leguntur. Nec tantum

tum in alieno ſcripto talis cenſor eſt; verum etiam de ſuis ſcriptis duos libros retractationum compoſuit. Et ita ex Auguſtino diſcitur, quo judicio & candore Patrum ſcripta legenda ſint. Primum enim veram ſententiam quærit ex Scriptura: Deinde ſi Patres retinuerunt fundamentum, candide eorum dicta interpretatur ad analogiam fidei: etiam quando aliquid incommodi habent. Non patitur autem ea opponi fundamento. Cum vero error eſt in fundamento, ut Cypriani de Baptiſmo, relinquit eos ſine interpretatione, & ſequitur ſententiam Scripturæ. Et dignum eſt obſervatione: quod ante Auguſtini tempora nimium a multis tribuebatur auctoritati Patrum. Sed cum hæretici ſuos errores, ſine Scriptura, tantum ex Patrum incommode dictis vellent ſtabilire, adegerunt Auguſtinum, ut ſæpe in ſuis ſcriptis repeteret illud axioma, quod omnino neceſſarium eſt in Eccleſia, nempe: *Ex ſolis libris Canonicis probandos eſſe articulos fidei, reliquorum vero ſcripta ita legenda, ut liceat in illis improbare &*

re-

respuere, quæ cum veritate canonica non congruunt, &c. Plura igitur doctrinalia habet Augustinus, quam aliquis reliquorum, & ea, etiam magis proprie & commode explicata, quam exstant apud reliquos. In Commentariis vero non est ita felix: accommodat se semper ad locos communes, pie quidem, sed sæpe non in loco, quia non habuit perfectam cognitionem linguarum, sicut Hieronymus.

Necessario etiam hoc observandum est ei, qui cum judicio & fructu vult legere Augustinum, ipsum commode & pie quidem sentire, sed tamen sæpe loqui suo more: quia accommodat se ad disputationes & certamina suorum temporum. Ut vocabulum justificare, justitia, gratia, usurpat paulo aliter, quam vel in Scriptura, vel in nostris Ecclesiis nunc usurpatur. Pugnat enim contra Pelagium, qui fingebat hominem post acceptam remissionem peccatorum, sine auxilio Spiritus S. suis naturalibus viribus posse legi satisfacere, & ita habere justitiam. Ideo Augustinus justitiam vocat novam obedientiam, gra-

am, auxilium Spiritus S. & juſtificare, ex injuſto juſtum facere. De re ipſa vero pulchre nobiſcum ſentit, novam obedientiam non eſſe perfectam in hac vita: & ideo omnium piorum ſpem unicam eſſe, quod advocatum habent apud Patrem, qui eſt propitiatio pro peccatis eorum. Multi hoc non animadvertentes, ubicunque invenerunt vocabulum juſtitiæ vel gratiæ, comportant omnes ſententias, ſæpe parum vel nihil facientes ad ipſorum propoſitum. Ideo cum judicio non tam colligantur, quam eligantur. Unum vero eſt in quo ipſe ſuam regulam non obſervavit: Dicit ex Scriptura probari non poſſe, an mortui viventium ſuffragiis juventur; & axioma fuit receptum apud omnes Patres, poſt hanc vitam nullum eſſe locum, vel pœnitentiæ, vel remiſſionis peccatorum. Tamen quia uſitatum tunc erat in Eccleſia mentionem facere mortuorum circa Euchariſtiam, concludit Auguſtinus, contra Scripturam & illud axioma Patrum, mortuos aliquid juvare: & dubitat de Purgatorio. Et quod ille dubita-

bitavit, Gregorius Magnus postea ex Scriptura conatus est confirmare: ita ut Purgatorium fieret articulus fidei. Tam periculosum est, ambigue vel dubitanter loqui de articulo extra & præter Scripturam.

CYRILLUS præcipuus fuit in Synodo Ephesina, & scribunt, Augustinum mortuum anno istius Synodi: Ideo Cyrillus fuit postremus fere ex florentissima illa ætate. Quia vero controversia Nestorii, de unione duarum naturarum in Christo & de communicatione Idiomatum, non fuit facilis explicatu: adeo, ut multi Episcopi contra Cyrillum cum Nestorio publice sentirent, magnæ fuit dexteritatis illa ita evolvere & explicare, ut vera sententia intelligeretur. Nam antiquitas non satis diserte locuta erat de isto articulo, cum satis erat Arianos refutasse. Multa autem reliquit scripta de ista controversia, quæ omnino digna sunt, ut legantur. Scripsit etiam 14. libros, de articulo Trin. quibus titulum fecit Thesauri. In Joannem etiam commentaria, digna ipsius eruditione. Sed desiderantur aliquot libri.

Sed jam cogor finem facere, ideo non possum pertexere catalogum eorum, qui secuti sunt: & ne de his quidem potui dicere quantum volebam, propter temporis angustiam. Amici tamen, quicquid hoc est laboris, boni consulent. Scriptum Wittebergæ die sanctæ Catharinæ, Anno 1554.

INDEX

INDEX II. RERUM.

A.

B.

Cle-

Collo-

Con-

Con-

Coral-

Dio-

Eckar-

Feli-

Fœdus

G.

Gra-

Her-

L.

Litera

Mar-

Mo-

N.

Noë-

Osto-

Passio-

Po-

Pro-

Qu-

Smal.

apud

Theo-

Vigi-

X. Xa-

X.

Z.

S. D. G.

